

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ, ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА**

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
Звітної студентської наукової конференції
за результатами науково-дослідної роботи у 2022р.**

2023

УДК 33 (336, 339, 339.1, 339.13) / 34 / 65 (657, 658)

Збірник матеріалів Звітної студентської наукової конференції за результатами науково-дослідної роботи у 2022 р. / за заг. ред. В.М. Коваліва, Р.Д. Федіва м. Дубляни, 2023. 446 с.

Тексти друкуються в авторській редакції та коректурі.

*Відповідальність за зміст, виклад та інформацію матеріалів несуть
винятково автори.*

*Друкується за рішенням вченої ради факультету управління, економіки та
права*

*Львівського національного університету природокористування
(протокол № 7 від 04.04.2023 р.)*

Видання містить матеріали Звітної студентської наукової конференції, в яких викладені результати досліджень науково-дослідної роботи студентів, проведеної в рамках наукових гуртків факультету управління, економіки та права Львівського національного університету природокористування у 2022 р. У збірнику висвітлено актуальні питання, які стосуються теоретико-методологічних засад та прикладних аспектів підвищення конкурентоспроможності української економіки в умовах глобалізації; вдосконалення фінансово-кредитного механізму забезпечення інноваційного розвитку національної економіки та сільських територій; обліково-аналітичного забезпечення національних та закордонних підприємств; правового забезпечення діяльності суб'єктів господарювання і правового регулювання суспільних відносин в Україні та світі; особливостей та потенціалу соціально-економічного розвитку підприємництва в Україні та бізнесу у світі; організації маркетингового забезпечення діяльності національних і міжнародних підприємств та інституцій; розвитку економічних та політичних аспектів міжнародних відносин і забезпечення діяльності підприємств на зовнішніх ринках; а також, розвитку економічних відносин та вдосконаленню менеджменту підприємств, інституцій та секторів економіки.

Видання розраховане на фахівців та науковців, викладачів, студентів, магістрантів, аспірантів та усіх, хто цікавиться окресленою проблематикою.

© Львівський національний університет природокористування, 2023

© Факультет управління, економіки та права 2023

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	15
ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН У АГРАРНОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ <i>Наконечний Р.С.</i>	15
ВИКЛИКИ ТА ШАНСИ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ <i>Ельяшевський О.О.</i>	17
ГЛОБАЛЬНИЙ РИНОК ЯГІД ТА МІСЦЕ НА НЬОМУ УКРАЇНИ <i>Попенюк М.М.</i>	20
ДОРАДНИЦТВО ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ АГРАРНОЇ СФЕРИ ЕКОНОМІКИ <i>Троцький О.І.</i>	22
ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ВИРОЩУВАННЯ ПЛОДІВ І ЯГІД ТА ЇХ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЛЯ ЗБІЛЬШЕННЯ ВРОЖАЙНОСТІ ТА ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ <i>Фалінський В.А.</i>	26
INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES <i>Кулак В.О.</i>	28
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ М'ЯСНОГО СКОТРСТВА В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ <i>Городисько В.Є., Ветрова К.М.</i>	31
ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ <i>Сливар І.В.</i>	33
ПОНЯТТЯ ДЕГРАДАЦІЇ ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ЇЇ СФЕР <i>Петляківський Д.А.</i>	36
РИЗИКИ В ІННОВАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ <i>Баран А.В., Максимович В.В.</i>	39
РОЗВИТОК АГРОБІЗНЕСУ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ СВІТУ <i>Ключка М.М.</i>	42
СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГОСПОДАРСТВ НАСЕЛЕННЯ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ <i>Терета В.В., Микитюк В.</i>	46
СТРУКТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ НА ШЛЯХУ ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОГО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ <i>Царюк С.В.</i>	48

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ ТВАРИННИЦТВА <i>Хіч Ю.Р.</i>	50
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ <i>Петров Р.В.</i>	54
ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА <i>Коцай В.І.</i>	56
ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ РИНКУ ЗЕМЛІ <i>Соловій О.В.</i>	58
ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ РИНКУ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ <i>Фещин А.Р.</i>	61
УСПІХИ В ОРГАНІЧНОМУ ВИРОБНИЦТВІ <i>Войціховський В.В., Петрусь Р.В.</i>	64
ФЕРМЕРСЬКІ ГОСПОДАРСТВА :СТАН ПРОБЛЕМИ ТА СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ <i>Бойчук А.А.</i>	68
ШАНСИ І ЗАГРОЗИ УКРАЇНСЬКОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ <i>Ковалишин А.С.</i>	70
ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА У ТОВ «АГРОФІРМА «ІНТЕРАГРОСЕРВІС» БІЛОЦЕРКІВСЬКОГО РАЙОНУ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ <i>Кремпа М.В.</i>	72
РОЗДІЛ II ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ	76
АГРАРНЕ СТРАХУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ <i>Окунець М.</i>	76
АНАЛІЗ ВПЛИВУ ТЕХНОЛОГІЙ НА БАНКІВСЬКУ СФЕРУ <i>Шляхетка Н.</i>	79
ВДОСКОНАЛЕННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ <i>Снігур С.</i>	83
ВІЗІЯ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УКРАЇНІ <i>Руська А.</i>	85
ВПЛИВ ОБЛІКОВОЇ СТАВКИ НБУ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ <i>Андрущук Т.</i>	88
ДОХОДИ КАЗНИ МІСЦЕВОГО РІВНЯ <i>Гошко Ю.</i>	90

ІНВЕСТИЦІЇ В ОБОРОННИЙ СЕКТОР ДЕРЖАВИ <i>Лобай О.</i>	92
ІННОВАЦІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ <i>Турків А.</i>	94
МІСЦЕ І РОЛЬ ПРАЦЬ АДАМА СМІТА У РОЗВИТКУ ІСТОРІЇ ФІНАНСОВОЇ ДУМКИ <i>Зеленська Т.</i>	96
НОВІ ПІДХОДИ В РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ЗАМКНУТОГО ЦИКЛУ <i>Войтина В.</i>	98
ПЕНСІЙНА СИСТЕМА УКРАЇНИ ТА ЇЇ РЕФОРМУВАННЯ <i>Кізяк Н.</i>	100
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ <i>Николяк В.</i>	103
СТРАХУВАННЯ ВРОЖАЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР: СТАН ТА ПРОБЛЕМИ <i>Маслов М.</i>	105
ТРЕНДИ МАЙБУТНЬОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ У ПЕРІОД ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ <i>Мельник В.</i>	108
ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА <i>Мандрик І.</i>	110
ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ У ДІЯЛЬНОСТІ ВІДЕОІГРОВОЇ ІНДУСТРІЇ ТА МЕДІАРИНКУ <i>Данилишин Р.</i>	112
ФОРМУВАННЯ ОПТИМАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ <i>Бойчук Н., Шкаряк Н.</i>	115
ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ <i>Парубочий М.</i>	117
ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПІДПРИЄМСТВАХ ДЕРЖАВНОЇ ФОРМИ ВЛАСНОСТІ <i>Іванович О.</i>	120
РОЗДІЛ III ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ ТА ЗАКОРДОННИХ ПІДПРИЄМСТВ	123
БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ <i>Котишин А.</i>	123
БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ <i>Пазюк Д.</i>	126

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ НЕЧІТКОГО МОДЕЛЮВАННЯ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ <i>Котишин А.</i>	129
ГЕНЕЗИС ПОДАТКІВ ЯК ЕКОНОМІЧНОЇ КАТЕГОРІЇ <i>Момот О., Герман К.</i>	131
ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ЇХ ВИРІШЕННЯ <i>Бичків М.</i>	135
ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТООБІГ – ЗБІЛЬШЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕСОМ <i>Паньків В.</i>	138
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ СИСТЕМИ МАЛОГО БІЗНЕСУ <i>Якимлюк А.</i>	142
ІНСТИТУЦІЙНА СУТНІСТЬ РОЗВИТКУ СУДОВО-БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В УКРАЇНІ <i>Харачко Х.</i>	145
ІСТОРИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ <i>Тихонюк В.</i>	148
КОНТРОЛЬ БІОЛОГІЧНОГО ПЕРЕТВОРЕННЯ У САДІВНИЦТВІ <i>Протоцька Т.</i>	150
КОНТРОЛЬ ЗА ФОРМУВАННЯМ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ ДЛЯ ПОТРЕБ УПРАВЛІННЯ <i>Михасюк М., Юфан В.</i>	154
КРИПТОВАЛЮТА ТА ЇЇ ОБЛІК <i>Дацюк Д.</i>	157
МЕТОДИКА ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ЗА СТАНОМ РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ З ДЕБІТОРАМИ <i>Лозинський А.</i>	160
МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ФРІЛАНСУ ДЛЯ БУХГАЛТЕРА <i>Рогоза С., Гірич О.</i>	164
НОВАЦІЇ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА У 2023 РОЦІ <i>Грень М.</i>	168
ОБЛІК В СИСТЕМІ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ <i>Юматов Ю.</i>	171
ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНА СИСТЕМА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ <i>Романів А.</i>	174
ОПТИМІЗАЦІЯ І ПОШУК ОПТИМАЛЬНИХ РОЗВ'ЯЗКІВ <i>Іванишин Д.</i>	177

ОСОБЛИВОСТІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ІНЖИНІРИНГУ <i>Марцінковська О.</i>	180
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ <i>Сухоставська Н.</i>	
ОЦИФРУВАННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ <i>Жибак Я.</i>	182
ПОРЯДОК СКЛАДАННЯ ТА ПОДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ЗА МІЖНАРОДНИМИ СТАНАРТАМИ <i>Семко М., Демянчук А.</i>	185
СВІТОВИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ОСНОВНОГО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА <i>Романюк Я., Причина П.</i>	189
СВІТОВІ МОДЕЛІ ПОДАТКОВИХ СИСТЕМ <i>Постолук С.</i>	192
СПЕЦИФІКА ОБЛІКУ МІЖНАРОДНИХ АВТОМОБІЛЬНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ В УМОВАХ ВІЙНИ <i>Заріцький О.</i>	195
ТАКСОНОМІЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ЯК ЕЛЕМЕНТ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ <i>Романюк Я.</i>	199
ФІНАНСОВА ТА УПРАВЛІНСЬКА ЗВІТНІСТЬ СУБ'ЄКТА БІЗНЕСУ <i>Синяк А.</i>	201
РОЗДІЛ ІV ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ І ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ ТА СВІТІ	205
АКТУАЛЬНІ НОВОВВЕДЕННЯ ЩОДО АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ В УКРАЇНІ <i>Криса С.А.</i>	205
ВИРІШЕННЯ ТРУДОВИХ СПОРІВ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ <i>Боршош Ю.О.</i>	207
ДЕОНТОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЇ АДВОКАТА У РИМСЬКОМУ ПРАВІ <i>Михалевич С.М.</i>	210
ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАКРІПЛЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ У СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ <i>Яворський Б.І.</i>	212
ЗАХИСТ АГРАРНИХ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ВІД «РЕЙДЕРСТВА» В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ <i>Навроцький Д.Б.</i>	215

ЗЕМЕЛЬНА РЕФОРМА ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ АПК УКРАЇНИ <i>Клінарчук Б.Б.</i>	218
ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ ЯК ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ ГРОМАДЯНАМИ ЇХНІХ ЗЕМЕЛЬНИХ ПРАВ <i>Мандрика О.М.</i>	219
ІСТОРІЯ КОНТЕКСТУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА <i>Галевич В.І.</i>	222
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПОЛІТИКА ПРОФІЛАКТИКИ НАРКОМАНІЇ В УКРАЇНІ <i>Мельник Ю.Я.</i>	223
ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗДАЧІ АБО ЗАЛИШЕННЯ ВОРОГОВІ ЗАСОБІВ ВЕДЕННЯ ВІЙНИ ЯК ВІЙСЬКОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВOPOPУШЕННЯ <i>Дмитрук С.В.</i>	225
ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ <i>Стасишин Н.Т.</i>	227
ОСОБЛИВОСТІ НОТАРІАЛЬНОГО ПОСВІДЧЕННЯ ПРАВА НА СПАДЩИНУ <i>Куць Я.І.</i>	230
ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ НОТАРІАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ <i>Ільницька О.В.</i>	233
ПРАВО НА АБОРТ В ПРАКТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ: ПРАВОВІ ТА МОРАЛЬНІ АСПЕКТИ <i>Гілецька М.І.</i>	236
ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПАЛІАТИВНОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ <i>Семенюк А.М.</i>	239
ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ <i>Бурбило Б.Р.</i>	242
ПРАВОВИЙ ПІДХІД ДО КАТЕГОРІЇ «СУПЕРФІЦІЙ» У РИМСЬКОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ <i>Харук У.О.</i>	244
ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРОФСПЛОК: ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ <i>Вінтер С.А.</i>	247
ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРАВА НА ЕВТАНАЗІЮ В УКРАЇНІ (В СВІТЛІ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ) <i>Лебедєва А.О.</i>	250
ПОВЕРХНЕВА ПЕРЕВІРКА ЯК ПРЕВЕНТИВНИЙ ПОЛІЦЕЙСЬКИЙ ЗАХІД	252

Мацьків В.М.	
ПРЕВЕНЦІЯ ЖІНОЧОЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ПРОТИПРАВНОСТІ В УКРАЇНІ	255
Рожнятовська М.В.	
РЕКОМЕНДАЦІЇ МОП ЩОДО ПИТАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ, ЯК ОДНОГО ІЗ ЗАСОБІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ	257
Зінчук Н.В.	
ТРУДОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРАЦІ НЕПОВНОЛІТНЬОГО	259
Абрашкіна В.В.	
РОЗДІЛ V	261
ОСОБЛИВОСТІ ТА ПОТЕНЦІАЛ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ ТА БІЗНЕСУ У СВІТІ	
ВИКЛИКИ ДЛЯ ЕЛЕКТРОННОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ	261
Маслюк В.О.	
ДІЯЛЬНІСТЬ ТНК В УКРАЇНІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇНИ	264
Яшан П.А.	
ЕКОНОМІЧНІ ФУНКЦІЇ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ	267
Зелений В.І.	
ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ	270
Бернацький В.В.	
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА В КРИЗОВИХ УМОВАХ	273
Жомір Н.С.	
КОРПОРАТИВНІ СТРУКТУРИ У СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН	276
Крехтяк С.Я.	
НОВАЦІЇ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	279
Мушак С.В.	
ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА АСОРТИМЕНТНІ ОСОБЛИВОСТІ «СІЛЬСЬКОЇ ТОРГІВЛІ»	282
Калиневич Х.Т.	
ОСОБЛИВОСТІ ВЕНЧУРНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В АГРАРНІЙ СФЕРІ	286
Студзінський В.В.	
ОЦІНКА РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	288
Ониськів І.Я.	

ОЦІНКА СУЧАСНИХ ПРОБЛЕМ ТА ПЕРСПЕКТИВ ТОРГІВЛІ ОРГАНІЧНОЮ ПРОДУКЦІЄЮ В УКРАЇНІ <i>Луців В.І.</i>	291
РОЗВИТОК МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ <i>Райтер П.І.</i>	294
РОЛЬ ГОСПОДАРСТВ НАСЕЛЕННЯ У ФОРМУВАННІ ПРОПОЗИЦІЇ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОДУКЦІЇ <i>Смулка І.В.</i>	297
РОЛЬ ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА <i>Курилко Д.М.</i>	300
СУТЬ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ РИЗИКІВ <i>Вакуленко В.О.</i>	303
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ <i>Слотвінський Р.Л.</i>	307
УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ВИКОРИСТАННЯ ПЕРСОНАЛУ НА ПІДПРИЄМСТВІ <i>Костенко А.В.</i>	309
ЧИННИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УСПІХУ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ <i>Рибка С.С.</i>	312
ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПО- ДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ <i>Кузьма А.Б.</i>	315
РОЗДІЛ VI ОРГАНІЗАЦІЯ МАРКЕТИНГОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ І МІЖНАРОДНИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА ІНСТИТУЦІЙ	318
МАРКЕТИНГОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ АПК <i>Головкевич Ю.</i>	318
МАРКЕТИНГОВЕ ПЛАНУВАННЯ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ КОМЕРЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА <i>Вихопень Х.</i>	320
ОСНОВНІ СКЛАДОВІ МАРКЕТИНГОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ <i>Павлюк В.</i>	323
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ БРЕНДУ В РИНКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ <i>Лукащук Я.</i>	325
ОСОБЛИВОСТІ ТА ВІДМІННОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ТА СПОЖИВЧОГО МАРКЕТИНГУ	328

Гринюк В. О.	
ОСОБЛИВОСТІ ТАРГЕТОВАНОЇ РЕКЛАМИ Щерба І.	331
ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ЦИФРОВОГО МАРКЕТИНГУ У ПРОСУВАННІ ПРОДУКЦІЇ Манько С.І.	333
РИНОК МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ В УКРАЇНІ, ЗАГАЛЬНІ АСПЕКТИ Вихопень Х.	337
РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО МАРКЕТИНГУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ Шуляк В.	340
СОЦІАЛЬНИЙ МАРКЕТИНГ ЯК ФЕНОМЕН ЗА Ф.КОТЛЕРОМ Магера М.	342
СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ІНСТРУМЕНТ МАРКЕТИНГУ Кришталь В.О., Жомір Н.С.	345
ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ ЛОГІСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ Лизун В.	348
РОЗДІЛ VII РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНИХ ТА ПОЛІТИЧНИХ АСПЕКТІВ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ НА ЗОВНІШНІХ РИНКАХ	352
ВИДИ ТА ПРОЯВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПАНСІЇ В КОНТЕКСТІ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КИТАЮ Павліш О.	352
"ВІДТІК" МІЗКІВ ЯК ВИКЛИК НАЦІОНАЛЬНОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ Чуба В.	355
ВНУТРІШНЯ МІГРАЦІЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ Лизун В.	357
ДИПЛОМАТИЧНІ МЕТОДИ У СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ: РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ Мороз Д.	360
ДИПЛОМАТІЯ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО У КОНТЕКСТІ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНСЬКОЇ КОЗАЦЬКОЇ ДЕРЖАВИ СЕРЕДИНИ XVII СТОЛІТТЯ Ярошик В.	362
ІДЕОЛОГІЯ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ Пашко В.А.	367

КОНКУРЕНЦІЯ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ЦІНОУТВОРЕННЯ <i>Чуба В.</i>	371
ОСОБЛИВОСТІ, ВИКЛИКИ ТА НАСЛІДКИ ВІДМОВИ УКРАЇНИ ВІД ЯДЕРНОГО СТАТУСУ ПІСЛЯ ПРОГОЛОШЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ <i>Чуба В.</i>	374
ОСОБЛИВОСТІ ЦІНОУТВОРЕННЯ НА МІЖНАРОДНИХ РИНКАХ АГРАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ <i>Чуба В.</i>	377
ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІКИ ТА СЕКТОРУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ <i>Чуба В.</i>	379
ПРОБЛЕМА КОРУПЦІЇ НА РИНКУ ПРАЦІ: ШЛЯХИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ <i>Чуба В.</i>	382
ПРОБЛЕМА СЕПАРАТИЗМУ В КОНТЕКСТІ ДВОСТОРОННІХ ТА БАГАТОСТОРОННІХ ВІДНОСИН З ДЕРЖАВАМИ СУСІДКАМИ УКРАЇНИ <i>Пашико В.А.</i>	385
«СХІДНИЙ ВЕКТОР» ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УНР В УМОВАХ ВІЙНИ МІЖ БІЛЬШОВИКАМИ ТА БІЛОГВАРДІЙЦЯМИ <i>Ярошик В.</i>	389
SETTLING INTERNATIONAL DISPUTES AND CONFLICTS BY USING THIRD PARTIES MEDIATION <i>Moroz D.</i>	393
РОЗДІЛ VIII РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВ, ІНСТИТУЦІЙ ТА СЕКТОРІВ ЕКОНОМІКИ	397
АМЕРИКАНСЬКА МОДЕЛЬ МЕНЕДЖМЕНТУ <i>Ярошик В.</i>	397
БУДІВНИЦТВО СМІТТЄПЕРЕРОБНИХ ЗАВОДІВ ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВІДХОДАМИ <i>Купецький Ю.</i>	399
ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕНЕДЖМЕНТУ В ІТ-СФЕРІ <i>Ях О.</i>	401
ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ <i>Зубко О.</i>	404

ВПРОВАДЖЕННЯ ПРЕВЕНТИВНОГО АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ У ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА <i>Козлінська Ю.</i>	406
ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ <i>Мітленко Я.</i>	407
ЕКСПОРТНА ЛОГІСТИКА У ВОЄННИЙ ЧАС: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ <i>Божейко С.</i>	409
ЕФЕКТИВНІ МЕТОДИКИ УПРАВЛІННЯ ЧАСОМ У ТАЙМ- МЕНЕДЖМЕНТІ <i>Хотинський Н.</i>	411
ЖІНОЧІ СЕКРЕТИ В HR - ТЕХНОЛОГІЯХ <i>Маланяк О.</i>	414
ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА МОДЕЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ <i>Хроняк Д.</i>	416
КОУЧИНГ, ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ КАДРОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ <i>Галенда Н.</i>	418
МАРКЕТИНГ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ <i>Гіль Ю.</i>	420
МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА <i>Кость Б.</i>	423
НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ІНВЕСТУВАННЯ В РОЗВИТОК ВИРОБНИЦТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ <i>Лесишак М.</i>	426
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНЕ ТА ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНОСТЮ УКРАЇНСЬКИХ ТА МІЖНАРОДНИХ КОМПАНІЙ <i>Руцишин О.</i>	429
ОСНОВНІ ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА ЕФЕКТИВНЕ УПРАВЛІННЯ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ <i>Максимович М.</i>	431
СУЧАСНИЙ ЗМІСТ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ДИНАМІКИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ РОСЛИННИЦТВА ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ <i>Войничка С.</i>	434
СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТА УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА <i>Ковалюк Т.</i>	436

*Збірник матеріалів
звітної студентської наукової конференції факультету управління, економіки та права
Львівського національного університету природокористування за результатами
науково-дослідної роботи у 2022 р.*

УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ УКРАЇНИ У ПОВОЄННИЙ ЧАС <i>Кіцак В.</i>	440
ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ДІЛОВОЇ ЛЮДИНИ – КЛЮЧ ДО ВИРІШЕННЯ БАГАТЬОХ ПРОБЛЕМ <i>Маланяк О.</i>	443

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Наконечний Р. С.

студент 5 курсу факультету управління економіки та права

Науковий керівник: Березівський З. П.

к.е.н., доцент кафедри економіки

Львівський національний університет природокористування

ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН У АГРАРНОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ

Вступ. Аграрний сектор здійснює стале забезпечення населення України якісним та доступним продовольством, що сприяє вирішенню проблеми голоду у світі. В цьому випадку, земельні відносини виступають однією з найважливіших складових сільського господарства України.

Питання дослідження стратегічних напрямів вдосконалення земельних відносин у аграрному секторі та розробки механізму їх реалізації завжди знаходився і знаходиться у полі зору вітчизняної економічної науки.

Результати дослідження. Вступ України до світового економічного простору, підсилення процесів глобалізації та лібералізації торгівлі вимагає адаптації до постійно змінних умов і подальшого вдосконалення аграрної політики.

Земля у сільському господарстві безперечно виступає основним економічним ресурсом. Тому, раціональний процес її розподілу безпосередньо впливатиме на підвищення рівня виробництва сільськогосподарської продукції та ефективності сільського господарства в цілому.

Виходячи з цього, необхідність підвищення рівня ефективності процесу перерозподілу землі є повністю очевидним. Високий рівень цієї ефективності дозволить підвищити обсяг виробництва сільськогосподарської продукції, що в свою чергу сприятиме покращанню використання продуктивного потенціалу землі, підвищенню зайнятості населення завдяки збільшенню робочих місць, та в кінцевому результаті зростанню рівню доходів аграрних товаровиробників.

Систему використання земельних ресурсів та методи, якими регулюються земельні відносини, зумовлюють обов'язкову потребу продовження раніше розпочатої земельної реформи.

Актуальним також залишається покращання методики визначення показників грошової оцінки землі та визначення показників оплати за користування земельними ресурсами.

У загальній системі організації землевикористання насамперед органам державної влади необхідно забезпечити власників та користувачів земельних угідь об'єктивною кадастровою інформацією.

З метою досягнення економічного, соціального та екологічного ефекту від здійснення земельної реформи необхідно постійно аналізувати екологічний стан та економічну ефективність використання земельних ресурсів. Як результат, перевага має надаватися саме тим формам землеволодіння та землекористувачам, які забезпечують достатній економічний ефект.

Державне регулювання земельних відносин згідно земельної реформи вимагає виконання відповідних функцій державного контролю за використанням і охороною земель та їх моніторингу. У зв'язку з цим місцеві органи державного управління земельними ресурсами України мають використовувати методи наукової організації, планування, оцінки та аналізу екологічних та соціально-економічних наслідків фактичного використання та охорони земель.

Висновки. Головними шляхами вдосконалення земельних відносин у аграрному секторі України є:

- ✓ прогнозування розвитку та стійкості агропромислового комплексу завдяки розвитку різних форм господарювання;
- ✓ гарантування продовольчої безпеки зі сторони держави;
- ✓ вдосконалення відносин та запровадження механізмів реалізації права власності на землю;
- ✓ налагодження повноцінного ринку землі;
- ✓ удосконалення взаємовідносин між власниками землі та суб'єктами господарювання;
- ✓ підвищення мотивації сільськогосподарських товаровиробників до дотримання екологічних вимог;
- ✓ зменшення техногенного навантаження аграрного сектору на навколишнє природне середовище;
- ✓ раціональне використання земель сільськогосподарського призначення.

Бібліографічний список

1. Бородіна О. М. Державна підтримка сільського господарства: концепція, механізми, ефективність. URL: http://www.ief.org.ua/Arjiv_EP/Borodina106.pdf (дата звернення: 03.03.2023).
2. Кириленко І. Г., Кравчук В. П. Актуальні проблеми земельного ринку в Україні. *Економіка АПК*. №5. К., 2012. С. 9.
3. Козловський С. В., Кіреєва Е. А., Жураківський Є. С. Інструментарій державної аграрної політики забезпечення регіональної економічної

- безпеки аграрної галузі України. *Економіка та держава*. Київ. 2016. № 4. С. 9-14.
4. Лузан Ю. Я. Сучасні проблеми та основні фактори розвитку аграрного сектора України. *Економіка АПК*. №6. К., 2014. С.5-9.

*Ельяшевський О.
студент 5 курсу факультету управління,
економіки та права
Науковий керівник: Черевко І.
Доктор економічних наук,
в.о.професора кафедри економіки
Львівський національний університет
природокористування*

ВИКЛИКИ ТА ШАНСИ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Вступ. Актуальність досліджень можливих шляхів і напрямів відбудови економіки України після війни не викликає сумнівів, оскільки ця проблема, після проблеми перемоги над російськими загарбниками, є найважливішою. Тому вивчення цих можливостей відзначається високим рівнем економічної виправданості доцільності його здійснення, особливо в частині формування необхідних коштів на фінансування відповідних заходів.

Результати проведених досліджень. Вже понад рік російська армія щодня руйнує об'єкти військової та цивільної інфраструктури. Російська армія цілеспрямовано обстрілює українські підприємства різного профілю та значення. Наразі дуже важко точно оцінити збитки від знищення цих підприємств, але наслідки відчутні не лише для України, а й для решти світу. Наприклад, комбінат «Азовсталь», який став оплотом захисників Маріуполя, щороку виробляв мільйони тонн чавуну, сталі та прокату (деякі види вироблялися тільки тут). У квітні 2022 року російська армія розбомбила і практично знищила підприємство, прямі збитки від чого оцінюють у понад \$110 млрд. (біля £2,9 трлн.). Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України у вересні повідомило, що екологічні збитки становлять майже трильйон гривень. Загальні втрати України, пов'язані з руйнуванням інфраструктури та втратою економічного потенціалу, становлять \$4 млрд. на добу. За даними Київської школи економіки, з початку повномасштабного вторгнення близько 860 тис. родини втратили свої домівки. Було зруйновано або пошкоджено понад 40

мільйонів квадратних метрів житлового фонду, постраждали десятки медичних закладів і навчальних закладів, торгових центрів і нафтових терміналів, сотні кілометрів автомобільних шляхів і залізничних колій. Крім прямих втрат, існують і непрямі, пов'язані з руйнуванням: зниження ВВП, відтік інвестицій і робочої сили, зниження туристичної привабливості країни тощо [3].

Відбудова зруйнованої внаслідок російського вторгнення в Україну інфраструктури коштуватиме щонайменше кілька сотень мільярдів доларів. Навіть в оптимістичному – але малоімовірному – варіанті швидкого припинення конфлікту це буде фінансове зусилля, яке значно перевищує можливості української держави. Тому кошти на реконструкцію надходитимуть переважно за рахунок іноземної підтримки [1]. Український уряд передбачає, що основним джерелом фінансування стануть країни та організації-партнери – \$250-300 млрд. мають принести гранти, ще \$200-300 млрд. – кредити. Приватні інвестиції також можуть принести до \$250 млрд. Відбудова відбуватиметься на двох рівнях – регіональному, враховуючи відповідальність іноземних партнерів за відродження окремих регіонів, і галузевому – через конкретних іноземних інвесторів [2]. Україна також очікує, що частина коштів може надійти від заморожених на Заході активів Росії та російських олігархів, а також від військових репарацій. З початком повномасштабного вторгнення багато країн заморозили іноземні активи російських банків, олігархів і компаній, які підтримують або фінансують діяльність кремлівського режиму. Загальна сума цієї операції склала майже трильйон доларів, з яких майже \$300 млрд. – активи Центрального банку Росії. У майбутньому ці суми будуть збільшені, зокрема за рахунок продажу підсанкційного іноземного майна і спрямовані на відбудову України [3].

У 2014–2021 роках ЄС був найбільшим донором допомоги Україні – разом із європейськими банками розвитку (наприклад, Європейським інвестиційним банком – ЄІБ) він надав €17,8 млрд., хоча 90% цієї суми становили кредити. У зв'язку з російським вторгненням ЄС підтримав Україну коштами в розмірі €4,1 млрд. на озброєння, задоволення гуманітарних потреб і поточні бюджетні витрати. Він планує надати йому кредит під низькі відсотки до 9 мільярдів євро. У рамках бюджету ЄС до 2027 року Україна може розраховувати приблизно на €250-300 млн. субсидій і €1,9 млрд. гарантованих кредитів для інвестицій [1]

Переважна більшість зовнішньої фінансової допомоги надається Україні у вигляді позик, таким чином накручуючи спіраль її боргу. Хоча українська влада наразі не прагне переглянути умови погашення зовнішніх зобов'язань, ЄС міг би запропонувати Україні тимчасове заморожування виплат кредитів, дозволивши використати ці кошти на невідкладні соціальні витрати. Західні центральні банки також могли б підтримати Україну шляхом створення запобіжних swап-ліній для українського Центрального банку, які могли б бути використані у разі проблем з ліквідністю (Національний банк Польщі надав таку допомогу ще в лютому 2022 року) [2].

У соцмережах українці постійно обговорюють перспективи післявоєнної відбудови. Це свідчить про те, що окрім рішучості відновити інфраструктуру міст і сіл, у суспільстві є чітке бажання зробити Україну ще кращою, ніж вона була до цієї війни. Проте є численні побоювання, наприклад, що після закінчення військових дій Україна буде позбавлена фінансової підтримки, а отже, не зможе розпочати повноцінну відбудову. Цей страх поступово розвіюється, завдяки тому, що вже в перші місяці повномасштабного вторгнення влада багатьох країн оголосила про намір долучитися до відновлення України шляхом надання коштів чи спеціалістів.

Уряд Естонії заявив про можливу участь у реконструкції 15 об'єктів цивільної інфраструктури Житомира та прилеглих міст. Розпочато будівництво напівзруйнованого дитячого садка в місті Овруч. Тривають переговори щодо участі Данії у реконструкції Миколаєва та прилеглих міст. 17 червня під час британсько-українського саміту в Лондоні було підписано меморандум про готовність Великої Британії брати участь у відбудові Києва, а 25 серпня міністри транспорту обох країн підписали спільний план дій щодо відбудови транспортної мережі України. Загальна сума допомоги становитиме близько 4 млрд. фунтів (майже 170 млрд грн). Уряди Польщі, Чехії, Італії, Греції, Японії та інших країн також висловили готовність допомогти у відбудові.

За розпорядженням Президента України в країні створено Національну раду з відбудови України від наслідків війни, яка підготувала Національний план відновлення України (НПВУ), що передбачає не лише відновлення, а й трансформацію та модернізацію держави та економіки. Основними цілями є європейська інтеграція та повний доступ до ринків ЄС та G7, створення середовища, сприятливого для розвитку підприємництва (реформи пріоритетних секторів економіки, створення сильного людського капіталу та ефективної інфраструктури), макрофінансова стабільність та стійкість до загроз для національної безпеки. Реформи та реконструкція за Планом забезпечили б принаймні 7% економічного зростання протягом наступного десятиліття та дозволили б Україні увійти до 25 найкращих країн у рейтингу Світового банку – за Human Capital Index (окупність інвестицій у людський капітал) та Economic Complexity Index (вимірює, серед інших, диверсифікацію експорту) [3].

Висновки. Політичний і суспільний консенсус щодо євроатлантичного шляху України – це можливість комплексно модернізувати країну та закласти підвалини для довгострокового економічного зростання. Виконання амбітних цілей НПВУ щодо реформ та зміцнення економіки було б важливим аргументом у переговорах про вступ до ЄС, але також створило б можливість ефективного функціонування держави навіть у разі неможливості швидкого досягнення членства. У короткостроковій перспективі поєднання перерахування частини коштів потенційними донорами, зокрема ЄС, із впровадженням реформ може перетворитися в Україні на ефективну боротьбу з корупцією. Розрив відносин із Росією та переорієнтація економіки на інші ринки, включно з ЄС, є додатковим

імпульсом для продовження інтеграції з ринком ЄС та зв'язку з європейською транспортною мережею.

Бібліографічний список.

1. Kasa E. Unijna pomoc w odbudowie Ukrainy - założenia i wyzwania. (2022). URL: <https://www.pism.pl/publikacje/unijna-pomoc-w-odbudowie-ukrainy-zalozenia-i-wyzwania> (дата звернення: 11.01.2023)
2. Piechowska M. Ukraińskie plany powojennej odbudowy. (2022). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=DgVXYZ8CaVg> (дата звернення: 18.01.2023)
3. Powojenna odbudowa Ukrainy. Uczynić kraj lepszym niż dotychczas. (2023). URL: <https://ukrainer.net/powojenna-odbudowa-ukrainy/> (дата звернення: 10.01.2023)

Попенюк М.
*студент 5 курсу факультету управління,
економіки та права
Науковий керівник: Черевко І.*
*Доктор економічних наук,
в.о.професора кафедри економіки
Львівський національний університет
природокористування*

ГЛОБАЛЬНИЙ РИНОК ЯГІД ТА МІСЦЕ НА НЬОМУ УКРАЇНИ

Вступ. Актуальність проведення досліджень ринку ягід обумовлюється зростаючим значенням ягідної продукції у структурі раціону населення, що орієнтується на здорову їжу, а також економічною вигідністю вирощування ягідних культур як нішевих на протигагу енергомістким традиційним. Малина, ожина та червона смородина продовжують користуватися зростаючою популярністю в більшості країн, причому в деяких місцях червона смородина відстає від двох інших фруктів. У Південній Африці зростаючий інтерес до чорниці підвищив популярність усього сегменту, особливо малини та ожини. Сильні дощі протягом вегетаційних періодів у Мексиці та Австралії мали певний вплив на кількість і якість ягід, хоча в Австралії збитки були обмеженими через захист посівів під накриттям. Тобто, мова йде про об'єктивну необхідність і

економічну виправданість доцільності проведення економічного аналізу ринку ягід.

Результати проведених досліджень показують, що тенденції розвитку ринку ягід є досить диверсифікованими у розрізі різних країн.

Нідерланди: Сталий ринок малини, ожина надзвичайно дорога. Ринок знаходиться в хорошому балансі.

Італія: закупівлі ягід зростають. Згідно з повідомленнями, малина, ожина та смородина є трьома продуктами, які досягають чудових показників продажів в італійських супермаркетах. Що стосується упаковки, то великим попитом користуються прозорі лотки, які дозволяють добре бачити товар.

Іспанія: тиск на іспанські ягоди з боку марокканської конкуренції. У 2020 році Іспанія посіла друге місце в рейтингу виробників малини в ЄС-27 з часткою 25,43 відсотка.

Південна Африка: ожина та малина виграють від тенденції м'яких фруктів. «Приплив піднімає всі човни»: ожина та малина виграли від сплеску зацікавленості лохиною. Експорт малини зріс за останні кілька років, ведуться випробування нових сортів малини. У Південній Африці є менше десяти виробників малини, багато з них - на узбережжі, деякі - на Хайвелді.

Північна Америка: у Мексиці на кількість і якість чорниці впливають сезонні дощі. Водночас попит на ягоди залишається високий, особливо на новий сорт Малу. Малина цього сорту має дуже гарний розмір, колір і ягоди є досить тверді, чудово зберігаються і дуже солодкі з невеликою кислотою.

Австралія: виробництво у закритому ґрунті рятує австралійську малину від найгірших наслідків дощів. Дані про виробництво збираються у системі «Rubus», яка включає малину, ожину та інші ягоди (наприклад, Boysenberry та Silvanberry). Для цих ягід з 2018 року спостерігається зростання обсягів виробництва по роках. Виробництво ягід у категорії Rubus у 2020 р. оцінено в \$216 млн., що на чотири відсотки більше, ніж у попередньому році [1].

Україна у глобальному ринку ягід наразі бере участь лише у сегменті ягід у стані замороження. За даними аналітиків EastFruit, волоські горіхи, які протягом багатьох років були однозначним лідером експортних доходів України у плодоовочевому сегменті, у 2020 році вперше віддали цей пріоритет замороженим ягодам. У 2021 році лідерські позиції заморожених ягід у цій категорії ще більше зміцнилися, тим більше, що ціна на заморожену малину різко зросла. У 2020 році доходи від експорту заморожених ягід досягли рекордних \$111 млн., тобто збільшившись за рік на третину. У той же час доходи від експорту волоських горіхів миттєво впали на 30 % до чотирирічного мінімуму в \$97 млн. Причини нових рекордів експорту заморожених ягід експерт пояснює не лише зростанням цін на малину, а й збільшенням обсягів виробництва заморожених ягід у країні. Вже навіть у 2017-2018 роках Україна могла заробити на експорті заморожених ягід майже стільки ж, скільки у 2020 році, але тоді потужностей заморожування було недостатньо для переробки всіх ягід, тому

частину продукції продавали майже за безцінь за свіжу. ринку, пішов у виробництво соків або взагалі не збирався. Вже у 2021 році Україна поновила рекорд з експорту заморожених ягід, виручка від якого перевищила \$200 млн.[2]. Можна передбачити, що у 2022 р. ці позитивні тенденції погіршилися через відомі наслідки військової агресії Росії. Тому зараз варто ретельно продумати стратегію експорту заморожених ягід на найближчі повоєнні роки з тим, щоб забезпечити максимально швидке повернення темпів довоєнного тренду. щоб

Висновки. Ринок ягід є високо динамічний і у значній мірі географічно диверсифікований, що відповідає загальним положенням економічних теорій А.Сміта, Д.Рікардо, теорії Гекшера -Оліна- САмуельсона. Україна на цьому ринку наразі мала добрі тенденції у сегменті заморожених ягід, які значно погіршилися через негативні наслідки російської воєнної агресії. Стратегія розвитку ринку ягід на повоєнні роки потребує глибокого осмислення ресурсних можливостей та можливої зміни структури галузі.

Бібліографічний список.

1. Globalny rynek owoców jagodowych. (2021). URL: <https://www.fresh-market.pl/informacje/wiadomosci/globalny-rynek-owocow-jagodowych> (дата звернення: 10.01.2023).
2. Ukraina – mrożone owoce jagodowe liderem w eksporcie. (2021). URL: <https://www.fresh-market.pl/informacje/wiadomosci/ukraina-mrozone-owoce-jagodowe-liderem-w-eksportcie> (дата звернення: 11.01.2023).

***Троцький О.**
студент 5 курсу факультету управління,
економіки та права
Науковий керівник: **Черевко Г.**
Доктор економічних наук, професор,
зав. кафедри економіки, професор
Львівський національний університет
природокористування*

ДОРАДНИЦТВО ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ АГРАРНОЇ СФЕРИ ЕКОНОМІКИ

Вступ. Усі країни Європейського Союзу і більшість країн решти світу мають систему дорадництва у сільському господарстві. Система допомагає фермерам краще розуміти та дотримуватися законодавства щодо навколишнього

середовища, громадського здоров'я, здоров'я та добробуту тварин, а також належного сільськогосподарського та екологічного стану і ефективно здійснювати виробничі процеси та займатись бізнесом. На жаль, всі спроби налагодити службу дорадництва в Україні фактично зазнали краху, тому вивчення можливостей ефективного його розвитку залишається і надалі високоактуальним.

Результати проведених досліджень. У наш час дорадча діяльність (у своєму первісному значенні проста і зрозуміла) стала дуже складною і заплутаною та важкою до зрозуміння. Система сільськогосподарського дорадництва за свою сутню надає інформацію про: зобов'язання на рівні підприємства, що впливають із законодавчих вимог управління та стандартів доброї культури сільського господарства з врахуванням необхідності дотримання вимог щодо охорони навколишнього середовища; сільськогосподарську практику, сприятливу для збереження клімату та навколишнього середовища, а також раціонального використання сільськогосподарських угідь («озеленення»); заходи, передбачені програмами розвитку сільських територій, спрямовані на модернізацію сільськогосподарських підприємства та господарств сільськогосподарських виробників, підвищення конкурентоспроможності, галузеву інтеграцію, інноваційну та ринкову орієнтацію, сприяння підприємству; вимоги до ефективного та сталого водокористування, включаючи охорону вод; використання засобів захисту рослин; інтегровану боротьбу зі шкідниками. Система сільськогосподарського дорадництва також може надавати інформацію про: сприяння конверсії ферм та диверсифікації їхньої економічної діяльності, управління ризиками та відповідні профілактичні дії у випадку стихійних лих, катастрофічних подій та хвороб тварин і рослин; мінімальні вимоги до агроєколого-кліматичних платежів, що виходять за межі обов'язкових стандартів та мінімальних вимог до добрив і засобів захисту рослин, у тому числі для органічного землеробства; інформацію про пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптацію до них, біорізноманіття та захист води.

У різних країнах помічено, що зміни, які відбуваються у сфері сільського господарства, інформаційних технологій або зміни соціального та політичного характеру, чинять дуже сильний тиск на дорадчі інституції, щоб адаптуватися до них не лише з точки зору змістовного обсягу наданих послуг, а й з точки зору організації [2, с. 54]. У деяких країнах системи дорадництва у сільському господарстві чітко визначені, тоді як в інших вони демонструють значні організаційні, формальні та змістовні недоліки. В Україні протягом багатьох років намагаються розробити таку дорадчу систему, яка була б максимально адаптованою до потреб мешканців сільської місцевості, і водночас прозорою, функціональною і, головне, ефективною, хоча наразі успіхи у цьому напрямку є явно незначні. У країнах, де не було великих політичних потрясінь, система сільськогосподарських дорадчих послуг розвивалася еволюційним шляхом. Це

дозволило виробити такі організаційно-правові форми, які враховують як соціально-культурні, так і економічні та політичні умови. Приклади включають університетську консультативну систему в США або сільськогосподарську консультативну систему в Австрії. Проте країною, в якій чітко простежується вмиле включення дорадчих послуг у специфіку регіонів, є Німеччина. Там були розроблені різноманітні дорадчі системи залежно від специфіки окремих земель (провінцій – прим. авт.). [4, с. 6-7]. У результаті розвитку нової інституційної економіки все більше уваги приділяється ролі інституцій в економічному розвитку. Сільськогосподарське дорадництво визнається суттєвим чинником, що впливає на зміни, які відбуваються в сільському господарстві та сільській місцевості. Розвиток цієї діяльності є типово еволюційний. Хоча передумови для цього виду діяльності, як стверджують деякі дослідники, можна знайти ще понад 3000 років тому, її сучасні форми, в яких вона здійснюється, сформувалися протягом усього останніх двох століть [1, с. 3-13].

Незалежно від існуючих умов, основною метою сільськогосподарського дорадництва є надання допомоги фермерам та іншим виробникам сільськогосподарської продукції та й просто жителям села, які опинилися або можуть опинитися в конкретній проблемній ситуації. Цю мету сільськогосподарські дорадчі служби можуть досягти шляхом виконання: дорадчої функції (надання допомоги фермерам та іншим жителям сільської місцевості у вирішенні професійних, організаційних та соціальних проблем); функції впровадження та розповсюдження (впровадження та розповсюдження результатів досліджень, впровадження нових виробничих технологій у сільськогосподарську сферу; інформаційної функції (збір, обробка та розповсюдження інформації про ринки сільськогосподарської продукції, ситуацію в сільському господарстві та у секторі переробки сільськогосподарської продукції та в середовищі сільського господарства шляхом видання журналів, бюлетенів, брошур, листівок тощо); освітньої функції (допомога фермерам та іншим мешканцям сільської місцевості в підвищенні професійної кваліфікації у формі курсів, семінарів, тренінгів, поїздок, демонстрацій тощо). Спосіб і обсяг виконання функцій, покладених на консалтингові послуги, залежить, серед іншого, від ефективно функціонуючої дорадчої системи, яка має бути створена різними взаємодоповнювальними установами, що діють у сільській місцевості (державними, місцевими, приватними тощо), диверсифікованими з точки зору фінансування, чиєю основною або додатковою діяльністю є надання дорадчих послуг жителям сільських регіонів.

Висновки. Інституційна структура сільськогосподарських дорадчих служб в Україні все ще далека від досконалості. У наукових працях часто згадується необхідність реанімації цієї структури і пропонуються різні зміни. Але найголовніше, щоб регламент функціонування дорадчих установ був простим і прозорим. Щоб радники могли більше часу та зусиль приділяти

належній дорадчій роботі на благо жителів сільської місцевості. Створення якісної системи сільськогосподарського дорадництва, безумовно, є однією з умов підвищення конкурентоспроможності фермерських господарств та багатофункціонального розвитку сільських територій. Динаміка розвитку сільського господарства України та агросфери її економіки в цілому засвідчує об'єктивну необхідність розвитку адекватної системи сільськогосподарського дорадництва, чого, на жаль, не дивлячись на кількарізкові спроби, фактично досягнуто не було, хоча формально ця служба в Україні існує. На сьогодні, в умовах війни, актуальність вирішення проблеми зростає ще більше. Сільськогосподарське дорадництво визнано ключовим чинником підвищення конкурентоспроможності європейського сільського господарства та забезпечення передачі знань із сільськогосподарської науки до сільськогосподарської практики. Сільськогосподарська дорадча система, що розвивається, має включати всі установи та організації, які відіграють важливу роль у розвитку села, функціонуючи в сільській місцевості.

Бібліографічний список.

1. Jones G. E., Garforth C. (1997), The history, Development, and Future of Agricultural Extension, In B. E. Swanson, In: R. P. Bentz, A. J. Sotranko (eds.), Improving agricultural extension. A reference manual. Food and Agriculture Organization, Rome, s. 3-13.
2. Ommani A. R. (2011), Analyzing Efficiency of Agricultural Extension Programs by Participatory Rural Appraisal (PRA). Journal of American Science, 7(2), s. 54.
3. Parzonko A.J. (2016). Wybrane aspekty doradztwa rolniczego w Polsce. Studia ekonomiczne i regionalne. Nr. 9(3), s.121-131.
4. Rasz H., Stankiewicz D. (2004), Systemy doradztwa rolniczego w krajach Unii Europejskiej. Kancelaria Sejmu, Biuro Studiów i Ekspertyz, Informacja nr 1049, Warszawa, s. 6-7

Фалінський В.А

*студент 5 курсу факультету управління,
економіки та права*

Науковий керівник: Руліцька К.М.

К.е.н., доцент

кафедри економіки

Львівський національний університет

природокористування

ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ВИРОЩУВАННЯ ПЛОДІВ І ЯГІД ТА ЇХ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЛЯ ЗБІЛЬШЕННЯ ВРОЖАЙНОСТІ ТА ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ

За останні десятиліття сільське господарство дуже швидко розвивається, що є важливим чинником у забезпеченні населення харчовими продуктами. Однією з ключових галузей сільського господарства є вирощування плодів і ягід, які не тільки забезпечують наш організм корисними речовинами, але й мають великий економічний потенціал. У цьому дослідженні ми розглянемо сучасні технології вирощування плодів і ягід, їх ефективність та можливості збільшення врожайності та якості продукції.

Один зі способів збільшення врожайності полягає в застосуванні сучасних технологій вирощування, таких як гідропоніка, аеропоніка, аквапоніка тощо. Гідропоніка є системою вирощування рослин без використання ґрунту, де коренева система рослин знаходиться у спеціальному розчині з поживними речовинами. Цей метод дозволяє збільшити врожайність плодів та ягід на 30-50%, порівняно з традиційними методами вирощування. Аеропоніка є подібною до гідропоніки системою, проте коренева система рослин знаходиться у повітрі, де її звожують за допомогою спеціальних розпилювачів. Цей метод збільшує врожайність до 70%, порівняно з традиційними методами вирощування.

Для збільшення якості продукції вирощування плодів і ягід також використовують сучасні технології. Наприклад, використання ефекту рефлексії від білого матеріалу під деревами покращує якість показники фізіології рослин та збільшує врожайність на 10-15%. Також можна використовувати різні рівні обрізки дерев та кущів, що дозволяє забезпечити більше сонячного світла для плодів та ягід та збільшити їхню розмір та смакові якості. Крім того, використання різних мінеральних добрив, в тому числі мікроелементів, таких як цинк, мідь, молібден та інших, дозволяє покращити якість та поживну цінність плодів та ягід.

Однак, з усіх сучасних технологій вирощування плодів та ягід можуть бути не підходять для кожного виробника. Якщо плануєте використовувати сучасні технології вирощування, вам потрібно мати достатньо знань та досвіду в їхньому

застосуванні, а також володіти відповідною технікою та обладнанням. До того ж, витрати на використання сучасних технологій можуть бути високими, а тому виробникам потрібно бути готовим до інвестицій.

Звідки можна черпати інформацію про сучасні технології вирощування плодів та ягід? Інформацію можна знайти в різних джерелах, включаючи наукові статті, журнали та книги з сільського господарства та городництва. Крім того, існують веб-ресурси та форуми, де виробники можуть обмінюватися досвідом та порадами щодо вирощування плодів та ягід.

Також важливим аспектом ефективності сучасних технологій вирощування плодів і ягід є підвищення якості продукції. Застосування інноваційних технологій дозволяє отримати плоди та ягоди з більш високим вмістом вітамінів та інших корисних речовин. Наприклад, за даними досліджень, використання нових методів обробки ґрунту, систем крапельного зрошення та контролю вологості повітря може значно покращити якість плодів та ягід. Отже, можна стверджувати, що сучасні технології вирощування плодів і ягід є ефективним інструментом для збільшення врожайності та покращення якості продукції.

Для підтвердження цих тверджень були використані наукові дослідження, проведені вітчизняними та зарубіжними вченими. Зокрема, дослідження проведені Українським дослідним інститутом городництва та Відділом досліджень плодкових культур та ягідних культур університету Каліфорнії в США дозволили з'ясувати ефективність використання нових технологій вирощування плодів та ягід.

Таким чином, можна стверджувати, що використання сучасних технологій вирощування плодів і ягід є дієвим способом підвищення врожайності та якості продукції на аграрних підприємствах Львівської області. Проте, важливо пам'ятати про необхідність підбору технологій в залежності від конкретних умов та особливостей кожного підприємства.

Отже, застосування сучасних технологій вирощування плодів та ягід дозволяє збільшити врожайність та якість продукції, зменшити втрати від захворювань та шкідників, а також збільшити прибуток виробника. Щоб успішно використовувати ці технології, необхідно мати достатні знання та досвід, а також володіти необхідним обладнанням та технікою.

На сьогоднішній день існує багато джерел, де можна знайти інформацію про сучасні технології вирощування плодів та ягід. Найбільш інформативними є наукові статті, журнали та книги з сільського господарства та городництва, які можна знайти в бібліотеках, наукових ресурсах та в Інтернеті. Також існують веб-ресурси та форуми, де можна отримати поради від інших виробників та дізнатися про нові технології вирощування.

Застосування сучасних технологій вирощування плодів та ягід є одним з найважливіших аспектів успішного аграрного бізнесу. За допомогою цих технологій можна забезпечити якісну та високоякісну продукцію, яка буде відповідати вимогам ринку та споживачів. Для досягнення цієї мети виробникам

необхідно знати про сучасні технології та вміти їх використовувати, а також бути готовими до інвестицій у необхідне обладнання та техніку.

Список використаних джерел

1. Клименко І. О., Чумаченко М. В., Чумаченко А. А.. Технології вирощування ягідних культур: Навчальний посібник. Київ: Фітосоціоцентр, 2017. 282 с.
2. Гончарова С. О., Мельник О. В. Сучасні технології вирощування плодів і ягід: Науково-практичний підхід.
3. Інтернет-ресурси, що присвячені вирощуванню плодів та ягід <https://fruit-ukraine.org> та <https://berry.ua/>

Kulak V.

5th year student of the Faculty of Management, Economics and Law

Scientific adviser: Rulitska K.

PhD in Economics,

Associate Professor of the Department of Economics

Lviv National Environmental University

INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Introduction. The level of economic activity's investment provision is predicated on the efficiency of that activity being sufficient. Investments promote the diffusion of inventions, the expansion of production volumes, and economic and social growth.

Significant disparities should be noted when analyzing the regional distribution of investments in the agrarian sector of the national economy because they exacerbate bad trends and distortions in the deployment of productive forces, the growth of not only specific regions but also agriculture itself and related branches of the agro-industrial complex.

The geographical variations in the quantity of attracted foreign capital, which are primarily influenced by the degree of development and investment appeal of the regions, are much more striking.

The size of the country, the accessibility of a skilled labor force, and the standard of higher education are only a few of the factors that influence the state of the Ukrainian economy. Yet, in the modern global economy, these competitive advantages are

insufficient, and even they are eroding. The aspect of inexpensive labor needs to be reevaluated as one of the factors affecting national competitiveness and investor attractiveness. Such historical comparative advantages of the Ukrainian economy will appear less and less believable. These adages are associated with the "concept of poverty," and making the low earnings of many of one's fellow citizens a source of competitive advantage will only hinder the growth of the national economy [1, p. 79].

Research results. Agricultural enterprises' investment attractiveness varies greatly depending on where they are, which is tied to local environmental factors such as climatic and natural circumstances. Hence, only those places where the necessary conditions are present can conduct an investment project in the sphere of agribusiness and related types of economic activity with the maximum impact. In this regard, it is crucial to define criteria for its assessment from the point of view of potential investors and taking into account the unique features of the region in order to boost the investment attractiveness of agricultural operations [2, p. 50].

The investor's economic interest is also a critical factor in determining investment attractiveness because it is the cornerstone of all entrepreneurial endeavors. Investments are made with the intention of earning income, therefore the investor's rational expectations are to make the most money possible while minimizing the risk of losing both the capital invested or a portion of it as well as the income received (profit). Consequently, it makes sense from the perspective of a potential investor that economic activity is appealing if the most income (profit) is realized with the lowest possible amount of risk. As a result, it is advised to base your assessment of an investment's attractiveness solely on its profitability and risk.

It is vital to apply a criterion for profitability that characterizes production efficiency, such as the industry's degree of profitability, which is both a measure of competitiveness and production efficiency [3, p. 12].

Risk is always a component of investment activity, which indicates unpredictability, uncertainty, and instability. The industry risk brought on by the particulars of the industry (seasonality of production, time of capital turnover, income level and solvency of the population, etc.), in addition to the financial risks brought on by potential capital losses or a decrease in profits compared to expectations, is also crucial.

The most appropriate criterion for evaluating the risk of agricultural enterprises at the regional level, in our opinion, is the beta coefficient, which reflects the variation in the profitability of agricultural enterprises across individual regions in comparison to the average for Ukraine and, as a result, describes the industry risk that businesses in the region face.

Nonetheless, despite having a low or moderate amount of risk, a company may still be undesirable or unattractive due to its low profitability, or even its unprofitability, or because its profitability is rapidly declining. Conversely, businesses in the area that are high risk but also sufficiently profitable are very appealing to

investors since they continue to be very profitable even in the face of considerable changes.

High levels of profitability are the main draw for investors. Crop production is still Ukraine's top goal for agricultural investment since it is a more lucrative, export-oriented sector whose goods are competitive both domestically and internationally.

The organization of agricultural output was impacted by efforts to increase profits, which also led to imbalances in the growth of the crop and livestock industries.

There is a need to enhance production of meat and dairy products, fruits, berries, and grapes in particular because rational consumption norms for many vital food products have not yet been reached in Ukraine.

Compared to investments in crop production, the volume of investments in the production of livestock products is four times lower. Pig and poultry breeding are two areas of animal husbandry that appeal to investors more.

Conclusions. It is first important to create conditions for raising the level of investment attractiveness of individual regions and territories in order to sustainably expand the agriculture sector and rural areas of the regions. Assuring the stability and transparency of the legal system, the ideal level of taxation, the development of market infrastructure, and state investment support for farming, particularly in struggling rural areas, are all crucial. It is also important to demonopolize and detinize the economy, eliminate corruption to ensure the protection of property rights, and stop agrarian raiding.

References

1. Havryliuk, O.V. (2008). Investytsiinyi imidzh ta investytsiina pryvablyvist Ukrainy [Investment image and investment attractiveness of Ukraine]. *Finansy Ukrainy*, 3, pp. 79–93 [In Ukrainian].
2. Matsibora T.V. Agricultural investment attractiveness sector of Ukraine: regional aspect. *Economy of APC*, 2018, No. 3. p. 49-55 [In Ukrainian].
3. Paskhaver, B.Y. (2007). Zabezpechennia konkurentospromozhnosti ahrarnoho sektora ekonomiky Ukrainy na vnutrishnomu i zovnishnomu rynkakh: naukova dopovid [Ensuring competitiveness of Ukrainian agricultural sector in domestic and foreign markets: scientific report]. V.M. Trehobchuk, B.Y. Paskhaver (Eds.). Kyiv: Int-t ekon. ta prohnozuv. [In Ukrainian].

Городисько В.

студент 5 курсу факультету управління, економіки та права

Ветрова К.

студентка 3 курсу факультету управління, економіки та права

Науковий керівник: Яців С.

к.е.н., доцент кафедри економіки.

Львівський національний університет природокористування

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ М'ЯСНОГО СКОТРСТВА В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Вступ. М'ясне скотарство в Україні вже багато років поспіль розвивається в умовах турбулентності галузі. Якщо ще кілька років тому великої рогатої худоби м'ясних порід налічувалося понад 100 тис. голів, то нині лишилося близько третини. Серед причин скорочення поголів'я — тривалий строк окупності інвестицій, низька рентабельність, відсутність підтримки з боку держави та низька культура споживання яловичини в країні. В останні роки в аграрному секторі України спостерігався ріст підприємницької активності й продуктивності праці, формується конкурентне середовище, динамічно розвиваються окремі галузі аграрної економіки, розширюються масштаби приватних інвестицій. Поряд з тим, доходи сільськогосподарських товаровиробників залишаються на низькому рівні, що не дозволяє активно впроваджувати нові технології, вести розширене відтворення й протистояти диспаритету цін на сільськогосподарську продукцію, що йому постачаються, росту цін на послуги тощо.

Особливо складною залишається ситуація у тваринницьких галузях, які в умовах переходу до ринкових відносин опинилися на межі виживання. Через незадовільні результати реалізації основних видів продукції тваринництва у більшості сільськогосподарських підприємств зменшується поголів'я худоби, спостерігається падіння обсягів виробництва. Руйнується матеріально-технічна база, інфраструктура галузі. Ситуацію ускладнює посилення конкурентного тиску зі сторони зарубіжних виробників.

Результати дослідження . Львівська область характеризується досить значною кількістю розвинутих сільськогосподарських підприємств.

Протягом 2019-2021 років кількість великої рогатої худоби в сільськогосподарських підприємствах Львівської області зменшилось на 11,4%, якщо ж для порівняння взяти 1990 рік, то в сільськогосподарських підприємствах кількість великої рогатої худоби зменшилось на 97,9%, до такого стрімкого зменшення поголів'я призвело розпад колгоспів та наслідки кризових явищ [2]. В структурі виробництва м'яса в сільськогосподарських підприємствах області

займає виробництво м'яса птиці, його обсяги зросли на 96,1%, а також виробництво свинини на 23,6%. За даний період знизилось виробництво яловичини на 36,7%. Дана ситуація виникла через зменшення кількості поголів'я в м'ясній галузі.

Вироблену продукцію сільськогосподарські підприємства Львівської області реалізують різними каналами. Одним з таких каналів є переробні підприємства. Середні ціни реалізації сільськогосподарських тварин(живих), протягом 2015-2021 років зросли на 97,3%. Це є позитивним явищем для виробників, і зростання цін на їхню продукцію в подальшому буде їх стимулювати до нарощення обсягів виробництва. Споживання м'яса, для значної кількості населення залишається не доступним продуктом, через дороговизну, насамперед рівень споживання м'яса залежить від фінансових можливостей споживачів. У 2021 році порівняно з 2019 роком відбулось зменшення споживання м'яса в розрахунку на одну особу, але збільшилось споживання картоплі, овочів та фруктів. [1].

В ціноутворенні на м'ясну продукцію зберігається певна системність у змінах окремих складових. Особливо важливим елементом у цьому механізмі є позиція підприємств м'ясної промисловості, які визначають рівень цін на сільськогосподарську сировину, а гуртові ціни яких формують рівень і динаміку цін у роздрібній торгівлі. Коливання цін на худобу і птицю враховується під час формування цін на міських ринках. Відчувається й вплив на механізм ціноутворення такого потужного чинника, як попит з боку кінцевих споживачів, який визначається насамперед рівнем їх купівельної спроможності.

Перспективи м'ясного скотарства як однієї з основних галузей сільського господарства залежить передусім від його модернізації, що відображає інноваційний розвиток підприємств – виробників яловичини. Інноваційний розвиток ґрунтується на впровадженні підприємством інновацій, під якими, зокрема, розуміють новостворені (застосовані) або вдосконалені конкурентоздатні технології, а також організаційно-виробничі рішення виробничого, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва.

Реалізація системи заходів з розвитку скотарства повинна стати складовою частиною стратегії подальшого розвитку підприємства. З цією метою необхідно мобілізувати всі внутрішньогосподарські резерви збільшення обсягів і підвищення ефективності виробництва продукції галузі, розробити комплекс заходів для їх реалізації у практичній діяльності. До резервів відносяться можливості підвищення ефективності виробництва

Висновки. Наскільки в подальшому перспективно буде розвиватись м'ясне скотарства буде залежати обраної стратегії розвитку як окремого суб'єкта господарювання, так і галузі на регіональному та національному рівнях. Стратегія розвитку на рівні підприємства – виробника яловичини передбачає формування певних конкурентних переваг. Ці переваги можуть стосуватися

мінімізації витрат, що за реалізації продукції за визначеними ринком цінами збільшить доходи виробників. Формування конкурентних переваг на основі мінімізації витрат особливо перспективне для підприємств – виробників яловичини, зважаючи на особливості конкуренції у м'ясному скотарстві.

За рахунок впровадження інновацій підприємства – виробники продукції скотарства можуть помітно збільшити обсяги виробництва, що сприятиме вирішенню продовольчої безпеки країни, дасть змогу збільшити надходження валюти за рахунок експорту яловичини та продуктів її переробки. Конкурентоспроможність підприємств, що спеціалізуються на виробництві продукції м'ясного скотарства, їх інвестиційна привабливість, економічна безпека держави – все це залежить від ефективності інноваційних процесів.

Бібліографічний список

1. Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України : статистичний збірник / Державна служба статистики України. – К. [б. в.], 2022. – 59 с. (дата звернення: 10.09.2022).

2. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 № 40-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>.

3. Сільське господарство Львівської області. Статистичний збірник. Львів 2022 -141 с.

4. Станько В.Ю., Яців С.Ф. Формування ефективності м'ясного скотарства у сільськогосподарських підприємствах. Агросвіт. Науково-практичний журнал. № 13-14. 2016. С 12-17

5. Тваринництво України : статистичний збірник / Державна служба статистики України, 2022 [Електронний ресурс]. – Доступно з: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 20.09.2022).

Сливар І.В.

студент 5 курсу факультету управління економіки та права

Науковий керівник: Василина О.Р.

к.е.н., доцент кафедри економіки

Львівський національний університет природокористування

ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Вступ. Розвиток ринків визначається підвищенням вимог щодо якості продукції, що випускається. Це пов'язано з тим, що в сучасному світі виживання

будь-якої фірми, забезпечення стійкого становища на ринку товарів і послуг визначаються рівнем конкурентоспроможності продукції. Конкурентоспроможність, у свою чергу, детермінована рівнем ціни і рівнем якості продукції. Євроінтеграція України створить значні можливості для українських товаровиробників, які дадуть Україні змогу кращого доступу до Світових ринків, розширять споживчий асортимент і полегшать доступ до іноземних технологій. Водночас рівень конкуренції на внутрішньому ринку суттєво зросте, а оскільки до України прийдуть нові міжнародні гравці, то необхідно бути до цього підготовленими. Тож пріоритетним має бути забезпечення конкурентоспроможності українського аграрного сектору як на теренах нашої держави, так і на світовій арені. [З с. 167-170].

Результати дослідження. Розвиток ринків визначається підвищенням вимог щодо якості продукції, що випускається. Забезпечення стійкого становища на ринку товарів і послуг визначаються рівнем конкурентоспроможності продукції. Конкурентоспроможність, у свою чергу, детермінована рівнем ціни і рівнем якості продукції. Наразі ціни вітчизняної продукції наблизилися до європейського рівня, а за показниками якості й безпеки українська продукція відстає від європейської.

Для успішного розв'язання завдань євроінтеграції аграрний сектор економіки України має достатньо передумов: багатий природно-ресурсний та експортний потенціал, вагомий людський капітал, поступово зростаючу інвестиційну привабливість, збережений уклад сільського життя та багатовікові традиції ведення сільського господарства. У цьому контексті дослідження та наукове осмислення досвіду формування європейської аграрної моделі сприятимуть проведенню структурних реформ у галузі сільського господарства та підвищенню рівня конкурентоспроможності агропродовольчої продукції на європейському й світовому ринках[4].

Сільське господарство – це єдина галузь в Україні, яка демонструє зростання протягом останніх 17 років. Аграрний сектор приносить кожен третій долар, який отримує Україна. Без цих валютних надходжень було б складно сподіватися на стабілізацію курсу гривні та збільшення золотовалютних резервів НБУ. Аграрний сектор виробляє 18% ВВП України, створює 16% валової доданої вартості, у ньому зайнято майже 25% загальної чисельності. Значний потенціал вітчизняні товаровиробники сільськогосподарської продукції не можуть реалізувати через низький рівень розвитку вітчизняної фінансово-кредитної системи, нерозвиненість інфраструктури АПК, недостатня гармонізація українських стандартів якості з міжнародними, недостатність державного цільового фінансування науково-прикладних розробок.

Основне фінансування у країнах Європейського Союзу припадає на фіксовану підтримку, яка сягає до 450 євро/га, в Україні вона у 10 разів менша. Обсяг загальних коштів, які виділяють на фінансову підтримку сільського господарства, в загальному бюджеті Євросоюзу складає 40,5%. Виробництвом

органічної сільськогосподарської продукції займаються майже всі країни світу, і Україна спроможна виробляти й поставляти таку продукцію на ринок ЄС. Тому розвиток соціальної сфери села повинен бути невід'ємним від розвитку виробництва.

Однією з головних цілей спільної сільськогосподарської політики Європейського Союзу стосовно розвитку аграрного сектору є забезпечення фермерів прийнятним рівнем життя. Сучасні умови розвитку аграрного ринку характеризуються поглибленням інтеграційних процесів, лібералізацією умов торгівлі сільськогосподарськими товарами, орієнтацією на зовнішні ринки, а також підвищеною увагою до якості продукції. [2, с. 163-166]. Нові можливості перед економікою нашої країни відкрила зона вільної торгівлі (ЗВТ) із країнами ЄС. Із приходом ЗВТ Україна отримала торговельні преференції – безмитні тарифні квоти для 36 видів товарів (яловичина, свинина, м'ясо баранини, м'ясо птиці, молоко, вершки, йогурти, зернові, висівки, мед, цукор, крохмаль, гриби, часник, солод, виноградний і яблучний соки, вершкове масло, цигарки, етанол, яйця та альбуміни тощо). Своєю чергою, Україна встановила тарифні квоти для трьох видів товарів (м'ясо свинини, м'ясо птиці й напівфабрикати з м'яса птиці, цукор) та передбачила додаткові обсяги ще для двох. За даними Державної служби статистики, у перший рік вільної торгівлі з ЄС український експорт до ЄС зріс на понад 3%, а товарообіг – на понад 6%. Але загалом торгівля агропродуктами не настільки жвава, як очікувалося. Безмитні квоти використовуються швидко, а загальні умови не надто привабливі й посилені для вітчизняних виробників. В контексті міжнародної інтеграції питання підвищення конкурентоспроможності вітчизняних виробників аграрної продукції набуває дедалі більшої актуальності. [2, с. 163-166].

Висновки. Експортоорієнтовані галузі повинні мати достатній рівень наукового забезпечення. Саме тому серед основних шляхів підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств науковці і практики виділяють: використання найсучасніших техніки і технології; вхідний контроль якості сировини, матеріалів і комплектуючих; поліпшення стандартизації; використання маркетингових інструментів при виведенні на ринок товарів; інтеграційні зв'язки та технологічні інновації. Також, з урахуванням існуючих проблем, видається доцільною реалізація заходів за такими основними напрямками, як: гармонізація вітчизняних стандартів на сільськогосподарську продукцію згідно зі стандартами ЄС; налагодження сучасної інфраструктури аграрного ринку; налагодження співпраці між виробниками сільськогосподарської продукції та дослідними установами.

Список використаної літератури:

1. Данилишин Б. Євроінтеграція: економічна доцільність та історичний вибір [Електронний ресурс] . Українська правда. Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/publications/2013/08/8/388884/>
2. Залюбінська Л. М., Скорик М. Л. Перспективи розвитку аграрного ринку України за умов Євроінтеграції. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Випуск 20, частина 1, 2018, с. 163-166
3. Михайлова Л. І. Конкурентоспроможність молокопереробних підприємств: інтеграційний вимір : монографія. Суми. 2011. 167 с.
4. Павловська Л. Д. Євроінтеграційний вектор розвитку аграрного сектора економіки : монографія. Житомир : ЖНАЕУ, 2009. 324 с.
5. Яців І. Б. Конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств : монографія : Український бестселер. 2013. 427 с.

***Петляківський Д.**
студент 5 курсу факультету управління,
економіки та права
Науковий керівник: **Черевко І.**
Доктор економічних наук,
в.о. професора кафедри економіки
Львівський національний університет
природокористування*

ПОНЯТТЯ ДЕГРАДАЦІЇ ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ЇЇ СФЕРИ

Вступ. Життя на Землі розвивалося протягом мільярдів років, щоб нарешті досягти свого роду певної рівноваги та створити умови, придатні для розвитку різних рослин і тварин. Світ, відомий людству, майже не змінювався протягом тисячоліть, але в останні десятиліття згубний вплив людини на природу став помітним. Помітною стає деградація навколишнього середовища, а відтак і руйнування природних ланцюгів.

Актуальність досліджень деградації природного середовища як чинника, що негативно впливає на економіку, особливо – сільського господарства, постійно зростає. В умовах ринкової економіки максималізація темпів господарського зростання ще вищими темпами негативно впливає на навколишнє середовище, в кінцевому підсумку погіршуючи рівень якості життя

населення. Знання сутності деградації природного середовища, основних її чинників та наслідків допоможе зробити висновки, які втіляться в стратегічні бізнес-рішення. Тобто, мова йде про об'єктивну необхідність і економічну виправданість доцільності розуміння змісту деградації природного середовища, основних її чинників та наслідків, що закономірно втілиться у прийнятті правильних стратегічних бізнес-рішень.

Результати проведених досліджень показують, що дефініцій деградації середовища є велика кількість. Деградація навколишнього середовища відбувається як сукупність процесів і явищ, що відбуваються в результаті діяльності людини або природних сил, які призводять до зменшення цінності даних систем. Деградація природного середовища значає його погіршення внаслідок несприятливих змін фізичних, хімічних або біологічних властивостей. Воно стосується всіх елементів середовища [4]. Інтенсивне нагромадження наслідків зазначених змін супроводжується виникненням ситуацій, до яких цілком можна застосувати термін «екологічна бомба», що окреслює накопичення великої кількості шкідливих для навколишнього середовища речовин, які, потрапляючи у воду або ґрунт, можуть завдати шкоди навколишньому середовищу. Найчастіше використовується для ідентифікації незаконно зібраних небезпечних відходів [1].

Деградація середовища — це погіршення стану елементів навколишнього природного середовища: води, повітря, ґрунту, рельєфу чи ландшафту, що відбувається в результаті сумнозвісної людської діяльності, зростання населення, процесів урбанізації та швидкого та непередбаченого розвитку економічної діяльності. Полягає в збідненні видового складу, погіршенні якості його елементів, зниженні біологічної активності, переважно в результаті господарської діяльності людини [3].

Деградація середовища окреслюється також як його погіршення, спричинене порушенням його природних структур і механізмів саморегуляції. Деградація навколишнього середовища призводять до збіднення видового складу флори та фауни, зниження біологічної активності екосистем і зниження їх стійкості. В результаті порушується їх внутрішній баланс і природна регуляція видів живих організмів, що їх населяють. Деградація навколишнього середовища та екосистем відбувається насамперед внаслідок діяльності людини. Надмірна і неправильна експлуатація природних ресурсів призводить до їх знищення, а також до зміни рельєфу і форми природного ландшафту. Деградація природного середовища посилюється з розвитком урбанізації та розселення, а також із збільшенням чисельності населення. Це негативно впливає на якість їжі, повітря, що вдихається, еколого-санітарну обстановку [2]. Втрати полягають в обмеженні чисельності видів рослин і тварин, а також у зниженні біологічної активності. Це призводить до порушення природного балансу [5].

Поведінка та дії, що призводять до погіршення навколишнього середовища, можуть мати колективний або індивідуальний вимір - цей процес відбувається

як в результаті діяльності величезних організованих організацій (наприклад, видобуток нафтових родовищ), так і рішень, прийнятих окремими людьми (несортування відходів, опалення будинків печами старого покоління з використанням для цього непридатної сировини тощо) [2].

Причиною деградації природи часто були природні чинники, наприклад виверження вулканів. Однак нині основною причиною цих несприятливих явищ є діяльність людини. Це, насамперед, спричинене нею забруднення ґрунту, води та атмосфери Великий вплив на це має гірничодобувна промисловість, яка призводить до зміни природного рельєфу суші та його складу. Вирубка лісів, а також забруднення ґрунту та води, пов'язані зі зростанням населення, також вносять значний внесок.

Ґрунт легко виснажується і псується, та відносно важко відновлюється. Немає жодного типу ґрунту, який би повністю протистояв деградації, хоча є ґрунти більш і менш стійкі до неї.

Деградація води відбувається в результаті зміни її фізичних, хімічних і бактеріологічних властивостей, які, в свою чергу, викликані потраплянням у воду забруднюючих речовин у вигляді промислових і побутових стічних вод.

Деградація атмосфери полягає у зміні пропорцій природних компонентів атмосфери, напр. внаслідок його запилення. Запилення іноді відбувається в результаті природних явищ, головним чином вивержень вулканів, але переважно це відбувається через транспорт, промисловість і утворення смогу [6].

Підраховано, що людина вже zdegradувала понад десяток відсотків поверхні суші, що є дуже великою територією. Дуже велика деградація відбулася в минулому, особливо в перші десятиліття після промислової революції (19 століття, також у 20 столітті), тоді як зараз також деградують величезні простори - однак, це в основному стосується країн, що розвиваються (у паралельно, у розвинутих країнах, для захисту навколишнього середовища та відновлення його належного стану)

Висновки. Діяльність людини погіршує повітря, воду та ґрунт, що явно впливає на здоров'я, якість життя, роздуми про те, що саме теперішнє людство залишить майбутнім поколінням. Тому необхідно розвивати екологічну свідомість і тиснути на держави, корпорації та менші компанії, щоб вони більше думали про навколишнє середовище. Проте при цьому і кожен член суспільства має думати про якість навколишнього середовища та його захист і ставитися до цього як до пріоритету над власними звичками та комфортом. Природа на Землі - це складна система взаємовідносин між усіма її представниками. Подібно до класичної гри Jenga, витягування одного з блоків не відразу зруйнує всю конструкцію, але послабить її. Витягування наступних призводить до неминучого – руйнування всієї конструкції.

Рівень деградації навколишнього природного середовища має обмежуватися насамперед законодавством окремих країн і міжнародних організацій, які змушують місцеві органи влади та приватні організації дотримуватися певних

стандартів для збереження навколишнього середовища в найкращому стані, мінімізації забруднення та підвищення екологічної свідомості.

Бібліографічний список.

1. Bomba ekologiczna- Słownik ochrony środowiska. URL: <https://www.teraz-srodowisko.pl/slownik-ochrona-srodowiska/definicja/bomba-ekologiczna.html> (дата звернення: 14.02.2023).
2. Degradacja środowiska. URL: <https://www.ekologia.pl/wiedza/slowniki/leksykon-ekologii-i-ochrony-srodowiska/degradacja-srodowiska> (дата звернення: 16.02.2023).
3. Degradacja środowiska przyrodniczego. URL: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/degradacja-srodowiska-przyrodniczego;3891344.html> (дата звернення: 14.02.2023).
4. Degradacja środowiska - Słownik ochrony środowiska. URL: <https://www.teraz-srodowisko.pl/slownik-ochrona-srodowiska/definicja/degradacja-srodowiska.html>
5. Pilch W. Degradacja środowiska naturalnego przez człowieka. URL: <https://beneutral.pl/degradacja-srodowiska> (дата звернення: 10.02.2023).
6. Zapobieganie degradacji gleb. URL: <https://www.ekologia.pl/wiedza/slowniki/leksykon-ekologii-i-ochrony-srodowiska/degradacja-srodowiska> (дата звернення: 11.02.2023).

Баран А.

*студентка 3 курсу факультету управління,
економіки та права,*

Максимович В.

*студент 5 курсу факультету управління,
економіки та права,*

Науковий керівник: Сиротюк Г.

*к.е.н., доцент кафедри економіки
Львівський національний університет
природокористування*

РИЗИКИ В ІННОВАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Вступ. Інноваційна діяльність підприємства здійснюється під впливом його зовнішнього і внутрішнього середовища, яке не завжди є сприятливим. Відповідно підприємства, які впроваджують інновації, стикаються з ризиками різного роду, зумовленими фінансовими витратами на проведення заходів, часом

між впровадженням нововведень і отриманням корисного результату, а також ймовірними втратами при впровадженні нововведень.

Характерними особливостями проведення інноваційної діяльності є значна міра невизначеності та високий ступінь ризику. Внаслідок цього вагомим значенням набуває здатність до оперативного управління інноваційними ризиками, можливість завчасного прогнозу та мінімізації таких ризиків.

Результати досліджень. Реалізація інновацій завжди пов'язана з ризиком – можливістю виникнення в процесі реалізації проекту несприятливих ситуацій та їх наслідків.

Дотепер не склалося однозначного тлумачення сутності підприємницьких ризиків навіть у зарубіжній економічній літературі через складність самого поняття, використання його для позначення інших економічних понять, недостатнього теоретичного вивчення цього явища у вітчизняній економіці, ігнорування його в українському господарському законодавстві [1].

Багатогранність поняття «ризик» як економічної категорії можна тлумачити в таких аспектах [2]:

– ризик як небезпека чи загроза. У рамках цієї концепції розглядаються негативні події, що призводять до шкоди для людини і підприємства, а під ризиком розуміється можливість настання подій із негативними наслідками, тобто можливість реалізації передбачуваної небезпеки. Ризик-менеджмент означає техніку зменшення ймовірності настання негативних подій і наслідків від них за допомогою заходів, які вимагають розумних витрат;

– ризик як можливість – має у своїй основі концепцію існування взаємозв'язку між ризиком і прибутковістю. Чим вище ризик, тим вище потенційний дохід. Такій концепції ризику є більш близьким поняття шансу, а ризик-менеджмент означає використання техніки максимізації доходу при одночасному обмеженні або мінімізації втрат;

– ризик як невизначеність – імовірнісний розподіл можливих результатів (позитивних і негативних). У рамках зазначеної концепції ризик – міра невідповідності між різними результатами рішень, які оцінюються через їх корисність, шкідливість, а також ефективність за критеріями відповідності обраним орієнтирам. Така концепція використовується в теорії прийняття рішень в умовах невизначеності і теорії ігор.

Науковці Ю. В. Литюга та Н. В. Ревуцька виділяють такі види ризиків інноваційного процесу:

- 1) ризик помилкового вибору інноваційного проекту;
- 2) ризик незабезпечення інноваційного проекту достатнім рівнем фінансування;
- 3) маркетингові ризики;
- 4) ризики невиконання господарських договорів;
- 5) ризик посилення конкуренції;
- 6) ризик недостатнього кадрового забезпечення;

7) ризики, пов'язані із забезпеченням прав власності на інноваційний проєкт [3].

На ступінь інноваційних ризиків мають вплив певні чинники, які можна поділити на об'єктивні та суб'єктивні (рис.1).

Рисунок 1. Чинники інноваційного розвитку

До об'єктивних або зовнішніх належать чинники, які не залежать безпосередньо від суб'єкта інноваційної діяльності. Підприємство має вести свою діяльність так, щоб згладжувати його деструктивний вплив і використовувати сприятливі можливості. Відповідно, до об'єктивних чинників ризиків належать чинники безпосереднього та опосередкованого впливу.

До суб'єктивних або внутрішніх чинників відносять виробничі потужності підприємства, систему управління, стратегію розвитку тощо.

Результативність інноваційної діяльності прямо залежить від того, наскільки точно оцінено ризик, а також від того, наскільки адекватно визначені методи управління ним.

Важливим елементом процесу управління ризиком інноваційної діяльності є визначення способів реагування на виявлені та оцінені ризики. Основними методами реагування на ризики є:

– уникнення інноваційних ризиків, особливо через усунення причини таких ризиків (придбання прав власності на готові інноваційні розробки,

залучення до реалізації інноваційного проєкту кваліфікованого підрядника тощо);

– прийняття інноваційних ризиків, яке може пасивним (коли свідомо приймаються ті ризики, який мають низький рівень негативного впливу на реалізацію інноваційного проєкту) і активним (коли розробляється план дій у випадку настання ризиків, що загрожують інноваційному проєкту);

– оптимізація (зниження) ступеня інноваційних ризиків (створення відповідних резервів, страхування ризиків).

Висновки. Отже, підприємство повинно постійно прагнути до вдосконалення свого інноваційного потенціалу, забезпечуючи виробничі процеси новою технологією, технікою і можливістю випускати нову продукцію. Проте, при ухваленні рішення про розроблення інноваційного проєкту потрібно враховувати ризики, які притаманні будь-яким інноваціям.

Бібліографічний список

1. Чуприна І. В. Поняття та класифікація ризиків в підприємницькій діяльності. Збірник наукових праць ВНАУ. Серія «Економічні науки». 2012. № 4(70). С. 187-194/ URL: <http://econjournal.vsau.org/files/pdfa/812.pdf> (дата звернення: 25.02.2023).

2. Вербіцька І. І. Ризик-менеджмент як сучасна система управління ризиками підприємницьких структур. *Сталий розвиток економіки*. 2013. №5(22). С. 282-291.

3. Литюга Ю. В., Ревуцька Н. В. Ризики інноваційної діяльності та сучасні аутсорсингові моделі її здійснення. *Стратегія економічного розвитку України*. 2012. №30. С. 61-67.

Ключка М.

*студентка 5 курсу факультету управління,
економіки та права,*

Науковий керівник: Сиротюк Г.

*к.е.н., доцент кафедри економіки
Львівський національний університет
природокористування*

РОЗВИТОК АГРОБІЗНЕСУ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ СВІТУ

Вступ. Ефективна діяльність аграрного сектору є важливим фактором соціально-економічного розвитку багатьох країн, в тому числі і України.

Агробізнес є однією з ключових галузей економіки, що забезпечує продовольчу безпеку та розвиток сільськогосподарського виробництва. Метою дослідження є з'ясування орієнтирів розвитку агробізнесу в країнах світу та обґрунтування його перспектив в Україні.

Результати досліджень. Протягом останніх років аграрний сектор України поступово зростає та розвивається. Проте, існують проблеми, які не дають можливості повністю реалізувати потенціал, а саме:

- недостатнє фінансування;
- низький рівень технологізації;
- відсутність доступу до кредитних ресурсів;
- недостатня підтримка з боку держави; нерозвинена інфраструктура.

На сьогодні курс на євроінтеграцію потребує наближення державної аграрної політики України до Спільної аграрної політики Європейського Союзу, яка визнана єдиною політикою для всіх країн співтовариства, закріпленою у відповідних регламентах, директивах та інших рішеннях керівних органів союзу [1, с. 11].

Розглянемо приклади розвитку агробізнесу в окремих країнах світу.

США – одна з провідних країн у галузі агробізнесу. Це велика країна з різноманітним кліматом, різноманітними ґрунтами та обширними земельними ресурсами. Агробізнес є однією з найважливіших галузей економіки США, яка забезпечує більше 2% ВВП країни. В США працюють багато великих агрофірм, які використовують передові технології та мають великий досвід у вирощуванні різноманітних культур. У країні існує добре розвинена інфраструктура, яка забезпечує необхідну логістику та транспортування вироблених продуктів до місць збуту. США є однією з провідних країн у вирощуванні сої, кукурудзи та бавовни, а також має великий потенціал у вирощуванні інших культур.

Європейський Союз – це альянс країн, який має великий потенціал у галузі агробізнесу. Це великий ринок для продажу та збуту агропродукції, що забезпечує стабільний розвиток цієї галузі. У Європейському Союзі існує система субсидій для аграрних виробників, що дозволяє їм забезпечити стабільність у виробництві та збуті продукції. У країнах Європейського Союзу дуже розвинена система контролю якості продуктів харчування, що гарантує безпеку та якість продукції.

У системі агробізнесу країн Євросоюзу на сьогодні домінуючою є політика регіонального розвитку, що сприяє економічному зростанню в регіонах через краще розкриття його потенціалу. Цей вид діяльності отримав назву смарт-спеціалізації, яка в раїнах ЄС передбачає розвиток процесів цифровізації у всіх сферах економіки, в тому числі на засадах публічно-приватного партнерства між владою, бізнесом та суспільством [2, с. 116].

Бразилія – це одна з провідних країн у галузі агробізнесу в Південній Америці. Бразилія є однією з провідних країн у вирощуванні сої, кукурудзи, тропічних фруктів та інших культур. У країні є велика кількість землі, що

дозволяє забезпечити розвиток аграрної галузі. У Бразилії також використовують передові технології вирощування та обробки продуктів, що дозволяє досягати високих показників у виробництві.

Зазначені вище фактори дозволяють Бразилії забезпечувати значну частину світового виробництва ряду аграрних культур, наприклад, близько 30% виробництва сої та кави у світі. Бразилійський аграрний сектор працює на експорт, переважно в США, Китай та Європу. Тому, стан економіки цих країн і ситуація на світових ринках відіграють важливу роль у стабільності бразильського агробізнесу.

З одного боку, значна кількість земель, наявність великих річок, благополучно впливають на клімат та добрі ґрунти сприяють розвитку агробізнесу в Бразилії. Крім того, бразильський уряд підтримує аграрну галузь, забезпечуючи фінансування та субсидії на проведення науково-дослідних робіт, використання новітніх технологій та обладнання, а також на розвиток інфраструктури.

Однак, варто зазначити, що агробізнес Бразилії зіткнувся з деякими викликами, серед яких можна виділити:

1. Висока експлуатація землі. У Бразилії значна кількість земель використовується для вирощування однієї культури, що призводить до виснаження ґрунту та зменшення його родючості.

2. Зниження рівня операційної прибутковості. Це пов'язано зі зменшенням попиту на продукцію Бразилії на світових ринках, а також зі зростанням вартості виробництва.

3. Екологічні проблеми. Вирощування культур великих площ з використанням пестицидів та інших хімічних речовин призводить до забруднення навколишнього середовища.

Державна політика в сільському господарстві України націлена на розвиток та підтримку галузі. Зокрема, було запроваджено державну програму «Стимулювання розвитку сільського господарства», яка передбачає підтримку виробників, забезпечення розвитку інфраструктури та збільшення експортного потенціалу. Проте, все ще існують проблеми зі станом ґрунтів, а також забруднення водних ресурсів, які не дають можливості повністю реалізувати потенціал АПК України

Науковці вважають, що корисною є співпраця агроустанов та окремих суб'єктів господарювання з науковими установами та бізнесовими структурами, що забезпечить як і обмін науково-технологічними розробками, так і розширення конструктивних можливостей науки та бізнесу [3, с.6].

Для прогнозування розвитку АПК України можна використовувати метод сценарного аналізу. Сценарій – це певна ситуація, яка відображає можливий розвиток подій у майбутньому. Сценарії можуть бути побудовані на основі різних факторів, таких як економічні, політичні, соціальні тощо.

Один з можливих сценаріїв розвитку АПК України – це розвиток сільськогосподарської кооперації та підтримка малих та середніх підприємств. У такому сценарії держава активно підтримує розвиток кооперативів та малих та середніх підприємств шляхом надання фінансової та інфраструктурної підтримки, сприяння розвитку науково-технічного прогресу та введення новітніх технологій у виробництво.

Інший сценарій – це залучення іноземних інвестицій та розвиток експортного потенціалу. У цьому сценарії держава стимулює іноземні інвестиції у сільське господарство та підтримує розвиток експортного потенціалу за допомогою законодавчих актів, зниження податкових ставок та надання інших пільг.

Висновки. Агробізнес України та країн світу є важливими секторами економіки, які забезпечують населення продуктами харчування. Стан і перспективи розвитку аграрного сектору економіки України залежать від багатьох факторів, таких як політика держави, кліматичні умови, наявність інвестицій тощо. Світовий агробізнес зазнає змін під впливом геополітичних та економічних факторів, таких як зменшення попиту на окремі продукти, конкуренція на ринку тощо. Для досягнення сталого розвитку аграрного сектору України та країн світу необхідно вдосконалювати технології виробництва, забезпечувати ефективне використання ресурсів, розвивати наукові дослідження та інновації, підвищувати кваліфікацію фахівців тощо. При цьому особлива роль має належати державній політиці, яка повинна сприяти створенню сприятливих умов для розвитку аграрного сектору економіки.

Бібліографічний список

1. Гадзало Я. М., Лузан Ю. Я. Розвиток аграрного сектору економіки України в умовах євроінтеграції. *Економіка АПК*. 2021. № 8. С. 6-12.
2. Територіальний розвиток і регіональна політика. Стратегування регіонального розвитку на засадах смарт-спеціалізації: наукова доповідь / наук. ред. д.е.н., проф. Сторонянська І.З. Львів, ІРД НАНУ. 2020. 141 с. (Серія "Проблеми регіонального розвитку"). URL: http://eonomika.kradmin.gov.ua/file/esdolishn_smart.pdf
3. Лазарева О. В., Мась А. Ю., Борисевич К. Ю. Орієнтири розвитку агробізнесу в системі управління земельними ресурсами в Європі та Україні. *Агросвіт*. 2022. № 2. С. 3-9.

Терета В.

студент 5 курсу факультету управління, економіки та права

Микитюк В.

студентка 2 курсу факультету управління, економіки та права

Науковий керівник: Яців С.

к.е.н., доцент кафедри економіки.

Львівський національний університет природокористування

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГОСПОДАРСТВ НАСЕЛЕННЯ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Вступ. Соціальний аспект функціонування особистих господарств населення виражається, головним чином, у тім, що вони займають вирішальне місце у формуванні якості життя сучасної сільської родини. Якість життя визначається системою показників: економічних і соціальних. У сучасній ринковій економіці існують багато видів форм господарювання у сільському господарстві. Кожна із форм господарювання має свої особливості, які їх характеризують.

Господарства населення за своєю соціально-економічною і правовою сутністю є насамперед сукупністю певного нерухомого і рухомого майна, що має вартісну оцінку, яке призначено для задоволення їх матеріальних і побутових потреб, а також вони є складовою частиною багатокладного аграрного виробництва продуктів харчування та сировини рослинного і тваринного походження [4].

Господарства населення в сучасних умовах є необхідною формою реалізації особистого та суспільного інтересів в сільському господарстві. Господарства населення - це особлива, заснована на приватній формі власності форма господарювання селян, що передбачає виробництво, перероблення, споживання сільськогосподарської продукції та реалізацію її надлишків.

Результати дослідження. Діяльність господарств населення виступає нині як напрям реалізації економічних інтересів селян. Отже, господарства населення в сучасних умовах є необхідною формою створення середнього класу на селі, економічні інтереси якого ефективно реалізуються внаслідок взаємодії з економічними інтересами інших суб'єктів господарювання та держави.

У 2021 році обсяг виробництва господарствами населення Львівської області продукції сільського господарства в постійних цінах становив 12171,4 млн.грн. , що становить 47,1% від загального обсягу виробництва всіма категоріями господарств .Виробництво продукції рослинництва становив 8161,6 млн.грн. (44,0%), продукція тваринництва 4009,8 млн.грн. (55,0%).[1]

Найбільшу частку в структурі посівних площ господарств населення займають зернові культури 36,6%, картопля 29,7%, кормові культури 19,6% та овочеві 12,9%. Станом на кінець 2021 року в господарствах населення утримувалось 111,9 тис.гол. великої рогатої худоби, що становило 88,3% від загальної кількості поголів'я. В тому числі корів 69,5 тис.голів, що становить 91,6%.

Аналізуючи ситуацію 2021 року щодо вирощування сільськогосподарських тварин, то господарства населення по відношенню до сільськогосподарських підприємств мали наступний вигляд, а саме: велика рогата худоба займала 93,4%, свині 31,0%, птиця свійська 11,8%, вівці та кози 80,3%, кролі 100%, коні 99,5%. [5]

Висновки. Особисті селянські господарства займають вагомe місце в аграрному виробництві Львівщини. Ключовими обставинами, від яких залежить подальший розвиток особистих селянських господарств, є запас праці їх членів, який може бути задіяний у процесі сільськогосподарського виробництва, та потенційний дохід з розрахунку на одиницю витраченого робочого часу. Орієнтація насамперед на зайнятість в інших сферах господарювання та негативні демографічні процеси на селі зменшують трудову участь сільського населення в особистих селянських господарствах, причому, очевидно, цей процес набуває незворотного характеру. Водночас спостерігається брак коштів, вмінь, бажання модернізувати виробничі процеси в них технічними засобами. Підвищити ефективність діяльності господарств можна завдяки розвитку кооперації. На кооперативні структури можуть бути покладені різні функції (постачання, збуту продукції, виконання окремих робіт, племінна справа, зоотехнічне обслуговування). Найбільш важливими їх функціями у цьому плані вважаємо зоотехнічне й ветеринарне обслуговування, постачання комбікормів та догляд за громадськими пасовищами, сприяння в реалізації продукції.

Бібліографічний список

- 1.База даних Головного управління статистики у Львівській області.URL:http://database.ukrcensus.gov.ua/statbank_lviv/Dialog/statfile.asp?lang=1 (дата звернення: 15.02.2023).
- 2.Дієсперов В.С. Сталий сільський розвиток: проблеми становлення: монографія. – К.: ННЦ ІАЕ, 2011. – 216 с.
- 3.Про особисте селянське господарство: Закон України [Електронний ресурс]. – Доступно з: <http://zakon.rada.gov.ua/>
- 4.Прокопа І.В. Господарства населення в сучасному аграрному виробництві і сільському розвитку / І.В.Прокопа, Т.В.Беркута; НАН України; Ін-т екон. та прогнозів. – К.[б.в.], 2011. – 240с.
- 5.Сільське господарство Львівської області. Статистичний збірник. Львів 2022 -141 с.

Царюк С.В.
студент 5 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Колач С.М.
к.е.н., доцент кафедри економіки
Львівський національний університет природокористування

СТРУКТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ НА ШЛЯХУ ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОГО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Вступ. Якщо узагальнити погляди економістів України щодо здійснення політики трансформацій економічних відносин в сільському господарстві, то їх можна звести до визнання того, що такі трансформації, відповідають нагромадженню економічного потенціалу сільськогосподарських підприємств і водночас необхідно враховувати те, що матеріальні, економічні, організаційні та психологічні умови проведення перетворень в аграрному секторі України не здійснюються належно, а це зробило свій відбиток на глибині й темпах їх проведення. На підтвердження їх доцільності вказують відомі економісти-аграрники О. Онищенко, В. Юрчишин та ін. [1, с. 8-18]. Вони розкривають переваги і типи селянсько-фермерських господарств, що виникли в результаті економічних трансформацій в аграрному секторі. Аграрна політика повинна бути спрямована на максимальне використання нагромадженого раніше основного капіталу, тим самим, припинивши його занепад та економічний механізм регулювання витрат сільгосптоваровиробників у напрямку забезпечення нормальних відтворювальних процесів у сільськогосподарському виробництві. Розвиток аграрного сектора економіки не можливий без вітчизняної промисловості, яка повинна забезпечити потреби сільськогосподарських товаровиробників у дешевій малогабаритній техніці.

Результати дослідження. В умовах формування ринкових відносин на селі важливого значення набуває розвиток нових форм господарювання, який пов'язаний із приватною власністю на землю та засоби виробництва. Виникає необхідність і ставиться завдання вивчити проблематику організації і ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств.

Розвитку ринкової економіки на селі сприяє поява нових форм господарювання. На території сільських поселень функціонують такі агроформування: агрофірми, сільськогосподарські кооперативи, фермерські господарства, акціонерні товариства, асоціації кооперативів та фермерських господарств. Ці форми господарювання стали самостійними господарствами на базі сільських населених пунктів. Велике значення мають фермерські господарства, які в основному створювались на території малих сіл з метою забезпечення їх соціального розвитку та збереження. Отже, функціонування фермерських

господарств має прямий зв'язок із соціальним розвитком сіл. Функціонування нових агроформувань розв'язує питання зайнятості населення.

Великого значення на селі набуває розвиток особистих підсобних господарств та малих підприємств, що лежать в основі малого сільського бізнесу.

Стратегія щодо подальшого розвитку особистих селянських господарств має бути спрямована, по-перше, на підвищення їх продуктивності та ефективності, а по-друге на стимулювання процесів зростання кількості дрібних виробників сільськогосподарської продукції. З метою ж підвищення продуктивності та ефективності функціонування особистих селянських господарств та інших господарств населення необхідно всебічно сприяти їх кооперуванню, у т.ч. й створенню ними кооперативів зі спільного володіння і використання техніки, громадських пасовищ, складських приміщень тощо, з переробки і збуту продукції, надання агротуристичних та інших послуг. Практика показує, що організація фермерських господарств стримується труднощами об'єктивного і суб'єктивного характеру.

Створення фермерських господарств повинно вирішувати завдання не лише особистого збагачення їх власників, а й задоволення певних суспільних інтересів. Це питання сьогодні поставлено дуже гостро. Економічна слабкість багатьох господарств не дозволяє поки що судити про їх переваги над іншими формами господарювання. Багато питань, що стосуються фермерства залишаються невирішеними.

На даному етапі аграрне виробництво України переживає розвиток і має свої специфічні риси, зокрема, ріст обсягів виробництва, різке подорожчання сільськогосподарської продукції. Для виходу на вищі щаблі розвитку у даній ситуації вважаємо за необхідне провести ряд реформ, суть яких повинна полягати в забезпеченні демократизації умов господарювання.

З метою регулювання земельних відносин на селі необхідне впровадження основних важелів економічного стимулювання раціонального використання та охорони земельних ресурсів, а саме, ціна землі та купівля-продаж землі. Також доцільною буде допомога держави в регулюванні конкретних ринків сільськогосподарської продукції, що сприятиме підвищенню ефективності їх функціонування.

Перехід сільського господарства до нових умов господарювання зумовлює необхідність розвитку кооперації в усіх сферах агровиробництва. Недостатній розвиток сільськогосподарської кооперації пов'язаний з економічною слабкістю дрібних власників, які є основною ланкою кооперативного руху; відсутністю грошових засобів для формування кооперативних структур; недостатня правова база. Основним напрямом регулювання розвитку сільськогосподарської кооперації повинне бути формування матеріально-технічної бази шляхом передачі в оренду, чи в оренду з правом викупу майнових комплексів.

Висновки. Отже, значну увагу слід приділити запровадженню сприятливої цінової політики в аграрному секторі економіки, основою якої є вільне

ціноутворення у поєднанні з державним регулюванням, формуванню стимулюючого оподаткування, посиленню фінансово-кредитного забезпечення, в тому числі і на кредитній основі створення ринків сільськогосподарської продукції та матеріально-технічних ресурсів. Вимагає удосконалення існуюча система управління агропромисловим комплексом, зокрема, доцільно створити нові підходи в організації та методичному забезпеченні планово-економічної роботи.

Бібліографічний список:

1. Онищенко О.М., Юрчишин В.В. Формування підприємницьких структур в аграрній сфері України. О.М.Онищенко. *Регіональна економіка*. 2007. № 4. С. 8-18.
2. Кириленко І.Г. Напрями підвищення конкурентоспроможності вітчизняного сільськогосподарського виробництва. І.Г.Кириленко. *Економіка АПК*. 2017. №11. С. 68-72.
3. Шкляр В.Б. Основні форми державної підтримки розвитку сільського господарства України .В.Б.Шкляр. *Економіка АПК*. 2018. №1.С.9-12.

Хіч Ю.

*студент 5 курсу факультету управління,
економіки та права,
Науковий керівник: Сиротюк Г.
к.е.н., доцент кафедри економіки
Львівський національний університет
природокористування*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ ТВАРИННИЦТВА

Вступ. Тваринництво є важливою галуззю сільського господарства. Проте нині дана галузь стикнулася з багатьма проблемами, стала неприбутковою та непривабливою для інвесторів. Цьому сприяли нестабільна соціально-економічна та політична ситуація в країні, диспаритет цін між продукцією сільськогосподарського виробництва і промисловості, неналежна кормова база, недосконала державна підтримка виробників продукції тваринництва, непередбачувана цінова політика тощо. Це негативно вплинуло на галузь тваринництва, особливо, на залучення інвестицій в дану галузь. Враховуючи специфічність галузі та кризову ситуацію, в якій вона знаходиться на даний час,

залишається актуальним проведення аналізу стану галузі та визначення потенційних можливостей її розвитку.

Результати досліджень. Основними проблемами розвитку тваринництва в Україні є наступні:

- ✓ незбалансованість розвитку агропромислового комплексу: тваринництво порівняно з рослинництвом значно відстає за темпами розвитку;
- ✓ низький рівень товарного виробництва: частка господарств населення у виробництві продукції тваринництва, особливо в галузі скотарства, залишається високою;
- ✓ низька інвестиційна привабливість: висока вартість грошей у поєднанні з довгим періодом окупності інвестицій стримують капіталовкладення у розвиток галузі;
- ✓ недостатній рівень споживання: споживання м'ясо-молочної продукції на 1 особу є нижчим за обґрунтовані норми;
- ✓ загрозлива епізоотична ситуація: поширення африканської чуми свиней (АЧС) ставить під загрозу галузь свинарства.

Кризовий стан галузі тваринництва спричинив зменшення продуктивності ВРХ та збільшення собівартості продукції. Відбулося руйнування тваринницьких комплексів, вирізання поголів'я скотарство, зокрема корів. Все це вплинуло на зменшення обсягу виробництва продукції тваринництва та зниження її рентабельності.

Найбільше скорочення поголів'я тварин та птиці відбулося у сільськогосподарських підприємствах, тоді як господарства населення нині залишаються основними виробниками більшості видів продукції тваринництва.

У Львівській області виробниками продукції скотарства є господарства населення. У них зосереджено 88,3 % поголів'я ВРХ і 91,6 % - корів. Їм також належить висока частка в наявності поголів'я овець і кіз (84,2 %). Щодо поголів'я птиці, то його кількість наполовину розділилися між обома формами господарювання. Поголів'я свиней в більшості є у сільськогосподарських підприємствах (рис. 1).

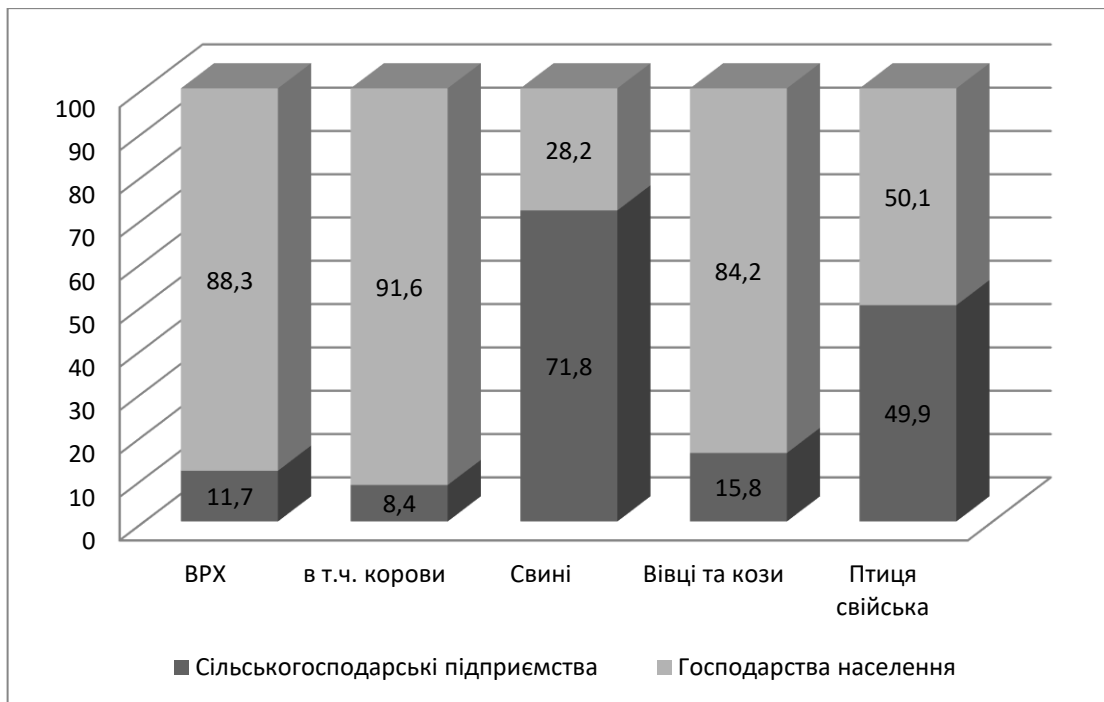

Рисунок 1. Частка наявності поголів'я за видами господарств у 2021 р., %*
*Побудовано за даними Головного управління статистики у Львівській області

Проте, практикою доведено, що господарствам населення не під силу відновити аграрний потенціал країни. Виробництво продукції у таких формах господарювання є дуже затратним, а на сьогодні попит на тваринницьку продукцію перевищує пропозицію. Не висока ефективність виробництва у господарствах населення, їх не конкурентоспроможність не сприяє розвитку інвестиційних процесів у країні. У великих сільськогосподарських підприємствах легше застосувати новітні технології при виробництві продукції тваринництва, а також забезпечити надходження інвестицій.

Погоджуємось з думкою науковців [2], що провідними товаровиробниками тваринницької продукції в корпоративному секторі аграрної економіки є великі сільськогосподарські підприємства, на яких застосовують сучасні технології, які забезпечують високий рівень економічної ефективності виробництва і високу якість продукції тваринництва. У великих сільськогосподарських підприємствах легше можна вирішити проблему збуту продукції і звести до мінімуму витрати на збут.

Основні цілі економічного розвитку сільськогосподарських підприємств, зацікавлених у проведенні економічної модернізації тваринництва, повинні формуватися відповідно до їхньої місії, цінностей і пріоритетів, які полягають у наступному:

- ✓ покращенні взаємовідносин науки з підприємствами;
- ✓ посиленні взаємозв'язків між виробниками і споживачами тваринницької продукції;

- ✓ формуванні взаємовигідних стосунків між постачальниками сировини і переробними підприємствами;
- ✓ забезпеченні зростання прибутковості і величини власного капіталу;
- ✓ підвищенні фінансової стійкості основних галузей підприємств [3, С.14].

Нині не існує дієвих механізмів вирішення проблем у галузі тваринництва. Їх можна розв'язати шляхом державної підтримки виробників продукції тваринництва, надання дотацій та інвестування даної галузі. Такої думки притримується Кернасюк Ю. В. зауважуючи, що значним бар'єром для успішного розвитку тваринництва є недосконалість аграрної політики щодо підтримки галузі, що зумовлено відсутністю стійких пріоритетів та довгострокової концепції її розвитку [1].

Державна підтримка розвитку галузі тваринництва направлена на прибутковість, стабільність, конкурентоспроможність продукції з метою підвищення рівня зайнятості населення сільських регіонів, забезпечення потреб населення у якісних продуктах харчування та достатній кількості, покращення соціальних стандартів сільських територій. Мова йде не лише про державну підтримку сільськогосподарських підприємств, але й фермерських господарств та господарств населення.

Політика держави щодо підтримки виробників тваринницької продукції повинна передбачати підвищення обсягів виробництва продукції тваринництва, розширення самого виробництва, стимулювання шляхом впровадження ефективної кредитної, цінової і регулюючої систем.

Висновки. Отже, ефективний розвиток галузі тваринництва повинен здійснюватись за рахунок: збільшення обсягів та забезпечення беззбиткового виробництва продукції тваринництва; державної фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств, які займаються розвитком даної галузі; впровадження інвестиційно-інноваційної моделі розвитку галузі тваринництва.

Бібліографічний список

4. Кернасюк Ю.В. Ринок тваринництва: тенденції та проблеми галузі. URL: <http://agro-business.com.ua/ostannia-vip-novyna/6028-rynok-tvarynnytstva-tendentsiii-ta-problemy-galuzi.html> (дата звернення: 20.02.2023).

5. Аналіз поточної кон'юнктури і прогноз ринків тваринницької продукції в Україні та світі : монографія / О. М. Шпичак, О. В. Боднар, Н. Г. Копитець та ін. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2017. 304 с.

6. Лаврук В. В. Економічна модернізація тваринництва як складова ефективного розвитку сільських територій. *Агросвіт*. 2018. № 17. С. 12-17.

Петров Р.
*студент 5 курсу факультету управління,
економіки та права,
Науковий керівник: Сиротюк Г.
к.е.н., доцент кафедри економіки
Львівський національний університет
природокористування*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Вступ. Сучасний стан функціонування сільськогосподарських підприємств характеризується суттєвим ступенем ризику господарювання, а також його нестабільністю, що накладає негативний відбиток на показниках економічної ефективності виробничо-господарської діяльності. Тому виходить на перший план проблема забезпечення ефективного розвитку сільськогосподарських підприємств, розробки необхідних заходів, що дозволили б пристосуватись до мінливого зовнішнього середовища та переходу на якісно вищий рівень їх розвитку.

Результати досліджень. Однією з найважливіших категорій економічної науки, за допомогою якої можна оцінити функціонування сільськогосподарського підприємства як системи є ефективність. Дане поняття розглядають як явище, яке виникло завдяки обмеженості ресурсів, а також зацікавленість підприємств в організації ефективнішого виробництва. Отримання максимального доходу та обмеженість ресурсів є основними умовами для ефективного функціонування сільськогосподарського підприємства.

Якщо розглядати ефективність як категорію, то вона має якісні та кількісні чинники. Якісні чинники віддзеркалюють теоретичний зміст, сутність категорії, тоді як кількісні чинники відображають дію закону економії часу, тобто скорочення часу для досягнення цілей виробництва продукції і якнайкраще використання ресурсів.

У міжнародному стандарті ISO: 9000:2000 ефективність розглядається як співвідношення між досягнутим результатом і використаними ресурсами, що свідчить про ресурсний підхід до визначення категорії «ефективність» [1].

Прокоф'єва К. В. розглядає два підходи при характеристиці поняття «ефективність»: перший підхід характеризує «ефективності» в значенні результативності, тобто відповідає на питання яких результати досягнуті і за яку ціну, які і скільки ресурсів було витрачено на досягнення отриманих результатів, де ефективність розглядається як співвідношення результатів та витрат; другий підхід характеризує «ефективності» з позиції досягнення мети, він відповідає на питання чи досягли ми поставленої мети, наскільки ми до неї наблизились [2].

Ефективність буває декількох видів, кожен з яких має свої характеристики:

- 1) економічна ефективність (охарактеризується як отримання максимальної вигоди від виробництва сільськогосподарської продукції при мінімальних затратах на неї);
- 2) технологічна ефективність (використання ресурсів виробництва, за критерій приймається максимальний вихід сільськогосподарської продукції з 1 землі при дотриманні належної екологічної рівноваги);
- 3) соціальна ефективність (створення належних умов праці та відпочинку для працівників підприємства);
- 4) екологічна ефективність (збереження навколишнього середовища і виробництво екологічно чистої аграрної продукції).

Охарактеризовані види ефективності перебувають у взаємозв'язку та взаємозалежності. Так, розглядаючи взаємозв'язок соціальної та економічної ефективності, то він є досить сильним, оскільки економічний ефект впливає на задоволення соціальних потреб працівників підприємства. Аналогічно технологічна ефективність сприяє зростанню економічної ефективності. Щодо екологічної ефективності, то її особлива увага належить, оскільки вже неодноразово наголошувалось на тому, що сільськогосподарські підприємства повинні дотримуватись концепції сталого розвитку.

Економічна ефективність виробництва є специфічним індикатором, на основі якого сільськогосподарські підприємства визначаються у виборі ресурсів для виробництва, оцінюють роботу виробничих підрозділів підприємства та складають плани на майбутнє.

Висновки. Ефективність виробництва в цілому характеризується кінцевим результатом – сумарним ефектом, віднесеним до витрат, тобто це ефективність понесених минулих витрат. Підвищення ефективності виробництва означає, що на кожну одиницю витрат і використаних ресурсів, одержують більше продукції і доходу, що має вирішальне значення для кожного сільськогосподарського підприємства. Звідси, підвищення ефективності сприяє збільшенню виробництва продукції і повнішому задоволенню потреб населення.

Бібліографічний список

7. Міжнародний стандарт ISO серії 9000:2000. URL: https://www.zoda.gov.ua/files/WP_Article_File/original/000011/11933.pdf (дата звернення: 15.02.2023).

8. Прокоф'єва К.В. Теоретична сутність економічної категорії «ефективність діяльності підприємства». *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Серія: Економічні науки*. Вип. 6. Т.2. 2013. С. 255-258.

Коцай В.

студент 5 курсу факультету управління,
економіки та права

Науковий керівник: **Черевко Г.**

Доктор економічних наук, професор,
зав. кафедри економіки, професор
Львівський національний університет
природокористування

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА

Вступ. Актуальність досліджень конкурентоспроможності підприємств є високою практично на всіх етапах розвитку економіки. В умовах ринкової економіки важко знайти підприємство, яке б не мало конкурентів на ринку аналогічної продукції. Якщо ви хочете зміцнити позиції своєї компанії на ринку, ви повинні знати, за кого і за що ви конкуруєте. Знання сильних і слабких сторін вашого конкурента допоможе вам зробити висновки, які втіляться в стратегічні бізнес-рішення. Тобто, мова йде про об'єктивну необхідність і економічну виправданість доцільності проведення економічного аналізу конкурентного середовища функціонування підприємства.

Результати проведених досліджень показують, що, ереважна більшість підприємств функціонують в умовах досконалої конкуренції (англ. *perfect competition*), коли в галузі їх функціонування створюються наступні умови: (1) велика кількість підприємств виробляє однакові продукти; (2) є багато покупців, які купують товар, і багато продавців, які продають товар; (3) покупці та продавці мають всю необхідну інформацію для прийняття раціональних рішень щодо товару, який вони купують і продають; і, нарешті, (4) підприємства можуть входити на ринок і залишати його без обмежень і без будь-яких витрат - іншими словами, умови, за яких немає жодних перешкод для входу в галузь і виходу з неї [2].

В цих умовах, щоб аналіз конкуренції був результативним і дієвим, необхідно визначити його мету. Це може бути, наприклад: розвиток ринкової ніші (створення нового продукту/послуги), визначення цільової групи продукту/послуги, створення або вдосконалення цінової політики, створення рекламної кампанії, вибір методів/каналів продажу, уникнення витрат, завоювання позицій на нових ринках [3].

Після визначення мети буде легше визначити, яка інформація нам потрібна і де її отримати. Аналізуючи конкуренцію, слід звертати увагу не тільки на своїх прямих конкурентів (підприємства, що пропонують однакові або дуже схожі товари чи послуги), а й на підприємства, які пропонують їх замітники.

Філіп Котлер виділив чотири основні рівні аналізу конкуренції:

1. Конкуренція всередині бренду - це інші компанії, які пропонують подібні продукти чи послуги, і більше того, вони пропонують їх тим самим клієнтам за цінами, дуже схожими на наші. Якщо компанія пропонує послуги SEO, конкуренцією всередині бренду будуть компанії, які пропонують послуги SEO для тієї самої цільової групи (наприклад, середні підприємства, інтернет-магазини). Також важливо, щоб ціни на ці послуги були схожими.

2. Конкуренція всередині галузі - аналіз на цьому рівні охоплюватиме всі компанії, які пропонують схожі товари чи послуги, але незалежно від цін і цільових груп. Продовжуючи приклад SEO-послуг - всередині галузі конкуренцію складуть компанії, які продають свої послуги, наприклад, вдвічі дешевше/дорожче і охоплюють інших клієнтів. Вони можуть відвести клієнта від компанії, переконавши його нижчою ціною (він не помітить різниці в якості) або навпаки, коли вдвічі більша ціна виправдана ефектом.

3. Конкуренція за формою продукту - всі компанії, які пропонують продукти або послуги, що відповідають однаковим потребам споживачів. Під час сезону причастя компанія, що продає комп'ютери, може конкурувати як з іншою компанією, що продає комп'ютери, так і з компанією, що продає велосипеди. Конкурує не тільки сам продукт (з певними параметрами), але перш за все рівень задоволення конкретних потреб споживача.

4. Загальна конкуренція - всі компанії, які конкурують за одного клієнта та його купівельну спроможність. Спортзал на рівні загальної конкуренції може конкурувати, наприклад, з туристичною агенцією або кінотеатром чи кафе. Споживач, якого ми хочемо охопити, може мати різні ідеї щодо того, як провести свій вільний час. Аналіз конкуренції на цьому рівні базуватиметься насамперед на тому, як інші компанії залучають своїх клієнтів і переконують їх, що варто інвестувати час і гроші в їх рішення. [4].

Висновки. Ринок динамічно змінюється. Це стосується як пропозицій конкурентів (створюються нові продукти та послуги), так і нових потреб клієнтів. Підприємства також стикаються з різними викликами залежно від стадії розвитку. Тому аналіз конкуренції повинен проводитися циклічно, а не одноразово чи випадково, що забезпечить вищу практичну ефективність цього аналізу.

Бібліографічний список.

1. Що таке SEO і чому це важливо. URL: <https://ag.marketing/blog/shcho-take-seo/> (дата звернення: 16.01.2023),
2. Cel dydaktyczny. URL: <https://openstax.org/books/mikroekonomia-podstawy/pages/7-1-specyfika-konkurencji-doskonalej-jako-struktury-ryнку> (дата звернення: 15.02.2023),

3. Dobre praktyki. Analiza konkurencji na rynku - od czego zacząć? (2019). 45.
URL: <https://www.szef-sprzedazy.pl/dobre-praktyki/analiza-konkurencji-na-rynku-od-czego-zaczac> (дата звернення: 10.02.2023),
4. Kotler Ph. (2022). Marketing. Rebis. 848.

Соловій О.
*студент 5 курсу факультету управління,
економіки та права
Науковий керівник: Черевко Г.
Доктор економічних наук, професор,
зав. кафедри економіки, професор
Львівський національний університет
природокористування*

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ РИНКУ ЗЕМЛІ

Вступ. Земля відіграє особливу роль в сільському і в лісовому господарстві. Вона не тільки є просторовою основою виробничих процесів, а й бере в них активну участь. Земля як фактор сільськогосподарського виробництва характеризується: невідтворюваністю, нерухомістю, незнищенністю; земля не піддається амортизації, але може трансформуватися, на неї впливають як природні сили, так і діяльність людини. Тому земля має значну та тривалу економічну цінність [5]. Ринок землі, нещодавно в повній формі впроваджений в Україні, потребує відповідного вивчення і постійного моніторингу як порівняно нове економічне явище у даному регіоні.

Результати проведених досліджень. Сільськогосподарські земельні ресурси в державах-членах Європейського Союзу вважаються дуже різноманітними як за якістю (рельєф землі, якість ґрунту, кліматичні умови тощо), так і за кількістю (площа країн, місце сільського господарства в країні). економіка даної країни, традиції, культура землеробства) [2, с. 82]. Європа є одним із континентів із відносно високим використанням сільськогосподарських угідь. Понад половину його площі займають землі сільськогосподарського призначення. Дві третини з них займає орна земля. Якість ґрунтів у Європі демонструє відносно великі коливання. Центральна частина материка вкрита комплексом підзолистих і бурих ґрунтів, у східній його частині — комплекс родючих чорноземів [3, с. 138].

Ринок землі сільськогосподарського призначення в аналізованих країнах Центрально-Східної Європи, який почав формуватися з початком системної

трансформації їхніх економік, являє собою сукупність операцій купівлі-продажу та оренди землі сільськогосподарського призначення та умов, у яких вони відбуваються. Неринкова торгівля сільськогосподарською землею (наприклад, дарування, спадщина, довічна рента) діє незалежно, що відіграє дуже важливу роль, особливо в польському сільському господарстві (понад 98% ферм у Польщі працюють на основі активів, отриманих наступним поколінням в родині) [4].

Ринок землі сільськогосподарського призначення формується під впливом операцій купівлі-продажу землі, що на ній відбуваються. Певним чином на цей ринок може вплинути передача землі у тимчасове користування за певну плату, без переходу права власності, тобто оренда землі. На обсяг і характер торгівлі землею сільськогосподарського призначення також впливають зміни власності, здійснені у формі неринкових правочинів.

Системна трансформація в Центральній та Східній Європі започаткувала динамічні трансформації в аграрному секторі. Вони полягали в приватизації та реструктуризації активів усупільненого сектора (державного та кооперативного) у сільському господарстві. Розпочато процес відновлення (реституції) приватної власності на землю сільськогосподарського призначення в країнах Центрально-Східної Європи. Як наголошується в літературі з цього питання, цей процес реалізується переважно двома шляхами:

- перший шлях – повернення права власності на землю її колишнім власникам або їх спадкоємцям (Чехія, Словаччина, Угорщина, Естонія, Литва, Латвія, Румунія);
- другий шлях - надання права власності на землю її користувачам (Болгарія) [5, с. 32].

Чинниками, що створюють попит на землю, є, серед інших, потреби сільськогосподарських виробників (бажання розширити господарство) та потреби людей, які бажають інвестувати вільні кошти в земельні об'єкти, розташовані особливо поблизу великих агломерацій (можливість зміни цільового призначення) та в привабливих регіонах для туризму, а також «зменшення» геодезичної території сільськогосподарських земель (розвиток урбанізованих та індустріалізованих територій) і зміни в законодавчому регулюванні у сфері торгівлі ними (пільгові періоди при продажу земель сільськогосподарського призначення іноземцям).

Зростаюча конкуренція на ринку сільськогосподарських земель у Західній Європі, спричинена також використанням сільськогосподарської сировини в енергетичних цілях, змушує транснаціональні корпорації та інвестиційні фонди купувати, орендувати або отримувати можливість використовувати землю в країнах з відносно низькими цінами на землю, серед інших - в країнах Балтії [7].

У таких країнах, як Болгарія, Угорщина, Румунія, частково Чехія та Словаччина, сформувалася небажана аграрна структура. Новостворені приватні господарства виявилися порівняно невеликими (роздробленість аграрної структури), особливо в Угорщині та Румунії. Проте вже кілька років аналітики

спостерігають зменшення кількості сімейних ферм і збільшення великих виробничих підприємств [1]. Після ліквідації усупільненої власності в сільському господарстві Польщі значно зросла забезпеченість землею. Проте це явище мало регіональний характер, тісно пов'язаний із розміщенням цього типу господарств. Як наслідок, у регіонах, де фермерські господарства в усупільненому секторі відігравали незначну роль, існував незадоволений попит на землю, особливо в часи процвітання сільського господарства. У аналізованому періоді спостерігався висхідний тренд цих цін, який порушувався короткими періодами їх уповільнення або падіння. Значний вплив на це явище мала світова фінансова криза. З іншого боку, зростання цін продажу сільськогосподарських земель в досліджуваних країнах у певні проміжки часу слід пов'язувати з економічною ситуацією в сільському господарстві та впливом механізмів спільної аграрної політики ЄС (прямі виплати та інші виплати) , в умовах зменшення геодезичної площі земель сільськогосподарського призначення та завершення, в деяких із цих країн, пільгових періодів для продажу сільськогосподарських земель.

Висновки. Ринок землі є чи не найголовнішим ринком у сфері сільського господарства, оскільки товаром на цьому ринку є земля – головний ресурс галузі. Країни ЄС пройшли довгий шлях формування ринку землі як кожна свого, так і ринку землі в ЄС в цілому. Тому для України їх досвід має велике значення, оскільки застосування його елементів дозволить уникнути цілої низки помилок, характерних для процесу розвитку цього ринку.

Бібліографічний список.

1. Bański, J. (2017). Zmiany własnościowe użytków rolnych w wybranych krajach Europy Środkowej (Ownership Changes of Agricultural Land in Selected Countries of Central Europe). *Wies i Rolnictwo*, 1(174), 7-22. DOI: 10.7366/wir012017/01.
2. Majchrzak, A. (2015). Ziemia rolnicza w krajach Unii Europejskiej w warunkach ewolucji wspólnej polityki rolnej (Farmland in the EU as a Result of the Evolution of the CAP). Wydawnictwo Naukowe PWN. Warszawa.
3. Matuszczak, A. (2013). Zróżnicowanie rozwoju rolnictwa w regionach Unii Europejskiej w aspekcie jego zrównoważenia (Diversification of Agricultural Development in Regions of the European Union in the Aspect of its Sustainability). Wydawnictwo Naukowe PWN. Warszawa
4. Rynek ziemi rolnej (Agricultural Land Market). (2016). *Analizy Rynkowe*, 19. Warszawa: IERiGŻ-PIB.
5. Szymańska, J. (2014). Ziemia w agrobiznesie jako podstawowy zasób i środek produkcji reprezentujący warunki przyrodnicze (Land in Agribusiness as a Basic Resource and Means of Production Representing Natural Conditions). W: S.

- Urban (red.). Agrobiznes i biobiznes. Teoria i praktyka. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.
6. Zadura, A. (2005). Europejski rynek ziemi rolniczej. Rynek ziemi rolniczej. Analizy Rynkowe (European Agricultural Land Market. Agricultural Land Market. Market Analysis), 8. Warszawa: IERiGŻ-PIB
7. Zadura, A. (2010). Aktualne problemy rynku ziemi rolniczej w państwach europejskich. Rynek ziemi rolniczej. Analizy Rynkowe (Current Problems of the Agricultural Land Market in European Countries. Agricultural Land Market. Market Analysis), 13. Warszawa: IERiGŻ-PIB.

Фещин А.

*студент 5 курсу факультету управління,
економіки та права*

Науковий керівник: Черевко Г.

*Доктор економічних наук, професор,
зав. кафедри економіки, професор*

*Львівський національний університет
природокористування*

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ РИНКУ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Вступ. Орієнтація значної частини людства на споживання органічної продукції зумовлює швидкий розвиток відповідних галузей сільського господарства, які можуть забезпечити виробництво екологічно безпечної продукції органічного походження, яка відповідає необхідним стандартам якості і може бути використана для виробництва органічних продуктів харчування згідно всезростаючих потреб. Тому доцільність вивчення всіх можливих аспектів, що стосуються чинників забезпечення ефективного функціонування ринку органічної продукції в Україні та в інших країнах і тенденцій його розвитку економічно і соціально виправданою.

Результати проведених досліджень.

Згідно з визначенням, органічний продукт – це продукт, який не оброблений агрофармацевтичними препаратами, синтетичними добривами, антибіотиками та не є ГМО. Перероблені харчові продукти повинні містити принаймні 95% органічних інгредієнтів. В органічному виробництві акцент робиться на застосуванні сівозміни [1]. Правила Європейського Союзу щодо органічного землеробства застосовуються до сільськогосподарської продукції,

включаючи аквакультуру та дріжджі. Вони охоплюють усі етапи виробничого процесу, від насіння до обробленої їжі, яка є кінцевим продуктом [3]. Органічне виробництво означає дотримання правил органічного землеробства. Ці правила, засновані на загальних і спеціальних принципах, спрямовані на сприяння захисту навколишнього середовища, підтримку біорізноманіття Європи та завоювання довіри споживачів до органічних продуктів. Вони регулюють усі сфери органічного виробництва та базуються на низці ключових принципів, таких як: заборона на використання ГМО, іонізуючого випромінювання, гормонів; скорочення використання штучних добрив, гербіцидів і пестицидів та заборона використання і обмеження застосування антибіотиків.

Тому виробники органічної продукції повинні використовувати різні підходи для підтримки родючості ґрунту та здоров'я тварин і рослин, зокрема: сівозміну, вирощування азотфіксуючих культур та інших сидератів для відновлення родючості ґрунту, обмеження використання мінеральних азотних добрив, підтримку природного імунного захисту тварин. Щоб зменшити вплив бур'янів і шкідників, фермери, які займаються виробництвом органічних продуктів, обирають стійкі сорти та породи, а також методи, які сприяють природному контролю шкідників. Щоб забезпечити здоров'я та добробут тварин, виробники органічної продукції повинні запобігати надмірному поголів'ю [3].

На європейському континенті вирощується п'ята частина світових органічних культур. Якщо середня частка органічного землеробства у світі становить 1,4% від усіх посівів, то в Європі вона вдвічі вища, а лише в ЄС – 7,2%. Країнами з найбільшою часткою органічного землеробства є Австрія та Естонія, де таких культур понад 20%. У Швеції органічне землеробство становить 18,8%, Італія, Латвія та Швейцарія – близько 15%. У двох сусідів Польщі – Чехії та Словаччини, а також у Фінляндії – частка органічного землеробства перевищує 10% сільськогосподарських угідь. У свою чергу, найбільшу площу органічні посіви займають у великих сільськогосподарських країнах ЄС, таких як Іспанія (2,1 млн га), Італія (1,9 млн га), Франція (1,7 млн га), Німеччина (1,37 млн га). Ці країни сьогодні виробляють найбільше органічних продуктів у Європі. Польща також належить до групи країн із великою площею органічного землеробства, хоча порівняно з розміром країни та її можливостями цей потенціал невикористаний – частка вирощування становить лише 3,4%, що менше 50% рівня Німеччині. За останні роки площа органічних земель у Польщі зменшилась і на сьогодні становить трохи менше 0,5 млн га. Водночас саме в регіоні Центральної та Східної Європи є найбільше земель у період переходу на органічне землеробство. Серед них Польща (108,6 тис. га), Румунія (109,3 тис. га), Угорщина (95,2 тис. га) і Болгарія (88,1 тис. га). Тому мапа органічного землеробства в Європі є дуже динамічною [2].

Європейський ринок є другим за величиною споживачем органічних продуктів харчування у світі. За останнє десятиліття його вартість зросла майже вдвічі. Обсяг роздрібних продажів біохарчування в Європі в 2017 році склав

€37,3 млрд., з яких €34,3 млрд. припадало на країни ЄС (на 10,5% більше 2016 р.). Найбільшими ринками Європи є ринок Німеччини, де вартість органічних продуктів харчування у 2017 році перевищила €10 млрд., Франції – €7,9 млрд. та Італії – €3,1 млрд. Величина роздрібних продажів органічних продуктів харчування в окремих європейських країнах чітко демонструє відмінності між Західною та Північною Європою та регіоном Центральної та Східної Європи чи Балканами. Німецький ринок вартістю €10 млрд. більш ніж у 40 разів перевищує польський – €235 млн. [2].

Середнє значення витрат на органічні продукти харчування на душу населення у 2017 році в Європі становило €47, лише в Європейському Союзі – €67. Найбільше на органіку витрачають споживачі Швейцарії (€288 на жителя на рік), Данії (€278) і Швеції (€237). На іншому полюсі знаходяться країни Центральної та Східної Європи, де ринки біопродуктів тільки розвиваються, а витрати споживачів низькі. Середні споживчі витрати на органічну продукцію в Польщі становлять €6 на душу населення на рік, що менше 1/10 середнього показника в ЄС. Частка органічних продуктів харчування в загальному продовольчому ринку відображає обсяг споживчих витрат на органічні продукти. Данія має найбільшу частку органічної продукції на всьому харчовому ринку Європи та світу – 13,3%. У випадку Німеччини це близько 5,1%, тоді як у Польщі лише 0,3%. У Польщі сегмент органічних продуктів харчування розвивається дуже швидкими темпами, і хоча це все ще невеликий сегмент, порівняно із західними ринками, але він тут має великий потенціал. За 2012-2018 рр. вартість сегменту органічних продуктів харчування в Польщі зросла втричі і перевищила 1 мільярд злотих бруто, тобто €245 млн. [2].

Найважливішими каналами збуту органічної продукції в Європі є магазини міні-маркетів і спеціалізовані магазини органічних продуктів. На третьому місці прямі канали збуту, зокрема ринки, базари тощо. У Німеччині ринок переживає трансформацію, і після періоду домінування спеціалізованих органічних магазинів супермаркети стали основною рушійною силою категорії органічних продуктів харчування. У 2014 році 33% органічних продуктів харчування в Німеччині продавалося в органічних магазинах, у 2017 році ця цифра знизилася до 29%, а 60% органічних продуктів зараз продається в звичайних продуктових магазинах [2].

Реформа, наприклад, польського законодавства про органічне виробництво передбачає систему щорічних перевірок господарств і цілих ланцюгів постачання цього виду продукції. Якщо протягом трьох років не буде виявлено недоліків, перевірки будуть обмежені дворічним циклом. Передбачено, що дрібні виробники можуть подати заявку на колективні сертифікати. А після 2035 року у Польщі звичайне насіння не можна буде використовувати в органічному виробництві [1].

Висновки. Ринок органічної продукції динамічно змінюється. Це стосується як диверсифікації пропозицій виробників (створюються нові

продукти та послуги), так і урізноманітнення і зростання потреб споживачів. Підприємства також стикаються з різними викликами залежно від стадії розвитку. Тому аналіз ринку органічної продукції мав би здійснюватись циклічно, а не одноразово чи випадково, що, разом із врахуванням існуючих тенденцій розвитку сфери виробництва органічної продукції у країнах світу, забезпечить вищу практичну ефективність цього аналізу.

Бібліографічний список.

1. Grel P. (2018). Parlament Europejski za produkcją organiczną. URL: <https://www.sad24.pl/rynek/parlament-europejski-za-produkcja-organiczna/> (дата звернення: 12.01.2023).
2. Polska na mapie ekologicznej Europy. (2021). URL: <https://jemyeko.com/per-spektywy-polskiego-rynku-zywnosci-ekolo-gicznej> (дата звернення: 15.01.2023).
3. Produkcja ekologiczna i produkty ekologiczne. (2021). URL: https://agriculture.ec.europa.eu/farming/organic-farming/organic-production-and-products_pl (дата звернення: 16.01.2023)

Войціховський В.В.

студент 5 курсу факультету управління економіки та права

Петрусь Р.В.

студент 5 курсу факультету управління економіки та права

Науковий керівник: Василина О.Р.

к.е.н., доцент кафедри економіки

Львівський національний університет природокористування

УСПІХИ В ОРГАНІЧНОМУ ВИРОБНИЦТВІ

Вступ. Органічне виробництво є одним із перспективних напрямів розвитку агропродовольчого сектору України та офіційно визнано пріоритетом державної аграрної політики. Нині в Україні намітилася позитивна динаміка збільшення площ сільськогосподарських угідь, зайнятих під органічним виробництвом.

Результати дослідження. За даними моніторингу, проведеного Мінекономіки, у 2020 році загальна площа сільськогосподарських земель з органічним статусом та перехідного періоду склала близько 468 тис. га (1,1 % від загальної площі земель сільськогосподарського призначення України). При

цьому нараховувалось 617 операторів органічного ринку, з них 470 – сільськогосподарські виробники.

Сьогодні внутрішній споживчий ринок органічних продуктів в Україні продовжує розширюватись через основні мережі супермаркетів. Основними видами органічної продукції, яка виробляється в Україні є зернові культури, молоко та молочні продукти, крупи, м'ясо та м'ясні продукти, фрукти та овочі.

Українську органічну продукцію купують переважно країни ЄС. У 2019 році Україна посіла 2-ге місце зі 123 країн за обсягами імпортованої органічної продукції до ЄС, піднявшись на дві сходинки порівняно з попереднім роком.

Так, протягом 2020 року до ЄС ввезено 3,24 млн. тонн органічної агропродовольчої продукції, більше 10 % з якої – українська. При цьому український імпорт до ЄС збільшився на 27 % - з 265,8 тис. тонн у 2018 році до 337,9 тис. тонн в 2019 році.

Найбільшими країнами-споживачами вітчизняної органічної продукції є Нідерланди, Німеччина, США, Швейцарія, Італія, Великобританія, Австрія, Польща, Чехія, Франція, Угорщина, Румунія, Бельгія, Болгарія, Литва, Канада та Данія. Українські виробники також експортують в Австралію та деякі азіатські країни. Основними експортними продуктами є зернові, олійні, ягоди, гриби, горіхи фрукти. Також експортуються макуха соняшника, борошно, олія соняшникова, шрот соняшниковий, яблучний концентрат та березовий сік.

Загалом в Європі знаходиться 23% усіх органічних світових сільськогосподарських земель та налічується чотири країни, де понад 10% усіх земель сільськогосподарського призначення знаходиться під органічним сільськогосподарським виробництвом: це Ліхтенштейн (30%), Австрія (16%), Швейцарія (11,1%) та Швеція (10,8%). Найбільші площі земель, зайнятих під органічне виробництво в Європі, мають Іспанія (1,1 млн га), Італія (1 млн га) та Німеччина (0,9 млн га). У Східноєвропейському регіоні перше місце за кількістю сертифікованих угідь органічного сільського господарства займає Україна, де організовано переважно виробництво зернових, зернобобових і олійних культур[5, с. 161].

Органічна продукція більш поширена й популярна в тих країнах і регіонах, де вищий рівень розвитку. Обсяги споживання органічної продукції в Україні надзвичайно низькі й становлять лише 5,1 млн євро (0,11 євро на одну особу). Для порівняння, у Данії – 138,60 євро на одну особу, Швейцарії – 131,50 євро на одну особу, Австрії – 103,80 євро на одну особу.[1, с. 7].

Головним стимулом для вітчизняних господарств для переходу на органічні практики були кращі маркетингові можливості та преміальні ціни на органічну продукцію. Однак ринок органічної продукції як на національному рівні, так і на міжнародному також вимагає більш сприятливого економічного середовища функціонування, стійких взаємозв'язків та інфраструктури, всебічної державної підтримки. Існують одиничні ініціативи з реалізації органічної продукції на місцевому рівні, але все ще існує невеликий попит і

бракує знань щодо органічного сільського господарства та його переваг серед споживачів. Тому необхідно одночасно активно розвивати всі аспекти розвитку ринку, тобто підвищувати обсяги виробництва, стимулювати попит і поліпшувати обізнаність споживачів щодо органічного сільського господарства та органічних продуктів на всіх рівнях – від фермера до споживача. У рамках заходів підтримки акцент робиться на стимулюванні виробництва, оскільки розвиток ринку вимагає підвищення кількості, якості та асортименту пропонованої продукції. Другим пріоритетом є інструменти стимулювання розвитку ринку, які включають розбудову знань, особливо на національному рівні, і професіоналізацію органічного агровиробництва. Ці заходи повинні підтримуватися відповідними діями щодо розбудови потенціалу та підтримки співпраці в органічному секторі між приватним та державним секторами, а також гармонізацією законодавства.

Максимальний попит на органічну продукцію спостерігається у населення віком 40-49 років (4,58 млн чол.) та сім'ї з дітьми до 7 років (7,25 млн чол.). Це пояснюється, насамперед, кращим матеріальним становищем першої групи людей і відповідальним ставленням до свого здоров'я. Покупці органічної продукції розраховують на високу якість та свіжість продуктів, кращі смакові якості органічної продукції, відсутність генетично модифікованих організмів. Окрім того, в світі стає все більше екологічно грамотних людей, які прагнуть дбати про довкілля й тому обирають органічну продукцію як таку, під час виробництва якої не завдається шкоди природному середовищу [5, с. 162].

Найбільше покупців із країн ЄС цікавлять продукти тваринництва, заморожені ягоди та плодова продукція (яблука, груші), у свіжому та переробленому вигляді, органічна телятина, мед

За кордоном від українського виробника очікують органічну сировину, але ми маємо диктувати свої умови. Щоб зменшити залежність від зовнішніх факторів, фермери повинні створити потужний внутрішній ринок, щороку поповнювати асортимент свого виробництва готовими органічними продуктами з доданою вартістю експортної якості, дбати про їхню належну маркетингову привабливість.

З огляду на наведені концептуальні елементи, визначимо базові стратегічні пріоритети сучасної стратегії розвитку органічного сектору сільськогосподарської галузі України. Основні заходи в рамках даних стратегічних пріоритетів включають: 1. концентрацію державних стимулів щодо виробництва продуктів і послуг, просування та реалізації більшого числа товарів, сумісних з органічними практиками; 2. підтримку наукових та освітніх закладів для збільшення досліджень з органічної тематики, розвитку системи управління знаннями щодо органічних практик та збереження традиційних сільськогосподарських систем із метою більш ефективного переходу господарств до органічного сільського господарства; 3. сприяння та захист традиційних знань населення про сорти сільськогосподарських культур та

практику ведення сільського господарства; 4. вивчення перспектив грошових виплат за екосистемні послуги органічним сільськогосподарським виробникам для стимулювання переходу до органічного господарювання; 5. розгляд та усунення державних фінансованих програм, які заохочують нестійкі інтенсивні практики, засновані на максимізації дохідності за рахунок якості та здоров'я навколишнього середовища; 6. вирішення проблеми дефіциту робочої сили та сприяння змінам, необхідним на сучасних ринках, у ланцюгах створення вартості та торговельних системах, за допомогою відповідних стратегій та механізмів регулювання попиту та пропозиції, у т. ч. за рахунок побудови системи поінформованості споживачів та розвитку систем ринкової інформації. [4].

Висновки. Органічні виробники дають змогу активізувати залучення молоді на сільські території, інвестиційних ресурсів, сформувані передумови інвестиційно-інноваційних заходів соціально-економічного і екологічного розвитку, забезпечення активізації процесів агробізнесу. Органічне сільське господарство, маючи значний потенціал для економічного, соціального та екологічного розвитку середовища сприятиме комплексному розвитку сільських територій й поліпшенню стану здоров'я населення.

Список використаних джерел:

1. Воскобійник Ю.П. Ємність ринку органічної продукції в Україні . Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки». К. 2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [Agrostatistics.pdf](#).
2. Дудар Т., Дудар О. Аналіз стану маркетингу органічної продукції та шляхи розвитку каналів її збуту на агропродовольчому ринку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [10dttapm.pdf](#)
3. Милованов Є.В. Правові засади регулювання органічного виробництва в країнах ЄС. *Економіка АПК*. 2018. № 5. С. 117-125.
4. Милованов Є.В. Теоретико-методичне обґрунтування стратегії розвитку органічного сектору в Україні. *Економіка та управління підприємствами*. № 4(72), 2019. С. 119-126
5. Томашевська О.А. Органічне виробництво в світі: реалії та перспективи. *Всеукраїнський наукововиробничий журнал «Інноваційна економіка»*. 2013. № 6. С.161–164.

Бойчук А.
студент 5 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Яців С.
к.е.н., доцент кафедри економіки.
Львівський національний університет природокористування

ФЕРМЕРСЬКІ ГОСПОДАРСТВА: СТАН ПРОБЛЕМИ ТА СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ

Вступ. Фермерське господарство є однією з перспективних організаційно-правових форм ведення сільського господарства, яка сприяє самостійності й зацікавленості виробника в кінцевих результатах роботи. Існування фермерства в Україні пов'язане передусім із виникненням інституту приватної власності на землю, а відповідно — зі зміною юридичної природи майнових відносин на селі. Тобто воно стосується найважливіших положень аграрної реформи в Україні й формує нового та перспективного суб'єкта аграрно-правових відносин [2; с. 172].

Позитивна економічна роль фермерських господарств як частини аграрного сектора полягає у тому, що вони створюють на рівні окремих сільських територій конкуренцію іншим типам сільськогосподарських підприємств. Селяни отримують реальну можливість вибору товаровиробника, якому вони можуть віддати в оренду земельні паї.

Соціальне значення функціонування фермерських господарств полягає у формуванні в аграрному секторі атмосфери підприємливості, вільного господарювання на засадах повної економічної відповідальності. З числа фермерів вийшло чимало сільських підприємців, політиків, які відіграють активну роль у суспільному житті.

Результати дослідження. Впродовж двох років на Львівщині утворили 35 сімейних фермерських господарств із особистих селянських, які спеціалізуються у галузі молочного тваринництва. Реорганізацію заохочують державною фінансовою підтримкою. Особливістю Львівської області є велика кількість сільського населення – 975,6 тис. осіб, що становить 39,4% від всього населення області, а відтак і особистих селянських господарств – близько 280 тис. Саме особисті селянські господарства мають потенціал для створення фермерських господарств. Розвиток фермерства дозволить вирішити проблеми самозайнятості на селі. Станом на початок 2022 року на Львівщині зареєстровано 60 фермерських господарств найбільший показник серед регіонів України. Більшість фермерських господарств Львівщини працюють в молочному напрямі. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України фермерам Львівщини виплатило кошти спеціальної бюджетної дотації за утримання корів молочного напрямку продуктивності за програмою підтримки

розвитку фермерських господарств. Дотаційні кошти в сумі 6,48 млн. грн отримали 50 фермерських господарств за утримання 1296 корів. Серед областей України Львівська область на першому місці по кількості фермерських господарств області, які освоїли кошти програми. Державна дотація спрямована на підтримку розвитку малих товаровиробників, зокрема на збільшення кількості поголів'я молочного стада та виробництва молока. Зростає зацікавленість фізичних осіб, які утримують більше 5-ти корів, до офіційної реєстрації сімейних фермерських господарств та участі у державних програмах підтримки.

Висновки. Розвиток фермерства тісно залежить від якісних характеристик земельних ресурсів у регіоні. Із поліпшенням якості земельних угідь рівень розвитку фермерства зростає. У той же час у Львівській області в районах з найкращими за рівнем родючості сільськогосподарськими угіддями темпи зменшення кількості фермерських господарств найпомітніші. Це пояснюється вищим рівнем конкуренції за право використання земельних ресурсів в таких районах. Знаходяться сільськогосподарські виробники, які пропонують власникам земельних паїв кращі умови оренди, аніж фермери.

Подальше утвердження фермерства як укладу може бути забезпечено лише на основі побудови стратегії його подальшого розвитку з урахуванням його сучасного стану, різноманітності типів фермерських утворень та в контексті дальшого розвитку сільського господарства. Основою її побудови є: існуючий стан розвитку господарств, наявність в них відповідних засобів і компетенцій, можливості розширення ресурсного потенціалу за рахунок пошуку відповідних ресурсів, оточення функціонування господарств, передусім такі його елементи як очікування суспільства, ситуація на ринках збуту, конкуренція, економічна політика, політична і соціальна ситуація.

Фермерам варто звернути увагу на диверсифікацію, тобто, урізноманітнення своєї діяльності. Додаткові доходи можуть бути отримані від надання послуг. Перспективними напрямками диверсифікації слід вважати агротуризм, виробництво екологічно чистої сільськогосподарської продукції, розширення торговельної діяльності

Бібліографічний список

1. Закон України Про фермерське господарство: (із змінами і доповненнями).[Електронний ресурс].-Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Липчук В.В., Гнатишин Л.Б., Кордоба О.М Фермерські господарства: стан, проблеми та стратегії розвитку /. Монографія.-Львів,2010.-236с.
3. Сільське господарство Львівської області. Статистичний збірник. Львів 2022 -141 с.
4. Фермерські господарства Львівщини : статистичний збірник / Головне управління статистики у Львівській області. – Львів : [б. в.], 2020. – 112 с.

Ковалишин А.
*студент 5 курсу факультету управління,
економіки та права
Науковий керівник: Черевко І.
Доктор економічних наук,
в.о.професора кафедри економіки,
Львівський національний університет
природокористування*

ШАНСИ І ЗАГРОЗИ УКРАЇНСЬКОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ

Вступ. Зовнішня торгівля є найбільш розповсюдженою і вагомою формою міжнародних економічних відносин і забезпечує вигоду всім її учасникам, незалежно від рівня їх економічного розвитку. Україна від експорту лише аграрної продукції отримує біля половини валютних надходжень. Тому особливо зростає увага до зовнішньої торгівлі під час воєнних дій, що їх має зараз Україна на своїй території з боку росії, оскільки російська армія блокувала чорноморські порти як основний канал експорту українського зерна, чим наразила на загрозу голоду ще додатково 400 млн. населення у світі і нанесла значних економічних збитків виробникам цієї продукції. Пошкоджена і логістика зовнішньої торгівлі і іншими видами аграрної продукції. тому вивчення стану і динаміки зовнішньої торгівлі в умовах війни є актуальним і має важливе значення, оскільки мова йде про ціну питання не лише для України. але й для всього світу.

Результати проведених досліджень показують, що, в лютому 2023 року Україні вдалося експортувати 6,9 млн т продукції АПК, що на 14% більше аналогічного показника попереднього місяця. Таке зростання стало відчутне на фоні падіння показника минулого місяця, а так – це середній показник за останні півроку. 49% експорту в лютому 2023 року було здійснено за допомогою роботи «зернового коридору», а решта – альтернативними експортними маршрутами. Структура експорту продукції в лютому 2023 року виглядала наступним чином: зернові культури: 5,2 млн т (кукурудза – 64%, пшениця – 31%, ячмінь – 4%). Зростання до показника минулого місяця: 23% олійні культури – 557,1 тис. т (соя – 59%, насіння соняшнику – 30% та ріпаку – 11%). Падіння: 30%; рослинні олії – 435,7 тис. т (соняшникова олія – 93%, соєва – 6%). Зростання: 4%; макухи після вилучення рослинних олій – 414,1 тис. т (соняшникова – 85%, соєва – 15%). Падіння: 4% [3]. В лютому 2023 року мав місце найбільший місячний експорт зернових культур з початку війни – 5,2 млн т. Частково таке зростання відбулося за рахунок зменшення експорту олійних культур. В Україні вузьким місцем залишається не наявність продукції для експорту, а спроможність експортувати доволі вузькими каналами. Тому зі зниженням експорту олійних культур через

закінчення експортних запасів ріпаку та переорієнтацією насіння соняшника на внутрішній ринок, з'явилася спроможність більше експортувати зернові культури.

Найбільш гострим питанням щодо експорту продукції АПК продовжує залишатися питання пролонгації роботи «зернового коридору». Аналітики Barva Invest повідомляють, що на українському ринку продовжує наростати паніка серед продавців. За їх словами, наразі спостерігається активізація продажів збіжжя, яка прийшла із усвідомленням, що принаймні місяць питання продовження зернового коридору залишиться без відповіді, що призведе до мінімізації попиту з боку трейдерів у глибоководних портах. Крім того, закон про депонування ПДВ для експортерів націлений сильно вдарити по готівковому ринку. В умовах стабільного офіційного курсу і значно вищого неофіційного курсу, готівковий ринок розцвів. Але зараз в умовах війни та надвисоких логістичних витрат, можливість продати на 10% дорожче, ніж «вбілу» насправді є чи не єдиним порятунком для частини виробників, які в інакшому б випадку продавали собі в мінус [2]. Упродовж січня кількість виходів суден із українських портів трималася на рівні 2,7, тобто в середньому це було по 2–3 кораблі в день. Це фактично є один із найнижчих показників за всі місяці існування «зернової ініціативи». Він зумовлений штучним блокуванням роботи зернового коридору з боку російських інспекторів. Однак за останні дні, станом на кінець січня 2023 р., ситуація погіршується і добова кількість суден впала до 2,5. Всього Україна вже відправила в рамках зернової ініціативи 675 суден із вантажем в 18,4 млн тонн. Частка Африки становить 2,3 млн тонн, Азії – 5,1 млн тонн, Європи – 7,5 млн тонн, Близького Сходу – 3,4 млн тонн [1].

Висновки. Питання зовнішньої торгівлі аграрною продукцією стоїть гостро не лише для українських аграріїв, яким наразі потрібна експортна виручка для проведення весняної посівної та подальшого виживання, а й для світового суспільства також. Міжнародні ланцюжки поставок продовольства та глобальна продовольча безпека, включаючи світові ціни на продукти харчування та рівень голоду, знову опиняються під значним ризиком через штучне скорочення російською стороною обсягів експорту українських зернових та олійних культур.

Бібліографічний список.

1. Добова кількість виходів суден зерновим коридором побила анти рекорд. (2023). URL: <https://agronews.ua/news/dobova-kilkist-vyhodiv-suden-zernovym-korydorom-pobyla-antyrekord/> (дата звернення: 10.02.2023).
2. Продажі агропродукції активізувалися на тлі невизначеності щодо роботи «зернового коридору». (2023). URL: <https://ukragroconsult.com/news/proda-zhi-agrprodukcziyi-aktyvizuvalysya-na-tli-nevyznachenosti-shhodo-roboty-zernovogo-korydoru/> (дата звернення: 15.01.2023).

3. Україна в лютому експортувала 6,9 млн тонн агропродукції. (2023). URL: <http://agro-business.com.ua/agrobusiness/item/26329-ukraina-v-liutomu-eksportuvala-6-9-mln-tonn-ahroproduksii.html> (дата звернення: 08.03.2023).

Кремна М. В.
студент 5 курсу факультету управління економіки та права
Науковий керівник: Березівський З. П.
к. е. н., доцент кафедри економіки
Львівський національний університет природокористування

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА У ТОВ «АГРОФІРМА «ІНТЕРАГРОСЕРВІС» БІЛОЦЕРКІВСЬКОГО РАЙОНУ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Вступ. В сучасних умовах господарювання, які характеризуються низкою економічних, політичних, соціальних, виробничих та демографічних проблем, для національної економіки, у першу чергу суб'єктів агропромислового сектору, важливим є розвиток конкурентного середовища. Адже, конкуренція є запорукою прогресу як підприємницьких структур, так і економіки загалом. Питанню конкурентоспроможності приділяється велика увага зі сторони науковців, оскільки ця проблема стосується як внутрішнього, так і зовнішнього ринкового середовища.

Результати дослідження. Конкуренція є рушійною силою розвитку національної економіки та мотиватором виробництва й економічної спроможності підприємств та найголовнішим елементом ринкового середовища, де в обов'язковому порядку зустрічаються суб'єкти господарювання для задоволення відповідних споживацьких потреб та максимізації прибутків.

Високі фінансові результати є показником ефективності виробництва, належної конкурентоспроможності як продукції, так і самого підприємства, стимулом до покращання виробничого процесу, рушієм підвищення заробітної плати та покращання матеріального добробуту працівників тощо.

ТзОВ «Агрофірма «Інтерагросервіс» Білоцерківського району Київської області спеціалізується на вирощуванні продукції рослинництва, зокрема зернових та зернобобових культур (пшениці, кукурудзи), окремих технічних культур (сої, озимого ріпаку та соняшнику). За досліджуваний період у господарстві також здійснювали вирощування ячменю гречки, цукрового буряка, культур овочевої групи (капусти, огірки, помідори та морква), баштанних культур

(кавуни), кормових культур (кукурудза кормова, однорічні та багаторічні трави) та продукції садівництва (яблук).

У табл. 1 проведемо аналіз конкурентоспроможності продукції рослинництва у ТзОВ «Агрофірма «Інтерагросервіс» Білоцерківського району Київської області.

Аналіз таблиці свідчить про збільшення у 2020 році рослинництва у порівнянні із 2018 роком дохідності діяльності галузі на 69,84 %. У структурі доходу основну питому вагу займають доходи від реалізації культур зернових та зернобобових, їх частка коливається від 66,49 % у 2018 році до 71,84 % у 2020 році.

Таблиця 1

**Аналіз конкурентоспроможності ТзОВ «Агрофірма
«Інтерагросервіс» Білоцерківського району Київської області**

Назва продукції	Дохід від реалізації продукції, грн.	Частка продукції в структурі доходу, %	Частка реалізованої продукції в загальному обсязі реалізації по Київській області, %	Ціна реалізації 1 ц продукції, грн.	Середня ціна реалізації продукції по Київській області, грн.	Ціна реалізації продукції відносно середньої ціни по Київській області, %
1	2	3	4	5	6	7
2018 рік						
Культури зернові та зернобобові, ц	20 345 547,0	66,49	0,15	419,12	411,78	101,78
в т.ч. пшениця, ц	8 299 215,00	27,12	0,23	428,86	456,60	93,92
кукурудза на зерно, ц	5 278 329,00	17,25	0,06	346,57	388,78	89,14
ячмінь, ц	5 174 877,00	16,91	0,96	469,67	506,90	92,66
гречка, ц	1 593 126,0	5,21	3,84	541,88	623,52	86,91
Культури технічні	-	-	-	-	-	-
в т.ч. соя, ц	890 735,00	2,91	0,04	1 074,47	945,60	113,63
насіння ріпаку, ц	5 246 425,00	17,14	0,29	1 016,16	1 072,80	94,72
насіння соняшника, ц	-	-	-	-	892,58	-
бурак цукровий фабричний, ц	4 118 952,00	13,46	2,09	86,48	76,67	112,80
Всього	30 601 659,0	100,00	0,124	-	-	-
2019 рік						
Культури зернові та зернобобові, ц	30 250 772,0	52,03	0,20	426,77	378,57	112,73
в т.ч. пшениця, ц	14 976,00	9,91	0,19	384,92	411,88	93,45

*Збірник матеріалів
звітної студентської наукової конференції факультету управління, економіки та права
Львівського національного університету природокористування за результатами
науково-дослідної роботи у 2022 р.*

кукурудза на зерно, ц	17 835 140,0	30,68	0,15	445,76	367,18	121,40
ячмінь, ц	6 741 032,00	11,59	1,51	424,07	394,56	107,48
гречка, ц	-	-	-	-	-	-
Культури технічні,	-	-	-	-	-	-
в.т.ч. соя, ц	192 000,00	0,33	0,01	1 000,00	788,24	126,86
насіння ріпаку,ц	3 893 794,00	6,70	0,26	993,57	970,83	102,34
насіння соняшника, ц	21 854 179,00	37,59	0,50	1 233,65	808,86	152,52
буряк цукровий фабричний, ц	1 682 428,00	2,89	1,28	92,04	74,15	124,12
Культури овочеві відкритого ґрунту та баштанні, ц	91 165,00	0,16	0,02	193,56	1 547,36	12,51
Плодові культури (яблука), ц	176 043,00	0,30	0,61	834,33	630,90	132,24
Всього	58 140 381,0	100,00	0,235	-	-	-
2020 рік						
Культури зернові та зернобобові, ц	37 339 115,00	71,84	0,28	504,45	469,38	107,47
в т.ч. пшениця, ц	8 634 390,00	16,61	0,26	520,65	497,53	104,65
кукурудза на зерно, ц	23 956 266,00	46,09	0,26	511,83	457,51	111,87
ячмінь, ц	4 748 439,00	9,14	0,97	446,66	455,23	98,12
гречка, ц	-	-	-	-	-	-
Культури технічні,	-	-	-	-	-	-
в.т.ч. соя, ц	63 400,00	0,12	0,003	1 006,35	978,86	102,81
насіння ріпаку,ц	2 634 059,00	5,07	0,33	1160,89	1095,49	105,97
насіння соняшника, ц	11 623 582,00	22,36	0,21	1184,75	1047,27	113,13
буряк цукровий фабричний, ц	-	-	-	-	-	-
Плодові культури (яблука), ц	312 404,00	0,60	0,61	833,08	904,26	92,13
Всього	51 972 560,00	100,00	-	-	-	-
2020 р до 2018 р, %	169,84	-	0,238	-	-	-
Разом доходів (за 2018-2020 рік)	140 714 600,0	-	-	-	-	-

Висновки. Аналіз діяльності товариства, засвідчив, що виробництво продукції рослинництва є конкурентоспроможним, має високий потенціал для

зростання. Головними напрямками підвищення конкурентоспроможності виступає запровадження інтенсивних технологій вирощування культур та розробка заходів щодо зменшення втрат урожаю при збиранні та зберіганні.

Бібліографічний список

1. Месель-Веселяк В. Я. Напрями забезпечення конкурентоспроможності аграрного виробництва. *Економіка АПК*. 2016. № 10. С.7-14.
2. Гузар Б. С., Цикалюк О. С. Основні фактори впливу на конкурентоспроможність продукції. *Інноваційна економіка*. 2012. № 11. С. 277-280.
3. Євчук Л. А. Стратегічне управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських підприємств: монографія. Миколаїв: Вид-во Прокопчук Т. Ю. 2010. 340 с.

РОЗДІЛ II
**ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОГО МЕХАНІЗМУ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ЕКОНОМІКИ ТА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ**

Окунець М.

*студентка 2 курсу скороченої програми факультету управління,
економіки та права*

Науковий керівник: Грицина О.

*канд. екон. наук, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та
страхування, доцент*

Львівський національний університет природокористування

АГРАРНЕ СТРАХУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Вступ. Модернізація сільського господарства є важливим шляхом до індустріалізації та економічних перетворень. Однак трансформація сільського господарства в Україні знаходиться під загрозою через дедалі руйнівніші наслідки зміни російської агресії. Війна, яка триває в Україні, спричиняє значні руйнування, завдає шкоди майну та інфраструктурі, викликає кризові явища в економіці. Природним є прагнення фізичних і юридичних осіб завчасно уникнути збитків, заподіяних унаслідок дій сторонніх обставин, до яких належить і війна. До універсальних способів мінімізації ризиків традиційно належить страхування. Разом з тим, війна та бойові дії вносять принципові корективи і до стану справ у сфері страхування.

Результати дослідження. Ринок страхування продовжує працювати в Україні. Більшість страховиків організувала свою роботу, здійснивши евакуацію співробітників у безпечніші регіони, забезпечивши віддалену роботу персоналу, збереження технічних засобів та баз даних. Про це свідчать результати опитування страховиків, проведеного НБУ у березні 2022 року. Водночас страхові компанії зіткнулися з серйозними викликами. Сьогодні на ринку нон-лайф працює 132 страхові компанії. З них 25 страховиків, на які припадає 9 відсотків загального обсягу ринку, не надали відповідей щодо діяльності в період війни. 17 страховиків (менше 2% обсягу ринку) заявили, що не налагодили ще процес виплати страхових відшкодувань. Усі інші страхові компанії, а це 89 відсотків страхового ринку за обсягами діяльності, продовжують працювати, своєчасно і в повному обсязі виконувати власні зобов'язання за договорами страхування та навіть укладати нові договори [3].

Фінансова спроможність страховиків у воєнний час прямо залежить від якості та структури їх активів і запасу капіталу в довоєнний період. Результати опитування, проведеного НБУ, показали, що усі страхові компанії потерпають від військових дій на території України. Так, суттєво знизилась обсяги продажів страхових продуктів, особливо через роздрібні канали, є багато запитів від клієнтів на відтермінування чергових страхових внесків та розірвання договорів. При цьому факт запровадження воєнного стану не впливає на чинність договорів страхування.

Війна в Україні належить до форс-мажорних обставин-обставин непереборної сили. Водночас дія форс-мажорних обставин не звільняє сторону від обов'язку за договорами, а лише є легітимною підставою відтермінувати виконання такого обов'язку до закінчення їх дії та понести відповідальність за таке прострочення. Лише факт проведення бойових дій чи запровадження обмежень воєнного часу не звільняє сторону від відповідальності, якщо такі обставини прямо не перешкоджають особі фізично чи юридично виконувати конкретний обов'язок за договором. Саме за таких обставин страховик може затримати страхову виплату, але буде змушений здійснити її, коли дія обставин форс-мажору на нього спиниться.

На практиці страховики включають до правил страхування додаткові підстави для відмови у здійсненні страхових виплат, зокрема відмовляються покривати ризики спричинення збитків унаслідок бойових дій, наприклад, якщо застраховане майно було пошкоджене чи знищене через бойові дії (влучання куль, снарядів) така шкода не покривається страховиком. Слід відзначити, що страхування від воєнних ризиків існує як окремий продукт на ринку, але через надмірну вартість в останній час не є поширеним. Окрім цього, з 2014 року страховики включають до договорів страхування застереження- договори страхування, як правило, не діють на територіях проведення бойових дій і на окупованих територіях України. Тому випадки, спричинені бойовими діями та не спричинені такими не визначаються страховими, якщо вони відбулися в зоні бойових дій

Окремої уваги заслуговує агрострахування в час війни. Для аграрного сектору великою проблемою є окупація значної частини аграрної території країною-окупантом, перешкоджання посівам, обстріли полів, пожежі. Загальна сума втрат, нанесених сільськогосподарській галузі внаслідок повномасштабного російського вторгнення, вже сягнула понад 4,3 млрд.дол США.. У структурі пошкоджень найбільші втрати фіксуються внаслідок знищення або часткового пошкодження сільськогосподарських угідь та незбору врожаю. Сільськогосподарські землі зазнали двох значних видів пошкоджень- мінне забруднення та пряме фізичне пошкодження. Оціночна вартість загиблих тварин складає понад 136 млн.дол. США. При цьому тварини гинуть не лише безпосередньо від активних бойових дій, але й від обмеженого доступу на ферми. Російська агресія впливає не лише на можливість вільно експортувати нашу

продукцію та щорічно годувати близько 400 млн. людей у всьому світі. Активні бойові дії в Україні завдали шкоди внутрішній транспортній інфраструктурі та морським портам, а також сховищам і інфраструктурі обробки. Збільшення ставок страхових внесків або відсутність військового покриття в договорах страхування плавання у Чорному морі загострює і без того високі витрати на морські перевезення, збільшуючи вартість імпортованого продовольства. У західній частині України, де бойові дії прямо не впливали на діяльність фермерів, були висіяні ярі культури. Але збої в наданні основних державних послуг і локальна нестача ресурсів через вузькі місця у ланцюгу постачання негативно вплинули на сільськогосподарські операції. Підраховано, що площа території посіву ярих культур скоротилась приблизно на 20 відсотків, а проблеми із наявністю палива визначали з якої площі можна зібрати врожай. З початком російського вторгнення збільшився і ризик розповсюдження хвороб тварин, що завдає фермерам великих економічних втрат. Пошкодження земель, інфраструктури, сільськогосподарської техніки безпосередньо впливають на виробництво аграрної продукції. Без відновлення втрачених активів Україна не зможе повернутись на своє місце у глобальній продовольчій безпеці.

Незважаючи на війну, ринок страхування в Україні функціонує. НБУ, як регулятор страхового ринку, докладатиме всіх зусиль, щоб така тенденція зберігалась і надалі. Перш за все шляхом здійснення постійного діалогу з учасниками ринку та оперативного реагування на його потреби. НБУ рекомендує страховикам спростити процедуру врегулювання випадків, що мають ознаки страхових, шляхом максимального використання електронних документів та дистанційного врегулювання страхових випадків. Загалом договори страхування є чинними незалежно від введення в Україні воєнного стану, зі стандартними форс-мажорними застереженнями. Водночас, як правило, страховики не покривають «воєнні» ризики та виключають зони бойових дій і неконтрольовані Україною території зі страхування.

Висновки. Для повернення інвесторів до українського агробізнесу необхідні три речі: система страхування підприємств, що працюють в умовах воєнного стану, ефективний судовий захист та постійне відкриття європейського ринку для української продукції. Агрострахування має стати не лише джерелом відшкодування завданих аграріям збитків, але й певним джерелом накопичень фінансових ресурсів держави, щоб мати можливість у разі потреби використати змобілізовані кошти на воєнні потреби та відновлення економіки. В умовах воєнного стану агрострахування має відігравати головну, а не допоміжну роль [2].

Бібліографічний список

1. Фесенко Н. В., Яремченко Л. М. Стан та перспективи функціонування страхового ринку України в умовах глобалізації. Економіка та держава. 2019. № 8. С. 28–34. DOI: 10.32702/2306-6806.2019.8.28

2. Страхування під час війни [Електронний ресурс] // Економічна правда. Режим доступу <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/14/685760/>

3. Під час дії воєнного стану ринок страхування продовжує працювати – результати опитування [Електронний ресурс] // Національний банк України . Режим доступу <https://bank.gov.ua/ua/news/all/pid-chas-diyi-voennogo-stanu-riнок-strahuvannya-prodovjuye-pratsyuvati--rezultati-opituvannya>

Шляхетка Н.

студентка 2 курсу факультету управління, економіки та права

Науковий керівник: Агрес О.Г.

*к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Львівський національний університет природокористування*

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ТЕХНОЛОГІЙ НА БАНКІВСЬКУ СФЕРУ

Вступ. Ефективна діяльність сфер та галузей економіки, а також окремих суб'єктів господарювання залежить від можливості переходу від традиційних до інноваційних форм взаємодії між економічними агентами, що передбачає активне використання сучасних інформаційних технологій. Запровадження цифрових та комп'ютерних технологій стали ще більш актуальними в умовах воєнного стану. Так, на сьогоднішній день бізнес, який адаптувався до негативних факторів зовнішнього середовища, і швидко перейшов в онлайн, характеризувався відносно стабільним фінансовим станом. Ринок банківських послуг не став виключенням в дані ситуації, і під впливом фінансової діджиталізації, зміг пристосуватися до відповідних змін та здійснив трансформацію. Тому питання запровадження та розвитку фінансової діджиталізації на ринку банківських послуг є досить актуальним.

Результати дослідження. Фінансові технології (FinTech) в останні роки значно вплинули на банківський бізнес. Ось деякі з їх впливів:

1. Зміна способів платежів: FinTech дозволяє клієнтам здійснювати безготівкові операції швидше, дешевше та з меншими комісійними витратами. Також FinTech дозволяє здійснювати міжнародні платежі з меншими комісійними витратами та відразу ж отримувати інформацію про успішність операції.

2. Покращення взаємодії з клієнтами: FinTech дозволяє банкам підвищити рівень обслуговування клієнтів шляхом забезпечення їм швидкого та легкого доступу до банківських послуг через мобільні додатки та онлайн-сервіси.

3. Зменшення витрат: FinTech дозволяє банкам знизити витрати на

обслуговування клієнтів, зокрема через автоматизацію процесів, управління даними та зниження витрат на інфраструктуру.

4. Конкуренція: з появою FinTech-компаній, які надають схожі послуги, банки повинні бути готові конкурувати з цими компаніями. Це може призвести до покращення якості послуг та зниження комісійних витрат.

5. Нові можливості: FinTech відкриває нові можливості для банків, зокрема в галузі кредитування, управління ризиками та інвестицій. Банки можуть використовувати FinTech для підвищення ефективності своїх процесів та забезпечення кращого управління ризиками.

Отже, FinTech значно впливає на банківський бізнес, забезпечуючи покращення процесів, зниження витрат та покращення якості послуг. Банки повинні бути готові до конкуренції з FinTech-компаніями та використовувати технології для покращення свого бізнесу. Загалом, FinTech надає нові можливості для банків та може допомогти їм залишатись конкурентоспроможними в умовах швидкого розвитку технологій та зміни потреб споживачів.

За оцінками науковців [1], розвиток фінтех сфери в Україні є достатньо перспективним та відбувається динамічно в останні роки. Серед основних видів послуг, що набули значного поширення доцільно виділити: численні платежі та трансфери, мобільні гаманці, термінальні мержі, рітейл-банкінг, електронні гроші та платіжні системи тощо. У своїй статті Шевченко О. М. та Рудич Л. В. [2] відмічають, що ринок фінтеху у 2020 р. налічує понад 100 компаній, більшість з яких працює з платежами та грошовими переказами (38 компаній), технологіями та інфраструктурою (36 компаній) та мобільними гаманцями (22 компанії). Вони відмічають, що банки є одними із активних учасників фінтех сфери, від партнерства яких з фінтех компаніями залежить їх ефективність діяльності. Найбільш активними в даному контексті є ПриватБанк, Ощадбанк, Райффайзен банку Аваль, Укргазбанк тощо.

Для дослідження діджиталізації банківської системи в Україні обираємо два державні банки: Приватбанк та Ощадбанк.

Приватбанк пропонує широкий спектр банківських продуктів та послуг для фізичних та юридичних осіб, таких як розрахункові рахунки, кредитні картки, кредити, іпотека, депозити, інвестиційні продукти та інше. Банк також працює в інших країнах, зокрема в Грузії, Литві, Латвії, Казахстані та інших. Приватбанк відомий своїми інноваціями та цифровими технологіями в банківській сфері, включаючи мобільний додаток та онлайн-банкінг.

Приват24 - це додаток для мобільних пристроїв, розроблений ПриватБанком для своїх клієнтів. Цей додаток дозволяє клієнтам банку здійснювати різноманітні операції через мобільний пристрій, такі як:

- Переказ коштів між картками ПриватБанку, а також на картки інших банків.

- Оплата рахунків за комунальні послуги, інтернет, мобільний зв'язок та інше.
- Поповнення мобільного та інших рахунків.
- Придбання квитків на транспорт, кіно та інші події.
- Контроль за станом своїх рахунків та карток, перевірка історії операцій та балансу.
- Благодійність

Додаток Приват24 доступний для завантаження у магазинах додатків для мобільних пристроїв App Store (для iOS) та Google Play (для Android). Для користування додатком необхідно мати реєстраційний запис у ПриватБанку та зареєструватися в додатку.

Додаток Приват24 також має вбудовану функцію безпеки, яка дозволяє заблокувати додаток за допомогою встановленого ПІН-коду або відбитком пальця. Крім того, Приват24 підтримує мультилогін, що дозволяє використовувати додаток з кількома реєстраційними записами.

Ощадбанк - це український державний банк зі штаб-квартирою в Києві. Банк було засновано у 1991 році і на сьогоднішній день він є одним з найбільших банків в Україні. Ощадбанк пропонує широкий спектр банківських послуг для фізичних та юридичних осіб, таких як розрахункові рахунки, депозити, кредити, іпотека, валютні операції та інше. Банк також надає послуги з державних соціальних програм, таких як виплати пенсій та допомоги по безробіттю. Ощадбанк є унікальним у тому, що він єдина державна фінансова установа в Україні, яка надає доступні банківські послуги в сільській місцевості, в тому числі через мережу відділень, що працюють у сільській місцевості. Ощадбанк також активно розвиває свої цифрові послуги та віртуальні канали обслуговування, такі як мобільний банкінг та інтернет-банкінг, для забезпечення зручності та доступності банківських послуг для своїх клієнтів.

Для зручності своїх клієнтів Ощадбанк розробив мобільний додаток "Ощад 24/7", який дозволяє клієнтам здійснювати різноманітні операції через мобільний пристрій. Деякі з можливостей додатку Ощад 24/7 включають:

- Перегляд історії операцій та балансу рахунків.
- Поповнення мобільного телефону та інших рахунків.
- Переказ коштів між рахунками в Ощадбанку та на картки інших банків.
- Оплата рахунків за комунальні послуги, інтернет, мобільний зв'язок та інше.
- Отримання інформації про курси валют та іншу фінансову інформацію.

Крім того, додаток Ощад 24/7 також дозволяє клієнтам банку здійснювати більш складні операції, такі як замовлення кредиту або депозиту, поповнення картки "Ощадний" та інше. Додаток має вбудовану систему безпеки, що дозволяє забезпечити захист від шахрайства та несанкціонованого доступу до рахунку.

Додатки Приват24 та Ощад 24/7 є двома різними банківськими додатками,

які мають спільні та відмінні риси.

Спільні риси додатків:

- Обидва додатки дозволяють клієнтам банків здійснювати операції через мобільний телефон в будь-який час та з будь-якого місця.
- Обидва додатки забезпечують високий рівень безпеки та захисту від шахрайства та несанкціонованого доступу до рахунку.

Відмінності додатків:

- Приват24 має більшу кількість функцій та послуг, таких як замовлення кредитів, страхування, бронювання авіаквитків тощо, тоді як Ощад 24/7 має більш обмежений функціонал.
- Приват24 має більш розгалужену мережу терміналів самообслуговування та партнерів для поповнення рахунків, тоді як Ощад 24/7 має меншу мережу.
- Приват24 дозволяє здійснювати переказ коштів за допомогою мобільного номера телефону, тоді як Ощад 24/7 використовує номери рахунків для здійснення переказів.
- Приват24 має вбудовану можливість створення віртуальних карток для безпечних покупок в Інтернеті, тоді як Ощад 24/7 цю функцію не має.
- Приват24 дозволяє створювати регулярні платежі з рахунку, тоді як Ощад 24/7 не має цієї функції.
- Приват24 має вбудовану можливість оплати послуг комунальних підприємств та інших організацій, тоді як Ощад 24/7 не підтримує оплату комунальних послуг.
- Приват24 має можливість поповнення мобільного телефону та поповнення балансу онлайн-ігор, тоді як Ощад 24/7 не надає таких послуг.

Висновок. Обидва додатки є дуже зручними та функціональними, і забезпечують високий рівень обслуговування для своїх клієнтів.

Бібліографічний список

1. Семенов А.Ю., Цирулик С.В. Тенденції розвитку Fintech послуг на світовому та вітчизняному ринках фінансових послуг. Бізнес-інформ. 2018. №10. С. 327-334.
2. Шевченко О. М., Рудич Л. В. Розвиток фінансових технологій в умовах цифровізації економіки України. Ефективна економіка. 2020. № 7. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8053>.

Снігур С.

студент 3 курсу факультету управління, економіки та права

Науковий керівник: Агрес О.Г.

*к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Львівський національний університет природокористування*

ВДОСКОНАЛЕННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ

Вступ. Доходи місцевого бюджету формують основу фінансової бази муніципалітетів і є вирішальним чинником регіонального розвитку. Достатня кількість грошових ресурсів громади констатує її економічну самостійність, сприяє розвитку її господарської діяльності, провокує розвиток інфраструктури та фінансового потенціалу регіону, гарантує спрямування фінансових коштів в напрямку задоволення потреб населення. Удосконалення державної політики у формуванні доходів місцевих бюджетів має базуватися на розширенні джерел надходження до бюджету, створення сприятливих умов для прискореного розвитку дрібного бізнесу, підвищення ефективності використання комунальної власності місцевих органів влади.

Результати дослідження. Цільовий бюджет втілює в собі політику управління цілями, оскільки напрями їх витрачання можуть бути використані для висновку про різні напрями цільового узгодження. Тому розвиток регіонів залежить від делегованих бюджетних повноважень та здатності місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування економічно розвивати території з метою посилення якісного розвитку соціального захисту населення.

Сучасним елементом організації бюджетного процесу є програмно-цільовий метод, суть якого полягає у проведенні бюджетного процесу на центральному, регіональному та регіональному рівнях за програмами, спрямованими на досягнення мети та кінцевого результату. Моніторинг показників виконання програм бюджетної галузі при застосуванні програмно-цільового методу дає можливість оцінити ефективність використання бюджетних коштів та досягнення поставлених завдань при виконанні бюджетних програм. Для практичного застосування застосовують модель цільового бюджетування, котра передбачає ув'язку середньострокових програм галузей бюджетної сфери з показниками бюджетних потреб головних розпорядників бюджетних коштів та проектів місцевих бюджетів за відносно прогнозні показники фінансування та дворівнева система моніторингу цільових програм і бюджету як на етапі їх створення, так і під час виконання.

Для ефективного управління грошовими потоками необхідно:

– внести зміни в закони та нормативно-правові документи, котрі дотичні до бюджету на місцях;

- запропонувати сучасні напрямки щодо управління грошовими потоками громади в стратегічному руслі;
- здійснення заходів щодо забезпечення ефективності екзогенного та ендогенного фінансового контролю;
- здійснення прогнозування, планування, реалізації, контролю і моніторингу доходів бюджету в єдиному порядку.

Посилення фінансової самостійності міських бюджетів згідно з ПКУ передбачає [1]: - запровадження податку на майно (очікується, що нерухомість (крім землі) збільшить місцеві доходи населення на 3,8 млрд грн.); - акцизний податок з роздрібних продажів (тютюн, алкоголь, паливо) - планується збільшити доходи населення на 8,1 млрд грн. Базою оцінки є продажна ціна роздрібною торгівлі. Ставка податку становить максимум 5%, що встановлюється місцевими радами; – сплачується місцевим домогосподарствам: податок на майно (у складі податку на майно); фіксований сільськогосподарський податок (у складі єдиного податку).

Розширення джерел надходжень загального фонду міських бюджетів також здійснюється шляхом перерахування з державного бюджету 100% плати за надання адміністративних послуг, 100% держмити, 10% податок на прибуток підприємств у приватному секторі економіки та новий збір. Запроваджено новий загальний платіж за підакцизні товари - до 5% від вартості товару. Крім того, також перераховано єдиний податок з бюджету розвитку та екологічний податок зі спеціального фонду. Тому механізм розподілу коштів місцевих бюджетів сьогодні потребує пошуку напрямів його вдосконалення. Питання підвищення ефективності роботи органів місцевого самоврядування є дуже актуальним, багато науковців пропонують запроваджувати стратегічне планування.

На основі міжнародного досвіду середньострокове планування видатків, звітність, моніторинг та оцінка, а також бенчмаркінг ефективності у сфері управління бюджетом розглядаються як взаємозалежні процеси. Зокрема, моніторинг та оцінка використовує дані офіційних (фінансових) звітів, бенчмаркінг базується на результатах моніторингу та оцінки й використовує їх у розрахунках, а звіти будуються таким чином, що містять дані відстеження, порівняльний аналіз ефективності та середньострокове планування.

Висновки. Запровадження програмно-цільового методу дозволяє ефективніше використовувати обмежені бюджетні кошти через реалістичну оцінку майбутнього доходу бюджету та визначення майбутніх пріоритетів фінансування потреб у витратах через їх прогнозування.

На наш погляд, подальше реформування фіскальної сфери країни вимагає відмови від надто роздутих і деталізованих класифікацій видатків. Це пов'язано з тим, що такий поділ програм на ту чи іншу сферу виглядає штучно і не дозволяє зосередитися на їх головних цілях (які відповідають якості життя громадян), змушуючи замінювати їх штучними завданнями та другорядними індикаторами.

Бібліографічний список:

1. Податковий кодекс України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

*Руська А.,
студентки 1 курсу навчання
факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: к.е.н., доц. Марків Г.В
Львівський національний університет природокористування*

ВІЗІЯ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УКРАЇНІ

Вступ. Україна — європейський лідер у галузі інновацій та нових технологій. Останні 10 років цифровізація стала ключовим драйвером зростання української економіки та добробуту громадян.

Результати дослідження. Сьогодні кожен українець може легко капіталізувати себе, свої навички, знання завдяки використанню цифрових технологій.

Маючи смартфон та доступ до Інтернету, кожен отримав змогу продавати свої послуги через онлайн-сервіси без посередників і роботодавців; створювати бізнес із нуля без стартового капіталу та активів; отримувати дохід від реалізації свого творчого потенціалу та креативних ідей.

Україна перетворилася на інтелектуальний хаб, де створено всі умови для розвитку потенціалу людей.

Частка цифрової економіки у ВВП України становить 65%. В країні діє принцип цифрового пріоритету (digital by default) – всі сфери послуг громадського життя пронизані цифровізацією. Утримання та розвиток будь-якої фізичної системи відбувається лише за відсутності цифрової альтернативи.

95% усіх компаній змінили свої бізнес-моделі та цілепокладання під впливом нових технологій. Ті, хто не встиг зробити це вчасно, залишилися в аутсайдерах або зовсім зникли.

Цифровізація дала змогу:

- оптимізувати бізнес-процеси;
- створити нові продукти та послуги завдяки технології Інтернету речей, віртуальній реальності, хмарним сервісам, штучному інтелекту;

- зменшити витрати (економія на людях завдяки автоматизації та роботизації, автоматизації обліку, «розумне» управління постачаннями та автопарком, контроль за витратами палива);

- запропонувати абсолютно нові рішення ведення бізнесу: нові моделі страхування, P2P-системи, альтернативні банківським послугам сервіси, мобільні додатки для навчання, індивідуальний підхід до онлайн-покупця, персональна реклама.

Нині компанії працюють на стику галузей та сегментів, стають майданчиками та платформами, де пропонують своїм клієнтам не просто продукт, а розв'язання будь-яких проблем, отримання досвіду, цінності, емоцій та вражень.

Держава, узявши на себе роль цифрового революціонера й першопрохідника, запустила в Україні процеси тотальної цифровізації, забезпечила умови для інноваційного стрибка й перетворила Україну в регіонального лідера із сильною інноваційною економікою.

Нині цифрові технології використовують за принципом «всюди, наскрізь, постійно».

Вигоди від цифровізації мають усі: громадяни, бізнес, чиновники й політики.

Для всіх без винятку це економія часу, грошей і нові можливості для розвитку та самореалізації.

Місія розвитку цифрової економіки в Україні:

- Здійснити технологічний стрибок української економіки. Перейти від використання до створення ресурсів (ключові ресурси — дані та електронні транзакції).

- Істотно підвищити конкурентоздатність української економіки на глобальних ринках.

- Створити умови для 10-кратного збільшення економіки за подальші 10 років.

- Створити нові можливості для бізнесу та громадян, а саме:

- можливість створювати українцями власний бізнес, використовуючи свої інтелект та знання, за рахунок використання цифрових інфраструктур та цифрових платформ;

- можливість швидко, зручно, дешево розвивати, масштабувати та капіталізувати бізнес;

- можливість для кожного українця стати генератором «власного ВВП» як частини ВВП країни.

Цілями цифровізації є:

1. Відкрити двері до високотехнологічних ініціатив, виробництв, стати полігоном реалізації проектів цифрових трансформацій в інфраструктурі, індустріях та сферах життя.

2. Закласти основу для трансформації секторів економіки в конкурентоспроможні та ефективні (технологізація, цифровізація бізнесу, промисловості).

3. Залучати інвестиції та стимулювати довгострокове економічне зростання на рівні 10–12% на рік.

4. Створити нові можливості для реалізації людського капіталу, розвитку інноваційних, креативних та цифрових індустрій та бізнесу.

5. Розвинути та захопити світове лідерство щодо експорту цифрової продукції та послуг.

Висновки. Виходячи з вищенаведеного, головними перевагами цифрової трансформації для основних бізнес-процесів є зростання конкурентоспроможності продукції, лояльність клієнтів, швидка та гнучка комунікаційна політика, оптимізація використання ресурсів, зменшення витрат виробництва та збуту, для допоміжних і керівних бізнес-процесів – спрощення роботи з великими обсягами даних, контролю за якістю, прийняття управлінських рішень.

Основні етапи впровадження на підприємстві цифровізації мають здійснюватися в такій послідовності:

- збирання інформації про бізнес-процес, його моделювання, ідентифікацію;
- виявлення місць виникнення, оброблення та споживання інформації;
- моделювання інформаційних бізнес-процесів в рамках бізнес-процесів;
- модифікація інформаційної системи з урахуванням цієї моделі;
- створення автоматизованої інформаційної системи (за допомогою апаратно-програмних засобів);
- контролінг бізнес-процесів (фіксація параметрів бізнес-процесів в інформаційній системі, постановка планів, створення звітності тощо)

Отож, за цифровізацією стоїть майбутнє як світового, так і українського бізнесу. Під час пандемії та війни для більшості компаній України – це єдиний шлях зберегти стійкість і продовжити розвиватися. Саме діджиталізація робить бізнес конкурентоспроможним на ринку. З часом цифрова трансформація проникне у всі сфери економіки і підприємці мають реагувати на ці зміни. Даний процес допоможе оптимізувати як основні бізнес-процеси, так і допоміжні з керуючими, а для України – це вирішить ключові проблеми у воєнних умовах. Пройшовши шість етапів компанія зможе раціонально використовувати ресурси, знизити потребу в кадрах та фінансах, автоматизувати частину процесів, збільшити продажі і налаштувати комунікацію з клієнтами, проте перед такою трансформацією потрібно оцінити і переваги, і загрози. На сучасному етапі існує велика кількість цифрових інструментів, серед яких можна обрати доречний напрям діджиталізації саме для свого бізнесу.

1. URL: <http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/272085>
2. URL: <https://www.terrasoft.ua/page/digital-transformation>

Андрощук Т.В.
студентка 4 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Колодій А. В.
к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Львівський національний університет природокористування

ВПЛИВ ОБЛІКОВОЇ СТАВКИ НБУ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Вступ. Облікова ставка – норма відсотка, що стягується Національним банком України при рефінансуванні комерційних банків. Вона є монетарним інструментом, одним із головних інструментів, за допомогою якого Національний банк України встановлює для банків та інших суб'єктів грошово-кредитного ринку орієнтир щодо вартості залучених і розміщених грошових коштів на відповідний період.

Облікова ставка показує, скільки коштують гроші в економіці. Якщо очікування щодо інфляції знижуються й прогноз щодо розвитку національної економіки є оптимістичним, центральний банк знижує облікову ставку, що сприяє здешевленню банківських кредитів та зниженню ставок за депозитами. Знижуючи облікову ставку, НБУ прагне простимулювати зростання економіки. Ставка впливає на вартість кредитів, які НБУ надає комерційним банкам. Вона визначає відсоток, під який комерційні банки отримують гроші у центрального банку. А це, звісно, впливає і на відсоток, під який комерційні банки дають позики громадянам та бізнесу. Чим вона нижча, тим дешевші для банків позики рефінансування та банківські кредити для позичальників.

Якщо облікова ставка підвищується, то відповідно, це сприяє підвищенню вартості банківських кредитів та підвищенню ставок за депозитами. Чим вона більша, тим дорожчі для банків позики рефінансування та банківські кредити для позичальників.

Результати дослідження. Із 27.01.2023 р. розмір облікової ставки НБУ залишили на рівні 25% річних через широкомасштабну збройну агресію росії.

Рис. 1 Зміна облікової ставки січень 2021 – січень 2023 рр. [4]

Правління Національного банку України ухвалило рішення зберегти облікову ставку на рівні 25% річних, а також підвищити вимоги до обов'язкових резервів банків. Це сприятиме посиленню монетарної трансмісії, підтриманню курсової стабільності та поступовому зниженню інфляції у 2023 році.

Основними чинниками прискорення інфляції залишаються наслідки воєнних дій та окупації окремих регіонів України, що насамперед впливає на збільшення виробничих витрат бізнесу та призводить до дефіциту окремої продукції. Так, посилення російських терактів проти критичної інфраструктури України, зокрема об'єктів енергетики, ускладнює економічну активність у різних секторах – від металургії до харчової промисловості, тваринництва та сфери послуг. Найвний дефіцит електроенергії призводить до скорочення виробництва і, відповідно, пропозиції товарів. Зростання попиту населення на паливо в умовах регулярних відключень створює додатковий тиск на вартість енергоносіїв. Усі ці чинники спричиняють подорожчання широкого спектра товарів і послуг, а за окремими позиціями – суттєве зростання цін.

Підвищення облікової ставки у ситуації, в якій через російську агресію опинилася наша країна, було неминучим. Її збільшення було здійснене саме в розмірі, що перебиває очікувану інфляцію, вирішує кілька завдань:

- зменшення каналу відпливу гривневої маси у валюту;
- збільшення часу, упродовж якого економіка може протриматися за рахунок міжнародних резервів, доки не відновляться можливості для експорту;
- утримання курсової стабільності й зниження у такий спосіб тиску на ціни;
- збереження довіри до гривні. Найвність власної стійкої валюти – величезна перевага не лише у війні, а й під час мирного відновлення.

Висновки. Зазвичай, підвищення облікової ставки призводить до зменшення кредитного попиту, що зменшує загальний обсяг витрат та знижує інфляцію. Однак, висока облікова ставка може також зменшити економічне зростання, оскільки підвищені витрати на кредит можуть зменшити інвестиційну активність.

Навпаки, зниження облікової ставки може сприяти збільшенню

кредитного попиту, збільшенню витрат і стимулюванню економічного зростання. Проте, зниження ставки може також спричинити зростання інфляції.

Отже, зміна облікової ставки НБУ має великий вплив на фінансову систему та економіку України в цілому. При прийнятті рішення про зміну ставки необхідно враховувати багато факторів, включаючи стан економіки, рівень інфляції, загальний кредитний попит і т.д.

Бібліографічний список

1. Облікова ставка зросла до 25%: що це означає для громадян. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3498644-oblikova-stavka-nbu-zrosla-do-25-so-ce-oznacaе-dla-ekonomiki-i-gromadan.html>
2. Навіщо різко підвищили облікову ставку пояснили в НБУ. URL: <https://zib.com.ua/ua/151712.html>
3. Підвищення облікової ставки до 25%: чи виправдало очікування це рішення. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/10/20/692834/>
4. Облікова ставка Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/monetary/archive-rish>

Гошко Ю.Я.

студентка 3 курсу факультету управління, економіки та права

Науковий керівник: Синявська Л.В.

*к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Львівський національний університет природокористування*

ДОХОДИ КАЗНИ МІСЦЕВОГО РІВНЯ

Вступ. Одним з головних завдань успішного існування економічних відносин в країні є досягнення повноцінного та раціонального функціонування місцевих бюджетів.

На даний час в рамках реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні проводиться активна робота по формуванню спроможних територіальних громад. Бюджети об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, матимуть прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом.

Результати дослідження. Незважаючи на значні зрушення у становленні та розвитку місцевого самоврядування протягом усіх років незалежності

України, більшість територіальних громад в умовах сьогодення не мають можливості самостійно і в достатньому обсязі формувати доходи своїх бюджетів. Рівень фінансової незалежності місцевого самоврядування – невисокий, причиною чого є значне переважання делегованих повноважень над власними, залежність дохідної частини місцевих бюджетів від міжбюджетних трансфертів з державного бюджету, незначна фіскальна роль місцевих податків і зборів, нерівномірний розподіл бюджетних ресурсів між регіонами України.

Реальні фінансові можливості органів місцевого самоврядування значно обмежуються, що, у свою чергу, є гальмівним фактором демократичних перетворень у державі. Відповідно у зв'язку з цим постає нагальна потреба у поглибленому дослідженні концептуальних засад доходів місцевих бюджетів, організації їх формування та обґрунтуванні системи практичних рекомендацій щодо їх стабільності та подальшого зміцнення.

Військова агресія російської федерації проти України, розпочата 24 лютого 2022 року, стала великим потрясінням та викликом для регіонів, що безумовно вплинуло на виконання місцевих бюджетів у 2022 році. Незважаючи на вкрай негативний вплив збройної агресії на стан соціально-економічного розвитку регіонів, місцеві органи влади виявилися здатними гідно протистояти викликам у бюджетній сфері і в цілому по Україні вдалося забезпечити виконання доходів загального фонду місцевих бюджетів.

В структурі надходжень місцевих бюджетів за січень-серпень 2022 року найбільшу питому вагу займає податок з доходів фізичних осіб. В структурі доходів загального фонду без трансфертів ПДФО складає – 66,7%. В структурі загального та спеціального фондів (із трансфертами) ПДФО складає 46,1%.

Загалом за 2022 рік до місцевих бюджетів надійшло 555,1 млрд гривень доходів загального та спеціального фондів. Звісно, що найбільшу питому вагу склали податкові надходження 393,5 млрд грн, або 70,9% всіх надходжень. Офіційні трансферти склали майже 25%, тобто четверту частину всіх надходжень.

Висновки. В Україні основними джерелами наповнення доходної бази місцевих бюджетів є закріплені доходи та офіційні трансферти, тому місцевим органам влади необхідно впливати на розвиток бази надходжень закріплених доходів і збільшення частки власних доходів. Зокрема, забезпечувати: підтримку підприємств, що створюють нові робочі місця й збільшують фонд оплати праці; збільшення можливості впливу органів місцевого самоврядування на наповнюваність місцевих бюджетів; застосування режиму жорсткої економії бюджетних коштів; сприяння розвитку малого та середнього бізнесу; збільшення доходів від місцевого господарства та забезпечення прибутковості комунальних підприємств. Таким чином, недостатність коштів для фінансування розвитку місцевого самоврядування; зростання частки міжбюджетних трансфертів у складі доходів місцевих бюджетів та високий ступінь централізації фінансових ресурсів у державному бюджеті, залежність системи формування та виконання

місцевих бюджетів від рішень органів влади потребують внесення змін до нормативно-правової бази, яка регулює ці питання. Перераховані проблеми спричиняють необхідність пошуку способів збільшення дохідної бази місцевих бюджетів, її оптимізації, вдосконалення системи формування міжбюджетних трансфертів.

Лобай О.В.

студент 3 курсу факультету управління, економіки та права

Науковий керівник: Синявська Л.В.

*к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Львівський національний університет природокористування*

ІНВЕСТИЦІЇ В ОБОРОННИЙ СЕКТОР ДЕРЖАВИ

Вступ. На початку російського вторгнення Україна в очах західного світу виглядала слабкою. Більшість аналітиків та експертів давало нашій державі 2-3 тижні до повної капітуляції. Проте, у тому числі завдяки західній підтримці, Україна вистояла, але вже більше року знаходиться у стані повномасштабної війни. Це підгрунття важко назвати вдалим для інвесторів, із точки зору західного бізнесу вкладати інвестиції в Україну є ризикованим, чи ні? Недавно стало відомо, що Rheinmetall обговорює будівництво танкового заводу в Україні.

Результати дослідження. Rheinmetall AG – німецький машинобудівний та зброєбудівний концерн зі штаб-квартирою в Дюссельдорфі. Утворений у 1889 році. Є одним з найбільших виробників військової техніки і зброї в Німеччині та Європі. Основна продукція концерну - військова техніка, зброя, а також виробництво комплектуючих для автомобілів. Штаб-квартира концерну знаходиться в Дюссельдорфі. Акції компанії торгуються на Франкфуртській біржі, а також на усіх німецьких біржах. [1]

Отже, Rheinmetall веде переговори про будівництво танкового заводу на території України. «Завод Rheinmetall можна побудувати в Україні приблизно за 200 мільйонів євро», – заявив бос компанії Армін Паппергер газеті Rheinische Post. [2] Зі слів Паппергера завод зможе виробляти до 400 основних бойових танків типу Panther на рік. Переговори з українським урядом зі слів керівника компанії є «обіцяючими». Паппергер сподівався на рішення "протягом наступних двох місяців".

Паппергер вважає, що для перемоги Україні потрібно від 600 до 800 танків. "Навіть якщо Німеччина відмовиться від усіх 300 танків Leopard 2, наявних у Бундесверу, цього все одно буде мало", - сказав він. На сьогоднішній день

Rheinmetall випускає близько 250 танків. "Ми працюємо на повній швидкості. Ми вже ввели в експлуатацію понад 40 бойових машин піхоти Marder, а до кінця року їх буде близько 100. З 50 танків Leopard 2A4 готові близько 30. Також є близько 100 старих моделей Leopard 1, з яких ми можемо відновити 88 машин", - сказав Паппергер. [2] Паппергер вважає, що війна триватиме "ймовірно, роками". "Західні союзники надсилають туди достатньо зброї, щоб Україна могла захистити себе, але сьогодні українці не мають достатньо обладнання, щоб повністю відвоювати свою територію", - пояснив він.

Що ці заяви говорять про Україну та її економічні реалії? Щоб це усвідомити слід згадати за головний продукт, якій буде виробляти завод Rheinmetall в Україні. Зі слів керівника компанії це буде танк Panther KF51, який замінить Leopard 2 та стане основним танком Бундесверу. [3]

Висновки. По факту на території України планується побудувати завод, який буде робити найсучаснішу техніку однієї з передових країн НАТО, що свідчить про максимальну довіру нашої державі як у військовому плані, бо завод, як і технології, мають бути у безпеці, так і у економічну спроможність нашої держави замовляти у заводу ці танки. З заяви Паппергера ми бачимо, що на його думку війна буде йти роками, а значить, що європейці готові інвестувати в воюючу державу, і бути впевненими у безпеці своїх вкладень. При тому, що у планах керівництва Rheinmetall побудувати завод, який буде відчутно продуктивніше німецької інфраструктури компанії. Вона налічує наразі близько 26,5 тисяч співробітників, отже в Україні, за приблизною оцінкою, це більше 30 тисяч робочих місць.

Отже, з цього прикладу, ми бачимо, що навіть у найвідповідальніших економічних секторах країн партнерів, вірять у військове та економічне майбутнє України, а якщо все-таки будівництво заводу розпочнеться, це слугуватиме чудовим прикладом для інших компаній з різноманітних секторів країн партнерів.

Список використаних джерел

1. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Rheinmetall>
2. Rheinmetall хоче побудувати танковий завод в Україні. URL: <https://www.spiegel.de/wirtschaft/unternehmen/fuer-panther-produktion-rheinmetall-will-panzer-fabrik-in-der-ukraine-aufbauen-a-8c1a27cf-9be8-42ad-ba51-d0b526c05719>
3. Корогодський Ю. Rheinmetall обговорює будівництво танкового заводу в Україні. URL: https://lb.ua/society/2023/03/04/547835_rheinmetall_obgovoryuie_budivnitstvo.html

Турків А.

студентка 5 курсу факультету управління, економіки та права

Науковий керівник: Агрес О.Г.

*к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Львівський національний університет природокористування*

ІННОВАЦІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

Вступ. За сьогоднішніх умов для підтримки розвитку ефективної роботи страхової галузі одним з найбільш необхідних факторів її реалізації виступає саме запровадження сучасних та вдосконалення наявних методів просування страхових послуг. Перспективною нішою щодо успішної реалізації страхової діяльності у цілому світі є діджиталізація або ж іншими словами цифрова трансформація страхової індустрії, яка формує вигідні можливості суб'єктам ринку.

Результати дослідження. Формування та впровадження на сучасні ринки страхових послуг інноваційних інструментів описуються терміном InsurTech або ж у багатьох випадках спостерігається характеристика цих процесів у так званій сфері FinTech. Доволі поширені механізми інноваційної трансформації страхової галузі варто розглянути детальніше.

Інтернетизація, індивідуалізація та діджиталізація виступають основними напрямками розвитку цифрових технологій в страховій галузі. Зокрема перший з напрямів, інтернетизація характеризується підбором необхідної інформації як для страхувальника, так і для страховика, зокрема можливість продажів страхових продуктів через Інтернет ресурси.

Персоналізація ринкових відносин, що стосується заміни широкомасштабних стандартних продуктів на ринку страхових послуг відбувається на розробці індивідуальних котирувань відносно страхування (щодо тарифів, ризиків та інших умов), використовуючи великі бази даних, на основі нових технологій виробництва та бездротових технологій, великі обсяги даних про страхувальника (включаючи потенційні) та застраховані об'єкти. Індивідуалізація страхової галузі включає засоби для проведення персональної оцінки ризику шляхом збільшення обсягу зібраної інформації що стосується страхувальників та об'єктів страхування, а також складання індивідуальних страхових котирувань за бажанням страхувальника.

Щодо діджиталізації ринку, то ідеться про застосування новітніх механізмів (цифровізації) всередині та зовні бізнес-процесів компанії. З цим поняттям можна використовувати термін «цифровий бізнес-процес». Цьому напряму характерні нові технології виробництва та бездротові технології обміну інформацією. В даний час страхові компанії, як правило, бізнес-процеси компанії, такі як бухгалтерський облік та звітність, оцінка ризиків

страхувальника, реалізація страхових продуктів та вирішення спорів є осередками застосування діджиталізації. Зацікавленість страхової галузі до цифровізації страхового бізнесу частково залежить від рівня розвитку та можливостей технології блокчейн, їх використання в різних бізнес-процесах.

Важливо зазначити, що технологічні інновації при здійсненні страхової діяльності стали важливим фундаментом у налагодженні відносин між страховиком та страхувальниками, і зокрема потенційними клієнтами. Однією з таких технологій стало впровадження та застосування на світовому ринку страхових послуг телематики.

В цілому телематика проявляється в об'єднанні приладів, які відслідковують поведінку споживача. Цій діджитал - технології властиві значний ряд функцій, розпочинаючи з обчислення зроблених кроків до аналізу сну чи темпів активності. Застосування телематики в пристроях передає організаціям з реалізації страхування життя та здоров'я необхідні статистичні дані про споживача. Взагалі першочерговим завданням цієї технології був нагляд стосовно осіб за кермом, проте відбувається масштабування сфер застосування, зокрема реалізація в сфері охорони здоров'я.

На ринку страхових послуг України телематика поступовими кроками починає впроваджуватись, зокрема схожі послуги передбачені у таких страхових компаніях як «Інго Україна», «АРКС», «Українська акціонерна страхова компанія «АСКА», «PZU Україна». Аналіз нашого ринку страхових послуг свідчить про те, що завдяки застосування пристроїв телематики можна зменшити розмір страхового тарифу на 55 - 60 %. Окрім цього застосування такої технології дозволяє застрахованому розуміти те, що отриманий страхових продукт є зроблений йому індивідуально, і тим самим заохочує його взаємодіяти з страховою компанією в майбутньому. Наприклад, клієнт попередньо отримав знижку або ж бонус на один з страхових продуктів, це свідчить про те, що надалі він бажатиме застосувати її, щоб в першу чергу зекономити власні кошти, тим самим клієнт і продовжить співпрацю.

Висновки. Підсумовуючи розвиток оптимізації страхового сектору за рахунок описаних інноваційних технологій ми розуміємо, що хоч і подібні впровадження формують ряд значних привабливих сторін щодо охорони власностей, комфорту, а також захищеності, проте вони все ще є новими інноваційними інструментами на ринку страхових послуг, особливо для вітчизняного сектору страхування, і виступають доволі вразливими місцями серед потенційних клієнтів. Тому ще десь ця слабінка і не цілком сформувала належний рівень попиту серед суб'єктів страхового ринку та потребує належного інформативного ознайомлення та можливого тест-драйву на ринку страхових послуг зокрема.

Що стосується страхового ринку України, то необхідно безумовно зазначити, те що ігнорування сучасних механізмів страхової діяльності унеможливує її ефективну реалізацію. Тому метод інноваційної трансформації

є однією з необхідних умов для формування конкурентоспроможних та стійких страхових суб'єктів на фінансовому ринку України. Проте передумовами впровадження досліджених вище тенденцій повинні стати в першу чергу заходи спрямовані на підвищення рівня довіри потенційних клієнтів до страхових компаній, окрім цього налагодження потоку достовірної інформації та підтримка з боку держави.

Список використаних джерел

1. Кулина Г., Фаріон Я. Світовий ринок страхових послуг в умовах зміни парадигми глобального економічного розвитку. *Світ фінансів*. 2017. № 3(52). С.35-37.
2. Фурман В. Розвиток нових технологій у страхуванні. *Фінанси України*. 2017. № 2. С. 135-145.

***Зеленська Т.**
студентка 2 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Тофан І.М.
к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Львівський національний університет природокористування*

МІСЦЕ І РОЛЬ ПРАЦЬ АДАМА СМІТА У РОЗВИТКУ ІСТОРІЇ ФІНАНСОВОЇ ДУМКИ

Вступ. Вдосконалення організаційної складової фінансово-економічного механізму є завжди актуальним питанням в наукових колах. Адже пошук оптимальних фінансових моделей є пріоритетним завданням на шляху до подальшого розвитку фінансово-кредитних взаємовідносин.

Результати досліджень. За останні три століття бурхливого розвитку наукової спільноти створено безліч теорій щодо розвитку і вдосконалення вчення про фінанси та їх адаптацію до діючого економічного середовища. На нашу думку, один з перших науковців який вніс вагомий вклад у розвиток світової фінансової думки був шотландський економіст та філософ Адам Сміт. Він був неординарною і різносторонньою особистістю, адже отримав освіту в двох надзвичайно престижніших університетах світу. Його інтереси не були обмежені лише економікою чи філософією, він мав широкі наукові пізнання в інших галузях: наприклад, одержав ступінь магістра мистецтв і доктора права.

Тема грошей органічно пов'язана з темою розподілу праці, так як у А.

Сміта гроші виступають в якості засобу обміну. Вчений підкреслював, про стихійне виникнення грошей як специфічного товару. Він вилучає гроші і кредит із потреб виробництва, бачить їх підлеглу роль [2]. Але Сміт недооцінював зворотний вплив грошово-кредитних факторів на виробництво. Слабкою ланкою в концепції грошей було і зниження інших їх функцій. Кредит шотландець розглядав лише як засіб активізації капіталу.

В основу власного дослідження А. Сміт поклав трудову теорію вартості, рахуючи закономірним, визначення вартості витраченою працею, і обмін товарів, відповідно закладеного в цей обмін, кількості праці. Їм була здійснена спроба аналізу реальної системи грошово-товарного обміну і ціноутворення, в умовах капіталізму вільної конкуренції. А. Сміт визначив і розмежував споживчу і мінову вартість товару. "Слово "вартість" - писав він, - має два різні значення: інколи воно означає корисність будь-якого предмета, а інколи, можливість придбання інших предметів, яке дає володіння цим предметом. Першу можна назвати споживчою вартістю, другу - міновою вартістю" [1]. При цьому для А. Сміта характерно визначення вартості тільки кількістю праці, але в аналізі ціни на товар, він коливається між різними визначеннями мінової вартості: вартістю товару є витрачена на його виробництво праця; вартістю товару є праця, на яку може бути куплений товар. У теорії заробітної плати, А. Сміт вказував, що із створеної працею і визначеною кількістю цієї праці вартості товару, робітнику у вигляді плати за зусилля залишається лише деяка частина. Залишок доданої працею вартості представляє собою прибуток підприємця. А. Сміт називав прибутком всю різницю між доданою працею вартістю і заробітною платою, і в цьому варіанті мав на думці додану вартість.

Висновки. На нашу думку, ключовою заслугою А. Сміта, економіста мануфактурного періоду, стало створення цілісної економічної системи на основі знань, які були одержані на той час суспільного розвитку. В частині фінансової думки це стосується узагальнення принципів оподаткування. Розглядаючи роботи А. Сміта з висоти сучасності, ми віддаємо належне тій грандіозній роботі, яку він зробив, і плодами, якої ми користуємося до цього часу. Таким чином, соціально-економічні погляди А. Сміта представляють собою одну із найкращих економічних доктрин XVIII ст.

Бібліографічний список

1. Rae John. Life of Adam Smith.– New York City: Macmillan Publishers, 1895.
2. Теорія фінансів: підручник / Юхименко П.І., Федосов В.М., Лазебник Л.Л. та ін.; за заг. ред. В.М. Федосова, С.І. Юрія. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 576с.

Войтина В.
студентка 3 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Рубай О.В.
*Доц. кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Львівський національний університет природокористування*

НОВІ ПІДХОДИ В РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ЗАМКНУТОГО ЦИКЛУ

Вступ. Прискорені темпи зростання населення, виснаження природних ресурсів і надмірне забруднення навколишнього середовища загрожують виживанню людей. Саме такий стан справ створив передумови для всесвітньої появи концепцій економіки замкнутого циклу та принципів сталого розвитку, тобто ведення бізнесу без шкоди для навколишнього середовища. Модель економіки замкнутого циклу спрямована на енергозбереження, регенерацію та захист навколишнього середовища, екологічно безпечне виробництво та споживання.

Результати дослідження. Економіка замкнутого циклу або кругова економіка - модель економічного розвитку, основою якої є раціональне використання ресурсів та їх відновлення. Цей підхід приховує фундаментальні шляхи впливу навколишнього середовища на економічне мислення. Циркулярна економіка з її принципами, які включають по-перше, скорочення використання ресурсів і надання переваги відновлюваним матеріалам; по-друге, повторного максимально ефективного використання продуктів; по-третє, відновлюють побічні продукти й відходи для подальшого використання в економіці та переробки матеріалів чітко ілюструє міцні зв'язки між навколишнім середовищем та економікою.

Вплив діяльності людини на навколишнє середовище продовжує зростати. На даний час Землі потрібно майже півтора року, щоб відновити те, що ми використовуємо за рік. Однак важливо зазначити: екологічний відбиток, який спричиняють громадяни розвинених країн, набагато більший, ніж завданий громадянами країн, що розвиваються. Наприклад, якщо б усі громадяни світу жили за стандартами США, потрібно було б більш ніж чотири планети Земля [1, с.10].

Економіка замкнутого циклу створює можливості для сталого розвитку держави та формування конкурентоспроможності. Перевагами такої моделі економічного розвитку є необхідність використання всіх видів природних ресурсів більш ефективним методом, ніж раніше. Одним словом, є гостра потреба переходу до інклюзивної та циркулярної економіки – декамплінгу [2].

Декамплінг – це здатність економіки зростати без відповідного збільшення використання енергії та ресурсів (межі джерел) та екологічного навантаження

(межі поглинання). Економіка без залежностей повинна, в ідеалі, не завдавати шкідливого впливу родючості ґрунтів та біологічному різноманіттю, не зменшувати запаси ресурсів і не призводити до збільшення токсичності землі, води і повітря. Відносний декаплінг дозволить виграти час, тобто, надати економіці додатковий час, перш ніж виникнуть обмеження ресурсів та/або надмірне забруднення. Коли економіка наближається до межі, висувається вимога абсолютного декаплінгу, щоб забезпечити сталий економічний розвиток [3].

Економіка замкнутого циклу в Україні починає своє становлення. Однак, впровадження та реалізація принципів мають значні перешкоди, відповідно, перспективи її розвитку - примарні. Адже ринок вторинної сировини є непрозорим - понад 50% знаходиться в тіні. У той же час, ринок переробки та безвідходних технологій знаходиться на ранній стадії розвитку. Другим негативним фактором розвитку циркулярної економіки в Україні є відсутність тарифів на переробку вторинних ресурсів.

У моделі замкнутого циклу економічний цикл має такі ж етапи, як і в лінійній моделі, однак тут цикл не переривається. Після того, як товар спожитий, відходи не утилізуються, а направляються на спеціальні сміттєпереробні підприємства, де вони переробляються і набувають форми ресурсів для подальшого виробництва товарів.

Висновки. Отже, при переході до циркулярної моделі економіки створюються нові можливості для створення багатства та добробуту, розвитку промисловості, а також є головним двигуном для досягнення цілей сталого розвитку суспільства. Тема запровадження циркулярної економіки в Україні залишається відкритою. Тому шлях до екологічного майбутнього залишається актуальним та відкритим в аспекті розвитку України.

Бібліографічний список

1. Андерс Війкман та Крістіан Сконберг. Циркулярна економіка та переваги для суспільства. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.clubofrome.org.ua/wp-content/uploads/2017/08/The-Circular-Economy-CoR-UA-2.pdf>.
2. Ватченко О.Б., Свистун К.О. Декаплінг в економіці – сутність, визначення і види. *Економічний простір*. 2019. №141. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <file:///D:/Downloads/178096-1-10-20190913.pdf>
3. Єлісеєва Г.Ю. Оцінка впливу розвитку зеленої економіки за допомогою дослідження процесів декаплінгу. *Інтелект XXI*. 2014. № 2. С. 127-135 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/int_XXI_2014_2_16.

Кізяк Н.

Студентка 5 курсу факультету управління, економіки та права

Науковий керівник: Грицина О.

*канд. екон. наук, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та
страхування, доцент*

Львівський національний університет природокористування

ПЕНСІЙНА СИСТЕМА УКРАЇНИ ТА ЇЇ РЕФОРМУВАННЯ

Вступ. Відповідно до пенсійної реформи в Україні мали запрацювати три рівні пенсійної системи. Однак другий рівень пенсійної системи-обов'язкові пенсійні накопичення на сьогодні ще не запроваджений, при цьому добровільні пенсійні накопичення мають менше мільйона осіб –це близько 9 % від кількості застрахованих найманих працівників. Фактично, для більшості зараз працює лише перший, солідарний рівень пенсійної системи. Існуюча солідарна пенсійна система не в змозі забезпечити достойний рівень життя пенсіонерів. В останні роки реформування пенсійної системи практично перетворилось у нагромадження ресурсів Пенсійного фонду, і при цьому з року в рік його бюджет є дефіцитним. Зокрема, закладений у державний бюджет на 2023 р. дефіцит Пенсійного фонду, становить близько 232,9 млрд. грн. при загальній сумі бюджету ПФУ 590,1 млрд. грн. Водночас, середній розмір пенсійних виплат в Україні є набагато меншим, ніж в європейських країнах. Українська пенсійна система тримається не на заощадженнях українців, які вийшли на пенсію, а на соціальних виплатах тих, хто працює зараз. Але пенсіонерів щороку більше, а тих, хто працює менше, і їхній дохід значно скромніший, ніж у розвинутих державах. Якщо нічого не змінювати, пенсія українців щороку зменшуватиметься стосовно заробітної плати, а сьогоднішня молодь залишиться без державних пенсій. Таке сьогоднішнє обумовлює необхідність розробки заходів, які б сприяли вдосконаленню пенсійного забезпечення в Україні, а саме запуск накопичувальної системи та формування ефективного недержавного пенсійного забезпечення.

Результати дослідження. Відповідно до плану пенсійної реформи, українська пенсійна система складається з трьох рівнів. Перший рівень-солідарний. Він стосується тих, хто або вже отримує пенсію, або вже скоро досягне пенсійного віку. При солідарній пенсійній системі, всі, хто сплачує податки до бюджету, формує пенсію для тих, хто її отримує. Згідно з прогнозами демографічного розвитку України, очікується зростання населення пенсійного віку при зменшенні загальної чисельності населення України та чисельності осіб працездатного віку. Згідно демографічних прогнозів ООН, через 30 років людей пенсійного віку стане у три рази більше, а кожен третій українець стане пенсіонером.

На даний час в Україні зареєстровано 10,5 млн. пенсіонерів, а середній розмір пенсії становить 5219 грн. Якщо говорити про суми, то із загальної кількості пенсіонерів 2,7 млн. осіб продовжують працювати, середній розмір їхньої пенсії – 4532 грн. Більшість пенсіонерів (40,4%) одержують виплати в межах 2001-3000 грн. Ще 20,5% пенсіонерів отримують виплати, які не перевищують 4000 грн. Пенсії у розмірі понад 10 тис. грн призначено для 6,2% громадян. При цьому, до 2000 грн на місяць отримують лише 3,7% українців. Щодо видів пенсійного забезпечення, то 74,2% пенсіонерів одержують виплати, призначені їм за віком, пенсію з інвалідності одержують 13,8% українців, у зв'язку із втратою годувальника пенсії призначено 5,9%, за вислугою років – 5,4%, соціальні пенсії одержують 0,6% українців. Відзначимо, що з березня для українців пенсії та соціальні виплати зростуть лише на 5 відсотків – це і індексація страхових пенсій, і доплати для різних категорій, які не підпадали під індексацію. Це при тому, що зростання споживчих цін очікується на рівні 28 відсотків після інфляції у 30 відсотків. Водночас пенсії в країнах Європи давно перевищили рівень виплат в Україні. Наприклад, у Франції середня пенсія дорівнює 1200 доларів, Італії-900, Польщі-460. Натомість наші пенсіонери отримують в середньому 110 доларів. Це мізерна сума, якої недостатньо навіть на примітивні людські потреби. Середній розмір пенсій українських пенсіонерів навіть на третину не заміщує середню заробітну плату працюючих громадян.

Вцілому, розмір пенсійних виплат державної солідарної системи залишається низьким і потребує перегляду з метою забезпечення кожному пенсіонеру гідних умов життя.

Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» передбачено формування в складі пенсійної системи України накопичувальної системи загальнообов'язкового пенсійного страхування та системи недержавного пенсійного страхування, яка базується на засадах добровільної участі. Старт накопичувального рівня обіцяли у 2007 році, потім у 2019. Однак, цього не сталося. Хоча законодавчо було визначено три фонди: відкритий пенсійний фонд, учасником якого можуть бути будь які фізичні особи; корпоративний пенсійний фонд, засновником якого є юридична особа-роботодавець або декілька юридичних осіб-роботодавців, та професійний пенсійний фонд, засновником якого може бути об'єднання юридичних осіб-роботодавців, об'єднання фізичних осіб. Стосується він на пряму тих, хто молодший 40 років. Він передбачає фактичне зростання податків, адже із заробітної плати доведеться платити не тільки 22 відсотки ЄСВ, а і відкладати від 2 до 7% у накопичувальний фонд. Це і буде пенсія, такий собі депозит. Крім цього, накопичувальний рівень передбачає ще й збільшення грошей, адже на гроші будуть нараховуватися відсотки. За даними Міністерства соціальної політики, лише 9% всіх застрахованих осіб користуються добровільними накопичувальними пенсіями. В перспективі накопичувальне пенсійне

страхування може забезпечувати національну економіку значними фінансовими ресурсами.

Оскільки, загальнообов'язкове державне пенсійне забезпечення, як солідарне так і накопичувальне, не в змозі повністю вирішити соціальні проблеми в Україні, одним з головних завдань реформування пенсійної системи країни є формування недержавного пенсійного страхування. Недержавні пенсійні фонди є третім рівнем пенсійної системи. Система недержавного пенсійного забезпечення базується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання громадянами пенсійних виплат на умовах та в порядку, передбаченому законодавством. Проведені дослідження свідчать, що найкращого розвитку система недержавного пенсійного забезпечення досягла у Великобританії, де державна середня пенсія за віком є найменшою серед розвинутих країн, а коефіцієнт заміщення складає 21-87 відсотків. Це спонукає населення, що працює, підвищувати свій рівень пенсійного забезпечення, накопичуючи кошти у приватних пенсійних фондах та за допомогою індивідуальних пенсійних програм .

Висновки. Стан пенсійної системи України не задовольняє потреби українських пенсіонерів. На сьогодні пенсійна система є непривабливою для своїх користувачів. Людина отримує з неї менше, ніж вклала. Тому не існує навіть найменшої ймовірності того, що така система може існувати тривалий час і забезпечувати достатні пенсії. Водночас, для повноцінного запуску пенсійної реформи потрібен економічний розвиток, який би збільшив наповнення бюджету без підвищення податків, сприяв розвитку ринку акцій та інших подібних інструментів вкладення пенсійних коштів. Накопичувальну пенсійну систему держава має запропонувати кожному. Однак, українець повинен мати право відмовитись від неї та самостійно збирати кошти на старість через пенсійні чи страхові фонди в Україні чи закордоном.

Бібліографічний список

1. Бурденюк С.В. Перспективи розвитку накопичувального пенсійного забезпечення в Україні. Інноваційна економіка. 2020. № 5-6 (84). С. 142-147.
2. Закон України “Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування” від 09.07.2003 р. за № 1058-XV (остання редакція від 09.02.2011) // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 49–51. – С.376. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
3. Закон України “Про недержавне пенсійне забезпечення” від 09.07.2003 р. за № 1057-VI (остання редакція від 27.07.2010) // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 47–48. – С. 372. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>

4. Недержавне пенсійне забезпечення в Україні: оцінка та рекомендації. Проект USAID «Трансформація фінансового сектору». Київ, 2019. URL: http://www.fst-ua.info/wp-content/uploads/2019/07/Voluntary_Private_Pensions_in_Ukraine-Assessment_jul2019_ua.pdf (дата звернення: 25.07.2020).
5. Офіційний веб-сайт Пенсійного фонду України. URL: <http://www.pfu.gov.ua>.
6. Офіційний сайт Пенсійного фонду України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.pfu.gov.ua

Николяк В. О.
студент 5 курсу факультету управління, економіка та права
Науковий керівник: Рубай О.В.
Доц. кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Львівський національний університет природокористування

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Вступ. Ефективне функціонування фінансової системи України відповідно до міжнародних стандартів є дуже важливим важелем подальшого економічного розвитку та забезпечення фінансової безпеки. Україна сьогодні бореться не лише за свою незалежність проти агресора, але й за пошук власного гідного місця у світовому економічному просторі. Інтеграція України до міжнародного економічного співтовариства запорука розбудови державності та економіки і неможлива без ефективного фінансового менеджменту господарської діяльності підприємств.

Результати дослідження. В процесі функціонування підприємства в умовах ринкової економіки виникає низка проблем фінансового характеру що потребують вирішення та вчасного реагування. Дані дії відносяться до сфери фінансового менеджменту. В науковій літературі відмічаємо наявність підходу з розгляду даного поняття як певної сукупності взаємопов'язаних елементів що становлять систему [1].

На думку вчених [2, с.17], фінансовий менеджмент як система управління фінансами передбачає розробку мети управління фінансами суб'єкта господарювання та її досягнення за допомогою методів і важелів фінансового механізму. У структурі фінансового механізму особливе місце належить системі забезпечення фінансового менеджменту як важливій компоненті

розробки і реалізації управлінських рішень з питань фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання.

Непочатенко О.О., Пташник С.А. відзначають, що фінансовий менеджмент – це комплексна система принципів і методів розвитку і реалізація управлінських рішень, спрямованих на формування, розподіл та використання фінансових ресурсів підприємства та організації його грошей потоків з метою досягнення оперативно-тактичних та стратегічних цілей [3].

Отже, на нашу думку, фінансовий менеджмент - це специфічна система управління грошовими потоками, рухом фінансових ресурсів і відповідною організацією фінансових відносин з метою зміцнення ринкової вартості підприємства та отримання прибутку при забезпеченні мінімального ризику.

Щоб уникнути значної частини фінансових труднощів, з якими стикаються підприємства, необхідно сформувати ефективну систему фінансового менеджменту. Підприємство може ефективно функціонувати на ринку в умовах жорсткої конкуренції лише за рахунок раціонального фінансового менеджменту. Рівень організації фінансового менеджменту підприємства покаже як своєчасно, з мінімальними витратами, без втрати незалежності, підприємство буде забезпечено коштами, необхідними для його фінансово-економічної діяльності.

На сьогоднішній день фінансовий менеджмент є одним із найперспективніших напрямів економічної науки, оскільки він поєднує теоретичні розробки в галузі фінансів, менеджменту, бухгалтерського обліку та аналізу з практичними аспектами. Особливу увагу слід приділити стратегічному фінансовому менеджменту. Його основою є формулювання та реалізація довгострокових цілей у вигляді прогнозів, проєктів, програм і планів для забезпечення довгострокової ефективної діяльності підприємств та швидкої адаптації до змін зовнішніх умов середовища.

Окрім того система фінансового менеджменту повинна ґрунтуватися на принципах сталого розвитку та соціальної відповідальності, що є основним способом домінування в сучасному менеджменті. Будь-яке управлінське рішення впливає на фінансовий стан підприємства, або покращуючи, або погіршуючи ситуацію. Ефективний фінансовий менеджмент забезпечує формування достатнього обсягу ресурсів підприємства, сприяє підвищенню продуктивності та систематичному накопиченню власного капіталу, що в свою чергу сприяє зростанню конкурентоспроможності суб'єкта господарювання, стабілізації економічної ситуації, дозволяє формувати стратегію розвитку та реалізувати її.

Тому фінансовий менеджмент прийнято вважати управлінням фінансами підприємства. Звичайно, фінансовий менеджмент слід розглядати як комплексну систему, оскільки будь-яке управлінське рішення зачіпає всі сторони господарської діяльності та може призвести до змін у багатьох сферах господарської діяльності.

Висновки. Отже, ефективний фінансовий менеджмент дозволяє правильно управляти фінансовою діяльністю, правильно використовувати фінансові ресурси та вирішувати практично всі проблеми, пов'язані з фінансово-господарською діяльністю підприємства.

Бібліографічний список

1. Остапчук О., Баксалова О., Бабій І. Суть та тенденції зміни фінансового менеджменту в умовах посиленої цифровізації економіки. Scientific journal «Modeling the development of the economic systems» URL: [file:///D:/Downloads/MDES-2022-N2+\(4\)_p167-172%20\(1\).pdf](file:///D:/Downloads/MDES-2022-N2+(4)_p167-172%20(1).pdf)
2. Фінансовий менеджмент: підручник / О.В. Кнейслер, О.Р. Квасовський, О.Ю. Ніпіаліді; за ред. д.е.н. проф. Кнейслер О.Р. Тернопіль: Вид-вр «Економічна думка», 2018. 478с.
3. Непочатенко О.О., Пташник С.А. Фінансовий менеджмент як необхідна складова ефективної системи управління підприємством. Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2021/13.pdf

Маслов М.В.

*студент 4 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Томашевський Ю.М.
к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Львівський національний університет природокористування*

СТРАХУВАННЯ ВРОЖАЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР: СТАН ТА ПРОБЛЕМИ

Вступ. Страхування – це один з найдієвіших складових фінансової системи, який забезпечує захист майнових прав й інтересів суб'єктів господарювання в сільському господарстві. Так як виробництво сільськогосподарської продукції залежить від природно-кліматичних умов, які значно впливають на якість та обсяги одержаного урожаю, необхідною в цих умовах стає необхідність страхового захисту сільськогосподарських культур від несприятливих погодно-кліматичних умов.

Результати дослідження. Тому дослідження ролі страхового захисту урожаю сільськогосподарських культур та удосконалення системи страхування є актуальною науковою проблемою, розв'язання якої дозволить забезпечувати

високу конкурентоспроможність виробників та сприятиме зростанню продовольчої безпеки держави.

Значний рівень ризикованості є особливістю страхування урожаю сільськогосподарських культур, адже при настанні страхового випадку втрат можуть зазнавати не лише окремі страхувальники, а й великі площі, тому це робить агрострахування одним з найскладніших видів страхування, тому виплати часто перевищують зібрані премії.

Однією із надзвичайно гострих проблем страхування врожаю сільськогосподарських культур є також неплатоспроможність виробників. Сплата страхових платежів для вітчизняних сільськогосподарських підприємств стає фінансово обтяжливою.

У 2021 році в Україні було 13 страхових компаній, які надавали послуги страхування сільськогосподарського врожаю: «Аска», «АХА», «Аско ДС», «Гардіан», «Брокбізнес», «Країна», «Здорово», «Інго Україна», «Оранта січ», «ТАС», «ПЗУ», «УАСК».

За кількістю укладених договорів першість належить страховій компанії «ПЗУ Україна» (324 договори, що складає 33.0% від загальної кількості). За нею йдуть «Універсальна» (164 договори, або 17%), «Інго Україна» (143 договори, або 16%), «Аска» (118 договорів, або 13%), «Країна» (89 договорів, або 9%), «АХА» (78 договорів, або 8%).

З 2016 року ринок страхування сільськогосподарської продукції почав відновлюватись, після декількох років спаду. У 2021 році ми можемо спостерігати продовження цього поживавлення, поширивши її на більшу кількість показників. У 2021 році зросла кількість укладених договорів страхування: зростання склало 23%. Обсяг зібраних страхових премій у гривні зростає вже третій рік поспіль, зокрема, у 2021 році він зріс на 5% та склав 354 млн грн. Червертий рік поспіль зростає також обсяг страхових премій у доларовому еквіваленті, який у 2021 році склав 19 млн. дол., що на 8% перевищує показник 2020 року. Загальна страхова сума (або об'єм загальних страхових зобов'язань) у 2021 році, порівняно з 2020, дещо скоротилася (з 8.630 млрд. грн. до 6.741 млрд. грн. (або на 5%).

Провівши аналіз, можна вивести дві причини:

1) зростанням середньої ставки страхової премії (у 2021 році вона склала 3.5% проти 2.5% у попередньому році);

2) тим, що 2021 рік представлений даними за 9 місяців.

У 2021 році здійснювалося страхування 16-ти видів сільськогосподарських культур. У порівнянні з 2020 роком, кількість застрахованих культур залишилась незмінною, але відбулися незначні зміни в структурі застрахованих культур: не було договорів страхування гарбузів та льону але, натомість, було застраховано сорго та яре жито.

Провівши дослідження, у 2021 році, середній рівень виплат страхових компаній у 2020 році склав 6,6%, зокрема, 24,1% – за результатами перезимівлі

та 0,3% – за весняно-літній період. Але, як показує практика, що до кінця року рівень виплат за весняно-літній період, скоріш за все буде скорегований у бік підвищення, оскільки:

1. На момент проведення дослідження цикл вирощування деяких культур, що були застраховані на весняно-літній період, ще не завершений.

2. Можливо, залишилися заявки на відшкодування, процедура розгляду яких ще триває. Остаточна цифра страхових виплат у 2021 році буде наведена у наступному дослідженні. Отож, вже зараз, можна прослідкувати, що рівень виплат за період перезимівлі 2020-2021 перевищує аналогічний показник за період більше, ніж у 1,5 рази.

Із суми страхового відшкодування вираховується безумовна франшиза, черговий платіж, а також зайво виплачене страхове відшкодування. Після виплати страхового відшкодування до страховика переходить право вимоги, яке страхувальник має до особи, з вини якої був заподіяний збиток. Таким чином, відшкодування збитку страховою компанією сприяє стабілізації фінансового стану страхувальників — сільськогосподарських підприємств та процесу відтворення в аграрній сфері.

Висновки. Досвід проведення страхування в різних розвинених країнах показує, що сільське господарство в цих країнах постійно отримує фінансову допомогу з боку держави. Відповідної державної підтримки потребує і наш вітчизняний аграрний страховий ринок. Саме завдяки такій фінансовій, правовій і організаційній підтримці держави, сільськогосподарським товаровиробникам вдасться підняти рівень розвитку сільського господарства на вищий щабель та забезпечить безперебійне і якісне виробництво продовольства в державі.

Бібліографічний список

1. Дема Д. І. Аналіз та перспективи розвитку страхування природнокліматичних ризиків в рослинництві. Вісник ЖНАЕУ, №1(26). 2010, С.285-293.

2. Лайко П. А., Пуцак С.Д. Страхування природно-кліматичних ризиків у рослинництві: монографія К. ННЦ Інститут аграрної економіки, 2009. 320 с.

3. Томашевський Ю. М. Ринок страхування природно-кліматичних ризиків рослинництва: основні тенденції та проблеми. Scientific works: Cross-border cooperation with V-4 countries as vector of development of small and medium business in Ukraine. Bratislava. 2017. С. 325-330.

4. В Україні агрострахуванням займається менше десятка компаній. Журнал «Агробізнес Сьогодні». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agro-business.com.ua/agrobusiness/item/24169-v-ukraini-ahrostrakhuvanniam-zaimaietsia-menshe-desiatka-kompanii.html>. – Заголовок з екрану.

Мельник В.,
*студентки 2 курсу скороченої програми навчання
факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: к.е.н., доц. Марків Г.В*
Львівський національний університет природокористування

ТРЕНДИ МАЙБУТНЬОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ У ПЕРІОД ВІДНОВЛЕННЯ

Вступ. Майбутнє значною мірою визначається тим, що відбувалось у минулому. Основними факторами змін в світі є технологічний прогрес, глобалізація, кліматичні зміни, що впливають на економічні, політичні та соціальні трансформації, а отже, й на ринок праці. Ці фактори впливають і на економічні зміни в Україні, однак найсуттєвішим фактором змін в Україні сьогодні є війна. У зв'язку з повномасштабним вторгненням росії в Україну, тенденції на ринку праці та тренди майбутнього роботи змінюються в пришвидшеному темпі. Тому ми як ніколи повинні розуміти тренди та тенденції, які диктує нам сьогоднішня ситуація, щоб бути готовим протистояти викликам та розвиватись.

Результати досліджень. Однією з головних рекомендацій для компаній бізнесу є потреба оцінити вплив трансформації роботи на поточне середовище. Роботодавцям варто оновити стратегію кризового менеджменту, щоб швидше та ефективніше реагувати на кризи, які виникають, і бути готовими адаптуватися – розробити стратегію розв'язання цих проблем найбільш економічно вигідним способом.

Саме такі компанії змогли вистояти з початком повномасштабного вторгнення росії в Україну, релокуватися в більш безпечні області України та відновити свій бізнес на новому місці.

Важливим є включеність внутрішньо переміщених осіб та заохочення різноманітності у команді. Завдяки цьому можна буде дивитися на поточні завдання з різних боків і пропонувати нестандартні рішення, враховуючи і те, що держава активно підтримує бізнес в цьому напрямку. В рамках державної програми роботодавці можуть отримати державну виплату 6,5 тисяч гривень за кожного робітника з числа ВПО. Компенсація надається протягом 2 місяців з дати працевлаштування людини. Варто включати до команди також людей з вразливих категорій населення, представників різних інклюзивних груп тощо.

Для постійного підвищення кваліфікації, професійного зростання, розвитку та підтримки конкурентоспроможності компанії рекомендовано створювати платформи, клуби за професійними / особистими

інтересами для спілкування з колегами-однодумцями, розвитку професійних навичок та перенавчання членів команди.

З огляду на рівень психологічного травматизму під час війни для українських компаній важливим аспектом є створення груп психологічної підтримки для працівників компанії з метою адаптації, підтримки їх ментального та психологічного здоров'я в умовах війни та післявоєнного періоду. Компаніям потрібно розробити програми підтримки фізичного і психічного комфорту працівника. Також одним із таких кроків може стати забезпечення послуг штатного психолога, запровадження окремих кімнат тиші, адже вони є не менш важливими за кімнати для переговорів – працівники/ці зможуть там творити, відпочивати або використовувати їх як простір для роздумів.

Для покоління, що вийде на ринок праці в 2025-му, корпоративна соціальна відповідальність компанії та її вплив на довкілля є важливою умовою. Для українців особливо важливим є також цінності компанії, зокрема громадянська проукраїнська позиція. Потенційні працівники звертатимуть увагу на репутацію компанії, її зв'язки з російським ринком, українізацію документообігу та корпоративного спілкування компанії.

Найпершим запитом молоді залишаються критерії рекрутингу до відсутності досвіду офіційної роботи. Іноді тим самим «досвідом» можуть бути неформальна діяльність молоді людини, володіння відповідними навичками, бажання розвиватись. Значною перевагою буде готовність компанії до перенавчання та навчання молоді. А враховуючи рівень розвитку волонтерства під час війни, волонтерство повинно обов'язково враховуватись як перший досвід роботи молоді людини.

З огляду на орієнтацію молоді на здобуття спеціальностей, які є популярними та високооплачуваними на ринку праці, виникає потреба в запровадженні державних та регіональних програм, спрямованих на стимулювання молоді до обрання професій для галузей, які забезпечують розвиток національної економіки та сприятимуть відбудові України. Також ці професії мають лягти в основу перегляду класифікатора професій з урахуванням змін на ринку праці в умовах війни та трендів роботи майбутнього, зазначених у дослідженні Future of Work 2030: як підготуватися до змін в Україні.

Держава має ініціювати зміни цілей і змісту освіти. Акцент має бути зроблено на формуванні навичок та компетенцій, на які буде попит у майбутньому, тому важливо співвіднести систему професій, для яких готують спеціалістів ЗВО, з прогнозованим запитом на професії в найближчому десятилітті і проаналізувати навички, які потрібно розвивати. У школах повинні з'явитися нові навчальні курси – наприклад, із розвитку критичного мислення, проектного менеджменту, соціального підприємництва, лідерства, самопізнання, розвитку адаптивного, емоційного інтелекту та навички антикрихкості, як

використовувати кризи та виклики, як інструмент для особистого та професійного розвитку.

Держава має сфокусувати увагу на виклики, що стоять перед молоддю зі складу внутрішньо переміщених осіб. Тут потрібно просувати послуги кар'єрного консультування та проєктів для розвитку кар'єрних можливостей молоді, реалізації бізнес ініціатив та молодіжного підприємництва, посилити систему інтеграції молодих людей в громадах та психологічної підтримки молоді.

Висновки. Базуючись на дослідженні Future of Work: Як підготуватись до змін в Україні, можна прослідкувати, що в тенденції щодо роботи майбутнього в Україні пришвидшилися та дещо видозмінились в зв'язку з війною росії проти України. Безпекова міграція та підвищення рівня безробіття населення зумовило потребу в перекваліфікації українців для розвитку економіки країни. Важливу роль займає необхідність перманентної психологічної підтримки в усіх сферах роботи з людьми: бізнесі, закладах освіти, державних та громадських секторах. Актуальною для молоді в сучасних умовах стає навичка антикрихкості – вміння використовувати кризи, як можливості для особистісного та професійного розвитку, а також вміння будувати свій власний антикризовий план для подолання викликів сьогодення.

Бібліографічний список

1. URL: <https://careerhub.in.ua/trendi-ta-rekomendacii-shhodo-roboti-ma/>
2. URL: <https://forbes.ua/svit/shist-grafikiv-yaki-poyasnyuyut-minule-teperishne-i-maybutne-yaki-kraini-vtratyat-svoyu-potuzhnist-i-z-yakimi-susidami-potribno-druzhati-ukraini-04012023-10845>

Мандрик І.Ю.

студентка 4 курсу факультету управління, економіки та права

Науковий керівник: Синявська Л.В.

*к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Львівський національний університет природокористування*

ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Вступ. Базою прийняття різноманітних аналітичних рішень на підприємстві є - аналіз господарської діяльності. Господарська діяльність підприємства нерозривно зв'язана з його фінансовою діяльністю. Для

обґрунтування завдань та аналітичних рішень необхідно виявляти і прогнозувати існуючі та потенційні проблеми, виробничі і фінансові ризики, визначати вплив прийнятих рішень на рівень доходів суб'єкта господарювання. Тому оволодіння методикою комплексного економічного аналізу бізнес-аналітиками є складовою частиною їхньої професійної підготовки.

Результати дослідження. Інструментарієм для аналітики бізнес-процесів існують різні програми, але кожне підприємство чи бізнес-аналітик обирає для себе ту, яка є зручнішою та ефективнішою у використанні. Наразі популярними серед фахівців є такі програми аналізу [2]: «ІНЕК-Аналітик»; «Project Expert»; «Audit Expert»; «Prime Expert»; «Альт-Фінанси»; «Financial Analysis»; «Фінансовий аналіз + Оцінка бізнесу».

На сьогодні розвиток сучасних технологій дозволяє більш оперативно та ефективно розпізнати бізнес-проблеми підприємства, оцінити його фінансово-економічний стан та знайти оперативні способи їх вирішення, що дозволяє пришвидшити процес виходу з кризових для підприємства періодів та станів чи не допустити їх, і тим самим покращити його фінансову безпеку. Сучасні технології та комп'ютерні програми також дозволяють скоротити термін проведення аналізу та мінімізувати ризик допущення математичних (розрахункових) помилок при оцінці стану господарської та фінансово-економічної діяльності підприємства бізнес-аналітиком [1].

Моніторинг фінансово-економічних показників діяльності підприємства спирається на два основні методи.

Перший метод, використовуючи формалізовані і неформалізовані показники його діяльності, ґрунтується на основі математико-статистичних підходів (коефіцієнтів кореляції, оцінки математичного сподівання тощо) формує прогноз розвитку підприємства.

Другий ураховує динаміку системи та її функціонування. Ця модель більшою мірою за попередню використовує макроекономічні показники і містить характерні залежності розвитку підприємства від них.

Висновки. З теоретичної точки зору і особливо практичної доцільності, відправним моментом побудови моніторингу підприємства повинна виступати загальноуправлінська система з відлагодженим зворотнім зв'язком: кінцевою метою побудови системи моніторингу фінансово-економічних показників є формування механізму, що дозволяє отримати ефективну інформаційно-аналітичну базу для поточного регулювання діяльності підприємства.

Ще однією важливою складовою дієвості та ефективності системи моніторингу підприємства є урахування специфіки галузі в якій здійснює свою діяльність підприємство та його внутрішньогосподарської, виробничої, технологічної і управлінської складових.

Список використаних джерел

1. Кириша О. В. Роль бізнес-аналітики у фінансовій діяльності підприємства. *Економіка, фінанси і управління в XXI столітті: аналіз тенденцій та перспективи розвитку*. 2017. С. 55–58.
2. Програмне забезпечення фінансового аналізу. *Фінанси*. URL:https://stud.com.ua/73032/finansi/programne_zabezpechennya_finansovogo_analizu

Данилишин Р.

Студент 5 курсу факультету управління, економіки та права

Науковий керівник: Шолудько О.

*к.е.н., доц. кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Львівський національний університет природокористування*

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ У ДІЯЛЬНОСТІ ВІДЕОІГРОВОЇ ІНДУСТРІЇ ТА МЕДІАРИНКУ

Вступ. Відеоігрова індустрія та медіаринок є однією з найшвидше зростаючих галузей в світі розваг. Ця галузь привертає увагу не лише споживачів, а й інвесторів, які бачать в ній великий потенціал для заробітку. Фінансові аспекти у діяльності відеоігрової індустрії та медіаринку є ключовими для успіху цих компаній. У зв'язку з цим, вивчення цих аспектів допоможе зрозуміти економічні процеси в цій галузі та знайти шляхи для розвитку та покращення діяльності компаній. Цьому ринку притаманний ефект економічного «буму», оскільки саме на ньому реалізуються новітні цифрові та оцифровані товари чи послуги, якими користуються люди по всьому світу. А це свідчить про високі показники попиту, а якщо на щось є попит – має бути і пропозиція, яка задовільнить вимоги споживачів та ще й задовільнить свої фінансові питання щодо збільшення дохідності, рівня інвестицій, охоплення більшого контингенту, розширення асортименту послуг тощо.

Актуальністю дослідження полягає в тому, що у зв'язку зі збільшенням та розвитком медіаринку міняються певні умови та його складові, на основі яких він функціонує. Вагомої частки дослідження потребує цей ринок у сфері фінансів. У нашому випадку дослідження стосуються питань:

- ринку сегменту відеоігор, зокрема у рамках економічного розвитку України;

- питання боротьби з порушенням авторських прав та боротьба з піратством;
- фінансових наслідків споживання ворожого контенту

Результати дослідження. Відеоігрова індустрія в Україні досить молода, але успішно розвивається. За останні кілька років кількість студій, які займаються розробкою відеоігор, збільшилась, а їхні доходи значно зросли. За даними аналітичної компанії Newzoo, у 2021 році ринок відеоігор в Україні досягнув 760 млн доларів, що на 30% більше, ніж у 2020 році. Більшість доходів студії отримують за рахунок продажів готових ігор на міжнародному ринку, а також за рахунок проведення аутсорсингових проєктів для зарубіжних компаній.

Найбільш відомими студіями-компаніями ігор в Україні є Plarium (*Raid: Shadow Legends*), GSC Game World (серія ігор «Козаки» та «S.T.A.L.K.E.R.»), Frogwares («*The Sinking City*» та «*Sherlock Holmes: Chapter One*») 4A (серія ігор «Metro») та інші. Однією з переваг української відеоігрової індустрії є низька вартість розробки. У порівнянні з розвиненими країнами, в Україні значно дешевше залучати фахівців для розробки відеоігор. Крім того, в Україні є багато талановитих програмістів та художників, що також є вагомим перевагою для розвитку відеоігрової індустрії.

Українські компанії, що займаються створенням відеоігор, часто змушені самостійно фінансувати свою діяльність, через недостатність інвестиційного клімату та державної підтримки, а також низький рівень усвідомлення населення щодо необхідності підтримки національного контенту. За даними, більшість компаній (54) фінансуються самостійно, 10 компаній отримують змішане фінансування, 2 компанії мають профільних інвесторів, а 5 компаній мають непрофільних інвесторів. У деяких випадках компанії змушені призупиняти свою діяльність до відновлення фінансового стану.

Компанії в Україні можуть створювати власні відеоігри або співпрацювати з зарубіжними студіями. Розвиток цієї галузі може створити нові робочі місця для фахівців у сфері ІТ та зменшити безробіття. Крім того, це може привести до збільшення податкових надходжень. Основний дохід для ігрових студій та аутсорсингових компаній полягає в продажі цифрових продуктів та послуг. Проте піратство може значно погіршити їх прибутковість. Українське законодавство не має достатньої регуляторної бази щодо піратства, включаючи піратство відеоігор, що ставить під загрозу розвиток галузі. Неоплата за продукти та послуги може також погіршити фінансовий стан компаній та зменшити податкові надходження.

Дослідження, яке ми провели, показало, що приблизно 80% користувачів використовують піратське програмне забезпечення або ігри. Тільки 18% не піратять взагалі, а 22% піратують, щоб перевірити, чи працює на їхньому комп'ютері цей продукт належним чином, і потім купляють його. 62% піратують в залежності від ситуації, наприклад, якщо гра коштує дуже багато, або якщо

користувачі не можуть дозволити собі купити продукт через фінансові труднощі, або якщо гру технічно неможливо купити. Крім того, піратство медіа-контенту призводить до того, що творці та видавництва не отримують достатнього доходу та менше сплачують податків у державний бюджет. Іноземні компанії не бачать економічної вигоди в створенні української локалізації або співпраці з українськими структурами, оскільки розуміють, що їхні витрати на задоволення потреб нашого ринку не окупляться. Часто в іграх відсутня офіційна українська локалізація, або деякий товар чи послуга недоступні в Україні через відсутність офіційного представництва цих компаній в нашій країні.

Говорячи про медіаконтент, дохідність та податки, слід пам'ятати, що в певних умовах людина свідомо чи несвідомо може стати спонсором терористичних дій іншої держави. На жаль, так склалося, що більшість нашого медіапростору завжди займав російський контингент, а наше суспільство було, а хтось і досі залишається, споживачем цього контенту.

В умовах війни це неприпустимо та аморально, як з фінансово-економічної так і з моральної точки зору. Слід розуміти, що створення попиту на контент росіян – означає давати їм додатковий заробіток, з якого в подальшому сплачуються податки та збори, які перерозподіляються в подальшому та спрямовуються на фінансування злочинних актів, розповсюдженню пропаганди та дезінформації у світі тощо [2].

Якщо взяти середньостатистичне відео блогерів-мільйонників, то вони отримують по від 200 тис. до 1,5 мільйона переглядів за одне відео, з часом кількість переглядів часто зростає до кількох мільйонів. Слід розуміти, що кінцева сума може відрізнятись від розрахованої, оскільки кінцева сума та комісійні залежать від системи-партнера, з якою працює блогер. Тому, візьмемо навіть простий приклад, за умови співпраці лиш із AdSense: 1000 переглядів – 3\$, 10000000 переглядів – X.

З цього виходить, що лиш за одне відео, яке набрало таку кількість переглядів, то отримуємо, що $X = \frac{10000000 \times 3}{1000} = 3000\$$. При цьому спонсорство з YouTube бере комісійні у розмірі ~30%. Отже, $3000\$ \times 30\% = 900\$$ (комісія). Тож в результаті ми отримуємо 2100\$, з яких 20% (податок на дохід в рф) блогер сплатить у вигляді податку, а саме $2100 \times 20\% = 420\$$ (податок). І це лиш сума податку за одне відео, з кількістю переглядів у 1 мільйон, без урахування спонсорської реклами.

Висновки. Отже, можна зробити висновки, що Україна є потенційним ринком для створення та розповсюдження медіаконтенту, зокрема відеоігор, у нас для цього є всі передумови, але тим не менш потрібно вдосконалювати окремі механізми, які допоможуть цьому ринку функціонувати належним чином та приносити максимальну вигоду. Зокрема розглянули питання незаконного копіювання відеоігор та іншого медіаконтенту, що порушує авторські та спричиняє втрату доходу творців та зменшення надходжень податків від їх

діяльності. Збільшення піратства є наслідком недосконалого законодавства, яке до того ж погано контролюється. Така тенденція створює негативний імідж та може погіршувати інвестиційний клімат.

Цифровий медіа-контент допомагає багатьом людям розвиватися та заробляти, проте потрібно бути уважним до того, який контент ми споживаємо, тому що це може мати наслідки. Політика, фінанси та моральні питання взаємопов'язані. А отже, відмова від споживання російського контенту важлива не лише з фінансової точки зору, але й з моральних міркувань.

Список використаних джерел

1. Шолудько О. В., Данилишин Р. Т. Тенденції глобального ринку відеоігор. // Topical issues of modern science, society and education. Proceedings of the 7th International scientific and practical conference. SPC "Sci-conf.com.ua". Kharkiv, Ukraine. 2022. Pp. 350-351.

2. Як заробляти на YouTube: гід способами монетизації контенту. *Happy Monday*. URL: <http://surl.li/fbfab> (дата звернення: 02.03.2023).

***Бойчук Н., Шкапяк Н.**
студенти 5 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Східницька Г.
К.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Львівського національного університету природокористування*

ФОРМУВАННЯ ОПТИМАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Вступ. З метою розширеного відтворення у діяльності господарства повинні бути створені умови для перевищення обсягів надходжень від суми вихідних грошових потоків. Така умова дозволить минути поріг беззбиткової діяльності підприємства і в перспективі наростити додаткові резерви фінансових надходжень бізнес-одиниці.

Результати дослідження. У процесі здійснення підприємницької діяльності потрібно систематично моніторити межі відхилення розрахункових значень показників із нормативними та оперативне реагування на предмет застосування стабілізаційних заходів щодо недопущення погіршення результативних характеристик діяльності господарюючого суб'єкта. Модель оптимізації використання фінансових ресурсів у господарстві допоможе сприяти

розвитку, мінімізувати вплив факторів різних рівнів, а також створити сприятливі умови для нарощення обсягу фінансових резервів. В основі кожного закладене оптимальне співвідношення форм фінансових ресурсів господарства таким чином, щоб була можливість для зростання дохідності та можливості інвестувати тимчасово вільні грошові кошти у перспективні проекти й посилити мотиваційну складову розвитку такої бізнес-одиниці.

На рис. 1 спробуємо схематично відобразити модель оптимізації структури фінансових ресурсів господарюючого суб'єкта.

Для побудови моделі оптимізації структурних змін власного капіталу доцільно використати максимально ефективне співвідношення між власними та залученими фінансовими ресурсами на основі системного підходу аналізу внутрішнього та зовнішнього середовища, перехресного аналізу в частині вибірки впливу факторів, дія яких є максимальною та мінімальною на кінцеві результати бізнес-одиниці та реалізація ресурсної стратегії бізнес-одиниці ін. Результат такої взаємодії комплексу елементів цієї моделі зможе бути визначення ключових етапів формування фінансової стратегії розвитку підприємства, оскільки сформований механізм забезпечуватиме умови розвитку та стане підґрунтям для зростання прибутковості господарства.

Модель оптимізації структури фінансових ресурсів повинна реалізувати пріоритетні вимоги для ефективного розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів, а також управління ними. Взаємодія факторів дії внутрішнього та зовнішнього середовища повинна чітко забезпечувати реалізацію головних елементів моделі, тим самим забезпечивши зростання кількісних і якісних показників діяльності господарства.

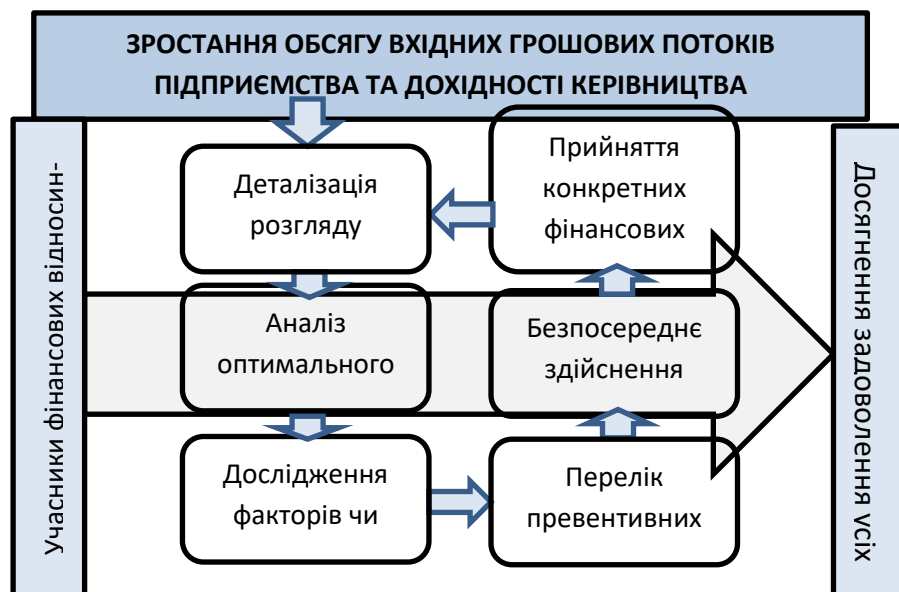

Рис. 1 Модель формування оптимальної структури фінансових ресурсів на підприємстві [узагальнено авторами на основі 1, с. 24-26; 2, с.54-59]

Серед факторів впливу зовнішнього середовища - учасники фінансових відносин та максимальний ефект від їх взаємодії із організацією операційної, фінансової та інвестиційної діяльності господарства, а такі чинники як визначення наявного обсягу, методів формування, розподілу і перерозподілу, оптимальної структури фінансових ресурсів формують внутрішньозбалансовану систему управління у підприємстві.

Висновки. Вирішення цього питання знаходиться в площині результатів фінансового аналізу в розрізі кожного із напрямків його здійснення – показники ефективності, ліквідності, платоспроможності, стійкості. Для деталізації структури фінансових ресурсів у господарстві доцільно використати матричний підхід у проведенні перехресного аналізу. Практична цінність такого підходу допоможе визначити та мінімізувати вплив внутрішніх і зовнішніх чинників на оптимальну структуру співвідношення форм фінансових ресурсів господарюючого суб'єкта.

Бібліографічний список

1. Закоморний С. М. Особливості оцінки фінансового стану підприємства. *Вісник СНАУ*, Серія “Фінанси і кредит”. 2014. №1 (36). С. 24- 28.
2. Романишин В. О., Бернацька А. О. Фінансова стратегія та її роль у забезпеченні стійкого розвитку підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. № 2. 2020 С. 54-62.

Парубочий М.Я.

студент 4 курсу факультету управління, економіки та права

Науковий керівник: Колодій А. В.

*к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Львівський національний університет природокористування*

ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Вступ. Економіка України зазнала великих збитків через війну з росією, що почалася у 2014 році. Напад росії на Україну у лютому 2022 р. поглибив кризу, що призвело до значного зменшення внутрішнього валового продукту [1].

Необхідність фінансування війни призвела до збільшення державного боргу України. У 2022 році державний борг склав близько 83% ВВП, що є одним з найвищих показників серед країн світу.

Українська гривня зазнала значного зниження вартості на міжнародних ринках через війну та нестабільність економіки. Значне збільшення інфляції стало наслідком падіння курсу гривні.

Результати дослідження. Українські банки зазнали великих труднощів через війну та нестабільність економіки [3]. Негативний вплив на банківську систему також має велика кількість неплатоспроможних позикодавців та кредиторів.

Уряд України запровадив ряд економічних реформ, які повинні сприяти покращенню стану фінансової системи країни. Зокрема, проводиться робота над зниженням бюджетного дефіциту, підвищенням ефективності державних закупівель та спрощенням процедур банкрутства [5].

Міжнародні кредитні організації, такі як Міжнародний валютний фонд та Світовий банк, надають фінансову допомогу Україні для підтримки її економіки та фінансової стабільності. Укладені угоди передбачають проведення реформ в економічній, фінансовій та банківській сферах, що сприятиме поліпшенню стану фінансової системи України.

Україна активно працює над залученням інвестицій в економіку країни, зокрема за допомогою проведення реформ в інвестиційній сфері та покращенням бізнес-клімату. Для цього запроваджуються додаткові пільги та підтримка для іноземних інвесторів.

Необхідність покращення фінансової стабільності країни призвела до впровадження децентралізації бюджету та фінансової автономії регіонів. Це дає можливість забезпечити більш ефективне використання коштів та ресурсів на місцевому рівні.

Україна продовжує розвивати сектор цифрової економіки, що дає можливість залучення додаткових інвестицій та стимулює економічний розвиток країни. Для цього уряд України запроваджує нові цифрові технології та послуги, сприяє розвитку інноваційних стартапів та інших цифрових проєктів.

Усі заходи, що приймаються урядом України для покращення стану фінансової системи країни, мають на меті забезпечити стабільність та зростання економіки в умовах війни.

Висновки. Одним з найбільших викликів, які стоять перед Україною в умовах війни з росією, є зменшення витрат на війну та збереження економічної стабільності країни. Уряд України вживає заходів для зниження витрат, зокрема шляхом підвищення ефективності державних закупівель, зменшення видатків на адміністративні витрати та раціоналізації державних програм.

Україна активно працює над розвитком зовнішньоекономічних відносин та розширенням експорту. У цьому напрямку вживаються заходи для стимулювання експорту, розвитку зовнішньої торгівлі та залучення іноземних інвесторів. Україна продовжує розвивати співпрацю з ЄС, США та іншими країнами, що дозволяє забезпечити стійкий розвиток економіки країни в умовах війни.

Україна зміцнює свої позиції у фінансовому секторі, зокрема шляхом реформування банківської системи та підвищення її стійкості до зовнішніх викликів. Україна продовжує співпрацю з міжнародними фінансовими організаціями, такими як МВФ, з метою забезпечення фінансової стабільності та економічного розвитку країни.

Незважаючи на складні умови, Україна продовжує здійснювати реформи в економічній та фінансовій сферах, що сприяє покращенню стану фінансової системи.

Бібліографічний список

1. Міністерство фінансів України. (2022). Щорічний звіт про виконання державного бюджету. URL: <https://www.minfin.gov.ua/report/annual-report-on-the-state-budget-execution>
2. Світовий банк. (2022). Оновлення економіки України, січень 2022. URL: <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine/publication/ukraine-economic-update-january-2022>
3. Міжнародний валютний фонд. (2022). Україна: Заключне заявлення персоналу місії статті IV за 2022 рік. URL: <https://www.imf.org/uk/News/Articles/2022/03/01/pr2263-ukraine-staff-concluding-statement-of-the-2022-article-iv-mission>
4. Європейський банк реконструкції та розвитку. (2022). Звіт про перехід 2021-22: навігація в умовах невизначеності. URL: <https://www.ebrd.com/transition-report-2021-22.html>
5. Національний інститут стратегічних досліджень України. (2022). Соціально-економічні наслідки війни на сході України для національної економіки. URL: <https://niss.gov.ua/publication/ekonomichni-naslidki-vijni-na-shodi-ukrajini-dlya-nacionalnoi-ekonomiki>

Іванович О.
студент 5 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Східницька Г.
*к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Львівського національного університету природокористування*

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПІДПРИЄМСТВАХ ДЕРЖАВНОЇ ФОРМИ ВЛАСНОСТІ

Вступ. Управління фінансовою діяльністю бізнес-одиниці посідає чільне місце у структурі фінансового менеджменту, оскільки корелює на пряму із фінансово-економічними результатами його діяльності. Вміле і грамотне керування обсягами і структурою фінансових ресурсів на підприємстві відкриває нові можливості для його розвитку та вдосконалення, а незнання закономірностей фінансового планування та прогнозування віддзеркалюється в негативних наслідках фінансової діяльності суб'єкта господарювання.

Сьогодні, в жорстоких умовах конкуренції ринкового середовища, дуже важко «втриматися на плаву» і не зникнути з ринкових позицій. Саме тому, фінансово-економічні втрати мають місце у фінансовій діяльності підприємств державної форми власності і не тільки. На цій основі, вважаємо, що кожен суб'єкт господарювання повинен дотримуватися чітких принципів фінансового планування та прогнозування в своїй діяльності. Така умова допоможе господарствам масштабно планувати, здійснювати контроль за процесами управління власними залученими грошовими коштами та їх еквівалентами. Саме так зможе керівництво різних організаційно-правових форм господарювання передбачити кінцеві результати своєї фінансової діяльності та вплинути на вчасний розрахунок за своїми борговими зобов'язаннями в найближчому часі.

Результати дослідження. В процесі діяльності державні підприємства формують фонди матеріальних і грошових коштів з метою нагромадження грошових коштів із подальшим їх акумулюванням в основні й оборотні фонди. Окрім цього, не останнє місце відводиться і наявним позиченим чи залученим коштам у господарстві, які доповнюють загальну структуру оборотних коштів державного підприємства.

У процесі управління фінансовою діяльністю державного суб'єкта господарювання особливу увагу потрібно приділяти аналізу його фінансового стану. При цьому надзвичайно важливі дослідження й систематичний моніторинг позикових коштів [1, с. 123-126]. На основі розрахунку окремих показників фінансової стійкості та платоспроможності такого господарюючого суб'єкта можемо промоніторити структуру витрат обігу грошових коштів, а також виявити закономірності впливу внутрішніх та зовнішніх факторів, які прямопропорційно впливають на їх утворення.

Управління фінансової діяльністю господарюючого суб'єкта державної форми власності має забезпечуватися паралельно із забезпеченням фінансової його рівноваги. Дослідження цього аспекту в контексті вдосконалення фінансової діяльності у державних господарюючих суб'єктах є вагомим, позаяк виступає однією з головних умов економічного зростання та підвищення ефективності їх функціонування. Постановка цього питання є актуальною, бо вирішуватиме проблему забезпечення розробки наукових управлінських підходів та ефективно її вирішення.

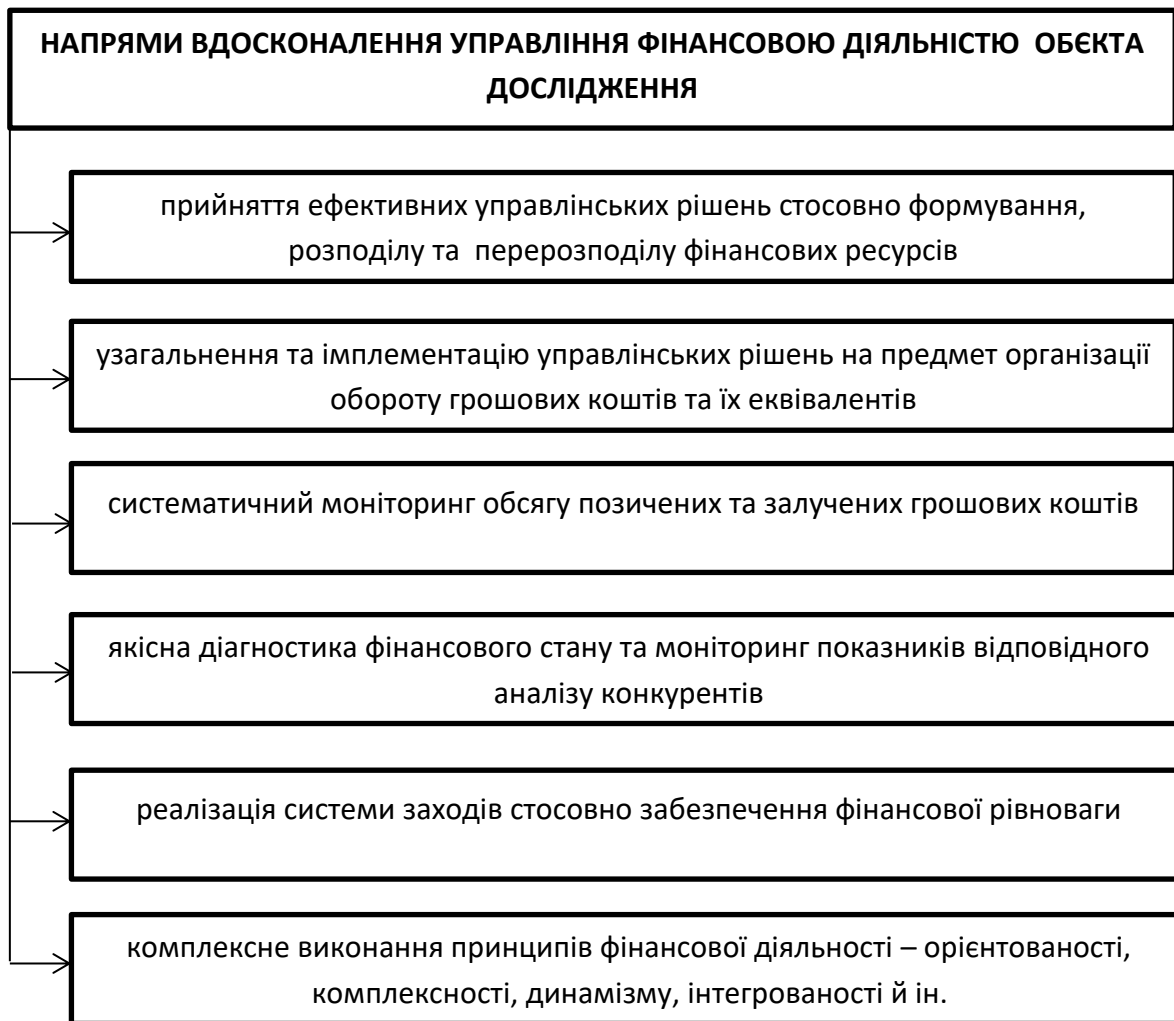
Під фінансовою рівновагою підприємства доцільно вважати такий стан ефективності його господарської діяльності, за якого досягається збалансованість надходження економічних вигод (прибутку) і притоку грошових коштів, що дає змогу забезпечити підвищення прибутковості, платоспроможності, фінансової стійкості та сприяє економічному розвитку суб'єкта господарювання [2].

Досягнення фінансової рівноваги – пріоритетне завдання фінансового менеджменту, адекватне виконання якого відбувається за допомогою забезпечення ефективного функціонування низки важливих підсистем управління: фінансовими результатами, платоспроможністю, діловою активністю, фінансовою стійкістю й безпекою промислового підприємства, що сприяє його стійкому економічному розвитку [3, с. 18-21].

На сьогодні, забезпечення фінансової рівноваги лежить в площині вдосконалення управління фінансовою діяльністю підприємств та організацій державної форми власності і є одним із завдань фінансового менеджменту. Пошук шляхів вирішення цього завдання допоможе бізнес-одиницям створити умови для їх економічного розвитку та процвітання, створить передумови для збільшення дохідності, зміцнення фінансової стійкості та платоспроможності.

Отже, в підсумку, приходимо до висновку, що вдосконалення управління фінансовою стійкістю державних суб'єктів господарювання можливе через:

- комплексне виконання принципів фінансової діяльності – орієнтованості, комплексності, динамізму, інтегрованості й ін.;
- реалізацію системи заходів стосовно забезпечення фінансової рівноваги;
- прийняття ефективних управлінських рішень стосовно формування, розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів;
- якісну діагностику фінансового стану та моніторинг показників відповідного аналізу конкурентів;
- узагальнення та імплементацію управлінських рішень на предмет організації обороту грошових коштів та їх еквівалентів;
- систематичний моніторинг обсягу позичених та залучених грошових коштів.

Рис. 1 Напрями вдосконалення управління фінансовою діяльністю у підприємствах державної форми власності

Висновки. Запропонований комплекс заходів щодо удосконалення управління фінансовою діяльністю господарюючих суб'єктів державної форми власності допоможе у виході на нові ринки реалізації продукції, врегулює процес ціноутворення на неї, а також зміцнить їх ринкові позиції в умовах сьогодення.

Бібліографічний список

1. Литвин Б. М. Стельмах М. В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. К.: «Хай-Тек Прес», 2015. 336 с.
2. Бондаренко О.С. Розвиток фінансової науки у напрямі управління фінансовими потоками підприємств. *Економіка та держава*. 2019. № 5. С. 62–66. [URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2019_5_15](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2019_5_15).
3. Верещагін В. В. Контролінг як система управління реальними інвестиціями торговельного підприємства : автореф. дис. канд. екон. наук : спец. 08.07.05 «Економіка торгівлі та послуг». Київ, 2014. С. 27.

РОЗДІЛ III
ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
НАЦІОНАЛЬНИХ ТА ЗАКОРДОННИХ ПІДПРИЄМСТВ

Котишин А.

студентка 4 курсу факультету управління, економіки та права

Науковий керівник: Мацьків Г.

к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування

Львівський національний університет природокористування

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Вступ. Розвиток цифрових технологій дозволяє значно скоротити час на процес збору інформації, підвищити швидкість, обсяг її обробки та зберігання. Процеси цифровізації змінили існуючу систему та породили декілька специфічних проблем, які потребують вирішення.

Цифрові трансформації спонукали до змін у всіх сферах суспільно-економічного життя людства, що відзначилося і на господарській діяльності суб'єктів господарювання, в тому числі і на їх обліковій практиці. Вони обумовили значну переорієнтацію траєкторії розвитку бізнесу як на мікрорівні, так і на регіональному та глобальному рівнях. Процеси цифровізації загалом змінюють існуючу парадигму взаємодії між стейкхолдерами, що формує новий характер відносин між ними. Віртуалізація бізнес-процесів вимагає змін організаційного та методичного забезпечення обліку. Також цифровізацією викликані зміни в частині формування компетенцій фахівців, необхідних в сучасних умовах господарювання. Таким чином вплив цифровізації має не лише економічний характер, а і виражену соціальну та суспільну спрямованість, оскільки у значній мірі обумовлює попит на робочу силу. Перед фахівцями різних галузей постають нові завдання, які стосуються необхідності створення нових робочих місць, перегляд існуючого набору функціональних зобов'язань, його трансформації відповідно до існуючих вимог [1].

Результати дослідження. Розвиток цифровізації економіки впливає і на облікові аспекти щодо вже відомих і давно використовуваних організаціями об'єктів. Так, у зв'язку зі збільшенням можливостей цифрової обробки великих масивів інформації в діяльності організації посилюється роль таких видів нематеріальних активів, як бази даних (наприклад, клієнтські та ін.). Це обумовлює актуальність приділення більше уваги проблемам оцінки, обліку та відображення у фінансовій звітності таких об'єктів, як нематеріальні активи.

Очевидно, що цифровізація сфери бухгалтерського обліку безпосередньо впливає на його основні аспекти:

- отримання, накопичення, зберігання та надання необхідної облікової інформації;
- систематизацію одержуваної облікової інформації;
- доступ до зібраної та систематизованої інформації [3].

Щодо інформаційної грамотності, то бухгалтер повинен набути значної кількості навичок, які дещо виходять за звичні рамки кваліфікації даної професії, а саме: вміти орієнтуватися у процесах фільтрування та відбору даних серед масивів інформації в цифровому контенті, використовувати нейронні мережі, ідентифікувати бізнес-процеси та використовувати сучасні інформаційні технології в роботі з обліковою інформацією, розуміння специфіки цифрового аудиту тощо.

Цифровізація передбачає виникнення значного кола технічних проблем, які бухгалтер також повинен вміти вирішувати у процесі своєї професійної діяльності, тому креативний підхід до адаптації цифрових технологій під власні потреби з метою вирішення облікових проблем є досить важливою здатністю [4].

Подальша цифровізація сфери бухгалтерського обліку в найближчій перспективі призведе до таких процесів і явищ:

- підвищення якості та оперативності обліку;
- збільшення кількості нових об'єктів обліку;
- формування інноваційних методів оцінки нових об'єктів обліку;
- формування нових підходів до комплексного інтегрування різних видів обліку;
- вдосконалення застосовуваних цифрових технологій обліку.

Цифровізація сприяла зміні функціонального впливу по відношенню до інформації, у зв'язку з тим, що:

- паперові носії зі значною швидкістю втрачають свою функціональність, а електронний вигляд стає основною формою представлення інформації;
- змінилася якість та обсяги інформації – зростання в геометричній прогресії об'ємів інформації сприяє ускладненню процесів її оброблення, а також орієнтування загалом в інформаційному середовищі;
- значний обсяг інформації не є достовірним та актуальним, що вимагає додаткового її аналізу та перевірки;
- зріс рівень небезпеки витікання інформації, що потребує додаткового її захисту, та використання технологій роботи з нею, які гарантуватимуть її збереження та недоторканність;
- виникнення нових об'єктів обліку вимагає формуванню нової методичної основи їх оцінювання та обліку, що необхідно для формування та представлення інформації про них стейкхолдерам [3].

Висновки. Розвиток цифрової економіки зробив можливим цифрову обробку бухгалтерської інформації та використання програмних засобів для

ведення бухобліку та складання бухгалтерської звітності. Поряд з цим, актуальним є безперервне оновлення і вдосконалення таких програмних засобів з урахуванням реформування самого бухгалтерського обліку, а також змін економічних умов, в яких функціонують організації. Слід зазначити, що, починаючи з інтеграції України в світовий економічний простір, система стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності безперервно реформується і вдосконалюється. Причиною цього є як зміна економічних умов, так і той факт, що вітчизняна бухгалтерська система цілеспрямовано зближується з міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) [2].

Таким чином, перспективи розвитку та впровадження у бухгалтерський облік цифрових технологій відповідає вимогам сьогодення, які продиктовані цифровим розвитком економіки. Виникає нагальна потреба у формуванні належної нормативної бази, існуванні високих вимог щодо технічного забезпечення підприємства та відповідних вмінь і навичок професійних бухгалтерів та аудиторів.

Бібліографічний список

1. Коляденко С. В. Цифрова економіка: передумови та етапи становлення в Україні і у світі. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2016. № 6. С. 105-112.
2. Рогова Н. В. Трансформація політики, інструментів і технологій обліку та оподаткування в умовах цифрової економіки. *Фінансовий простір*. 2020. №. 2 (38). С. 103-116.
3. Соколенко Л. Ф. Розвиток процесів цифровізації як передумова трансформації організаційно-методологічних засад бухгалтерського обліку. *Економіка, управління та адміністрування*. 2019. № 4 (90). С. 167-175.
4. Спільник І., Палюх М. Бухгалтерський облік в умовах цифрової економіки. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2019. Вип. 1-2. С. 83-96.

Сухоставська Н.
студентка 3 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Мирончук З.П.
к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування
Львівський національний університет природокористування

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

Вступ. Впродовж останніх років розвиток інформаційних технологій в світовій економіці йде дуже високими темпами. Тому в сучасних умовах, бухгалтер не може уявити собі процес ведення бухгалтерського обліку без використання засобів автоматизації. Розвиток технологій привів до цифрової революції, яка спричинила появу нових понять та процесів. Саме таким поняттям є «діджиталізація». Поряд із ним слід аналізувати такі поняття, як: «цифрова трансформація», «автоматизація», «оцифровка даних» та ін. Всі ці поняття пов'язані із сучасними технологіями управління.

Результати дослідження. Слово «діджиталізація» походить з англійської мови та означає проникнення цифрових технологій у всі сфери суспільного життя. Точний переклад з англійської означає «оцифрування».

У широкому значенні діджиталізація, на думку Гусєва О. Ю. і Легомінова С. В., означає перетворення інформації у цифрову форму. Однак, використовуючи цей підхід, можна ототожнити «діджиталізацію» та «автоматизацію», проте ці поняття різні. Найсуттєвіша різниця між діджиталізацією та автоматизацією полягає в тому, що автоматизація може бути частковою або поступово змінювати існуючий устрій державних послуг, бізнес-послуг та інших сфер суспільної діяльності. А діджиталізація пов'язана зі зміною підходу до самого бізнесу, держави та суспільного життя загалом [1, с. 33-39].

На думку О. Литвинова, «діджиталізація – це явище, що спричиняє послідовні трансформації соціокультурного коду, об'єднані загальним вектором розвитку». Дослідник пов'язує діджиталізацію із соціальною комунікацією та аналізує з огляду на це зміну соціальних інститутів та подальшу зміну розвитку людства [2, с. 170–172].

У процесі дослідження стану та перспектив розвитку діджиталізації бухгалтерського обліку в Україні, було проведене опитування 76 великих і середніх підприємств (чисельність працівників від 50 до 1000 осіб, серед яких 26% займаються сільським господарством; 22% торгівлею; 13% фармацевтикою; 18% належать до бюджетної сфери та всі інші – представники різного типу бізнесу), що дало можливість зробити наступні висновки: бухгалтерський облік більш цифровізований, ніж інші бізнес-процеси завдяки автоматизації проведення платежів та подання звітності. Як видно з рисунку,

поширене використання Excel-таблиць свідчить, що все ще вагома частина обліку повністю не автоматизована, а отже є перспективи для подальшої діджиталізації бухгалтерського обліку (рис.1).

Рис. 1. Стан впровадження діджиталізації в бухгалтерський облік підприємств України (% від загальної кількості підприємств)

Впровадження цифрових технологій в бухгалтерський облік в середньому складає (в розрізі ділянок впровадження) 43,4%. Сучасні виклики глобалізованої економіки спонукають до подальшого поширення інформаційних технологій, спрямованих на підвищення продуктивності бухгалтерської служби та, відповідно, надійності обліково-аналітичних даних.

В нас в Україні також запроваджена система оцифровки документів прикладом якого є Дія де внесені електронні документи такі як український та закордонні паспорти, сертифікат про проведення вакцинації, водійські права та ін. Таку мету також поставив перед собою Уряд Зеленського. Електронна країна, або е-країна, – це сьогоднішній виклик [3].

Результатами цифрового обліку є ефективні інструменти звірки, які дозволяють легко відстежувати помилки в транзакціях і опрацюванні, а також виявляти крадіжки і шахрайство.

Діджитал-облік також дозволяє отримувати консультації в режимі реального часу. Все більше й більше фахівців з бухгалтерського обліку відмовляються від консультацій спеціалістів податкової служби й використовують можливості для надання порад підприємцям консалтинговими компаніями в режимі реального часу.

Завдяки цифровій системі обліку дані залишаються актуальними. Використовуючи доступні дані, фінансовий експерт може проаналізувати цифри і в режимі реального часу запропонувати найпростіший і швидкий спосіб їх покращити.

У той час як деякі бухгалтери можуть вимагати за свою роботу похвилинну оплату, тоді як інші вимагають фіксовану плату за щоквартальні або щомісячні консультації й телефонні дзвінки, щоб дати пораду

щодо розвитку проблемного бізнесу. Доцільно сформувані методи, які використовують сучасні бухгалтери, переходячи на цифрові технології (табл. 1) [4, с. 70–76].

Таблиця 1

Методи облікової процедури з використанням цифрових технологій

№ з/п	Методи	Зміст
1	Прогнозування і звітність	Коли справа доходить до надання точних фінансових планових показників, сучасний бухгалтер може використовувати хмарні сервіси для швидкого збору необхідних документів і даних – фінансової звітності. З'являється можливість витратити більше часу на створення детальних аналітичних звітів про фінансові показники установи й розробити оптимальні шляхи зростання бізнесу в умовах цифрової економіки
2	Планування і бюджетування	Планування й складання бюджету – шлях до оптимізації успішного ведення господарської діяльності. Завдяки функціям автоматичної оплати й виставлення рахунків у хмарному фінансовому програмному забезпеченні сучасні бухгалтери можуть ефективніше управляти цими процесами. Це звільняє їм час, щоб визначити напрями, в яких підприємство втрачає гроші, й знайти ефективніші методи фінансового планування й складання бюджету
3	Перевірка даних	Перевірка показників у документах може бути трудомістким завданням, але в умовах <u>діджиталізації</u> обліку бухгалтери точно й ефективно виконують його за допомогою хмарного програмного забезпечення для бухгалтерського обліку. Вони також можуть виконувати внутрішні процедури ревізії, щоб повторно переконатися, що весь процес бухгалтерського обліку й звітності залишається точним і достовірним. Сучасні бухгалтери можуть досягти успіху в своїй роботі з більшою впевненістю й точністю та вивести компанію до кращих бізнес-результатів
4	Прийняття рішень	В умовах <u>діджиталізації</u> обліку бухгалтер є найкращим фахівцем, який може дати корисну пораду перед прийняттям важливих управлінських рішень. За допомогою хмарного програмного забезпечення для бухгалтерського обліку бухгалтери можуть легко отримати доступ до попередніх облікових даних для проведення швидкого <u>й глибокого аналізу, який дозволяє приймати оперативні</u> бізнес-рішення

Висновки. Отже, в умовах нанотехнологій для підтримки конкурентоспроможності підприємства необхідно не боятися використовувати можливості діджиталізації за всіма можливими напрямками та формами в тому числі і в організації обліку.

Діджиталізація бухгалтерського обліку та його інтеграція в інформаційну систему компанії – вимога сучасної цифрової епохи. Інформаційна система спрямована на підвищення ефективності діяльності компанії, посилення її конкурентоспроможності та перетворення бухгалтерського обліку в мистецтво, яке «забезпечує успіх» компанії.

А ще умовами для розвитку діджиталізації організації бухгалтерського обліку є залучення висококваліфікованих спеціалістів в цій галузі, розвиток аутсорсингових відносин, фрілансерства, використання хмарних технологій.

Використання хмарних технологій дозволить сконцентрувати технічні обчислювальні ресурси, ІТ-фахівців та програмне забезпечення у загальній хмарі, а це в свою чергу дасть можливість зекономити кошти та підвищити прозорість обліку, зменшити трудомісткість формування звітності суб'єктів господарювання та контрольних заходів.

Бібліографічний список

1. Гусева О. Ю., Легомінова С. В. Діджиталізація – як інструмент удосконалення бізнес-процесів, їх оптимізація. Економіка. Менеджмент. Бізнес. 2018. № 1 (23). С. 33-39.
2. Литвинов О. М. Діджиталізація на порозі цифрового дахау. Держава і злочинність. Нові виклики в епоху постмодерну. Харків, с. 170–172 URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/9635>.
3. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.09.2017 р. № 649-р. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-%D1%80#Text>.
4. Панасюк В., Бурденюк Т., Мужевич Н. Особливості цифрової трансформації обліку. Галицький економічний вісник. 2021. № 1 (68). С. 70–76.

***Котишин А.**
студентка 4 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Іваницький І.Є.
к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування
Львівський національний університет природокористування*

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ НЕЧІТКОГО МОДЕЛЮВАННЯ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Вступ. Теорія нечітких множин – це крок на шляху до зближення точності класичної математики з просякнутим неточністю реальним світом. Більшість класів (понять) реального світу на противагу класам або множинам класичної математики не мають чітких границь, які б відокремлювали об'єкти, що входять в клас, від об'єктів, які не входять до нього. Природна мова, якою ми щоденно користуємося, є розмитою (нечіткою). Це і є основна відмінність між людським і штучним інтелектом. Якщо ми хочемо навчити робота приймати нашу мову, то потрібно мати апарат, який би адекватно відображав нечіткість нашої повсякденної мови. Крім того, при формалізації реальних явищ дослідник, бажаючи користуватись математичними методами, часто-густо вносить певність там, де її, по суті, немає. Некритичне використання одержаних результатів може привести до ілюзій та помилок. Тому опис і дослідження такої інформації на мові класичної інформатики збіднює математичну модель досліджуваної реальної системи і робить її дуже грубою. Водночас, наявність математичних засобів

відображення нечіткості вхідної інформації дозволяє будувати модель адекватну реальності [1].

Результати дослідження. Будуючи модель, завжди маємо суперечності між глибиною запланованого дослідження і можливостями його реалізації. В усіх випадках ці суперечності повинні розв'язуватись із врахуванням заданої мети дослідження.

Складні економічні системи можна описати математично лише в тому випадку, коли добре вивчені і пізнані кількісні зв'язки між окремими чинниками, їх вплив один на одного і на кінцеві результати виробництва. Модель повинна точно відображати реальні процеси і зв'язки економічної системи, а обмеження, які накладаються на неї зовнішніми умовами, повинні спиратися на достовірну інформацію. При моделюванні не слід намагатись описати всі багаточисельні зв'язки, які властиві системі, що моделюються. Це може привести до такого ускладнення і перевантаження моделі, що при її допомозі стане неможливим розв'язання ні однієї конкретної задачі. Моделювання передбачає абстрагування, нехтування несуттєвими рисами об'єкта чи системи. Однак слід бачити розумні границі такого абстрагування, тому що можна опустити із моделі головний зміст задачі. Необхідно також мати на увазі, що економіко-математична модель представляє собою єдність кількісної і якісної характеристик економічних явищ. Тому мистецтво моделювання полягає якраз у тому, щоб глибоко вивчивши і зрозумівши якісну природу об'єкта, зуміти відобразити її в кількісній формі за допомогою спеціальних математичних символів в економіко-математичній моделі [2].

Одним із варіантів вирішення такого протиріччя є можливість враховувати “несуттєві чинники” нечітко, розмито. Дуже часто, а особливо у випадках дослідження економічних, соціальних, медичних, аграрних і т.д. систем, у функціонуванні яких активну участь бере людина, значну кількість інформації про систему можна одержати від людей, які мають досвід роботи із заданою системою і які знають її особливості. Ця інформація має суб'єктивний характер і її подання розмовною мовою, як правило, містить велике число невизначеностей типу “багато”, “мало”, “високий”, “дуже ефективний”, “якщо – тоді” і т.д., які не мають аналогів у мові традиційної (класичної) математики. Тому і опис подібної інформації на основі класичної математики збіднює математичну модель досліджуваної реальної системи і робить її дуже наближеною. З огляду на це дуже цікавим для застосувань є новий напрям математичного моделювання – *нечітке моделювання*. Нечітке моделювання ґрунтується на теорії нечітких множин і є одним з можливих шляхів використання математичних засобів обробки нечіткої вхідної інформації.

В основі теорії нечітких множин лежить поняття функції належності. Отже, нечітка множина – це впорядкована кількість пар, для яких вказується ступінь належності елементів цієї пари до нечіткої множини. Що це означає?

У більшості практичних ситуацій виявляється неспроможність людини сформулювати своє кількісне враження у вигляді конкретного числа. Замість цього вона, очевидно, “відчуває” кількість, як множину чисел, що володіють різноманітним “правом” подавати всю множину, якщо це виявляється необхідним з огляду на зовнішні обставини. Іншими словами, імпліцитна (несловесна) оцінка більш повно, ніж з допомогою окремого числа, описується розподілом деякої величини, яку розуміють, як кількісний вираз здатності кожного поодинокого числа для подання оцінки в цілому.

Висновки. З формального погляду запропонована модифікація подання кількості полягає у заміні однозначного числа функцією належності. Її значення суб’єктивно подають думку експерта (ОПР) про особливості досліджуваної операції, про характер обмежень і цілей дослідження. Такого типу моделі дозволяють оцінювати суб’єктивно і ризики прийняття управлінських рішень.

Бібліографічний список

1. Сявавко М. Математика прихованих можливостей: навчальний посібник. Острог. Видавництво Національного університету «Острозька академія». 2011. 396с.

2. Сибаль Я.І., Кадюк З.С., Іваницький І.Є. Економіко-математичне моделювання в АПК : навч.посіб. Львів : “Магнолія 2006”, 2013. 277с.

Момот О.

студент 1 курсу магістратури факультету управління, економіки та права

Герман К.

студентка 2 курсу факультету управління, економіки та права

Науковий керівник: Прокопишин О. С.

к. е. н., доцент кафедри обліку та оподаткування

Львівський національний університет природокористування

ГЕНЕЗИС ПОДАТКІВ ЯК ЕКОНОМІЧНОЇ КАТЕГОРІЇ

Вступ. В умовах, коли все більшого поширення набувають різні форми власності, а державна становить все меншу частку, основу формування доходів держави становлять податки. Окрім того, євроінтеграційні процеси зумовили зміни не тільки в бухгалтерському обліку і правилах ведення бізнесу – ці зміни торкнулися й податкової системи. Податкова система – це сукупність різних видів податків, що стягуються в державі. У своєму функціонуванні податкова

система опирається на наукові засади, які мають відповідати системності, встановлювати базу цієї системи, формувати правову основу, принципи. Принципи податкової системи повинні передусім бути стимулом подальшої підприємницької діяльності, не допускати податкової дискримінації, мати пропорційний характер, бути економічно обґрунтованими й забезпечувати єдиний підхід щодо стягнення податків. Податки в державі фактично становлять податкову політику, яка виконує фіскальну, економічну та соціальну функції.

Результати дослідження. Внаслідок соціально-економічного розвитку держави і суспільства відбувалося виникнення і становлення податків та оподаткування. На сьогодні найпоширенішим вважають існування трьох етапів розвитку податків: I етап – стародавній світ та початок середніх віків, II етап – XVI – XVIII ст., III етап – XIX ст. й дотепер.

Формування податкової системи України розпочинає свою історію з часів Київської Русі. Так, найпершим податком, що справлявся в Україні, вважається «данина», яка сплачувалася продуктами сільського господарства (медом, хлібом, шкурами тощо) і спрямовувалася на утримання княжого двору. Проте за часів Київської Русі нерегульованість розмірів податків, періодичність їх збору, випадковість і свавілля поборів призводили до зловживань особами, що збирали податки і особисто були зацікавлені в максимальному доході, результатом чого були заворушення і повстання [3].

У XVII ст. починають формуватися основні теорії податків як наукові концепції. У цей час податки з несистемних і випадкових платежів перетворюються на постійне джерело доходів бюджету. Це викликає чергове обурення населення. Така ситуація поставила вимогу перед фінансовою наукою щодо теоретичного обґрунтування податків. Створення наукових шкіл і розвиток податкових теорій досягають свого піку у XVIII–XIX ст.: держава починає брати активну участь в економічному регулюванні, розподілі доходів, соціальному забезпеченні, з'являється необхідність у створенні податкової ідеології. Значного поширення на початку XX ст. набувають концепції активного державного втручання в економіку, зокрема із застосуванням податкових інструментів.

Найдавнішими представниками класичної школи вважають англійських економістів А. Сміта (1723–1790 рр.) і Д. Рікардо (1772–1823 рр.). Вони вперше дослідили та обґрунтували питання економічної природи податків та їхнього зв'язку з послугами, які надає держава, визначили, що податок – це плата за послуги держави [1].

З часом податки стають важливим джерелом радикальних змін, адже виконують роль не лише головного елемента наповнення державного бюджету, а й фінансового регулятора економіки.

У сучасній економіці податки займають особливе місце і мають величезне значення для її розвитку [2]. У більшості сучасних економічних видань категорія «податки» трактується як обов'язкові, встановлені державою платежі, що

стягуються в установленому законом порядку для формування державних цільових фондів і спрямовуються на фінансування державою її функцій.

У різних країнах світу категорія податків має своє значення та свої особливості. Наприклад, у Німеччині значення податку полягає в тому, що населення за допомогою податків підтримує державу. У Великобританії сплата податків є обов'язком платників перед державою. У США податки виступають системою повернення суми державі (такса). Обов'язковим платежем вважають у Франції податок, майже таке значення податку притаманно і Польщі. У цій країні податок – безкоштовний обов'язковий і безповоротний платіж на користь держави. В Україні податки стягуються з фізичних та юридичних осіб до бюджету країни, мають постійний характер стягнення, тобто є обов'язковим платежем.

Як економічна категорія податки є економічними відносинами, що виникають між державою і платниками податків з приводу перерозподілу валового внутрішнього продукту для формування дохідної частини державного бюджету.

Згідно зі статтею 6 Податкового кодексу України, податком є обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників податку відповідно до цього Кодексу [4].

Однак більшість науковців сходяться на тому, що нормативне визначення податку в Податковому кодексі не повністю розкриває суть цієї категорії.

Соціально-економічній природі податків притаманна внутрішня протилежність: з одного боку, податки є невід'ємним елементом економічної системи, без якої вона не може функціонувати, а з іншого – причиною соціально-економічних потрясінь. Тому серед дослідників немає одностайності щодо змісту категорії, її місця і ролі в соціально-економічному житті суспільства. Науковці вважають, що суспільне призначення податків найбільш повно розкривається у виконуваних ними функціях [5].

Податок як фінансову і економічну категорію характеризують такі ознаки: примусовий характер (обов'язковість); безеквівалентність, тобто частка відчужуваного доходу (прибутку) не відшкодовується державою індивідуальному платнику в адекватному розмірі товарами чи послугами; законодавча регламентація; однаковий підхід до всіх платників; відсутність цільового використання; зміна форми власності (перехід права власності під час його сплати).

Висновки. У кожній державі можливе формування власної моделі податкової системи, яка охоплює методи й об'єкти оподаткування, ставки і види податків, терміни їх сплати тощо.

Види оподаткування, форми їх стягнення змінювалися в різні періоди розвитку суспільства. На наш погляд, практика стягнення податків вимагає вдосконалення, необхідно відшукати оптимальні варіанти елементів побудови податків, розробити досконалий механізм їх стягнення. Реалізуючи фінансову

політику окремими, неузгодженими методами, позбавленими стимулюючої функції, неможливо домогтися ефективного впливу на виробництво та реалізацію продукції.

Для країн, що прагнуть вступити до Європейського Союзу, орієнтиром в процесі адаптації їхніх податкових систем мають стати загальні тенденції оподаткування, які склалися в ЄС. Зараз цілком очевидно, що Україна повинна до цього процесу якомога швидше приєднатися, розвиваючи згідно з власним «фіскальним сценарієм» найменш поки що гармонізовані з ЄС сфери, тобто розвивати їх відповідно до здійснюваної державою моделі бюджетно-податкової політики.

Ефективною податкова система буде тоді, коли вона здатна буде вирішувати завдання, які пов'язані з розвитком виробництва і сприяють підвищенню життєвого рівня населення. Останніми роками зміни податкового законодавства в Україні не завжди є економічно обґрунтованими, однак кожен трансформований або новий податок має позитивний вплив на наповнення бюджету держави.

Бібліографічний список

1. Андрущенко В. Л. Податкова система: навч. посіб. Київ, 2015. URL: http://culonline.com.ua/Books/Podatкова%20sistema_Andrushenko.pdf.
2. Нездойминога О. Є. Податки – основний важіль макроекономічного регулювання. *Економіка і суспільство*. 2016. Вип. 2. С. 142-146. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/2_ukr/26.pdf.
3. Повість минулих літ. URL: <http://litopys.org.ua/>.
4. Податковий кодекс України від 2 груд. 2010 р. № 2755-VI. URL: <http://pro-u4ot.info>.
5. Турянський Ю. І. Податки як суспільно-економічна категорія, їх функції та види. *Національний вісник НЛТУ України*. 2014. Вип. 24.1. URL: http://nltu.edu.ua/nv/Archive/2014/24_1/296_Tyr.pdf.

Бичків М.М.

студент 1-го СП курсу факультету управління, економіки та права,

Кіндій Я.І.

студент 1-го СП курсу факультету управління, економіки та права,

Науковий керівник: Жидовська Н.М.

к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування

Львівський національний університет природокористування

ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ЇХ ВИРІШЕННЯ

Вступ. Повномасштабне вторгнення росії в Україну, яке почалося рік тому, призвело до великих людських жертв, масового переміщення населення та значного пошкодження інфраструктури, *зруйновано тисячі міст і сіл, непоправних збитків зазнав бізнес, пошматовано систему соціального захисту.* Вплив війни на економічну активність також виявився величезним, зокрема різко скоротився реальний ВВП, зросла інфляція, торгівля зазнала серйозних порушень, а дефіцит бюджету зріс до безпрецедентного рівня. Світовий банк дійшов висновку, що війна скоротила економіку України на 45%.

Однак, попри бойові дії, які продовжуються на Сході і Півдні, Україна, завдяки підтримці та допомозі міжнародних партнерів, зуміла утримати економіку країни від краху. Навіть більше, упродовж осінніх місяців економіка демонструє хоча й хиткі, але все ж очевидні ознаки стабілізації. [1]

Результати дослідження. Через агресію росії українська економіка зазнала найбільших втрат за часів своєї незалежності. За універсальним показником — ВВП був найгіршим в економічній історії України у 1994 році, коли скоротився на 22,9%. Інфляція тоді склала 401%.

За оцінкою Міністерства економіки, ВВП України у 2022 році скоротився на 32% при відносно помірній інфляції, яка не перевищила 30%. З точки зору статистики, це задовільний результат, адже масштаби агресії, руйнувань і шкоди, завданих росією, давали підстави для найпохмуріших прогнозів скорочення ВВП на 50% і більше. [2]

Матеріальні втрати економіки України внаслідок вторгнення рф подано на рисунку 1.

Як повідомляла прес-служба Міністерства фінансів, за 2022 рік державний бюджет виконано з дефіцитом у 911,1 млрд. грн. При цьому зазначимо, що дефіцит загального фонду становив 909,5 млрд. грн проти запланованого на 2022 рік дефіциту у 1,399 трлн гривень. [6]

За словами прем'єр-міністра Дениса Шмигала, дефіцит держбюджету в 2023 році перевищить 20% ВВП, тому покривати його планують за рахунок

допомоги партнерів. Прогноз інфляції до другого читання був зменшений з 30% до 28%. Бюджет-2023 планується з урахуванням 1,3 трлн грн доходів, витрати складуть 2,6 трлн грн. Зростання ВВП передбачається на рівні 3,2%. [4]

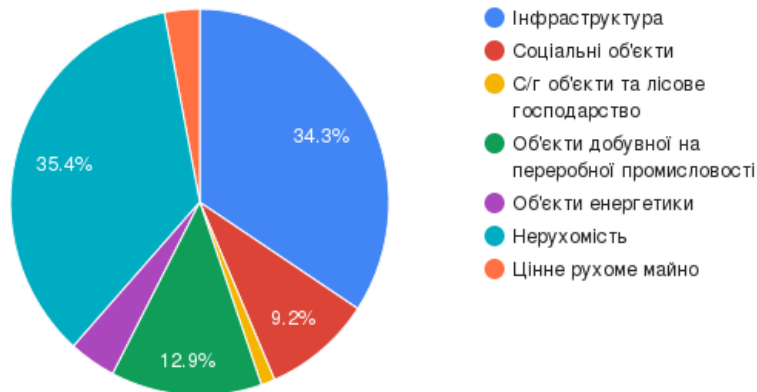

Рис. 1 Матеріальні втрати економіки України внаслідок вторгнення рф.

У звіті прем'єр-міністра зазначено, що наслідки вторгнення рф відчуватимуться упродовж кількох поколінь, оскільки сім'ї було розділено й переміщено, порушено розвиток людського потенціалу, знищено культурну спадщину, а позитивна траєкторія розвитку економіки й рівня бідності змінилася на негативну. [5]

Американський аналітичний центр - CEPR, який спеціалізується на економічній політиці, в своєму аналітичному звіті окреслює макроекономічну політику, яку потрібно обрати, щоб стабілізувати економіку України протягом війни. Увагу сфокусована на тому, що для кризи, яка виникла в Україні, не спрацює типова програма макроекономічного коригування, оскільки на кону не тільки виживання України, а й майбутнє Європи. Це ключове обмеження має зумовлювати дизайн будь-якої програми.

Таким чином, рекомендації CEPR базуються на чотирьох ключових елементах. [7]

По-перше, уряд повинен мобілізувати більше ресурсів для покращення свого фіскального становища, щоб країна могла фінансувати величезні військові витрати та забезпечувати основні державні видатки в зруйнованій війною економіці. Фіскальний дефіцит становить близько 5 млрд доларів на місяць, або біля 30% довоєнного місячного ВВП.

По-друге, дуже потрібний міцний номінальний якір. Сильна залежність від емісії грошей для фінансування державного дефіциту була неминучою в перші місяці війни, проте якщо нинішня залежність від грошового фінансування буде продовжуватися і далі, то інфляція, яка вже більше 20%, може швидко зрости значно вище. Уряд має наростити національні заощадження, а не фокусуватися на монетарному фінансуванні центральним банком. Разом із фіскальними органами центральний банк має запровадити гнучку систему для підтримки

макроекономічної стабільності. Кероване плавання обмінного курсу відповідає цій меті.

По-третє, на зовнішні дисбаланси слід реагувати поєднанням суворого контролю за впливом капіталу, обмежень на імпорт і певної гнучкості обмінного курсу. Йдеться, наприклад, про вищі податки на імпорт і обов'язковий перелік критично важливого імпорту. Це необхідно, аби уникнути загрози внутрішній макроекономічній стабільності з боку величезних фіскальних потреб. За умови радикального обмеження вибору для потенційних інвестицій, жорсткіший контроль над капіталом також допоможе уряду мобілізувати більше ресурсів на внутрішньому ринку капіталу за нижчою ціною. Важливим також є повне припинення виплат зовнішнього боргу.

По-четверте, хоча під час війни уряди зазвичай беруть на себе відповідальність за розподіл ресурсів, українські обставини вимагають більш ринкових механізмів. Це необхідно, аби забезпечити економічно ефективні рішення, які не перевантажують спроможність держави, не загострюють існуючі проблеми (наприклад, корупцію) або заохочують неоподатковувану діяльність на чорному ринку.

Висновки. Отже, сьогодні є підстави стверджувати, що країні вдалося певним чином зміцнити економічне середовище, однак уряд має ухвалити ще низку важливих рішень. Україні потрібно буде мобілізувати більше ресурсів для фінансування великих військових витрат, а також для допомоги населенню. А це вимагає розсудливості та обережності в державних фінансах, міцного номінального якоря, стійкої фінансової системи, ретельного управління зовнішніми балансами, а також гнучкості та ефективності у розподілі дефіцитних ресурсів.

Бібліографічний список

1. <https://mind.ua/openmind/20250301-ukrayinska-ekonomika-pochala-vidnovlyuvatisya-navit-na-tli-vijni-hto-i-shcho-comu-pospriyali>
2. <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/12/30/695585/>
3. <https://lr4.lsm.lv/lv/raksts/mes-ukrainai/vpliv-vyni-v-ukrani-na-ekonomku.a162799/>
4. <https://www.unian.ua/economics/finance/deficit-derzhbyudzhetu-u-2022-roci-perevishchiv-911-milyardiv-griven-minfin-12098193.html>
5. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099545009082226957/pdf/P1788430ed0fce0050b9870be5ede7337c6.pdf>
6. https://cepr.org/voxeu/columns/macroeconomic-policies-wartime-ukraine?fbclid=IwAR0cQGrMOx_fzMepb1gNfA2mTUu7U6mo2ksPOq6hBzVlaocZv42X7CPs2W4
7. <https://cepr.org/system/files/2022-08/RapidResponse2.pdf>

Паньків В.
студентка 2 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Андрушко Р.П.
к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування
Львівський національний університет природокористування

ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТООБІГ – ЗБІЛЬШЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕСОМ

Вступ. Сучасні аспекти електронного документообігу пов'язані з розвитком технологій, що дозволяють ефективно та безпечно обмінюватися даними та документами.

Документообіг в системі бізнесу матеріалізує процеси збирання, перетворення, зберігання інформації, а також ефективність управління та прийняття рішень, контроль за їх виконанням.

Впровадження інтегрованої системи електронного документообігу в бізнесі значно покращить всі ці процедури, тому її роль як елемента електронного урядування є надзвичайно важливою.

Результати дослідження. В умовах сьогодення електронний документообіг має бути у кожному суб'єкті господарювання.

Це сукупність інформації, яка створюється та циркулює на підприємстві чи поступає ззовні і надання її за межі компанії. Тобто ключовою ознакою електронного документообігу стає факт створення електронних документів замість паперових.

Електронний документообіг (ЕДО) - це обмін інформацією, документами та даними між організаціями за допомогою електронних засобів зберігання, передачі та обробки даних.

Іншими словами, електронний документообіг (обіг електронних документів) – це сукупність процесів створення, оброблення, редагування, відправлення, передавання, одержання, зберігання, використання та знищення електронних документів, які виконуються із застосуванням перевірки цілісності та у разі необхідності з підтвердженням факту одержання таких документів [1].

Електронний документообіг в бізнесу включає зовнішні та внутрішні документи. На відміну від внутрішнього, зовнішній електронний документообіг забезпечує можливість обмінюватися юридично значущими документами з партнерами та контрагентами.

Сучасний сервіс документообігу має забезпечувати можливість інтеграції з обліковою системою користувача, завантаження чи створення документів, підтримку різних форматів електронних документів.

Електронний документообіг стосується не лише підприємств, а й органів державної влади. Так, у рамках реалізації Національної програми інформатизації передбачено створення інтегрованої системи е-документообігу, яка має забезпечити обіг документів та скоротити терміни підготовки і прийняття рішень органами державної влади.

Загальні питання електронного документообігу на підприємствах регулюються низкою законодавчих актів. Так у ст. 7 Закону №851 визначено, що копією електронного документа є візуальне подання електронного документа на папері, яке засвідчене в порядку, встановленому законодавством [2]. У статті 9 п.6 Закону України №996 [3] зазначено, що підприємство зобов'язане виготовити копії документів за свій рахунок.

При цьому під електронним документом розуміють документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа (рис.1.).

Електронний документ завершується накладанням цифрового підпису, який є обов'язковим реквізитом і використовується фізичними та юридичними особами - суб'єктами електронного документообігу для ідентифікації підпису та підтвердження цілісності даних в електронній формі.

Слід зазначити, що Закон України «Про електронний цифровий підпис» № 852 втратив чинність, а з 07.11.2018 р. діє Закон України «Про електронні довірчі послуги» (далі – Закон №2155). Одним з найважливіших положень Закону № 2155 є взаємне визнання українських та іноземних сертифікатів відкритих ключів та **електронних підписів** [4]. Даний Закон запровадив такі механізми:

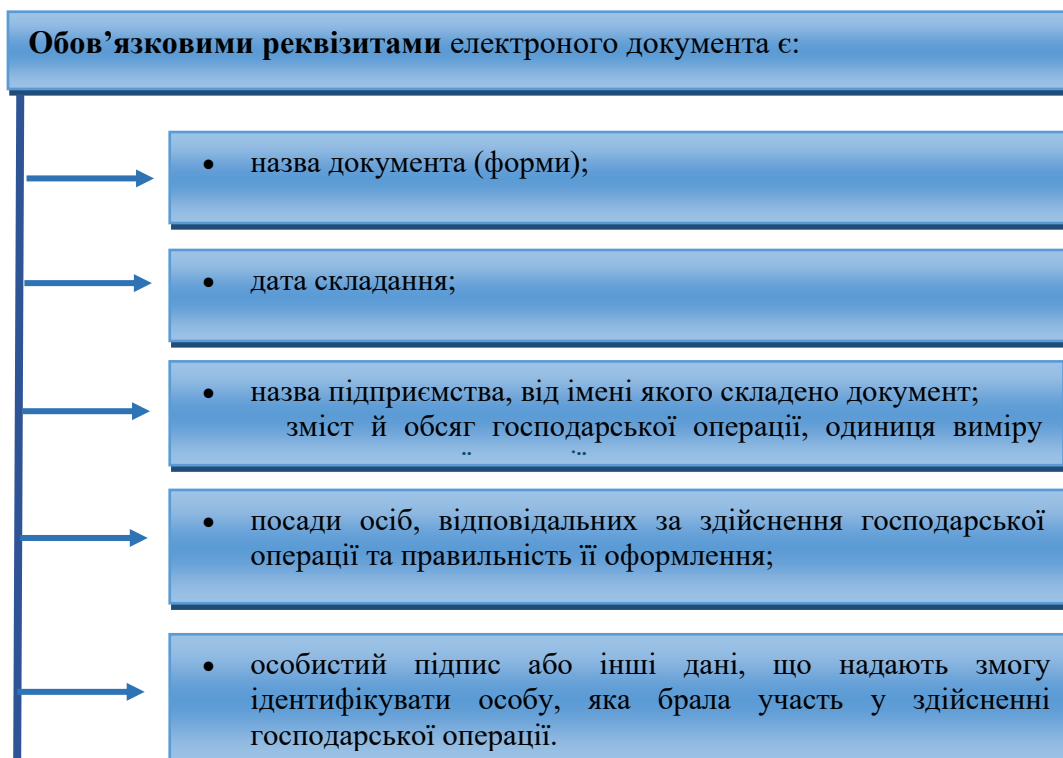

Рис. 1. Обов'язкові реквізити електронного документа.

- електронна ідентифікація;
- електронний підпис;
- електронна печатка;
- електронна позначка часу;
- реєстрована електронна доставка, тощо.

Згідно з ч.2 ст. 22 Закону № 2155 ідентифікація фізичної особи, яка звернулася за отриманням послуги формування кваліфікованого сертифіката відкритого ключа, здійснюється за умови її особистої присутності за паспортом громадянина України або за іншими документами, які унеможливають виникнення будь-яких сумнівів щодо особи, відповідно до законодавства.

Крім того, запроваджується адміністративна послуга щодо включення юридичних та фізичних осіб - підприємців, які мають намір надавати електронні довірчі послуги (ЕДП), до Довірчого списку, а також встановлюється порядок ведення такого списку. Також, визначається процедура незалежної оцінки відповідності для ЕДП та можливість використання зазначеними особами у своїй діяльності як національних, так і міжнародних стандартів.

Рис. 2. Основні принципи державного регулювання у сферах електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації.

Висновки. У законодавстві України немає обмежень щодо використання на підприємстві єдиної інформаційної програми для ведення бізнесу. Основні переваги електронного документообігу для сучасного бізнесу – це зменшення масиву інформації, швидкості та ефективності їх обробки, оперативності отримання даних.

Сучасний сервіс документообігу має забезпечувати можливість інтеграції з обліковою системою користувача, завантаження чи створення документів, підтримку різних форматів електронних документів.

Для організації внутрішнього електронного документообігу підприємству достатньо придбати спеціальне програмне забезпечення для генерації електронних підписів.

Слід зазначити, що не виключається виникнення проблем через ймовірність несанкціонованого доступу до інформації, некваліфікованих дій користувачів, технічних неполадок та вірусів, що руйнують систему.

Бібліографічний список

1. Денисенко О. Електронний документообіг: від створення до зберігання документів підприємства, 2019. URL: <https://www.kadrovik01.com.ua/article/3776robotazelektronnimidokumentami>.
2. Про електронні документи та електронний документообіг. Закон України від 22.05.2003р. N 851-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/851-15>.
3. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність. Закон України №2164-VIII зі змінами, внесеними 05 жовтня 2017 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/996-14>.
4. Про електронні довірчі послуги. Закон України від 05.10.2017 р. №2155-VIII. <http://zakon.rada.gov.ua/go/996-14>.

Якимлюк А.
студентка 3 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Андрушко Р.П.
к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування
Львівський національний університет природокористування

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ СИСТЕМИ МАЛОГО БІЗНЕСУ

Вступ. В умовах поглиблення кризових явищ в економіці України значна частина малого бізнесу вимушена переглянути подальшу стратегію своєї діяльності.

Тому, подальший розвиток суб'єктів малого бізнесу має сприяти створенню позитивного іміджу для України і забезпеченню ефективної ринкової економіки з метою її інтеграції в європейську спільноту.

Результати дослідження. В республіці Польща створені набагато кращі умови для ведення малого бізнесу ніж в Україні. Оскільки республіка Польща є членом ЄС, то зареєстровані на її території компанії мають усі можливості вільно торгувати товарами роботами чи послугами не тільки в рамках польського ринку (що становить близько 38 млн. споживачів), а й ринку ЄС загалом (обсяг якого складає близько 550 млн. споживачів).

Тут необхідно затратити менше часу і сил для ведення обліку та складання бухгалтерської звітності, тощо. Основна перевага, для підприємців Польщі є впровадження онлайн-бухгалтерії, тут зміни в податковому законодавстві відбуваються не так часто, всі нововведення завжди раціональні та обґрунтовані.

При виборі малого бізнесу в Польщі можливим є варіант купівлі франшизи. Це дає змогу будь-якому іноземцю без додаткових труднощів займатися підприємницькою діяльністю. Відтак відпадає необхідність дуже великих початкових капіталовкладень, а кожен покупець отримує підтримку від франчайзера на території Польщі. Але потрібно не забувати, що умови отримання франшиз і її вартість може бути різною. В результаті кожен іноземець після покупки готової польської компанії отримає немало переваг. Йому не потрібно вкладати кошти для просування бізнесу на ринку, що необхідно після відкриття нової фірми. Новоспечений власник звільняється від обов'язків по закупівлі обладнання чи підбору персоналу, оскільки вони вже присутні у компанії, що функціонує [1].

При реєстрації фірми в Польщі їй надається юридична адреса. Вона повинна відповідати реальному розміщенню компанії. Також на цю адресу надходитиме кореспонденція фірми, листи від податкової інспекції та інших служб.

За відсутності приміщення, можна використати дуже зручну для багатьох підприємців послугу – «віртуальний офіс». У відкритті віртуального офісу є багато переваг. Його власник звільняється від пошуку приміщення, яке повинно мати оптимальну вартість і розміщення, від укладання додаткових договорів (купівлі-продажу чи оренди).

Зекономлені кошти можна витрати раціонально:

- на просування компанії на ринку;
- на купівлю необхідного обладнання;
- на залучення відповідних спеціалістів.

Отже, віртуальний офіс вигідно відкривати коли власник фірми не планує постійно перебувати в Польщі для ведення бізнесу, то кращого варіанту не знайти.

Власнику малого бізнесу можуть надати і кваліфіковану допомогу при веденні обліку та складанні звітності. На території Польщі існують три варіанти організації такого процесу:

- самостійне введення бухгалтерського обліку, що потребує певних знань і навичок. Такий варіант зв'язаний з багатьма ризиками, тому що власник компанії не завжди достатню компетентний у вирішенні важливих питань;

- включення у штат фірми бухгалтера. Цей варіант вигідний для великих підприємств з інтенсивним фінансовим оборотом. Щоб найняти бухгалтера, йому необхідно щомісяця сплачувати заробітну плату і забезпечувати відповідні соціальні гарантії, що передбачає значні видатки;

- бухгалтерський супровід бізнесу компетентними фірмами. Найпростіший і найвигідніший варіант для власників бізнесу в Польщі. Спеціалісти залучених компаній беруть на себе обов'язки по організації бухгалтерського обліку за встановлену плату. Більш як 60% підприємців в Польщі користуються послугами таких фірм [2].

Отже, при замовленні послуг зовнішньої компанії для ведення бухгалтерського обліку і податкового супроводу можна розраховувати на деякі гарантії. Підприємець може не переживати за якість наданих послуг і за появу санкцій в випадку помилок у звітній документації. Таких гарантій він не отримає, якщо найме бухгалтера чи буде все виконувати самостійно.

Кожна компанія може самостійно вибирати тривалість звітного періоду, який складає один місяць чи квартал. Фінансовий рік у Польщі повністю збігається з календарним. Він триває стандартних дванадцять місяців.

Вибір системи оподаткування – це важливе питання, так як коли вона правильно підібрана, то це дає можливість зекономити кошти та й чималі.

Республіка Польща характеризується одним з найоптимальніших рівнів оподаткування серед інших країн Євросоюзу, табл. 1. До прикладу, податок на прибуток юридичних осіб в Польщі становить - 19%, у Німеччині – 30%, в Естонії – 21%, в Угорщині – 20,6%. Особливу увагу слід звернути і на ПДВ

(VAT), що становить 23% та повертається платнику на рахунок «живими грошима» у визначений законом строк [2].

А ймовірність проведення фіскальними органами перевірок новостворених фірм впродовж перших 3-х років діяльності є мінімальною. Виняток може становити випадки, коли щойно створена фірма ініціює повернення значних сум ПДВ (VAT).

Таблиця 1

Прямі податки та їх ставки у республіці Польща

Вид податку та збору	Ставка
Податок на прибуток фізичних осіб	(PIT) залежить від заробітку: <ul style="list-style-type: none"> • річний обсяг доходів менше 85,5 тисяч злотих – податкова ставка 18%; • при доходах, які складають більше 85,5 тисяч злотих – 32%.
Податок на прибуток юридичних осіб	(CIT) досягає розміру 19%.
Податок на продаж та набуття майна	Розмір стягнень при купівлі чи продажі нерухомості визначається на місцевому рівні органами управління. Гміни встановлюють ставку на один квадратний метр, яка не може перевищувати показників, встановлених Міністром фінансів на кожний рік.

Юридичні особи звільняються від обов'язку здачі декларації кожного місяця чи кварталу. При цьому існують фінансові зобов'язання щодо сплати авансу до 20 числа кожного наступного звітного періоду.

Висновки. На даний час, одні суб'єкти малого бізнесу стають на шлях максимальної оптимізації витрат, зменшення обсягів своєї діяльності, а інші – шукають нові ринки збуту та стабільніші умови для підприємництва.

В цьому контексті перспективним напрямком подальшого розвитку для українських компаній є започаткування та ведення малого бізнесу на території Європейського Союзу.

Відтак, польське законодавство дає можливості для створення фірм в короткі строки та без обов'язкового перебування при цьому засновників на її території.

Однією з ключових переваг ведення малого бізнесу на території країн ЄС, є без сумніву, можливість доступу до недорогих європейських кредитів та існує можливість скористатися спеціальними грантовими бізнес-програмами ЄС.

Важливим чинником забезпечення розвитку малого бізнесу в Україні є формування сучасної фінансової інфраструктури підтримки підприємництва за європейським зразком.

Бібліографічний список

1. Andrushko R., Myronchuk Z. Features of small business in Poland: accounting and taxation. *Креативність, підприємництво, інновації: управлінські та освітні тренди майбутнього: праці Міжнародної науково практичної конференції (16-17 червня 2021 р.) / за редакцією Ярмош О. В., Дудневої Ю. Е., Нестеренко Р. О.* Харків : Видавництво «Точка», 2021. С.7-12. ISBN 978-617-7856-36-7
2. Lorem ipsum dolor 1% PODATKU DLA ORGANIZACJI POŻYTKU PUBLICZNEGO (OPP) [Електронний ресурс]

*Харачко Х.,
студентка 5 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Андрушко Р.П.
к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування
Львівський національний університет природокористування*

ІНСТИТУЦІЙНА СУТНІСТЬ РОЗВИТКУ СУДОВО-БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В УКРАЇНІ

Вступ. Важливу роль в економічних процесах, що відбуваються у нашій державі, відіграє й судово-бухгалтерська експертиза. Її роль постійно збільшується у зв'язку з посиленням конкурентної боротьби та ускладненням глобалізаційних процесів.

Проте, окрім економічної експертизи, не менш цікавою є незалежна судово-бухгалтерська експертиза, яка проводиться не тоді, коли цього вимагають судово-слідчі органи, а як сам суб'єкт господарювання зацікавлений у її здійсненні, щоб забезпечити повноту й об'єктивність та результативність своєї діяльності.

Результати дослідження. Практичний досвід кримінального, цивільного процесу показує, що дедалі більшого значення набуває судова бухгалтерська експертиза. Оскільки виникає потреба у застосуванні спеціальних знань, що стосується податкових справ і спорах про виконання зобов'язань сторонами цивільно-правових угод.

Судово-бухгалтерська експертиза є одним із найпоширеніших видів судових експертиз. Необхідність у судово-бухгалтерській експертизі виникає під час розслідування і судового розгляду цивільних справ про привласнення, посадові (службові) злочини, а також відносно цивільних справ, коли необхідно

проаналізувати дані про фінансово-господарські операції, що відображені у бухгалтерському обліку [1, с. 9].

Судово-бухгалтерська експертиза виникла з практичної необхідності у наданні допомоги правоохоронним органам у процесі слідства. Розвиток суду в суспільстві тісно переплітався з використанням даних обліку. Видатні оратори Афін та Риму – Демосфен і Цицерон – у промовах досить часто посилалися на дані бухгалтерських документів, оскільки фіксуючи господарські операції, вони містили інформацію про юридичні наслідки таких дій або подій. На той час основними засобами контролю були інвентаризація та документація; вони і стали підґрунтям для наступних судових досліджень [2].

Приблизно у XV ст. бухгалтери стали виступати в суді як експерти. Також була вже виділена різниця між експертом *in testes* – незалежним збирачем доказів та експертом *boni instructores iudicis* – помічником судді у прийнятті рішень.

У XVII ст. були створені спеціальні інститути експертів-бухгалтерів, які проводили експертизи на вимогу судових органів.

Починаючи з XX ст. аудиторські перевірки і судова експертиза стали звичайним явищем у економічно розвинутих країнах. Проте розвиток не стояв на місці і у XX ст., наприклад у 1903 році опубліковано книгу «Судова експертиза документів» Буринського Є., який виділив судово-бухгалтерську експертизу з поміж інших її видів. У 1913 році вийшла в друк праця Іванова С.Ф. «Бухгалтерська експертиза в судовому процесі», яка отримала міжнародне визнання. Він уточнив, що «...судово-бухгалтерська експертиза має на меті досліджувати через запрошених судом осіб, які мають досвід у рахівництві, ведення бухгалтерських книг, документів і звітних відомостей для виявлення необхідних у ході справи спеціального характеру, що можуть бути вирішені тільки цими особами» [3].

Отже можна виділити такі етапи становлення судово-бухгалтерської експертизи:

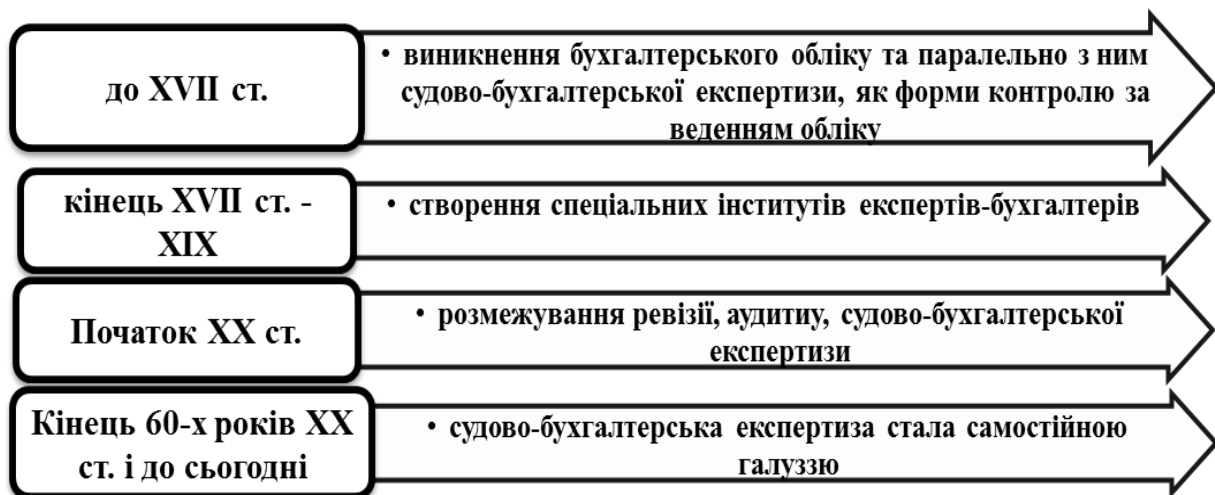

Рис. 1. Основні етапи становлення судово-бухгалтерської експертизи.

Етапи розвитку судово-бухгалтерської експертизи характеризують її з точки зору процесуально-правового та економічного змісту. По-перше це процес, керований системою правил, закріплених законодавчо; по-друге - реалізація системи знань у галузі бухгалтерського обліку, фінансів, аудиту, ревізії, економічного аналізу тощо.

В чинному законодавстві не має визначення судово-бухгалтерської експертизи, розглядається судова експертиза та її вид судово-економічна експертиза. Тому виникає необхідність у виділенні поняття судово-бухгалтерська експертиза, у табл. 1 ми дослідили ряд тлумачень різних дослідників.

Результативність судово-бухгалтерської експертизи значною мірою залежить від її підготовки, у якій можуть бути виділені кілька складових: вибір часу та призначення експертизи; підготовка матеріалів для її проведення; винесення постанови про призначення експертизи.

Таблиця 1

Визначення поняття судово-бухгалтерська експертиза

Волкова І.А.	Судово-бухгалтерська експертиза – це дослідження фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання, яке в межах чинного законодавства здійснюється особою, котра володіє спеціальними знаннями в галузі бухгалтерського обліку (експертом-бухгалтером), з метою подання висновку стосовно кола питань, поставлених органами дізнання, попереднього слідства чи суду.
Колісник О.П.	Судово-бухгалтерська експертиза – це процесуальна дія, що полягає у експертному дослідженні документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності, з метою формування та надання висновку стосовно питань, поставлених органами дізнання, досудового та судового слідства.
Мумінова-Савіна Г.Г.	Судово-бухгалтерська експертиза – це дослідження фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання, яке в межах чинного законодавства здійснюється особою, котра володіє спеціальними знаннями в галузі бухгалтерського обліку (експертом-бухгалтером), з метою подання висновку стосовно кола питань, поставлених органами дізнання, попереднього слідства чи суду.

Висновки. Аналізуючи вище наведені визначення надані науковцями, на нашу думку судово-бухгалтерська експертиза – це дослідження фахівцями, які володіють знаннями бухгалтерського і податкового обліку та звітності, що проводиться в ході досудових слідчих дій і судових процесів та є наслідком інституційного середовища навколо нього.

Вважаємо, що незалежна експертиза повинна проводитися тоді, коли сам суб'єкт господарювання зацікавлений і готовий здійснювати усі необхідні витрати.

Бібліографічний список

1. Волкова І. А. Судово-бухгалтерська експертиза: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.]. К.: Центр учбової літератури, 2009. 84 с.
2. Білуха М.Т. Судово-бухгалтерська експертиза: Підручник для студентів вузів. К.: Воля, 2004. 653 с.
3. Гуцаленко Л.В. Судово-бухгалтерська експертиза. Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2011. 352 с.

Тихонюк В.
студентка 3 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Малецька О.
к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування
Львівський національний університет природокористування

ІСТОРИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Вступ. Бухгалтерський облік є основним видом господарського обліку. Бухгалтерський облік - процес вимірення, реєстрації, виявлення, узагальнення, збереження, накопичення і передачі інформації про діяльність підприємства внутрішнім та зовнішнім користувачам для прийняття рішень. Вагомі особливості бухгалтерського обліку містяться в тому, що він спочатку тільки вартісний, безперервний і постійний, документально обґрунтований, використовує притаманні йому методи обробки інформації. Облік взагалі означає роботу яка складається з операцій спостереження, вимірювання та фіксації фактів, процесів, явищ, подій суспільного життя. Бухгалтерський облік є одночасно і наукою, і мистецтвом, яке опирається на певні принципи та методи.

Результати дослідження. Займаючись теорією бухгалтерського обліку, ми повинні представляти його як ідею вдосконалення процесів управління господарською діяльністю, що розвивається. Але щоб краще управляти, треба удосконалювати і сам інструмент управління. У нашому випадку - це методологія бухгалтерського обліку. Методологія бухгалтерського обліку пройшла шість головних етапів, умножаючись, ускладнюючись і удосконалюючись. При цьому досягнення попередніх етапів органічно включаються до складу подальших етапів, розчиняються в них. Розглянемо ці етапи:

1. Натуралістичний (4000 до н.е. - 500 до н.е.). Думка бухгалтера достатньо примітивна, він хоче відобразити в обліку те, що бачить, з чим працює. Спочатку

просто відобразити, потім точність віддзеркалення перетворюється на ідеал. Чим точніше облік фіксує те, що відбувається в господарстві, тим краще. Так виникає центральне поняття бухгалтерського обліку – факт господарського життя. У основі обліку завжди лежали, лежать і лежатимуть факти господарського життя. У найзагальнішому вигляді факт господарського життя - це те, що повинен згідно програмі спостереження (інструкції) зареєструвати бухгалтер. Будь-яка одиниця майна, що знаходиться в організації, повинна бути зафіксована в обліку. Так народжується інвентаризація і разом з нею матеріальні (інвентарні) рахунки.

2. Вартісний (500 до н.е. – 1300 р.р.). Поява грошей (перші монети виникли в V в. до н.е.) привела до виникнення нового прийому – оцінки, яка проводилася у всіх випадках, коли гроші виступали у функції міри вартості. З цієї миті об'єкт обліку – факт господарського життя – роздвоївся, бо спочатку він відображався в натуральному вимірюванні, а потім в грошовому.

3. Діграфічний (1300 – 1850 р.р.). Бажання і необхідність виявляти фінансовий результат господарської діяльності привели до розділення патрімонального обліку на уніграфічний (простий запис) і діграфічний (подвійний запис). У плані рахунків відбулася революція, оскільки з'явилися умовні рахунки (рахунки порядку і методу); рахунки власних засобів – рахунок капіталу і додатковий до нього рахунок прибутків і збитків.

4. Теоретико-практичний (1850 – 1900 р.р.). Подальший розвиток діграфічного обліку йшов по двох напрямках. Одні бухгалтери намагалися тлумачити факти господарського життя з позицій юриспруденції, інші розглядали їх як економічні. Інші бухгалтери, а їх була більшість, значну увагу приділяли обліковій процедурі, що привело до диференціації рахунків, їх класифікації, розвитку різних форм рахівництва. Бажання пізнати зміст процесів, що враховуються, і зробити бухгалтерську процедуру ефективнішою привело до виникнення умовних категорій (баланс, прибуток, собівартість, витрати виробництва і звернення і т.п.), і практика обліку ще більш віддалилася від конкретної реальної дійсності, але з тим, щоб краще зрозуміти і ефективніше впливати на неї. Це знайшло віддзеркалення в новій диференціації рахунків. Тепер разом з рахунками «власними» (матеріальні, розрахунків), півуставними (рахунки власних засобів) з'явилися абсолютно умовні «метафізичні» рахунки (результатні і контрарні), і бухгалтерський облік став набувати вигляду вже не фотографії, а щось подібне рентгенограмі.

5. Науковий (1900 – 1950 р.р.). Багато століть бухгалтерський облік існував як практична діяльність (рахівництво). Вона включала набір процедур, вибір між якими робився методом проб і помилок. У середині XIX в. були закладені основи бухгалтерської науки (рахунковедення), сформульований і обґрунтований її категорійний апарат. Істотне значення на цьому етапі одержують облік витрат і калькуляція собівартості робіт і послуг.

6. Сучасний (з 1950 р.) етап привів до розвитку динамічного і статичного трактувань балансу і до спроб їх деякого синтезу. В цілому міняється природа

рахунків, відбувається перехід від обліку підприємств до обліку всього народного господарства; рахунки перестають відображати досить точні юридичні явища і починають концентрувати рух інформації, кожен рахунок стає «чорною скринькою», що має вхід (дебет) і вихід (кредит). На цьому етапі було усвідомлено, що облік ведеться на користь різних груп, що беруть участь в господарських процесах, і єдиний бухгалтерський облік предстает в різних видах: податковий облік ведеться на користь держави, фінансовий – для діючих і потенційних власників, управлінський – унаслідок потреб адміністрації.

Висновки. Отже, бухгалтерський облік – один у всіх обличчях. Його минуле ховається від нас, залишаючи тільки розрізнені фрагменти, зв'язок між якими ми повинні прослідкувати.

Бібліографічний список

1. Бруханський Р.Ф. Бухгалтерський облік. Підручник. Тернопіль.ТНЕУ.2016. 480 с.
2. Етапи розвитку бухгалтерського обліку URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/sud_buh/files/Tema_1.pdf
3. Закон України №996 Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні URL: <https://i.factor.ua/ukr/law-70/>

***Протоцька Т.**
студентка І курсу ОС «Магістр» факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Гнатишин Л.
д.е.н., професорка кафедри обліку та оподаткування
Львівський національний університет природокористування*

КОНТРОЛЬ БІОЛОГІЧНОГО ПЕРЕТВОРЕННЯ У САДІВНИЧИХ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВАХ

Сучасна рентабельна та конкурентоспроможна діяльність фермерських господарств передбачає систематичне ефективне проведення заходів контролю як усієї операційної діяльності, так і окремих її сегментів. Не є винятком господарства садівничої спеціалізації [4]. Сьогодні найефективнішим методом покращення функціонування фермерського господарства є організація системи управління, яка ґрунтується на виконанні нею таких основних функцій: організації, планування, мотивації та контролю. Завдяки функції контролю фермер може приймати ефективні розпорядчі та управлінські рішення. Нехтування

заходами контролю навпаки – сприяє порушенню організаційно-технологічних процесів біологічного перетворення у садівництві, недоліків і порушень у системі первинного документування, аналітичного та синтетичного обліку довгострокових і поточних біологічних активів садівництва, витрат на біологічне перетворення тощо. При цьому також спостерігаються порушення в оцінці та оприбуткуванні готової продукції, недотриманні методики проведення інвентаризації, невиконання матеріально-відповідальними особами своїх обов'язків [2]. Наслідками є неефективне використання фінансових, матеріальних та трудових ресурсів господарства, збільшення фінансово-економічних зловживань та злочинів, що, своєю чергою, має негативні наслідки на кінцеві результати діяльності господарства. У зв'язку з цим є потреба у вдосконаленні методики та організації контролю біологічних перетворень у садівництві.

В умовах фермерського господарства важлива роль відводиться внутрішньому контролю. Це здійснюваний самим господарством процес перевірки виконання усіх управлінських рішень у сфері операційної діяльності з метою побудови виробничої стратегії та запобігання кризовим явищам, які можуть стати причиною банкрутства господарства». Це є перманентна робота, що нівелює можливість зловживань і сприяє використанню ресурсів господарства на його ж користь згідно з прийнятими планами. Систему заходів внутрішнього контролю визначає фермер, у тому числі тих, які сприяють ефективному виконанню працівниками своїх безпосередніх обов'язків щодо забезпечення біологічного перетворення у садівництві.

Метою здійснення контролю біологічних перетворень у садівництві є встановлення достовірності щодо наявності і руху довгострокових та поточних біологічних активів садівництва, витрат на вирощування садівничої продукції.

Відтак, основними завданнями контролю біологічного перетворення у садівництві є:

- забезпечення своєчасності та повноти оприбуткування незрілих та зрілих довгострокових біологічних активів садівництва, переведення молодих садів до складу плодоносних;
- перевірка причин вибуття довгострокових біологічних активів садівництва;
- перевірка достовірності оцінки довгострокових біологічних активів садівництва та оприбуткованих плодів;
- перевірка достовірності інформації про понесені витрати на виробництво продукції садівництва;
- перевірка ефективності виробництва та якості продукції садівництва.

У фермерському господарстві контрольні функції, як частину своїх функціональних обов'язків, виконує фермер та бухгалтер. Об'єктами контролю є довгострокові біологічні активи садівництва (сад), витрати за елементами та

статтями калькуляції, поточні біологічні активи садівництва (саджанці, розсада тощо) [5].

Щодо методів контролю, то використовують як загальнонаукові (дедукція, синтез, індукція, аналіз, конкретизація, моделювання, системний підхід), так і специфічні (документальний і фактичний контроль, розрахунково-аналітичні прийоми, узагальнення, реалізація результатів контролю). У досліджуваному фермерському господарстві внутрішній контроль здебільшого здійснює фермер, оскільки саме він стежить за дотриманням технології виробництва продукції садівництва, а також за використанням матеріальних і трудових ресурсів, особливо електроенергії, мінеральних добрив та хімічних засобів захисту багаторічних насаджень [3].

Відсутність методичних рекомендацій щодо регулювання порядку проведення контролю, на практиці призводить до того, що фермер, оскільки на нього покладено контрольні функції, змушений керуватися винятково власним досвідом та професійними навичками. Тому, для досліджуваного фермерського господарства пропонуємо таку схему внутрішнього контролю біологічного перетворення у садівництві [1].

На початку внутрішньої перевірки здійснюють інвентаризацію дерев яблуневого саду, огляд їхнього стану та інших комунікацій. При цьому з'ясовують не лише фактичну кількість дерев, а й умови вирощування, дотримання технології вирощування плодів. Також доцільно ретельно перевірити дані бухгалтерського обліку і звітності про вихідну кількість дерев та причини їх вибуття.

Повноту й своєчасність оприбуткування урожаю плодів контролюють за даними первинного обліку. Результативним прийомом є порівняння даних бухгалтерського обліку про оприбуткування готової продукції з первинних документів. З метою уникнення ситуацій, пов'язаних із неврахуванням певних аспектів, особа, яка здійснює перевірку, повинна бути добре обізнана із специфікою виробництва та технологію біологічного перетворення у садівництві. Для галузі садівництва типовими є такі порушення:

- безпідставне завищення норм витрачання мінеральних добрив та засобів захисту рослин;
- списання матеріалів на заходи, які не проводилися;
- неоприбуткування або часткове оприбуткування плодів;
- порушення строків переведення молодих насаджень садів до складу плодоносних;
- порушення технології виробництва.
- порушення методики оцінки готової продукції та довгострокових біологічних активів садівництва;
- факти крадіжок урожаю;
- завищення даних про побічну продукцію;

- несвоєчасне включення до собівартості окремих видів витрат;
- невідповідність методу обліку витрат, методу, що зазначений в обліковій політиці господарства;
- безпідставне (без документального оформлення) включення витрат до складу собівартості.

Таким чином пропонуємо впровадити послідовність запропонованих заходів контролю біологічного перетворення у садівництві, зокрема доцільно належну увагу приділяти джерелам інформації, суб'єктам та об'єктам контролю, типовим порушення у садівництві. Ефективність здійснення контрольних заходів біологічного перетворення у садівництві залежить від обґрунтованості обраних методів контролю, що забезпечить уникнення відхилень від встановлених норм та отримання конкурентоздатної продукції садівництва. Застосування запропонованого порядку контролю біологічного перетворення у свинарстві підвищить якість та забезпечить достовірність облікової інформації, потрібної для обґрунтування і прийняття оперативних управлінських рішень на усіх рівнях управління садівничим господарством.

Бібліографічний список

1. Богданюк О. Удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення управління конкурентоспроможністю садівництва. Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації. Міжнародний збірник наукових праць. 2014. Вип. 2. С. 142-145.
2. Бірюк О. Г., Смольська О. Ю. Документальне оформлення виробництва і виходу продукції садівництва. *Економіка та управління підприємствами*. 2014. № 2. С. 224-229.
3. Михальська В. В. Облік витрат на забезпечення якості продукції в контексті вирощування біологічних активів садівництва. Технологічний аудит і резерви виробництва. 2015. № 2/6(22). С. 77-83.
4. Михальська В. В. Сутність біологічних активів садівництва. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2013. №3(23). С. 128-134.
5. Смольська О. Ю. Основні напрями впровадження облікової політики на садівничих підприємствах. *Агросвіт*. 2014. № 12. С. 55-59.

Михасюк М.

*студентка 1 курсу магістратури факультету управління,
економіки та права*

Юфан В.

*студент 1 курсу магістратури факультету управління,
економіки та права*

Науковий керівник: Прокопишин О. С.,

*к. е. н., доцент кафедри обліку та оподаткування
Львівський національний університет природокористування*

КОНТРОЛЬ ЗА ФОРМУВАННЯМ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ ДЛЯ ПОТРЕБ УПРАВЛІННЯ

Вступ. Під час переходу України на нову систему обліку та звітності важливим кроком був поділ господарського обліку як єдиної системи на окремі складові. Особливого значення набув управлінський облік, оскільки він являє собою комплексну систему обліку, контролю, планування та аналізу інформації, що стосується доходів і витрат.

Актуальною на сьогодні є проблема правильної організації контролю за витратами на підприємстві та включення їх у собівартість виробленої продукції. За існуючої практики контролю матеріальних ресурсів, основні центри контролю стану й використання матеріальних ресурсів – це відділ матеріально-технічного забезпечення, структурні підрозділи, склади, місця використання ресурсів, бухгалтерія й деякі інші функціональні підрозділи. Однак діяльність їхня недостатньо регламентується щодо контролю за формуванням собівартості продукції. Водночас для ухвалення ефективного управлінського рішення важливим є своєчасне надходження об'єктивної інформації від бухгалтерів-аналітиків.

Результати дослідження. Для успішного функціонування сільськогосподарського підприємства в сучасних економічних умовах необхідне вдосконалення виробничого процесу та механізму управління ним. Визначення собівартості продукції є прерогативою управлінського обліку, оскільки завданням фінансового обліку є оцінка активів підприємства з метою їх продажу.

Собівартість продукції – це грошове вираження витрат на виробництво та реалізацію продукції. Під час обчислення собівартості продукції важливе значення має визначення складу витрат, що входять до неї. Як відомо, витрати підприємства відшкодовуються за рахунок двох власних джерел: собівартості (валових витрат) та прибутку.

Зміни в сучасному економічному житті України потребують удосконалення теорії й практики організації внутрішньогосподарського

контролю. А основна проблема сучасного внутрішньогосподарського контролю полягає в тому, що він певною мірою обмежується інформацією, яка зібрана бухгалтерським обліком.

Успішне просування продукції на ринку можливе при зниженні собівартості на її виробництво. За розміром собівартості можна встановити якісні та кількісні зміни в технології виробництва продукції конкретного підприємства, тим самим характеризувати його діяльність як виробника товарів на сучасному ринку. Функціонування же споживачів доцільно аналізувати за обсягом реалізації відповідної продукції [4].

На основі результатів розрахунку собівартості одиниці певного виду продукції можливо оцінити рентабельність його виробництва та збуту, його вигідність для підприємства. Калькуляція собівартості використовується для обґрунтування рішень щодо обсягу і структури випуску, вибору між власним виробництвом і придбанням, визначення нижньої межі ціни тощо.

Калькулювання – один зі способів групування витрат для обчислення собівартості продукції, виконаних робіт і наданих послуг, який дає змогу визначити ціну продукції. Калькулювання потрібне для вирішення низки економічних завдань: обґрунтування цін на вироби, обчислення рентабельності виробництва, аналізу витрат на виробництво однакових виробів на різних підприємствах, визначення економічної ефективності різних організаційно-технічних заходів тощо [1].

На підприємствах, як правило, складають (обчислюють) планові та фактичні калькуляції. Перші обчислюються за плановими нормами витрат, другі – за їхнім фактичним рівнем.

Науковець О. Бородкін вважає, що «...саме від виробничих витрат і собівартості залежить, чи буде продукція, яку виробляють підприємства в умовах економіки, конкурентоспроможна і прибуткова. Оскільки виручка від реалізації продукції є основним джерелом покриття витрат на виробництво продукції, ринкова економіка спонукає підприємства вирішувати, яку продукцію і в якому обсязі виробляти» [3].

Контроль витрат на виробництво є одним із трудомістких процесів, вимагає великої зосередженості, знань нормативних та інструктивних матеріалів з їх подальшими змінами, а також особливостей правильного розрахування виробничих витрат в окремих видах господарської діяльності підприємства.

Внутрішньогосподарський контроль проводять у процесі господарської діяльності, під час здійснення й оформлення господарських операцій, а тому він забезпечує вчасне виявлення недоліків, сприяє з'ясуванню причин їх виникнення і вчасному вжиттю заходів для їх усунення. Застосовуючи метод елімінування витрат (визначення їх за місцями утворення й центрами відповідальності) та мережу АРМ, внутрішньогосподарський контроль дає змогу впливати на процес формування собівартості продукції під час циклу її виробництва та реалізації. Щодо періодичності здійснення, він поділяється на попередній, поточний

(оперативний) і ретроспективний (тобто завершальний, який проводять після звітного періоду).

У системі управління роль обліку виробничих витрат полягає насамперед у тому, щоб забезпечити управлінський персонал суб'єкта господарювання найбільш повною та достовірною інформацією, яка необхідна для контролю за процесом виробництва та прийняття рішень за його результатами. У системі управління витратами можна виділити функціональний і організаційний аспекти. Зокрема, її організаційними підсистемами є: пошук чинників економії ресурсів; планування витрат за їх видами; нормування витрат ресурсів; облік і аналіз витрат; стимулювання економії ресурсів та зниження витрат.

Дослідники Е. А. Аткинсон та ін. вважають, що система управління витратами є однією з основних систем оцінки виконання, яка становить ядро більшого утворення, відомого як система управлінського обліку та контролю [5].

В умовах інтеграції зростає потреба у фахівцях з управління витратами. Такими фахівцями можуть бути бухгалтери, інженери, фінансові аналітики тощо, які володіють відповідними знаннями та навичками, зокрема в царинах інформаційних технологій, прийняття рішень, презентацій та роботи в команді, стратегічного управління, аналізу тощо [3, с. 26-30].

Висновки. Таким чином, можна сказати, що облік собівартості продукції – це найбільш складний і важливий обліковий процес. Важливе значення має також вибір найоптимальнішого методу обліку витрат і калькулювання собівартості продукції, який залежить від багатьох чинників: галузі діяльності, організаційно-структурної побудови, особливостей технологічного процесу, державного регулювання ціноутворення.

Головне призначення обліку і контролю витрат на виробництво полягає в контролі за виробничою діяльністю та управлінні витратами. При цьому найважливіше значення має оперативно отримана інформація про витрати, що дозволяє втручатись у виробничий процес і оптимізувати його.

Запровадження внутрішньогосподарського контролю в підприємстві дасть змогу синхронно з бухгалтерським обліком відстежувати процес виробництва та оприбуткування сільськогосподарської продукції, виявляти фактичні відхилення від нормативних показників, аналізувати причини та наслідки таких явищ і ухвалювати виважені управлінські рішення.

Бібліографічний список

1. Білоусова І. Методи обліку виробничих витрат і калькулювання собівартості продукції. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2010. № 9. С. 3–5.
2. Бородкін О. Про формування і облік собівартості продукції за ринкових умов. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2008. № 4. С. 17–22.
3. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку: монографія. Київ: Центр навч. літ., 2007. 522 с.

4. Нападовська Л. В. Внутрішньогосподарський контроль у ринковій економіці. Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2010. 223 с.

5. Clark Y. M. Studies in Economics of Overhead Costs. Chicago: University of Chicago Press, 1923. 319 p.

*Дацюк Д.
студент I - СП курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Ціцька Н.Є.
к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування
Львівський національний університет природокористування*

КРИПТОВАЛЮТА ТА ЇЇ ОБЛІК

Вступ. Розвиток світових торгових систем, глобалізація та зростання уваги до науково - технологічних і інформаційних досліджень, привели до появи нового фінансового інструменту, який дозволяє значно спростити процес проведення платежів за товари та послуги між фізичними і юридичними особами, забезпечити прозору інвестиційну діяльність і використовувати новітні технології для поліпшення якості життя [4]. Таким фінансовим інструментом є віртуальні електронні гроші, що зветься криптовалютою.

Результати дослідження. Криптовалюти – це нематеріальні цифрові об’єкти, які виражають певну вартість. Зрозуміло, що існують вони виключно в електронній формі як запис у певній електронній системі, побудованій на технології «блокчейн».

Особи, які володіють криптовалютою можуть:

- ✓ *торгувати*, тобто обміняти криптовалюту одного виду на іншу, або ж обміняти на традиційні гроші, наприклад долар, гривню;
- ✓ *переказувати* криптовалюту між електронними гаманцями;
- ✓ *використовувати криптовалюту* як засіб платежу. Це можливо лише в обмеженому колі осіб, які згодні такі платежі приймати. У світовій практиці уже були випадки, коли платежі у криптовалюті приймали відомі компанії, наприклад Tesla, Microsoft;
- ✓ *використовувати для інвестиційних цілей*. Це значить, що утримувати з метою перепродажу тоді, коли її вартість на ринку зростає. Іншими словами, утримувати для спекуляцій. Додамо, що це основний напрям використання криптовалют на сьогодні.

Криптовалютою називають децентралізовані конвертовані цифрові валюти, засновані на математичних принципах, які генеруються і управляються

автоматично за допомогою програмного забезпечення. Перша криптовалюта була створена у 2008 році і отримала назву біткоїн. Сьогодні кожна криптовалюта має ряд характерних можливостей, свою сферу використання та сервіс обслуговування. Криптовалюти випускаються децентралізовано і регулюється спеціальним програмним забезпеченням. Таку валюту можна отримати у результаті майнінгу (видобутку), шляхом придбання на криптобіржах та отримавши оплату за надані підприємством послуги. Однак, майнінг деяких валют сьогодні технологічно ускладнюється в умовах збільшення їх кількості [3].

Основну частку ринку криптовалюти посідають біткоіни. Однак крім біткоінів існує понад дві тисячі видів криптовалют, що іменують альткоїнами. За останніми даними на світовому ринку функціонує 2396 альтернативні валюти [5]. Характеристику найбільш розповсюджених криптовалют наведено у таблиці 1.

Таблиця 1.

Характеристика найбільш розповсюджених криптовалют*

Назва криптовалют	Характеристика
Bitcoin (BTC)	Bitcoin (BTC) найпоширеніша криптовалюта, яка займає більшу частину крипторинку
Ethereum(ETH)	Валюта заснована на технології блокчейну та смарт-контакту, в основі якого лежить алгоритм, що дозволяє автоматично виконувати умови передбачені договором
Bitcoin Cash (BCH)	Одне з відгалужень біткоіна, що відрізняється підвищеною швидкістю транзакцій.
Ripple (XRP)	Валюта яка може здійснювати всі види фінансових операцій, проводить обмін будь-яких валют без конверсії
Tether (USDT)	Монета вартість якої є незмінною і дорівнює одному долару.
Bitcoin SV (BSV)	Відгалуження Bitcoin Cash, яке дозволяє проводити транзакції ще швидше
Binance coin (BNB)	Валюта, що працює на технології розумного контакту
Litecoin (LTC)	Монета створена, як альтернатива біткоіну
EOS	Працює як майданчик для розробки додатків, приділяючи велику увагу безпеці проведення операцій
Dash (DASH)	Сприяє підвищеній конфіденційності операцій

*Джерело [5].

В умовах розвитку криптовалютного ринку обов'язкового розгляду потребують проблеми правового регулювання операцій з криптовалютою в Україні та закордоном. Деякі країни категорично заборонили використання криптовалюти. До їх числа відноситься Алжир, Болівія, В'єтнам, Єгипет, Ірак,

Марокко, Непал, ОАЕ, Пакистан. В Європейському Союзі криптовалюта була класифікована Європейським центральним банком як конвертована, децентралізована віртуальна валюта. Документу, який би безпосередньо регулював криптовалюту, поки немає, в зв'язку з чим європейським банкам було рекомендовано утримуватися від проведення операцій з криптовалютою до встановлення її правового режиму [4].

Україна входить до десятки країн світу за кількістю користувачів криптовалюти. Однак, правовий статус криптовалют і відносин, що виникають в результаті їх використання, не визначений. Незважаючи на це, Національний банк України активно вивчає досвід інших країн з метою врегулювання цих відносин в європейському та загальносвітовому контексті.

У 2014 році Національним банком України (НБУ) криптовалюту було визнано як грошовий сурогат, що не має забезпечення реальною вартістю і не може використовуватися фізичними та юридичними особами на території України у якості засобу платежу. Згодом НБУ було уточнено, що використання криптовалюти в Україні не заборонено, але законного статусу не має. Листом НБУ від 22 березня 2018 року було скасовано визначення криптовалюти як грошового сурогату.

Залежно від існуючих бізнес-моделей суб'єкта господарювання можуть бути застосовані різні методи обліку криптовалют:

- відповідно до МСБО 38 «Нематеріальні активи»[2];
- відповідно до МСБО 2 «Запаси»[1].

Доведено, що найбільш оптимальним методом є облік криптовалют за МСБО 38, оскільки їх характеристика найбільш відповідає визначенню їх як нематеріального активу. Згідно з МСБО 38 нематеріальними активами є ідентифіковані немонетарні активи, що не мають фізичної форми та можуть бути відокремлені від власника, передані чи продані[1].

Виходить, що криптовалюти за рекомендаціями МСФЗ слід обліковувати у складі запасів (товарів, продукції) або нематеріальних активів. Одна з причин такого двоваріантного обліку криптовалют – нематеріальним активом не може бути актив, який утримується для продажу під час звичайної діяльності (пп. «а» п. 3 МСБО 38). Так як криптовалюти у більшості випадків утримують з метою отримання інвестиційного прибутку при перепродажу, то основний варіант обліку криптовалют має бути у складі запасів. Отже, МСФЗ рекомендують криптовалюти обліковувати у складі запасів або нематеріальних активів у залежності від цілей використання.

Для обліку криптоактивів рекомендовано введення окремого субрахунку 128 «Криптоактив» до синтетичного рахунку 12 «Нематеріальні активи», що не суперечить існуючому Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств та організацій

Отже, під час визнання криптовалюти об'єктом бухгалтерського обліку можна виділити ряд проблем, зокрема: відсутність єдиного підходу до

трактування поняття «криптовалюта», її класифікаційних ознак через велику кількість різновидів та мети використання. Криптовалюту, на нашу думку, доцільно розглядати як вид фінансового активу, який існує у вигляді програмного коду та може бути використаний як засіб обміну або засіб розрахунку.

Бібліографічний список

1. Запаси. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 2. Міжнародний документ № 929_010 від 12.03.2013. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_010
2. Нематеріальні активи. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38. Міжнародний документ № 929_050 від 01.01.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_050
3. Петрук О. Сутність криптовалюти як методологічна передумова її відображення. Вісник ЖДТУ. Сер. «Економічні науки». 2017. Вип. 4 (82). С. 38–55
4. Шевченко Л.В. Методика обліку криптовалют в умовах нестабільності діючого законодавства. // *Ефективна економіка*, №1, 2020. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7616>
5. TradingView. Ринок криптовалют. URL: <https://www.tradingview.com/markets/cryptocurrencies/prices-all>

*Лозинський А.
студент 5 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Ціцька Н.Є.
к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування
Львівський національний університет природокористування*

МЕТОДИКА ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ЗА СТАНОМ РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ З ДЕБІТОРАМИ

Вступ. Сучасна практика управління не може здійснювати фінансово-господарську діяльність без такого елемента, як контроль. Результати контролю виступають базою для прийняття наступних рішень з метою подальшого удосконалення діяльності організації, підвищення її ефективності, результатів чи прибутковості. Внутрішній контроль є важливою складовою системи бухгалтерського обліку та управління.

На кожному середньому чи великому підприємстві доцільно впроваджувати систему внутрішнього контролю, яка призначена для виконання поставлених перед нею завдань. Систему внутрішнього контролю можна визначити як політику підприємства, спрямовану на попередження, виявлення і виправлення суттєвих помилок та відхилень від норм, які можуть з'явитися у фінансових звітах [1, с.767].

Контроль операцій з дебіторською заборгованістю повинен підвищити рівень відповідальності контрагентів щодо її погашення та забезпечити своєчасність руху грошових потоків на підприємстві. Проте завжди існує невпевненість в її повному та своєчасному поверненні, що є однією з причин погіршення фінансового стану суб'єктів господарювання. Тому на особливу увагу заслуговує контроль операцій з дебіторською заборгованістю, що забезпечує захист від помилок та зловживань, та відіграє важливу роль у забезпеченні збереження майна підприємства [2, с.96].

Результати дослідження. В процесі проведення контролю за станом дебіторської заборгованості та організації обліку з дебіторами повинні бути вирішені наступні основні задачі: перевірка дотримання порядку документального відображення виникнення дебіторської заборгованості; підтвердження наявності внутрішнього контролю за відсутністю викривлення даних при відображенні показників на рахунках бухгалтерського обліку та фінансової звітності; підтвердження відповідності оформлених бухгалтерських операцій діючим нормативним актам; перевірка наявності інвентаризації розрахунків відповідно до облікової політики підприємства та вимог законодавства; контроль своєчасності погашення дебіторської заборгованості.

Об'єктами внутрігосподарського контролю дебіторської заборгованості є: внутрішні документи підприємства, які регулюють організацію обліку розрахунків з дебіторами; форми бланків первинних і зведених документів, форми бланків векселів, цінних паперів; терміни подання цих документів до бухгалтерії для пред'явлення рахунків; форми реєстрів обліку; бухгалтерські рахунки, а також будова аналітичних рахунків з обліку дебіторської заборгованості; порядок проведення інвентаризації розрахунків; порядок нарахування резерву сумнівних боргів; форми бухгалтерської і статистичної звітності.

Внутрішній контроль операцій з монетарною і немонетарною дебіторською заборгованістю складається з етапів, які здійснює контролер, зокрема: проведення інвентаризації, перевірка первинних документів, перевірка даних бухгалтерського обліку та перевірка облікових реєстрів і звітності підприємства.

На першому етапі внутрішнього контролю здійснюється інвентаризація, що передбачає виявлення за відповідними документами залишків дебіторської заборгованості та ретельну перевірку обґрунтованості сум, які обліковуються на визначених рахунках, зокрема: відображення монетарної та немонетарної

дебіторської заборгованості на рахунках і субрахунках бухгалтерського обліку: 18 «Довгострокова дебіторська заборгованість та інші необоротні активи»; 34 «Короткострокові векселі видані»; 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками»; 37 «Розрахунки з різними дебіторами» та 38 «Резерв сумнівних боргів».

В процесі інвентаризації розрахунків інвентаризаційна комісія направляє запити контрагентам, покупцям та замовникам для підтвердження суми їх заборгованості. Особливу увагу інвентаризаційна комісія повинна приділити перевірці дат виникнення, строків та формам погашення заборгованостей, оцінці та визнання в бухгалтерському обліку.

В ході здійснення контролю за станом дебіторської заборгованості та обліком розрахунків з дебіторами члени комісії застосовують прийоми документального контролю, зокрема, формальну, арифметичну, логічну, нормативно - правову, взаємну та зустрічну перевірки. За допомогою вищезазначених прийомів внутрішнього контролю, в першу чергу, необхідно встановити чи є в наявності всі договори на постачання продукції (товарів, робіт, послуг) – у випадку здійснення перевірки монетарної дебіторської заборгованості, договори на здійснення факторингових послуг та бартерні договори – у випадку здійснення перевірки немонетарної дебіторської заборгованості, та чи зареєстровані вони в журналі реєстрації договорів. При аналізі договорів необхідно перевірити термін та форму оплати дебіторської заборгованості. Це є необхідним для зменшення ризиків неплатежу, поліпшення надійності виконання своїх зобов'язань сторонами договору і забезпечення швидкості розрахунків з контрагентами.

Контрольно – ревізійній комісії також необхідно перевірити правильність оформлення первинних документів на відпущену на місці або відвантажену продукцію (товари, роботи, послугу), своєчасність подання до бухгалтерії для виставлення рахунків покупцям.

Необхідно також здійснювати перевірку показників дебіторської заборгованості у реєстрах бухгалтерського обліку й звітності підприємства, зокрема, необхідно здійснити ряд процедур, які будуть включати формальну й аналітичну перевірку кожної з форм, арифметичну перевірку та перевірку відповідності показників фінансової звітності з даними Головної книги. У зв'язку з цим доцільно застосовувати наступні способи й прийоми перевірки показників фінансової звітності та реєстрів бухгалтерського обліку (табл.).

За підсумками проведення перевірки фактичної наявності сум дебіторської заборгованості інвентаризаційна комісія складає акт інвентаризації, що містить інформацію про розмір суми заборгованості за даними бухгалтерського обліку та результатами інвентаризації, а також їх відхилення. Акт інвентаризації дебіторської заборгованості складається в трьох примірниках інвентаризаційною комісією на підставі одержаних запитів від дебіторів, що підтверджують суми їх заборгованості. Акт підписується членами і головою інвентаризаційної комісії та передається до бухгалтерії. Формування акту інвентаризації забезпечить

здійснення ефективного контролю за строками погашення такої заборгованості, терміном прострочення сплати та є тим матеріалом, який використовується контролюючим органом у процесі підготовки і обґрунтування внутрішнього звіту для керівника підприємства.

Таблиця

Перевірка узгодженості даних реєстрів бухгалтерського обліку та фінансової звітності щодо дебіторської заборгованості

Етап	Критерій (що перевіряється)	Коротка характеристика
<i>Формальна та аналітична перевірка кожної з форм</i>		
<i>I</i>	Повнота заповнення реквізитів і граф звітності	Формальна перевірка полягає у візуальній перевірці правильності записів усіх реквізитів звітності та виявленні наявності самостійних змін у встановлених формах звітності, необумовлених виправлень, підчисток, наявності підписів. Аналітична – їх оцінки за допомогою вивчення залежностей між показниками з метою виявлення суттєвих відхилень, вивчення яких змогу встановити факти помилок та порушень, що призводять до перекручення звітності
	Правильність показників на початок та кінець звітного періоду	
	Дотримання строків і термінів подання фінансової звітності	
<i>Арифметична перевірка кожної з форм</i>		
<i>Перевірка відповідності показників фінансової звітності з даними бухгалтерського обліку:</i>		
<i>III</i>	Перевірка відповідності показників реєстрів обліку та оборотно-сальдової відомості	ж. № 3 та відомості ф.№ 3.1, ф.№3.2, ф.№3.4 та рядок оборотно-сальдової відомості рахунків 18, 34, 36, 37, 38.
	Перевірка відповідності показників оборотно-сальдової відомості та Головної книги	Рядок оборотно-сальдової відомості рахунку 18, 34, 36, 37, 38 із рядками в Головній книзі відповідних рахунків
	Перевірка формування показників головної книги та ф. № 1 «Баланс»	р. 1040 - рахунок 18 р. 1125 - рахунка 36 р. 1130 - субрахунок 371 р. 1155 – рахунки 34, 37
	Перевірка відповідності показників ф. № 1 «Баланс» та ф. № 5 «Примітки до річної фінансової звітності»	р.491 – інші операційні витрати в частині відрахування до резерву сумнівних боргів р. 940 - аналітичні дані сальдо на кінець року за Дт рах. 36 залежно від строку прострочення погашення заборгованості р. 950 - аналітичні дані сальдо на кінець року за Дт субрах. 372, 374, 375, 376, 377, 378 залежно від строку прострочення погашення такої заборгованості

Після завершення інвентаризації стану розрахунків з дебіторами контрольної – інвентаризаційна комісія складає підсумковий документ – «Звіт про результати внутрішнього контролю стану дебіторської заборгованості та обліку операцій з дебіторами», в якому наводиться інформація про вид порушення; відповідальність осіб за проведення контролю; період, в якому були допущені помилки і порушення та їх причини; як і ким виявлені помилки; наслідки виявлених порушень; прийняття заходів щодо усунення порушень та помилок. Такий звіт спрямований на отримання облікової інформації про хід здійсненої перевірки та може використовуватися як базовий для кожного суб'єкта господарювання.

Висновки. Отже, контроль операцій з дебіторською заборгованістю повинен підвищити рівень відповідальності контрагентів щодо її погашення та забезпечити своєчасність руху грошових потоків на підприємстві.

Бібліографічний список

1. Данилюк І.В., Зорій Н.М. Оцінка обліку та системи внутрішнього контролю як інструменти безпеки бізнесу. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Випуск №9, 2016. С. 765 – 770. URL: <http://global-national.in.ua/issue-9-2016/17-vipusk-9-lyutij-2016/1805-danilyuk-i-zorij-n-otsinka-obliku-ta-sistemi-vnutrishnogo-kontrolyu-yak-instrumenti-bezpeki-biznesu>
2. Скоробогатова В.В. Методика внутрішнього контролю операцій з дебіторською заборгованістю як складової змішаних активів підприємства. *Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: економічні науки №4 (70), 2012. С. 96-104.*

*Рогоза С., Гірич О.
студенти 1-го СП курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Андрушко Р.П.
к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування
Львівський національний університет природокористування*

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ФРІЛАНСУ ДЛЯ БУХГАЛТЕРА

Вступ. Процес трансформації, що відбувається сьогодні в українському суспільстві, зачіпає всі сторони суспільного життя, в тому числі й сферу зайнятості населення. У нинішній кризовий період питання зайнятості в Україні набуло особливої актуальності, оскільки безробіття - одна з найважливіших

соціально-економічних проблем, що потребує пильної уваги держави і суспільства.

Але малий бізнес і його моделювання не стоїть на місці та розвивається з кожним днем, не дивлячись на військовий стан в країні. Найбільш сучасна та успішна модель бізнесу, що дозволяє домогтися відповідних конкурентних перемог є залучення до роботи фрілансерів.

Більшість людей у країні навіть не знають про існування цієї концепції.

На даний час, фріланс, все впевненіше заявляє про себе як явище, коли робочі місця створюються майже з «нічого» (принаймні для країни), і там, де є справжня потреба.

Результати дослідження. Останнім часом багато досліджень присвячено самостійному неформальному працевлаштуванню, віддаленій роботі та гнучкому графіку. Все тому, що самозайнятість досі залишається недостатньо вивченим поняттям.

У поєднанні з тенденцією розвитку світової економіки формується новий робітничий клас, який не придатний для роботи в країні, але готовий до короткострокової зайнятості. Співробітники цієї категорії відомі як фрілансери, а ця форма зайнятості відома як фрілансери.

Фріланс – це діяльність людини у формі самостійної зайнятості, що виявляється в наданні послуг на основі короткострокових договорів між замовниками та виконавцями за певним переліком постановок, переважно дистанційно, особам поза установою [1].

Отже, фрілансер – це той, хто надає ці послуги. Сьогодні фрілансери – це незалежні висококваліфіковані працівники, які не входять до штату організації, але самостійно надають послуги клієнтам за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій [2].

Часто до фрілансу залучаються представники так званих творчих професій (письменники, журналісти, дизайнери, художники, фотографи), а також ІТ-фахівці (веб-розробники, веб-дизайнери, контент-менеджери, веб-майстри, маркетологи та інші).

Не став винятком і бухгалтерський облік.

У наведеному рисунку 1 під зайнятими особами розуміємо наймані працівники, які займаються підприємницькою діяльністю, зареєстровані як приватні підприємці та особи, які виконують певну роботу за договором. У групу самозайняті ми виділили фрілансерів, хто не має офіційно оформлених трудових відносин.

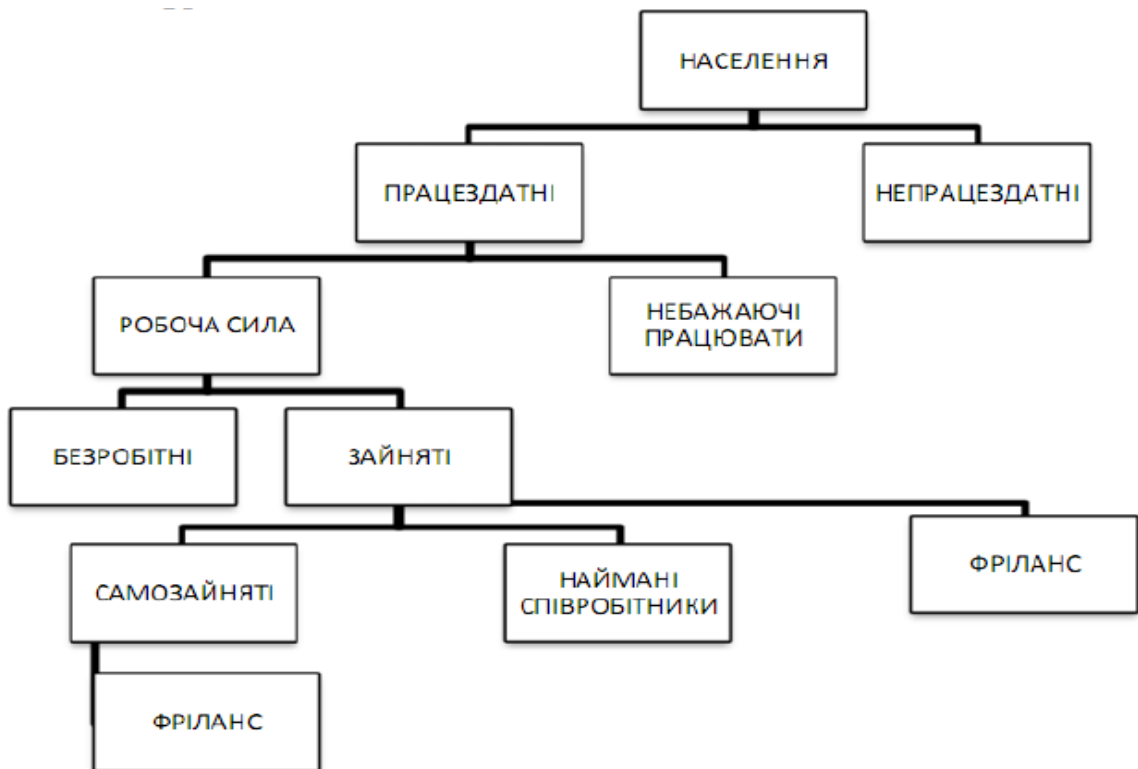

Рис. 1. Примірний поділ населення стосовно зайнятості.

Так, спеціалісти у сфері бухгалтерії реєструючись на спеціалізованих сайтах отримують відповідні замовлення, і за виконану роботу - винагороду. Здавалося б ніяких проблем, працюй, отримуй замовлення та набирай відповідний рейтинг, але як відомо, майже у всіх проектах є свої «за» та «проти», ризики та переживання. Не являється винятком і віддалена робота.

Практика показує, що фрілансерам можна довірити проекти середньої важливості, поступово підвищуючи рівень довіри до конкретних фрілансерів, якщо вони цього заслуговують. Часто відносини між замовником і фрілансером будуть складатися на «понятійній», тобто бездоговірній основі. Це звичайно ж не правильно, тому що договір дозволить вам позначити ваші побажання й у випадку виникнення взаємних претензій у вас будуть аргументи в захист своїх інтересів.

Для забезпечення прозорості необхідно заздалегідь обговорити й чітко прописати в договорі схему приймання/передачі замовлення фрілансером замовникові. Максимально конкретизуйте кожен крок, щоб виключити можливість самодіяльності або маневрування.

Варто також підкреслити, що приймання виконаного завдання буде виконуватись відповідно з технічним завданням, що буде використано у випадку виникнення спорів, як докази в Арбітражі. Подібне відношення до справи дозволить виключити розбіжності й позитивно позначиться на репутації й замовника і фрілансера.

Увагу та час цінує кожна людина. Замовник оцінить це подвійно, якщо буде впевнений, що одержить від фрілансера необхідну допомогу в будь-який момент.

Для фрілансера бухгалтера це можливість постійного доходу, адже якщо замовник налагодив зв'язок з відповідальним і професійним фрілансером, та при виникненні необхідності у виконавці нового проекту, він неодмінно звернеться до вже перевіреного працівника [3].

Також спілкування із замовником, що цінує послуги фрілансера, приносить масу позитивних емоцій. Стабільні партнерські відносини гарантують своєчасну оплату проектів, одержання позачергових замовлень і пільгові умови по роботі над проектами.

Звичайно, довірчі й професійні відносини між фрілансером- бухгалтером і замовником виникають далеко не завжди. Однак такі відносини все-таки прагнуть до постійного партнерства. Це не дивно: замовникові зручно й вигідно бути в контакті з відповідальним і досвідченим виконавцем, щоб швидко вирішувати виникаючі проблеми.

При цьому online-партнерство позбавлене строгих зобов'язань і може бути розірване в будь-який момент, якщо умови співробітництва перестали задовольняти одну або обидві сторони.

Але постійний аналіз відносин «фрілансер-замовник», прагнення до плідного співробітництва й працездатність дозволять завжди бути затребуваним та гарантують фінансову стабільність.

Висновки. Отже, фріланс або дистанційна робота в Україні – це нова модель відносин між роботодавцями та фахівцями, яка за багатьма показниками випереджає традиційну модель (а це означає роботу в офісі). Більше молодих спеціалістів не бачать себе в організаційній структурі, а тому хочуть працювати на себе. Діяльність фрілансерів зосереджена на кінцевому результаті, а не на кількості годин, необхідних для роботи в офісі, що робить їх конкурентоспроможнішими за інших.

Але ви також повинні знати, що фріланс - це вільний політ, де ви маєте можливість самостійно приймати всі рішення, одночасно випробовуючи свої сили щодня та вирішуючи проблеми доходу через живі змагання.

Можливим компромісом є поєднання фрілансу з офіційною роботою, щоб ви могли скористатися найкращим з обох світів. Завжди добре мати запасний парашут! Ставати фрілансером чи ні – справа особиста.

Бібліографічний список

1. Кузьмін О.Є. Фріланс та загальна характеристика фрілансера. *Науковий вісник НЛТУ України*. НУ “Львівська політехніка, 2012. Вип. 22.7. С. 375-380.
2. Фріланс в Україні: з чого почати і як успішно заробляти на цьому гроші URL: <https://sparkmedia.com.ua/frilans-v-ukraini/>.

3. Freelance.:<http://www.businessdictionary.com/definition/freelance.html>.

Грень М.А.
*студентка 2-го курсу факультету управління, економіки та права,
Науковий керівник: Жидовська Н.М.
к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування
Львівський національний університет природокористування*

НОВАЦІЇ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА У 2023 РОЦІ

Вступ. Російська агресія загострила незліченну кількість проблем України, серед яких – наповнення державного бюджету. Адже війна на виснаження – це випробування не лише безпосередньо військових, але й економічних потужностей сторін.

З перших днів війни, влада пішла на зниження або й скасування низки податків, або принаймні відтермінування їх сплати. Проте сьогодні стає все більш очевидно, що війна не завершиться за кілька місяців, а допомога ззовні не буде безлімітною. Це змусило Мінфін та НБУ виступити із низкою ініціатив щодо скасування низки податкових пільг та запровадження нових зборів. [4]

Результати дослідження. В Україні діє податкова система, яка за своїм складом та структурою подібна до податкових систем розвинутих європейських країн. Закони з питань оподаткування розроблено з урахуванням норм європейського податкового законодавства, а також аспектів податкової політики ГАТТ/СОТ та інших міжнародних економічних організацій.

Розглянемо детальніше основні новації та перспективи податкового законодавства України у 2023 році.

Сплата авансових внесків з податку на прибуток підприємств за структурні підрозділи, які здійснюють торгівлю валютними цінностями у готівковій формі. З 1 січня 2023 року передбачено сплату авансових внесків з податку на прибуток за кожний пункт обміну іноземної валюти, внесений до Реєстру пунктів обміну іноземної валюти, у розмірі:

- трьох МЗП за кожний пункт обміну іноземної валюти, розташований у населеному пункті, чисельність населення якого перевищує 50 тисяч;
- однієї МЗП, за кожний пункт обміну іноземної валюти, розташований в інших населених пунктах або за межами населених пунктів.

Впровадження нової версії УКТ ЗЕД. З 1 січня 2023 року впроваджується нова версія УКТ ЗЕД, побудована на основі Гармонізованої системи опису та

кодування товарів версії 2022 року і Комбінованої номенклатури Європейського Союзу 2022 року.

Зазначені зміни вплинуть на заповнення податкових накладних та розрахунків коригування до податкових накладних.

Оподаткування підприємницької діяльності електронних резидентів. Набирає чинності з 1 квітня 2023 року та передбачає врегулювання статусу електронного резидентства: [4]

- іноземець, який досяг 18 років, не є податковим резидентом України та зареєстрований у системі «Е-резидент»;

- є платником третьої групи спрощеної системи оподаткування без ПДВ:

- сплачує податок 5 % від доходів у рамках ліміту, якщо перевищує ліміт 15 %;
- не дозволені доходи з джерелом походження з України, крім пасивних;
- податковим агентом «Е-резидента» є банк, у якому відкритий поточний рахунок платника єдиного податку третьої групи «Е-резидента».

З 1 січня 2023 року змінюються розміри деяких ставок податків і порядок нарахування деяких податкових зобов'язань (табл. 1). [2,4]

Таблиця 1

Основні зміни в податковому законодавстві

Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Ставка акцизного податку з тютюнових виробів	специфічна ставка у розмірі 907,2 грн за 1000 сигарет та адвалорної ставки податку у розмірі 12% від роздрібною ціни	ставка податку на сигарети і цигарки - 12%	ставка 5% акцизного податку з роздрібною торгівлі тютюновими виробами, які вироблені з 1 квітня 2022 року та РЕС, які вироблені з 1 січня 2022 року	збільшуються на 20 % специфічні ставки акцизного податку та мінімального акцизного податкового зобов'язання зі сплати акцизного податку з тютюнових виробів
Мінімальна заробітна плата	5000 грн	6000 грн	6500 грн	6700 грн
Прожитковий мінімум	2189 грн	2294 грн	2684 грн	2684 грн
Ліміти річного доходу для ФОП	- для I групи – 1 млн грн; - для II групи – 5 млн грн; - для III групи – 7 млн грн	- для I групи - 1 млн 2 тис. грн; - для II групи - 5 млн 4 тис. грн; - для III групи - 7 млн 2 тис. грн	- для I групи - 1 085 500 грн; -для II групи - 5 421 000 грн; -для III групи - 7 585 500 грн	-для I групи - 1 118 900 грн; -для II групи - 5 587 800 грн; -для III групи - 7 818 900 грн
ЄСВ	- мінімальний ЄСВ - 1100 грн за місяць (22 % від мінімальної зарплати); - максимальний ЄСВ - 16500 грн за місяць (22 % від 15 мінімальних зарплат)	- мінімальний ЄСВ - 1320 грн за місяць (22 % від мінімальної зарплати); - максимальний ЄСВ -19800 грн за місяць (22 % від 15 мінімальних зарплат)	- мінімальний ЄСВ - 1474 грн за місяць (22 % від мінімальної зарплати); - максимальний ЄСВ - 22110 грн за місяць (22 % від 15 мінімальних зарплат)	- мінімальний ЄСВ - 1474 грн за місяць (22 % від мінімальної зарплати); - максимальний ЄСВ - 22110 грн за місяць (22 % від 15 мінімальних зарплат)

*Збірник матеріалів
звітної студентської наукової конференції факультету управління, економіки та права
Львівського національного університету природокористування за результатами
науково-дослідної роботи у 2022 р.*

Єдиний податок	- для I групи 10% ПМ – 210,20 грн в місяць; -для II групи 20% ПЗМ – 944,60 грн в місяць; -для III групи 5% від прибутку (макс. 250 тис грн в рік)	- для I групи ФОП - 227 грн (10% від прожиткового мінімуму); -для II групи ФОП - 1200 грн (20% від мінімальної заробітної плати); - для III групи ФОП- 5% доходу, або 3% доходу та ПДВ	- для I групи ФОП - 248,10 грн (10% від прожиткового мінімуму); -для II групи ФОП - 1300 грн (20% від мінімальної заробітної плати); -для III групи ФОП - 5% доходу, або 3% доходу та ПДВ	-для I групи ФОП - 268,4 грн (10 % від прожиткового мінімуму); -для II групи ФОП - 1340 грн (20 % від мінімальної зарплати); для III групи ФОП - 5% доходу, або 3% доходу та ПДВ - спеціальний режим 2 % для неплатників ПДВ на час дії воєнного стану
-----------------------	---	--	---	---

З 1 січня 2023 року припиняють дію податкові пільги:

- які надавалися в галузі кінематографії, космічної діяльності та постачання програмної продукції (п. 3, 26-1 та 61 підрозділу 2 розділу XX Перехідних положень Податкового кодексу): [3]

- кінематографія - закінчується дія режиму звільнення від оподаткування ПДВ при ввезенні на митну територію України окремих товарів, які використовуються в галузі кінематографії;

- космічна галузь - закінчується дія режиму звільнення від оподаткування ПДВ операцій з ввезення на митну територію України суб'єктами космічної діяльності окремих товарів, визначених Митним кодексом, а також звільнення від оподаткування операцій з постачання на митній території України результатів науково-дослідних і дослідницько-конструкторських робіт, які виконувалися для потреб космічної діяльності;

- постачання програмної продукції - закінчується дія режиму звільнення від оподаткування ПДВ операцій з постачання програмної продукції;

- які тимчасово, до 1 січня 2023 року, надавалися готелям і подібним засобам тимчасового розміщування щодо оподаткування ПДВ операцій з постачання послуг із тимчасового розміщування (проживання) за ставкою у розмірі 7 відсотків (п. 74 підрозділу 2 розділу XX Перехідних положень Податкового кодексу).

У 2023 році також застосовуються нові форми податкової звітності, зокрема:

- Податкової декларації з податку на прибуток підприємств;
- Податкової декларації про майновий стан і доходи;
- Податкової декларації з податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки;
- Податкової декларації з плати на землю.

Висновки. Отже, новації в податковому законодавстві у 2023 році, покликані вплинути на ефективність і стабільність розвитку економіки держави під час війни. Правильна податкова політика має забезпечити виконання таких

завдань, як встановлення оптимальних податків, які не стримуватимуть розвиток підприємництва та забезпечення надходження до бюджету коштів, необхідних для задоволення державних потреб в повному обсязі у такий нелегкий час.

Список використаних джерел

1. Гришанова Н. Основні новації податкового законодавства у 2023 році: ДПС підготувала огляд змін https://jurliga.ligazakon.net/news/216442_osnovn-novats-podatkovogo-zakonodavstva-u-2023-rots-dps-pdgotuvala-oglyad-zmn
2. Зміни у податковому законодавстві, які набули чинності з 1 січня 2021 року. URL: <https://tax.gov.ua/nove-pro-podatki--novini-/448336.html>
3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/paran8462>
4. Ференс О. Реформування податкової системи України. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_11350

Юматов Ю.

*студентка 4 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Мацьків Г.
к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування
Львівський національний університет природокористування*

ОБЛІК В СИСТЕМІ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ

Вступ. Сучасні тенденції розвитку міжнародної та вітчизняної економіки характеризуються стрімким проникненням інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема Інтернету, в комерційну діяльність підприємств. Таким чином, в умовах сьогодення спостерігається розповсюдження електронної комерції, що вносить корективи не лише в організацію та функціонування суб'єктів господарювання, а й в усі бізнес-процеси їх діяльності.

Формування інформації про обсяги продажу суб'єкта господарювання в мережі Інтернет повинна забезпечити система обліку. Таким чином, актуальність обраної теми зумовлює необхідність дослідження організації та методики ведення обліку операцій в сфері інтернет-торгівлі. Отже, в сучасних умовах формування належної системи обліково-аналітичного забезпечення електронної комерції набуває важливого значення.

Результати дослідження. На українському ринку Інтернет-торгівлі працюють переважно компанії, які використовують такі бізнес-моделі, як електронний магазин (супермаркет), дошка оголошень, маркет-плейси.

За прогнозами аналітичної компанії Forrester Research, у 2023 р. майже 70% покупок в он-лайн будуть здійснюватися не в спеціалізованих Інтернет-магазинах, а в маркет-плейсах. Цей прогноз підтверджується тим, що сьогодні в Україні сегмент маркет-плейси (Rozetka, Prom.ua, Bigl.ua, Lamoda, Kasta, Shafa.ua) є найбільш швидкозростаючим напрямком в ніші онлайн-торгівлі, значновипереджаючи класичні Інтернет-магазини.

Електронна торгівля, як і будь-який вид діяльності суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом та реалізацією товарів (робіт, послуг) є об'єктом бухгалтерського обліку та оподаткування [4].

До основних складових об'єкта бухгалтерського обліку електронної торгівлі належать витрати на створення сайтів і презентацію товару, оформлення електронних договорів, приймання замовлення, електронні платежі в різних формах, здійснення операцій щодо виконання замовлення. Усі зазначені господарські операції повинні бути зареєстровані у хронологічному порядку, підлягають обробці та відображенню на рахунках бухгалтерського обліку, що є підставою для складання фінансової звітності.

При цьому варто зазначити, що юридичні чи фізичні особи – підприємці, які є суб'єктами електронної комерції, згідно з чинним законодавством, можуть самостійно вибрати спрощену або загальну систему оподаткування [2].

Платники єдиного податку I групи не можуть бути суб'єктами Інтернет-торгівлі, оскільки у структурі класифікації видів економічної діяльності для таких фізичних осіб – підприємців передбачена роздрібна торгівля з лотків і на ринках: 47.81 – харчовими продуктами, напоями та тютюновими виробами, 47.82 – текстильними виробами, одягом і взуттям, 47.89 – іншими товарами. Отже, перебувати на спрощеній системі оподаткування та бути суб'єктами е-бізнесу можуть бути платники II і III груп. Винятком є те, що платники єдиного податку II групи можуть продавати товари через Інтернет-магазин будь-яким покупцям, тоді як послуги з доставки товару вони мають право надавати виключно іншим платникам єдиного податку чи населенню. Щодо платників єдиного податку III групи таких обмежень немає [3].

Перебування суб'єктів електронного бізнесу на загальній системі оподаткування передбачає сплату податку на прибуток, порядок нарахування та сплати якого регулюється розділом III «Податок на прибуток» Податкового кодексу. Окрім того, Інтернет-магазини залежно від вибраної системи оподаткування (спрощена система оподаткування, обліку, звітності чи загальна) можуть бути також платниками ПДВ (20%), податку на доходи фізичних осіб (18%), військового збору (1,5%) та інших податків [1].

Для того, щоб розпочати віртуальний бізнес необхідно в першу чергу створити сайт. Веб-сайт суб'єкта господарювання доцільно розглядати як нематеріальний актив, а витрати на його створення – капітальними витратами.

Веб-сайт суб'єкта господарювання доцільно розглядати як нематеріальний актив, а витрати на його створення – капітальними витратами.

Отже, сума витрат підприємства, понесених на створення веб-сайту, обліковується на субрахунку 154 «Придбання (створення) нематеріальних активів», а при введенні сайту в експлуатацію списується на субрахунок 125 «Авторське право і суміжні з ним права» на підставі «Акта введення в господарський оборот об'єкта права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів».

По аналогічній схемі можна відобразити витрати на створення власного інтернет-магазину для забезпечення віртуальної торгівлі. Організація електронної торгівлі суб'єктами господарювання веде за собою також низку витрат, які пов'язані з оплатою послуг хостінгу (орендою дискового простору); коллокейшину (оренда сервера у провайдера); плата за домен; витрати пов'язані з використанням окремих віртуальних торгових майданчиків; витрати на утримання веб-сайту підприємства, інтернет-магазину та інші супутні витрати, які відображаються на рахунку 93 «Витрати на збут» [4].

Для забезпечення належного рівня організації електронної комерції розроблено алгоритм здійснення Інтернет-торгівлі та порядок облікового відображення господарських операцій суб'єкта господарювання на стадії організації оплати і доставки товару та виконання замовлення.

Організація оплати за товар через Інтернет-магазини може здійснюватися такими чотирма способами:

1. Готівкові розрахунки, які можна здійснити безпосередньо в офісі продавця або під час доставки розрахуватися з кур'єром.

2. Безготівкові розрахунки можливо здійснити банківським платіжним дорученням через зарахування на поточний рахунок продавця.

3. Застосування банківських платіжних карток: а) через портативний платіжний термінал у кур'єра під час доставки товару; б) оплата банківськими платіжними картками на сайті Інтернет-магазину (Інтернет-еквайринг) через фінансових посередників (Portmone.com, Liqpay та ін.). Особливістю таких способів оплати є застосування реєстратора розрахункових операцій і видача клієнтам на руки фіскального касового чеку.

4. Електронні гроші. Згідно із Законом України «Про платіжні системи та переказ грошей», це одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, які приймаються як засіб платежу іншими, ніж емітент, особами й є грошовим зобов'язанням особи, що виконуються в готівковій або безготівковій формі [9]. В Україні випуск електронних грошей мають право лише 23 банки на базі карткових платіжних систем Visa, MasterCard, НСМЕП (Національна система масових електронних платежів) [3].

Висновки. Отже, в умовах розвитку інформаційного суспільства зростають вимоги і до системи бухгалтерського обліку, яка потребує нових підходів та концептуальних рішень. Побудова такої системи обліку на рівні суб'єкта господарювання буде сприяти максимальному забезпечення інформаційних потреб користувачів різного рівня та прийняттю ефективних управлінських рішень.

Бібліографічний список

1. Криша В.В., Колеснік А.Р., Гессен А.Є. Ефективність діяльності підприємств в умовах розвитку електронних ринків. *Молодий вчений*. 2017. № 5 (45), травень. С. 642-646.
2. Кужелюк А.В., Стаднюк Т.В. Інтернет-торгівля: здійснення та облік. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип. 9. С. 797–801. URL : <http://global-national.in.ua/archive/9-2016/163.pdf>
3. Кулик В.А. Розвиток бухгалтерського обліку на підприємствах електронного бізнесу : монографія. Полтава : ПУЕТ, 2017. 344 с.
4. Легенчук С.Ф., Королюк Н.М. Методика бухгалтерського обліку процесу електронної комерції. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2010. Вип. 4. С. 321–334. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchtei_2010_4_57

*Романів А.
студентка 5 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Мирончук З.П.
к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування
Львівський національний університет природокористування*

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНА СИСТЕМА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ

Вступ. У сучасних умовах розвитку ринку, компаніям, що укоренилися в ньому, і тим, що тільки виходять на ринок, доводиться усе складніше. Їх проблеми пов'язані з високим рівнем жорсткої конкуренції, надлишком подібних товарів і послуг, перенасиченням рекламних і інформаційних потоків, зростаючими вимогами споживачів до якості продукції, з постійними змінами

кон'юнктури й місткості ринку, а також інноваціями, що прагнуть завоювати все більші частки. Тому, для успішного виживання і функціонування компанії, підвищення якості і конкурентоспроможності її продукції, треба вміти передбачати труднощі, з якими вона може зіткнутися у майбутньому, і нові можливості, які можуть відкритися для неї.

Результати дослідження. Сільськогосподарське виробництво є одним із найбільш ризикованих видів підприємницької діяльності. Ризиковість аграрного бізнесу визначає ряд чинників, таких як: сезонність виробництва, залежність від погодних та кліматичних умов, тривалий період обороту капіталу, велика складність зміни асортименту продукції та технології, ряд інших причин. Аграрні реформи та становлення ринкових взаємовідносин, зміна форм власності та форм господарювання значно збільшують ступінь невизначеності соціально-економічних процесів в сільському господарстві і, відповідно, підсилюють вплив ризиків на аграрний бізнес.

Інша особливість сільського господарства, яка підвищує рівень ризику - довгий період виробництва. Рішення щодо виробництва приймаються за рік, а то й більше до моменту реалізації. За цей час ринкова ситуація може значно змінитися в несприятливий для підприємства бік. Для зниження ризику, викликаного даною особливістю сільського господарства є нагальна необхідність в широкому використанні такого важливого інструменту ринкової економіки, як ф'ючерсні угоди. Ще одна дуже важлива особливість сільського господарства порівняно з промисловістю полягає і в тому, що обсяги виробництва змінюються за однакових обсягів використання ресурсів [1].

Чітке розуміння поняття «ризик» для цілей бухгалтерського обліку створює можливість виявлення можливих загроз у діяльності підприємства та відображення в обліку негативних наслідків у разі реалізації економічних ризиків, що сприяє удосконаленню процесу управління діяльністю підприємства в умовах ризику.

Ризик сільськогосподарської діяльності – це можливість втрати частини активів, в тому числі незавершеного виробництва (зокрема у вигляді посівів), недоотримання або неотримання прибутку в результаті впливу несприятливих чинників під час проведення господарської діяльності. Разом з тим, акцентується увага, що наслідком ризикованої діяльності у формі додаткових інвестицій чи капіталовкладень, також може бути позитивний результат.

Наслідки ризиків залежать від прийнятих ефективних управлінських рішень, основою яких є облікова інформація. З метою своєчасного інформування керівництва для прийняття рішень щодо усунення та зменшення ризиків, на підприємстві має бути побудована ефективна система обліково-аналітичного забезпечення діяльності сільськогосподарського виробництва.

Наявність ризику представлена існуванням умовного факту господарської діяльності – ризик-причина, який є підставою здійснення господарських операцій (заходів управління ризиками) та їх облікового відображення для

покриття ймовірних наслідків ризику в майбутньому. Наслідки настання ризику (ризик-наслідок) є дійсним фактом господарської діяльності, що відображається на бухгалтерських рахунках традиційних об'єктів бухгалтерського обліку. Встановлено, що ризик є фактом господарської діяльності (як умовним, так і реальним), а також може бути представлений як інтегрований об'єкт бухгалтерського обліку, який включає ряд існуючих об'єктів: активи, резервний та додатковий капітали, прибуток і збиток, резерви, зобов'язання, доходи та витрати. Розмежування складових ризику як факту господарської діяльності дозволило розробити критерії визнання в бухгалтерському обліку ймовірних наслідків господарських ризиків і сформулювати методичні підходи щодо облікового відображення таких наслідків та методів управління ними.

Прогалини в організації обліково-аналітичної системи сільськогосподарських підприємств зумовлюють невідповідність облікової інформації та реальних процесів, що відбуваються на підприємстві, затримку подання звітних даних тощо. Наявність великих розривів у часі між моментом одержання обліково-аналітичної інформації і моментом її використання для прийняття оперативних, тактичних та стратегічних рішень, ускладнює підвищення ефективності діяльності господарюючого суб'єкта.

Велика кількість та різноманітність видів економічних ризиків перешкоджають чіткому визначенню впливу їх наслідків на результати сільськогосподарської діяльності підприємства. Для цілей бухгалтерського обліку конкретного підприємства акцентовано увагу на виробничих ризиках, виділено характеристику ризиків в контексті їх впливу на процес виробництва та в розрізі видів ризику. Виробничий ризик є найбільш керованим та передбачуваним. У функціонуванні сільськогосподарських підприємств наявність ризику передбачає здійснення антикризової діяльності, одним з методів якої є створення резервів [2].

Проведення SWOT-аналізу має важливе значення для здійснення стратегічного планування, оскільки його методика - ефективний, доступний, дешевий засіб оцінки стану проблемної та управлінської ситуації в установі. Він дозволяє систематизувати проблемні ситуації; краще розуміти структуру ресурсів, на які слід опиратися в удосконаленні діяльності та розвитку компанії на перспективу; відстежувати загальний стан зовнішнього бізнес-середовища; виділяти і використовувати нові потенційні можливості швидше, ніж конкуренти; вибрати оптимальну дорогу розвитку і уникнути ризиків; приймати зважені рішення, що стосуються розвитку бізнесу. Правильно і вчасно прийняті стратегічні рішення грають сьогодні ключову роль в успішній діяльності організації [3].

Висновки. Важливу роль в управлінні діяльністю підприємства в умовах ризику відіграє бухгалтерський облік як інструмент мінімізації (нейтралізації) ймовірних наслідків господарських ризиків шляхом створення для керівництва відповідного інформаційного забезпечення на всіх етапах процесу управління.

Питання організаційно-методичних засад обліку сільськогосподарської діяльності в умовах ризику є новим напрямом досліджень у бухгалтерському обліку. В частині мінімізації негативних наслідків ризику виділено три напрямки, за якими розроблено та запропоновано методику документального підтвердження оцінки наслідків ризику, процедуру та облікове забезпечення формування власних фондів (резервів) на покриття наслідків ризиків, порядок відображення інформації про наслідки ризику в реєстрах журнально-ордерної форми обліку та звітності. Надані пропозиції сприяють задоволенню інформаційних потреб різних груп користувачів звітності та створюють інформаційні потоки, що характеризують вплив негативних наслідків ризику на сільськогосподарську діяльність підприємства та рівень його захищеності від такого впливу.

Проведення SWOT-аналізу допомагає у визначенні та реалізації стратегії розвитку агропідприємства у довгостроковій перспективі, а також у виборі найоптимальніших для конкретних умов інструментів управління агроризиками.

Бібліографічний список

1. Гнатишин Л.Б., Поверляк Т.І. Облік сільськогосподарської діяльності в умовах ризику. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/konfer37/482.pdf>.
2. Економічні ризики та методи їх вимірювання: [Електронний ресурс] : навч. посіб. для здобувачів ступеня бакалавра за освітньою програмою «Економіка бізнес-підприємства» / КПІ ім. Ігоря Сікорського; уклад. О.В. Кривда – Електронні текстові дані. – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. – 85 с.
3. Складання стратегічного балансу та сутність SWOT-аналізу [Електронний ресурс]. – URL : <http://in1.com.ua/book/13007/10315>.

Іванишин Д.
студент 2- СП курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Іваницький І.Є.
к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування
Львівський національний університет природокористування

ОПТИМІЗАЦІЯ І ПОШУК ОПТИМАЛЬНИХ РОЗВ'ЯЗКІВ

Вступ. У класичному математичному програмуванні, коли мова стосується цілей або обмежень, то розуміють, що вони добре відомі, детерміновані. Але в

останні роки все виразнішим стає те, що теорія управління виробництвом вже досягла такого стану, де невизначеність починає відігравати суттєву роль.

В основі сучасної теорії управління лежить поняття оптимізації. Відшукуються оптимальні розв'язки, тобто значення змінних, які визначають максимум (мінімум) цільової функції та задовольняють певній низці обмежень.

Для задач прийняття рішень у детермінованому випадку (за умов визначеності) характерним є те, що кожний конкретний вибір надає єдине значення цільовій функції. Це означає, що не існує особливих труднощів опису переваг. Іншими словами, кожна особа, що приймає рішення (ОПР), працює з множиною чітко сформульованих цілей, на засадах яких вона здатна визначити необхідні переваги [1].

Результати дослідження. Останнім часом математичне моделювання розвивається досить інтенсивно і має надзвичайно широке практичне застосування, особливо в дослідженні економічних систем. Це зумовлено тим, що економічні системи характеризуються залежностями, які можна виразити як взаємозв'язок великої кількості змінних і які добре піддаються математичному формулюванню у вигляді рівнянь і нерівностей. Аналізуючи таким чином рівняння і нерівності, які описують кількісні взаємозв'язки даної системи, можна аналізувати і саму економічну систему. Отже, математичне моделювання економічних систем і процесів дає можливість проводити експерименти в економіці, не спираючись на досвід. А це значно підвищує рівень економічної науки і достовірність висновків. Іншими словами математичне моделювання в планово-економічній роботі відкрило можливість експериментувати [2].

Математичне моделювання відкрило широкі можливості імітування самих різноманітних економічних систем і процесів. Створення аналогів реальних систем і процесів за допомогою економіко-математичних моделей значно полегшує проведення економічного аналізу і планово-економічних розрахунків; дає можливість вивчати економіку і організацію виробництва в таких умовах, в яких дуже трудно, а часто й неможливо взагалі здійснити будь-яке вивчення традиційними методами економічних досліджень. Прикладом цього може бути дослідження кількісних взаємозв'язків між економічними процесами в процесі виробничої діяльності підприємствами, коли приходиться з ними мати справу у такому вигляді, в якому вони фактично здійснюються.

При побудові математичних моделей завжди існують суперечності між глибиною запланованого дослідження і можливостями його реалізації. Одним із варіантів поборення такого протиріччя є можливість враховувати “несуттєві чинники” нечітко, розмито.

Сучасні математичні знання та економічна освіта одержали можливість перебороти канони та ідеологічні настанови, які через жорстку детермінованість сковували думку і виробничу практику. Вже настав час якісного оновлення та збагачення економічної науки, у зв'язку з впровадженням у ній нових ідей та

постулатів, які базуються на сучасних досягненнях в царині математики, комп'ютерних наук та інформації про реальний світ.

Стало очевидним, що повинен відійти в минуле теперішній підхід розв'язання задач підтримки прийняття рішень, який спирається на традиційне сприйняття поняття конкретного числа.

Це призводить до того, що числова величина, яка має конкретний фізичний зміст для користувача, перестає мати одне значення (чого вимагає традиційна математика), а може виражатися набором значень, кожне із своєю часткою впевненості. При цьому частка упевненості відбиває вплив і силу можливих діючих чинників. Трактування нечітких чисел визначається в кожному конкретному випадку окремо і залежить від фізичної чи економічної сутності цих чисел, а також від чинників, що на них впливають.

Висновки. Таким чином, підхід до розв'язання задач підтримки прийняття рішень повинен спиратись на те, що ключовими елементами є не числа, а деякі нечіткі множини, для елементів яких перехід від належності чи неналежності до класу є не різким, а гнучким, поступовим. Насправді, логіка міркувань людини не є звичайною двозначною чи навіть багатозначною логікою, це – логіка з нечіткими істинами, нечіткими відношеннями і правилами висновку. Як не дивно, саме така нечітка (розмита) і не цілком зрозуміла логіка є найважливішим компонентом однієї з головних особливостей людського мислення, а саме здатності узагальнювати інформацію, виділяти тільки необхідні дані для вирішення конкретної задачі. Ця ключова здатність людського мислення дозволяє приймати вдалі рішення у конкретних конфліктних ситуаціях.

Бібліографічний список

1. Сявавко М. Математика прихованих можливостей: навчальний посібник. Острого. Видавництво Національного університету «Острозька академія». 2011. 396с.
2. Сибаль Я.І., Кадюк З.С., Іваницький І.Є. Економіко-математичне моделювання в АПК : навч.посіб. Львів : “Магнолія 2006”, 2013. 277с.

Марцінковська О.
студентка 3 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Мацьків Г.
к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування
Львівський національний університет природокористування

ОСОБЛИВОСТІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ІНЖИНІРИНГУ

Вступ. В сучасних умовах господарювання застосування бухгалтерського інжинірингу пов'язують із розробкою нової або модернізацією існуючої технології обліку, яка має на меті забезпечити швидке генерування інформації та підвищити ефективність функціонування облікової системи для задоволення наростаючих потреб користувачів. Доцільність застосування інжинірингу в умовах фінансово-економічної нестабільності напряму пов'язано із побудовою оновленої системи обліково-аналітичного забезпечення управління, яка підвищує ефективність менеджменту господарських операцій та бізнес-процесів, дозволяє ідентифікувати загрози і ризики внутрішнього та зовнішнього середовища господарювання підприємства.

Результати дослідження. На сучасному етапі бухгалтерський облік розвивається як описово-роз'яснювальна система, що веде до використання низки алгоритмів і найрізноманітніших матриць. Цінність і унікальність бухгалтерського інжинірингу у можливості створення багатоваріантних моделей, які в принципі є сценаріями майбутніх подій організації, орієнтованих на ближню і віддалену перспективу. При цьому моделі є подібними в розрізі галузей економіки і сфер функціонування господарюючого суб'єкта [3].

Бухгалтерський інжиніринг орієнтується на досягнення стратегічних цілей підприємства, створюючи нову господарську реальність та зумовлюючи передумови для забезпечення її нового бухгалтерського відображення. Він може використовуватись для корекції попередніх дій менеджменту з метою приведення існуючої господарської реальності до бажаної, яка відповідає вимогам щодо застосування різних варіантів обліку. Таким чином, бухгалтерський інжиніринг дозволяє моделювати господарську діяльність з урахуванням існуючих нормативних обмежень функціонування облікової системи [4].

Таким чином, бухгалтерський інжиніринг передбачає створення моделей інноваційного продукту і прогнозування фінансового стану економічного суб'єкта на близьку і віддалену перспективу. При цьому моделі прогнозних балансів фінансово-майнового стану та звітів про прибутки і збитки не достатньо. Потрібен повний комплект прогнозової фінансової звітності, тобто всі чотири форми, включаючи звіт про рух грошових коштів і про зміни у власному

капіталі. Примітки є невід'ємною частиною таких звітів, оскільки в них міститься розшифровка і деталізація найбільш суттєвих статей звітності. При цьому межа суттєвості припускається дещо вища, ніж при складанні фактичних звітів, на основі історичних подій. Це пояснюється дуже просто: адже нам важливо прослідкувати основні тренди розвитку, а не фіксацію фактів господарського життя, які, відповідно до чинного законодавства, вимірюються з точністю до копійок. Аналогічно формуються управлінські звіти для окремих інноваційних продуктів, робіт чи послуг, для інноваційних технологій, які призведуть до розвитку економічного суб'єкта загалом [1; 2].

Визначальною передумовою для розвитку бухгалтерського інжинірингу стало поширення комп'ютеризації облікових процедур, поява персональних комп'ютерів, різноманітних баз даних, покращення якості і збільшення швидкості роботи комп'ютерної техніки, поява спеціалізованого облікового програмного забезпечення та програмних додатків. Так, забезпечити високий рівень продуктивної діяльності суб'єкта господарювання здатна налагоджена централізована ІТ-система управління процесами. Такі комплексні рішення автоматизації бізнес-процесів можуть бути забезпечені за допомогою сучасних ERP-систем [5]. Саме ці системи є прикладом нового етапу в модернізації внутрішньої ІТ-інфраструктури: переходу від автоматизації до комплексних систем управління.

Спираючись на програмні засоби типу ERP-систем, на підприємстві створюється єдиний інформаційний простір, який структурно розподілений по ієрархічним рівням і по сферам роботи – продаж, закупівлі, виробниче планування, оперативна діяльність, фінансовий та складський облік тощо, який дозволяє охопити абсолютно всі ділянки. Виходячи з вище сказаного, можна констатувати, що кінцева мета ІТ-модернізації не цифровізація обліку (перенесення контрольно-облікових процесів в електронний формат), а створення SMART-обліку, «розумного» обліку господарських операцій з ефективними інструментами інжинірингу, контролю та управління суб'єктом господарювання, автоматизацією всіх аспектів і сфер діяльності підприємства, установи та організації. Отже, швидкий розвиток інформаційно-комп'ютерних систем у сфері бухгалтерського обліку дозволить займатись не тільки розробкою стандартних облікових процедур, а і приділити увагу створення абсолютно нових, альтернативних облікових систем [4].

Висновки. В сучасних умовах господарювання використання бухгалтерського інжинірингу стрімко розвивається та якісно змінює систему обліку, а саме дозволяє трансформувати облікові дані шляхом моделювання для прийняття раціональних управлінських рішень. Спеціалізований інструментарій, який би дозволив модернізувати систему обліку, має бути дотичним до потреб користувачів як замовників кінцевого продукту функціонування облікових систем у вигляді бухгалтерської звітності.

На сьогодні, бухгалтерський інжиніринг реалізується за допомогою низки інжинірингових інструментів, які стосуються всіх стадій облікового процесу. Крім того, його слід розглядати як один із методів, що може бути використаний для побудови стратегічно орієнтованої системи фінансового обліку, оскільки дозволяє розробити нову інформаційну технологію для формування облікової інформації, яка дасть змогу забезпечити процес формування, розробки, реалізації і контролю стратегії підприємства.

Бібліографічний список

1. Бруханський Р. Ф. Бухгалтерський інжиніринг як метод побудови стратегічно орієнтованої системи обліку. *Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту*. 2014. Вип. 10, т. 1. С. 59–66.
2. Бруханський Р. Ф. Облік і аналіз у системі стратегічного менеджменту аграрного підприємництва: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2014. 384 с.
3. Жук В. М. Бухгалтерський інжиніринг. *Зростання ролі бухгалтерського обліку в сучасній економіці: збірник тез та доповідей I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (21.02.2013 р.)* Київ: ТОВ Всеукраїнський інститут права і оцінки, 2013. С. 51–54.
4. Ксьонжик І. В., Мацьків Г. В. Діджиталізація управлінського обліку на підприємстві. *Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспекти: матеріали III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 17-19 березня 2021 р.* Ч. 2. Львів: ЛНАУ, 2021. С. 212–215.
5. Мацьків Г., Ціцька Н., Мирончук З. Теоретичні аспекти бухгалтерського інжинірингу. *Вісник ЛНАУ: економіка АПК*. 2021. №28. С.102-107.

Жибак Я.

студент 5 курсу факультету управління, економіки та права

Науковий керівник: Малецька О.

к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування

Львівський національний університет природокористування

ОЦИФРУВАННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Вступ Якість забезпечення бухгалтерського обліку на сільськогосподарських підприємствах залежить від рівня його організації, розвитку ринкових відносин в Україні, специфіки діяльності та економічних зв'язків вітчизняних господарств з іноземними партнерами, методології та

методики, усвідомлення менеджментом суті інформації для керівництва підприємством, що потребує розроблення облікової політики підприємства, яку адміністрація з головним бухгалтером визначає самостійно.

Результати дослідження. Організаційний етап оцифрування облікової роботи є сферою безперервного розвитку діяльності облікового апарату підприємства, основною ознакою й головною функцією якої є відкриття, вивчення і класифікація інформації про господарську діяльність з метою її практичного застосування в процесі управління сільськогосподарським підприємством.

Оцифрування бухгалтерського обліку на підприємстві належить до компетенції його власника (власників) або уповноваженого органу (посадової особи) і здійснюється згідно із законодавством – Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» (розділ III)[1].

Діджиталізація ведення обліку – це застосування бухгалтерською службою узгодженої з керівництвом підприємства методології та технології відображення в обліку фактів господарського життя та складання фінансової звітності за діючими стандартами обліку.

Отже, ключовим моментом в організації облікової роботи є розроблення концепції оцифрування бухгалтерського обліку з урахуванням облікової політики підприємства.

Облікова політика підприємств державного, комунального секторів економіки визначається у приписувальному документі, що приймається підприємством та погоджується з органом, до сфери управління якого воно належить, або уповноваженим органом згідно із засновницькими документами.

Облікова політика може змінюватися лише тоді, коли:

- змінюються статутні вимоги;
- змінюються вимоги органу, що затверджує П(С)БО;
- якщо зміни забезпечать достовірне відображення подій чи операцій у фінансовій звітності підприємства (п. 9 П(С)БО 6).

Форму документа, що регламентує облікову політику підприємства, нормативно не встановлено, тому, як правило, таким документом є наказ, складений та затверджений відповідно до загальноприйнятих вимог діловодства. Зважаючи на обставини, перелічені вище стає зрозуміло, що наказ про облікову політику не потрібно перевидавати щороку. Можна видати безстроковий наказ і, за потреби, уносити до нього зміни і доповнення.

Разом із тим ніде не заборонено видавати наказ про облікову політику щороку - на підтвердження її незмінності. Яким шляхом піти - вирішувати адміністрації підприємства. В обліковій політиці не слід відображати заходи щодо організації бухгалтерського обліку, а саме: правила організації документообігу на підприємстві, застосування чи незастосування рахунків класу 8 «Витрати за елементами», запровадження додаткових субрахунків, порядок проведення інвентаризації активів підприємства тощо. Усе це, як правило,

оформляють окремим документом - наказом щодо організації бухгалтерського обліку на підприємстві з дотриманням установлених норм чинного законодавства. В обліковій політиці підприємства відображають методи, принципи та процедури обліку, право вибору яких запропоновано нормами бухстандартів. Якщо методи оцінки, механізми розрахунків чітко прописано в П(С)БО (права вибору немає), то й відображати їх в обліковій політиці немає потреби. Так, у наказі про облікову політику немає сенсу зазначати, що запаси в обліку відображаються за первісною вартістю. Ця імперативна норма встановлена п. 8 П(С)БО 9 «Запаси» і в будь-якому випадку має дотримуватися підприємством. Водночас П(С)БО 9 дає право вибрати метод оцінки вибуття запасів. Саме цей вибір і потрібно зробити в наказі про облікову політику.

Кожне підприємство вибирає елементи облікової політики виходячи з особливостей своєї діяльності. Так, торговельному підприємству немає сенсу визначати в наказі про облікову політику методи оцінки ступеня завершеності робіт за будівельним контрактом.

На нашу думку, в розпорядчому документі про облікову політику перед безпосереднім висвітленням облікової політики підприємства повинні бути зазначені основні положення з організації бухгалтерського обліку, а саме:

- обрана форма організації обліку;
- обрана форма бухгалтерського обліку та технологія обробки облікової інформації;
- права працівників на підпис документів (список працівників наводиться у додатку до розпорядчого документу);
- затвердження правил документообігу і технології обробки облікової інформації, відповідальність працівників за порушення даних правил (правила наводяться у додатку до розпорядчого документу, витяги з правил та графіки надаються безпосередньо виконавцям);
- система і форми внутрішньогосподарського обліку, затвердження розроблених власних форм внутрішніх та первинних документів (затвержені форми наводяться у додатку до розпорядчого документу);
- наявність філій, представництв, відокремлених підрозділів, (затвержені Положення, на основі яких діють такі підрозділи);
- порядок проведення інвентаризації активів та зобов'язань підприємства (склад інвентаризаційних комісій наводиться у додатку до розпорядчого документу чи у окремому наказі);
- детальний робочий план рахунків (наводиться у додатку до розпорядчого документу);
- встановлюється перелік пов'язаних сторін, операції з якими повинні підлягати особливому власному контролю, та інформацію про які потрібно відображати в примітках до фінансової звітності (перелік пов'язаних сторін, а також характер відносин з ними, наводиться у додатку).

Висновки. При вивченні даної проблеми було виявлено, що метою оцифрування облікової політики підприємства є створення незмінної інформаційної системи на певний проміжок часу, з урахуванням вимог чинного законодавства та інших факторів для забезпечення надійності та якості показників фінансової звітності. Це передбачає одержання достовірної інформації про майновий і фінансовий стан підприємства, результати його діяльності, рух грошових коштів, що є необхідним для забезпечення управління підприємством та інших користувачів економічної інформації і фінансової звітності підприємства.

Облікова політика як категорія набула поширення внаслідок формування ринкової економіки, розвитку різних форм власності, розширення міжнародних економічних зв'язків і наявності права вибору апарату управління підприємств та його реалізації у сфері організації обліку. Підприємствам надано право самостійно визначати облікову політику, а ступінь свободи в її формуванні обмежений державною регламентацією – вимогами Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку [2].

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 № 996-XIV
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV, із змінами та доповненнями URL: <http://www.zakon4.rada.gov.ua>

Куліш Ю., Семко М.

студентки 4 курсу факультету управління, економіки та права

Демянчук А.

студентка 5 курсу ННІЗПО

Науковий керівник: Прокопишин О. С.

к. е. н., доцент кафедри обліку та оподаткування

Львівський національний університет природокористування

ПОРЯДОК СКЛАДАННЯ ТА ПОДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ЗА МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ

Вступ. Для успішної інтеграції українських компаній у світовий ринок, необхідно вирішити проблему недоступності для іноземних партнерів

інформації, що розкривається у фінансовій звітності суб'єктів господарювання. Вирішити цю проблему можливо впровадженням Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ). Оскільки Україна прагне інтегруватися до Європейського Союзу, окреслена проблема актуальна для неї. Однак набуття статусу країни-члена ЄС вимагає не лише вдосконалення системи обліку та звітності, а перегляду всього чинного законодавства. А завдяки застосуванню єдиних стандартів можлива об'єктивна оцінка міжнародними фінансовими ринками результатів діяльності підприємств, чим забезпечується прозорість, відкритість фінансової звітності господарюючих суб'єктів для інвесторів та зацікавлених сторін.

Безпосереднім результатом переходу на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку стануть економічні й репутаційні переваги.

Результати дослідження. МСФЗ сьогодні мають велике практичне значення у складанні фінансової звітності – це об'єктивна реальність. Вони становлять єдиний підхід в усьому світі у веденні бухгалтерського обліку. Хоча національні стандарти і базуються на МСФЗ, однак вони не тотожні. Зміни, які було внесено до чинних міжнародних стандартів, ще більше поглибили наявні розбіжності.

МСФЗ – це набір документів (стандартів та інтерпретацій), що регламентують правила складання фінансової звітності, необхідної зовнішнім користувачам для прийняття ними економічних рішень стосовно підприємства. **Вони розробляються Радою з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (IASB) та визначають правила складання звітності компаній [1]. На сьогодні у понад 120 країнах світу компанії з метою підготовки фінансової звітності використовують за основу МСФЗ.**

Вже достатньо давно розпочата підготовка до переходу на міжнародні стандарти обліку. Однак перелом настав 2012 року, адже з цього часу окремі суб'єкти господарювання зобов'язані складати фінансову звітність та консолідовану фінансову звітність згідно з міжнародними стандартами.

П'ятого жовтня 2017 року Верховна Рада України внесла зміни до Закону «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», які зробили обов'язковим складання звітності за МСФЗ українськими компаніями, які підпадають під такі критерії: емітенти цінних паперів, цінні папери яких допущені до торгів на фондових біржах або за цінними паперами яких здійснено публічну пропозицію; банки; страховики; недержавні пенсійні фонди; інші фінансові установи (крім інших фінансових установ та недержавних пенсійних фондів, що належать до мікропідприємств і малих підприємства); великі підприємства [2].

Для перелічених категорій ведення обліку за міжнародними стандартами обов'язкове, але, крім них, компанії можуть самостійно перейти на модель ведення обліку згідно з МСФЗ в Україні.

У разі, якщо українське підприємство складає фінзвітність за міжнародними стандартами, воно подає її за встановленою НП(С)БО 1 формою, при потребі із заповненням передбачених цим НП(С)БО 1 вписуваних рядків. Уся додаткова інформація, подання (розкриття) якої передбачено міжнародними стандартами, висвітлюється в примітках до фінзвітності [3].

Порядок подання фінансової звітності регулюється постановою КМУ від 28.02.2000 № 419 «Про затвердження Порядку подання фінансової звітності» (Постанова [№ 419](#)). Фінансова звітність подається органам, до сфери управління яких належать підприємства, трудовим колективам на їх вимогу, власникам (засновникам) відповідно до установчих документів, а також органам державної статистики та податковим органам [4].

У період дії воєнного стану або стану війни, а також протягом 3 місяців після його завершення до фізичних осіб, фізичних осіб – підприємців, юридичних осіб не застосовується адміністративна та/або кримінальна відповідальність за неподання чи несвоєчасне подання звітності чи документів (ЗУ «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» від 03.03.2022 р. [№ 2115-IX](#)) [5].

У разі, коли дата подання звітності випадає на неробочий день, термін подання переноситься на перший після вихідного робочий день.

Відповідно до абз. 18 п. 2 Постанови № 419 річна фінансова звітність та річна консолідована фінансова звітність разом з відповідними аудиторськими звітами, звіт про управління, консолідований звіт про управління, звіт про платежі на користь держави та консолідований звіт про платежі на користь держави повинні бути оприлюднені на вебсайті підприємства (у повному обсязі).

МСФЗ надаються додаткові можливості щодо ведення обліку та складання звітності, адже порівняно з національними стандартами ними передбачено альтернативні підходи до обліку окремих питань та вимог щодо розкриття інформації. Як виняток, згідно з міжнародними стандартами допускається: відхилення від стандартів, якщо використання вимог стандарту може ввести в оману користувачів настільки, що це суперечить меті складання звітності; використання положень інших стандартизаційних систем, споріднених до МСФЗ, якщо вони не містять положень, які регулюють облік певних операцій. Відповідно до концептуальних положень системи МСФЗ, підприємство зобов'язане розкривати необхідну згідно з МСФЗ інформацію тільки для суттєвих статей.

Підприємства, які ведуть облік і формують фінансову звітність за міжнародними стандартами, зобов'язані використовувати План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств та організацій, який охоплює синтетичні рахунки першого порядку. Субрахунки підприємства визначають самостійно, виходячи з потреб господарської діяльності, і відображають в обліковій політиці. Відповідно до

міжнародних стандартів (МСБО 1), фінансову звітність слід подавати принаймні щороку. Звітний рік може не збігатися з календарним. Також дозволяється практика складання звітності за 52 тижні. Періодичність подання фінансової звітності, складеної за міжнародними стандартами, в Україні встановлюється національним законодавством.

Висновки. Як виявилось, вітчизняний бухгалтерський облік відірваний від світової облікової практики. Це суттєво ускладнило процес інтеграції економіки України до світової економічної системи. Отже, необхідне реформування вітчизняної системи бухгалтерського обліку до умов ринкової економіки. У такому разі не тільки фінансова звітність українських компаній стане прийнятною для іноземців, а й буде забезпечено більшу ефективність фінансового ринку всередині нашої країни. Таким чином, перспективним напрямом реформування національної системи бухгалтерського обліку є ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності за єдиними для всіх суб'єктів правилами, які відповідатимуть вимогам міжнародних стандартів.

Бібліографічний список

1. Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ, МСФЗ для МСП, включаючи МСБО та тлумачення КТМФЗ, IASB; Список, Стандарт): Міжнар. док. від 01.01.2012 р. (зі змінами і доповненнями). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
2. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV (зі змінами та доповненнями). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/>.
3. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: затв. наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: <http://dtk.com.ua>.
4. Про затвердження Порядку подання фінансової звітності: Постанова КМУ № 419 від 28.02.2000 р. № 419 (зі змінами та доповненнями). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/>.
5. **Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни: Закон України від 03.03.2022 р. № 2115-IX** (зі змінами та доповненнями). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/>.

Романюк Я.

студентка 3 курсу факультету управління, економіки та права

Причина П.

студент 5 курсу факультету управління, економіки та права

Науковий керівник: Ціцька Н.Є.

к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування

Львівський національний університет природокористування

СВІТОВИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ОСНОВНОГО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА

Вступ. Розвиток підприємницької діяльності супроводжується зростанням ролі міжнародної інтеграції у сфері економіки, що вимагає перегляду існуючих методик бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Застосування міжнародних стандартів фінансової звітності підвищує прозорість, порівнянність фінансової звітності, забезпечує поширення достовірної інформації серед її користувачів, якими дедалі частіше виступають не тільки державні податкові органи, фінансові установи, але і потенційні інвестори. Це актуалізує потребу узгодження законодавства України із міжнародними стандартами і створенні сприятливих умов для застосування МСФЗ вітчизняними підприємствами.

Результати дослідження. Європейська орієнтація української політики змушує сьогодні український бізнес переглядати та перебудовувати бізнес-середовище. Економічні санкції проти Росії призвели до перепозиціонування експортних та імпорتنих ринків, спонукаючи українські компанії шукати нових партнерів у Європі та інших ближніх і далеких країнах. Тому перед європейськими інвесторами відкриваються нові можливості співпраці з українськими партнерами. Україна – країна, багата на природні ресурси та має великий потенціал для розвитку сільського господарства, залучення іноземних партнерів та інвесторів. МСФЗ є одним із інструментів стандартизації вимог до змісту фінансової звітності.

Як відомо, перехід на МСФЗ надає нові можливості як для окремих суб'єктів господарювання, так і для держави в цілому. При вирішенні всіх зазначених вище проблем суб'єкти господарювання отримують значні переваги від впровадження МСФЗ як на макро-, так і на мікрорівні.

Отже, на даному етапі розвитку бухгалтерського обліку для української облікової практики гармонізація представляє собою використання МСФЗ як бази для створення власних, національних стандартів та поступовий, повний перехід до МСФЗ. Такий підхід до ведення обліку провадиться не лише в Україні, але і у інших країнах світу.

В Україні визначено, що для складання фінансової звітності застосовуються міжнародні стандарти, якщо вони не суперечать вищезазначеному закону та офіційно оприлюднені на веб-сайті Міністерства фінансів України. Відповідно, підприємства, що становлять суспільний інтерес, публічні акціонерні товариства, банки, страхові компанії, а також підприємства, які провадять господарську діяльність за видами, перелік яких визначається КМУ, складають фінансову звітність та консолідовану фінансову звітність за міжнародними стандартами.

Звідси, виникає необхідність розгляду питань практичного застосування положень Міжнародного стандарту фінансової звітності (МСФЗ) (IAS) 41 «Сільське господарство» з метою визначення механізму розрахунку економічної ефективності даного виду економічної діяльності, аналіз якої дозволить точніше визначити результати, достовірно та більш прозоро подати в управлінській звітності до ухвалення ефективних управлінських рішень.

Для раціональної організації управлінського обліку в скотарстві важливо визначити об'єкти обліку витрат, зважаючи на інформаційні потреби управління в конкретному підприємстві й залежно від рівня господарської самостійності внутрішньовиробничих підрозділів, особливостей технології та організації виробництва й інших факторів. Комплексний підхід до формування інформації щодо витрат у м'ясному скотарстві дасть змогу оптимізувати вибір об'єктів обліку витрат для послідовного узагальнення результатів. При виборі об'єкта обліку витрат види і групи тварин слід класифікувати відповідно до МСФЗ (IAS) 41. Група біологічних активів - це спільно керована для життєдіяльності група тварин і (або) рослин, однорідна за складом та призначенням. У тваринництві однорідну групу становлять тварини у певному співвідношенні за статеві-віковим складом, необхідним для нормальної біологічної трансформації [2, с.148].

У методиках ведення бухгалтерського обліку передбачено формування даних про наявність і рух тварин. Основна ознака класифікації тварин - це можливість отримання сільськогосподарської продукції та (або) додаткових біологічних активів. Існуюча класифікація неспроможна задовольнити потреби менеджменту.

Методи обліку забезпечують формування даних про наявність і рух тварин. Основними ознаками класифікації тварин є можливість отримання сільськогосподарської продукції та/або додаткових біологічних активів. Існуюча класифікація не може задовольнити потреби управління. Пропонуємо використовувати міжнародний досвід для групування біологічних активів за трьома ознаками: тривалості періоду використання та отримання сільськогосподарської продукції та (або) додаткових біологічних активів; зрілості; можливості багаторазового отримання сільськогосподарської продукції та (або) додаткових біологічних активів.

В управлінському обліку доходів і витрат м'ясного скотарства внаслідок управління біотрансформацією біологічних активів виникає необхідність використання відповідно до МСФЗ (IAS) 41 моделі обліку й оцінки біологічних активів та сільськогосподарської продукції, одержаної від біологічних активів за справедливою вартістю. Ця модель обліку й оцінки дозволить відобразити зміну справедливої вартості біологічних активів у результаті біотрансформації. Це створює умови для більш обґрунтованого аналізу ресурсного потенціалу м'ясного скотарства та прийняття дієвих управлінських рішень.

Бухгалтерський облік є особливим інструментом управління діяльністю підприємств, за допомогою якого підтримується взаємозв'язок мікро- та макрорівнів. Роль облікової політики в системі бухгалтерського обліку полягає у врахуванні вимог державного регулювання процесу інформаційного забезпечення управління економікою країни. З іншого боку, важко переоцінити значимість облікової політики в прийнятті управлінських рішень, оскільки усі економічні вигоди, які суб'єкт господарювання отримує, використовуючи облікову інформацію, залежить від обраної облікової політики. Таким чином, ефективність управління діяльністю суб'єктів господарювання та стратегія їхнього розвитку в майбутньому, багато в чому залежать від вдало сформованої облікової політики [2].

Глобалізація економіки, розвиток економічних відносин, а також суттєві зміни в засобах та формах комунікації змушують учасників економічних процесів віддавати перевагу достовірній інформації. Вимоги, які висувуються користувачами до облікової інформації, постійно підвищуються.

Головне завдання облікової політики полягає в узгодженні майнових інтересів підприємства і зовнішніх користувачів щодо розкриття облікової інформації. Для вирішення цього завдання необхідно застосовувати зважений та об'єктивний підхід до формування облікової політики, що відкриває можливості отримання достовірної інформації про фінансовий стан та результати діяльності підприємства для усіх зацікавлених користувачів, котрі вимагають правдивого опису ситуації на підприємстві для прийняття відповідних рішень.

Висновки. Отже, впровадження у виробничу практику суб'єктів господарювання міжнародних стандартів фінансової звітності та обліку, в тому числі і сільськогосподарських формувань, матиме важливий вплив на глобальну стандартизацію, як форми гармонізації. Зокрема через усунення національних розбіжностей для підвищення зіставності, прозорості та зрозумілості економічної інформації компаній; зменшення витратної складової під час підготовки фінансової звітності за різними стандартами; досягнення міжнародного визнання та отримання різного роду ринкових вигід. Доведено, що сфера можливостей для гармонізації є широкою і визначається націленістю на інтереси зацікавлених сторін.

Бібліографічний список

1. Засадний Б. А. Формування облікової політики в системі бухгалтерського обліку підприємства. *Причорноморські економічні студії*. 2016. № 12-2. С. 159–164.

2. Свиноус І.В., Гаврик О.Ю., Хомяк Н.В., Хомовий С.М., Заболотній В.С. Удосконалення методичних підходів до оцінки складових виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств в умовах трансформації системи обліку та фінансової звітності. *Економіка та управління АПК*. 2021. №1. С. 154-165.

*Постолюк С.
студентка 2 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Гнатишин Л.
д.е.н., професорка кафедри обліку та оподаткування
Львівський національний університет природокористування*

СВІТОВІ МОДЕЛІ ПОДАТКОВИХ СИСТЕМ

Податкові системи світових моделей являють у собі (ангосаксонську, континентальну, латиноамериканську та змішані податкові системи) У будь-якій країні податкова система має декілька важливих завдань. По-перше, забезпечити державу ресурсами для виконання важливих функцій і створення суспільних благ. По-друге, створювати стимули для економічного та національного розвитку.

Податки виникли раніше, ніж держави. Вони існували вже в період неоліту у формі храмових пожертвувань, були обов'язковими для всіх членів спільноти і сприймалися «платниками», як невід'ємна частина системи світобудови. У Стародавньому Римі ставки податків переглядалися кожні п'ять років і залежали від активності військових дій. У мирний час податків не збирали, а в період війни вони компенсувалися захопленою здобиччю. Для поповнення скарбниці, виснаженою з-за війни з Наполеоном, англійський король Георг III ввів податки на розкіш. Їх платили покупці капелюхів і набалдашників для тростини.

Щоб наповнити казну і стимулювати зростання населення, римський імператор Октавіан Август ввів податок на безбрачність і бездітність. Наприклад, незаміжні жінки у віці 20-50 років щорічно платили 1% від усього свого майна. Стимулом для нормандських купців прийняти іслам було повне

звільнення новонавернених від податків на комерційні операції всередині країн арабського світу.

Від сплати земельної талії - першого загального прямого податку, введеного в XII столітті у Франції, - звільнялися університетська професура і студенти, яких таким чином прирівняли до привілейованих класів - дворянства і духовництва.

Після вбивства чоловіка - князя Ігоря - під час традиційного збору данини княгиня Ольга в середині X ст провела податкову реформу, в рамках якої з'явився чіткий регламент зборів, позначені оподатковувані адміністративні одиниці «погости» і заснований апарат фіскальних чиновників «тиунів». У часи золотоординського іґа на землях Київської Русі платили «тягар» на користь хана - мірку пшениці, дві мотузки, одну монету, стрілу і підкову [1].

Англосаксонська модель орієнтована на прямі податки з фізичних осіб, частка непрямих податків є незначною. Континентальна модель відрізняється високою часткою відрахувань на соціальне страхування, а також значною питомою вагою непрямих податків. Латиноамериканська модель розрахована на збір податків в умовах інфляційної економіки. Змішана модель складається з окремих рис інших моделей. Країни обирають її для того, щоб диференціювати структуру доходів, уникнути залежності бюджету від окремого виду чи групи податків. Непрямі податки залежать від рівня цін і збалансовують доходи бюджету в умовах інфляції. За механізмом справляння і контролю непрямі податки є більш простими, ніж прямі. Вони не потребують розвиненого апарату податкових служб і складних розрахунків. Тому, як правило, в країнах зі змішаною економікою частка непрямих податків вище, ніж в економічно розвинених державах, що, у свою чергу, визначає незначний рівень прямих податків.

Найбільш вагомими податками, на яких базуються майже всі податкові системи світу, є ПДВ, податок на корпорації (аналог вітчизняного податку на прибуток підприємств) та прибутковий податок (аналог вітчизняного податку на доходи фізичних осіб). Як свідчить світова практика, податкові вилучення в розмірі 30-40 % доходів платника - це той поріг, при перевищенні якого починається процес скорочення його заощаджень та інвестицій в економіку. Якщо ж ставки податків та їхня кількість досягають такого рівня, що зобов'язує платників сплачувати більше 40 % своїх доходів, то це повністю ліквідує стимули до господарської діяльності та розширення виробництва.

Більшість країн в умовах економічної нестабільності застосовують помірне оподаткування. Це є результатом проведення такої податкової політики, пріоритет якої полягає в досягненні мети створення стабільного економічного зростання, сприятливого податкового клімату для розвитку господарської діяльності та ефективного вирішення соціальних проблем в державі.

Зарубіжні дослідження теорії і практики оподаткування засвідчують, що місце податків у державній політиці розвинених країн є дещо ширшим, ніж у

вітчизняній практиці, де вони використовуються, головним чином, як фіскальний інструмент. Поряд із фіскальною функцією за податками закріплені та широко використовуються економічна підфункція, яка має сприяти економічному зростанню, монетарній стабільності, повній зайнятості, обмеженню інфляції, та соціальна, або розподільча, підфункція, спрямована на зменшення нерівності в розподілі доходів. [3].

Податки є частиною фінансової системи як на макро-, так і на мікрорівні. Вони виконують фіскальну, розподільчу та регулюючу функції. При виконанні розподільчої функції першочергове значення має стимулюючий напрям, який набуває все більшого значення в економічній політиці різних країн світу. Кожна країна іде різними економічними шляхами (передусім ринковим або командно-адміністративним), має свої особливості у розвитку економіки, в динаміці розвитку економічних процесів, що впливає і на розвиток окремих складових загальної економічної системи, а також на податкову систему держави, яка належить до фінансової системи і повинна постійно пристосовуватись до змін у суспільстві. Податки мають досить високу питому вагу в дохідній частині бюджету будь-якої держави, тому що вони є основним джерелом його наповнення. В усіх країнах світу витрати держави плануються виходячи з дохідної частини, тобто з кількості зібраних податків. Якщо при плануванні з'являється дефіцит бюджету, уряд при введенні нових податків, обов'язкових зборів та платежів повинен передбачати можливі негативні наслідки насамперед для населення і підприємців. У розвинених країнах світу податкові збори становлять від 25 до 50% загального валового внутрішнього продукту країни. Більшу питому вагу податкові платежі мають у країнах із командно-адміністративним шляхом розвитку економіки (Швеції, Данії, Бельгії, Нідерландах, Фінляндії) [4].

Податкова система - це гуртовість податків, зборів, інших обов'язкових платежів і внесків до бюджету та загальнодержавних цільових фондів, які діють у встановленому законодавством порядку, що включає як прямі, так і непрямі податки. Система оподаткування виникла разом із появою найпростішої моделі держави. Дехто вбачає витoki оподаткування у стародавніх жертвоприношеннях. Жертвоприношення практикувалися до появи християнства як майже добровільна данина вищим силам. Першими джерелами оподаткування були основні цінності, які підлягали оподаткуванню, такі як земля, худоба та раби.

Податкову систему України можна представити у вигляді трьох основних підсистем [2]:

- підсистема оподаткування юридичних осіб;
- підсистема оподаткування фізичних осіб;
- збори в державні цільові фонди.

Отже, можна дійти висновку, що у світі існує кілька моделей податкових систем, кожна з яких має свої переваги та недоліки. Плоска податкова ставка сприяє зниженню рівня бюрократії та підтримує зростання економіки, а прогресивна податкова ставка допомагає зменшити соціальну нерівність та забезпечити фінансування державних програм. Окрім цього, існують інші моделі, такі як податок на споживання та податок на прибуток, які також мають свої переваги та недоліки. Кожна країна повинна вибрати ту модель податкової системи, яка найбільш відповідає її потребам та сприяє досягненню її стратегічних цілей.

Бібліографічний список

1. Джеймс Пейдж. 10 фактів про податки. URL: <https://thepage.ua/ua/special-projects/>
2. Податкова система. Словник фінансово-правових термінів. URL: <http://surl.li/whuq>
3. Податкові системи зарубіжних країн у посткризовий період. URL: <http://surl.li/fkxsx>
4. Податкові системи зарубіжних країн. Порівняльна характеристика. URL: <http://surl.li/fnl11>

Заріцький О.
*студент 5-го курсу факультету управління, економіки та права,
Науковий керівник: Жидовська Н.М.
к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування
Львівський національний університет природокористування*

СПЕЦИФІКА ОБЛІКУ МІЖНАРОДНИХ АВТОМОБІЛЬНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ В УМОВАХ ВІЙНИ

Вступ. На сьогоднішній день транспортний сектор України – це значний і важливий сегмент для економіки країни, адже ефективна та злагоджена робота цілої транспортної системи являється рухомою силою для загального розвитку країни. Розвиток інтеграційних процесів та зростання конкуренції на ринку транспортних послуг, вимагає нових підходів до розвитку транспортних відносин, створенню нових технологій та підвищенню контролю якості надання послуг. [4]

Автомобільний транспорт є однією із складових транспортної системи України (частка вантажних перевезень автомобільним транспортом у 2021 році складала 36,05%, а за січень 2022 року 29,96% від загального обсягу перевезень вантажів всіма видами транспорту). [5] Тому, як зазначають дослідники, головною метою у сфері міжнародних вантажних перевезень для України є активізація процесів інтеграції транспортно-дорожнього комплексу нашої держави до європейської та світової транспортних систем. [2]

З 2016 року по січень 2022 року товарообіг з країнами ЄС зріс майже вдвічі, а кількість вантажоперевезень автотранспортом – на 42%. Але з початку війни процеси інтеграції транспортно-дорожнього комплексу нашої держави до європейської та світової транспортних систем сповільнились, ситуація ускладнилася ще і тим, що 45% вітчизняного експорту припадають на країни ЄС.

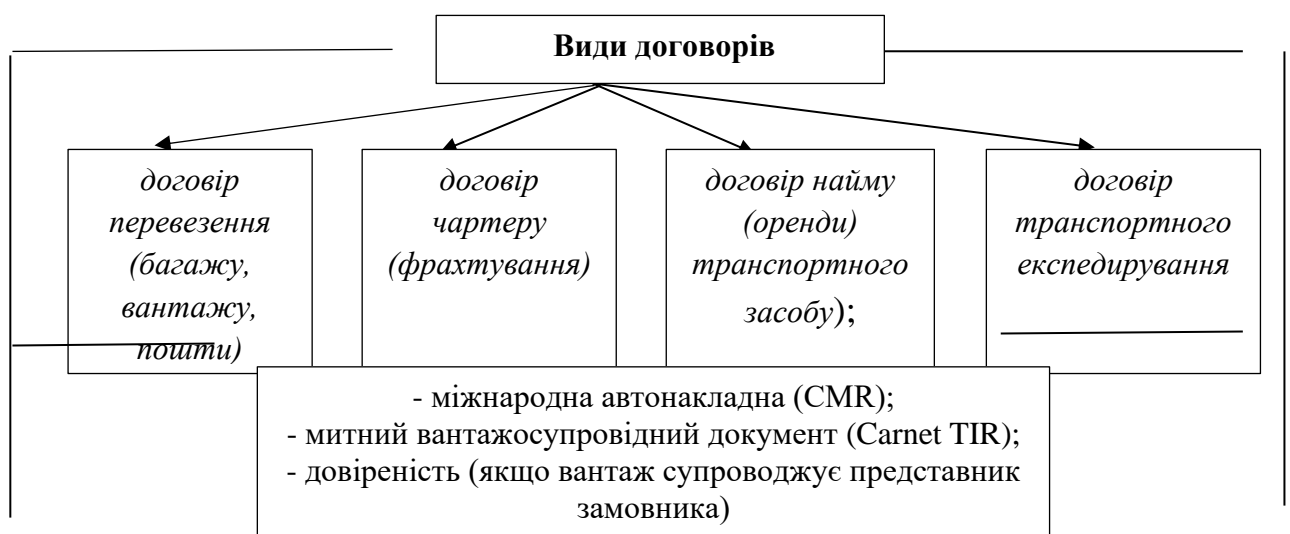
Результати дослідження. Основи організації міжнародних перевезень вантажів автомобільним транспортом викладено в Законі «Про автомобільний транспорт» [6]. Здійснюють міжнародні вантажні автоперевезення автомобільні перевізники.

Єдиними міжнародними перевізними документами є: міжнародна автонакладна (CMR), книжка МДП (Carnet Tir) та інші документи, визначені законодавством (ст. 9 Закону «Про транспортно-експедиторську діяльність» від 01.07.2004 № 1955). [3]

Повне та своєчасне документальне оформлення вантажних міжнародних автоперевезень має ключове значення при здійсненні та обліку господарської діяльності, пов'язаної з міжнародними вантажними автоперевезеннями.

Для переміщення товарно-матеріальних цінностей використовуються наступні види документів (рис.1).

У 2020 році Україна приєдналася до Додаткового протоколу Конвенції про договір міжнародного автомобільного перевезення вантажів про електронну накладну (КДПВ).

Рис.1. Документи, які використовуються для переміщення товарно-матеріальних цінностей.

У перспективі класичну паперову CMR замінить її електронний аналог e-CMR. Консолідованої системи документообігу при міжнародних вантажних автомобільних перевезеннях наразі немає.

Міжнародні перевезення виконуються з обов'язковим застосуванням CMR – міжнародної товарно-транспортної накладної, яка використовується для списання товарно-матеріальних цінностей, обліку на шляху переміщення, оприбуткування, складського, оперативного та бухгалтерського обліку вантажу, розрахунків за перевезення вантажу та обліку виконаної роботи. Цей документ закріплений ще у 1956 році Конвенцією про договір міжнародного автомобільного перевезення вантажів (з французької – «Convention relative au contrat de transport international de marchandises par rout»). Звідси і скорочення CMR. Конвенцію щодо CMR використовують у понад 50 державах-учасниках договору – у більшості країн Європи та Центральної Азії.

CMR є підтвердженням укладеного договору перевезення і містить основну інформацію про відправника, перевізника, вантажоодержувача, маршрут, особливості самого вантажу тощо. Дані переважно фіксуються на папері та створюються щонайменше у трьох оригінальних примірниках, з яких перший примірник залишається вантажовідправнику, другий – супроводжує вантаж та передається вантажоотримувачу, а третій – залишається у перевізника.

У ЄС вважають, що перехід до електронної форми міжнародної товарно-транспортної накладної сприятиме успішному росту та розвитку сфери перевезень вантажів, оскільки така система заощадить кошти і час та покращить екологічну ситуацію.

Паперові накладні потрібно надрукувати на папері, на кожному примірнику мають стояти власноручні підписи учасників перевезення, потрібно перевірити коректність заповнення та за архівувати документ для зберігання. Всі ці дії, як мінімум, потребують людського ресурсу, часу та матеріалу для друку накладних. У підсумку отримуємо велику кількість паперу, що фізично зберігається в архівах і більше не використовується.

Крім того, за оцінками Єврокомісії потенційний економічний ефект у період від 2018 до 2040 року від впровадження e-CMR становитиме 27 мільярдів євро економії. Також було встановлено, що в середньому електронний варіант e-CMR є втричі економнішим у порівнянні з використанням паперового аналога. Що стосується економії часу, то за дослідженнями вантажовідправнику потрібно майже на 11 хвилин менше, щоб створити та надіслати саме електронний документ. Перевізник економить майже 10 хвилин на одному документі, оскільки процес підписання займає менше часу. Архівування та оновлення статусу документа відбувається максимально швидко та не потребує додаткових ресурсів. [1]

Висновки. Таким чином, процеси інтеграції транспортно-дорожнього комплексу нашої держави до європейської та світової транспортних систем внаслідок воєнних дій хоча і сповільнились протягом останнього року, але не припинились, а підприємства, що надають послуги у сфері міжнародних вантажних автоперевезень переорієнтувались під нові умови діяльності та здебільшого врахували їх вплив на побудову обліку експортно-імпортних операцій.

Бібліографічний список

1. Внутрішні та міжнародні вантажні перевезення: у чому різниця між е-ТТН та е-CMR?. «Дебет-Кредит» - Бухгалтерські новини. URL: https://news.dtkk.ua/accounting/individual-transactions/79498-vnutrisni-ta-miznarodni-vantazni-perevezennya-u-comu-riznicya-miz-e-ttn-ta-e-smr?_ga
2. Ковальчук С.Я., Цуркан А.О. Особливості обліку та оподаткування операцій по міжнародних автотранспортних перевезеннях. Агросвіт. 2018. № 7. С. 31–36.
3. Міжнародні автоперевезення. Головбух. URL: https://buhplatforma.com.ua/article/7774-mjnarodn-avtoperevezennya#anc_6
4. Мохова Ю.Л. Значення транспортної галузі в системі національної економіки України. Державне управління. Менеджер. №1. 2015. URL: [314-Article%20Text-975-1-10-20201026.pdf](https://www.dpu.gov.ua/Article%20Text-975-1-10-20201026.pdf)
5. Обсяги перевезених вантажів за видами транспорту. Держстат України. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/tr/opv/arh_opv_u.htm
6. Про автомобільний транспорт. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2344-14#Text>
7. Товар поїде без обмежень. Що означає для України транспортний «безвіз». Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/06/29/688647/>

Романюк Я.
студентка 3 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Ціцька Н.Є.
к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування
Львівський національний університет природокористування

ТАКСОНОМІЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ЯК ЕЛЕМЕНТ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Вступ. Все більше українських товаровиробників виходять на міжнародні ринки. Саме глобалізація фінансових ринків та розширення торгових експортно – імпорتنих операцій обумовили необхідність використання в практичній діяльності юридичних осіб міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ). Україна розпочала і продовжує процес трансформації бухгалтерського обліку відповідно до європейських стандартів.

Результати дослідження. Одним із нововведень Закону України від 05.10.2017 р. № 2164-VIII «Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [1] щодо удосконалення деяких положень» було застосування такого поняття як «таксономія фінансової звітності».

Таксономія фінансової звітності є системою класифікації фінансової інформації, яка дозволяє стандартизувати та уніфікувати процес складання, подання та аналізу фінансової звітності. За допомогою таксономії можна створити єдиний стандарт для обліку та звітування про фінансові результати підприємства.

Загальна таксономія фінансової звітності випускається Фондом міжнародних стандартів фінансової звітності (м. Лондон, Велика Британія). З технічної точки зору таксономія базується на XBRL – відкритому стандарті для подання фінансової звітності в електронному вигляді.

Система Таксономії МСФЗ перераховує та визначає конкретні коди, якими можна скористатися для ідентифікації інформації, розкритої у фінансовій звітності за МСФЗ.

Діджиталізація бухгалтерського обліку передбачає перехід до використання цифрових технологій та інструментів для збору, обробки та аналізу фінансової інформації. Застосування таксономії фінансової звітності є необхідною умовою для успішної діджиталізації бухгалтерського обліку.

За допомогою таксономії фінансової звітності можна створити єдиний формат обліку та звітування про фінансові результати, що дозволяє забезпечити автоматизацію процесів збору та обробки інформації. Також таксономія

забезпечує зручний та швидкий доступ до фінансової інформації та сприяє підвищенню якості та точності звітності.

Окрім цього, застосування таксономії фінансової звітності є необхідним елементом впровадження електронного документообігу та електронного звітування. За допомогою стандартизованого формату фінансової звітності можна забезпечити автоматичний обмін даними між підприємствами, банками та іншими зацікавленими сторонами. Застосування стандартизованих термінів та кодів дозволяє автоматизовано збирати та обробляти фінансові дані, що робить процес бухгалтерського обліку більш ефективним та точним.

Наприклад, використання таксономії XBRL (Extensible Business Reporting Language) дозволяє стандартизувати формат та структуру фінансової звітності. Це дозволяє компаніям автоматизовано формувати та надсилати звіти до регуляторних органів та інших зацікавлених сторін. Крім того, таксономія дозволяє проводити порівняння фінансової інформації між різними компаніями та періодами.

Таксономія фінансової звітності дуже важлива для діджиталізації бухгалтерського обліку з наступних причин:

1. *Стандартизація інформації.* Таксономія дозволяє стандартизувати інформацію, що міститься в фінансових звітах, що робить її більш зрозумілою та доступною для користувачів. Це особливо важливо у випадку порівняння фінансової інформації між різними компаніями та країнами.

2. *Забезпечення точності та надійності інформації.* Таксономія може бути корисним інструментом для забезпечення точності та надійності інформації.

Так, це правда. Таксономія фінансової звітності визначає стандарти та правила, які дозволяють описувати фінансові дані в структурованому форматі, який легко зрозуміти та обробляти для подальшого аналізу та порівняння.

Для діджиталізації бухгалтерського обліку необхідно мати якісні дані, які можуть бути введені в електронну систему та оброблені автоматично. Таксономія фінансової звітності дозволяє стандартизувати дані та зробити їх більш точними та надійними.

Це допомагає збільшити ефективність та точність обліку, зменшити час, потрібний на обробку даних та знизити кількість помилок. Крім того, стандартизовані фінансові дані можуть бути використані для порівняння фінансових показників різних компаній та галузей, що дозволяє зробити більш точні та об'єктивні висновки.

Висновки. Отже, таксономія фінансової звітності є важливим елементом діджиталізації бухгалтерського обліку та забезпечує якість та надійність фінансової звітності компанії, дозволяє зменшити ризики помилок та спрощує процеси звітності.

Діджиталізація бухгалтерського обліку стає можливою завдяки розвитку технологій та електронних засобів обліку. Це дозволяє збільшити швидкість та

точність обробки даних, зменшити ризики помилок та забезпечити більш ефективний контроль над фінансами компанії.

Таким чином впровадження таксономії фінансової звітності є ключовим елементом діджиталізації бухгалтерського обліку, який дозволяє підвищити ефективність та точність фінансової звітності, зменшити ризики помилок та спростити процеси звітності в компанії.

Бібліографічний список

1. Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» щодо удосконалення деяких положень»: Закон України від 05.10.2017 р. № 2164-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2164-19>

2. Про затвердження перекладу Таксономії фінансової звітності за міжнародними стандартами фінансової звітності: Наказ Мінфіну від 25.10.2019р. №452 (діє з 01.01.2020 р.) URL: <https://mof.gov.ua/storage/>

3. Таксономія фінвітності за 2019 рік: чи вийде відзвітувати в електронній формі. URL: <https://www.golovbukh.ua/news/19170-taksonomya-fnvtnost-za-2019-rk-chi-viyde-vdzvtuvati-v-elektronny-form>

4. Фінансова звітність за МСФЗ у новому електронному форматі XBRL. URL: <https://medoc.ua/blog/finansova-zvitnist-za-msfz-u-novomu-elektronnomu-formati-xbrl>

Синяк А.

студентка 3 - СП курсу факультету управління, економіки та права

Науковий керівник: Мацьків Г.В.

к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування

Львівський національний університет природокористування

ФІНАНСОВА ТА УПРАВЛІНСЬКА ЗВІТНІСТЬ СУБ'ЄКТА БІЗНЕСУ

Вступ. В умовах ринкових трансформацій суттєве значення відводиться звітності суб'єкта бізнесу як основному джерелу інформації для прийняття управлінських рішень. Сьогодні фінансовий облік і звітність поступаються системі управлінського обліку, оскільки керівництву підприємства потрібна оперативна інформація про діяльність підрозділів, яку може забезпечити лише внутрішньогосподарська звітність. Відсутність чіткого законодавчого

регламентування управлінського обліку спричинює низку невирішених питань щодо порядку формування та подання внутрішньогосподарської звітності суб'єкта господарювання.

Отже, звітність є узагальнюючим інструментом інформаційного забезпечення управління підприємством на всіх рівнях для прийняття ефективних рішень. Відсутність єдиної системи внутрішньогосподарської звітності зумовлює формування форм звітності кожним суб'єктом господарювання індивідуально. Це пов'язано з особливостями виробничо-господарської діяльності суб'єкта бізнесу та потребами внутрішніх користувачів інформації.

Результати дослідження. Обліковий процес завершується складанням фінансової звітності про господарську діяльність підприємства.

Правові основи з питань складання фінансової звітності регламентуються Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», а також Національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку НП(С)БО 1. Державне регулювання фінансової звітності в Україні здійснюється з метою створення єдиних правил складання фінансової звітності, які є обов'язковими для всіх підприємств [3].

Звітність – це система показників у формі таблиці, які відображають обсяг і результати діяльності підприємства. Її складання завершальний етап облікової роботи. Фінансова звітність визначена НП (С)БО 1 як бухгалтерська звітність і відображає фінансовий стан підприємства та результати його діяльності за звітний період.

Метою такої звітності є забезпечення загальних інформаційних потреб широкого кола користувачів, які покладаються на неї як на основне джерело фінансової інформації під час прийняття економічних рішень. Для прийняття економічних рішень користувачам фінансових звітів необхідна інформація про фінансовий стан, результати діяльності та зміни у фінансовому стані підприємства. Зазначені інформаційні потреби обумовили склад фінансової звітності:

- баланс;
- звіт про фінансові результати;
- звіт про рух грошових коштів;
- звіт про власний капітал;
- примітки до річної фінансової звітності.

Фінансова звітність повинна задовольняти потреби тих користувачів, які не можуть вимагати звітів, складених з урахуванням їх конкретних інформаційних потреб [3].

Варто пам'ятати, що для того, щоб оцінити ефективність діяльності підприємства, необхідно виявити й пояснити взаємозв'язок між компонентами фінансових звітів.

Аналіз фінансового стану має дві основні цілі:

- дослідити динаміку фінансово-господарської діяльності підприємства;
- підготувати інформацію, яка необхідна для прогнозування.

При цьому цілі будуть досягнуті в результаті рішення взаємозалежного набору аналітичних задач:

- визначення фінансового стану підприємства на момент проведення аналізу; – виявлення тенденцій і закономірностей розвитку підприємства;
- визначення моментів, які негативно впливають на фінансовий стан підприємства;
- виявлення резервів, які підприємство може використовувати для поліпшення фінансового стану.

Організація ефективної діяльності будь-якого підприємства залежить від якості управління, яка багато в чому залежить від своєчасного отримання менеджментом підприємства достовірної інформації про стан об'єкта управління. Формування та надання такої інформації є одним з основних завдань облікового забезпечення господарської діяльності в процесі формування управлінської звітності [4].

Структурно до форм управлінської звітності рекомендуються включати такі групи звітної інформації:

- управлінська звітність про фінансовий стан підприємства;
- управлінська звітність про результати діяльності;
- управлінська звітність про зміни фінансового становища;
- управлінська звітність за ключовими показниками діяльності;
- управлінська звітність про виконання бюджетів підприємства;
- управлінська звітність для прийняття рішень щодо максимізації прибутку;
- управлінська звітність в управлінні ризиками підприємства;
- корпоративна соціальна звітність.

Структура управлінської звітності, в загальному вигляді, повинна відповідати трьом рівням управління: операційному, тактичному, стратегічному [1].

Користувачами (адресатами) управлінських звітів є: працівники і бізнес-партнери; фінансові контрагенти (кредитори, інвестори); акціонери (власники і співвласники); споживачі; органи влади (державної та місцевого самоврядування); неурядові організації та інші.

Управлінська звітність має безперечні переваги: підвищує прозорість бізнесу; акумулює довіру стейкхолдерів; зміцнює ділові відносини; сприяє розширенню ринків збуту; формалізує процеси ратифікації та реалізації соціальних технологій

Для більшості суб'єктів бізнесу основний комплект управлінської звітності включає:

- Cash Flow (Звіт про рух грошових коштів)
- Звіт про прибутки і збитки (P&L)

- Управлінський баланс [2].

Висновки. Роль фінансово-економічної інформації як системи фінансових показників визначається впливом на обґрунтування і прийняття рішень користувачів. Саме фінансова і управлінська звітність, відображаючи всі суттєві зміни в структурі господарських засобів і їх джерел, а також результати фінансово-господарської діяльності, надає в скомпонованому вигляді значний обсяг інформації необхідної зовнішнім і внутрішнім користувачам.

Бібліографічний список

1. Брик Г. В. Управлінська (внутрішньогосподарська) звітність аграрних формувань. Вісник Львівського національного аграрного університету. Серія: Економіка АПК. 2014. № С. 21 (1). С.77-84
2. Воронко Р. Управлінська звітність в системі внутрішнього контролю. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації: міжнар. зб. наук. пр.* 2016. Вип. 3. С. 85-96.
3. Івахненко С.П. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту: Потенційні переваги і реальні проблеми. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2011. № 2. С. 56–62.
4. Стельмащук А. М. Методичне забезпечення аналізу і прогнозування показників бухгалтерської фінансової звітності. *Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал* [електронний ресурс]. Режим доступу : http://archive.nbuiv.gov.ua/portal/soc_gum/inek/2011_2/86.p

РОЗДІЛ IV
ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ
ГОСПОДАРЮВАННЯ І ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ
ВІДНОСИН В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Криса С.
студентка 3 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Туркот О.
к.ю.н., доцент, доцент кафедри права
Львівський національний університет природокористування

АКТУАЛЬНІ НОВОВВЕДЕННЯ ЩОДО АКЦІОНЕРНИХ
ТОВАРИСТВ В УКРАЇНІ

Вступ. З початку здобуття у 1991 році Україною статусу незалежності законодавець успішно почав створювати та оновлювати нормативні акти, за допомогою яких здійснюють регулювання суспільних відносин. Зокрема, і відносини в акціонерних товариствах, які є вигідним для держави джерелом наповнення державного бюджету та забезпечення населення робочими місцями. Необхідно розглянути основні нововведення щодо акціонерних товариств, які внесено у нормативну базу новим законодавчим актом.

Результати дослідження. 27 липня 2022 року депутати Верховної Ради України прийняли Закон України «Про акціонерні товариства» № 2465-IX (далі - ЗУ «Про акціонерні товариства») [4].

Вказаний закон спрямований на виконання зобов'язань України відповідно до Угоди про асоціацію з Європейським Союзом (далі – ЄС) та адаптацію національного законодавства до законодавства ЄС у сфері корпоративного управління [3]. О.А. Туркот зазначає, що незважаючи на те, що Україна перебуває у стані війни, законодавці проводять надалі роботу із вдосконалення законів для того, щоб гармонізувати національне фінансове законодавство та пришвидшити вступ нашої держави у відповідний союз [7, с. 135]. Необхідно погодитись із науковцями, оскільки Україна зовсім недавно набула статус кандидата на вступ до ЄС, тому вдосконалення законодавства є необхідним на даний час.

У ч. 1 ст. 16 ЗУ «Про акціонерні товариства» встановлено мінімальний статутний капітал – 200 розмірів мінімальної заробітної плати (далі – рмзп) [4]. У попередньому законі був встановлений статутний капітал – 1250 рмзп [2]. Науковці зазначають, що вказана зміна повпливає на кількість нових акціонерних товариств [6]. На нашу думку, необхідно погодитись із науковцями,

оскільки зменшення статутного капіталу надасть можливість багатьом особам створити акціонерні товариства, не затрачаючи великого розміру коштів при цьому.

Заснування й основи організації акціонерного товариства залежать від формування статутного капіталу в ньому, чим зумовлюють важливість цього питання [5, с. 153].

Відповідно до ЗУ «Про акціонерні товариства», акціонер або кілька акціонерів, які володіють не менше 5% акцій кумулятивно зможуть подати похідний позов, направити вимогу у проведенні загальних зборів, аудиторської перевірки [1]. Таким чином, акціонери зможуть добиватися захисту своїх законних прав та інтересів.

В акціонерному товаристві органами, що мають захищати інтереси акціонерів, є: загальні збори, спостережна рада товариства, ревізійна комісія [8, с. 104]. Необхідно погодитись із науковцем, оскільки здійснювати захист права акціонерного товариства мають змогу не лише акціонери, а й органи управління.

Висновки. Отже, ЗУ «Про акціонерні товариства», прийнятий у зв'язку із гармонізацією законодавства відповідно до вимог ЄС, тому норми вказаного законодавчого акту повинні здійснювати належне правове регулювання відносин в акціонерних товариствах та захищати законні права товариств зокрема.

Бібліографічний список

1. Агарков М., Бабич Я. Акціонерні товариства: як зміняться правила діяльності у 2023 році. *MIND*. URL: https://mind.ua/openmind/20251112-akcionerni-tovaristva-yak-zminyatsya-pravila-diyalnosti-u-2023-roci?fbclid=IwAR2eMxDYoYfgPF_L0j-gQjsGKysAq8Y7syriLfwEdVHiperupZ2cyzF8jI
2. Бутіна М. Нове регулювання діяльності акціонерних товариств: що змінилося з 2023 року? *LIGA ZAKON*. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/216988_nove-regulyuvannya-dyalnost-aktsonernikh-tovaristv-shcho-zmnilosya-z-2023-roku
3. Мельник О. Топ-10 нововведень нового закону про акціонерні товариства. *GOLAW*. URL: <https://golaw.ua/ua/insights/publication/top-10-novovveden-novogo-zakonu-pro-akczionerni-tovaristva/>
4. Про акціонерні товариства: закон України від 27 липня 2022 року № 2465-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#n1985>
5. Рурак В.С., Туркот О.А. Щодо джерел та порядку формування статутного капіталу акціонерного товариства. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2017. Вип. 4. С. 153-161.
6. Тимошенко А. Новий закон про акціонерні товариства: що прийняла Верховна Рада? *Legalalliance*. URL:

<https://www.legalalliance.com.ua/publikacii/novij-zakon-pro-akcionerni-tovaristva-so-prijnala-verhovna-rada/>

7. Туркот О.А. Вдосконалення фінансового законодавства щодо аграрних акціонерних товариств відповідно до вимог Євросоюзу в умовах війни. *Правове регулювання фінансових послуг: національний, європейський, глобалізаційний виміри*: Наук.-практ. круглий стіл. (м. Суми, 27 січ. 2023 р.). 2023. С. 134-136.

8. Туркот О. А. Правовий захист акціонерних товариств від посягань на їх майно та органи управління. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2016. Вип. 3. С. 100-108.

Боршош Ю.
студент 3 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Шай Р.
к.ю.н., доцент, доцент кафедри права
Львівський національний університет природокористування

ВИРІШЕННЯ ТРУДОВИХ СПОРІВ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Вступ. Проблема вирішення трудових спорів завжди була одним із ключових питань науки трудового права, адже динаміка трудових відносин у нерозривному зв'язку із соціальними та економічними перетвореннями у суспільстві ставили нові виклики у намаганнях досягнення консенсусу між основними сторонами цих відносин – роботодавцем та працівником. Ці тенденції спостерігаються і сьогодні, а тому пошуки у напрямі створення ефективної моделі вирішення трудових спорів у сучасних умовах господарювання, продиктованих кризовими явищами в економічній сфері, що призвели до збільшення випадків масових звільнень працівників, несвоєчасної виплати заробітної плати, є вкрай актуальними.

Результати дослідження. Судова гілка влади володіє унікальною можливістю у своїй правозастосовчій діяльності встановлювати гармонію між приписами права і практикою їх застосування відповідно до потреб громадянського суспільства. Сама природа судової гілки влади диктує сенс її діяльності – подолання розриву між правом і суспільством, звичайно, в рамках чинного законодавства, а не законодавства, яке приймалось в умовах іншого соціально-економічного устрою. У сучасних умовах розвитку держави на перший план життя виводить ті галузі права, які регулюють захист і поновлення

порушених прав громадян із застосуванням правопоновлюючих норм. Такою галуззю саме і є трудове право [3, с. 67].

На думку В. Дейнеки, під трудовими спорами слід розуміти неврегульовані шляхом безпосередніх переговорів розбіжності між сторонами трудових правовідносин щодо застосування трудового законодавства та інших нормативно-правових актів, що містять норми трудового права, нормативних актів роботодавця, договорів про працю, а також встановлення або зміни умов праці, які вирішуються у передбаченому законодавством порядку [1, с. 12].

Правильно врегульовані й вирішені трудові відносини – запорука комфорту і максимально продуктивної роботи та функціонування будь-якої компанії, а зрештою, і правової системи. Проблеми своєчасного попередження та ефективного правового вирішення трудових спорів є традиційно актуальними для сторін соціального діалогу. Не варто забувати й про те, що своєчасне попередження і вирішення трудових спорів має велике значення для здорової економічної та соціальної ситуації в країні в цілому. Зважаючи на те, що трудові спори є властивим для трудових відносин явищем, створення ефективних механізмів їх попередження та вирішення – це ключ до мінімізації негативних соціальних та економічних наслідків.

Серед причин, які перешкоджають розвитку трудових відносин та ефективному вирішенню трудових спорів, слід зазначити:

1. Непристосованість передбаченої в чинному трудовому законодавстві системи вирішення трудових спорів до реалій та потреб сучасної України: а) чинний Кодекс законів про працю, прийнятий у 1971 році, концептуально не відповідає багатьом сучасним викликам на ринку праці, в тому числі, й вирішенню трудових спорів; б) порядок позасудового, досудового та судового вирішення трудових спорів не набув в Україні чіткої інституалізації; в) наявні порядки вирішення індивідуальних та колективних трудових спорів створювалися в різні періоди формування правової системи України, тому не взаємопов'язані спільною цілісною ідеологією захисту прав залежно від предмету спору.

2. Недостатня роль суб'єктів сторін соціального діалогу в попередженні та вирішенні трудових спорів: а) відсутність практичного інструментарію, необхідного для адекватної участі у вирішенні трудових спорів на всіх етапах; б) не визначена роль у попередженні та врегулюванні індивідуальних трудових спорів; в) відсутність відповідних правових норм, що сприяють попередженню виникнення трудових спорів та їх вирішенню у колективних договорах і угодах всіх рівнів.

3. Проблеми під час вирішення індивідуальних трудових спорів: а) відсутність розгалуженої, реально діючої на кожному підприємстві, в установі, організації системи вирішення індивідуальних трудових спорів комісіями з трудових спорів (КТС), які в більшості випадків носять «номінальний», формальний характер і практично не виконують функцій ані вирішення

трудового спору по суті, ані його попередження; б) відсутність обов'язкової реєстрації та достатньої статистичної інформації про індивідуальні трудові спори, особливо на етапі досудового розгляду.

4. Проблеми під час вирішення колективних трудових спорів: а) недосконалість процедури вирішення колективних трудових спорів у частині формування і затвердження вимог найманих працівників і профспілок, визначення сторін трудового спору, моменту вступу в колективний трудовий спір, діяльності примирних органів та виконання їх рішень; б) правова незахищеність працівників, які вступили в колективний трудовий спір; в) недосконалий порядок відбору та організації професійного навчання трудових арбітрів і посередників та відсутність у законодавстві норм забезпечення їх прав і гарантій під час участі в роботі примирних органів і трудового арбітражу.

5. Проблеми судового розгляду трудових спорів: а) розгляд індивідуальних трудових спорів судами загальної юрисдикції та адміністративними окружними судами, що свідчить про відсутність цілісної системи компетентних спеціалізованих трудових судів в Україні; б) відсутність спеціалізації суддів із розгляду трудових спорів у судах загальної юрисдикції; в) законодавча відсутність можливості розгляду переважальної частини колективних трудових спорів у судах; г) незалучення уповноважених представників сторін соціального діалогу до розгляду трудових спорів у судах [2, с. 80].

Висновки. Отже, після попереднього порівняльного аналізу визначень поняття трудових спорів та його видів вдається зробити аналіз наявних проблем та труднощів, а головне – здійснити пошук шляхів їх вирішення.

Бібліографічний список

1. Дейнека В.М. Примирні процедури вирішення трудових спорів : автореф. дис. ... на здобуття наукового ступеня к.ю.н. : спец. 12.00.05 «Трудове право; право соціального забезпечення». Одеса, 2015.
2. Войнаровська О. Правові механізми запобігання та вирішення трудових спорів. Право і Закон. 2012. № 12(168). 10 с.
3. Процевський О. Окремі питання захисту права на заробітну плату в судовому порядку. Право України. 2008. № 2. С. 64–67.

*Михалевич С.
студентка 1 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Музика Я.
к.ю.н., в.о. доцента кафедри права
Львівський національний університет природокористування*

ДЕОНТОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЇ АДВОКАТА У РИМСЬКОМУ ПРАВІ

Вступ. У ході розвитку Римської Імперії, з метою задоволення певних промислових та економічних потреб усього населення, сформувались перші бізнесові установи – підприємства. Такими організаціями були, зокрема, пральні (фуллоніки), заклади швидкого харчування (попіни), крамниці (таверни), з'явилися банкіри (аргенарії) та відкупники, збирачі податків (публіканти). Розвиток тогочасної підприємницької діяльності потребував правового захисту та представництва, що і стало поштовхом для виникнення адвокатури у Стародавньому Римі.

Результати дослідження. З тих давніх часів, термін «адвокат» означав шановану особу, яку запрошували в суд супроводжувати суб'єкта суперечки для вирішення конфлікту. Згодом така особа стала судовим захисником. Саме в цей період часу, коли спір між двома особами вирішує не поєдинок, а третя сторона, виникає суд.

В. В. Фокіна зазначає, що зародившись у стародавні часи, адвокатура набула сприятливих умов для розвитку у Стародавньому Римі, пройшовши шлях становлення від вільної професії до створення класу професіоналів, до яких пред'являлись конкретні вимоги, закріплені спочатку на рівні традицій, а пізніше регламентовані законом [5, с.556].

Дослідивши питання витоків адвокатури, як правового інституту, І. М. Переверза наголошує, що у Стародавній Греції існувало декілька професій, які мали відношення до договірної моделі адвокатської діяльності: логографи, синегори, параклети і прагматики. Логографи були першими, хто за допомогу у судовому процесі, а саме написання судових промов на замовлення, отримували грошову подяку від клієнта. Виходячи з того, що логографія не могла цілком задовольнити потреби в судовому захисті, то після своєї промови учасник судового процесу закликав на допомогу сторонню особу, тобто синегора: родича, друга, оратора, – яка могла доповнити його промову. Синегора на суді супроводжували прагматики, так звані «знавці права», юрисконсульти, які повідомляли йому в разі необхідності потрібні юридичні відомості. Параклет допомагав переконати суддю у правоті сторони [4, с.15].

Дослідник питань історії виникнення професії адвоката вважав, що справа захисту чужих інтересів еволюціонує і набирає схожих рис із сучасною адвокатурою тоді коли замість родинного захисту, залучаються сторонні особи, які пишуть промови та проводять захист за грошову виплату, що згодом і стало їх професійною справою.

На нашу думку, усі функції, які покладались на професію адвоката у Стародавньому Римі, допомогли сформувати основні витоки та принципи адвокатської діяльності у сучасному праві нашої держави.

Є.В. Васьковський зробив висновки, що у той історичний час не існувало поняття адвокатської етики або честі. Логографи здійснювали захист в будь-яких справах, і могли писати промови для обох сторін судового процесу одночасно [2, с.621]. На нашу думку, для клієнтів це було негативним, оскільки логографу була відомою інформація щодо обох сторін у справі, що не давало у повній мірі захистити права кожної сторони конфлікту. Крім цього, досить складно говорити про об'єктивність логографа, оскільки представляючи інтереси контрагентів, він завжди надавав перевагу і лобіював не ту позицію яка носила істину, а ту, яка приносила йому більшу вигоду.

М. О. Гаврилук зазначає, що з початком падіння судового красномовства співпадає розвиток римського права, що суттєво вплинуло на адвокатську професію, оскільки гостро виникла необхідність відмовитися від красивих, але часто беззмістовних промов і глибоко оволодіти юридичними знаннями [3, с.40].

І. В. Бокова вказує на те, що характерною рисою становлення інституту адвокатури є надання будь-кому (а не лише юристам) можливість надавати правову допомогу. Це свідчить про те, що на початках свого зародження, для інституту правового захисту було важливіше не знання законів а інші людські якості, як то місце в суспільстві, лідерські завдатки чи ораторське мистецтво. Лише згодом, як ми можемо спостерігати у період імперії, до надання правової допомоги допускалися особи, які відповідали певним вимогам [1, с.24].

Висновки. Таким чином, можна констатувати, що професія адвоката у Стародавньому Римі була безпосередньо пов'язана з ораторським мистецтвом, риторикою та вмінням правильно висловлюватись, і лише з плином часу в процесі свого розвитку, до представників цієї професії почали висувати інші вимоги, як то знання права та законів.

Бібліографічний список

1. Бокова І. В. Основи діяльності Римської адвокатури за часів імперії. *Адвокатура: минуле та сучасність*: матер. II міжнар. наук. конф. молодих вчених, аспір. та студ. (м. Одеса, 2 березня 2013 р.) / відп. за вип. д.ю.н., проф. В.М. Др'омін ; Націон. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2013. С.22-24.

2. Васьковський Е. В. Организация адвокатуры. Ч. 1–2. Тип. П. П. Сойкина, 1893. 621 с.
3. Гаврилюк М. О. Історія виникнення і становлення адвокатури в Стародавньому Римі. *Адвокатура: минуле та сучасність*: матер. II міжнар. наук. конф. молодих вчених, аспір. та студ. (м. Одеса, 2 березня 2013 р.) / відп. за вип. д.ю.н., проф. В. М. Др'юмін; Націон. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2013. С.37-40.
4. Переверза І.М. Адвокатура в Стародавній Греції та Стародавньому Римі. *Право: історія, теорія, практика*: матеріали Міжнародної науковопрактичної конференції (м. Львів, 14-15 березня 2014 р.). Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2014. С. 14-17.
5. Фокіна В.В. Розвиток адвокатури в Стародавньому Римі. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє*: матер. IX Міжнар. наук.-практ. конф.: (м. Одеса, 15 листопада 2019 р.) / редкол.: Н. М. Бакаянова (голова) та ін. Одеса : «Фенікс», 2019. С. 554-557.

Яворський Б.І.
студент 4 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Нестеренко А.О.
PhD, в.о. доцента кафедри права
Львівський національний університет природокористування

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАКРІПЛЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ У СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Вступ. Екологічна політика держави у сфері публічних закупівель перебуває на етапі інтенсивного розвитку. Правова основа для неї закладена лише у зв'язку з прийняттям 28.02.2019 року Основних засад (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 року [4] та 19.09.2019 р. нової редакції Закону України «Про публічні закупівлі» [3].

Редакція Закону України «Про публічні закупівлі» від 19.09.2019, ознаменувала черговий етап реформування вітчизняного законодавства у сфері публічних закупівель з метою приведення його у відповідність до європейських стандартів. Серед новел у названому нормативно-правовому акті на особливу увагу заслуговують положення екологічного характеру, запроваджені задля досягнення задекларованої у преамбулі Закону № 922-VIII мети – адаптувати законодавство України асquis Європейського Союзу на виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом,

Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, що, в свою чергу спровокувало другу «закупівельну революцію» [3].

Наслідки воєнного стану в нашій країні також внесли свої корективи і створили глобальну актуалізацію проблематики вітчизняного еколого-правового регулювання закупівельної діяльності. Тож, попри наявність значного масиву досліджень з означеної проблематики, питання законодавчого закріплення екологічної політики держави у сфері публічних закупівель еколого-правових положень в національному закупівельному законодавстві потребують і наукового і практичного обґрунтування з огляду на те, що це досить динамічна сфера діяльності в якій постійно відбуваються зміни.

Результати дослідження. Важливим кроком на шляху реального запровадження екологічної складової у національне законодавство у сфері публічних закупівель стало підписання у 2014 році Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [6].

Посилення екологічної складової у національному закупівельному законодавстві характеризує сучасну політику України, орієнтовану на відповідні стандарти ЄС у сфері закупівель.

У рамках визначеного третього етапу реформування сфери публічних закупівель (1 січня – 31 грудня 2019 року) згідно із Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення публічних закупівель» від 19.09.2019 № 114-IX [3] Закон № 922-VIII викладено у новій редакції. Саме з цього етапу відбувається екологізація сучасного закупівельного законодавства України.

Зокрема, серед положень екологічного характеру, закріплених в оновленій редакції Закону № 922-VIII, передбачено: 1) право замовника встановлювати в технічній специфікації як складовій тендерної документації вимоги щодо екологічних характеристик предмета закупівлі (товарів, робіт або послуг) за умови, що такі вимоги є достатньо точними, щоб предмет закупівлі однозначно розумівся замовником і учасниками (п. 3 ч. 2 ст. 22, ч. 3 ст. 23); 2) право замовника вимагати від учасників підтвердження того, що пропонувані ними товари, послуги чи роботи за своїми екологічними чи іншими характеристиками відповідають вимогам, установленим у тендерній документації. У разі встановлення екологічних чи інших характеристик товару, роботи чи послуги замовник повинен в тендерній документації зазначити, які маркування, протоколи випробувань або сертифікати можуть підтвердити відповідність предмета закупівлі таким характеристикам (абз. 1 ч. 5 ст. 23); 3) можливість застосування у якості критеріїв оцінки тендерних пропозицій (пропозицій) вартості життєвого циклу або ціни разом з іншими критеріями оцінки, у тому

числі такими, як застосування заходів охорони навколишнього середовища та/або соціального захисту, які пов'язані із предметом закупівлі (пункти 2, 3 ч. 3 ст. 29) [3].

Наведені норми Закону № 922-VIII практично дублюють відповідні положення ключових директив ЄС з питань закупівель – Директиви 2014/24/ЄС [1] та Директиви 2014/25/ЄС [2].

Подібні положення в частині екологічних аспектів регулювання закупівельної діяльності містить і Директива 2014/25/ЄС, до норм якої передбачено адаптувати законодавство України згідно з Дорожньою картою. З цих питань Директива 2014/25/ЄС визначає наступне: 1) можливість організацій-замовників для закупівлі робіт, товарів або послуг з конкретними екологічними, соціальними або іншими характеристиками вказувати конкретний вид маркування (європейське, міжнародне, національне екомаркування або будь-який інший вид маркування) за умови, що вимоги щодо маркування прив'язані до предмету контракту, як-от опис продукту та його представлення, в тому числі вимоги до упаковки; 2) за умови визначення національними положеннями оплати певних послуг або встановлення фіксованих цін на певні товари співвідношення «ціна-якість» можна оцінити за допомогою інших чинників, аніж лише ціна або винагорода [2].

Висновки. Аналіз сучасної екологічної політики держави у сфері публічних закупівель дозволяє прогнозувати, що у процесі подальшої адаптації законодавства України асquis Європейського Союзу на виконання Угоди про асоціацію, стратегічне завдання стосовно формування в нашій країні системи зелених закупівель [5] буде виконуватися з урахуванням необхідності ширшого запровадження в національне правове поле та закупівельну практику європейських стандартів у цій сфері.

Отже, нині можна констатувати закономірну, перспективну і вкрай необхідну в сучасних українських реаліях екологізацію закупівельної діяльності та її адекватне закріплення у вітчизняному законодавстві. Поява низки екологічних положень у національній нормативно-правовій базі з питань публічних закупівель значною мірою стала результатом виконання Україною взятих на себе зобов'язань у зв'язку з підписанням Угоди про асоціацію, а їх зміст відповідає підходам Європейського Союзу в цій сфері.

Бібліографічний список

1. Директива 2014/24/ЄС Європейського парламенту і Ради ЄС від 26 лютого 2014 року про державні закупівлі та скасування Директиви 2004/18/ЄС. Збірник Директив ЄС з питань державних закупівель. 2015. URL: <https://dn.gov.ua/storage/app/sites/1/zakupivli/dodatok-31dyrektyvy-yes-po-zakupivlyah-1.pdf>.

2. Директива 2014/25/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 26 лютого 2014 року щодо здійснення закупівлі організаціями, що працюють у водному, енергетичному, транспортному та поштовому секторах, якою скасовується Директива 2004/17/ЄС. Збірник Директив ЄС з питань державних закупівель. 2015. URL: [https:// dn.gov.ua/storage/app/sites/1/zakupivli/dodatok-31dyrektyvy-yes-ro-zakupivlyah-1.pdf](https://dn.gov.ua/storage/app/sites/1/zakupivli/dodatok-31dyrektyvy-yes-ro-zakupivlyah-1.pdf).

3. Про внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення публічних закупівель: Закон України від 19.09.2019 № 114-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/114-20>.

4. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019 № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19/>

5. Стратегія реформування системи публічних закупівель («дорожня карта»), схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.02.2016 № 175-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/175-2016-%D1%80#Text>.

6. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Угода від 27.06.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

*Навроцький Д.
студент 3 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Туркот О.
к.ю.н., доцент, доцент кафедри права
Львівський національний університет природокористування*

ЗАХИСТ АГРАРНИХ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ВІД «РЕЙДЕРСТВА» В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Вступ. Україна як правова держава гарантує захист права власності, що передбачено ст. 41 Конституції України [3]. Однак, в Україні, як і в інших країнах, існує таке явище як «рейдерство», яке спрямоване на незаконне захоплення майна, яке є власністю інших осіб. Особливо це стосується аграрних суб'єктів господарювання, які зазнають найбільших збитків. Такі дії, а точніше комплекс дій, залишають негативні наслідки в економіці країни, яка і без того постійно стикається із викликами. Актуальність теми тез полягає у тому, що у часи повномасштабного вторгнення рф в Україну особливо важливо сприяти

розвитку економіки, що включає в себе безпосередньо боротьбу з «рейдерством». Практика захоплення майна існує також в тій сфері, яка відповідає за продовольчу безпеку країни і стосується господарсько-виробничої діяльності.

Результати дослідження. В умовах воєнного стану, коли аграрні суб'єкти господарювання повинні не лише здійснювати свої звичайні завдання, але й допомагати державі і її збройним силам відбивати агресію північного сусіда, залишаються групи осіб, які намагатимуться отримати неправомірну вигоду.

З кожним роком «рейдерство» набуває все більших масштабів. Його об'єктами найчастіше виступає майно підприємців, корпоративні права або органи управління підприємством. Активність «рейдерів» в агропромисловому секторі пояснюється отриманням виробниками високих доходів і низьким рівнем захищеності їхнього майна та майнових прав [1]. Необхідно погодитись із науковцями, оскільки аграрні суб'єкти господарювання найбільше страждають від «рейдерських» атак. Для того, щоб їх захистити у вказаній сфері, парламент ухвалив відповідні законодавчі норми.

Законодавча влада приймає виклики сучасності і відповідно – Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення механізму протидії рейдерству» від 12.05.2022 р. № 2255-IX [4]. Вказаним законом внесено зміни у ч. 3 ст. 31 Закону України «Про оренду землі» [Про оренду землі Закон України від 06.10.1998 р. № 161-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14#Text>], та встановлено текст такого змісту: «Правочин про розірвання договору оренди (суборенди) землі сільськогосподарського призначення, орендарем (суборендарем) за яким є юридична особа приватного права (крім акціонерного товариства, повного та командитного товариства), є значним правочином та потребує попереднього прийняття загальними зборами учасників або іншим вищим органом такої юридичної особи рішення про надання згоди на його вчинення. У разі неприйняття загальними зборами рішення про надання згоди такий правочин є нікчемним» [4].

Вказана норма здійснює необхідний захист аграрних суб'єктів господарювання від «рейдерів», які не зможуть без отримання згоди загальних зборів або ін. органу здійснити розірвання договору оренди.

На певний час, у зв'язку з воєнними діями на території України, аграріям унеможливили купівлю-продаж землі та укладення чи переукладення договорів оренди у зв'язку з припиненням роботи державних реєстрів [6].

24 березня 2022 р. Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» № 2145-IX, яким також запроваджено ряд змін [5].

Зокрема, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в

умовах воєнного стану» [5] було внесено зміни до «Перехідних положень» Земельного кодексу України [2]: Під час дії воєнного стану земельні відносини регулюються з урахуванням таких особливостей:

1) вважаються поновленими на один рік без волевиявлення сторін відповідних договорів і без внесення відомостей про поновлення договору до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно договори оренди та ін.

2) передача в оренду для ведення товарного сільськогосподарського виробництва на строк до одного року земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної та комунальної власності тощо [5].

Вказані норми здійснюють належний захист аграрних суб'єктів господарювання від «рейдерів», особливо в умовах війни.

Висновки. Отже, можна визначити роль законодавчої влади України в умовах військового стану, яка прийнявши відповідні зміни до законодавства щодо запобігання та протидії «рейдерству» забезпечила аграрні підприємства, що здійснюють господарсько-виробничу діяльність, від порушення їхніх прав. Таким чином, Верховна Рада України посприяла безпеці, стабільності та розвитку продовольчого сектору в державі. Належний захист господарських товариств у аграрній сфері може підвищити інтерес інвесторів та забезпечити стабільний економічний розвиток країни. Тема захисту аграрних суб'єктів господарювання від «рейдерства» в Україні в умовах війни є актуальною і потребує подальших наукових досліджень та надання пропозицій щодо вдосконалення законодавства у вказаній сфері.

Бібліографічний список

1. Деревянко Б.В., Туркот О. А. Про протидію збиранню чужого врожаю «рейдерами». *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика.* № 1 (1). 2021. С.132-141. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/10431>
2. Земельний кодекс України: Закон України від 25.10.2001 р. № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
3. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96—ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення механізму протидії рейдерству: Закон України від 12.05.2022 р. № 2255-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2255-20#Text>
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану: Закон України від 24.03.2022 р. № 2145-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20#Text>

6. Протидія аграрному рейдерству в умовах воєнного стану.
Ligazakon. 09.06.2022 № №22. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/EA015779>

Клінарчук Б.
студентка 1 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Бережницька Г.
к.е.н., доцент, доцент кафедри права
Львівський національний університет природокористування

ЗЕМЕЛЬНА РЕФОРМА ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ АПК УКРАЇНИ

Вступ. Земельна реформа стала для економіки АПК реальною необхідністю, а аграрне законодавство потребує відповідного правового забезпечення, нормативного регулювання у сфері суспільних відносин, пов'язаних з виробництвом, переробленням і реалізацією сільськогосподарської продукції.

Результати дослідження. Переважне право купівлі земельної ділянки сільськогосподарського призначення належить орендарю, який може реалізувати це право сплативши ціну, за якою ділянка продається. Отже доступ до такого права отримують громадяни, особи без громадянства, але іноземні громадяни отримують право придбавати землю або частки в юридичних осіб — власників землі тільки в разі схвалення цього на референдумі [1].

Враховуючи сьогоднішні та особливо віддалені світові «продовольчі» виклики, Україна, ще не досить ефективно використовує свої унікальні сільськогосподарські земельні ресурси. В іншому випадку наша держава просто зобов'язана стати безперечним лідером на міжнародному продовольчому ринку [2]. Більше того, метою земельної реформи є збереження українського села, тобто зберегти селянство, для якого праця на землі є основою не тільки свого життєзабезпечення, а й виступає одним із важливих чинників продовольчої безпеки України. Сьогодні громадяни, які проживають у селах, все більше усвідомлюють необхідність запровадження ринку земель сільськогосподарського призначення, при цьому розуміючи й велику загрозу – ймовірність прийняття необґрунтованих, несправедливих, нелогічних, лобістських законодавчих рішень, які не враховуватимуть їхні інтереси, призведуть до втрати можливостей на постійній основі збільшувати особисті доходи та розвиток сільських територій. Однак, фактично таке право можна буде реалізувати громадянами України, і юридичними особами на рівних умовах лише з 1 січня 2024 року [3].

Висновок. Сільське господарство є однією з головних галузей матеріального виробництва, тому земельна реформа напряму впливає на його розвиток. Ефективність сільськогосподарського виробництва значною мірою залежить від засвоєння та впровадження у практику господарювання всіма суб'єктами аграрного підприємництва прийнятих земельно-правових норм, які розширюють можливості всіх суб'єктів АПК.

Бібліографічний список

1. Про оренду землі : Закон України URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/161-14>
2. Про затвердження Типового договору оренди землі : Постанова КМУ URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/220-2004-п>
3. Про землеустрій : Закон України URL: <http://zakon.rada.gov.ua/>

***Мандрика О.**
студент 3 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Бережницька Г.
к.е.н., доцент, доцент кафедри права
Львівський національний університет природокористування*

ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ ЯК ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ ГРОМАДЯНАМИ ЇХНІХ ЗЕМЕЛЬНИХ ПРАВ

Вступ. Перехід до ринкових умов господарювання на землі в процесі здійснення сучасної земельної реформи та законодавче закріплення різних форм власності на землю істотно впливає на сферу застосування тимчасового землекористування. Важливість вивчення та дослідження питання про розвиток такої форми землекористування як оренда має вагоме значення для громадян.

Результати дослідження. Вивчення земельних орендних відносин свідчить, що існування оренди є не випадковістю, а закономірністю. Погоджуючись із П. І. Гайдуцьким, «необхідність оренди в агрокомплексі сучасної України зумовлена об'єктивно існуючим фактором-невідповідністю між землеволодінням і землекористуванням»[1]. Оренда землі в Україні є привабливим варіантом для тих, хто хоче почати свій бізнес або придбати нерухомість. Завдяки низькій вартості життя та зростаючій економіці країна пропонує багато можливостей для інвесторів.

Україна має давню історію землеволодіння і з давніх часів була домом для багатьох кочових племен. Таким чином, немає дефіциту землі, доступної для оренди.

Орендуючи землю в Україні, важливо розуміти різні види оренди. Короткострокова оренда зазвичай використовується при оренді сільськогосподарських земель або інших територій, які потребують тимчасового користування. Економічна відмінність між цими двома категоріями зумовлює об'єктивну закономірність існування оренди земель, оскільки не завжди особа, яка бажає використовувати земельну ділянку, має можливість володіти нею на праві власності. Зустрічаємося з порушенням цього принципу і в самому законі «Про оренду землі», який передбачає можливість поновлення договору оренди земельної ділянки, встановлюючи, що після закінчення строку, на який було укладено договір, орендар, який належно виконував обов'язки відповідно до умов договору, має за інших рівних умов переважне право на поновлення договору (ч. 1 ст. 33). Ця норма застосовується у тому випадку, якщо особа-власник земельної ділянки вирішила укласти договір оренди на новий термін. Вищий Арбітражний суд України у своєму листі від 14 січня 1999 р. «Про Закон України «Про оренду землі» в роз'ясненні з цього приводу: «якщо після закінчення строку дії договору оренди орендодавець передав земельну ділянку в оренду іншій особі, орендар за попереднім договором має право звернутись до арбітражного суду із заявою про спонукання орендодавця продовжити дію цього договору на новий термін та про визнання договору з новим орендарем недійсним. Але якщо немає доказів укладення договору оренди земельної ділянки з іншою особою, і навпаки, встановлено намір орендодавця використовувати цю ділянку для власних потреб, у арбітражного суду відсутні правові підстави для задоволення відповідної вимоги». Оренда земель оформляється договором оренди земельної ділянки. Згідно з Законом, зміст оренди земель становлять правомочності володіння і користування орендаря (без надання права розпоряджатися нею). Дане положення не є безспірним. Правомочність "розпорядження", за загальним правилом, залишається у орендодавця, і є, в принципі, не притаманною орендареві функцією. Проте певні елементи змісту договору оренди земельної ділянки все ж містить. Так, орендар має право в установленому порядку передати у короткотермінове користування іншій особі повністю або частину орендованих земель. Зокрема, орендар не тільки володіє і користується земельною ділянкою за договором із власником, але вправі передати орендовану ділянку в суборенду.

Таким чином, можна стверджувати, що оренда земель виступає правом конкретного суб'єкта на користування, володіння, а у певних випадках, що передбачені Законом, і розпорядження наданою йому індивідуально визначеною ділянкою. Однак, це розпорядження є дуже обмеженим, тому включати його до змісту оренди земель, на нашу думку, не є доцільним. Це користування та володіння є платним, що забезпечується внесенням орендарем орендодавцеві

орендної плати у визначених договором розмірах. Орендна плата залежить від волі сторін та кадастрової оцінки земель. Оренда передбачає передачу земельної ділянки обов'язково у строкове (тимчасове) користування. Строки дії оренди визначаються в договорі оренди земельної ділянки сторонами [3].

Повна господарська самостійність орендаря. Ця ознака впливає з попередньої. Кожний орендар самостійно розпоряджається отриманою продукцією. Визначення поняття «оренди земель» за ст. 1 обмежується зазначеними юридичними ознаками. Аналіз змісту подальших статей Закону дає можливість додати до цих ознак ще й додаткові (які повинні увійти в офіційне визначення поняття "оренди земель"). Зокрема йдеться про наступні додаткові правові ознаки оренди земель: умови використання та цільове призначення земельної ділянки, яка передається в оренду. Визначений характер цільового використання впливає і на зміст прав та обов'язків сторін. Це законодавчо відображено у ст. 24 та ст. 25 Закону. Серед прав орендодавця на першому місці закріплено право вимагати від орендаря використання земельної ділянки за цільовим призначенням згідно з договором оренди. Невиконання сторонами цих важливих обов'язків є підставою для припинення договору оренди шляхом його розірвання (ст. 32 Закону) [2].

Висновок. Виходячи з того, що при визначенні комплексу прав і обов'язків сторін за договором оренди земельної ділянки, за основу приймається цільове призначення земельної ділянки, то, відповідно, обсяг і характер правомочностей сторін залежить від цільового призначення земельної ділянки.

Бібліографічний список

1. Гайдуцький П.І. Оренда в агрокомплексі: Запитання і відповіді. К.: Україна, 1991. С.7.
2. Закон України «Про оренду землі». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998, № 46-47.
3. Науково-практичний коментар Земельного кодексу України. Київ: ВД «Професіонал» 2020 С.244.

Галевич В.
студентка 1 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Руданецька О.
к.ю.н., доцент, доцент кафедри права
Львівський національний університет природокористування

ІСТОРІЯ КОНТЕКСТУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Вступ. Дослідники різних наукових сфер зробили вагомий внесок у дослідження історичного контексту та передумов виникнення громадянського суспільства. У своїх дослідженнях вони розглядали і психічний аспект волі у формуванні громадянського суспільства, і філософські витoki, і соціально-політичну зумовленість розвитку держави через розвиток ефективної взаємодії із населенням. Вважаємо за правильне погодитись з авторами, які вважають, що цивілізаційні виклики породжують необхідність збереження і зміцнення фундаментальних загальнолюдських цінностей, таких як життя, свобода, справедливість, рівність, гідність, гуманізм, порядок, безпека, а також максимального розвитку правосвідомості та збагачення правової культури народу. Доволі актуальними стають питання ролі громадських інститутів у політичній системі держави, її поступовому формуванні громадянського суспільства, становленні та розвитку демократії і правової державності [3, с. 16]. Виокремлення громадських організацій у повноцінній, ефективній та взаємозалежній від влади елемент демократії, очевидний історичний контекст який вплинув на майбутнє формування цих елементів.

Результати дослідження. Серед науковців досі виникають бурхливі дискусії через саме визначення «громадянське суспільство». У різні історичні періоди цей термін трактується по-різному і у цьому дослідженні громадянське суспільство розглядається як головний елемент у розумінні відносин держави та особистості, демократичних змін та політичних перетворень у країні, а також як соціальний інститут самоорганізації та об'єднань громадян.

Історично поняття громадянського суспільства виникло ще в античні часи. «Державу-суспільство» як єдине ціле визнавали давні грецькі та римські мислителі. Але одночасно сучасні дослідники виділили громадянське суспільство античності як об'єднання панівного класу рабовласників та середнього класу, які були активними у соціальному та політичному житті [2].

Таку форму взаємодії держави та громадянського суспільства О.І. Здіорук відносить до «ідеального варіанта» співіснування, визначаючи громадянське суспільство і державу як внутрішньо єдиний механізм, у якому індивідуальні й загальні інтереси збігаються і реалізуються спільними зусиллями всіх громадян, держави як цілого [1, с. 67].

Громадянське суспільство – це така система відносин між державою та особами, яка шляхом репрезентації волі та інтересів громадян перетворюється у впливовий та окремий сектор всередині країни, здатний об'єктивно впливати на законодавчі процеси всередині держави і направляти загальний політичний дискурс до більш розвиненого і демократичного рівня.

Зростання активної громадянської позиції і формуванню громадянського суспільства як демократичного механізму для побудови правової держави це елементи які становлять історичні періоди громадянського суспільства.

Висновки. **Обов'язки та відповідальність, перед суспільством та світом, у якому живе особа, усвідомлення особою своїх прав - це все ми розуміємо під громадською позицією.** Науковці мають на увазі, коли йдеться про активну громадянську позицію – прагнення розв'язувати суспільні проблеми та шукати шляхи їх вирішення, впливати на соціально політичне життя.

Бібліографічний список

1. Здіорук О. І. Пріоритети розвитку громадянського суспільства в Україні. Стратегічні пріоритети. 2010. № 1–2 (14–15). С. 66–69.
2. Кадыров А. М.. Культурология. Теория и история культуры: учеб. пособие. Уфа: УГАТУ, 2004. 290 с.
3. Мороз О. М. Правові форми взаємовідносин держави і громадських об'єднань в Україні в епоху глобалізації: дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2015. 249 с.

Мельник Ю.

студентка 3 курсу факультету управління, економіки та права

Науковий керівник: Бурда С.

к.ю.н., доцент, доцент кафедри права

Львівський національний університет природокористування

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПОЛІТИКА ПРОФІЛАКТИКИ НАРКОМАНІЇ В УКРАЇНІ

Вступ. Наркоманія є хронічним захворюванням, яке викликається вживанням наркотичних засобів та характеризується виникненням патологічного потягу до наркотику залежності від нього. Вона включає дві форми залежності: психічну і фізичну. Причиною наркоманії вважається вживання наркотику, тобто речовини, здатної викликати хворобливий потяг і

прагнення до збільшення прийнятих доз. Але питання, чому не всі люди приймають наркотики, і більш того, чому не всі люди, які вживали коли-небудь наркотичні засоби, стають наркоманами, залишається відкритим.

Результати дослідження. Найбільш популярними в молодіжному середовищі є наркотики на основі коноплі. Цей вид наркоманії називається гашишизмом. При вживанні препаратів коноплі поведінка різко не змінюється. Пацієнт відчуває почуття захоплення від поживлення зовнішніх образів, у нього підвищується апетит, сексуальний потяг, буває шум у вухах. Можливі агресивні дії. Іноді, навпаки, спостерігається сонливість, апатія. При тривалому вживанні конопель наростає байдужість до навколишнього, пасивність, знижується інтелект. Втрачаються мораль, совість, сором, що часто спричиняє за собою протиправні вчинки пацієнта. Ще одним «модним» і популярним у молодіжному середовищі наркотиком є кокаїн. Це наркотик рослинного походження, але його навчилися синтезувати. Штучно вироблений аналог кокаїну називається «крек». Він володіє більш токсичною дією на організм. Людина, що зловживає кокаїном, зазвичай бліда, виснажена, дратівлива. Її зіниці в стані «кайфу» розширені, вона часто кашляє, пульс прискорений, артеріальний тиск підвищений. Людину часто мучить безсоння, депресія. При тривалому зловживанні розвиваються специфічні галюцинації, людині здається, що під її шкірою повзає безліч комах. Також можлива поява судомних нападів.

Найбільш важким видом наркоманії є зловживання опіатами. Найбільш відомі наркотики цієї групи – героїн, морфін, кодеїн і синтетичний препарат метадон. Опіати використовуються в медицині для лікування кашлю (кодеїн) і діареї (імодіум), а також для знеболювання (промедол, трамадол). Після прийому опіатів з'являється благодушний марноподібний стан. Людина розслаблена, загальмована. При тривалому вживанні опіатів навпаки може спостерігатися приплив сил після введення наркотику. Зіниці вузькі, шкіра бліда і суха, часто спостерігаються запори. Артеріальний тиск у таких наркоманів знижений, пульс уповільнений. При вживанні наркотиків цієї групи нерідко трапляється пригнічення дихання, що поряд з передозуванням є частою причиною смерті пацієнтів. Особливо важка «ломка» при цьому виді наркоманії – виражений біль, що викручує все тіло, підвищується температура, пацієнта мучить тривога, безсоння. Під час «ломки» велика ймовірність розвитку виснаження і зневоднення, тому що знижується апетит, при спробі прийняти їжу або випити води в шлунку починаються спазми [2].

Кримінально-правова політика України у цій сфері повинна бути виваженою та послідовною, має спиратися на міжнародний досвід та передбачати безперервний пошук нових підходів до якщо не повного приборкання, то хоча б до зменшення руйнівного впливу наркотизму на суспільство [1, с. 67].

Висновки. Слід відзначити, що означена проблематика потребує глибокого вивчення та всебічного аналізу спеціалістами і науковцями з

урахуванням як позитивних зрушень, так і вірогідності настання шкідливих наслідків. Безумовно, що у нашому суспільстві ведеться наполегливий пошук, вдосконалення і реалізація широкомасштабної системи боротьби з наркотизмом, зокрема її поставлено на міцну законодавчу та нормативну основу. Україна як член Єдиної конвенції про наркотичні речовини 1961 р. бере активну участь у міжнародних акціях з припинення поширення наркотичних засобів. Все, що зроблено українською державою в цій галузі, є незначною частиною того, що необхідно зробити. На жаль, соціальною політикою вищий законодавчий орган країни займається здебільшого на папері, а питання наркоманії обходить взагалі, хоч проблема набуває дедалі більшої гостроти і особливо актуалізується, адже відбувається швидке омолодження віку наркозалежних осіб.

Бібліографічний список

1. Луцак О. Легалізація наркотичних засобів: кримінально-правові проблеми. *Право України*. 2006. № 6. С. 65-68.
2. Наркоманія. URL: <https://ua/medical-uses/narkomaniya-s20789>

*Дмитрук С.
студент 2 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Бурда С.
к.ю.н., доцент, доцент кафедри права
Львівський національний університет природокористування*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗДАЧІ АБО ЗАЛИШЕННЯ ВОРОГОВІ ЗАСОБІВ ВЕДЕННЯ ВІЙНИ ЯК ВІЙСЬКОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Вступ. Військовими силами є особовий склад, діями якого доручено керувати військовому начальникові та який може бути озброєний засобами ведення бою або в даній конкретній обстановці не мати таких засобів. Під засобами ведення війни треба розуміти, зокрема, зброю, боєприпаси, засоби пересування (транспортні засоби), у тому числі бойову техніку та предмети технічного постачання, а під укріпленнями – ділянку місцевості, обладнану системою фортифікаційних споруд у поєднанні з різними інженерними загородами та підготовлену для довготривалої оборони.

Результати дослідження. Як елемент складу кримінального правопорушення об'єктивна сторона охоплює ознаки, які характеризують дане

кримінальне правопорушення з погляду його зовнішнього прояву. Вона містить велику кількість інформації, необхідної для кваліфікації діяння.

Об'єктивна сторона кримінального правопорушення – це процес суспільно небезпечного і протиправного посягання на охоронювані кримінальним законом інтереси, який розглядається з точки зору послідовного розвитку тих подій і явищ, які починаються із кримінально протиправної дії (бездіяльності) і закінчуються настанням кримінально протиправного результату. Ознаками, притаманними об'єктивній стороні кримінального правопорушення, виступають суспільно небезпечне діяння, суспільно небезпечні наслідки, причинний зв'язок між суспільно небезпечним діянням і суспільно небезпечними наслідками, місце, час, спосіб, знаряддя й засоби, а також обстановка вчинення кримінального правопорушення [1, с. 126].

З об'єктивної сторони злочин, передбачений ст. 427 КК України характеризується суспільно небезпечними діями або бездіяльністю, які можуть виразитися у:

- 1) здачі ворогові начальником ввірених йому військових сил;
- 2) не зумовленого бойовою обстановкою залишення ворогові укріплень, бойової та спеціальної техніки чи інших засобів ведення війни [3, с. 1317].

На думку М. І. Хавронюка, здача військових сил може полягати у капітуляції (передачі особового складу разом із засобами ведення війни ворогу після переговорів з ним) або у фактичному повному чи частковому припиненні військових дій, що дає ворогу змогу без особливих перешкод захопити військові сили [3, с. 1317].

Коли військовий начальник здійснює здачу військових сил в бойовій обстановці, він повинен бути притягнутий до кримінальної відповідальності відповідно до ст. 427 КК України, про що, безпосередньо свідчить конструкція даної кримінально-правової норми [2]. Проте, в окремих випадках (наприклад особовий склад, потрапивши в оточення, не має необхідних засобів для ведення бою) дії військового начальника необхідно оцінювати з врахуванням відповідних положень ст. 39 КК України.

Відповідно до ст. 427 КК України, кримінальна відповідальність настає за здачу ворогові начальником ввірених йому військових сил, а також не зумовлене бойовою обстановкою залишення ворогові укріплень, бойової та спеціальної техніки чи інших засобів ведення війни, якщо зазначені дії вчинені не з метою сприяння ворогові. Даний злочин вважається закінченим з моменту фактичного заволодіння ворогом зданими йому військовими засобами або залишеними укріпленнями, бойовою та спеціальною технікою чи іншими засобами ведення війни.

Висновки. Залишення ворогові укріплень та засобів ведення війни полягає в їх залишенні під час відступу або маневру у такому вигляді, в якому вони являють собою цінність для ворога. Зазначені дії є такими, що викликані бойовою обстановкою, коли військовий начальник отримує наказ про відступ з

метою збереження військ, отримання вигаду в часі, створення сприятливих умов для ведення наступних бойових дій за рахунок втрати території, для зайняття більш вигідних рубежів, скорочення лінії фронту та вивільнення сил для інших напрямів. Але у будь-яких випадках військовий начальник зобов'язаний вжити всіх можливих заходів для виведення з-під ударів ворога ввірених йому військових сил. Задача їх ворогові не може бути викликана жодними змінами в бойовій обстановці.

Бібліографічний список

1. Гуторова Н. О. Кримінально-правова охорона державних фінансів України: Монографія. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2001. 384 с.
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 10-те вид., переробл. та допов. Київ: ВД «Дакор», 2018. 1360 с.

Стасишин Н.
студентка 4 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Оліщук П.
к.е.н., доцент кафедри права
Львівський національний університет природокористування

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ

Вступ. Злочинність була присутня завжди, змінювався лише відсоток цієї злочинності. Але прикро усвідомлювати, що певний відсоток правопорушень вчиняють неповнолітні особи. На нашу думку причинами таких вчинків можуть бути результати психічного розвитку, культурного виховання, умов проживання та інші аспекти, що сприяли скоєнню неповнолітніми особами кримінальних правопорушень.

Результати дослідження. Перед прийняттям рішення суд бере до уваги всі характеризуючі дані особи, тяжкість злочину, моральний та психологічний стан неповнолітнього, склад та благополуччя сім'ї, надає можливість виправитись без ізоляції суспільства та призначає законне й справедливе покарання.

З метою забезпечення правильного й однакового застосування законодавства при розгляді справ про злочини неповнолітніх та усунення недоліків і помилок, які допускаються судами, Пленум Верховного Суду України постановив.

При провадженні у таких справах суди керуються як загальними положеннями Кримінально-процесуального кодексу України іта Кримінального кодексу України (далі відповідно - КПК і КК), так і спеціальними нормами, які визначають попередній і судовий розгляд цих справ.

Виходячи з конкретних обставин справи і тяжкості злочину та з урахуванням особи неповнолітнього, умов його життя і виховання, стосунків із батьками, а також даних про здатність батьків (або одного з них), опікунів, піклувальників забезпечити належний контроль за поведінкою неповнолітнього суд на підставі ст. 436 КПК може передати неповнолітнього під їхній нагляд, а осіб, які виховуються в дитячих установах,

Суди зобов'язані додержувати вимог статей 441-443 КПК щодо обов'язкового повідомлення про час і місце розгляду справи законних представників неповнолітнього підсудного, службу та міліцію у справах неповнолітніх підприємство, установу чи організацію, в яких він навчався або працював. Невиконання цих вимог закону є порушення права на захист неповнолітнього підсудного і може бути підставою для скасування вироку.[2]

Законодавством України передбачені види покарань до неповнолітніх, визнаних винними у вчиненні кримінального правопорушення, а саме:

1) штраф - застосовується лише до неповнолітніх, що мають самостійний дохід, власні кошти або майно, на яке може бути звернене стягнення.

2) громадські роботи - можуть бути призначені неповнолітньому у віці від 16 до 18 років на строк від тридцяти до ста двадцяти годин і полягають у виконанні неповнолітнім робіт у вільний від навчання чи основної роботи час. Тривалість виконання даного виду покарання не може перевищувати двох годин на день.

3) виправні роботи - можуть бути призначені неповнолітньому в віці від 16 до 18 років за місцем роботи на строк від двох місяців до одного року.

4) арешт - полягає у триманні неповнолітнього, який на момент постановлення вироку досяг шістнадцяти років, в умовах ізоляції в спеціально пристосованих установах на строк від п'ятнадцяти до сорока п'яти діб.

5) позбавлення волі на певний строк - особам, які не досягли до вчинення злочину вісімнадцятирічного віку, може бути призначене на строк від шести місяців до десяти років, крім випадків, якщо особливо тяжкий злочин, поєднаний з умисним позбавленням життя людини, то на строк до п'ятнадцяти років. Неповнолітні, засуджені до покарання у виді позбавлення волі, відбувають його у спеціальних виховних установах

Також особливим є призначення покарання. При призначенні покарання неповнолітньому суд, враховує умови його життя та виховання, вплив дорослих, рівень розвитку та інші особливості особи неповнолітнього.

Закон передбачає такі види звільнення від відбування покарання неповнолітніх осіб, а саме:

1. Звільнення від відбування покарання з випробуванням - може бути застосоване до неповнолітнього лише у разі його засудження до арешту або позбавлення волі. Испитовий строк установлюється тривалістю від одного до двох років. У разі звільнення неповнолітнього від відбування покарання з випробуванням суд може покласти на окрему особу, за її згодою або на її прохання, обов'язок щодо нагляду за засудженим та проведення з ним виховної роботи.

2. Звільнення від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру – неповнолітній може бути звільнений судом від покарання, якщо буде визнано, що внаслідок щирого розкаяння та подальшої бездоганної поведінки він на момент постановлення вироку не потребує застосування покарання. У цьому разі суд застосовує до неповнолітнього такі примусові заходи виховного характеру:

застереження;

обмеження дозвілля і встановлення особливих вимог до поведінки неповнолітнього;

передача неповнолітнього під нагляд батьків чи осіб, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічного або трудового колективу за його згодою, а також окремих громадян на їхнє прохання;

3. Звільнення від кримінальної відповідальності та відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності - щодо неповнолітніх осіб встановлюються такі строки давності:

1) два роки - у разі вчинення кримінального проступку;

2) п'ять років - у разі вчинення нетяжкого злочину;

3) сім років - у разі вчинення тяжкого злочину;

4) десять років - у разі вчинення особливо тяжкого злочину.

4. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання - може бути застосоване, якщо засуджений сумлінною поведінкою та ставленням до праці та навчання довів своє виправлення.

5. Погашення та зняття судимості можливе у таких випадках:

1) засуджені до покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, після виконання цього покарання;

2) засуджені до позбавлення волі за нетяжкий злочин, якщо вони протягом одного року з дня відбуття покарання не вчинять нового кримінального правопорушення;

3) засуджені до позбавлення волі за тяжкий злочин, якщо вони протягом трьох років з дня відбуття покарання не вчинять нового кримінального правопорушення;

4) засуджені до позбавлення волі за особливо тяжкий злочин, якщо вони протягом п'яти років з дня відбуття покарання не вчинять нового кримінального правопорушення.[1]

Висновки. Отже у призначенні покарання неповнолітнім є певні особливості. Вони викликані, насамперед, тим, що суд при призначенні покарання неповнолітньому повинен враховувати умови його життя і виховання, вплив дорослих, рівень розвитку та інші особливості особи неповнолітнього.

Особливе значення має урахування вікових особливостей неповнолітнього, що вимагає встановлення не лише того, що особа формально досягла віку кримінальної відповідальності, але і з'ясування всіх індивідуальних психофізичних властивостей неповнолітніх певного віку.

Практика однозначно йде по шляху найбільш частого застосування до неповнолітніх пільгових інститутів кримінального права, наприклад, призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом.[3]

Бібліографічний список

1. Кримінальний кодекс України : Закон від 5 квітня 2001 р. № 2341–III. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 05.08.2021).

2. Постанова ВСУ від 16.04.2004 N 5 «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх»

3. Бурдін В. М. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08.. Київ, 2002. 18 с.

Куць Я.

студент 4 курсу факультету управління, економіки та права

Науковий керівник: Грещук Г.

д.е.н., доцент, в.о. професора кафедри права

Львівський національний університет природокористування

ОСОБЛИВОСТІ НОТАРІАЛЬНОГО ПОСВІДЧЕННЯ ПРАВА НА СПАДЩИНУ

Вступ. Нотаріат в Україні – це система органів і посадових осіб, на які покладено обов'язок посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне

значення, та вчиняти інші нотаріальні дії, передбачені чинним законодавством, з метою надання їм юридичної вірогідності. Вчинення нотаріальних дій в Україні покладається на нотаріусів, які працюють в державних нотаріальних конторах, державних нотаріальних архівах або займаються приватною нотаріальною діяльністю.

Результати дослідження. Нотаріальне оформлення прав спадкоємців є важливою процедурою, яка дозволяє забезпечити законний та чесний розподіл спадщини між усіма зацікавленими сторонами. Саме така процедура надає легітимності останній волі померлого і реалізує його право передати своє майно. До такої думки можна дійти вивчивши дослідження Зінькевич Ю. Є. на тему “Договори між спадкоємцями щодо розподілу спадщини” [1].

У своїй науковій роботі Зінькевич Ю. Є. зазначає, що під час нотаріального оформлення прав спадкоємців необхідно дотримуватися законодавства та процедури, що регулюють спадкування, а також забезпечити достатню інформаційну базу щодо активів та зобов’язань, які належать до спадщини [1, с. 132]. Таким чином, при оформленні заповіту нотаріус повинен володіти інформацією про матеріальне становище спадкодавця, на наявність у нього повного об’єму прав на майно яке він заповідає

Беззаперечним є той факт, що під час нотаріального оформлення прав спадкоємців необхідно дотримуватися законодавства та процедури, що регулюють спадкування. Нотаріус має бути досконало ознайомлений з правилами спадкування та іншими відповідними законодавчими актами, щоб допомогти учасникам процесу забезпечити законність та правову чіткість при розподілі майна.

Куриленко С. О. у своїй науковій роботі “Охорона спадкового майна в системі взаємодії норм цивільного і нотаріального законодавства України” вказує, що охорона спадкового майна є елементом взаємодії норм цивільного та нотаріального законодавства України, також вона забезпечує правовий захист спадкоємців та їх майнових інтересів. З таким твердженням необхідно погодитись, оскільки спадкове майно є цінним активом, який може бути предметом спадкування. Це означає, що після смерті особи, яка мала право на цей майно, це майно переходить до її спадкоємців. Охорона цього майна є важливим елементом взаємодії норм цивільного та нотаріального законодавства, оскільки ці норми встановлюють правила спадкування та процедури нотаріального оформлення прав спадкоємців [2, с. 27].

Однією із думок які висвітлюються у роботі Куриленко С. О., є така що нотаріальний захист спадкових прав громадян стає все більш актуальним з плином часу, оскільки збільшується кількість спадкоємців, які стикаються зі складними ситуаціями при розподілі спадщини, і зростає кількість спірних ситуацій, які потребують професійного підходу [3, с. 171, 173-174].

Розвиток нотаріального захисту спадкових прав громадян пов'язаний також зі змінами у законодавстві, зокрема, зі змінами в господарському та

цивільному кодексах, які передбачають нові правові норми щодо спадкового права, та з використанням новітніх технологій у нотаріальній практиці.

У своїй праці Луцька Г. В. пише, що вчинення нотаріальних проваджень у сфері спадкування на тимчасово окупованих територіях України має свої особливості, оскільки на цих територіях діється антиконституційна влада, яка не визнає законодавство України, і це може призвести до ускладнень у здійсненні нотаріальних дій. Тобто на тимчасово окупованій території поширюється особливий правовий режим, зокрема, вчинення правочинів, реалізації інших прав і свобод людини і громадянина, в тому числі й спадкування [4, с. 52].

Висновки. Із врахуванням реалій сьогодення, можна констатувати, що нотаріуси, які займаються проведенням нотаріальних проваджень на тимчасово окупованих територіях, повинні діяти з відповідною обережністю та застосовувати всі необхідні заходи для забезпечення безпеки та законності проведення цих дій. До того ж, важливо пам'ятати, що нотаріальні дії проводяться з метою забезпечення правової впевненості громадян, тому нотаріусам необхідно діяти з максимальною обережністю та відповідальністю, дотримуючись законів та процедур.

Бібліографічний список

1. Зінькевич Ю. Є. Договори між спадкоємцями щодо розподілу спадщини: дис. канд. юрид. наук. Одеса, 2022. 232 с.
2. Куриленко С. Нотаріальний захист спадкових прав громадян: тенденції та закономірності розвитку. *Юридичний вісник*. 2020. № 3. С. 171–177.
3. Куриленко С. О. Охорона спадкового майна в системі взаємодії норм цивільного і нотаріального законодавства України. *Знання європейського права*. 2021. № 3. С. 24–28.
4. Луцька Г. В. Деякі особливості вчинення нотаріальних проваджень у сфері спадкування у разі, якщо спадщина знаходиться на тимчасово окупованих територіях України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. № 6. С. 51–55.

Ільницька О.
студентка 4 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Музика Я.
к.ю.н., в.о. доцента кафедри права
Львівський національний університет природокористування

ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ НОТАРІАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Вступ. Нотаріальний процес – це система юридичних дій та процедур, які виконує нотаріус для підтвердження правової сили документів, оформлення угод, засвідчення підписів тощо. Нотаріальний процес є важливим елементом правової системи багатьох країн світу, включаючи Україну.

Нотаріальний процес не є однорідним, і його різні аспекти можуть відрізнятися в залежності від конкретного виду діяльності. Тому, вивчення поняття, стадій та класифікації нотаріального процесу є важливим для забезпечення правильної його організації та функціонування.

Результати дослідження. Отже, можна стверджувати, що вивчення поняття, стадій та класифікації нотаріального процесу є актуальним завданням для правової науки та практики, оскільки це допоможе покращити функціонування цієї важливої галузі.

Важливою частиною нотаріального процесу є нотаріальні процесуальні правовідносини. Крижевська О.О. стверджує, що одним із елементів нотаріального процесуального правовідношення, як і будь-якого іншого правовідношення, є його об'єкт [1, с. 39]. Вона зазначає, що об'єктом нотаріального процесуального правовідношення є виконання нотаріальної дії, а також складання нотаріального акту, який підтверджує факт такої дії. Нотаріальна дія може бути різною, наприклад, це може бути посвідчення підпису на документі, засвідчення копії документу тощо [1, с. 40].

Отже, об'єкт нотаріального процесуального правовідношення можна визначити як виконання нотаріальної дії та складання нотаріального акту, який підтверджує факт такої дії, а також сам процес виконання цих дій, тобто взаємодія нотаріуса та сторін, яка відбувається у певному порядку, встановленому законодавством.

Виникнення, розвиток та припинення нотаріальних процесуальних правовідносин залежить від певних умов, які у науці нотаріального процесу називають або ж передумовами, або ж підставами виникнення цих правовідносин [2, с. 109].

Наукова дискусія щодо точно формулювання передумов або ж підстав для здійснення нотаріальних процесуальних дій точиться між науковцями вже не один рік. Доречніше навіть казати про десятки років.

Проте після аналізу думок науковців можна дійти висновку, що основними передумовами виникнення, розвитку та припинення нотаріальних процесуальних правовідносин є виникнення правової потреби у вчиненні нотаріальної дії, наявність правової підстави для проведення цієї дії, наявність вільної волі сторін для укладання договору та відповідність умов договору законодавству. Також важливою передумовою є наявність нотаріуса, який здійснює нотаріальну дію та встановлює порядок взаємодії сторін [2, с.109].

Щодо підстав, то ґрунтуючись на статті Крижевської О.О. «Загальні положення про передумови виникнення нотаріальних процесуальних правовідносин», можна сформулювати наступні підстави: звернення сторін до нотаріуса з метою виконання нотаріальної дії, підписання договору про проведення нотаріальної дії, звернення до нотаріуса з метою отримання правової консультації тощо [2, с.110].

Після формування передумов та підстав, що сприяють здійсненню нотаріального процесу, постає питання його учасників.

Крижевська О.О. виділяє таку класифікацію осіб, які беруть участь у нотаріальному провадженні:

- учасники нотаріального провадження, які звернулися до нотаріуса;
- треті особи, які не зверталися до нотаріуса, але їх права та інтереси можуть бути порушені внаслідок вчинення нотаріальних дій;
- особи, які здійснюють контроль за проведенням нотаріального провадження [3, с. 135-136].

Існують випадки, коли нотаріус може залучати допоміжних осіб у випадках, коли він не може самостійно здійснити певні дії, пов'язані з проведенням нотаріального провадження, а також у разі потреби забезпечення охорони осіб та майна, що беруть участь у такому провадженні.

До допоміжних осіб, згідно зі твердженнями Крижевської О.О., можуть належати:

- перекладачі, які забезпечують переклад документів, що не мають офіційного перекладу, або забезпечують переклад відомостей, які надаються учасниками нотаріального провадження;
- експерти, які надають висновки щодо питань, які потребують спеціалізованого знання, наприклад, у справах про оцінку майна;
- інші особи, які можуть бути залучені за рішенням нотаріуса у разі необхідності [4, с.60].

Таким чином, спираючись на коло задіяних у нотаріальному процесі осіб та перелік нотаріальних дій, можна погодитись з Крижевською О. О., яка прагне визначити місце нотаріальних процесуальних відносин у системі загальних правовідносин, відокремлюючи перші від матеріальних, реєстраційних та фіскальних. У своєму дослідженні вона доходить висновку, що накладання одних правовідносин на інші не є їх цілковитим поєднанням [5, с.93].

Висновки. Отже, підсумовуючи наведену інформацію про нотаріальний процес, можна сказати, що це система правових відносин, яка має на меті підтвердження правової значимості фактів і документів, забезпечення їх надійності та довіреності. Нотаріальний процес складається зі стадій, які включають підготовчі дії, проведення самого процесу та післяпроцесуальні дії. Окремо варто зазначити про основні правовідносини, що виникають в процесі нотаріального провадження, а саме: нотаріальні процесуальні правовідносини, правовідносини з надання нотаріальних послуг та правовідносини між нотаріусом та його помічниками. Враховуючи вищевикладене, можна стверджувати, що нотаріальний процес є важливою складовою правової системи та виконує важливу роль у забезпеченні правової довіри та безпеки.

Бібліографічний список

1. Крижевська О. О. Об'єкт нотаріального процесуального правовідношення. Юридичний бюлетень. 2021. № 22. С. 37–44.
2. Крижевська О. О. Загальні положення про передумови виникнення нотаріальних процесуальних правовідносин. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Право. 2022. № 69. С. 108–113.
3. Крижевська О. О. Особи, які беруть участь у нотаріальному провадженні. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Право. 2021. № 64. С. 133–140.
4. Крижевська О. О. Особи, які сприяють нотаріусу у вчиненні нотаріального провадження. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Право. 2022. № 68. С. 58–66.
5. Крижевська О. О. Нотаріальні процесуальні правовідносини в системі інших правовідносин: проблеми співвідношення. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Право. 2021. № 66. С. 88–95.

Гілецька М.
студентка 4 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Ратушина Б.
к.ю.н., доцент, професор кафедри права
Львівський національний університет природокористування

ПРАВО НА АБОРТ В ПРАКТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ: ПРАВОВІ ТА МОРАЛЬНІ АСПЕКТИ

Вступ. Ратифікація Україною Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (04.11.1950р.) [2] (надалі – Конвенція) стала переломним моментом на шляху до становлення правової держави та реального закріплення фундаментальних прав та свобод людини в українському законодавстві. Серед інших важливих прав Конвенція передбачає право на життя (стаття 2), а також право на повагу до приватного і сімейного життя (стаття 8).

Результати дослідження. У практиці Європейського суду з прав людини (надалі – ЄСПЛ, Суд) напрацьовано значний обсяг судових прецедентів у справах, в яких поєднується захист права на життя та права на повагу до приватного і сімейного життя в контексті права аборт.

Актуальність цієї тематики зростає на тлі жвавих обговорень як в українському суспільстві загалом, так і серед правової спільноти зокрема [1]. З огляду на це, видається за доцільне проаналізувати практику ЄСПЛ з питань права на аборт та співставити її із законодавством України з цього питання.

Аналіз практики ЄСПЛ. У справі «*Лопеш де Соуза Фернандеш проти Португалії*» [7] Суд зазначає, що «ані війна, ані будь-яка інша ситуація суспільної небезпеки, ані культурна традиція, ані релігійна різноманітність не можуть обмежувати можливість реалізації сутності права, оскільки вона є основою для невід'ємного фундаментального правоволодіння, за відсутності якого право повністю втрачає свою цінність». Кожна суверенна держава наділена автономією щодо дозволу на проведення абортів та визначення термінів вагітності, під час яких можливе проведення абортів. Однак кожна країна зобов'язана гарантувати жінці право на законний аборт, враховуючи той факт, що вагітність потенційно може становити небезпеку для здоров'я та життя жінки – саме таким є узагальнений підхід ЄСПЛ до права жінки на аборт.

Законодавче регулювання абортів в Україні. Відповідно до ст. 27 Конституції України [4] кожна людина має невід'ємне право на життя. Стаття 281(ч. 6) Цивільного кодексу України [8] передбачає, що штучне переривання вагітності, якщо вона не перевищує 12 тижнів, може здійснюватися за бажанням жінки. У випадках, встановлених законодавством, штучне переривання вагітності може бути проведене при вагітності від 12 до 22 тижнів. Згідно з

Постановою Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2006 р. № 144 «Про реалізацію статті 281 Цивільного кодексу України» [6], штучне переривання вагітності, строк якої становить від 12 до 22 тижнів, здійснюється в акредитованих закладах охорони здоров'я на підставах, зазначених у додатку, за висновком комісії. До переліку таких підстав віднесено підстави як медичного (наприклад, розлади психіки та поведінки), так і немедичного характеру (наприклад, вагітність внаслідок згвалтування).

Кримінальний кодекс України [5] передбачає кримінальну відповідальність за незаконне проведення абортів або стерилізації (ст. 134), яке може настати у вигляді проведення абортів особою, яка не має спеціальної медичної освіти, примушування до абортів без добровільної згоди потерпілої особи чи як незаконне проведення абортів, що спричинило тривалий розлад здоров'я, безплідність або смерть потерпілої особи.

Однак, питання абортів викликає в українському суспільстві неоднозначне сприйняття, адже за результатами соціологічних опитувань близько 70 відсотків українців вважають себе віруючими християнами. З погляду усіх християнських церков аборт є вбивством, а отже гріхом. Зокрема, католицька церква вважає, що момент початку життя людини починається з моменту зачаття, а кожна людина є плодом Божої любові та носієм Божого образу і подоби (Бут. 1, 27). Людське життя – священне і недоторкане, оскільки походить від Бога і Йому єдиному належить. Творець високо цінує людину і для її охорони дав окрему заповідь: "Не вбивай" (Втор. 5, 17). «Бо на образ Божий сотворено людину» (Бут. 9:5-6). Людина вже в лоні матері належить Богу, бо Він є Той, хто все звідав і знає, і дні її вже пораховані, а призначення записане в книзі життя (пор. Пс. 139 (138), 1. 13-16). Саме тому Священне Писання однозначно забороняє аборт, незалежно від терміну вагітності. На це вказує і такий документ церкви як «Декларація про скоєння абортів», видана Священною конгрегацією у справах доктрини і віри: «безсумнівно, кожне людське життя вимагає пошанування вже від моменту зачаття. З моменту запліднення яйцеклітини починається нове життя, яке не є ні життям матері, ні батька, а тільки нової людини з її власним розвитком. Воно ніколи не стало би людським життям, якби таким не було від початку» [1]. Свого часу Мирослав Іван Любачівський, відповідаючи на бідання українців, чому нам так зле, чому ми не маємо добрих провідників у суспільстві, відповідав: «Українці, Бог дає вам тих провідників, мудреців, державних мужів, але ви не даєте їм народитися, ви їх убиваєте» [3].

Висновок. Таким чином, Європейський суд з прав людини визнає право кожної суверенної держави на автономне регулювання питання проведення абортів.

Разом з тим, практика ЄСПЛ встановлює декілька важливих принципів, які повинні враховувати держави-учасниці Конвенції:

- визнає право жінки самостійно вирішувати питання про аборт у контексті права на повагу до приватного та сімейного життя, гарантованого ст. 8 Конвенції;

- не розглядає аборт як злочин проти життя та вбивство ненародженої дитини. Дотримання цих вимог є обов'язковим для всіх країн у питанні регулювання абортів.

В Україні законодавчо дозволене штучне переривання вагітності за бажанням жінки, якщо її термін не перевищує 12 тижнів. В окремих випадках, встановлених законодавством, штучне переривання вагітності може бути проведене при вагітності від 12 до 22 тижнів.

Католицька церква забороняє робити аборти, оскільки прямо зачіпає центральне право людини - право на життя.

Бібліографічний список

1. Бачинська Л. Ю. Позиція католицької церкви щодо біоетичних проблем абортів й евтаназії: філософсько-правове осмислення. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2014. № 10-2. Том. 1. С. 34-36.

2. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>.

3. Климончук О. Владика Богдан: Материнство вписане в природу жінки, а кар'єра – не обов'язково. УНІАН. 2012. URL: <https://www.unian.ua/politics/648031-vladika-bogdan-materinstvo-vpisane-v-prirodu-jinki-a-karera-ne-obovyazkovo.html>

4. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.

5. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0020700-95>. (дата звернення: 10.03.2023).

6. Про реалізацію статті 281 Цивільного кодексу України : Постанова Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2006 р. № 144. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0020700-95>.(дата звернення: 10.03.2023).

7. Справа Європейського суду з прав людини «*Lopes de Souza Fernandes проти Португалії*». URL: <https://edera.gitbook.io/human-rights/vipusk-2/pereklady/fernandes>

8. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0020700-95>.(дата звернення: 10.03.2023).

Семенюк А.
студентка 4 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Нестеренко А.О.
PhD, в.о. доцента кафедри права
Львівський національний університет природокористування

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПАЛІАТИВНОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ

Вступ. Паліативна допомога є одним з найдавніших видів медичної допомоги. Поняття паліативної допомоги виникло в часи, коли лікарі і медсестри не мали достатніх знань і засобів для того, щоб долати важкі недуги, і єдиє, що вони могли зробити для своїх пацієнтів – полегшити їх страждання. Розвиток вітчизняної мережі паліативної допомоги має особливе значення в сучасних реаліях, коли кількість невиліковно хворих пацієнтів постійно зростає. За оцінками експертів, в Україні щорічно потребують паліативної допомоги – близько мільйона осіб [5].

Відповідно до сучасних міжнародних підходів та концепцій, паліативна медицина повинна бути невід’ємною, інтегрованою складовою медичного обслуговування та соціальної опіки. Декларація ВООЗ (1990) [9] та Барселонська декларація (1996) [1] закликають усі держави світу включити паліативну допомогу в структуру національних систем охорони здоров’я. Отже, предметом нашого дослідження є правове забезпечення паліативної допомоги в Україні.

Результати дослідження. Мета паліативної допомоги, яка визначена у міжнародній і національній нормативно-правовій базі – забезпечення максимально можливої якості життя та рівень комфорту для хворих на важкі захворювання, що загрожують їх життю.

На сьогоднішній день в українському законодавстві основою нормативно-правового регулювання надання паліативної допомоги населенню на державному рівні в Україні є, насамперед, Конституція України, зокрема Статті 3, 27, 28, 49 [3]. Також чинною нормативно-правовою базою для становлення і розвитку системи паліативної допомоги у нашій державі є відповідні Закони України і постанови Верховної Ради України, укази Президента України, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України, накази МОЗ України, Мінсоцполітики України та Міністерства внутрішніх справ України.

Проаналізувавши чинні законодавчі і нормативно-правові акти з питань державного регулювання надання паліативної допомоги населенню дійшли висновку про актуальність законодавчого врегулювання на державному, регіональному і місцевому рівнях забезпечення міжсекторального, міжвідомчого і мультидисциплінарного підходу до надання паліативної допомоги та паліативного догляду, зокрема залучення, координацію та співпрацю

представників різних інституцій, структур, міністерств та відомств, щодо надання паліативної допомоги населенню та паліативного догляду за паліативними хворими, але, у першу чергу, МОЗ України та Мінсоцполітики України.

Слід зазначити, що в Законі України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» від 19.10.2017 № 2168- VIII, у якому у Ст. 4 «Програма медичних гарантій» зазначено, що «держава гарантує громадянам, ... повну оплату за рахунок коштів Державного бюджету України необхідних їм медичних послуг та лікарських засобів, пов'язаних з наданням:... паліативної медичної допомоги;...» [6], а також Постанові КМУ від 17.02.2010 № 208 «Деякі питання удосконалення системи охорони здоров'я», де у п. 2 зазначено, що до складу госпітальних округів входять заклади для надання паліативної допомоги, регіональні органи охорони здоров'я повинні визначитися з потребами в наданні паліативної допомоги і паліативного догляду та з раціональним розміщенням паліативної допомоги у кожному госпітальному окрузі, врахувавши вимоги як національної нормативно-правової бази, так і міжнародних підходів і стандартів [2].

Основними галузевими нормативно-правовими актами, що регулюють сьогодні надання паліативної медичної допомоги у стаціонарних і в амбулаторних умовах та вдома, є: Наказ МОЗ України від 21.01.2013 № 41 «Про організацію паліативної допомоги в Україні». Зазначеним Наказом затверджено «Порядок надання паліативної допомоги» (у т. ч. завдання та організація надання паліативної допомоги і «Перелік медичних показань для надання паліативної допомоги», основні медико-юридичні дефініції паліативної допомоги (паліативна допомога, рівні паліативної допомоги, паліативний пацієнт, паліативне лікування тощо) [8]; Наказ Мінсоцполітики України від 29.01.2016 № 58 «Про затвердження Державного стандарту паліативного догляду» [7]. Зазначений Наказ визначає зміст, обсяг, норми і нормативи, умови та порядок надання соціальної послуги з паліативного догляду, показники її якості, регламентує діяльність закладів соціального захисту населення у питаннях обслуговування паліативних пацієнтів в амбулаторних умовах і вдома. Разом з тим, слід зазначити, що ні зазначений наказ, ні наказ МОЗ України «Про організацію паліативної допомоги в Україні» від 21.01.2013 № 41 не визначають механізми координації установ соціального захисту і ЗОЗ та порядок направлення ПП для отримання соціальної послуги «паліативний догляд». Вперше в зазначеному наказі Мінсоцполітики України вводиться поняття моніторингу якості надання соціальної послуги з паліативного догляду, що необхідно врахувати при удосконаленні та розробці наказів МОЗ України.

Суттєвим недоліком чинної нормативно-правової бази, за результатами аналізу, є відсутність затверджених державних стандартів надання паліативної допомоги. Стандартами надання паліативної допомоги взаємовідносини суб'єктів процесу – медичних працівників та іншого персоналу і паліативних

пацієнтів та членів його сім'ї, а також необхідна медична інформація, оптимальні обсяги медичної допомоги, вимоги до її якості та безпеки, рівня освіти та кваліфікації персоналу тощо.

Висновки. У 2011 р. у медико-правовому просторі України відбулася соціально значуща подія – паліативну допомогу було додано до переліку видів медичної допомоги, які кожен громадянин має право отримати безоплатно у державних та комунальних закладах охорони здоров'я. Також згідно із Законом України від 07.07.2011 р. № 3611-VI у тексті профільного закону «Основи законодавства України про охорону здоров'я» з'явилася стаття 35-4 «Паліативна допомога», в якій зазначено: «На останніх стадіях перебігу невиліковних захворювань пацієнтам надається паліативна допомога, яка включає комплекс заходів, спрямованих на полегшення фізичних та емоційних страждань пацієнтів, а також надання психосоціальної і моральної підтримки членам їх сімей» [4].

Паліативна допомога в Україні набула законодавчого визначення та державного визнання. Це значний крок у гуманізації суспільства. Тепер на часі кропітка робота з формування правового механізму регулювання цієї галузі медико-соціальної допомоги, зокрема цивільно-правових засобів здійснення прав паліативних хворих на засадах визнаних міжнародноправових стандартів.

Бібліографічний список

1. Барселонська декларація URL: <http://www.who.int/cancer/palliative/definition/en>.
2. Деякі питання удосконалення системи охорони здоров'я: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.02.2010 № 208. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/208-2010-%D0%BF#>.
3. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#>.
4. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>.
5. Планування та впровадження послуг з паліативної допомоги. URL: https://phc.org.ua/sites/default/files/users/user90/Planning%20and%20implementing%20palliative%20care%20services_ukr.doc.
6. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення: Закони України від від 19.10.2017 № 2168-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19#>.
7. Про затвердження Державного стандарту паліативного догляду: Наказ Мінсоцполітики України від 29.01.2016 № 58. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0247-16#>.

8. Про організацію паліативної допомоги в Україні: Наказ МОЗ України від 21.01.2013 № 41. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/335437___335502.

9. Страсбурзька Декларація з Психотерапії 1990 р. URL: <https://usp.community/documentation/39-strasburzka-deklaratsiia-z-psykhoterapii>.

Бурбило Б.
студент 3 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Бережницька Г.
к.е.н., доцент, доцент кафедри права
Львівський національний університет природокористування

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

Вступ. В сучасному світі є важливим дослідження правових норм, які забезпечують якість та безпечність продуктів харчування. Приділена увага особливостям правового регулювання однієї з найважливіших сфер суспільних відносин, а також сформовано висновки щодо певних норм заснованих на положеннях чинного законодавства України, які необхідно вдосконалити.

Результати дослідження. Екологічна безпека продуктів харчування є глобальною проблемою, оскільки зачіпає не лише здоров'я людини, але й впливає на всю економіку країни. Повноцінне харчування відіграє визначальну роль у збереженні здоров'я нації та підвищенні життєвого рівня населення [2], а від якості продуктів харчування залежить рівень життя, соціальна активність людини, а також демографічний стан. Тому, щоб забезпечити високий рівень життя людини в державі, розвиток економіки, необхідна досконала законодавча база. Разом із тим у ст. 50 Конституції України вказується, що кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту та інше [4].

У Законі України «Про захист прав споживачів» вказано, що продавець (виробник, виконавець) зобов'язаний передати споживачеві продукцію належної якості, а також надати інформацію про цю продукцію [3].

Правове регулювання виробництва якісних та безпечних харчових продуктів та сировини, здійснюється на підставі низки законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, серед яких слід зазначити Закони

України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» від 22 липня 2014 р. № 1602-VII, «Про молоко та молочні продукти» від 24 червня 2004 р. № 1870-IV, «Про пестициди та агрохімікати» від 2 березня 1995 р. № 86/95-ВР, «Про ветеринарну медицину» від 25 червня 1992 р. № 2498-XII (в редакції від 16.11.2006 № 361-V), Закон України від 31 травня 2007р. «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» та багато інших.

Під час встановлення шкідливості харчового продукту для здоров'я враховуються: можливий короткостроковий чи довгостроковий вплив харчового продукту на здоров'я людини, яка його споживає, та на майбутні покоління; можливий накопичувальний ефект токсичності; особлива чутливість організму окремої категорії споживачів, якщо харчовий продукт призначений для цієї категорії споживачів (п. 48 ст. 1 Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів»).

Якщо проаналізувати Закон України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» ми розуміємо, що при виробництві органічної продукції використовуються методи, які виключають: використання ГМО, похідних ГМО і продуктів, вироблених з ГМО, як харчових продуктів, кормів, технологічних добавок, препаратів захисту рослин та покращення ґрунту, насіння, мікроорганізмів і тварин; хімічно синтезованих речовин, консервантів, синтезованих (штучних) барвників, гормонів, антибіотиків, ароматизаторів, стабілізаторів, підсилювачів смаку, стимуляторів росту; іонізуючого випромінювання для обробки органічної сировини або кормів, що використовуються у виробництві органічної продукції тощо. Також дозволяється під час виробництва органічної продукції, сировини використовувати традиційну продукцію, сировину (крім продукції, сировини, яка містить ГМО, похідної від ГМО або отриманої за допомогою ГМО).

Отже, систематизація аграрного законодавства повинна здійснюватися з урахуванням світових вимог і, зокрема, вимог Європейського Союзу [1].

Висновок. Для вдосконалення законодавства щодо правового регулювання якості та безпечності харчових продуктів доцільним є на першому етапі внесення змін і доповнень до чинних законів та прийняття спеціалізованого нормативно-правового акта вищої юридичної сили, який відображав би системність підходу до вирішення проблем якості всіх видів продукції. На другому етапі доцільним є проведення систематизації всього масиву аграрного законодавства та прийняття Аграрного кодексу України з відповідним розділом щодо правового регулювання якості сільськогосподарської продукції.

Бібліографічний список

1. Гребенюк М. В. Система забезпечення продовольчої безпеки в законодавстві Європейського Союзу. *Право України*. 2010. № 9. С. 227–233.

2. Електронний ресурс. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>.
3. Закон України «Про захист прав споживачів». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>.
4. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо харчових продуктів». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1602-18>.

*Харук У.
студентка 3 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Грещук Г.
д.е.н., доцент, в.о. професора кафедри права
Львівський національний університет природокористування*

ПРАВОВИЙ ПІДХІД ДО КАТЕГОРІЇ «СУПЕРФІЦІЙ» У РИМСЬКОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Вступ. Історія виникнення і розвитку суперфіцію пов'язана із розвитком римського приватного права, оскільки земельні сервітути – найбільш старе і спочатку єдине *jus in re aliena*. Навіть більше, деякі автори вважають римське право сервітуту найдавнішим правом власності, загалом яке передувало праву власності.

Дослідження категорій Римського права і, зокрема суперфіцію, та правових підходів до їх визначення на сучасному етапі розвитку суспільства не втрачає своєї актуальності, адже саме сучасні норми цивільних правовідносин пов'язані саме з римською правовою доктриною. Тож, безумовно, інститут суперфіцію в право України був рецесійований з римського права. Тобто можна сказати, що речове право Риму стало фундаментом започаткування приватного права на чужі речі в Україні.

Результати дослідження. Насамперед відзначимо, що витoki суперфіцію позначені в римському праві як спосіб вирішення проблеми забезпечення житлом осіб за існуючих тоді заборонах на відчуження державних та муніципальних земель у власність громадян. Це стосувалося й вільних земель, в яких була зацікавленість не тільки з боку приватних осіб, а й держави, оскільки земля завжди в усі часи була не тільки доволі значущим ресурсом, а й таким, що підлягає обов'язковому використанню. В іншому випадку втрачається будь-який сенс володіння нею.

У зв'язку з цим суперфіцій виник як право забудови землі, що перебуває у публічній власності. Проте з часом такий правовий режим поширився і на право користування приватними земельними ділянками для зведення на них будівель

іншими особами. З огляду на це спостерігається трансформація прав з публічної у приватну сферу.

Отже, змінюється спочатку юрисдикція реалізації та захисту цього права (з-під юрисдикції цензорів воно переходить в юрисдикцію преторів), а пізніше – кваліфікація цього права (від оренди до права речового) і, відповідно, способи захисту (від зобов'язального позову до інтердикту про суперфіції й потім – до позову речового, в тому числі проти власника [6]).

Утвердження права приватної власності на землю обумовило виникнення різновидів прав на чужу землю, розвитку довгострокової та успадкованої. Суперфіцій є таким речовим правом щодо чужої земельної ділянки, яке дає можливість володіти, користуватись та розпоряджатись зведеною на ній будівлею або її частиною практично без обмежень. При цьому суперфіцій можливий як відносно вже зведеного будинку, так і відносно будівлі, яку заплановано побудувати на тій чи іншій ділянці (Д.43.17.3.7) [2].

Предметом суперфіцію, насамперед, є право на будинок або іншу будівлю, зведену на чужій земельній ділянці. Разом з тим виправданим здається поширення цього поняття на інші об'єкти, тісно пов'язані із землею, але такі, що не мають безпосереднього сільськогосподарського призначення.

З юридичної точки зору суперфіцій є речовим, відчужуваним і успадковуваним правом користування будівлею на чужій земельній ділянці за відповідну плату [5, с. 49] об'єкт і предмет права ототожнюються: *superficiem in alieno solo habet* (Д.43.18.1.1). Цим, звичайно, пояснюють і всі інші особливості розуміння цього інституту [4, с. 7]. Щодо змісту цього речового права, слід зазначити, що, по-перше, суперфіціарій має практично необмежене право користування будівлею, спорудженою або придбаною ним на чужій земельній ділянці на підставі суперфіцію.

Суперфіціарій міг вільно розпоряджатися будівлею за життя і на випадок смерті. Згоди хазяїна земельної ділянки на відчуження майна не вимагалось, він не мав права на переважну купівлю. Єдиним обов'язком суперфіціарія було повідомлення про відчуження будівлі. Таким чином, як і власник, суперфіціарій міг визначати юридичну та фактичну долю речі. Він міг передати своє право іншим особам, склавши відповідний заповіт (Д.10.2.10) або уклавши договір. При цьому спектр договорів достатньо широкий.

Також суперфіціарій для захисту свого права користувався *actio in rem*, подібним до того, що може подавати власник. Захист здійснювався за допомогою *actio utilis* або як його ще іменують – *actio ad exemplum*, суть якого полягає в тому, що в кожному новому випадку претор, коли вважає це за необхідне, поширює на нові відносини аналогічну формулу, що вже застосовувалася, або дає модернізовану формулу, порівняно з її колишнім призначенням, для цивільного або преторського позову [3].

До змісту суперфіцію входили правомочності користування, розпорядження, отримання плодів та доходів, захисту своїх прав. До обов'язків

суперфіціарію належали: несення державних повинностей, що лежали на поземельному майні; сплата власнику земельної ділянки орендну плату за користування майном; зобов'язання звести будівлю на ділянці у строк, зумовлений сторонами. Також суперфіціарій, який знаходив скарб на ділянці, мав віддати його власнику землі.

Щодо встановлення суперфіцію розрізняють первісні та похідні способи його придбання. Безпосередньо від власника земельної ділянки суперфіцій міг бути придбаним за договором, заповітом або за давністю. Договір був найбільш поширеним способом встановлення таких відносин. Причому це міг бути або договір публічно-правового характеру, або цивільно-правовий договір.

Суперфіцій встановлювався також шляхом заповідального відказу (легату). При цьому можливе було встановлення суперфіцію за допомогою легату шляхом покладення відповідного обтяження на особу, що отримала земельну ділянку у спадок. Також встановлювався суперфіцій за давністю володіння [1].

Щодо «похідних» способів встановлення суперфіцію (передачі суперфіцію суперфіціарієм іншим особам), то поміж них можна назвати договір та спадкування після суперфіціарія. Договір про передачу суперфіцію за своїм характером був договором про передачу речового права, а отже ґрунтувався на *actio in rem*.

Успадковувався суперфіцій як за законом, так і за заповітом. Якщо заповідач був суперфіціарієм, він міг у заповіті відказати своє право забудови третій особі. Припинявся суперфіцій за досить широким колом підстав. До них, насамперед, слід віднести загальні способи припинення речових прав взагалі: за згодою сторін, загибель предмета права (земельної ділянки, наприклад, внаслідок землетрусу чи виверження вулкану), вилучення її з цивільного (як приватноправового, так і публічно-правового обігу), смерть сервітуарія за відсутності спадкоємців, на підставі судового рішення тощо.

Висновки. Як бачимо, деякі правові характеристики суперфіцію були специфічними і власне свідчили про його похідний від права власності характер.

Загалом, можна зробити висновок, що у римському праві сформувався досконалий інститут користування чужою земельною ділянкою для зведення будівлі, основні положення якого змогли стати в майбутньому підґрунтям для правотворчості у багатьох європейських країнах, у тому числі в Україні.

Бібліографічний список

1. Ільків О. В. Право забудови земельної ділянки (суперфіцій). *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія : Юридичні науки.* 2021. № 3. С. 75-82. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjiu_2021_3_12.
2. Нікітенко В. Суперфіцій як різновид речового права на чужу річ. URL: <http://yurradnik.com.ua/superfitsiy-yak-riznovid-rechovogo-prava-na-chuzhu-rich/>

3. Орач Є.М., Тишик Б.Й. Основи римського приватного права. URL: http://www.pravo.vuzlib.su/book_z001_page_57.html/
4. Публічна власність: проблеми теорії і практики : монографія / під заг. ред. В.А. Устименка ; НАН України, Ін-т економіко-правових досліджень. Чернігів : Десна Поліграф, 2014. 308 с.
5. Римське приватне право. Навчальний посібник для підготовки до іспитів (упорядники І.В. Тетерчук, Т.Є. Дяків). К.: Центр навчальної літератури, 2020. 136 с.
6. Сурженко О. А. Суперфіцій – від римського до українського права. *Теорія і практика правознавства*. 2014. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2014_2_11.

Вінтер С.
студент 3 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Шай Р.
к.ю.н., доцент, доцент кафедри права
Львівський національний університет природокористування

ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРОФСПЛОК: ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ

Вступ. Значні політичні й економічні перетворення, які відбулися в суспільстві з моменту проголошення України правовою, незалежною державою, зумовили виникнення цілого ряду складних проблем політичного, економічного і організаційно-правового характеру. Все це призвело до погіршення рівня соціально-правових гарантій найманих працівників, оскільки інтереси роботодавця та працівника, як сторін трудового відношення, не збігаються. За таких умов важливого значення набуває діяльність органів і організацій, які покликані забезпечувати захист прав та інтересів людини праці. Такими організаціями вважаються професійні спілки. І хоч профспілки не завжди є стороною індивідуального трудового правовідношення, але вони мають великий вплив на його становлення та розвиток. Враховуючи постійне збільшення кількості порушень прав найманих працівників при реалізації ними права на працю, актуальним залишається питання визначення місця та ролі профспілок як суб'єктів трудового права.

Результати дослідження. Становище профспілок як суб'єктів трудового права порівняно зі становищем працівників та роботодавців, має свої специфічні особливості, оскільки їх права і обов'язки витікають не із трудового

правовідношення, а із права громадян на об'єднання. За визначенням В.І.Прокопенко, право на об'єднання у профспілки є одним із найважливіших у цивілізованому суспільстві, а його реалізація – показник існування демократії в державі. Профспілкова свобода передбачає повну політичну та фінансову незалежність профспілок від держави, політичних партій, підприємців, церкви, що, як правило, ретельно перевіряється при державній реєстрації профспілок у країнах з ринковою економікою [4].

Діяльність профспілок є різносторонньою. Але незважаючи на те, що профспілки можуть вступати у відносини, які регулюються різними галузями права (конституційним, адміністративним, цивільним, соціального забезпечення тощо), визначальними є відносини, що регулюються трудовим правом, оскільки основним завданням професійних спілок є захист трудових і соціально-економічних прав та інтересів своїх членів. Саме трудове право концентрує абсолютну більшість прав та обов'язків профспілок, що дають змогу визначити їх правове становище, правосуб'єктність і розглядати їх як суб'єктів трудового права.

Зміст статусу профспілок у сфері праці (як суб'єктів трудового права) характеризується обсягом закріплених за ними юридичних можливостей.

Незмінною частиною правового статусу профспілок є представництво інтересів трудящих, участь у регулюванні трудових відносин, контроль за дотриманням законодавства про працю та охорону праці.

З точки зору права, представництво – це визнання у найбільш загальній формі правосуб'єктності профспілок у сфері трудових відносин. На думку О.І.Процевський, представництво – це форма, через яку профспілки здійснюють своє соціальне призначення – виражати інтереси працівників, захищати їх права та законні інтереси [5].

Про суть профспілкового представництва вченими висловлювалися різні, часом протилежні твердження. Так, Гончарова Г.С. називає представництво одним із принципів профспілкового руху [1]. Однак профспілковий рух не є категорією трудового права. Це узагальнене поняття напряду діяльності профспілок усіх рівнів, які створюють об'єднання, конфедерації для досягнення певних цілей при регулюванні відносин з різними суб'єктами права.

Якщо виходити безпосередньо зі ст. 2 Закону «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» [3], то представництво є самостійною функцією профспілок, що повністю збігається з визначенням, даним В.І.Прокопенко.

Досліджуючи питання профспілкового представництва Пилипенко П.Д. розглядав його в трьох аспектах: як соціальну властивість профспілок; як передумову для наділення профспілок відповідними правами; як організаційно-правову форму їх діяльності [2]. Ми підтримуємо його висновок про те, що представництво є організаційно-правовою формою діяльності профспілок, оскільки для реалізації ними представницької та захисної функції необхідно наділити їх певними повноваженнями. Серед науковців висловлювались думки і

щодо існування відносин представництва. Якщо виходити з того, що представляючи інтереси своїх членів профспілки вступають у різноманітні відносини, то з даною точкою зору можна погодитись. У юридичній літературі представництво розглядається як одне із завдань профспілок та як право і водночас обов'язок профспілок.

Різнманітність точок зору на суть представництва є результатом різного підходу авторів до досліджуваної проблеми, яка не вирішена і до сьогодні. На наш погляд, представництво – це форма реалізації основних напрямів діяльності профспілок, спрямованих на захист основних прав та законних інтересів членів профспілки при захисті індивідуальних трудових відносин та всіх найманих працівників при колективних трудових відносинах.

Висновки. Виходячи з вищевикладеного, можна зробити висновок, що правовий статус профспілок – це їх базове правове становище в суспільстві, яке являє собою певні правовідносини профспілок з державою та з іншими суб'єктами правовідносин при реалізації профспілками представницької та захисної функцій.

Бібліографічний список

1. Гончарова Г.С. Плюралізм профспілок і трудові відносини: вирішення питань на практиці. Право України. 1999. № 10. С. 30–33.
2. Пилипенко П.Д. Трудове право України: навч. посіб. Київ: Видавничий дім «Ін Юре», 2003. 534 с.
3. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності: Закон України від 15 вересня 1999 р. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 45. Ст. 397.
4. Прокопенко В.І. Правове становище професійних спілок: сьогодення і перспективи. Право України. 1999. № 6. С. 106–109.
5. Процевський О.І. Трансформація прав профспілок України: реальність чи вимисел. Право України. 1996. № 7. С. 13–20.

*Лебедєва А.
студентка 4 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Ратушина Б.
к.ю.н., доцент, професор кафедри права
Львівський національний університет природокористування*

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРАВА НА ЕВТАНАЗІЮ В УКРАЇНІ (В СВІТЛІ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ)

Вступ. Право на життя вважається першим беззаперечним та невід’ємним правом людини, яке закріплене в багатьох нормативних актах, в тому числі у Конституції України [4], у Конвенції з прав людини і основоположних свобод [3], у Цивільному кодексі України [6]. Держава не лише зобов’язується не перешкоджати в реалізації цього права, а й гарантує правовий захист від посягання на життя з боку інших осіб. Проте, якщо в праві на життя термінологічно закріплено саме «право», а не «обов’язок», то чи може людина в добровільному порядку не користуватися цим правом, а скористатись передбаченим в інших державах правом на евтаназію?

Результати дослідження. Евтаназія – це припинення життя людини у швидкий та безболісний спосіб, коли вона про це просить. Її застосовують для людей, котрі мають невиліковне захворювання й більше не хочуть терпіти біль [7].

В українському законодавстві не закріплене право на будь-яку форму евтаназії, також немає чіткого визначення її видів, зокрема активної та пасивної евтаназії. Більше того, у Цивільному кодексі України закріплена заборона задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя (ч. 4 ст. 281 ЦКУ).

Тому виникає запитання: коли сам пацієнт відключає апарат штучного підтримання життя або він самостійно вмикає апарат, який прискорює його смерть, то в цьому разі наявні дії лише самого пацієнта, а дій медичних працівників немає, а це і є можливість здійснення пасивної евтаназії, яка не суперечить законодавству.

Отже, можна зробити висновок, що вчинення пасивної евтаназії у викладеному прикладі не суперечить українському законодавству. Щодо активної евтаназії, яка передбачає певні дії з боку медичного працівника, спрямовані на позбавлення життя пацієнта на його прохання, то такі дії є під заборону українського законодавства.

Може здаватись, що, якщо особа може здійснити самогубство самостійно майже на законному рівні і проблема заборони евтаназії маліє, то це хибне враження. Більшість способів вчинення самогубства супроводжуються значними муками, і завжди існує можливість невдалого самогубства, яке тягне за собою

жахливі наслідки, такі як: важке каліцтво, важку розумову та фізичну інвалідність, ампутації, частковий або повний параліч тощо. Тому самостійне самогубство не може протиставлятися жодному виду евтаназії - легкій та безболісній смерті.

Звертаючись до іноземного досвіду, можна помітити, що пасивна евтаназія широко розповсюджена по всьому світу, тоді як активна евтаназія в більшості країн заборонена й вважається кримінальним правопорушенням. Першою країною, в якій легалізували евтаназію й самогубство за допомогою лікаря (англ. «physician-assisted suicide»), стали Нідерланди. Декриміналізація евтаназії за наявності чотирьох критеріїв (невиліковність хвороби, нестерпний біль за неефективності знеболювальних засобів, письмова згода пацієнта, здійснення евтаназії лікарем) відбулась ще в лютому 1993 року, а офіційно евтаназія була легалізована «Законом про припинення життя за бажанням та допомогу в самогубстві» в 2001 році [1].

Крім вже згаданих Нідерландів, евтаназія дозволена у Іспанії, Швейцарії, Бельгії, Люксембургу, Канаді й Колумбії, також — у менш ніж половині штатів США і в п'яти з шести штатів Австралії. Ще в низці країн, серед яких Німеччина, Португалія, Данія й Нова Зеландія, можливе лише асистоване самогубство [6].

Однією з поширених причин, чому люди виступають проти узаконення евтаназії. Існує думка, що таким чином держава заохочує, чи навіть пропагує самогубство. Чи змінилась якась статистика смертей у країнах, де евтаназія стала легальною і доступною процедурою? Актуальної й чіткої статистики щодо більшості країн немає, однак узагальнені дані за останні роки свідчать, що загалом кількість випадків евтаназії становить тільки від 0,3 до 4,6% усіх смертей [5].

Тож, можна стверджувати, що в сучасному світі спостерігається тенденція до збільшення кількості країн, де відбувається легалізація евтаназії та запроваджено низку заходів, які регулюють процеси евтаназії і запобігають зловживанню правом на смерть.

Варто також зазначити, що, з погляду Європейського суду з прав людини, країни повинні мати широку свободу у вирішенні цього питання й самостійно вирішувати, закріплювати в законодавстві право на смерть чи ні [7].

Висновок. Видається, що право на гідну смерть як фундаментальне невід'ємне право повинне бути закріплене в законодавстві України на рівні з правами на життя, свободу, гідність та особисту недоторканність. Однак, поряд з цим у нашій державі варто створити умови, за яких не буде потреби користуватись правом на смерть за рахунок підвищення якості життя громадян, високопрофесійній роботі медичної сфери, а також належного рівня паліативної допомоги. За допомогою всього переліченого можна значно зменшити бажання добровільно піти з життя за допомогою евтаназії.

Бібліографічний список

1. Deliens L., Wal G. The euthanasia law in Belgium and the Netherlands. Lancet. 2003. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/14568754>
2. Koch v. Germany : Judgment of the European Court of Human Rights on 19.07.2012. № 497/09. URL: <http://www.hr-dp.org/files/2013/09/05/>
3. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
4. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.
5. Куренкова О. Право на життя і відмову від нього. Як у світі змінюється ставлення до евтаназії і чи легалізують її колись в Україні. 2021. URL: <https://hromadske.ua/posts/pravo-na-zhittya-i-vidmovu-vid-nogo-yak-u-sviti-zminyuetsya-stavlennya-do-evtanaziyi-i-chi-legalizuyut-yiyi-kolis-v-ukrayini>
6. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0020700-95>.(дата звернення: 10.03.2023).
7. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. К.: "Укр. енцикл.", 1998. Т. 2: Д - Й. 744 с.

Мацьків В.
студент 4 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Оліщук П.
к.е.н., доцент кафедри права
Львівський національний університет природокористування

ПОВЕРХНЕВА ПЕРЕВІРКА ЯК ПРЕВЕНТИВНИЙ ПОЛІЦЕЙСЬКИЙ ЗАХІД

Вступ. В Україні основним завданням поліції є надання поліцейських послуг щодо підтримання публічного порядку шляхом забезпечення безпеки осіб, суспільства і держави[1]. В законодавстві встановлено ряд повноважень поліції, яке забезпечується шляхом реалізації поліцейських заходів. Особливе місце серед поліцейських превентивних заходів займає поверхнева перевірка.

Результати дослідження. Відповідно до ст. 31 Закону України «Про національну поліцію»(далі - Закон) поліція може застосовувати такі превентивні заходи: 1) перевірка документів особи; 2) опитування особи; 3) поверхнева перевірка і огляд; 4) зупинення транспортного засобу; 5) вимога залишити місце і обмеження доступу до визначеної території; 6) обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю; 7) проникнення до житла

чи іншого володіння особи; 8) перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ; 9) застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису; 10) перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб; 11) поліцейське піклування[1].

Недоліком даного законодавства є те, що не встановлено тлумачення терміну «превентивні поліцейські заходи», але науковці О.М. Бандурка, О.І. Безпалова у своїх наукових працях зазначають, що превентивні поліцейські заходи - це дія або комплекс дій, що обмежують певні права і свободи людини, використання яких не завжди пов'язане з протиправною поведінкою конкретних осіб, застосовуються відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень із дотриманням встановлених законом вимог[4, с.109]. Ми погоджуємось з тлумаченням даних науковців і пропонуємо внести в Закон України «Про Національну поліцію» поняття «превентивні поліцейські заходи»

Також під час проведення превентивних поліцейських заходів поліція зобов'язана повідомити особі про причини застосування до неї превентивних заходів, а також довести до її відома нормативно-правові акти, на підставі яких застосовуються такі заходи (*ч. 2 ст. 31 Закону*)[5, с.124], тобто правоохоронні органи зобов'язані **роз'яснити права особі та порядок проведення поверхневої перевірки.**

Поверхнева перевірка як превентивний поліцейський захід включає три форми вираження:

- 1) здійснення візуального огляду особи;
- 2) проведення по поверхні вбрання особи рукою, спеціальним приладом або засобом;
- 3) візуальний огляд речі або транспортного засобу[3, с.141].

Поверхневу перевірку поділяють на:

- 1) безконтактну - це такий спосіб перевірки, який здійснюється за допомогою органів зору, з метою аналізу й оцінки ризиків щодо можливого виявлення ознак їх причетності до вчинення правопорушення та/або отримання інформації, необхідної для виконання поліцейських повноважень;

- 2) контактну – це такий спосіб поверхневої перевірки, пов'язаний з проведенням рукою по поверхні вбрання особи[6, с.1913]

Проведення поверхневої перевірки несе за собою деякі особливості, а саме перевірка може здійснюватися лише поліцейським відповідної статі, а у невідкладних випадках, використовуючи спеціальний прилад або засіб. Ця процедура не передбачає фіксації у протоколі та залучення понятих. Але проблемою є те, що правоохоронні органи не забезпечені належними приладами і це унеможливорює швидкого виконання покладених на поліцію повноважень і це унеможливорює швидкого виконання покладених на поліцію повноважень.

Тобто, щоб дочекатися патруля відповідної статі це займає певний проміжок часу, а за цей період правоохоронні органи могли б здійснювати інші покладені на них обов'язки щодо громадського правопорядку.

Для здійснення поверхневої перевірки поліцейський може зупиняти осіб. При цьому підставою для зупинення особи та її поверхневої перевірки є достатній привід вважати, що особа має при собі річ, обіг якої заборонено чи обмежено або яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи чи інших осіб[3]. Ми погоджуємося з даним тлумаченням, і можемо сказати, що поліцейські не можуть безпідставно проводити поверхневу перевірку.

Постановою Верховної Ради України від 17.06.1992 № 2471-ХІІ затверджено перелік видів майна, що не може перебувати у власності громадян, громадських об'єднань, міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав на території України[2].

Підставами, які у своїй сукупності становлять основу для ухвалення рішення про необхідність зупинення та поверхневої перевірки особи, є такі: 1) наявність інформації, яку надано у встановленому порядку поліції (поліцейському) у формі звернення (повідомлення); 2) наявність інформації, яка є результатом об'єктивної оцінки поліцейським слідів на особі, речі або транспортному засобі; 3) заскочення поліцейським особи під час вчинення правопорушення; 4) самостійне виявлення поліцейським ознак правопорушення у процесі законної реалізації інших поліцейських заходів; 5) наявність фактичних даних, отриманих внаслідок реалізації оперативно-розшукових заходів[4, с.48].

Висновки. Отже, можна сказати, що поверхнева перевірка відіграє важливу роль у забезпеченні контролю поліцією над громадським порядком. Слід доповнити частину 1 статті 31 Закону України «Про Національну поліцію» поняттям «превентивний поліцейський захід». Також потрібно щоб держава забезпечила правоохоронні органи належними спеціальними приладами для здійснення превентивного поліцейського заходу як поверхнева перевірка, тим самим пришвидшить роботу поліцейських щодо громадського порядку.

Бібліографічний список

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40-41. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
2. Про право власності на окремі види майна: Постанова Верховної Ради України від 17.06.1992р. № 2471-ХІІ
3. Закон України «Про Національну поліцію»: наук.-практ. комент. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. В. В. Сокурєнка; [О. І. Безпалова, К. Ю. Мельник, О. О. Юхно та ін.; передм. В. В. Сокурєнка]. Харків, 2016. 408 с.

4. Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях : навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Бандурки ; О. І. Безпалова, О. В. Джафарова, С. М. Князев та ін. ; передм. О. М. Бандурки ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2017. 242 с.

5. Говорова Г.В., Ізбаш К.С., Превентивні поліцейські заходи. Стан перспективи розвитку адміністративного права України: матеріали VI міжн. наук.-практ. інтер.-конф., (Одеса, 23 жовт. 2019р.) Одеса, ОДУВС. 2019. С. 122-125

6. Савенко А. Б., Цуркаленко Д. П. Проблематика проведення поверхневої перевірки, Modern research in world science, Proceedings of IX International Scientific and Practical Conference, Lviv, 2022. 1977 с.

*Рожнятовська М.
студентка 3 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Бурда С.
к.ю.н., доцент, доцент кафедри права
Львівський національний університет природокористування*

ПРЕВЕНЦІЯ ЖІНОЧОЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ПРОТИПРАВНОСТІ В УКРАЇНІ

Вступ. Причини кримінальної протиправності є системою обставин, що виходять з існуючої дійсності (об'єктивні обставини), а також особливостей конкретної людини (суб'єктивні обставини), які породжують суспільно небезпечні діяння. Це діє і для жіночої кримінальної протиправності.

Результати дослідження. Аналіз жіночої кримінальної протиправності показує, що в основу її причин закладено певні процеси та явища. Кримінологи виділяють такі причини: активну участь жінок у виробництві, а також у громадському житті; ослаблення ролі соціально значущих інститутів, й у першу чергу сім'ї; збільшена напруженість у суспільстві, поява в ньому конфліктів та ворожості; збільшення числа антигромадських явищ [2, с. 60].

Причини жіночої злочинності тісно взаємопов'язані з особливостями жіночої психології та виходять із спотвореної вольової та моральної сфери особистості жінок. Для такої категорії осіб властиві певні якості особистості та потреби (наприклад, прагнення до досконалості, підвищена у відносинах з оточуючими чутливість, схильність до психопатії, конформізм).

Предметом кримінології жіночої кримінальної протиправності є дослідження та запобігання кримінальної протиправності та віктимізації жінок

як конкретних соціальних процесів, які здійснюються як сукупність кримінальних правопорушень, вчинених жінками, сукупність цих жінок та жертв кримінальних правопорушень у певному історичному періоді [2, с. 60].

Необхідно відзначити, що жінка велике значення надає пошуку додаткових доходів задоволення своїх потреб, який нерідко призводить до згасання уваги щодо таких соціально значущих інститутів, як сім'я, культура, спорт.

Останнім часом простежується тенденція, що після народження дитини жінка часто залишається одна, без підтримки близьких людей, без працевлаштування і постійного доходу. Саме ці обставини штовхають жінку на скоєння кримінального правопорушення.

Цікавими є роздуми Л. С. Білогриць-Котляревського про зв'язок між злочином та покаранням злочинниць та злочинців. Його висновок про покарання як тягар не лише для окремих осіб, ай для самої держави є достатньо актуальним і сьогодні. М. П. Чубинський ґрунтовно розглянув питання мотивів злочинів узагалі та жінок зокрема, пов'язуючи їх з цілою низкою окремих інститутів кримінального права. Як новий, далеко ще не визнаний елемент вчення про злочин, мотив, на його думку, має бути твердо обґрунтований на даних психологічних, моралі та юридичних. Мотив, вважав він, може бути лише там, де є свідомість; інтелектуальний елемент необхідний та неминучий; але водночас він може бути елементом єдиним, без супроводу інших. Мотив, на його думку, це – «внутрішня сила, яка, породжуючи вольовий процес, рухає індивідом у його свідомій діяльності і призводить за сприяння всієї його психіки до результатів, що виявляються зовні». В залежності дії від мотиву, як він вважав, немає нічого фатального. При зіткненні мотивів не можна передбачити, який з них перемаже; у кожному разі ця колізія може бути вирішена інакше. Через що ж перемагає певний мотив, а не якийсь інший – задавався питанням вчений. Воля, як підкреслював він, цілком залежить від мотивів: волі як безпричинного прояву рушійної сили не може бути. Ясно, що вибір між мотивами має бути зроблений розумом; якщо ж цього немає, то має перемагати неминуче (фатально) мотив, суб'єктивно-сильніший [1, с. 12].

Найбільш поширеними кримінальними правопорушеннями, скоєними жінками, є кримінальні правопорушення з корисливих мотивів, зокрема, крадіжка та шахрайство. Найчастіше предметом кримінального правопорушення виступають різноманітні цінності: мобільні телефони, техніка, ювелірні прикраси, одяг та гроші. Варто зазначити, що вік при скоєнні кримінальних правопорушень є також важливою характеристикою. Відповідно, прослідковується тенденція до зниження середнього віку жінок, які вчинили кримінальні правопорушення з корисливих мотивів. Кримінальні правопорушення вчиняють переважно жінки віком від 21 до 30 років, що викликає занепокоєння, оскільки це період становлення особистості, життєвих позицій, освіти, створення сім'ї, просування по службі тощо [3, с. 134].

Станом на сьогодні значну роль у попередженні жіночої кримінальної протиправності відіграє церква, проповідуючи гуманність, проголошуючи любов, взаємодопомогу, скромність.

Висновки. Попередження жіночої кримінальної протиправності є одним із найважливіших напрямків складної, багатогранної діяльності органів Національної поліції, органів та установ кримінально-виконавчої системи та інших правоохоронних органів щодо профілактики правопорушень. Особливості особистості жінок, їх об'єктивного становища у системі соціальних відносин зумовлюють необхідність послідовної інтенсифікації заходів боротьби з цією формою кримінально протиправних проявів і перебувають у прямій залежності від наукової обґрунтованості відповідних загальних та індивідуальних профілактичних заходів, їх цілеспрямованості, послідовності та взаємної узгодженості.

Бібліографічний список

1. Даньшин І. М. Кримінологія: загальна та особлива частина. Х.: Право, 2009. 288 с.
2. Кубальський В. Н. Жіноча злочинність: особливості та тенденції розвитку в Україні. *Судова апеляція*. 2018. № 4. С. 60-68.
3. Шевченко Т. Кримінологічна характеристика жіночої злочинності. *Національний юридичний журнал*. 2019. № 4. С. 134-137.

Зінчук Н.

студентка 1 курсу факультету управління, економіки та права

Науковий керівник: Руданецька О.

к.ю.н., доцент, доцент кафедри права

Львівський національний університет природокористування

РЕКОМЕНДАЦІЇ МОП ЩОДО ПИТАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ, ЯК ОДНОГО ІЗ ЗАСОБІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ

Вступ. Кожна особистість, включаючись у суспільне виробництво, вибирає сферу своєї зайнятості не тільки відповідно до суспільних потреб, але й з урахуванням своїх фізичних можливостей і духовних потреб, які далеко не в останню чергу обумовлені статтю та віком людини.

права на зайнятість як суб'єктивного права складається з двох елементів: забезпечення зайнятості та сприяння зайнятості. Забезпечення у сфері зайнятості являє собою надання громадянам необхідної кількості роботи, гарантій з отримання цієї роботи та її збереження, а сприяння є, насамперед, створенням державою умов для отримання роботи, професійного розвитку та підвищення конкурентоспроможності на ринку праці.

Результати дослідження. Особливе місце серед міжнародно-правових актів, які спрямовані на регулювання зайнятості, працевлаштування та інших пов'язаних з цим правових інститутів займають конвенції і рекомендації Міжнародної організації праці надалі (надалі по тексту - МОП), які встановлюють міжнародні стандарти у сфері зайнятості населення та працевлаштування. Слід дати визначення, що МОП – це спеціалізована установа ООН, яка займається вивченням і поліпшенням умов праці і життя трудящих. Створена в 1919 році як результат мирного Версальського договору, у рамках Ліги Націй.

Міжнародна Організація Праці, займаючись проблемами зайнятості та працевлаштування звертає особливу увагу на професійну підготовку та професійне навчання, як один із засобів забезпечення зайнятості населення. Так, Рекомендація щодо професійного орієнтування № 87 (1949 р.) містить визначення терміну «професійне орієнтування» під яким розуміється надана окремим особам допомога в вирішенні питань, пов'язаних з вибором професії або просуванням по службі з урахуванням нахилів заінтересованої особи і співвідношенням між ними і можливостями зайнятості [2]. Рекомендація закріплює принципи і методи професійного орієнтування підлітків та повнолітніх та адміністративні заходи з їх професійного орієнтування. Слід зазначити, що зазначені рекомендації характеризуються змістовністю та доцільністю їх використання в практичній діяльності в сфері забезпечення зайнятості.

Рекомендація щодо професійного навчання № 117 (1962 р.) розуміє під професійним навчанням всі види навчання, призначеного для підготовки або перепідготовки до першого вступу на роботу, до подальшої зайнятості або до просування по роботі в будь-якій галузі економіки, включаючи таке загальне, професійне і технічне навчання, яке може бути потрібним для цієї мети. В ст. 2 цієї Рекомендації вказується, що навчання є не самоціллю, а засобом для того, щоб розвивати професійні здібності осіб, які проходять навчання, з належним врахуванням існуючих можливостей зайнятості і щоб дати їм можливість використати свої здібності з максимальною користю для самих себе і для суспільства. Навчання повинне бути спрямоване на розвиток особистості, особливо якщо це стосується молоді [1].

Висновки. Рекомендується кожній країні мати мережу навчальних закладів, які відповідають потребам населення, кількість, розташування і програми яких мають бути пристосовані до економічних потреб і можливостей

зайнятості в усій країні або, де це найбільш доцільно, кожного району чи місцевості. Ця мережа повинна бути організована таким чином, щоб були можливими без утруднень перехід від одного виду навчання до іншого іншого і доступ до послідовних стадій і до різних ступенів навчання, з тим щоб будь-яка особа могла досягти найвищого рівня навчання в межах своїх здібностей і відповідно до своїх нахилів. Шляхи і засоби одержання професії і, зокрема, оволодіння ремеслом повинні бути достатніми для задоволення потреб всіх галузей економічної активності та різноманітних індивідуальних здібностей, інтересів і потреб осіб, які навчаються [1].

Бібліографічний список

1. Рекомендація щодо професійного навчання від 27.06.1962 р. № 117
URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/993_106
2. Рекомендація щодо професійного орієнтування від 01.07.1949 р. № 87
URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/993_067

***Абрашкіна В.**
студентка 1 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Руданецька О.
к.ю.н., доцент, доцент кафедри права
Львівський національний університет природокористування*

ТРУДОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРАЦІ НЕПОВНОЛІТНЬОГО

Вступ. Розвиток молодого покоління та задоволення його потреб є надзвичайно важливим напрямом діяльності держави та запорукою прогресу у різних сферах життя.

Результати дослідження. В законодавстві, юридичній літературі і практиці часто використовується термін «неповнолітній» – це особа, яка не досягнула певного віку, з настанням якого закон пов'язує її повну цивільну дієздатність, тобто можливість реалізовувати в повному об'ємі передбачені Конституцією та іншими законами суб'єктивні права і обов'язки [2, с.459].

За трудовими і фізіологічними характеристиками дитяча праця може розглядатися як негативне соціальне явище в разі, якщо має ознаки протиправної діяльності, забороненої законодавством. При цьому потрібно мати на увазі, що не всі види праці шкідливі для дітей - легка праця допомагає засвоїти корисні

трудові навички та розглядається як елемент виховання, є складовою розвитку та соціалізації дитини [3, с. 100].

Участь неповнолітніх в трудовій діяльності є об'єктивним фактом сучасності, але водночас така діяльність не повинна перешкоджати отриманню освіти, негативно впливати на соціалізацію дитини та на стан здоров'я [1, с. 288].

Неповнолітні, з огляду на фізіологічні, фізичні та інші властивості свого організму, об'єктивно не можуть працювати на рівних з повнолітніми працівниками. Я. А. Малихіна вказує на важливе місце, яке посідають особи віком до 18 років, у життєдіяльності суспільства та держави. На думку фахівця, ця особлива, соціально-демографічна група людей, яка перебуває в стані духовного, професійного та фізіологічного формування, становлення певних життєвих пріоритетів, має власні інтереси, орієнтації і потреби, тому цій групі осіб потрібна особлива увага, опіка, підтримка, як зі сторони суспільства так і з боку держави. Я. А. Малихіна відзначає, що особи віком до вісімнадцяти років є, з одного боку, важливою складовою трудових ресурсів країни, а з іншого – основним джерелом поповнення їх [4, с.8].

Висновки. Неповнолітня працююча молодь є особливою категорією населення, якій у разі здійснення трудової діяльності надаються додаткові трудові пільги та гарантії, які враховують вік, стан здоров'я неповнолітніх та умови праці на підприємстві.

Молодь – це майбутнє держави, життєво важлива складова успішного економічного розвитку суспільства в майбутньому.

Бібліографічний список

1. Барабаш О. Т. Правові проблеми праці підлітків в Україні Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб. Харків: 2011. Вип. 51. 43–49 с.
2. Ковна У.С. Поняття малолітньої особи та її процесуальне становище в кримінальному судочинстві: *Вісник Львівського національного університету*. Серія юридична, 2004. Випуск 39. 459-464 с.
3. Лисюк М. О. Безпека праці неповнолітніх. Проблеми охорони праці в Україні, 2014. Вип. 27. 95-101 с.
4. Малихіна Я.А. Юридичні гарантії реалізації права на працю особами віком до 18 років: автореф. дис. канд. юрид. наук 12.00.05. Харківський національний університет внутрішніх справ. Х., 2019. 19 с.

РОЗДІЛ V
**ОСОБЛИВОСТІ ТА ПОТЕНЦІАЛ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО
РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ ТА БІЗНЕСУ У СВІТІ**

Маслюк В.

*студент 4 курсу факультету управління,
економіки та права*

Науковий керівник: Зеліско Н.

*к.е.н., доцент кафедри підприємництва,
торгівлі та біржової діяльності
Львівський національний університет
природокористування*

**ВИКЛИКИ ДЛЯ ЕЛЕКТРОННОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ
ВІЙНИ В УКРАЇНІ**

Вступ. Будь-яке підприємство функціонує у динамічному бізнес-середовищі та може зазнавати впливу зовнішніх чинників, що можуть спричинити вкрай негативні наслідки. Тому для кожного управлінця важливо мати відповідь на такі питання: в якому середовищі працює бізнес; які позитивні та негативні чинники можуть вплинути на нього; яким може бути рівень такого впливу. У випадку шоків зовнішніх впливів підприємці змушені шукати нові шляхи та рішення для того, щоб не зупиняти свою діяльність. Непередбачувані зовнішні та внутрішні збурення змушують бізнес переформатовувати свою діяльність та удосконалювати бізнес-процеси.

Завдяки глобальній цифровізації міжнародна торгівля протягом останніх десятиліть зазнала значних змін. За допомогою Інтернету забезпечено такий масштаб торгівлі, який неможливо було б уявити в аналоговому світі. Ці зміни надають малим та середнім підприємствам можливості доступу до нових ринків, а також значного розширення існуючих. З'являються нові методи конкурентного ведення бізнесу.

Результати дослідження. Повномасштабна військова агресія Росії завдала значної школи економіці України, що проявилася у зниженні виробництва основних видів продукції, у значному скороченні зовнішньої торгівлі, знищенні транспортно-логістичної, соціальної, інженерної інфраструктури цілих регіонів, відтоку кадрів за кордон. Приєднання України до Єдиного цифрового ринку ЄС в повоєнний період здатне відкрити нові можливості для розвитку вітчизняного електронного бізнесу, тому існує потреба в дослідженні питань, пов'язаних з оцінкою стану електронної комерції в Україні та пошуком шляхів її реформування

Після практично повної зупинки онлайн-торгівлі в перші тижні війни ритейлери поступово налагодили логістику, перенесли склади та підлаштувалися під зміни попиту. Проте, незважаючи на окремі сплески споживацьких запитів та збільшення середнього чеку, повноцінне відновлення сектору почалося тільки з літа. А про торгівлю в довоєнних об'ємах можна говорити лише по окремих позиціях.

В останні роки помітне зростання інтернет-продажів стало окремим предметом гордоців ритейлерів. Це призводило до умовної “гонки озброєнь” роздрібних мереж: робота йшла на усіх можливих напрямках задля підвищення реалізації товарів через онлайн-канали. Це лише вершина айсберга онлайн-торгівлі. Інша справа – обслуговування інтернет-ресурсів, логістика і доставка товару. RAU опитала учасників роздрібного ринку України, як змінювалася інтернет-торгівля відносно офлайн в останні місяці та який їх об'єм станом на серпень [2].

Частка електронної комерції в ритейлі, за оцінкою EVO, під час війни зросла на 2-3 процентних пункти. Наразі вона становить 11-12%. Компанія спирається на власні розрахунки, оскільки під час воєнного стану Держстат не публікує статистику по ритейлу.

У 2020-му році EVO оцінював український ринок інтернет-торгівлі у 107 млрд грн, на той час українці робили онлайн 9% усіх покупок. У грудні 2022-го кількість замовлень на Prom.ua – найбільшому маркетплейсі EVO – відновилося до показників попереднього року. Товарообіг за той же період зріс на 55%.

Наразі на Prom.ua працюють 40 000 підприємців, щомісяця на майданчику реєструється близько 1500 нових продавців.

Найбільше падіння на електронних майданчиках EVO спостерігалось протягом перших двох тижнів повномасштабного російського вторгнення. Зростання почало відновлюватися паралельно із роботою найбільших логістичних операторів – [«Нової пошти»](#) й Укрпошти.

Українські підприємці гнучкі й встигли швидко адаптуватися, пояснює причини швидкого відновлення Палієнко. Водночас через тимчасову окупацію територій та воєнну міграцію в Україні скоротилася кількість населення, яке має доступ до e-commerce. В перші місяці повномасштабної війни на Prom.ua спостерігався відтік продавців. Точну кількість підприємців, що припинили діяльність на маркетплейсі, компанія не називає.

Проте відтік компенсується новими реєстраціями – наразі майданчик приростає на 1500 нових підприємців щомісяця. Зазвичай це або ті, хто втратив роботу і пробує себе як інтернет-підприємець, або продавці, що переходять з офлайну в онлайн» [1].

В п'ятірку найбільш розвинених секторів українського e-commerce входили також меблі та товари для дому, косметика та парфумерія, а також товари для дітей. При цьому ліки і продукти харчування стали відносно новими категоріями на ринку, але також із гарним потенціалом до зростання.

Як підраховали в агенції онлайн-маркетингу Promodo, 82,6% ринку займали маркетплейси – Rozetka, Prom.ua, epicentrk.ua, Bigl, Zákupka та Allo. Далі йдуть великі магазини – 14,8%. Серед них: Comfy, Фокстрот, Цитрус, Eldorado, MOYO та інші. Найменша частка мультикатегорійних магазинів – 2,6%. Проте повномасштабна війна росії проти України повністю все змінила. Круте піке Через три місяці війни фахівці Promodo проаналізували, як змінилися ключові показники у семи сегментах українського e-commerce від лютого до травня. Показники, на які звертали увагу: рекламний бюджет, дохід, користувачі, вартість залучення клієнта, середній чек, частина рекламних витрат. Так, на початку березня електронна комерція майже «лягла на дно».

Вже в день російського вторгнення всі онлайн-магазини в середньому втратили 82,7% сеансів. За перший тиждень українські онлайн-рітейлери втратили майже весь дохід. У середньому він впав на 92%. Та вже у середині березня доходи почали зростати разом із суттєвим збільшенням кількості сесій. На кінець травня деякі категорії навіть повернулися до довоєнних показників (зоотовари та косметика вкупі із господарськими та гігієнічними товарами).

Справа в тому, що війна змінила не лише місце перебування багатьох українців, але й патерни їх поведінки під час покупок. На новому місці люди не завжди можуть знайти необхідні товари, тож стали частіше замовляти їх онлайн. Необхідність облаштування життя на новому місці обумовлювала тимчасове зростання покупок тих чи інших товарів. Зокрема, зміна зимового одягу на весінній та літній. До речі, найгірше за доходом відновлюються категорії «Продукти», «Ліки» та «Одяг і взуття» [2].

Найбільше покупців у віці 25-34 років. Причому превалює так званий чистий онлайн, коли 86% відразу купують необхідні товари онлайн, і лише 14% спочатку шукають офлайн, й лише потім замовляють на маркетплейсах. Проте картина в різних сегментах e-commerce суттєво відрізняється в залежності від виду товару, його ціни та нагальної потреби.

Висновки. Загалом електронний бізнес пережив спочатку шокове падіння, потім сплеск попиту на окремі категорії товарів і нарешті певну стабілізацію після масового переміщення людей, релокації складів та виробництв. Облаштування людей на новому місці або повернення їх додому поступово повертає продажі в інтернеті до зростання. Проте попит змінився. Прихильність до брендів у споживачів дуже низька — купують те, що є. В деяких регіонах попит впав, проте в інших навпаки виріс. Динаміку зростання зберігають категорії, які закривають базові потреби: продукти харчування, сигарети, медикаменти, взуття та одяг, гігієнічні та господарчі товари, товари для тварин. І тут виграє той, хто забезпечить наявність товару і логістику.

Бібліографічний список

1. **CEO одного з найбільших маркетплейсів України розповів, наскільки зросла інтернет-торгівля під час війни** URL <https://forbes.ua/news/seo-odnogo-z-naybilshikh-marketpleysiv-ukraini-rozpoviv-naskilki-zrosla-internet-torgivlya-pid-chas-viyni-11012023-11000> (дата звернення: 06.03.2023).
2. **Вплив війни на інтернет-торгівлю: як змінювалися онлайн-продажі ритейлерів протягом I півріччя 2022 року.** URL: <https://rau.ua/novyni/vpliv-vijni-na-internet/> (дата звернення: 03.03.2023).
3. Таптунова І., Казацька М. На шляху до єдиного цифрового ринку ЄС: електронна комерція. ГО «Український центр європейської політики». URL: https://ucep.org.ua/wp-content/uploads/2021/07/ucep_report_ecommerce_31.05.2021.pdf (дата звернення: 5.03.2023).
4. Яценко О.М, Грязіна А.С., Шевчик О.О. Електронна комерція як елемент глобальної торговельної системи. *Актуальні проблеми економіки*. 2019. №8 (218). С. 4-15. URL: https://eco-science.net/archive/2019/APE-08-2019/8.19_topic_Yatsenko%20O.pdf (дата звернення: 1.02.2023).

Яшан П.

*студент 3 курсу факультету управління,
економіки та права*

Науковий керівник: Маркович Н.

*к.е.н., в.о. доцента кафедри підприємництва,
торгівлі та біржової діяльності
Львівський національний університет
природокористування*

ДІЯЛЬНІСТЬ ТНК В УКРАЇНІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇНИ

Вступ. У сучасному світі однією з найважливіших тенденцій світової економіки є посилення інтеграційних процесів та поглиблення взаємодії відтворювальних структур різних країн, інтенсивність яких у значній мірі пов'язана з діяльністю транснаціональних корпорацій. ТНК безпосередньо або опосередковано впливають на соціально-економічні та політичні процеси у світі. Міжнародні компанії істотно поглибили рівень взаємозалежності між країнами, інтенсифікувавши процес міжнародного поділу праці, спеціалізації та кооперації національних економік.

Для України залучення прямих іноземних інвестицій через транснаціоналізацію є дуже важливим, оскільки дозволяє вирішувати питання конкурентоспроможності вітчизняної економіки, розвитку ринку праці та підвищення життєвого рівня населення. Проте досягнення поставлених завдань можливе лише у випадку одночасного створення сприятливих умов для ТНК та захисті національних інтересів України.

Результати дослідження. Впродовж років незалежності взаємовідносин між країною та міжнародними компаніями еволюціонували, набуваючи нових форм в залежності від міжнародної кон'юнктури та досягнень науково-технічного прогресу. Діяльності ТНК в Україні має ряд позитивних та негативних чинників, що впливають на економіку країни. До позитивних чинників можна віднести: покращення виробничої бази України; впровадження досягнень науково-технічного прогресу в країні; сприяння реструктуризації економіки; посилення процесів інтернаціоналізації і глобалізації.

До недоліків діяльності транснаціональних корпорацій в Україні можна віднести: транснаціональні корпорації використовують українську економіку як сировинну базу; ведення бізнесу у видах економічної діяльності, які вигідні міжнародним компаніям; міжнародні компанії уникають сплати податків шляхом внутрішнього переливу капіталу в країні з нижчим рівнем оподаткування; спроможність ТНК впливати на ціноутворення в країні [1].

Великі ТНК часто розглядають Україну як країну з політичною нестабільністю, родючими ґрунтами та сільським господарством. На жаль, сьогодні Україна не вважається країною інновацій. За даними GlobalData, які містять інформацію про 6186 провідних транснаціональних корпорацій світу, трохи більше 300 ТНК мають принаймні одну дочірню компанію в Україні, а чверть цих компаній (27%) мають штаб-квартири в США. Слід зазначити, що з 370320 дочірніх компаній 6186 провідних транснаціональних корпорацій світу в Україні відкрито менше 1% [2].

Bunge, провідна агропродовольча компанія, і Scatec, відомий виробник відновлюваної енергії, мають десять дочірніх компаній в Україні. Бангі призупинив роботу через російське вторгнення. Магазины Inditex закрилися, а Henkel тимчасово призупинила виробництво. Таким чином, ТНК почали згортати свою діяльність в Україні та перевозити співробітників у безпечне місце.

Carlsberg AG, одна з найбільших пивоварень світу, заявила, що призупинила роботу на двох заводах неподалік на сході України та в Києві, щоб захистити працівників. Компанія ArcelorMittal, яка керує одним із найбільших у Європі сталеливарних заводів у центральній Україні, заявила, що сповільнить виробництво до "технічного мінімуму" та зупинить роботу на своїх підземних шахтах. В Україні на підприємстві працюють 29 тисяч працівників, які втратять роботу. Найгірше в цьому сценарії те, що невідомо, скільки триватиме війна. Весь цей час дочірні

підприємства великих ТНК не працюватимуть в Україні або зведуть свою діяльність до мінімуму.

За даними GlobalData, російсько-українська криза ставить під загрозу частину доходів 130 транснаціональних компаній. Російське вторгнення має значний вплив на економічне зростання України. Криза порушила багато глобальних ланцюгів постачання, включно з харчовими продуктами та харчовою олією, оскільки Україна є одним із основних постачальників насіння пшениці, кукурудзи, ячменю та соняшнику. Західні уряди надають Україні сучасну оборонну зброю та накладають фінансові санкції на Москву. Але, незважаючи на великий потенціал України для ТНК не тільки в технічній, а й у сфері інформаційних технологій, війна в нашій країні практично унеможливає вихід на наш ринок нових ТНК, а також приплив нових прямих іноземних інвестицій. Тому формування українських ТНК може стати одним із стратегічних пріоритетів національної економіки України за умови створення відповідного зовнішнього середовища, зокрема податкових стимулів.

Висновки. Підсумовуючи, ТНК відіграють важливу роль в економічному розвитку України. Вони все частіше стають двигунами економічного зростання, оскільки створюють найкращі умови для відкриття підприємницьких можливостей, розвитку передових технологій і підвищення кваліфікації робочої сили. Матеріальні та нематеріальні активи ТНК створюють основу для підвищення конкурентоспроможності національних економік, збагачення досвіду та впровадження передових технологій. В Україні існує потреба у реалізації дієвих заходів щодо покращення розвитку вітчизняної економіки з наданням пріоритетів стратегічно важливим для країни видам економічної діяльності.

Бібліографічний список

1. Мадяр Р. О., Кушнір Ю. Б., Далекорей М. І. Транснаціоналізація українського бізнесу в глобальній економіці. Економічна наука. 2017. №11. С. 26 - 31.
2. Тенденції 2022 року в управлінні капіталом. URL: <https://www.globaldata.com/store/report/wealth-management-trends-analysis/> (дата звернення: 21.02.2023).
3. Тютюник М. О. Особливості діяльності транснаціональних корпорацій в Україні. Молодіжний економічний вісник ХНЕУ ім. С. Кузнеця. 2019. № 2. С. 264-267.

Зелений В.

*студент 5 курсу факультету управління,
економіки та права*

Науковий керівник: Яців І.

*професор кафедри підприємництва,
торгівлі та біржової діяльності
Львівський національний університет
природокористування*

ЕКОНОМІЧНІ ФУНКЦІЇ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

Вступ. Результатом структурних перетворень у сільському господарстві України є функціонування в ньому різних за розмірами та принципами організації діяльності товаровиробників. Найчисельнішою за кількістю зареєстрованих суб'єктів формою товарного аграрного виробництва стали фермерські господарства, загальна чисельність яких наближається до 50 тис. одиниць.

Фермерським господарствам доводиться конкурувати з великими за розмірами аграрними підприємствами, яким вони поступаються за багатьма показниками ефективності сільськогосподарського виробництва. Тому актуальним залишається питання про те, яке місце вони займатимуть у перспективі в системі аграрного виробництва України. Для з'ясування перспектив розвитку фермерства розглянемо економічні функції, які на них покладаються, та наскільки значимою є їхня діяльність з виконання цих функцій.

Результати дослідження. Законодавство України визначає фермерське господарство як форму підприємницької діяльності громадян, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, здійснювати її переробку та реалізацію з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм у власність та/або користування [2]. Отже, будучи суб'єктами підприємницької діяльності, націленими на одержання прибутку, фермерські господарства виконують низку важливих економічних функцій, пов'язаних з виробництвом і реалізацією сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки.

Загалом фермерські господарства виконують різнопланові функції, які можуть бути згруповані на економічні та соціальні. У групі економічних функцій можуть бути виділені виробнича, ринкова, організаційна [5, с. 36-37].

Здійснюючи виробничу функцію, фермерські господарства виступають виробниками широкого асортименту сільськогосподарської продукції, використовують при цьому ресурси – земельні, трудові, основні й оборотні матеріальні засоби. У 2021 році обсяг виробленої фермерськими господарствами

України продукції сільського господарства (в постійних цінах 2016 року) становив 90,3 млрд грн. Порівняно з 2015 роком він збільшився на 64,1%. За цей період частка фермерських господарств у загальному обсязі виробництва продукції сільського господарства в Україні зросла з 9,2% до 12,7%, у тому числі продукції рослинництва – з 11,5% до 14,9%, продукції тваринництва – з 1,9% до 2,9% [4]. Ці показники свідчать про тенденції до активізації виробничої функції фермерських господарств.

Зростали в динаміці й обсяги використовуваних фермерськими господарствами виробничих ресурсів. Зокрема за даними Державної служби статистики України площа використовуваних ними сільськогосподарських угідь збільшилася з 4343,7 тис. га у 2015 році до 4817,8 тис. га у 2020 році. Темпи зростання обсягів виробництва фермерами сільськогосподарської продукції помітно перевищують темпи зростання площі використовуваних ними угідь. Це свідчить про підвищення ефективності виробничої діяльності фермерських господарств.

Реалізуючи виробничу функцію, фермерські господарства як суб'єкти підприємництва та користувачі сільськогосподарських угідь сплачують певні податки, склад і обсяг яких визначається чинним законодавством України та залежать від застосовуваної до конкретного суб'єкта системи оподаткування. Сплата податків є украй важливим інструментом фінансового забезпечення діяльності держави та муніципальних утворень. Зважаючи на те, що в останні роки простежувалося збільшення виробництва фермерами продукції та площі використовуваних ними сільгоспугідь, логічно припустити, що зростала й сума здійснюваних ними податкових платежів.

Результатом виконання ринкової функції фермерських господарств є розширення пропозиції сільськогосподарської продукції за асортиментом і формами просування до споживачів, створення конкуренції іншим категоріям сільгоспвиробників. Протягом останніх років помітнішою була роль фермерських господарств у виробництві продукції рослинництва. Зокрема, у 2021 році на них припадало 16,5% виробленого в Україні зерна, 20,2% соняшнику, 4,8% цукрових буряків, 2,4% овочів, 7,2% плодів і ягід [4, с. 80]. У формуванні пропозиції продукції тваринництва вклад фермерів був скромнішим: у 2021 році вони виробили 3,5% м'яса (у забійній вазі), 2,8% молока, 1,0% яєць [4, с. 147]. Фермерські господарства налагоджували відмінні від інших основних категорій сільгоспвиробників (великих і середніх підприємств, господарств населення) канали збуту своєї продукції. Фермерство має високий ступінь адаптованості до ринкових сигналів, гостро реагує на ринкову кон'юнктуру через зміни виробничих програм, спеціалізацію і диверсифікацію господарської діяльності [1, с. 24].

Організаційна функція фермерських господарств проявляється в їх участі у подальшому удосконаленні системи аграрного виробництва в Україні. Перспективним варіантом є створення на базі найрозвиненіших особистих

селянських господарств сімейних фермерських господарств без статусу юридичної особи. Сам факт існування невеликих товарних сільгоспвиробників є альтернативою великим аграрним підприємствам. Необхідність інфраструктурного забезпечення діяльності фермерських господарств стимулює розвиток підприємств і організацій із суміжних галузей, сприяє залученню інвестицій в аграрне виробництво.

Процес розвитку фермерства в Україні продовжується навіть в умовах воєнного стану. Кількість зареєстрованих у країні фермерських господарств зросла із 48868 станом на 01.01.2022 р. до 49567 станом на 01.01.2023 р. [3]. Це означає, що ця форма організації аграрного виробництва має прихильників, а тому можна очікувати подальшої активізації виконання фермерами їхніх економічних функцій

Висновки. Діяльність фермерських господарств є важливою складовою сільського господарства України. Вони відіграють важливі економічні функції, пов'язані з виробництвом сільськогосподарської продукції, формуванням її ринкової пропозиції, реорганізацією системи аграрного виробництва країни в умовах мінливого середовища. Фермери виступають платниками податків, зокрема на муніципальному рівні. Тенденція до збільшення кількості фермерських господарств та обсягів виробництва ними продукції засвідчує економічну перспективність цієї форми організації аграрного бізнесу.

Бібліографічний список

1. Амонс С. Е. Фермерські господарства та їх роль у розвитку аграрного сектору економіки. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. №5. С. 17-28.
2. Про фермерське господарство : Закон України від 19.06.2003 № 973-IV (із змінами). [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text>.
3. Реєстр статистичних одиниць / Державна служба статистики України [сайт]. URL: www.ukrstat.gov.ua.
4. Сільське господарство України 2021 : стат. зб. Державна служба статистики України [сайт]. Київ, 2022. 220 с. URL: www.ukrstat.gov.ua.
5. Яців І. Б., Соловей Ю. І. Участь малих виробників сільськогосподарської продукції в інтегрованих структурах: монографія. Львів: Видавництво АТБ «НВК», 2019. 182 с.

Бернацький В.

*студент 1 курсу скороченої програми
факультету управління, економіки та права*

Науковий керівник: Батюк Г.

*к.е.н., ст. викладач кафедри підприємництва,
торгівлі та біржової діяльності*

*Львівський національний університет
природокористування*

ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

Вступ. Сферою майнового обороту, що має велике значення для держави, у якій формулюються цивілізовані ринкові відносини є захист прав споживачів. Необхідність визначення чіткої правової регламентації відносин між споживачем та суб'єктом господарської діяльності зумовили перехід до ринкової економіки та розширення асортименту запропонованої продукції.

Проблеми у сфері захисту прав споживачів досить часто розглядаються у сучасній літературі. Вирізняють проблеми як економічні (майнові), і правового характеру.

Результати дослідження. Проблема правового захисту прав споживачів присвячені праці таких науковців як І.В. Апопій, О.В. Дзера, М.М. Дякович, В.М. Коссак, В.В. Луць, М.М. Медончак, О. П. Письменної, Г.С. Пілігрим, О.В. Старцев, Д.М. Федан, Є.О. Харитонов, Я.І. Шестопалова та інших. Дійсно розвиток ринкових відносин супроводжується насиченням ринку різноманітними товарами й послугами. Однак цей процес поряд із позитивними моментами неминуче призводить до появи такого негативного явища, як продаж неякісної й фальсифікованої продукції. Тому в сучасних умовах побудови економіки України першорядним є правове регулювання соціальних відносин, у тому числі захист споживачів як основних учасників ринкових відносин[1].

Слід зазначити, що одним з основних конституційних прав громадянина, реалізація якого вимагає встановлення певних гарантій, є право громадян на придбання товарів належної якості. Відповідно до ст. 50 Конституції України: «Кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Така інформація ніким не може бути засекречена».

Законодавство щодо захисту прав споживачів складається з низки нормативно-правових актів різних рівнів. Це закони України: «Про захист прав споживачів» від 12 травня 1991 р., «Про рекламу» від 3 липня 1996 р., «Про

метрологію та метрологічну діяльність» від 5 червня 2014 р., «Про стандартизацію» від 5 червня 2014 р., «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, ветеринарну медицину та благополуччя тварин» від 18 травня 2017 р. та ін. Центральне місце в системі захисту прав споживачів займає Закон України «Про захист прав споживачів». Закон є спеціальним комплексним законодавчим актом, який містить особливі методи і способи захисту прав споживачів. Слід зазначити, що цей Закон поширюється на всіх споживачів, які знаходяться на території України, під час придбання, замовлення або використання товарів (робіт, послуг) для задоволення власних побутових потреб. Відповідно до положень Закону споживач має право вимагати від продавця (виробника, виконавця), щоб якість придбаного ним товару (виконаної роботи, наданої послуги) відповідала вимогам нормативних документів, умовам договору, а також інформації про товари (роботи, послуги), як і ними надаються.

Відносини із захисту прав споживачів виходять із передбаченого законодавством комплексу прав споживачів на придбання якісних товарів, безпечних для життя, здоров'я, майна споживачів та навколишнього середовища, отримання інформації про товари та про їх виробників (продавців), державний та громадський захист їх інтересів.

Окремі норми Закону України «Про захист прав споживачів», зокрема стаття 8, що визначає права споживача у разі придбання ним товарів неналежної якості, обмежує права споживачів та не враховує всі вимоги, визначені в певних положеннях європейського права і потребує приведення у відповідність щодо поновлення права споживача на обмін неякісної продукції та відшкодування збитків. Відповідно до ст. 8 права споживача відрізняються залежно від того, придбав він товар з «недоліками» чи з «істотними недоліками». У разі придбання товарів з недоліками споживач має право вимагати від продавця або виробника: пропорційного зменшення ціни, безоплатного усунення недоліків товару в розумний строк або відшкодування витрат на усунення недоліків товару. І лише у разі виявлення істотних недоліків споживач має право вимагати розірвання договору та повернення коштів. При цьому доказова база наявності істотного недоліку покладається більшою мірою на споживача, тобто застосування такої юридичної конструкції, в якій істотний недолік необхідно виявляти лише шляхом логічного тлумачення прав споживача, суттєво ускладнює реалізацію останнім належних йому прав на розірвання договору і повернення коштів [4, с. 100].

Варто зазначити, що тенденція до регулювання захисту прав споживачів у разі продажу товару неналежної якості на кодифікованому рівні властива Італії (II Codice Civile Italiano 16 marzo 1942, n. 262, Codice del Consumo Italiano 6 settembre 2005, n. 206), Німеччині (Bürgerliches Gesetzbuch vom 18. August 1896), Австрії (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch von 1811), Польщі (Kodeks cywilny z dnia 23 kwietnia 1964 r.) [5, с. 40]. За загальним правилом, встановленим у Директиві 1999/44/ЄС, продавець несе відповідальність перед споживачем за неналежну

якість товару, що існує на момент його передачі (ч. 1 ст. 3), якщо вона виявиться протягом двох років з моменту передачі товару (ч. 1 ст. 5). У Директиві 1999/44/ЄС не передбачено зобов'язання покупця перевіряти якість товару в момент його передачі. Проте відповідно до Віденської конвенції 1980 р. про договори міжнародної купівлі-продажу товарів, покупець зобов'язаний перевіряти якість товару та повідомляти продавця про неналежну якість товару в розумний строк після того, як вона була чи повинна була б бути ним виявленою. Здебільшого у судовій практиці оцінке поняття «розумний строк» стосовно даної категорії справ визначається в межах одного місяця після того, як покупець виявив чи зобов'язаний був виявити неналежну якість товару. Положення Директиви 1999/44/ЄС закріплюють дуже високий рівень захисту прав покупця, в той час, як положення Віденської конвенції 1980 р. про договори міжнародної купівлі-продажу товарів, а також судова практика, яка на ній ґрунтується, забезпечують вищий рівень захисту прав продавця [6, с. 38].

Висновки. Законодавцем, безумовно, передбачено широке коло прав, гарантій та засобів захисту прав споживача як сторони при купівлі різних товарів. На нашу думку, реалізація деяких із них, у зв'язку з відсутністю конкретних критеріїв та методик має невизначений характер, тому є підставою для різної правозастосовної практики.

Отож, євроінтеграційні прагнення України передбачають адаптацію національного законодавства до законодавства ЄС, вивчення конкретного досвіду європейських країн щодо імплементації стандартів ЄС до своїх національних систем.

Бібліографічний список

1. Пілігрим Г.С. Особливості сучасного стану захисту прав споживачів в Україні. Режим доступу: <http://intkonf.org/piligrim-g-s-shestopalova-ya-i-osoblivosti-suchasnogo-stanu-zahistu-prav-spozhyvachiv-v-ukrayini/>.
2. Жамен С., Лакур Л. Торговое право. М., 1993. 250 с.
3. Іваненко Л. М. Цивільно-правові засоби захисту прав споживачів (покупців). К.: Юмана, 1998. 224 с.
4. Хижняк В.О. Стандарти ЄС щодо захисту прав споживачів: уроки для України. *Науковий вісник Херсонського Державного університету*. Випуск 27. Частина 1. 2017. С.99-102.
5. Ханик-Посполітак Р. Ю. Правове регулювання захисту прав споживачів в Україні та ЄС: порівняльний аспект. *Наукові записки*. Т. 26. 2004.
6. Саванець, Л. Права споживача у разі придбання товару неналежної якості за законодавством Європейського Союзу та України. *Актуальні проблеми правознавства*. Тернопіль : ТНЕУ, 2017. №1. С. 36-42.

Жомір Н.

*студент 2 курсу факультету управління,
економіки та права*

Науковий керівник: Зеліско Н.

*к.е.н., доцент кафедри підприємництва,
торгівлі та біржової діяльності*

*Львівський національний університет
природокористування*

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА В КРИЗОВИХ УМОВАХ

Вступ. Світова економіка в цілому та окремі національні економіки все частіше стикаються з різноманітними кризовими явищами, що стають на перешкоді досягненню успіху підприємствами, а нерідко – і їх існуванню. Зазначені процеси стимулюються посиленням глобалізації й інтернаціоналізації, пандеміями та війною, зростанням рівня мінливості зовнішнього середовища і висувають на пріоритетне місце завдання збереження конкурентоспроможності підприємства. Розв'язання цієї проблеми набуває особливої актуальності для вітчизняних підприємств.

Результати дослідження. Проблема оцінювання факторів економічної стійкості та пошуку шляхів мінімізації їх негативного впливу є складним та комплексним завданням. Будь-яке підприємство, незалежно від форми власності – це відкрита система, що веде господарську діяльність у межах впливу багатьох факторів. Деякі фактори створюють певні умови та можливості, своєчасне використання яких дозволить підвищити економічну стійкість підприємства. Інші ж фактори, навпаки, несуть загрози не лише економічній стійкості, а й існуванню підприємства в цілому. Тому мінімізація таких загроз є першочерговою метою для ефективного управління. До того ж ситуація ускладнюється, коли в дію вступають кризові умови, які можуть носити як внутрішній, так і зовнішній характер. Це може спричинити два варіанти розвитку подій: ліквідація підприємства або подолання кризових умов.

Вчені стверджують, що інколи кризових умов в розвитку підприємства неможливо уникнути. Вони виникають як об'єктивні явища, що відтворюють циклічний характер розвитку соціально-економічних систем. В основному такі кризові умови виникають саме під дією зовнішніх факторів, на які підприємство не може вплинути. Поряд з цим існує низка факторів зовнішнього середовища, які прямо або опосередковано можуть чинити вплив на економічну стійкість підприємства. Однак важливо виокремити найважливіші з них, які містять комплексну інформацію про зовнішнє середовище. Під час аналізу зовнішніх

факторів варто звернути увагу на державну політику, як на вагомий елемент впливу. Адже прийняття неочікуваних нормативно-правових актів, часта зміна податкової, митної, фінансової системи ускладнює швидкість реагування підприємства на ці зміни. А розхитана ситуація та неясність у принципах застосування оновлених державних норм вибиває підприємство із колії стабільного розвитку. Тому ефективне забезпечення економічної стійкості повинно базуватися та пристосовуватись до змін у державному регулюванні. Отже, найвагомішими показниками, які відображають вплив зовнішнього середовища на економічну стійкість, виступають: номінальний ВВП, державний борг, рівень безробіття, експорт та імпорт товарів та послуг, прямі інвестиції в Україну, середня зарплата, обсяг реалізованої промислової продукції, заборгованість із виплати зарплати, золотовалютні резерви України [2].

На економічну стійкість підприємства впливає обсяг реалізованої промислової продукції. Цей показник чинить вплив на конкурентні позиції підприємства в цій галузі. Адже ключовою ціллю діяльності підприємства є отримання прибутку. Звичайно, це неможливо без успішної реалізації виготовленої продукції. В масштабах країни цей показник впливає на суму податкових надходжень до бюджету. Показник обсягу реалізованої продукції перетікає в наступні не менш важливі показники економічної стійкості – експорт та імпорт товарів та послуг. Ці показники характеризують затребуваність продукції поза межами України та, відповідно, у самій державі. Не менш важливими факторами економічної стійкості є рівень безробіття, середня зарплата та заборгованість із виплати заробітної плати. Адже вони докладно характеризують соціальну частину зовнішнього середовища. Це не лише вплив на формування кадрового складу підприємства, а й можливість спрогнозувати податкове навантаження на фонд оплати праці підприємства.

Принагідно зазначимо, що державними законодавчими актами вжито заходів стосовно збільшення середньої заробітної плати. Так, починаючи з 01.01.2017 року, ст. 31 Закону України «Про оплату праці» від 24.03.1995 р. № 108/95-ВР передбачено, що розмір зарплати працівника за повністю виконану місячну норму праці не може бути нижчим за мінзарплату (МЗП), тобто в 2017 році – 3200,00 грн; в 2018 році – 3723,00 грн; в 2019 році – 4173,00 грн; в 2020 році – 4723,00 грн. Отже, за виконану роботу працівник повинен отримати зарплату не менше її мінімального розміру, яка обрахована пропорційно його зайнятості. Також держава реалізує політику стосовно скорочення рівня безробіття. Наприклад, відповідно до ч. 1 ст. 31 Закону України «Про зайнятість населення» від 05.07.2012 р. № 5067-VI з метою додаткового стимулювання мотивації до праці й матеріальної підтримки безробітних та інших категорій осіб передбачено виконання ними на добровільних засадах громадських робіт – виду суспільно корисних оплачуваних робіт в інтересах територіальної громади. З особами, направленими на виконання суспільно-корисних робіт, укладаються строкові трудові договори, вони мають право на всі законодавчі трудові гарантії

(відпустку, оплату днів тимчасової непрацездатності, компенсацію невикористаної відпустки тощо) [1].

Суб'єкти господарювання можуть знизити ризики та захистити себе від переважної більшості загроз завдяки антикризовому управлінню. Підприємства повинні вміти передбачати причини і виявляти джерела виникнення кризових ситуацій, а також мати завчасно створений механізм їх розв'язання для того, щоб, виходячи з наявних ресурсів і критеріїв переваги, застосовувати найбільш прийнятні варіанти збереження конкурентоспроможності. Закордонні вчені стверджують, що вагомою рисою сучасного ринку стало: загальне зростання нестабільності, як головної причини виникнення і розвитку кризових явищ, що характеризуються появою небезпек встановленим високопріоритетним цілям та цінностям; а також дефіцит часу, необхідного для реагування на загрозу, що виникла [4].

Тож, антикризове управління являє собою процес, під час якого ставиться мета передбачити виникнення кризових явищ; здійснити аналіз симптомів та заходів для зниження негативних наслідків, спричинених кризою; застосувати управлінські дії для усунення чи пом'якшення впливу окремих негативних факторів на підвищення конкурентоспроможності суб'єкта господарювання. Доречно зазначити, що здійснення антикризового управління на підприємстві перш за все залежить від людського фактора, адже саме за допомогою усвідомленої діяльності людини можна знаходити дієві шляхи виходу з кризових ситуацій, використовувати наявний досвід подолання загроз, сконцентрувати увагу на вирішенні найбільш важливих та складних проблем, а також пристосовуватися до ситуацій, що виникли. Тому головною метою здійснення антикризового управління є забезпечення конкурентоспроможності підприємства, яка досягається завдяки добре організованого управління людьми та ресурсами [3].

Висновки. Отже, в результаті проведеного дослідження виявлено, що здійснення управління конкурентоспроможністю підприємства в умовах нестабільності є трудомістким процесом роботи під впливом різних обставин таким чином, що дозволяє керівництву підприємства здійснювати ефективний аналіз, планування, організацію і контроль ряду взаємопов'язаних операцій для прийняття необхідних та раціональних рішень з невідкладних виробничих проблем, що виникли перед суб'єктом господарювання.

Бібліографічний список

1. Кривіцька В. В., Зянько В. В. Механізм управління конкурентоспроможністю підприємства в умовах нестабільності. *Ефективна економіка*. 2020. № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8118> (дата звернення: 06.03.2023).

2. Ладунка І. С. Дослідження факторів впливу на конкурентоспроможність вітчизняних підприємств. *Економіка і суспільство*. 2016. №5. С. 189-194.
3. Назарова Л. В. Необхідність антикризового управління на підприємстві. *Економіка та управління підприємствами*. 2018. № 23. С. 281-286.
4. Чернявський А. Д. Управління конкурентоспроможністю підприємства : навч. посіб. К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. 234 с.

Крехтяк С.
*студент 3 курсу факультету управління,
економіки та права*
Науковий керівник: Маркович Н.
*к.е.н., в.о. доцента кафедри підприємництва,
торгівлі та біржової діяльності
Львівський національний університет
природокористування*

КОРПОРАТИВНІ СТРУКТУРИ У СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Вступ. Глобалізація світового економічного простору характеризується загостренням конкурентної боротьби як на внутрішньому ринку, так і на міжнародному рівні. Сьогодні Україна поглиблює інтеграцію зі світовою спільнотою. Працювати відповідно до європейських стандартів мають насамперед ті компанії, які зацікавлені в експорті власної продукції та в залученні іноземних інвестицій. Саме корпоративний сектор економіки має гостру потребу в інвестиційних ресурсах. Як відомо, інвестиційно-привабливими є ті компанії, де побудована ефективна система корпоративного управління. Тому дослідження проблематики розвитку та удосконалення системи корпоративного управління в умовах глобалізації слід розглядати як важливий інструмент не лише розвитку ринків капіталу, але й сталого інституту відповідального корпоративного управління та зростання вартості бізнесу в довгостроковій перспективі.

Результати дослідження. Трансформаційні зміни в ринковій економіці України виявляються у вигляді комплексних інституційних і структурних перетворень. Очевидним є факт, що в процесі недосконалих ринкових перетворень в Україні недооцінювалися можливості асоційованого підприємництва. Це спричинено значними помилками під час приватизації та корпоратизації, недостатнім використанням потенціалу корпоративних організаційних структур,

відсутністю дієвих стратегій його ефективного формування, нарощування й розвитку. Сьогочасний корпоративний менеджмент на перше місце ставить проблему адаптації корпоративних структур до змін мінливого зовнішнього середовища шляхом запровадження стратегічних та інноваційних методів управління. Ідея корпоративного об'єднання підприємств між собою не є новою. На різних етапах розвитку суспільства можна було спостерігати певні ознаки об'єднань людей за фаховою або іншими діловими ознаками. Таким чином, сьогодні доцільно відзначити глобальну роль бізнесу, яка полягає у зростаючому впливі міжнародних корпорацій на зміни життєдіяльності дедалі більшої частини населення світу. Розвиток телекомунікацій і транспорту, стрибкоподібне зростання електронної комерції, використання сучасної комп'ютерної техніки не лише в діловому житті, а й у побуті – це далеко не повний перелік напрямів впливу міжнародних корпорацій на якісні зміни життя мільйонів людей різних країн.

Корпорація – це соціально орієнтована суспільна структура, якій властивий високий рівень соціалізованості. Корпоративні структури є внутрішньою організацією компанії, яка визначає розподіл влади та контролює діяльність різних підрозділів компанії. Ці структури можуть бути дуже різноманітними, в залежності від типу компанії та її ринку. Одним з найважливіших аспектів корпорацій є забезпечення ефективної комунікації та координації між різними ділянками компанії. Це може бути особливо важливим у випадку компаній, що діють в багатьох країнах, оскільки вони повинні вирішувати різні правові, культурні та мовні проблеми [3].

Корпорації забезпечують більш ефективний контроль над фінансовими ресурсами компанії та допомагають у зменшенні ризиків, пов'язаних з веденням бізнесу. Основні типи корпоративних структур можна розділити на наступні групи: ієрархічні структури (централізована корпорація; децентралізована корпорація; матрична корпорація) та неієрархічні структури (холдинг; конгломерат; франчайзингова корпорація; спільне підприємство; віртуальна корпорація; некомерційна організація).

Корпоративна структура визначає організаційну форму функціонування підприємства, яка включає в себе всі рівні управління та взаємодії між ним. Корпоративна структура зазвичай складається з декількох рівнів управління, таких як виконавче керівництво, менеджери з відділів та команди працівників. У кожного рівня є свої відповідності та обов'язки, і кожен рівень повинен співпрацювати з іншими рівнями для досягнення загальної мети підприємства. Крім того, корпорація може включати функціональні підрозділи, такі як відділи фінансів, маркетингу, розробки продукту тощо, які відповідають за конкретні аспекти діяльності підприємства. Ці підрозділи можуть бути організовані як горизонтальні або вертикальні структури, залежно від того, як вони взаємодіють з іншими частинами організації.

Ефективність корпоративних структур залежить від багатьох факторів, таких як ефективне управління, стратегічне планування та прозорість. Якщо

корпорація має чітко визначені цілі, які розуміють усі зацікавлені сторони, і які досягаються відповідно до планів, то вона може бути успішною. Прозорість включає в себе розкриття фінансової інформації та інших важливих показників, які допомагають зрозуміти стан справ в компанії та її можливості. Довіра між усіма зацікавленими сторонами також є важливою, оскільки вона дозволяє побудувати партнерські відносини, які можуть допомогти забезпечити успішну роботу корпорації в майбутньому [1].

Потужність та сталість корпорації забезпечується за рахунок дії системного й синергетичного ефектів, але ця структура має постійно перебувати в адаптаційному процесі, щоб протидіяти викликам мінливого зовнішнього середовища. Звичайно, правильно сформовані цілі і сприятливі базові умови, зокрема забезпеченість матеріальними, фінансовими, трудовими, інформаційними ресурсами – основа ефективного функціонування будь-якої корпорації. Разом з тим ефективне управління корпорацією є насамперед одним із головних чинників досягнення запланованих цілей. Таким чином, саме сукупний економічний потенціал корпорації є основою для прийняття стратегічних рішень. Він визначає напрями розвитку корпорації, виходячи з ринкових умов, зумовлює формування конкретної програми дій на перспективу та є базовим критерієм управління. Крім того, особливе значення для життєдіяльності корпорацій має логістичний менеджмент що підтримує її системну стійкість на ринку та сприяє формуванню, нарощуванню та розвитку сукупного економічного потенціалу корпорації як за рахунок внутрішньої оптимізації дій, так і зовнішньої.

Обов'язковою умовою ефективного розв'язання проблем соціально-економічного розвитку корпорацій є остаточне формування та подальше вдосконалення національної системи корпоративного управління, а саме удосконалення системи захисту прав і законних інтересів акціонерів та забезпечення рівноправності акціонерів; удосконалення системи розкриття інформації та забезпечення прозорості діяльності товариств; розмежування повноважень між органами управління товариства; урахування законних інтересів зацікавлених осіб; формування та розвиток культури корпоративного управління тощо. Таким чином, ознакою досконалого корпоративного управління є пріоритетність інтересів акціонерів, які довіряють корпораціям розумно й ефективно використовувати їхні кошти. Сьогодні немає остаточно сформованої української моделі корпоративного управління, що потребує подальших досліджень, зважаючи на низку правових, організаційних, фінансових проблем у корпоративній сфері.

Висновки. Складні трансформаційні процеси в зовнішньому і внутрішньому середовищах країни потребують від корпорацій передусім пошуку шляхів збереження та нарощування потенціалу як за рахунок оптимізації матеріальних запасів, так і за рахунок розвитку системи реалізації продукції на підприємстві, удосконалення збутової мережі, логістичного та технологічного

оновлення процесу реалізації продукції, пошуку нових ринків збуту та постійної адаптації до викликів мінливого зовнішнього середовища.

Бібліографічний список

1. Коляда О., Заяць Д. Транснаціональні корпорації – стратегічний пріоритет майбутнього України. *Фінансовий простір*, 2020. № 2(38). С. 44-55.
2. Основні інвестори в Україну. Звіт про прямі іноземні інвестицій в Україну в 2019 році. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Погрібний Д. І. Особливості правового забезпечення діяльності транснаціональних корпорацій. *Право та інновації*. 2015. № 1 (9). С. 75 – 79.

Мушак С.
*студент 5 курсу факультету управління,
економіки та права*
Науковий керівник: Зеліско Н.
*к.е.н., доцент кафедри підприємництва,
торгівлі та біржової діяльності
Львівський національний університет
природокористування*

НОВАЦІЇ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Вступ. Повномасштабна війна стала справжнім випробуванням для аграріїв. Вторгнення спричинило руйнування налагоджених роками процесів, логістичних ланцюгів. Багато посівних територій було заміновано, до частини немає доступу, знищено техніку та склади.

Утім хоробрість українських аграріїв не має меж, тож попри жахіття війни на весні цього року вони дали старт посівній. Агробізнес налагоджує логістику та співпрацю з іноземним ринком, розширює свої виробництва на заході країни.

Але війна триває, і кожному бізнесу, зокрема аграрному, необхідно мати надійні інструменти, які спростять роботу в умовах кризи, допоможуть побачити ризики та навіть захистити земельні ділянки й компанію загалом від рейдерства та банкрутства.

Результати дослідження. Розгорнута рф широкомасштабна агресивна війна суттєво вплинула на економіку нашої країни, зокрема на її аграрний сектор. За даними Мінагрополітики, через війну площа земель під посівну 2022 року

зменшилася на 3,5 млн га в зоні активних бойових дій. Проте [зупинити роботу агробізнесу в Україні агресору не вдалося й не вдасться](#). І це не просто слова, адже для стійкості агробізнесу в умовах воєнного часу вже зроблено чимало [1].

Вимушеним заходом для забезпечення продовольчих потреб держави та населення країни стала заборона на експорт деяких видів сільськогосподарської продукції: вівса, проса, гречки, цукру, солі, жита, великої рогатої худоби. Також лише з попереднім інформуванням уряду та отриманням ліцензії дозволено експортувати пшеницю, кукурудзу, соняшникову олію, м'ясо та яйця.

Крім того, на початку березня Кабмін установив нульову квоту, тобто [повну заборону на вивезення азотних, калійних і фосфорних мінеральних та хімічних добрив](#). Наприкінці ж березня уряд скасував заборону експорту азотних добрив, встановивши квоту на їхнє вивезення у розмірі до 210 тис. тонн, проте не більш як 70 тис. тонн на місяць.

Такі обмеження зможуть гарантувати стабільний запас продовольства українцям, що в умовах воєнного часу є беззаперечним пріоритетом. Разом з тим їхнім наслідком може стати продовольча криза в імпортозалежних країнах, якщо експортні операції буде заблоковано протягом календарного року.

Військова агресія РФ унеможливила функціонування морських портів України, через які здійснювалося близько 90% експорту сільгосппродукції. За даними Мінагрополітики, сьогодні залізничним транспортом перевозять до 20 тис. тонн зерна на день, раніше ж через морські порти проходило близько 150 тис. тонн [2].

Тому ключовим питанням для підтримки економіки є створення альтернативної логістичної мережі для експорту, над чим зараз досить активно працюють уряд і бізнес-спільнота.

Загальновідомо, що експорт сільськогосподарської продукції в Україні є найбільшим серед усього експорту. І хоч війна зруйнувала чимало налагоджених ланцюгів співпраці із закордонними партнерами, нині агробізнес активно відновлює домовленості. Під час війни укладання угод з іноземними й українськими партнерами потребує особливої пильності. Адже зв'язки з токсичними чи ненадійними партнерами можуть мати дуже негативний вплив на компанію і навіть призвести до краху бізнесу. Переконатися в надійності бізнес-партнера також можна в LIGA360. Інструмент для перевірки та моніторингу дасть змогу проаналізувати зв'язки контрагента, зокрема з громадянами рф і рб (що на сьогодні надважливо), переглянути бенефіціарних власників, історію змін, відомості про перевірки тощо.

Віднедавна за допомогою системи також можна перевірити іноземних партнерів завдяки інкорпорованим даним із британського реєстру в LIGA360. Реєстр поміщено у зрозумілий функціонал, який дає змогу самостійно бачити ризики чи можливості для співпраці з іноземним контрагентом, відкриває доступ до необхідної інформації про 12 мільйонів компаній Британії, з яких 4,7 мільйона активно працюють нині, і дає інструменти для ефективною та зручною роботи.

Під час війни дуже потрібним для аграріїв є й пільгове кредитування. Через повномасштабне вторгнення агробізнес зазнав неабияких збитків, тому чимало компаній просто не зможуть обійтися без грошової підтримки. Розуміючи це, держава, попри кризу та бойові дії на території країни, продовжила приймати заявки на кредитування в межах програми доступних кредитів за звичною формулою “5-7-9” зі спеціальними умовами графіка погашення кредиту для агробізнесу [4].

Торгово-промислова палата України з 24 лютого засвідчила настання форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили) у зв’язку з воєнною агресією РФ проти України.

У контексті земельних відносин настання форс-мажору є підставою для звільнення від відповідальності за несвоєчасне здійснення плати за землю, зокрема, не може бути розірваний договір оренди/емфітевзису або ж застосовані будь-які штрафні санкції (наприклад пеня). Проте, якщо це не передбачено договором, форс-мажорні обставини не є підставою для звільнення від плати за землю після їхнього закінчення.

Питання про те, де взяти кошти на розвиток агробізнесу, нині актуальне для багатьох бізнесменів-початківців. Тим паче з огляду на воєнний час, коли всі державні програми підтримки сільського господарства призупинені, а бюджетні видатки спрямовують передусім на національну безпеку та оборону.

Однак у складні часи завдяки нашим зовнішнім партнерам з’явилися нові безпрецедентні можливості. Йдеться про грантові програми, котрі дають змогу розпочати або ж розвивати бізнес в аграрному секторі і в ягідництві зокрема.

Такі можливості українці отримали у межах проєкту «ЄРобота», котрий передбачає надання грантів для започаткування бізнесу і розвитку підприємництва. Він спрямований на активізацію підприємницької діяльності та стимулювання створення робочих місць. Саме новостворені робочі місця є основною умовою від зовнішніх партнерів, які надали кошти на втілення проєкту. Щоб стати його учасником, необхідно подати відповідну заявку на порталі «Дія». Загалом, у межах проєкту «ЄРобота» можна отримати чотири різновиди грантів на початок та розвиток аграрного бізнесу [4].

Висновки. Для подолання найбільш значущих проблем аграрного бізнесу України в умовах війни та в післявоєнний період необхідно здійснити наступне: залучити висококваліфікований персонал в аграрний сектор: менеджерів, ІТ спеціалістів, науковців та вузькопрофільних аграрних спеціалістів; зменшити бюрократичні бар’єри для розвитку аграрних підприємств; підвищити якість безпечності продукції відповідно до вимог міжнародних стандартів, включаючи розробку заходів для підвищення якості продукції громадян; розробити та впровадити комплекс заходів щодо створення нових робочих місць та розвитку соціальної інфраструктури сільських територій; адаптація виробництва аграрного сектору України до вимог Європейського Союзу; підтримка малого фермерства, сприяння роздрібним торговцям до внутрішньої заготівлі фруктів та

овочів; технологічний розвиток та діджиталізація аграрного сектору; створити умови для переходу аграрного бізнесу до сталого розвитку.

Бібліографічний список

1. Як працює аграрний бізнес в умовах війни URL: <https://zn.ua/ukr/ariculture/jak-pratsjuje-ahrnarnij-biznes-v-umovakh-vijni.html> (дата звернення: 01.03.2023).
2. Державна підтримка в умовах війни: де взяти кошти на розвиток агробізнесу URL: <http://www.jagodnik.info/derzhavna-pidtrymka-v-umovah-vijny-de-vzyaty-koshty-na-rozvytok-agrobiznesu/> (дата звернення: 01.03.2023).
3. Розвиток агробізнесу під час війни: інновації, кредити, державна та міжнародна підтримка URL: <https://a7d.com.ua/agropoltika/58792-rozvitok-agrobznesu-pd-chas-vjni-nnovacyi-krediti-derzhavna-ta-mzhnarodna-pdtrimka.html> (дата звернення: 03.03.2023).
4. Трофімцева О. (2022). Війна показала важливість агросектору. Як узяти нові висоти? URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/839762.htm> (дата звернення: 06.03.2023).

***Калиневич Х.**
студентка 1 курсу факультету управління,
економіки та права
Науковий керівник: Губені Ю.
д. е. н., професор, зав. кафедри
підприємництва, торгівлі та біржової діяльності
Львівський національний університет
природокористування*

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА АСОРТИМЕНТНІ ОСОБЛИВОСТІ «СІЛЬСЬКОЇ ТОРГІВЛІ»

Вступ. Роздрібна торгівля є надзвичайно важливим сегментом економіки країни. В сучасних умовах воєнного стану, обумовленого агресією Росії, роздрібна торгівля проявляючи стійкість та стабільність, забезпечує постачання населенню споживчих товарів. Однією із особливостей роздрібною торгівлі є наявність та розвиток “сільської торгівлі”. Дослідження її особливостей є предметом нашого дослідження.

Результати дослідження: Сільська роздрібна торгівля, з огляду на історичний розвиток, прояви та особливості, це роздрібна торгівля, що здійснюється у сільській місцевості та основними покупцями якої є жителі сільських територій. З такого визначення випливають два ключових критерії «сільської торгівлі»: а) місце її здійснення, та б) основні покупці.

РОЗДРІБНА ТОРГІВЛЯ		
СІЛЬСЬКА РОЗДІБНА ТОРГІВЛЯ		
	ЦІЛЬОВІ ТА УНІВЕРСАЛЬНІ ТОВАРНІ ГРУПИ	
МІСЦЕ ЗДІЙСНЕННЯ (ЛОКАЛІЗАЦІЯ)		ДОМІНУЮЧА ГРУПА ПОКУПЦІВ

Рис. 1 – Схема загальних характеристик «сільської роздрібно торгівлі»*
Власна розробка, 2022

Очевидно, що місце здійснення сільської роздрібно торгівлі є сільська місцевість. Однак це завжди ідентично з адміністративно-поселенським терміном «село». Сільська місцевість, це територія, яка потрапляє під визначення «сільські території». В більшості європейських країн показником критерію є концентрація населення, яка має бути не вищою певного показника (як правило біля 50 осіб на км²) [1]. Тому торгівля у невеликих містах, містечках і навіть селищах, на нашу думку, може і повинна вважатись, за умови виконання критерію локалізації також сільською торгівлею. З іншого боку, певні види роздрібно торгівлі можуть територіально відповідати територіальному критерію а), однак можуть мати спрямування на жителя села: автосалон з продажу елітних авто, венчурний індустріальний торговий майданчик, будівельний супермаркет, мол бутіків з продажу модного одягу тощо.

Критерій віднесення торгівця до категорії «сільська торгівля» має враховувати цільову групу основних, постійних та систематичних покупців. При цьому детермінуючу роль має не лише демографічний чи соціальний склад покупців, але найперше – наявність покупок ними товарів для забезпечення звичайного сільського укладу життя. У звичний асортиментний набір роздрібно торгівлі, властивий іншим сегментам (універсальні цільові товарні групи), додається велика група товарів сільськогосподарського виробничого призначення: насіння, інструменти, запасні частини, засоби захисту тощо. Однак і «звичний асортимент сільської торгівлі має свої особливості, обумовлені особливостями задоволення споживчих потреб не лише від купівлі необхідних товарів, але й від особистих селянських господарств (ОСГ) та інших форм домашніх господарств.

Участь домашніх господарств, ОСС, дачних ділянок і городів детально описано у науковій літературі. Автори, зокрема О. Біттер, відзначають значну

частку продовольства, які домашні господарства продукують для власного споживання [2]. Хоча дещо пізніші дослідження та особисті спостереження автора цієї роботи дозволяють зробити припущення про зменшення ролі нетоварного сільськогосподарського виробництва, у тому числі – у домашніх господарствах, у забезпеченні сільських жителів продуктами харчування. Науковці Львівського національного аграрного університету в рамках проекту «Економічна реформа – очима села: 20 років потому...» відзначають поступову переорієнтацію домашніх господарств на селі на покупні продукти харчування [3].

Така тенденція створює добрі умови для розвитку роздрібної торгівлі на селі. Під час вивчення навчальної дисципліни «Підприємництво та бізнес-культура» нами при розв’язанні навчального кейсу «Бізнес у розвитку» було зроблено висновки про зміну споживчих уподобань найманих працівників які мешкають на селі в бік покупних продуктів харчування, в т. ч. з групи овочів. [4].

Як відомо, асортимент роздрібної торгівлі є відображенням економічних комунікації покупців та продавців з приводу задоволення споживчих потреб. Асортимент закладів роздрібної торгівлі відображає не усі можливі потреби покупців, а лише ті, які продавець вважає обґрунтованими купівельними можливостями покупців та ефективними для реалізації.

Асортимент сільської торгівлі матиме свою специфічну структуру, обумовлену не лише дещо відмінними споживчими орієнтирами, але й модифікованою потребою в деякі специфічні товари (насіння, добрива, засоби захисту, пакувальні матеріали, біопрепарати тощо).

Асортиментна політика сільської торгівлі має виразну орієнтацію на дещо дешевші, більш «ординарні» товари та товарні групи. Тому певні товарні групи, по при наявності попиту на ці товари, задовольняються в сегменті інших секторів роздрібної торгівлі. Вибір – це законне право покупця, має особливе значення при зростанні вартості товарної групи.

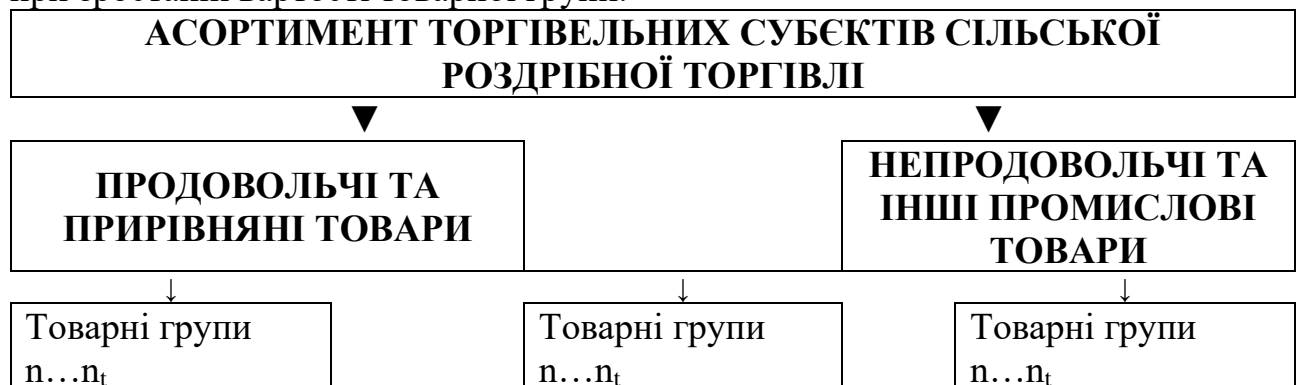

Рис. 2 – Схема асортименту суб'єктів сільської роздрібної торгівлі
Власна розробка, 2022р.

Висновки. Таким чином на основі проведеного ретроспективного аналізу та оцінки літературних джерел можна сформулювати висновок, що «сільська роздрібна торгівля» є об'єктивною реальністю сучасного господарського життя. Під сільською роздрібною діяльністю слід розуміти роздрібну торгівлю що здійснюється в сільській місцевості в інтересах жителів села та сільських територій. Очевидно, що важливими організаційно-економічними особливостями сільської роздрібною торгівлі, які вимагають подальшого вивчення, є:

- Особлива клієнтська база покупців – покупці, жителі сіл та селищ або пов'язана із цими поселеннями діяльність;
- Локалізація в сільській або наближеній до сільської місцевості;
- Особливий асортимент, обумовлений купівельними та споживчими запитами покупців;
- Не високий рівень та стабільність концентрації покупців;
- Значні витрати логістики, складування та зберігання товарів;
- Особливості функціонування, обумовлені невисоким рівнем купівельної спроможності та нестабільністю доходів покупців;
- Особлива структура та організаційна торгівельної мережі;
- Поєднання кооперативних та приватних форм суб'єктів господарської діяльності.

Бібліографічний список

1. Губені Ю.Е. Підприємництво: підручник. Л.: НВФ «Укр. технології», 2012. 357с.
2. Біттер О. А. Мельник І. П., Рівень життя сільських жителів. Монографія. Л.: ЛДАУ, 2001, 145с.
3. Губені Ю. Е., Біттер О. А., Бондарчук В. В. і др. Економічна реформа – очима села: 20 років потому. Результати та аналіз повторного соціологічного дослідження. Л.: НВФ «Укр. технології», 2017, 98с.
4. Губені Ю. Е., Крупа В. Р. Підприємництво та бізнес-культура. Ситуаційні справи (кейси) до вивчення дисципліни. Л.: ЛНАУ, 2019, 52с.
5. Губені Ю. Е. Підприємництво: просто, доступно, для сільських жителів. Інформаційна брошура. Л.: КП К-Б РД, 2022, 44с.

Студзінський В.
*студент 5 курсу факультету управління,
економіки та права*
Науковий керівник: Губені Ю.
*д. е. н., професор, зав. кафедри
підприємництва, торгівлі та біржової діяльності
Львівський національний університет
природокористування*

ОСОБЛИВОСТІ ВЕНЧУРНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В АГРАРНІЙ СФЕРІ

Вступ. Сільське господарство, з огляду на низку природних, економічних та соціальних умов здійснення є дуже специфічною сферою підприємництва. А само підприємництво, яке зазвичай у аграрній сфері приймає форму якогось різновиду агробізнесу [1, с. 18] , має також свої специфічні риси. Ми припускаємо, що найновіші досягнення науки, при втіленні в сільське господарство, зазнаватимуть впливу цієї специфіки. Тому нам видається доцільним оцінити особливості найбільш модерної моделі підприємництва – венчурного підприємництва, у сільському господарстві.

Результати дослідження: Як відомо, існує три базових моделі здійснення підприємництва: а) класична; б) інноваційна; в) венчурна [2]. Венчурна модель підприємництва є найбільш динамічною, не чітко окресленою і відзначається не лише високим потенціалом прибутковості, але й господарського ризику. На думку Ю. Губені венчурна модель підприємництва ґрунтується на оцінці наукового, інноваційного та управлінського потенціалу та найсучасніших «майбутніх» винаходах чи розробках (Рис.).

Не зважаючи на суттєвий інноваційний та інвестиційний динамізм в аграрному секторі, та доволі швидке освоєння нових розробок, технологій, ринкових чи інших рішень, венчурна модель не знаходить у ньому більш-менш відчутного прояву. Чим обумовлена така ситуація, які умови і обставини є детермінантами становлення венчурного бізнесу в сільському господарстві?

Зокрема М. Діба та Ю. Гернего відзначають, що з «...огляду на диверсифікацію потенційних джерел фінансування інновацій в агробізнесі, існує можливість виокремити можливі переваги та недоліки» венчурних інвестицій у агробізнесі в рамках таких груп як приватні інвестиції, прямий венчурний капітал, т. з. «ангельський капітал», родинні позики, лізинг, кредитні спільноти тощо [3, с. 110].

МОДЕЛІ ПІДПРИЄМНИЦТВА			
САМО- ЗАЙНЯТІСТЬ	КЛАСИЧНА	ІННОВАЦІЙНА	ВЕНЧУРНА
Франчайз / оренда	Оцінка ресурсів	Нові ресурси	Оцінка потенціалу
«Старі» ринки	«Старі» ринки	«Нові» ринки / товари	Майбутні ринки / товари
Як "робота"	min ризик	min/max ризик	max ризик
Заробіток	min прибутки	min/max прибутки	max прибутки
Обов'язок	Раціоналізація	Інновації	Прорив
Традиції	Консерватизм	Стабільність	Динамізм

Рис. Базові моделі підприємництва [2].

Можна припустити, на основі узагальнення зарубіжного досвіду, що такі групи інтересів венчурного підприємництва, зокрема - венчурні інвестори та «венчурні інвестиційні ангели» можуть бути впливовими учасниками на ринку венчурних інновацій та модернізацій у сільському господарстві. Адже, вони мають потенціал та ресурси, а також найпотужнішу мотивацію для того, щоб розмістити значні обсяги фінансових ресурсів та консалтингових послуги у аграрну сферу навіть за умови значних ризиків. Страховий ринок вирішує більшість проблем ризиків венчурного інвестування.

Дисонанс цілей та мотивів розвитку венчурного підприємництва в аграрному секторі ґрунтується на суттєвих відмінностях «потреб» венчурних інвесторів та умовами здійснення підприємництва в сільській сфері.

Венчурні інвестиції, з огляду на свою новаторську природу, є дуже вразливі на «перенесення технологій» та часто їх результати – розробки та інновації «вищого порядку» потребують патентного та іншого захисту інтелектуальної власності. Але аграрне підприємництво, як і будь який інший вид господарської діяльності, може бути місцем інноваційного венчурного інвестування в одному із трьох напрямків: а) продукт; б) технології; в) дистрибуція та маркетинг [4]. Однак в аграрній сфері усі ці напрямки характеризують масовістю, суб'єктною роздробленістю та наявністю загрози «перенесення технологій».

Висновки. Практично важко знайти дієві механізми захисту від «перенесення технологій» у поширенні нових сортів рослин, порід тварин, сільськогосподарських машин, засобів захисту рослин тощо. Технології вирощування, дистрибуції чи зберігання – теж не можуть мати надійного захисту від копіювання.

Моделювання розвитку венчурного підприємництва в аграрній сфері вимагає поглиблених досліджень.

Бібліографічний список

1. Губені Ю., Андпіїв В. та ін. Підприємництво і агробізнес: навчальний посібник. Л.: НВФ Укр. технолог, 2012. 325с.
2. Губені Ю.Е. Підприємництво: підручник. Л.: НВФ «Укр. технології», 2012. 357с.
3. Дибя М. І., Гернего Ю. О. Венчурне фінансування: навч. посібник. К.: КНЕУ, 2021. 144 с
4. Губені Ю. Е. Підприємництво: просто, доступно, для сільських жителів. Інформаційна брошура. Л.: КП К-Б РД, 2022, 44с.

Ониськів І.

*студент 1 курсу скороченої програми
факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Маркович Н.
к.е.н., в.о. доцента кафедри підприємництва,
торгівлі та біржової діяльності
Львівський національний університет
природокористування*

ОЦІНКА РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Вступ. В умовах воєнного стану та складної економічної ситуації в Україні надзвичайно актуальним є динамічний розвиток аграрного підприємництва для забезпечення продовольчої безпеки країни та вирішення багатьох проблем соціально-економічного характеру її регіонів. Зважаючи на ситуацію, що склалася, кожне підприємство ставить за мету підвищення прибутковості діяльності на основі виробництва, переробки і реалізації товарної сільськогосподарської продукції за умови ефективного використання всіх видів ресурсів. Проте нестача обігових коштів, слабка матеріально-технічна база, постійна зміна системи оподаткування, нестабільність державної підтримки стримують їх розвиток. Тому, зважаючи на ситуацію, що склалася, кожне підприємство потребує суттєвого ресурсного забезпечення для належного функціонування та конкурентоспроможного розвитку.

Результати дослідження. Виробничий потенціал сільського господарства Львівщини характеризується значними земельними, виробничими та трудовими ресурсами (табл.). Проте, як свідчать наведені дані, за період 2010-2020 рр. у виробничо-ресурсному потенціалі сільськогосподарських підприємств регіону відбулися характерні зміни. Кількість підприємств зменшилася на 8,5%. Загальна площа сільськогосподарських угідь за досліджуваний період збільшилася на 77,1%. Показник рентабельності операційної діяльності сільськогосподарських підприємств, який найбільшою мірою відображає інтереси інвесторів, у 2020 р.

Таблиця – Ресурсний потенціал сільськогосподарських підприємств Львівської області*

Вид підприємств	Роки					2020 р. до, %	
	2010	2014	2016	2019	2020	2010 р.	2019 р.
Кількість підприємств, од.	1490	1426	1209	1342	1364	91,5	101,6
Площа с.-г. угідь, тис. га	221,1	307,9	343,0	378,9	391,6	177,1	103,4
Чистий прибуток (збиток), млн грн.	378,3	1245,6	740,2	727,8	1488,2	393,4	204,5
Підприємства, які одержали чистий прибуток, %	72,6	82,6	80,9	81,5	82,9	+10,3в.п.	+1,4в.п.
фінансовий результат, млн грн	484,9	2725,1	1248,0	1424,2	1964,7	405,2	138,0
Рівень рентабельності операційної діяльності, %	20,1	30,6	22,0	4,4	14,5	-5,6в.п.	+10,1в.п.
Кількість найманих працівників, тис осіб	12,5	9,8	10,1	10,6	10,9	87,2	102,8
Сільськогосподарська продукція – всього, у постійних цінах 2016 р., тис грн.	5095,6	8694,8	8967,9	11063,3	11872,0	232,9	107,3
у т.ч. рослинництво	3318,7	6608,4	6859,4	8480,6	9115,4	274,7	107,5
тваринництво	1776,9	2086,4	2108,5	2582,7	2756,6	155,1	106,7

* Джерело: розраховано на основі (Сільське господарство Львівської області: стат. зб., 2022, с. 23–31).

склав 14,5%. Спостерігається тенденція до скорочення даного показника на 5,6 в.п. протягом досліджуваного періоду. Продукція сільського господарства у постійних цінах 2016 р. збільшилася у 2,3 рази, у т.ч. продукції рослинництва – у 2,7 рази, тваринництва – у 1,5 рази.

Обсяг продукції сільського господарства зростає упродовж 10 останніх років (крім 2015 року). У 2020 році відносно 2019 року обсяг сільськогосподарської продукції зріс на 4,4%, що забезпечило 1 місце серед регіонів (в Україні – зменшення на 10,1%). Зростання відбулося у господарствах населення на 1,6% (за рахунок збільшення виробництва продукції рослинництва), у підприємствах – на 7,3% (за рахунок збільшення виробництва продукції рослинництва і тваринництва). Частка продукції рослинництва у

загальному обсязі продукції сільського господарства у 2020 році становила 70,6%, продукції тваринництва – 29,4%. Частка Львівської області у загальнодержавному обсязі продукції сільського господарства становила 3,9%.

Впродовж 2021 року обсяг сільськогосподарського виробництва у Львівській області відносно 2020 року збільшився на 5,6%. Підприємства області наростили обсяг виробленої продукції на 10,1%, а господарства населення – на 1,2%. Відтак, у 2021 році збільшилось виробництво рослинництва – на 6,0% та продукції тварин – на 4,6% у порівнянні з тогорічними даними. Зросло виробництво м'яса (реалізація на забій сільськогосподарських тварин у живій масі) на 10,4%, яєць – на 3,3%. Однак, скоротилось виробництво молока – на 8,3%. Водночас збільшилась кількість свиней на 18,6%, свійських птиць – на 10,9%. Натомість зменшилась чисельність великої рогатої худоби на 12,3% [1].

У 2023 році на підтримку сільського господарства у Львівській області з обласного бюджету виділено понад 34 мільйони гривень. Це підтримка фермерів, які утримують корів. За приріст корів буде даватися дотація, також відшкодування вартості високорепродуктивного насіння, насіння нішевих культур, в тому числі овочевих культур. Більше ніж половина з того бюджету буде використана у вигляді пільгових кредитів. У 2022 році на агропромисловий розвиток скерували близько 20 мільйонів.

Висновок. В умовах воєнних дій першочерговим завданням українського аграрного сектора стало надійне забезпечення населення сільськогосподарською продукцією та продовольством – і тут фермери й особисті селянські господарства продемонстрували свою ключову роль у збереженні та розвитку локальних ринків і ланцюгів постачань продовольства. Проте сьогодні перед українським сільським господарством стоїть вибір між двома можливими сценаріями подальшого розвитку. За першого з них – у межах повоєнної відбудови Україна відновлює довоєнну структуру сільського господарства і продовжує політику щодо аграрного сектора з подальшою надмірною підтримкою агрохолдингів. Однак такий сценарій був би однозначно несприятливим для держави й суспільства.

Другий сценарій передбачає зміну аграрної політики на сталу та побудовану на забезпеченні рівних прав на розвиток для всіх груп суб'єктів, які беруть участь у сільськогосподарському виробництві, включно з прозорим і справедливим доступом до сільськогосподарських та інших земель, виробничих ресурсів, вільним доступом до збуту й конкуренцією на справедливій основі. Такий сценарій відродження сільського господарства й сільських територій в Україні потребує побудови нової інституційної системи підтримки внутрішньої продовольчої безпеки, реалізацію євроорієнтованої аграрної політики, відповідального стратегічного планування й моніторингу ситуації в галузі.

Бібліографічний список

1. Маркович Н.В. Конкурентоспроможність агарних формувань Львівщини: оцінка рівня та напрями підвищення *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*, 2021. №40. С. 63–68.
2. Сільське господарство Львівської області: стат. збірник. Львів.: Головне управління статистики у Львів. обл., 2022. 198 с.

Луців В.

*студент 2 курсу скороченої програми
факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Крупа В.
к.е.н., доцент кафедри підприємництва,
торгівлі та біржової діяльності
Львівський національний університет
природокористування*

ОЦІНКА СУЧАСНИХ ПРОБЛЕМ ТА ПЕРСПЕКТИВ ТОРГІВЛІ ОРГАНІЧНОЮ ПРОДУКЦІЄЮ В УКРАЇНІ

Вступ. В останні роки Україна стала одним із світових лідерів у сфері торгівлі органічною продукцією та посіла вагомe місце в забезпеченні сталої продовольчої системи. Цьому насамперед сприяла динамічність власного виробництва та близьке географічне розташування відносно найбільш містких ринків збуту. Однак, пандемія коронавірусу та війна із росією причинили низку організаційно-економічних проблем розвитку вітчизняного органічного сектору. З огляду на це формування подальшої стратегії розвитку торгівлі органічної продукції потребує оцінки поточної ситуації та обґрунтування заходів, спрямованих на її покращення у найближчій перспективі.

Результати дослідження. Позитивна динаміка розвитку органічного виробництва та збуту органічної продукції, що мала місце в Україні до 2019 р. у наступні два роки змінилася на протилежну. Зокрема, у 2021 р. кількість операторів органічного ринку зменшилася порівняно із 2019 р. зменшилася на 14,4%, в тому числі сільськогосподарських виробників – на 11,1%. Скорочення площі сільськогосподарських земель з органічним статусом у 2021 р. відносно 2020 р. склало майже 10%. У 2021 р. Україна експортувала 261 тис. т органічної продукції, що на 21,4% менше ніж у 2020 р. та на 44,3% менше ніж у 2019 р. [4] Ці тенденції значною мірою зумовлені глобальними

змінами у структурі споживання, спричиненими пандемією Covid-19, та іншими економічними процесами. Насамперед зменшилося споживання зернових і технічних культур, які становлять основу українського органічного експорту.

У 2022 році значний вплив на формування показників зовнішньої та внутрішньої торгівлі органічною продукцією в Україні мала російсько-українська війна. Передусім вона спричинила зменшення ресурсного потенціалу органічного виробництва. Адже 70,5 тис. га сільськогосподарських земель з органічним статусом (19,3% від їх загального обсягу знаходяться) у Херсонській та Запорізькій областях, більша частина яких продовжує залишатися під окупацією або у особливо небезпечній зоні. Крім того, значні площі земель були окуповані у перші місяці війни у Київській, Житомирській, Чернігівській Харківській та Сумській областях. Загалом від початку війни в Україні було втрачено близько 120,0 тис. га сертифікованих органічних земель.

За даними об'єднання «Органічна ініціатива» у 2022 році понад 85% органічних операторів продовжували працювати. З них 52% в умовах воєнного стану не припиняли роботу. Частина операторів (35%) призупинили роботу в перші місяці, але згодом змогли відновити діяльність. Однак 13% все ж повністю зупинили роботу. У 2023 р. понад 95% органічних операторів мають намір продовжувати свою діяльність в органічному секторі, з яких 68% планують органічне виробництво у повному обсязі, 28% - частково зменшили площі, обсяги переробки або змінили напрям діяльності. І лише 4% зазначили, що відмовляються від органічного виробництва на період воєнного стану [3].

Окупація територій і режим воєнного стану спричинила низку логістичних проблем для експорту аграрної продукції. Основні з них пов'язані із блокадою морських портів, перевантаженням транспортних шляхів, митних пунктів пропуску, дефіцитом транспорту, руйнуванням інфраструктури і складів, подорожчанням пального, порушенням ланцюгів постачання.

Протягом перших місяців повномасштабної війни багато роздрібних мереж призупинили свою діяльність і заблокували оплату за продукцію, що вже була відвантажена. Від самого початку багато органічних виробників почали постачати свою продукцію Збройним силам України і багато хто знизив роздрібні ціни на свою продукцію. Дефіцит паливно-мастильних матеріалів став значним однією із причин відмови від нових нішевих проєктів.

У період воєнного стану переважна частина органічної продукції поставляється автомобільним та залізничним транспортом. У перші місяці 2022 року ціна перевезень зросла у декілька разів і у вересні залишалась все ще вдвічі більшою, ніж у довоєнні часи.

Водночас, позиція країн ЄС щодо всебічної політичної та економічної допомоги Україні дозволила ще більше лібералізувати зовнішньоторговельні відносини і полегшити доступ української продукції на європейські ринки. Рішення ЄС щодо відміни імпорتنих тарифів та мита на українські товари мало

велике значення для спрощення експорту органічної продукції з України.

Блокада морських портів не виявилася настільки вирішальною для багатьох українських експортерів органічної продукції (окрім кукурудзи), оскільки її можна експортувати в невеликих кількостях і іншими шляхами, наприклад, залізничним чи автомобільним транспортом. Тому, завдяки всебічній підтримці європейських партнерів вдалося диверсифікувати канали постачання продукції. Завдяки цим крокам органічний експорт до ЄС у 2022 р. зріс порівняно з 2021 р. на 13% і склав 225814 тис.т. Основною причиною зростання експорту став дуже гарний врожай органічної продукції у 2021 р. Тобто, експортери продовжували експортувати урожай 2021 р. у 2022 р. [2].

Ключовим учасникам органічного сектору вдалося отримати термінову фінансову допомогу для збереження свого органічного бізнесу грантові програми. Зокрема, у рамках грантової програми «Підтримка органічного сектору в Україні» вдалося підтримати близько 100 операторів органічного ринку на суму 366 тис. USD [1]. Завдяки цьому у 2022 р. до органічного ринку України приєдналися нові оператори і з'явилося більше переробленої продукції.

У найближчій перспективі на внутрішній органічний ринок найбільше вплине зниження купівельної спроможності і, відповідно, попиту населення на органічну продукцію. Ще до російського вторгнення цей ринок був слабо розвиненим і потребував підтримки, а нові обставини поглиблюють кризу.

В умовах діючих обмежень та проблем операторам органічного ринку слід оптимізувати структуру експортно-імпортних операцій, уклавши договори з новими замовниками та постачальниками. Задля цього, доцільно:

- провести додатковий аналіз ємності зовнішніх ринків, зокрема країн ЄС, і з'ясувати, які сегменти їх органічного ринку найбільш залежні від імпорту;
- врахувати потенціал збільшення експорту у ті країни, які виходять на ринок з найкращою ціною пропозицією або тих видів продукції, які генерують найбільший грошовий потік в розрахунку на її одиницю;
- скористатися діючими преференціями та можливостями для полегшення виходу на зовнішні ринки;
- переглянути цінову політику найбільш перспективних для експорту видів органічної продукції з метою забезпечення їх конкурентоспроможності в умовах зростання логістичних витрат;

Організація логістичного забезпечення торгівлі органічною продукцією в умовах воєнного стану потребує здійснення низки системних заходів:

- максимального збільшення у регіоні пропускнує спроможності основних логістичних маршрутів, зокрема залізничних, які з'єднують Україну з морськими портами Гданська, Гдині, Констанци;
- спрощення бюрократичних та технічних процедур перетину кордону;
- забезпечення належної інформаційної підтримки виробників та експортерів щодо визначення найбільш перспективних ринків збуту, допомоги у пошуку партнерів, входження у відповідні ринкові сегменти.

Одним із стратегічних шляхів часткового вирішення логістичних проблем є поступовий перехід від сировинної на індустріальну модель торгівлі органічною продукцією і збільшення частки експорту готових продуктів.

Висновки. Попри труднощі останніх років та існуючий режим воєнного стану, Україна зберігає значний потенціал торгівлі органічною продукцією і залишається експортоорієнтованою країною. Однак, сьогодення ситуація зумовлює необхідність диверсифікація товарних потоків, і налагодження нових логістичних ланцюгів. Цей процес потребує не лише докорінної перебудови торговельних бізнес-процесів, але й поглиблення співпраці з міжнародними партнерами для спільного вирішення логістичних проблем. На внутрішньому ринку необхідне коригування маркетингових стратегій та стратегій збуту органічних операторів. Також важливим є політичний діалог щодо ширшого залучення України в міжнародний органічний рух.

Бібліографічний список

1. Аналіз українського органічного сектору: 8 місяців від початку повномасштабної війни в Україні. URL: https://organicinfo.ua/wp-content/uploads/2022/11/Ukrainian-Organic-Sector-Analysis_Oct2022_UA.pdf
2. Підсумки органічного 2022 року. URL: <https://organicinfo.ua/news/organic-results-of-2022/>
3. URL: <https://organicinitiative.org.ua/news/rezultaty-opytuvannia-br-orhanichnoho-biznesu-ukrainy-br-sichen-liuty-2023/>
4. URL: <https://organicinfo.ua/>

Райтер П.

*студент 2 курсу скороченої програми
факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Батюк Г.
к.е.н., ст. викладач кафедри підприємництва,
торгівлі та біржової діяльності
Львівський національний університет
природокористування*

РОЗВИТОК МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Вступ. Двигуном економіки розвинутих країн світу є розвиток і функціонування малого бізнесу. Зростання кількості малих підприємств, які

успішно здійснюють свою діяльність на внутрішньому ринку, стимулює збільшення обсягів експорту та вартості національної грошової одиниці, впливає на покращення рівня життя людей через посилення конкуренції та пошуку нових ніш на вже освоєних ринках, що спричиняє зниження безробіття та підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної економіки [1].

Розвиток малого бізнесу дуже чутливий до політичних та економічних змін в державі, тому важливим є аналіз показників діяльності малих підприємств в Україні.

Результати дослідження. Малий і середній бізнес в Україні забезпечує 55 % валового внутрішнього продукту в економіку країни, зокрема частка малого бізнесу 16 % ВВП. Але великі і середні підприємства в Україні – це 73 % ВВП, тобто мікро- і малі підприємства в Україні – це 16 % ВВП. В Європі – удвічі більше. При цьому кількість підприємств в Україні трохи більша, ніж в Європі, але в той же час ефективність їх в 10 разів нижча.

Малий та середній бізнес в Україні, забезпечує близько 64 % доданої вартості, 81,5 % зайнятих працівників у суб'єктів господарювання та 37 % податкових надходжень [2].

Введення карантинних обмежень у зв'язку з поширенням пандемії COVID-19 спричинило часткове або повне припинення роботи ряду підприємств. Державою створюються умови для підтримки малого і середнього бізнесу. Метою реформ є створення сприятливих умов для розвитку сильного та конкурентоспроможного сектору малого і середнього підприємництва, враховуючи тимчасово обмежені можливості фінансової підтримки та значні виклики, що постали перед країною.

З метою впровадження комплексної системи нових можливостей стабілізації та сталого розвитку економіки України і підвищення рівня зайнятості населення шляхом збереження існуючих і стимулювання створення нових високопродуктивних робочих місць з гідними умовами праці Постановою Кабінету Міністрів України від 27.05.2020 № 534 затверджено Державну програму стимулювання економіки [3].

Реформа передбачає реалізацію заходів підтримки малого та середнього бізнесу, спрямованих на:

- розв'язання проблеми з ліквідністю малого та середнього бізнесу шляхом впровадження заходів, спрямованих на збереження робочих місць, спрощення доступу до фінансів та зменшення витрат бізнесу;
- розширення доступу до ринків шляхом залучення малого та середнього бізнесу до здійснення заходів із соціально-економічного розвитку окремих територій;
- проведення оптимізації регулювання та полегшення адміністративних процедур для малого та середнього бізнесу, що супроводжуватиметься створенням ефективної інфраструктури підтримки підприємництва;
- покращення доступу малого та середнього бізнесу до фінансування,

зокрема шляхом подальшої реалізації, удосконалення та популяризації Державної програми «Доступні кредити 5-7-9», впровадження механізму портфельних кредитних гарантій, розвиток альтернативних способів фінансування, створення та популяризація навчальних програм та матеріалів щодо фінансової грамотності;

- розвиток онлайн-платформ для доступу до альтернативних способів фінансування;

- розвиток мережі бізнес- та інноваційних центрів, навчання та сертифікація наявної інфраструктури (бізнес-центри, інкубатори, регіональні агенції тощо), а також розширення мережі інформаційних пунктів підприємця;

- розробка програм грантової та навчальної підтримки для створення сталих і конкурентоспроможних бізнес моделей, відновлення чи адаптації ланцюгів доданої вартості;

- підвищення інституційної спроможності держави у реалізації державної політики у сфері розвитку підприємництва шляхом створення Агенції з питань розвитку та підтримки малого та середнього бізнесу;

- розроблення стратегії розвитку малого та середнього підприємництва та плану заходів її реалізації, спрямованих на підтримку малого та середнього бізнесу у посткризовий період.

Висновки. Одним із пріоритетів в Програмі діяльності Кабінету Міністрів України визначено – створення сприятливих умов для розвитку та відновлення малого та середнього підприємництва [4]. На шляху досягнення цієї мети урядом визначено ряд цілей, зокрема:

- забезпечення зайнятості населення шляхом підтримки підприємницької ініціативи громадян;

- надання фіскальної, регуляторної і фінансово-кредитної підтримки роботодавцям з метою збереження робочих місць;

- запровадження нових та розширення існуючих програм кредитної підтримки суб'єктів малого та середнього підприємництва;

- залучення інвестиційного капіталу для розвитку інноваційних та пріоритетних секторів малого та середнього підприємництва шляхом створення доступних інструментів залучення інвестицій та запровадження спеціального правового режиму діяльності.

В значній мірі стабільне функціонування підприємництва в Україні залежить від виваженої та дієвої державної політики. Розвиток підприємництва є складним та суперечливим процесом.

Бібліографічний список

1. Георгіаді Н.Г. Сучасний стан підприємницької активності в Україні. [Електронний ресурс] // е-журнал «Ефективна економіка». – 2016. – № 3. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4818>

2. Дем'янчук О.І., Жук К.С. Особливості функціонування малого бізнесу в Україні та закордоном. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Економіка. 2021. № 22 (50). С. 4-10.
3. Про затвердження Державної програми стимулювання економіки для подолання негативних наслідків, спричинених обмежувальними заходами щодо запобігання виникненню і поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, на 2020-2022 роки. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP200534.html
4. Підтримка малого і середнього підприємництва. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/ekonomichne-zrostannya/pidtrimka-malogo-i-serednogo-pidpriyemnictva>.

Смулка І.

*студент 5 курсу факультету управління,
економіки та права*

Науковий керівник: Яців І.

*Професор кафедри підприємництва,
торгівлі та біржової діяльності
Львівський національний університет
природокористування*

РОЛЬ ГОСПОДАРСТВ НАСЕЛЕННЯ У ФОРМУВАННІ ПРОПОЗИЦІЇ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОДУКЦІЇ

Вступ. Господарства населення є наймасовішою за кількістю суб'єктів категорією виробників сільськогосподарської продукції, яка відіграє важливу роль у формуванні продовольчих ресурсів України. До виробництва рослинницької і тваринницької продукції на власній або наданій у постійне чи тимчасове користування ділянці землі залучені майже всі сільські та значна частина міських жителів. Діяльність господарств населення зорієнтована насамперед на самозабезпечення потреб сімей, які здійснюють відповідну діяльність, у продуктах харчування. Водночас певну частку виробленої продукції ці господарства реалізують, а надходження від її продажу для частини сільських сімей є доволі вагомим джерелом доходів. Оцінка перспектив товарного виробництва сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки важлива для розуміння подальшої трансформації аграрного сектора економіки, соціально-економічного розвитку сільських територій.

Результати дослідження. Слабке ресурсне забезпечення, брак фінансів, необхідних знань та технічні обставини не дають змоги основній частині господарств населення продемонструвати достатньо високі показники технологічної ефективності виробництва сільськогосподарської продукції, стійкі конкурентні переваги на основних сегментах агропродовольчого ринку. Частка виробленої ними сільськогосподарської продукції в загальному обсязі її виробництва в Україні в передвоєнний період знижувалася й у 2021 році вона становила 32,1 %. Відбувалося це в основному за рахунок нарощування виробництва сільськогосподарськими підприємствами. Помітного зменшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції в постійних цінах господарствами населення протягом останнього десятиліття не спостерігалось. Це свідчить про високу стійкість господарств населення як форми організації аграрного виробництва, що особливо важлива в умовах воєнного стану, для якого характерне різке погіршення рівня життя населення, зниження продовольчої безпеки.

У 2021 році в загальному обсязі виробництва в Україні сільськогосподарської продукції на господарства населення припадало 97,7% виробленої картоплі, 85,9% овочів, 79,2% плодів і ягід, 68,2% молока, 50,2% яєць, 29,4% м'яса в забійній вазі [3, с. 80, 148]. Реалізація частини цієї продукції заготівельним організаціям, на продуктових ринках тощо складає важливе джерело формування пропозиції товарної агропродовольчої продукції в Україні. Детальніша інформація про обсяги реалізації основних видів продукції господарствами населення нашої країни наведена в наступній таблиці.

Таблиця - Реалізація основних видів продукції господарствами населення України¹

Показник	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.
М'ясо (включаючи м'ясні продукти в перерахунку на м'ясо)					
Обсяг реалізації, тис. т	183,0	145,3	126,1	104,5	101,4
до обсягу виробництва, %	21,9	17,7	15,9	13,5	14,1
Молоко (включаючи молочні продукти в перерахунку на молоко)					
Обсяг реалізації, тис. т	3515,4	3444,4	3340,9	2993,5	2866,3
до обсягу виробництва, %	46,8	47,1	48,2	46,0	48,2
Яйця					
Обсяг реалізації, млн шт.	1231,4	1284,6	1295,2	1279,4	1268,0
до обсягу виробництва, %	17,2	17,8	17,7	17,6	18,0
Картопля					
Обсяг реалізації, тис. т	3131,0	3292,9	3922,8	3104,7	3228,5
до обсягу виробництва, %	14,4	14,9	19,7	15,2	15,5
Овочі і баштанні					
Обсяг реалізації, тис. т	2006,3	1992,8	2019,1	2013,3	2115,2
до обсягу виробництва, %	24,0	23,3	23,0	23,3	23,5
Плоди, ягоди та виноград					
Обсяг реалізації, тис. т	675,6	786,2	701,1	643,5	671,5

до обсягу виробництва, %	35,9	35,4	35,2	34,5	37,9
--------------------------	------	------	------	------	------

¹ Розраховано за даними статистичних збірників «Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України» за відповідні роки.

Наведені дані свідчать, що протягом останніх років спостерігалось зменшення обсягів продажу господарствами населення України м'яса в забійній вазі та молока, що пов'язано з небажанням сільських сімей через низку економічних і соціальних причин утримувати худобу. Натомість обсяги реалізації інших основних видів продукції цими господарствами залишалися відносно стабільними. Це характеризує стійкість позицій господарств населення на відповідних сегментах вітчизняного агропродовольчого ринку.

Щоби повніше оцінити роль господарств населення у формуванні пропозиції окремих видів агропродовольчої продукції, потрібно взяти до уваги обсяги реалізації цієї продукції сільськогосподарськими підприємствами. Використовуючи дані Державної служби статистики України [1], з'ясовано наступне. У формуванні пропозиції м'ясної продукції визначальною є роль сільськогосподарських підприємств. Однак сформувалася така ситуація за рахунок діяльності птахівничих підприємств. Вони ж забезпечили більшість пропозиції яєчної продукції. Натомість обсяг реалізації господарствами населення яловичини помітно перевищив обсяг її продажу підприємствами. Доволі значимим було постачання на ринок виробленої в господарствах населення свинини. У 2021 році обсяг реалізації господарствами населення молочної продукції (в перерахунку на молоко) на 7,3 % перевищував обсяг її реалізації сільськогосподарськими підприємствами. Обсяг реалізації господарствами населення картоплі перевищував обсяг її продажу підприємствами у 8,1 раза, овочів і баштанних – в 1,5 раза, плодів, ягід і винограду – на 29 %.

Помітно зростає роль господарств населення в період воєнного стану. Професор Олена Бородіна зазначає, що в умовах воєнних дій такі господарства продемонстрували свою ключову роль у збереженні та розвитку локальних ринків і ланцюгів постачань продовольства [2]. Гостра соціально-економічна криза, в якій перебуває Україна, спонукає значну кількість сімей пов'язувати перспективи власного виживання з веденням особистого господарства.

Висновки. Упродовж останніх років господарства населення України забезпечували формування більшості товарної пропозиції продукції вітчизняного виробництва на ринках молока, м'яса великої рогатої худоби, картоплі, овочів, плодів, ягід і винограду. Сільськогосподарські підприємства не можуть швидко замінити господарства населення у забезпеченні населення країни відповідними видами продовольства.

У мирний час у переважній більшості господарств населення відсутні достатньо вагомі економічні стимули для реалізації планів нарощування виробництва сільськогосподарської продукції. В умовах воєнного стану в

населення зростає прагнення вирішувати проблеми самозабезпечення продовольством і отримання додаткових грошових доходів за рахунок ведення особистого селянського господарства.

Бібліографічний список

1. Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України 2021 : стат. зб. Державна служба статистики України [сайт]. Київ, 2022. 57 с. URL: www.ukrstat.gov.ua.
2. Бородіна О. Сільське господарство України в умовах воєнного стану: уроки для суспільства і політиків [Електронний ресурс]. The National Academy of Science of Ukraine [сайт]. 21.07.2022 р. URL: <https://www.nas.gov.ua/EN/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=9288>.
3. Сільське господарство України 2021 : стат. зб. Державна служба статистики України [сайт]. Київ, 2022. 220 с. URL: www.ukrstat.gov.ua.

Курилко Д.

*студент 2 курсу скороченої програми
факультету управління, економіки та права*

Науковий керівник: Лисюк О.

*к.е.н., доцент кафедри підприємництва,
торгівлі та біржової діяльності
Львівський національний університет
природокористування*

РОЛЬ ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Вступ. Будь-яка свідома діяльність людини завжди ґрунтувалася на системі певних стимулів. Це стосується і сфери матеріального виробництва, де основою методів управління є мотиви, якими керується людина у процесі виробничої діяльності.

Як відомо, у реалізації функцій управління підприємством провідна роль належить економічним методам, в основі яких лежить свідоме використання системи економічних законів, економічний розрахунок, економічні інтереси, передбачення економічних результатів прийнятих рішень, матеріальна зацікавленість і відповідальність працівників [1, с. 91].

Результати дослідження. Найефективнішими економічними методами управління є економічні стимули. Економічні стимули – це способи впливу, які спонукають економічну поведінку індивідів, груп у сфері економічної діяльності до вирішення конкретних фінансово-господарських завдань відповідно до мети підприємства. Вони зумовлюють поведінку індивідів, сприяють гармонізації колективних, групових та індивідуальних інтересів.

Слід зазначити, що економічним методам управління діяльністю підприємства передують формування організаційних методів, які створюють передумови для використання економічних методів [2, с. 194].

Економічні методи управління – це такі методи, які реалізують матеріальні інтереси участі людини у виробничих процесах через використання товарно-грошових відносин. Ці методи мають два аспекти реалізації.

Перший аспект характеризує процес управління, зорієнтований на використання створеного на загальнодержавному рівні економічного сегмента зовнішнього середовища. Суть цього аспекту: формування системи оподаткування суб'єктів господарювання; визначення дієвої амортизаційної політики, яка сприяла б оновленню (відтворенню) матеріальних і нематеріальних активів підприємства; встановлення державою мінімального рівня заробітної плати та пенсій.

Другий аспект економічних методів управління пов'язаний з управлінським процесом, орієнтованим на використання різноманітних економічних важелів, таких як фінансування, кредитування, ціноутворення, штрафні санкції тощо [2, с. 194].

Ефективне використання економічних методів потребує певних передумов: здатності підприємства адекватно реагувати на зміну економічних умов розвинутого ринкового середовища, фінансово-кредитних інститутів тощо. Економічні методи управління передбачають розробку планово-економічних показників та механізмів їх досягнення. Через матеріальну зацікавленість стимулюють ініціативу та відповідальність працівників за результати прийнятих рішень. В основному, економічні методи діють на об'єкт, яким управляють, не прямо, а опосередковано.

Економічне забезпечення підприємства має відповідати принципам:

- пріоритету споживача над виробником;
- пріоритетності витрат на впровадження змін;
- економічної та / або соціальної доцільності впровадження змін;
- комплексності планування діяльності промислового підприємства;
- відповідності рівня матеріально-технічної бази вимогам, що ставляться до якості й конкурентоспроможності продукції промислового підприємства.

Як відомо, господарюючий суб'єкт функціонує не ізольованому просторі, а перебуває у тісному зв'язку з зовнішнім середовищем. Таким чином, у цих умовах йому доводиться виконувати дві окремі функції:

- забезпечення економічних інтересів власників підприємства і трудового колективу;

- виконання своїх зобов'язань перед суспільством у цілому.

Переслідування максимізації прибутку повинно супроводжуватися реалізацією суспільно корисних завдань, переважно у формі так званих соціальних інвестицій: поліпшенням добробуту співробітників, підвищенням добробуту місцевої громади, веденням благодійної діяльності тощо [3].

Соціальна відповідальність в контексті бізнесу означає, що фірма функціонує для досягнення своїх фінансових цілей і крім цього допомагає суспільству. Ідея полягає в тому, що підприємства повинні поєднувати прибуткові види діяльності з діяльністю, що приносить користь суспільству.

Правильно організоване планування діяльності підприємства відкриває такі можливості:

- передбачати перспективу розвитку підприємства як у короткостроковому, так і довгостроковому періодах;

- найбільш раціонально використовувати наявні трудові, фінансові, природні тощо ресурси;

- своєчасно реагувати на ризики банкрутства;

- ефективно здійснювати науково-технічну політику шляхом своєчасного оновлення і модернізації виробництва, підвищення якості продукції;

- підвищення ефективності виробництва і, на цій основі, досягати покращення фінансового стану підприємства.

Метою сучасного підприємства є випуск конкурентоздатного товару, У свою чергу, одним з чинників конкурентоспроможності є якість продукції. Отже, підвищення якості – це не глобальна, а локальна мета підприємства. Глобальна мета – забезпечення конкурентоспроможності товару, що випускається.

Управління якістю продукції повинно здійснюватися системно, тобто на підприємстві повинна функціонувати система управління якістю продукції, що організаційною структурою, що чітко розподіляє відповідальність, процедури і ресурси, необхідні для управління якістю.

Політика в галузі якості – це основні напрями і цілі, офіційно сформульовані вищим керівництвом. Вона формується так, щоб охопити діяльність кожного працівника і орієнтувати увесь колектив підприємства на досягнення поставлених цілей.

На сучасному етапі надзвичайно стрімкого розвитку інформаційного забезпечення підприємств і, на цій основі, розробки і впровадження нових передових технологій виробництва того чи іншого асортименту товарів, значне місце належить стану матеріально-технічної бази підприємства – складової частини всього ресурсного його потенціалу.

Матеріально-технічна база аграрного підприємства – це сукупність засобів і предметів праці, які використовуються в сільськогосподарському виробництві.

Вона включає речові елементи продуктивних сил галузі та створює відповідні матеріальні умови виробництва сільськогосподарської продукції.

Сьогодні існує невідкладна потреба у підвищенні ефективності використання матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств. Розв'язати цю проблему можна шляхом покращення стану та структури основних виробничих засобів.

Висновки. Отже, дотримання перелічених вище принципів економічного забезпечення при органічному поєднанні з організаційним забезпеченням повинно стати міцним базисом для поступального розвитку як галузі сільськогосподарського виробництва у цілому, так і окремо взятого аграрного підприємства, від результатів діяльності якого значною мірою залежить добробут його територіальної громади.

Бібліографічний список

1. Бойчик І.М Економіка підприємства: підручник. К.: Кондор –Видавництво, 2016. – 378 с.
2. Іванілов О. С. Економіка підприємства: підручник. К.: Центр учбової літератури, 2009. 728 с. URL: https://pidru4niki.com/13340203/ekonomika/metodi_upravlinnya_diyalnistyuu_pidpriyemstva (дата звернення: 12.03.2023)
3. Сутність і функції підприємства URL: <http://moodle.nati.org.ua/mod/book/view.php?id=16204> (дата звернення: 10.03.2023)

Вакуленко В.
*студент 2 курсу скороченої програми
факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Райтер Н.*
*к.е.н., доцент, доцент кафедри підприємництва,
торгівлі та біржової діяльності
Львівський національний університет
природокористування*

СУТЬ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ РИЗИКІВ

Вступ. Головною метою підприємницької діяльності є одержання прибутку. В очікуванні бажаних результатів від підприємницької діяльності

кожному суб'єкту підприємництва слід чітко, щонайменше, передбачати потенційні ризики, які можуть виникнути під час здійснення такої діяльності, об'єктивно оцінити ступінь ризиків впливу на результати діяльності, а також розробити і активно впроваджувати у практику шляхи мінімізації (нейтралізації) впливу таких ризиків.

Ризик є однією з найпопулярніших категорій в економічній науці. Здійснення будь-якої господарської діяльності та прийняття будь-яких господарських рішень пов'язане з ризиком. А здійснення підприємницької діяльності в умовах ризику є характерною ознакою ринкової економіки. Більше того, ризик є ключовим елементом підприємництва, тому сталий розвиток суб'єкта підприємництва, його рентабельність та прибутковість є неможливим без врахування аспекту ризику в процесі прийняття підприємницьких рішень. У зв'язку з цим, особливої актуальності набуває питання визначення сутності підприємницького ризику та класифікації його видів.

Результати дослідження. Слово «ризик» має багатогранне значення, і його етимологія поки що не встановлена та чітко пояснена. Значення наукової категорії «ризик» походить від латинського дієслова *risicum*, та дослівно означає ймовірність настання як позитивної, так і негативної події, успіху або провал.

Перші спроби теоретичного осмислення сутності ризику, як супровідника господарської діяльності були зроблені А.Смітом. Він у своїй праці «Дослідження про природу і причини багатства народів» звернув увагу на питання взаємозв'язку між прибутком та ризиком, що виникає в різних галузях виробництва. Згідно із твердженнями А.Смітта ризик і прибуток є пропорційними, а норма прибутку зазвичай коливається в залежності від ступеня надійності доходу. Тобто, із зростанням ризику звичайна норма прибутку також зростає. При тому, високий рівень ризику не є гарантією високої прибутковості підприємницької діяльності, а навпаки – часто пов'язаний із ймовірністю банкрутства [1, с.174].

Вперше наукове визначення поняття «ризик» сформулював наприкінці XVIII ст. у 1786 році німецький математик Йоганн-Ніколаус Тетенс у праці «Вступ до розрахунку життєвої ренти і право на її отримання». Цим самим він започаткував основи нового наукового напрямку – ризикології, науки про ризик в економіці, яка знайшла практичне застосування у багатьох сферах економіки, в тому числі, у страхуванні життя. [2, с.9].

Сьогодні існує багато концепцій трактування сутності ризику. Так, з точки зору праксеології (галузі досліджень ефективності людської діяльності) ризик розглядається як «ступінь імовірності подій, що знаходяться поза контролем суб'єкта діяльності, які він не може точно передбачити і які не може повністю запобігти, але які, через зменшення виробничих витрати або збільшення операційних активів, повністю або частково забезпечили б економічну ефективність діяльності» [3, с. 18].

У теорії менеджменту ризик визначається як ситуація, в якій принаймні один із елементів, які його складають, невідомий, але відомою є ймовірність його настання. Ця ймовірність може мати кількісний вимір або можуть відчуватись лише особою, яка приймає рішення.

Такої концепції дотримуються українські вчені В.В. Вітлінський та С.І. Наконечний, які вважають ризик вартісним виразом імовірної події, що може привести до збитків, виникає через відхилення фактичних даних від оціночних щодо сьогоденного стану й майбутнього розвитку системи. [4, с.38]

Що стосується підприємницького ризику, то група науковців під керівництвом М.М. Ільчука зазначають, що підприємницький ризик – це ймовірність понесення фірмою у процесі здійснення господарських операцій втрат або одержання додаткового прибутку, зумовлених багатоваріантністю прийняття можливих рішень чи невизначеністю виробничих ситуацій. [5, с.25].

Для більш точної ідентифікації сутності підприємницького ризику необхідно провести детальну класифікацію його видів.

В економічній літературі виділяють наступні види підприємницьких ризиків [6, с. 87-88]. :

– виробничі ризики, пов'язані із невиконанням підприємством своїх планів та зобов'язань із виробництва продукції, товарів, послуг, інших видів виробничої діяльності у результаті впливу як зовнішнього середовища, так і внутрішніх чинників;

– комерційні ризики – це ризики втрат у результаті зниження обсягів реалізації, непередбачуване зниження обсягів закупок, підвищення закупівельної ціни на товар, підвищення витрат обігу, втрати товару в процесі обігу;

– фінансові ризики – це ризики, що виникають у зв'язку із неможливістю виконання підприємством своїх фінансових зобов'язань з причини зміни купівельної сили грошей, нездійснення платежів, зміни валютних курсів.

Як зазначає С.В. Груб'як, в залежності від сфери виникнення підприємницькі ризики слід поділяти на зовнішні і внутрішні. Джерелом виникнення зовнішніх ризиків є зовнішнє середовище (сукупність чинників макросередовища та конкурентного середовища). Джерелом внутрішніх ризиків є саме підприємство, вони виникають в результаті неправильного менеджменту, помилкової маркетингової політики, некомпетентності самого підприємця та інших внутрішніх факторів [7, с. 138].

Цікавим є поділ підприємницьких ризиків за можливістю страхування. А саме, виділення ризиків які піддаються страхуванню та ризиків, що не страхують. Ризики, що страхуються – це ймовірна подія або сукупність подій, на випадок настання, яких проводиться страхування. Підприємницька фірма може частково перекласти ризик на інші суб'єкти економіки, убезпечити себе, здійснивши певні витрати у вигляді страхових внесків. Ризики, які не страхують – це група підприємницьких ризиків, що не беруться страхувати страхові компанії. Але при цьому саме ця група ризиків є потенційними джерелами додаткового прибутку, пов'язаного з ризиком, для фірми.

Залежно від можливості диверсифікації підприємницькі ризики поділяються на систематичні і несистематичні. Систематичний ризик характерний для всієї економічної системи. Прикладами систематичного ризику є зміни погоди, інфляція, масове безробіття. Несистематичний ризик пов'язаний зі специфікою діяльності фірми, складнощами її функціонування, а також з проблемами галузі, в якій вона діє. Джерелами такого ризику можуть бути: керівництво компанії, конкуренція, наявність сировини, ліквідність, банкрутство компанії, рівень фінансового та операційного левериджу.

З точки зору часової тривалості підприємницькі ризики можуть бути розділені на тимчасові і постійні. До групи тимчасових відносяться ті ризики, які загрожують підприємцю протягом певного періоду, наприклад транспортний ризик. До постійних ризиків відносяться ті, які безперервно загрожують підприємницькій діяльності загалом в країні або в галузі: наприклад, загальний ризик неплатежів в країні, недосконалість правової системи тощо.

Висновки. Отже, ризик є невід'ємною складовою ведення бізнесу. Економічна категорія ризик є багатогранним терміном, і має широку класифікацію видів. Визначення видів підприємницького ризику допомагає з'ясувати, як і коли проявляються ризики, з яких джерел вони походять. Для суб'єктів підприємництва знання характеру та масштабу потенційного ризику дозволяє в потрібний час вибрати превентивні дії або мінімізувати його вплив і наслідки. За останні роки вміння управляти операційним ризиком стало ключовим критерієм, що визначає конкурентну позицію підприємств на ринку та їх здатність до розвитку.

Бібліографічний список

1. Антология экономической классики : в 2-х т. / Сост. И. А. Столяров. М. : ЭКОНОМ : КЛЮЧ, 1993. Т. 1 : В. Петти, А. Смит, Д. Рикардо. 1993. 478 с.
2. Вітлінський В.В, Великоіваненко Г.І. Ризикологія в економіці та підприємстві : монографія. К. : КНЕУ, 2004. 480 с.
3. Thlon M. Charakterystyka i klasyfikacja ryzyka w działalności gospodarczej. *Zeszyty naukowe. Uniwersytet ekonomiczny w Krakowie*, 2013. 902: s.17-36
4. Основи підприємництва: навчальний посібник Ємець О. І., ред. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2012. 147 с
5. Основи підприємницької діяльності та агробізнесу. За ред. М. М. Ільчука. К.: Вища освіта, 2002. 398 с.: іл.
6. Войцеховська І.М. Поняття, види та класифікація підприємницького ризику. *Право і суспільство*. 2014. № 6-1. Ч.2. С. 84-89
7. Груб'як С. В. Підприємницькі ризики: поняття, сутність, види [Електронний ресурс] *Інфраструктура ринку*. 2016. Вип. 2. С. 136-139. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ifrcr_2016_2_28

Слотвінський Р.
*студент 1 курсу факультету управління,
економіки та права*
Науковий керівник: Райтер Н.
*к.е.н., доцент, доцент кафедри підприємництва,
торгівлі та біржової діяльності
Львівський національний університет
природокористування*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Вступ. Останніми роками аграрний бізнес став одним із найбільш інвестиційно привабливих видів господарської діяльності. Прихід великого бізнесу в аграрну сферу, використання системи точного землеробства, освоєння новітніх технологій та штучного інтелекту, спрощення експортно-імпортних процедур значно збільшило рівень дохідності аграрного підприємництва та зумовило нарощування обсягів виробництва майже у всіх галузях сільського господарства. В період нестійкості світових сировинних ринків та кризи спричиненої пандемією COVID-19, вітчизняний агробізнес став запорукою світової продовольчої безпеки та вагомим донором вітчизняного бюджету.

Результати дослідження. Військове вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року спричинило глибинні стресові зміни як на загальнодержавному рівні так і щодо умов ведення аграрного підприємництва. Оговтавшись від шоку військової агресії очільники держави наголошували на важливості відновлення економіки, та передусім відновлення аграрного виробництва як запоруки продовольчої безпеки та надійного донора експортної виручки. Тай самі аграрії навіть на окупованих територіях та територіях ведення активних бойових дій думали перш за все про те як вчасно провести посівну компанію та інші весняно-польові роботи. Однак, такі стресові умови внесли корективи у структуру посівних площ.

Так, за даними державної служби статистики в Україні у 2022 році площа посіву ярових культур, які вже сіялись в період активних бойових дій, зменшилась на 6,5млн.га або на 26%. Крім того, зменшилась і площа збирання озимих культур, які сіялись під урожай 2022 року. Що стосується структурних змін, то площа кукурудзи зменшилась на 1,3 млн.га або майже на 24%. На 29% або 1,9 млн.га скоротилась площа посіву соняшнику. Натомість збільшились площі посіву сої та гречки на 0,2 млн га та 40 тис.га відповідно [1].

Якщо військові дії суттєво вплинули на площу посіву, то складні кліматичні умови в сукупності із несвоєчасним проведенням польових робіт та недоступністю належної кількості мінеральних добрив, зумовили зниження

урожайності сільськогосподарських культур. Так, урожайність пшениці та кукурудзи зменшилась на 12%, а ячменю на 9%.

В складних умовах 2022 року специфіка аграрного бізнесу зумовлена його прикріпленням до певних земельних територій, унеможливила застосування для більшості аграрних підприємств програми релокації виробництва. Це вимагало від керівників та працівників аграрних підприємств стійкості та креативності в прийнятті рішень.

Загалом, у 2022 році тільки на окупованих територіях через війну, вітчизняний агробізнес втратив 35% виробництва баранини, 32% виробництва пшениці, 29% - соняшнику, 25% виробництва овочів, 23% виробництва меду, 20% виробництва свинини та 16% виробництва яєць.

Серед ключових проблем які впливають на розвиток аграрного бізнесу є збільшення собівартості продукції, передусім через зростання цін на пальне, яке подорожчало на 75% та мінеральні добрива які здорожчали на 50%.

Через те, що частина елеваторної та складської інфраструктури зруйнована, а частина знаходиться на тимчасово окупованих територіях, суттєво знизилась потужності зберігання аграрної продукції. Основною проблемою вітчизняного аграрного сектору є порушення сталих логістичних схем транспортування аграрної продукції, через блокування українських морських портів ворожими кораблями. Частково відновити експорт вдалось завдяки «Зерновій угоді». Як зазначає Ю. Кернасюк, протягом 2022 року експорт зернових культур склав 24 млн. тонн, що на 10 млн. тонн менше порівняно із 2021 роком [2].

Як наслідок, рівень прибутковості галузі суттєво знизився. За деякими культурами рентабельність виробництва знаходиться на межі прибутковості. З метою підтримки бізнесу, на період воєнного стану урядом введено тимчасовий механізм оподаткування суб'єктів підприємницької діяльності. А саме, для підприємств з обсягом доходу до 10 млрд грн., незалежно від кількості працівників, передбачено можливість переходу на єдину систему оподаткування в розмірі 2% від доходу (замість 18% прибуткового податку). Окрім того, протягом періоду воєнного стану, не застосовується ПДВ з операцій на території України. Зазначимо, що на час дії воєнного стану скасовуються податкові перевірки, не нараховується пеня за порушення податкового законодавства, а нарахована пеня – підлягає скасуванню[3].

Висновки. Незважаючи на труднощі ведення аграрного підприємництва в умовах воєнного стану, аграрії намагаються якісно здійснювати господарську діяльність, оскільки від них залежить продовольча безпека як рідної країни, так і світу.

Бібліографічний список

1. Г. Дзяб'як. Підсумки року війни: як змінилась структура посівів, основні виклики та висновки. *GrowHow*. Режим доступу: <https://www.growhow.in.ua/pidsumky-roku-viyny-iak-zminylasia-struktura-posiviv-osnovni-vyklyky-ta-vysnovky/>
2. Ю. Кернасюк. Агробізнес під час війни: підсумки і перспективи. *Агробізнес сьогодні*. Режим доступу: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/26077-ahrobiznes-pid-chas-viiny-pidsumky-i-perspektyvy.html>
3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану: Закон України від 03.03.2022 р. №2118-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20#text>

Костенко А.

*студент 3 курсу факультету управління,
економіки та права*

Науковий керівник: Лисюк О.

*к.е.н., доцент кафедри підприємництва,
торгівлі та біржової діяльності
Львівський національний університет
природокористування*

УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ВИКОРИСТАННЯ ПЕРСОНАЛУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Вступ. На сьогодні, в процесі формування ринкових умов господарювання, питанням управління персоналом сільськогосподарських підприємств приділялось вкрай мало уваги, тому цей процес став некерованим та неконтрольованим, що мало згубний вплив на формування кадрів у сільському господарстві загалом. Тому ця проблема вимагає уваги, як з боку самих сільськогосподарських підприємств, так і з боку державних органів влади.

Результати дослідження. Кваліфіковані фахівці аграрного сектору економіки є одним з вирішальних факторів досягнення високих показників ефективного господарювання. Зокрема, у Львівській області у 2021 р. налічується близько 924 сільськогосподарських підприємств, при цьому на одне

господарство припадає близько 12 фахівців з неповною, базовою та повною вищою освітою.

У Львівській області освітній рівень найманих працівників у підприємствах АПК є нижчим порівняно з іншими видами економічної діяльності (табл. 1). Однак варто зазначити, що аналізуючи освітній рівень зайнятих працівників у сільському господарстві в динаміці має тенденцію до зростання.

Таблиця 1. - Розподіл найманих працівників за видами економічної діяльності у Львівській області, 2021 р.

Вид економічної діяльності	Кількість штатних працівників, осіб	З них мають вищу освіту за освітніми рівнями			
		неповна та базова вища		повна вища	
		осіб	%	осіб	%
Всього	474083	76395	25,0	61630	20,1
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	11279	6349	12,7	2497	10,0
Фінансова діяльність	8038	1486	34,3	2085	48,1
Державне управління	23636	6119	32,8	9340	50,1
Освіта	95448	10517	20,5	24311	47,5
Промисловість	114538	16003	20,4	7977	10,2

Варто зазначити, що при формуванні персоналу агропідприємств потрібно врахувати саму специфіку сільськогосподарського виробництва: природно-кліматичні фактори. Доволі важко оцінити професійну підготовку працівників, профпридатність фахівців-аграріїв за незначний проміжок часу, адже виробничий цикл в сільському господарстві – тривалий період, на що можуть впливати погодні умови, різні погодні катаклізми, особливості розвитку живих організмів (рослинний, тваринний світ), дана особливість може виправдати некваліфікованих працівників або навпаки.

Науковці виділяють два основних підходи при побудові процесу підбору працівників – інтуїтивний та критеріальний. Вважають, що основним підходом є критеріальний, який повинен домінувати при підборі кадрів та формуванні кадрової політики організації. Не брати до уваги інтуїтивний підхід взагалі, також помилково, оскільки враховується соціальна складова людини. Інтуїтивний підхід часто враховується при прийнятті управлінських рішень, близько 65% рішень приймається саме таким чином та лише 22% – це раціональні рішення з використанням логіки.

Для оцінки ефективності діяльності персоналу науковці рекомендують використовувати комплексний підхід, який враховує економічні, соціологічні,

психологічні та інші фактори. Методами виявлення даних факторів використовують аналіз, оцінка стану кадрового потенціалу.

Для оцінки ефективності діяльності персоналу науковці рекомендують використовувати і метод порівняльної комплексної рейтингової оцінки за такими напрямками: продуктивність праці, підготовка кадрів, професійно-кваліфікаційний рівень персоналу, резерв кадрового потенціалу. При цьому використовується перелік показників, які охоплюють виробничо-господарську, фінансову та інші види діяльності.

Висновки. Провівши дослідження, для оцінки персоналу ми пропонуємо враховувати не лише економічні показники, але і організаційну культуру підприємства. Оскільки продуктивність праці залежить не лише від особистості, але і від взаємозв'язків у колективі.

Таблиця 2 - Складові проведення аналізу ефективності персоналу

Напрямок аналізу	Методика аналізу	Використання результатів аналізу
Динаміка кількісних і якісних характеристик кадрового потенціалу	Порівняння показників за окремими складовими кадрового потенціалу в звітному і попередніх періодах	Оцінка результативності проведених заходів щодо зміни характеристик кадрового потенціалу
Відповідність фактичного рівня кадрового потенціалу необхідному	За показниками, які плануються шляхом порівняння фактичної і планової величини показника. Порівняння необхідного рівня показника і фактичного (наприклад, середнього розряду робіт і середнього розряду робітників)	Управлінські рішення щодо коригування кадрової політики з метою зміни кадрового потенціалу в потрібному напрямі
Рівень використання кадрового потенціалу	Порівняння фактичної величини показника з потенційною можливою	Заходи щодо більш повного використання можливостей працівників

Отже, управління персоналом є системою взаємозв'язаних організаційно-економічних і соціальних заходів по створенню умов для нормального функціонування, розвитку і ефективного використання потенціалу робочої сили

на рівні організації. Ефективність роботи будь-якого підприємства напряду залежить від розвитку персоналу.

Бібліографічний список

1. Балабанова Л. В. Управління персоналом: навч. посіб. Донецьк: ДонДУЕТ, 2018. 471 с.
2. Бойко Е. В. Мотивація трудової діяльності: соціально-економічні аспекти. *Економіка: проблеми теорії і практики: зб. наук. праць*. Дніпропетровськ: ДНУ, 2012. Вип.166. С. 131.
3. Ведернікова О. М., Несміла С. П. Мотивація як складова ефективного управління персоналом організації. *Наука і економіка: Вісник ХЕУ*, 2017. № 3. С. 38.
4. Ключан В.В. Особливості формування кад-рового потенціалу сільськогосподарських підприємств. *Агросвіт*. 2016. №4. С. 35-38.

Рибка С.

*студентка 2 курсу факультету управління,
економіки та права*

Науковий керівник: Крупа В.

*к.е.н., доцент кафедри підприємництва,
торгівлі та біржової діяльності
Львівський національний університет
природокористування*

ЧИННИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УСПІХУ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Вступ. Інновації - це один з найважливіших елементів розвитку сучасного бізнесу, оскільки вони дозволяють підприємствам залишатися конкурентоспроможними на ринку. Сьогодні інновації стали ключовим фактором успіху будь-якого підприємства, особливо в умовах постійних змін технологій та ринкових умов. Сучасна конкурентна боротьба ведеться не стільки за володіння фінансовими ресурсами чи матеріальними цінностями, а за здатність розробляти та реалізувати інновації та технології. Тому, у сучасному бізнес-середовищі чітко виокремився новий тип господарської діяльності – інноваційне підприємництво. Водночас, на відміну від традиційного бізнесу цей тип господарської діяльності характеризується низкою організаційних особливостей, методів фінансування, високим рівнем невизначеності та ризику. Це зумовлює необхідність визначення чинників успіху.

Результати дослідження. Інноваційним підприємництвом називається підприємницька діяльність, яка спрямовується на створення нових продуктів, технологій та послуг та супроводжується формуванням відповідних методів організації й управління [1]. Відповідно, інноваційне підприємство - це компанія, яка зосереджується на розвитку та впровадженні нових ідей, технологій та продуктів. Інноваційні підприємства мають можливість виходити за межі традиційних ринків, шукати нові шляхи розвитку і досягати значного успіху.

Сучасні умови ведення інноваційної діяльності ставлять перед її ініціаторами завдання організації безперервного процесу нарощування конкурентних переваг у всіх напрямках ресурсного забезпечення впровадження нововведень. Їх головним джерелом на сьогодні є так звані нематеріальні активи і, перш за все, людські ресурси, професіоналізм і знання, як упорядкована специфічна сфера, яка націлена на вирішення певних завдань впровадження інновацій [2].

Проведені нами дослідження дозволили виокремити низку чинників успіху інноваційного підприємництва.

1) Першим і одним з найважливіших чинників успіху в сучасних умовах є *лідерство*, яке повинно демонструвати топ-менеджмент інноваційної компанії. Лідерство полягає в створенні відповідної культури, яка сприяє інноваціям. Це означає, що керівництво повинно створити стимули для працівників, які стимулюватимуть їх до інноваційних дій. Важливо, щоб підприємство було на передовій в своїй галузі та мало досвід і знання щодо нових технологій та потреб споживачів. Це дасть можливість підприємству зайняти сильну позицію на ринку.

2) Другий ключовий чинник успіху - це *здатність підприємства швидко адаптуватися до змін на ринку*. Для цього потрібно виробляти продукти або послуги, які задовольняють потреби клієнтів. Крім того, підприємство повинно вміти змінювати свої бізнес-процеси та стратегії відповідно до змін у ринкових умовах.

3) *Наявність ефективної стратегії*. Успішні інноваційні підприємства мають чітку стратегію, яка дозволяє їм керувати ризиками та використовувати можливості на ринку. Важливою складовою стратегії є вивчення ринку та конкурентів, оцінка потенційного попиту на продукт та здатність відповісти на цей попит.

4) *Налагоджена система управління інноваційними процесами*. Вона повинна бути розроблена таким чином, щоб забезпечити ефективне впровадження інновацій. Для цього необхідно відповісти на питання, якими будуть метрики успіху, які будуть використовуватися для вимірювання ефективності інноваційних процесів.

5) *Культура інноваційності в компанії*. Для створення інноваційного підприємства важливо мати культуру, що сприяє інноваційності. Компанія повинна створити середовище, що сприяє створенню ідей, обміну знаннями, стимулюванню нових ідей

б) *Здатність підприємства залучати таланти та експертів відповідного профілю.* Інновації не можуть існувати без талановитих працівників та експертів, які мають відповідні знання та навички для розробки та впровадження нових ідей.

7) *Налагоджена система залучення та утримання талановитих співробітників.* Для забезпечення успіху інноваційного підприємства необхідно мати команду кваліфікованих спеціалістів, які готові працювати в інноваційному середовищі. Тому важливо забезпечити комфортні умови праці, можливість професійного зростання та відповідну систему мотивації.

8) *Команда.* Наявність команди, яка складається з експертів у своїй галузі та креативних професіоналів, є ключовим чинником успіху інноваційного підприємства. Команда повинна мати багатий досвід у своїй галузі та вміти працювати разом для досягнення загальної мети.

9) *Ринок.* Важливо мати добре зрозуміти ринок та його потреби. Інноваційне підприємство повинно здійснювати маркетингові дослідження, щоб знайти ринкову нішу та визначити, які продукти чи послуги будуть популярні на ринку.

10) *Фінансування* - для розробки та впровадження нових ідей потрібні значні інвестиції. Інноваційне підприємство повинно мати доступ до фінансування, наприклад, з боку інвесторів або фондів підтримки інновацій.

11) *Партнерство* - співпраця з іншими підприємствами та організаціями може допомогти в розвитку та впровадженні нових ідей. Інноваційне підприємство повинно знаходити партнерів, які можуть допомогти у здійсненні їхньої місії.

Висновки. Створення сприятливих умов для активізації інноваційного підприємництва з урахуванням виокремлених нами чинників має стати пріоритетним напрямом економічного розвитку України на сучасному етапі. За рахунок впроваджених інновацій посиляться конкурентні переваги вітчизняних підприємств, не тільки на внутрішньому, а й зовнішніх, ринках, будуть залучені до країни іноземні інвестиції. Це дозволить прискорити темп розвитку інноваційного підприємництва, становлення інноваційної інфраструктури, створення стартапів, підвищити привабливість інноваційного бізнесу та мінімізувати його ризики.

Бібліографічний список

1. Давидовська Г.І. Сутність сучасного інноваційного підприємництва. 2021: II Міжнародна науково-практична конференція «Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи» URL: <http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/231794>
2. Підкамінний І.М., Ціпуринда В.С. Системні фактори впливу на інноваційний розвиток підприємства. *Ефективна економіка*. 2011. №3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=480>

Кузьма А.

*студент 5 курсу факультету управління,
економіки та права*

Науковий керівник: Лисюк О.

*к.е.н., доцент кафедри підприємництва,
торгівлі та біржової діяльності*

*Львівський національний університет
природокористування*

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Вступ. Сільськогосподарське підприємство – це, в першу чергу, колектив людей, озброєних засобами виробництва, який завдяки своїй праці виробляє сільськогосподарську продукцію, для потреб суспільства, забезпечуючи продовольчу безпеку держави. Це первинна і головна ланка народногосподарського комплексу. Як добре відомо, будь-яке виробництво потребує певного набору ресурсів (чинників), необхідних для забезпечення процесу виготовлення товару.

Кожне підприємство має свій особливий набір чинників виробництва, якість і співвідношення між якими можуть змінюватися у часі, тому з метою забезпечення належного розвитку господарюючому суб'єкту доводиться перманентно вирішувати завдання з пошуку найоптимальнішого способу їх поєднання і використання.

Результати дослідження. Функціонування галузі виробництва сільськогосподарської продукції у цілому неможливе без рослинництва, яке є основою діяльності усього агропромислового комплексу країни. Таким чином, вивчення питання підвищення ефективності цієї важливої складової аграрного сектора економіки України є запорукою для успішного пошуку найважливіших напрямів підвищення ефективності виробництва продукції рослинництва, одним з яких є зниження собівартості її виробництва.

Основними шляхами зниження собівартості продукції рослинництва є:

- впровадження у виробництво кращих сортів і дотримання всіх агротехнічних заходів;
- поліпшення земельних угідь шляхом меліорації, боротьби з ерозією, вапнування (гіпсування);
- введення нових прогресивних систем обробітку ґрунту, дотримання науково-обґрунтованих сівозмін і передових технологій виробництва;
- інтенсифікація виробництва;
- зниження матеріаломісткості і трудомісткості продукції;

Підвищити врожайність сільськогосподарських культур можна шляхом дотримання агротехнічних умов. Особливу увагу приділяють сортооновленню, хімізації, меліорації, комплексній механізації та автоматизації виробничих процесів тощо.

Завдяки поліпшенню селекційно-насінницької роботи можна забезпечити приріст урожаю окремих культур на 20 %.

Важливе значення для підвищення рівня ефективності виробництва продукції рослинництва має удосконалення організації виробничих процесів. Основними заходами тут є: ліквідація простоїв техніки; зменшення витрат робочого часу; холостих переїздів транспортних засобів; обов'язкове виконання вимог технології виробництва; зміцнення виробничої та трудової дисципліни.

Підвищення результативності використання робочого часу забезпечується завдяки науковій організації праці: раціонального поєднання робочої сили та засобів виробництва, встановлення ефективних режимів праці та експлуатації техніки тощо.

Досить високою є ефективність застосування засобів захисту рослин. Останнім часом велику увагу приділяють біологічним методам захисту, які не тільки зберігають урожай, але й не знижують його якості.

Виростити високі врожаї, забезпечити рекомендований комплекс агротехнічних заходів з урахуванням зональних умов і біологічних особливостей сорту допомагає комплексна механізація виробничих процесів у рослинництві. Вона забезпечує виконання всіх робіт у найкращі стислі строки, що, з одного боку, підвищує біологічний урожай, а з другого – скорочує його втрати при збиранні, доочищенні, транспортуванні.

Зміцнення матеріально-технічної бази дає змогу запровадити передові індустриальні та інтенсивні технології вирощування сільськогосподарських культур, що забезпечує збільшення виробництва продукції при підвищенні окупності витрат.

Істотним резервом збільшення обсягу продукції є запобігання її втратам. Причини втрат різні: обсіпання зерна через розтягування строків обмолоту чи вибір невдалого способу збирання, недосконалість збиральної техніки; поганий стан транспортних засобів, доріг, місць доочищення і зберігання сільськогосподарської продукції тощо.

Актуальним завданням сільськогосподарського виробництва є підвищення якості продукції. Цього можна досягти: виведенням нових сортів сільськогосподарських культур; застосуванням добрив у правильних співвідношеннях, збільшенням питомої ваги внесення органічних добрив; ширшим застосуванням біологічних методів захисту рослин; дотриманням агротехнічних заходів при обробці ґрунту і догляду за посівами; удосконаленням машин і обладнання для збирання і доробки сільськогосподарської продукції; впровадженням прогресивних способів товарної обробки і транспортування продукції (розширення безтарних перевезень сипких вантажів, контейнерних перевезень, застосування спеціального транспорту,

поліпшення шляхів і внутрішньогосподарських доріг тощо); збільшенням потужностей з первинної переробки і належного зберігання сільськогосподарської продукції; застосуванням ефективних систем матеріального стимулювання за підвищення якості продукції.

Висновки. Таким чином, основні резерви збільшення виробництва рослинницької продукції та поліпшення її якості полягають у докорінному поліпшенні якості земельних угідь на основі комплексу меліоративних заходів, збільшення норм внесення добрив і доведення їх до оптимального рівня; своєчасному застосуванні засобів захисту рослин; комплексній механізації всіх галузей рослинництва з метою забезпечення своєчасного і високоякісного виконання комплексу робіт; впровадженні високоврожайних районованих сортів сільськогосподарських культур, які б відповідали інтенсивним методам їх вирощування; застосуванні ефективних форм організації та оплати праці; найповнішому і найефективнішому використанні виробничого потенціалу обслуговуючих підприємств і організацій АПК; запобіганні втратам на всіх етапах проходження сільськогосподарської продукції.

Особливість інтенсифікації сільськогосподарського виробництва полягає в тому, що технічне вдосконалення засобів і предметів праці виявляються не прямо, а через функціонування землі. Інтенсифікація землеробства базується на тій особливості землі як засобу виробництва, що її родючість при правильному використанні підвищується, забезпечуючи зростання врожайності сільськогосподарських культур.

Як економічний процес інтенсифікація сільського господарства відображує одну з важливих закономірностей його розвитку – збільшення витрат засобів виробництва на одиницю земельної площі, що супроводжується науковими, технічними і організаційно-економічними заходами вдосконалення виробництва та підвищенням ефективності сільськогосподарських підприємств.

Бібліографічний список

1. Андрійчук В.Г. Агропромислові формування нового типу в контексті стратегії розвитку вітчизняного сільського господарства. *Економіка АПК*. 2013. №1. С. 3 – 15.
2. Економіка та організація підприємницької діяльності: навч. посіб. / За заг. ред. д.е.н. Н.В. Сментини. К: ФОП Гуляєва В.М., 2019. – 320 с.
3. Прохорова В.В., Давидова О.Ю. Організація виробництва: навч. посібник. Х.: Вид-во Іванченка І.С. 2018. 275 с. URL: <http://ктеп.kiev.ua/wp-content/uploads/2019/12/Organizacziya-virobnicztva-Prohorov-V.-V.pdf> (дата звернення: 05.03.2023).
4. Сутність і функції підприємства. URL: <http://moodle.nati.org.ua/mod/book/view.php?id=16204> (дата звернення: 03.03.2023).

РОЗДІЛ VI
ОРГАНІЗАЦІЯ МАРКЕТИНГОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
НАЦІОНАЛЬНИХ І МІЖНАРОДНИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА ІНСТИТУЦІЙ

Головкевич Ю.

студент 3 курсу факультету управління, економіки та права

Науковий керівник: Гаврилюк І.

к.е.н., в.о. доц. кафедри міжнародних економічних

відносин та маркетингу

Львівський національний університет

природокористування

МАРКЕТИНГОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРЕРОБНИХ
ПІДПРИЄМСТВ АПК

Вступ. Ринкова трансформація української економіки призвела до радикальних змін у зовнішньому середовищі діяльності національних підприємств. Треба враховувати стан аграрного сектора рішення для покращення економічної структури. Зрештою, зростання конкуренції та відкриття ринків пов'язані між собою у зв'язку з глобальною глобалізацією потреба в ефективній маркетинговій діяльності будь-якої країни лише зростає компанії, які прагнуть заповнити порожнечу на ринку, зміцнити свої позиції та збільшити обсяг продажів продуктів і отримувати прибутки. Ефективність виробничо-споживчої діяльності переробних підприємств галузь залежить від багатьох факторів, але найважливішим є використання стилю маркетингу управління. Головною метою виробництва є задоволення потреб споживачів.

Результати досліджень. Зростання вимог раціонального використання природних ресурсів людьми в цілому і залучати їх до виробничого процесу, особливо орієнтуючи розвиток сільського господарства на тимчасове несільськогосподарське покращити фінансові результати діяльності та задовольнити довгострокові потреби споживачів час Як зазначив В.В. Як зазначив Писаренко, повністю зосередитися на поточних потребах замовника неможливо забезпечити конкурентоспроможність компанії, оскільки ці майбутні потреби можуть редагувати [1, с. 96].

Тому маркетингова підтримка компанії повинна бути спрямована на збереження та постійне дотримання визначених цілей з наявними ресурсами та органічною взаємодією сировини, виробничі, логістичні та сервісні ланцюги, які в основному формуються маркетинговими інструментами управління [2].

Обробка комерціалізація стає однією з умов комплексного розвитку підприємств добре працює в новій економіці. Застосування маркетингу дозволяє

підприємства перебудувати виробничо-господарську діяльність відповідно до вимог ринку.

Маркетингову діяльність будь-якого підприємства, відповідно до її ролі у виробничому процесі, поділяють на дві частини: забезпечуючу та реалізуючу. Забезпечуюча частина передує процесу виробництва й полягає в забезпеченні підприємства необхідною для прийняття управлінських рішень інформацією. Продуктом, кінцевим результатом забезпечуючої частини маркетингу, є визначення того, що буде виробляти та представляти на ринку підприємство, для кого його товари призначені, за якою ціною, де, яким чином і на яких умовах вони будуть продаватися і як їх просувати на цільовий ринок, тобто формування маркетингової стратегії підприємства. Реалізуюча частина маркетингової діяльності фактично представляє собою маркетингову програму, за допомогою якої переробне підприємство реалізує вироблену продукцію.

Завдяки своєчасному збору та обробці інформація, отриманої із зовнішнього середовища, ми можемо формулювати правильну ціль маркетингової програми та пропонувати необхідні матеріальні ресурси; встановлювати і виявляти причини відхилень від планових показників та коректувати їх.

Ефективність діяльності підприємств переробної промисловості значною мірою залежить від цінних коливань на сировинні ресурси, які використовуються в процесі виробництва кінцевої продукції, оскільки в структурі собівартості від 50% до 80% складають витрати на закупівлю сільськогосподарської сировини. Складність маркетингу сільськогосподарської продукції пов'язана перш за все з тим, що ціни реалізації не залежать від окремого виробника. Коливання цін на сільськогосподарську продукцію протягом року досягають 20 %, створюючи умови невизначеності для виробника. Скорочення доходу від реалізації продукції лише на декілька відсотків може означати перетворення підприємства з прибуткового на збиткове. Це показує, наскільки важливими є рішення стосовно маркетингу [3, с. 13].

Отже, втілення засад інноваційно-орієнтованої маркетингової стратегії дасть змогу вітчизняним товаровиробникам підвищити безпеку продовольчих товарів і відповідно гармонізувати національну продукцію з міжнародними медико-біологічними вимогами і санітарними нормами якості, та, як наслідок, підвищити конкурентоспроможність на зовнішніх ринках збуту. Екологічне спрямування маркетингової стратегії на інноваційній основі забезпечить запровадження організації екологічнобезпечних процесів виробництва на підприємствах АПК, що, безсумнівно, матиме позитивний ефект на забезпечення високого рівня життєдіяльності та здоров'я людей. Та, врешті, впровадження інновацій у маркетингову діяльність (зокрема, подолання техніко-технологічного відставання від провідних країн світу та налагодження партнерських стосунків із ними) дасть змогу створити інвестиційно привабливе середовище в галузях АПК.

Висновки: Маркетингове забезпечення діяльності підприємств є одним із основних пріоритетів їх успішного розвитку. Розвиток маркетингу на підприємствах призведе до зростання економічної активності регіону, сприятиме забезпеченню зайнятості у багатьох споріднених секторах, наприклад, у оптовій та роздрібній торгівлі, туризмі та ін.

Отже, враховуючи тенденцію розвитку вітчизняних підприємств аграрного сектору економіки, особливо переробних підприємств агропромислового комплексу, та враховуючи нагальну потребу переорієнтації у напрямку творчого розвитку, на нашу думку, доцільно використовувати інноваційний підхід для формування маркетингової стратегії розвитку агропромислових підприємств.

Бібліографічний список

1. Дивнич А.В. Маркетингове забезпечення ефективного використання ріллі у сільськогосподарських підприємствах / А.В Дивнич // Наук. праці Полтавської держ. Аграр. академії. – Вип. 1 (4). – Т. 1. Економічні науки. – Полтава : ПДАА, 2012. – С. 95 – 101.
2. Кравчук І.А. Пріоритети і перспективи управління маркетингом підприємств із різними бізнесовими можливостями / І.А. Кравчук // Вісник Житомир. нац. Агроєкологіч. ун-ту: Науковотеоретич. зб. – 2011. – № 2 (29). – Т. 2. – С. 140 – 149.
3. Лісогор В.М. Основи моделювання маркетингової діяльності сільськогосподарських підприємств регіону. – К.: Кондор, 2007. – 208 с.

Вихопень Х.

студент 3 курсу факультету управління, економіки та права

Науковий керівник: Гаврилюк І.

*к.е.н., в.о. доц. кафедри міжнародних економічних відносин та маркетингу
Львівський національний університет природокористування*

МАРКЕТИНГОВЕ ПЛАНУВАННЯ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ КОМЕРЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Вступ. Актуальність даної теми полягає в тому, що на сучасному етапі розвитку планування корпоративної маркетингової діяльності має велике значення, оскільки сучасний світ характеризується динамічним розвитком техніки та технологій, швидкими змінами попиту, смаків і вимог споживачів, зовнішні чинники Високий ступінь невизначеності та різноманітність ризиків,

пов'язаних із плануванням маркетингової кампанії, враховуються як короткострокові, так і довгострокові наслідки рішень. Маркетингові плани включають аналіз навколишнього середовища та планування на випадок непередбачених ситуацій, полегшуючи процес адаптації до змін. Крім того, тема має велике практичне значення для багатьох суб'єктів господарювання в Україні, оскільки маркетинговий план є важливим чинником підвищення ефективності господарської діяльності компанії та є пріоритетом для ефективної роботи та подальшого розвитку.

Сьогоднішні на цю тему є досить багато навчальної та наукової літератури. Процесами оптимального планування маркетингової діяльності займалися багато вітчизняних і зарубіжних дослідників, таких як Ф. Котлер, Г. Армстронг, Г. Багієв, Н. Надобенко, С. Колько та інші. Однак, незважаючи на значну кількість публікацій із цього питання, проблема планування маркетингової діяльності багатьох підприємств України в сучасних умовах досить актуальна, тому що саме планування є одним з основних факторів підвищення ефективності комерційної діяльності будь-якої компанії [2].

Майже кожна компанія для досягнення своїх цілей починає зі створення плану, в тому числі плану маркетингової кампанії. Таким чином, маркетинг – це організаційна функція, серія процесів, які створюють, збільшують і доставляють цінність клієнтам і керують відносинами з клієнтами на благо організації. Він спрямований на залучення нових клієнтів, забезпечуючи їм більш високу споживчу цінність, а також утримання існуючих клієнтів, повністю задовольняючи їхні потреби. Слід зазначити, що в сучасному економічному світі використання маркетингових інструментів у плануванні та просуванні товарів на ринку набуває загально визнаного значення. У країнах з розвинутою ринковою економікою маркетинговій сфері приділяється велика увага, оскільки неефективна маркетингова система фірми може привести не тільки до упущеної вигоди, а й до прямих збитків. На розвиток цього напряму підприємств вкладаються значні фінансові та кадрові кошти. Насамперед це пов'язано з тим, що підприємствам усіх країн доводиться діяти на ринку в умовах мінливого зовнішнього середовища, де їм протистоять багато негативних факторів. Дуже важливим при цьому є наявність повноцінної інформації, ефективне її оброблення, аналіз становища на ринках, прогнозування і планування діяльності на всіх рівнях.

Результати дослідження. Планування як процес розроблення плану – це безперервний пошук і використання нових шляхів і способів вдосконалення діяльності підприємства в постійно мінливих умовах ринкових відносин. Цілі планування спрямовані на зменшення підприємницького ризику. Особливе значення для організації підприємницької діяльності має маркетингове планування, яке являє собою важливий фактор підвищення ефективності її комерційної діяльності. Маркетингове планування – це управлінський процес створення і підтримки відповідності між цілями фірми та її можливостями в

процесі ринкової діяльності. Планувати маркетинг фірми – це значить розробляти чітку програму дій, яка дасть змогу керувати швидкістю, послідовністю і результатами змін з метою отримання бажаних результатів. Предметом маркетингового планування є вивчення можливостей використання в практичній діяльності маркетингових прогнозів, проектів програм і планів, методології та методики вирішення різних проблем маркетингового планування, а також організації його розроблення і здійснення. Об'єкт маркетингового планування – діяльність господарчих суб'єктів, структурних елементів економіки з позиції їхньої діяльності [1].

У системі маркетингового планування фірми стратегічний план є фундаментом для інших видів планування, оскільки визначає основний орієнтир розвитку підприємства. Планування являє собою безперервний процес узгодження діяльності підрозділів усередині фірми, з одного боку, а з іншого – фірми із суб'єктами зовнішнього середовища. Це дає змогу забезпечувати фірмі необхідну гнучкість та адаптивність до зовнішніх та внутрішніх змін і робить планування важливим інструментом підвищення ефективності діяльності.

Планування маркетингу має включати такі завдання, як:

1. Формування цілей підприємства та визначення шляхів їх досягнення (повернення капіталовкладень, отримання прибутку, вихід на новий ринок, збільшення частки підприємства на ринку, впровадження у виробництво нового товару тощо).

2. Формування організаційної структури маркетингу підприємства, визначення повноважень, відповідальності за реалізацію маркетингових заходів.

3. Аналіз ринку, попиту, конкуренції, поведінки споживачів тощо.

4. Розроблення та реалізація маркетингових програм щодо створення та освоєння нових засобів виробництва

5. Підготовка планів закупівель матеріально-технічних ресурсів

6. Формування виробничого плану.

7. Визначення відповідних стимулів (моральних і матеріальних) для працівників з метою досягнення поставлених цілей [3].

Підприємство, яке планує свою маркетингову діяльність, має низку переваг, таких як:

1. Чітке визначення цілей і стратегій розвитку підприємства.

2. Забезпечення кращої узгодженості в роботі.

3. Можливість визначення ефективності одержуваних результатів.

4. Уміння ефективно розподіляти ресурси для досягнення поставлених довгострокових цілей і вирішення найближчих завдань своєї діяльності. Це означає, що процес планування заходів має бути найважливішим, складним і відповідальним функціональним обов'язком менеджерів [4].

Висновки. Таким чином, кожна фірма має бути зацікавлена в ефективному плануванні маркетингу, тому що це є одним із найважливіших факторів підвищення ефективності її комерційної діяльності. Для цього їй потрібно знати

й аналізувати ринкові можливості, відбирати підходящі цільові ринки, розробляти ефективний комплекс маркетингу й успішно управляти ним. Важливо здійснювати таке маркетингове планування, яке допомагає координувати торговельну політику, правильно здійснювати тактику продажів і отримувати прибуток. Також необхідно удосконалювати служби маркетингу, розширювати і стимулювати їхню діяльність. План маркетингової діяльності підприємства повинен бути повним, диференційованим і детальним. Він має чітко збігатися зі всіма іншими заходами і діями підприємства. Це дає можливість постійно контролювати ситуацію і коригувати поточні цілі. Маркетингове планування відіграє дуже важливу роль у формуванні успіху діяльності фірми, тому маркетингові прийоми повинні активно використовуватися. Ігнорування цього важливого структурного елемента в сучасних умовах може привести до банкрутства або поглинання компанії.

Бібліографічний список.

1. Якимова І.М. Промисловий маркетинг. - К.: Знання, 2000. - 293с.
2. Аналіз підсумків роботи за 2007 р. - <http://www.industry.knu.ua>
3. Дивнич А.В. Маркетингове забезпечення ефективного використання ріллі у сільськогосподарських підприємствах / А.В Дивнич // Наук. праці Полтавської держ. Аграр. академії. – Вип. 1 (4). – Т. 1. Економічні науки. – Полтава : ПДАА, 2012. – С. 95 – 101.
4. Асель Генрі. Маркетинг: принципи та стратегія: Підручник. - М.: Інфра - М, 1999-804с.

Павлюк В.
студент 3 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Брух О.
*к.е.н., доцент кафедри міжнародних економічних відносин та маркетингу
Львівського національного університету природокористування*

ОСНОВНІ СКЛАДОВІ МАРКЕТИНГОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Вступ. Маркетингове забезпечення діяльності підприємства повинне спрямовуватися на підтримання постійної відповідності визначених цілей наявним ресурсам та органічній взаємодії сировинних, виробничих, логістичних, сервісних ланцюгів, яка, власне, і формується маркетинговими інструментами

управління. Дане твердження виокремлює загальні напрями маркетингового забезпечення підприємств. Звичайно, кожна галузь господарства, і сільського господарства в тому числі, має свої специфічні особливості виробництва та споживання.

Результати дослідження. Маркетингову діяльність будь-якого підприємства, відповідно до її ролі у виробничому процесі, поділяють на дві частини: забезпечуючу та реалізуючу.

Забезпечуюча частина передуює процесу виробництва й полягає в забезпеченні підприємства необхідною для прийняття управлінських рішень інформацією. Продуктом, кінцевим результатом забезпечуючої частини маркетингу, є визначення того, що буде виробляти та представляти на ринку підприємство, для кого ці товари призначені, за якою ціною, де, яким чином і на яких умовах вони будуть продаватися і як їх просувати на цільовий ринок, тобто формування маркетингової стратегії підприємства.

Реалізуюча частина маркетингової діяльності фактично представляє собою маркетингову програму, за допомогою якої організація реалізує вироблену продукцію. Початковим та пріоритетним етапом діяльності переробного підприємства є його забезпечення якісною сировиною за її недостатньої кількості на ринку.

Маркетингове забезпечення діяльності підприємства не є чіткою системою послідовної реалізації дій, це процес комплексного управління всіма сферами діяльності підприємства, що змінюються відповідно до основних умов та цілей функціонування підприємства. Проте основними незмінними елементами та напрями маркетингової діяльності залишаються: товар, ціна, просування та збут. Вибір пріоритетних регіонів збуту для переробних підприємств базується на постійному моніторингу тенденцій зовнішньої ринкової кон'юнктури, ринків сировини, споживчих товарів та потенційного споживчого попиту.

Маркетингова товарна політика є невід'ємною частиною єдиної маркетингової політики компанії, спрямованої на орієнтацію виробництва та реагування на потреби і запити споживачів.

Успішна товарна політика одна з головних умов ефективної діяльності переробного підприємства за рахунок посилення його конкурентних позицій на ринку.

Маркетингова товарна політика повинна виконувати певні завдання, головними з них є [2]:

- Розробка та управління оптимальним асортиментом продукції.
- Розробляти та виробляти продукцію, що відповідає потребам ринку.
- Визначати та підвищувати конкурентоспроможність продукції, та підтримувати її на належному рівні.
- Розробляти та впроваджувати продуктові стратегії та ін.

У формуванні маркетингових стратегій підприємств необхідно враховувати низку вимог: забезпечення населення якісними та доступними за ціною

продуктами, їх екологічність, збереження природного середовища, мінімізація кількості неякісних продовольчих товарів у торгівельній мережі та впровадження інновацій у процеси планування та реалізації маркетингових заходів.

Висновки. Маркетингова діяльність має систематичний, циклічний характер, ґрунтується на постійному зборі та аналізі ринкової інформації, адаптації плану маркетингу до змін у маркетинговому середовищі та контролі за рівнем досягнення визначеної мети.

Бібліографічний список

1. Дивнич А.В. Маркетингове забезпечення ефективного використання ріллі у сільськогосподарських підприємствах. *Наук. праці Полтавської держ. Аграр. академії*. 2012. Вип. 1 (4). Т. 1. С. 95 – 101.

2. Кравчук І.А. Пріоритети і перспективи управління маркетингом підприємств із різними бізнесовими можливостями. *Вісник Житомир. нац. Агроєкологіч. ун-ту: Науково-теоретич. зб.* 2019. № 2 (29). Т. 2. С. 140 – 149.

3. Лісогор В.М. Основи моделювання маркетингової діяльності сільськогосподарських підприємств регіону: підручник. Київ. 2007. 208 с.

4. Окландер М.А., Чукурна О.П. Маркетингова товарна політика: підручник. Київ: «Центр учбової літератури», 2020. 284 с.

5. Сенишин О. С., Кривешко О. В. Маркетинг : навч. посібник. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2020. 347 с.

Лукашук Я.

студентка 3 курсу факультету управління, економіки та права

Науковий керівник: Брух О.

к.е.н., доцент кафедри міжнародних економічних відносин та маркетингу

Львівського національного університету природокористування

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ БРЕНДУ В РИНКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Вступ. Усім відоме слово «бренд», яке не є таким простим як здається на перший погляд. Ми чи не щодня чуємо про нього, використовуємо у власних розмовах та зустрічаємо на вулицях свого міста.

Результати дослідження. Щоб зрозуміти сутність слова «бренд» звернемося до пошукового сервісу «Google», а також навчальної та наукової літератури та проаналізуємо наведені визначення. Серед сотень визначень,

хочемо виокремити наступне: «Бренд – це комплекс емоцій, асоціацій, почуттів, цінностей історії в голові людини, до цього неможливо доторкнутися. Спрощено – емоції та відчуття. Люди готові переплатити за продукт, просто через те що він викликає у них певну емоцію» [3].

Направду, розвинутий бренд, про який говорять у суспільстві, який вже має асоціації та свою репутацію більш вагомий в очах споживача. Він дозволяє підприємству підвищувати свою конкурентоспроможність, вирізняє серед інших на ринку. Створення та становлення бренду є складним та водночас непередбачуваним. У своїй книзі Філіп Котлер пише: «Парадоксально, але для створення бренду потрібно щось більше, ніж брендинг. Сьогодні клієнти наділені такими повноваженнями, як ніколи раніше. Це кінець середніх брендів. Виживуть лише ті, хто максимізує задоволення, незалежно від того, чи пропонують вони надзвичайно низькі ціни, чи корисний досвід, чи послуги, чи вигоди [1]». Засновники та керівники підприємств розуміють, що потрібно використовувати та розвивати бренд для максимізації прибутку. Загалом, це є найкоштовніший актив кожної фірми і якщо його ефективно використовувати, можна забезпечити швидкий економічний ріст.

Бренд несе споживчу цінність не лише для компанії, а й для споживача, яку формують шість чинників:

1. Досвід використання.
2. Сила переконання.
3. Уявлення користувача.
4. Зовнішній аспект.
5. Ім'я та репутація виробника.
6. Емоційні підстави.

Звісно, адже якщо за певний проміжок часу продукт торговельної марки зарекомендував себе як надійний, про нього ходять хороші відгуки від різних незалежних експертів, він підкріплений престижним та успішним образом, дизайном – споживач рано чи пізно дізнається про нього та захоче придбати та спробувати.

Щоб створити власний бренд потрібно якісно пройти кожен з етапів:

- 1) Продумати концепцію продукту чи послуги, визначити цільову аудиторію, його актуальність на сучасному ринку.
- 2) Проаналізувати потреби споживачів, а також пропозиції потенційних конкурентів.
- 3) Брендінг. Створити ту саму основу, яка у майбутньому працюватиме на вас.
- 4) Ідентифікувати бренд.
- 5) Сформувати усі потрібні документи (brandbook, brand marketing guidelines, brand design guidelines).
- 6) Стратегічне планування виведення бренду на ринок.
- 7) Побудувати комунікації зі споживачами та послідовниками.

Щоб сформувати якісний бренд потрібно врахувати наступні складові:

- Сутність бренда – головна ідея.
- Драйвер – те, що спонукає споживача купувати той чи інший продукт.
- Місія – керуюча мета, яка позиціонує бренд та виводить його на соціальний рівень.
- Легенда – стосується лише тих торговельних марок, чиє виникнення описане різними вигаданими історіями.
- Відмінності – те, що виокремлює бренд серед інших.
- Позиціонування – саме позиціонування формує думку та уявлення споживача, чітко показує якості та відмінності. Спрямоване на те, щоб закластися у пам'яті споживача.
- Характер – поведінка бренду у складних та ключових ситуаціях, комунікації та взаємодії зі споживачами.
- Причини довіри – емоційне та раціональне підґрунтя, завдяки якому споживач довіряє бренду.

Висновки. Якщо дотримуватись усіх етапів, урахувати складові та розуміти чинники можна сформувати сильний та ефективний бренд, завдяки якому підприємство зможе максимізувати свій прибуток.

Бібліографічний список

1. Котлер Ф., Армстронг Г., Вонг В., Сондерс Дж. Основи маркетингу: Пер. з англ. К.: Видавничий дім «ІнЮре», 2016. 944 с.
2. Кендюхов О. В., Файвіщенко Д. С. Оцінювання ефективності бренд-менеджменту на основі бенчмаркінгу. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. №11(137). С. 131-137
3. FMCG Marketing branding survey, 2008; McKinsey analysis [Електронний ресурс] Режим доступу: www.mckinseyquarterly.com
4. Що таке Бренд та навіщо потрібні бренди, 2021. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://aboutmarketing.info/internet-marketynh/shcho-take-brend-ta-navishcho-potribni-brendy/>
5. Брендинг, 2022. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://posibniki.com.ua/post-branding-sutnist-brenda>

Гринюк В. О.

Науковий керівник: к.е.н., доц. Хірівський Р.П.
Львівський національний університет
природокористування

ОСОБЛИВОСТІ ТА ВІДМІННОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ТА СПОЖИВЧОГО МАРКЕТИНГУ

Важливим моментом у плануванні маркетингових комунікацій стає розуміння того, хто саме буде клієнтом компанії. Відповідь на вказане питання багато у чому визначається комунікативною стратегією маркетингових комунікацій. На даний час фахівці виділяють наступні основні моделі ринків:

B2B (business-to-business, чи бізнес-для бізнесу) - це діловий ринок, котрий утворюють «компанії, котрі придбавають товари та послуги, використовувані для виробництва продукції, котра потім продається, здається у оренду, поставляється іншим користувачам» [1]. Іншими словами, коли суб'єктами процесів продажу та купівлі виступають комерційні структури. До переліку основних галузей ділового ринку зазвичай відносять наступні: сільське, лісове й рибне господарство, машинобудування, гірничодобувну та оброблювальну промисловість, будівництво, транспорт та зв'язок, комунальне господарство, банківську, фінансову й страхову справу та сферу послуг.

B2C (business-to-consumer, чи бізнес для споживача) є споживчим ринком, котрий утворюють компанії, котрі пропонують товари та послуги для кінцевих споживачів. У цьому випадку у якості продавця виступає юридична особа, а покупець - приватна (тобто - фізична) особа. Прикладом вказаних товарів та послуг можуть бути: побутова техніка, авіаподорожі й ін.

B2A (business-to-administration, або бізнес між приватними компаніями і державою). Іноді ця модель може називатися **B2G (business-to-government)**. Це область взаємодії, коли сторонами бізнес-стосунків виступають юридичні особи (підприємства, організації) з одного боку і державні установи з іншого. Ці взаємовідносини включають ділові зв'язки комерційних структур з урядовими організаціями, починаючи від місцевої влади і закінчуючи міжнародними організаціями. Наприклад: будь-які державні замовлення представникам великого бізнесу, угоди між державними установами і приватним бізнесом у вигляді державних замовлень, закупівель, що проводяться у формі тендерів.

C2C (consumer-to-consumer, або споживач-споживач) - бізнес для взаємодії між різними приватними(фізичними) особами. Це можуть бути: електронні аукціони, на якому одні приватні особи можуть виставляти на продаж товари і предмети, призначені для купівлі іншими приватними особами, будь-яка електронна дошка оголошень або газета приватних оголошень.

C2A (consumer - to - administration або споживач-адміністрація) - бізнес,

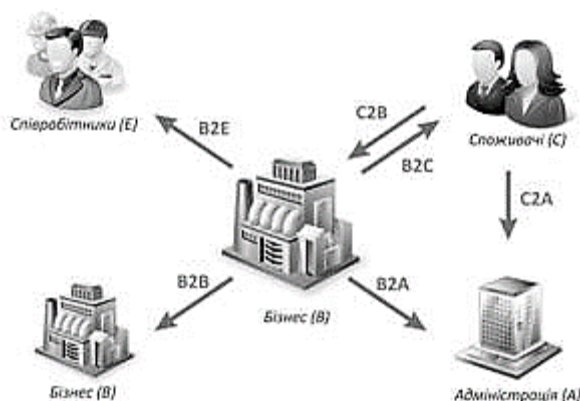

побудований на взаємовідносинах громадян і державних служб. Це область взаємодії між споживачами товарів і послуг і органами, що управляють. Наприклад: захист прав споживача. Вважається, що за допомогою подібної моделі можна розширити взаємодію між громадянами і держслужбою.

C2B (consumer - to - business, або споживач-бізнес) - обробка цінкових заявок, по яких споживачі хотіли б придбати товари і послуги. Це специфічні сайти-каталоги, на яких продавці виставляють свої товари, при цьому відвідувачі залишають заявку на придбання товарів за ціною не вище за таку-то, доступну усім зареєстрованим юридичним особам. Якщо продавець знаходить для себе прийнятною цю ціну, він зв'язується з покупцем і здійснюється угода.

B2E (business-to-employee, бізнес-співробітник). Взаємодія між працедавцем і співробітниками. Наприклад, частина «внутрішнього PR», схема інформаційного обслуговування співробітників для забезпечення ефективної роботи підприємства або внутрішньокорпоративна система електронного бізнесу, що дозволяє організувати роботу персоналу компанії і вести спільну бізнес-діяльність співробітників, окремих структур або підрозділів.

Схематично взаємодії на ринку зображені на рисунку 1.

Рис. 1. Взаємозв'язок моделей ринків*

Розроблено на підставі [1]

Основними моделями прийнято вважати B2B і B2C. Усі інші моделі є похідними від основних моделей. Іноді зустрічаються змішані моделі, коли компанії прагнуть використати декілька бізнес-моделей одночасно для диверсифікації діяльності і підвищення тим самим її стійкості до коливань ринку.

З точки зору маркетингової діяльності, існують відмінності між вимогами, що пред'являються до маркетингу промислових товарів, і, наприклад, до маркетингу споживчих товарів. У статті детально зупинимося на розгляді питань в моделі для B2B, адже саме на такому ринку функціонують клієнти машинобудівних підприємств.

Щодо відмінності ділового ринку (B2B) від споживчого, Ж.-Ж. Ламбен, виділяє: виробничий характер попиту, «характеристики організаційного споживача і характеристики промислового товару або послуги» [2].

1) Виробничий характер попиту. Попит на ринку B2B має виробничий характер. Це означає, попит на промислові товари і послуги «залежить від попиту на споживчі товари і послуги. Сировина, деталі і складальні вузли стають складником кінцевого продукту клієнта, тому попит на них безпосередньо визначається попитом на продукт промислового клієнта. Не так очевидно, але так же справедливо, що попит на капітальне устаткування, товари для техобслуговування і ремонту і на послуги різного роду також визначаються попитом на продукцію клієнтів промислового продавця» [2]. Також існують товари і послуги, необхідні організації у виробничому процесі. Так, наприклад, транспортна логістика є важливою ланкою в ланцюжку постачань - необхідним для безперебійного функціонування організації.

2) Організаційний споживач. Фірма, що функціонує на ринку B2B, має справу з багатьма споживачами. На кожному рівні ланцюжка постачань споживач має колегіальну структуру: їх ролі і функції різні, а також вони мають різну компетенцію і мотивацію. професійний, технічно грамотний покупець, в обов'язки якого входить наслідування політики закупівель компанії, дотримання певних обмежень і вимог. Причому, «чим вище рівень технічних знань фахівця із закупівель, що дозволяє йому оцінити інформацію про пропонування товар або послугу, тим ефективнішою виявиться купівля» [3]. Отже, потрібне уявлення розгорнутої інформації про товар або послугу, важливі характеристики продукту і його переваги.

3) Характеристика товару. Споживач, як правило, точно знає, що саме йому потрібно. При цьому промислові товари або послуги, що використовуються у виробничому процесі, мають стратегічне значення для фірми. Тому перед тим, як придбати бажаний товар або послугу, складаються детальні специфікації, що залишають мало місця для «маневрування» постачальникові.

Висновки. Ключова різниця у методах купівлі товарів чи послуг індивідуального застосування та промислового призначення полягає у тому, що перші одержуються без консультації із іншими людьми (можливо - у колі сім'ї), а другі - переважно у результаті тривалого та колективного обговорення, причому - на усіх рівнях управлінської структури корпорації.

При закупівлі товарів та послуг індивідуального використання величезну та, часто, вирішальну роль відіграє емоційна складова дій покупця на підставі не лише логіки, але й враження. Продукти виробничо-технічного призначення, навпаки, одержуються при мінімальному впливі емоцій на рішення відносно закупівлі. Зазвичай у процесі ухвалення цих рішення беруть участь декілька чоловік - інженерів, конструкторів, технологів, виробничих майстрів, виконробів, механіків, головних фахівців, фахівців служби матеріально-технічного постачання й ін. Остаточне рішення приймають керівники на рівні

заступника генерального директора (секторів економіки, фінансів, матеріально-технічного забезпечення чи головним інженером), а деколи - генеральним директором підприємства. Саме тому основою ефективних МК промислового призначення є здатність дійти до вищих осіб, котрі приймають рішення про купівлі.

Джерела використаної літератури:

1. Балабанова Л.В. Маркетинг: Підручник. Вид. 3-тє, переробл. і доповн. К.: КНЕУ, 2011. 543 с.
2. Беквитт Г. Продаючи невидиме. Керівництво з сучасного маркетингу послуг ; пер. Сергій Івахненків. КСД, 2018. 192 с.
3. Войчак А.В. Маркетинговий менеджмент: Підручник. К.: КНЕУ, 2009. – 328 с.

***Щерба І.**
Студентка 2 курсу факультету управління економіки та права
Науковий керівник: Булик О.
Доцент кафедри міжнародних відносин та маркетингу
Львівський національний університет природокористування*

ОСОБЛИВОСТІ ТАРГЕТОВАНОЇ РЕКЛАМИ

Вступ. Останнім часом соціальні мережі стали дуже популярними, а таргетована реклама набирає все більші оберти. Вона дозволяє виділити необхідну нам цільову аудиторію та працювати тільки з нею. Група користувачів автоматично поєднується за якимось загальним параметром, таким чином реклама прив'язується до неї, а не до конкретної сторінки. Настроювання таргетованої реклами в соціальних мережах дає можливість спеціалістам за допомогою рекламних кампаній пропонувати певний товар чи послугу безпосередньо зацікавленим особам. Такий підхід набагато ефективніший, ніж безадресне звернення до багатьох користувачів.

Результати дослідження. Target в перекладі означає «мета», тому головною особливістю рекламних кампаній є прямиий вплив на цільову аудиторію. Коли користувачі реєструються в соціальних мережах, вони створюють профіль, заповнюють інформацію про себе, вказують стать, вік, інтереси. Всі ці відомості обробляються роботами, які збирають дані, сегментують користувачів за інтересами і поведінкою.

Таргетинг (targeting) – це стратегія маркетингу, що полягає у визначенні та виборі певної групи потенційних споживачів продукту чи послуги, на яку буде спрямована рекламна кампанія чи маркетингові зусилля. Основна мета таргетингу – максимізувати ефективність маркетингу, досягнувши максимально можливої конверсії та прибутку від цільової аудиторії. Визначення цільової аудиторії може здійснюватися на підставі таких критеріїв як вік, стать, дохід, інтереси, поведінка та ін. Націлення також може бути використане для покращення показників рекламних компаній на платформах, таких як Google AdWords, Facebook, Instagram, LinkedIn та інших [1].

Таргетована реклама – це спосіб онлайн-реклами, у якому використовуються методи і налаштування пошуку цільової аудиторії відповідно до заданих параметрів (характеристиками та інтересами) людей, які можуть цікавитися рекламованим товаром або послугою.

Це свого роду інструмент просування, який представлений у вигляді оголошень, що входять до рекламних кампаній. Це можуть бути фотографії, відео, текстові повідомлення, які ми бачимо дуже часто, прогортаючи сторінки соціальних мереж.

Можна виділити кілька основних завдань, які можна легко вирішити за допомогою таргетованої реклами:

- ефективний збір «гарячої» цільової аудиторії, що зацікавлена у продукті, потребує або користується схожими послугами, і готова придбати найближчим часом.
- спонукання до швидкої покупки, заявки, підписки або реєстрації через клік на оголошення.
- швидке поширення інформації про продукти та послуги бренду, актуальні знижки та акції, що спонукатимуть відвідувачів перейти на ресурс для отримання детальної інформації [2].

Таргетована реклама у соціальних мережах є одним із інструментів для просування бізнесу, виведення нового продукту на ринок і підвищення пізнаваності бренду. Особливість такого виду реклами в тому, що тематичні оголошення показують тільки цільовій аудиторії, яка зацікавлена у вашій пропозиції. Також така реклама бере до уваги дані, отримані під час відстеження активності користувачів у мережі, історію пошуку і персональну інформацію з профілів (наприклад, Facebook). Вона дозволяє сфокусуватися на аудиторії з конкретними інтересами та уподобаннями.

Таргетована реклама дозволяє привернути увагу потенційних клієнтів і надає наступні особливості [3]:

- ✓ Робота з цільовою аудиторією;
- ✓ Аналітика ефективності та оптимізація;
- ✓ Можливість просування товарів і послуг без сайту;
- ✓ Доступна вартість у порівнянні з традиційними видами реклами;
- ✓ Велике охоплення.

Реклама має велике значення не тільки для рекламодавців, але й для потенційних користувачів. Останнім часом Інтернет перевантажений безліччю непотрібної інформації та реклами. Застосування таргетингу дає можливість користувачам частіше бачити в рекламному потоці продукти сегмента, що їх цікавить.

Висновки. Таргетована реклама – універсальний інструмент для просування практично у будь-яких сферах бізнесу. Особливо добре вона себе зарекомендувала в онлайн просторі: у розкручуванні інтернет-магазинів, семінарів, коучів, громадських закладів, спортивних установ, організацій із б'юті-сфери та ін. Різні види таргетингу активно використовують блогери та лідери думок для просування своїх облікових записів. Менш ефективний таргетинг у просуванні продуктів B2B-сегменту, а також вузькоспеціалізованої продукції. Можна визначити просту закономірність: що менше ваша цільова аудиторія, то менш ефективним буде таргетинг. Це правило працює і в зворотному порядку: чим цільова аудиторія більше, тим таргетинг ефективніше.

Список літератури

1. Таргетинг: що це і як працює – розбираємося в основах. URL: <https://blog.admixer.academy/ua/tarhetynh-shcho-tse-i-yak-pratsyuye-prostymy-slovamy/>
2. Таргетована реклама: що це? URL: <https://pbb.lviv.ua/statti-inovyny/statti-po-seo/targetovana-reklama-shho-cze/>
3. Таргетована реклама: особливості, можливості, формати, переваги та недоліки. URL: <https://lightspider.net/tarhetovana-reklama-osoblyvosti-perevahy-ta-nedoliky/>

Манько С.І.

Науковий керівник: к.е.н., доц. Хірівський Р.П.
Львівський національний університет
природокористування

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ЦИФРОВОГО МАРКЕТИНГУ У ПРОСУВАННІ ПРОДУКЦІЇ

У більшості досліджень цифровий маркетинг розглядається у якості синоніму Інтернет-маркетингу чи електронного маркетингу. проте Інтернет як засіб є тільки одним із численних методів залучення клієнтів. Саме тому,

цифровий маркетинг вважають цифровою ідентичністю корпорацій, завдяки котрій він представляє її у віртуальному світі значній кількості клієнтів. Завдяки цифровим технологіям певний бренд здатен привернути увагу споживачів щодо певної продукції. Застосування цифрового маркетингу полягає у просуванні товарів або брендів при допомозі однієї чи більше цифрових технологій. Завдяки елементам цифровому маркетингу корпорації можуть надсилати певний персоналізований вміст окремим споживачам [3].

Цифровий маркетинг призначений не лише для транснаціональних компаній, які мають достатньо ресурсів, необхідних для маркетингу з використанням цифрових технологій. Даний вид маркетингу фактично вирівнює умови, надаючи малим та середнім підприємствам шанс змагатися проти великих конкурентів та залучати більшу частку цільового ринку. Завдяки цифровому маркетингу малі компанії мають ресурси для здійснення продажів та маркетингових процесів, які раніше були доступні лише великим корпораціям. Цифровий маркетинг охоплює величезну мережу цифрових точок дотику, з якими клієнти взаємодіють багато разів на день. Щоб правильно використовувати ці канали, потрібно добре розуміти кожен.

Пошукова оптимізація (SEO), мабуть, перше, що спадає на думку, коли люди думають про різні види цифрових інструментів у просуванні продукції. Інтернет-бізнеси в основному живуть за рахунок Google, Bing, Yahoo та інших пошукових систем. Якщо компанія використовує SEO правильно, можна залучити значний органічний трафік на веб-сайт. Мета SEO - оптимізувати вміст таким чином, щоб він з'являвся серед перших результатів на сторінці результатів пошукової системи (SERP) [1].

Існує кілька методів, які можна використовувати для високого рейтингу в SERP, наприклад, поєднання вхідних і вихідних посилань або оптимізація вмісту для певних ключових слів. Напевно, найскладніше в SEO - це постійно стежити за змінами алгоритмів пошукових систем і відповідно оновлювати свою стратегію та методи. SEO є важливим для будь-якого веб-сайту, оскільки сьогодні кожна компанія оптимізує свій контент для пошукових систем. Тому без SEO практично неможливо залишатися конкурентоспроможними на ринку [1].

Без сумніву, соціальні мережі є найефективнішим способом просування продукцію у XXI ст. Таким чином, це також один з найважливіших видів цифрового маркетингу, на якому потрібно зосередитися. Існує безліч платформ соціальних мереж, таких як Facebook, Twitter, LinkedIn, Instagram та багато інших. Ключ до ефективного маркетингу в соціальних мережах виходить далеко за рамки простого створення активних акаунтів у соціальних мережах. Ви також повинні враховувати соціальні елементи у кожному аспекті своїх маркетингових зусиль, щоб створити якомога більше можливостей однорангового обміну. Чим більше ваша аудиторія натхнена взаємодіяти з вашим вмістом, тим більша ймовірність поділитися ним, що потенційно може надихнути своїх однолітків

також стати клієнтами. Розміщення якісного контенту на сайтах соціальних мереж є відмінним способом залучити глядачів і позиціонувати бренд як авторитет у певній ніші. Також важливо розмістити кнопки соціального доступу під кожною публікацією блогу та сторінкою вмісту, щоб відвідувачі могли поділитися ним у своїй мережі. Крім того, кожна платформа соціальних мереж пропонує різні рішення для органічної та платної реклами. Платна реклама в Twitter і Facebook, кампанії з хештегами та маркетинг впливових осіб є одними з найпопулярніших методів маркетингу в соціальних мережах.

Контент-маркетинг - це ще один тип цифрового маркетингу, який можна використовувати для просування бізнесу в Інтернеті. Насправді контент-маркетинг є непрямим способом маркетингу, оскільки компанія публікує вміст, який аудиторія знаходить природним чином під час перегляду веб-сторінок. Основна мета контент-маркетингу — змусити глядачів взаємодіяти з контентом, читаючи його, поширюючи його та коментуючи. Також можна використовувати даний вид разом з іншими видами цифрового маркетингу, такими як SEO або SEM [1].

Високоякісний контент також дозволяє переконати аудиторію в експертності бізнесу в певній ніші. Завоювання довіри клієнтів є однією з найважливіших довгострокових цілей цифрового маркетингу. Компанія може публікувати вміст, доступний для спільного доступу, у вигляді дописів у блозі, статей, звітів або вебінарів.

Використання електронної пошти як технологію просування продукції - це зовсім інший вид взаємодії. Хоча емейли є одним із найстаріших видів цифрового маркетингу, вони все ще дуже успішні. Це чудовий спосіб підвищити лояльність до бренду та збільшити продаж.

Маркетологи використовують онлайн-рекламу з перших днів існування Інтернету. Відображення банерів або реклами на інших веб-сайтах, що належать до тієї ж сфери, є найпоширенішою формою онлайн-реклами. Підприємство може використовувати онлайн-платформи, такі як Google AdSense, що дозволяє автоматично розміщувати оголошення на інших сайтах із вмістом. Рекламні мережі зазвичай дозволяють налаштувати параметри сайтів, на яких відобразатимуться оголошення компанії, на основі ключових слів, місцезнаходження, демографічних показників аудиторії та інших даних [3].

Також використання смартфонів як технології просування продукції є одним з найважливіших видів цифрового маркетингу. Це особливо актуально, якщо цільова аудиторія — молоде покоління. Окрім надсилання текстових повідомлень, компанія може додатково залучити аудиторію, надаючи їм безкоштовні мобільні програми для пристроїв Android та iOS. Додаток підприємства також може виконувати певні дії, які покращують обізнаність бренду. Наприклад, можна надсилати користувачам push-сповіщення в режимі реального часу, які з'являються на смартфонах, коли на веб-сайті з'являється нова публікація. Популярні платформи обміну повідомленнями, такі як Messenger і

Telegram, також дозволяють створювати маркетингових ботів, за допомогою яких можна залучати нових клієнтів.

Оптимізація голосового пошуку - одна з найновіших стратегій маркетингу в Інтернеті, за допомогою якої компанія оптимізує існуючий та новий вміст веб-сайтів для голосового пошуку. Відеомаркетинг - це ще одна стратегія цифрового маркетингу для підприємств, які хочуть отримувати прибуток. Завдяки відеомаркетингу ваша компанія збільшує охоплення, збільшує свої доходи та розширює свою діяльність. Як і контент-маркетинг, а також маркетинг електронною поштою, ваш бізнес зосереджується на створенні інформаційних та цінних відео для своєї цільової аудиторії. Відеомаркетинг фокусується на підвищенні обізнаності про бренд, коефіцієнта конверсії та доходу компанії. Він досягає цих цілей, створюючи цінний високоякісний вміст для користувачів. Ця стратегія, як і оптимізація голосового пошуку, також стосується поточної поведінки користувачів [2].

Висновки. Практика демонструє, що за правильної стратегії підприємницькі структури одержали низку переваг від формування умов, в котрих споживачі починають відчувати відкритість та орієнтацію на власні потреби, готовність обговорювати недоліки, оцінку корпорації за її товари або послуги, рекомендацію відносно підвищення ефективності діяльності підприємства. Практичний досвід діяльності маркетологів дозволяє вельми успішно реалізовувати плани просування продуктів чи компаній із застосуванням цифрових каналів.

Застосування цифрового маркетингу реалізує наступні завдання: підтримку іміджу бренду, підтримку виходу нових брендів або продуктів на ринки, підвищення рівня впізнаваності брендів й стимулювання продажів товарів або послуг. Застосування Інтернет-маркетингу є елементом електронної торгівлі, котра включає інтеграцію у Інтернеті, управління потоками інформації, PR, обслуговування обраних клієнтів та продажами. Електронна торгівля й Інтернет-маркетинг набули популярності із розширенням доступу до мережі Інтернет та стали значною часткою будь-якої сучасної маркетингової кампанії.

Список використаних джерел літератури:

1. Карпенко Н.В., Іваннікова М.М. Технології цифрового маркетингу для малих і середніх підприємств. Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут». Випуск 18.2021. С.114-118.
2. Рубан В. В. Сучасні інструменти цифрового маркетингу. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2018. С.143-146.
3. John Allen. Eight things to learn from Apple's marketing strategy. 2020. URL: <https://www.appleworld.today/2020/10/26/eight-things-to-learn-from-apples-marketing-strategy/>

Вихопень Х.

студентка 3 курсу факультету управління, економіки та права

Науковий керівник: Брух О.

к.е.н., доцент кафедри міжнародних економічних відносин та маркетингу

Львівського національного університету природокористування

РИНОК МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ В УКРАЇНІ, ЗАГАЛЬНІ АСПЕКТИ

Вступ. Сьогодні Україна перебуває на етапі переходу до інформаційного суспільства, в якому важливу роль відіграють маркетингові комунікації [1]. Інформатизація є найважливішим фактором економічного зростання будь-якої економіки, що підтверджено великою кількістю досліджень, проведених у всьому світі за останні роки. Кваліфікаційність працівників, що задіяні в напрямі інформаційних технологій починає відігравати провідну роль у розвитку сучасного суспільства. Від них залежить не лише технічний прогрес, а й соціальний прогрес, місце країни у світовій економіці, її роль у міжнародному поділі праці, здатність розвивати демократичні інститути, зростання нових робочих місць. Використання інформаційних технологій у розвинених країнах характеризується повсюдністю та швидким впровадженням у всіх секторах економіки[2].

Ринок маркетингових комунікацій – це частина економічної системи, об'єднана з іншими ринками, що розвивається в рамках загальних законів ринкової економіки, і забезпечує потреби суспільства в послугах. У 80-90-х роках майже вся індустрія зв'язку світу активно розвивалася. Особливо активно цей процес відбувається в країнах Центральної та Східної Європи, Україні та Азіатсько-Тихоокеанському регіоні [6]. В даний час комунікаційний ринок є розвиненою частиною економіки багатьох країн світу, що включає широку систему економічних, правових, соціокультурних та інших відносин, які виникають і розвиваються між основними гравцями цього ринку: рекламодавцями, продуктами, виробниками реклами, розповсюдження бізнесу та комунікаційні споживачі. Між ними існує тісний економічний зв'язок, який є основою загального функціонування ринку.

Стан ринку комунікацій у рамках певної економіки безпосередньо залежить від загальноекономічної ситуації в країні, тому комунікаційна активність на ринку іноді розглядається як своєрідний індикатор економічного розвитку. З іншого боку, усвідомлення процесів та тенденцій в кожній окремій галузі національної економіки може бути своєрідним джерелом знань для подальшого планування розвитку економіки в цілому [2].

Результати дослідження. Сучасний ринок комунікацій є складовою частиною глобальної економіки, тому у ньому, з одного боку, відбуваються ті ж процеси, що і у світовій економіці в цілому, з іншого боку – є і свої специфічні явища. В умовах глобалізації здійснюється інтеграційний соціально-економічний процес, в результаті якого світ перетворюється на єдиний ринок.

Процес глобалізації обумовлений цілим рядом чинників, таких як: активна діяльність транснаціональних компаній в глобальному масштабі; зростання процесів концентрації і монополізації; прискорений розвиток каналів глобального інформаційного обміну; взаємопроникнення різних культур і впровадження єдиних культурних стандартів, і іншими.

Наступним важливим чинником є інтеграція. Діяльність транснаціональних і міжнародних компаній на глобальному ринку зумовила процеси інтеграції, об'єднання його економічних суб'єктів, поглиблення їх взаємодії, розвиток зв'язків між ними [5].

Економічна інтеграція проявила себе, передусім, в розширенні виробничих і технологічних зв'язків, спільному використанні ресурсів, об'єднанні капіталів, створенні сприятливих умов для економічної діяльності, зняття взаємних бар'єрів. Ці процеси привели до того, що транснаціональні компанії і бренди, що просуваються ними, стали лідерами світового ринку споживчих товарів з оборотами, рівними бюджетам багатьох держав. Зараз провідні глобальні рекламодавці лідирують на ринках більшості країн світу, а їх витрати на рекламу складають значну частину національних ринків комунікацій. Концентрація так само характерна для сьогоdnішнього ринку комунікацій. Високий рівень конкуренції на сучасному ринку зумовив процеси концентрації його суб'єктів шляхом злиття і поглинання: рекламодавців в особі виробничих і комерційних підприємств, рекламо виконавців в особі рекламних агентств, рекламо розповсюджувачів в особі засобів масової інформації.

У результаті процесів злиття і поглинання відбувається підвищення економічної ефективності, оскільки вони супроводжуються скороченням паралельних структур (адміністративних, дослідних і організаційних).

– зменшується внутрішньогалузева конкуренція і посилюються позиції компанії на конкретному ринку;

– досягається зниження витрат за рахунок об'єднання обслуговуючих виробництво підрозділів з однаковими функціями;

– збільшується ринкова вартість компаній, що об'єднуються;

– поглиблюється диверсифікація виробництва;

– відбувається посилення економічної потужності за рахунок залучення нових фінансових механізмів, отримання доступу до джерел інформації і т. ін.

Формування виробництва комунікацій за мережевим принципом. Однією з важливих особливостей сучасного ринку комунікацій став розвиток глобальної мережі рекламних агентств, обумовлений тим, що комунікації стали транснаціональними, а рекламні агентства - міжнародними. З розвитком

глобалізації і зростанням рівня конкуренції усе більш важливою на ринку комунікацій стає швидка і гнучка адаптація внутрішньої структури до зовнішніх зв'язків агентств, до зростання потреб глобальних рекламодавців [3].

З метою розділення ризиків, підвищення ефективності і оптимізації системи регулювання формуються нові форми організації, координації діяльності, як по вертикалі, так і по горизонталі, які дістали назву «мережі». Однією з найважливіших характеристик мереж вважається взаємна угода учасників дотримуватися загальних пріоритетів та інтересів у рамках загальної стратегії розвитку.

Узагальнюючи викладене вище про стан ринку маркетингових комунікацій можна узагальнити про те, що він в цілому сформований і його потенціал цілком пристосований потребам економіки України на сучасному етапі її розвитку.

Бібліографічний список

1. Добрянська В. В., Васюта В. Б., Даніленко А. В. Дослідження медіа-ринку України з метою прийняття рішень щодо маркетингових комунікацій. Ефективна економіка. 2022. № 2. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=10027>. DOI: 10.32702/2307-2105-2022.2.84
2. Квіт С. Масові комунікації: підручник. Київ : Києво- Могілянська академія, 2018. 352 с.
3. Король І. В. Маркетингові комунікації: навчально-методичний посібник. Умань: Візаві, 2018. 191 с.
4. Майовець Є.Й., Кузик О.В. Маркетингові комунікації . Львів: 2013. – 192с.
5. Тульчинська С.О., Кириченко С.О., Савіцький Н.Ю. Практичні аспекти застосування інструментів інтернет-маркетингу в умовах інноваційної економіки. Агросвіт. 2019. № 10. С. 27-31. DOI: 10.32702/2306-6792.2019.10.27
6. Marketing communication news [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://marcommnews.com/>.

Шуляк В.

студентка 4 курсу факультету, економіки та права

Науковий керівник: Гаврилюк І.

*к.е.н., в.о. доц. кафедри міжнародних економічних відносин та маркетингу
Львівський національний університет природокористування*

РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО МАРКЕТИНГУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Вступ. Сучасний розвиток української економіки вимагає формування нового типу управлінської поведінки суб'єктів господарювання, який би якісно відповідав вимогам і тенденціям менеджменту світового рівня та функціонально захищав інтереси економічних суб'єктів в інтеграційного і конкуренто напруженому ринковому середовищі. Це вимагає збалансованої управлінської діяльності та розумного використання функції міжнародного маркетингу для створення системи пріоритетів управління, щоб досягти потрібної місії міжнародного маркетингу – забезпечення ринкової переваги продукту, компанії та країни та реалізації їхнього конкурентного потенціалу в інтеграційному економічному просторі [1].

Результати дослідження. Міжнародний маркетинг – це маркетинг товарів і послуг за межами країни, де знаходиться організація. Вся робота з маркетингу, орієнтована на зарубіжні інтереси фірми, належить саме до його сфери.

Особливості міжнародного маркетингу полягають у тому, що його організація та методи проведення мають враховувати такі чинники, як незалежність держав, національні валютні системи, національне законодавство, економічну політику держави, мовні, культурні, релігійні, побутові та інші звичаї. Це означає, що міжнародний маркетинг ширший від національного, оскільки він охоплює більшу кількість чинників [2].

На розвиток сучасного міжнародного маркетингу впливає ряд глобальних чинників:

- наявність безліч нових держав після розпаду світової соціалістичної системи, які незважаючи на двадцятирічний термін ще не до кінця визначилися в своїй політиці і своїх інтересах;
- політична та економічна криза в Східній Європі і СНД, що переростає в багатьох регіонах у військово-політичну;
- криза світової фінансово-кредитної системи;
- технологічна революція;
- загострення енергосировини, екологічної та продовольчої проблем;

- посилення взаємозалежності національних господарств, їх економічної політики;
- подолання міжсистемних суперечностей між країнами, що проявляється у визнанні конкуренції як головного чинника, що забезпечує рівновагу внутрішнього господарського розвитку [1].

На міжнародну діяльність підприємств впливає інтенсифікація міжнародного співробітництва і посилення впливу маркетингового управління.

Міжнародний маркетинг вимагає розгляду, аналізу та пізнання як комплексу наукових знань у сфері економіки, управління, політології, юриспруденції тощо.

Як невід'ємна частина виробничих відносин різних економічних систем, міжнародний маркетинг має певні особливості та характеристики в практиці господарювання, на які необхідно звертати увагу вітчизняним суб'єктам господарювання.

В умовах сьогодення для ефективної господарської діяльності потрібно підходити більш фахово до визначення методів і прийомів ведення виробничої діяльності. Це вимагає жорстка конкурентна боротьба, нестабільність політико-економічної ситуації, значне збільшення пропозиції над попитом.

Характерною рисою міжнародного маркетингу є необхідність аналізу міжнародних ринків, різних сегментів світового ринку товарів і послуг, хоча для цього потрібен професійний, фаховий підхід до дослідження гіпотез і пропозиції альтернатив між світовим і внутрішнім ринками.

Крім того, значну увагу треба приділяти методам та інструментам маркетингу. При задоволенні потреб споживачів на світовому ринку товарів та послуг (взагалі, як і на національному, регіональному) не може бути стандартного підходу. Обов'язковими умовами ефективної діяльності є урахування кон'юнктури ринків, номенклатура та асортимент експорту товарів, взаємовигідні умови співпраці, прогнозований розвиток ринків та їх сегментів, дотримання вимог до якості товарів та послуг, їх збуту тощо.

Висновки. На жаль, інфляційні процеси в державі негативно впливають на маркетингову діяльність підприємств, попит і пропозицію товарів, а особливо на планову прогнозовану ціну.

Етичні фактори, як ніколи, впливають на діяльність підприємств, що виходять на світовий ринок, а сама боротьба з хабарництвом чиновників, службовців при укладанні контрактів все в більшій мірі позначається на напрямках діяльності суб'єктів господарювання світового ринку .

Таким чином, реальна ситуація, соціально-політичні та економічні умови країни, цільова аудиторія споживачів в умовах глобалізації формують особливості міжнародного маркетингу, які базуються на географічних, культурних та національних надбаннях. Це вимагає нового осмислення до

підходів і методів управління підприємствами, що працюють на світовому ринку товарів та послуг [3].

Бібліографічний список

1. Літвиненко М. В. Міжнародний маркетинг – проблеми та перспективи розвитку в Україні / М. В. Літвиненко, Ю. А. Бережна, О. О. Літвиненко // Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки) : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ". – С. 64-67.

2. Особливості міжнародного маркетингу. Режим доступу:
<http://surl.li/fhwcc>

3. Матвієць М. В., Онишкевич Ю. О. Особливості міжнародного маркетингу в умовах глобалізації економіки./Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара (Україна). Режим доступу:

http://www.confcontact.com/2016-ekonomika-i-menedzhment/7_matviets.htm

Магера М.

студентка 3 курсу факультету управління, економіки та права

Науковий керівник: Брух О.

*к.е.н., доцент кафедри міжнародних економічних відносин та маркетингу
Львівського національного університету природокористування*

СОЦІАЛЬНИЙ МАРКЕТИНГ ЯК ФЕНОМЕН ЗА Ф.КОТЛЕРОМ

Вступ. Соціальний маркетинг уособлює в собі ідею соціальної відповідальності компаній та їх орієнтацію на звичайних людей. Збереження екології та популяризації відповідальності споживачів перед екологією. Розробка екологічно чистої та корисної продукції доступної для абсолютної більшості споживачів. За для життєздатності такої концепції маркетингу, фірмам необхідно віднайти баланс між задоволенням клієнтів і отриманням прибутку.

Результати дослідження. Поняття соціальний маркетинг відносно молоде, воно з'явилося у другій половині ХХ ст. коли у 1960-х та 1970-х поведінка компаній стала більш публічною [3]. Саме Ф. Котлер популяризував назву «соціальний маркетинг».

Останнім часом все більше компаній звертають увагу на соціальний маркетинг. Представники бізнесу почали розуміти, що недостатньо створити продукт і виставити його на продаж, За для задоволення попиту споживачів. Щоб забезпечити собі хороший імідж компаніям необхідно долучитися до вирішення

проблем суспільства, використовуючи для цього інструменти соціального маркетингу.

Термін «соціальний маркетинг» символізує собою спробу застосування принципів маркетингу для вирішення соціальних завдань, вирішенню соціальних ідей, а також в процесі соціальних дії [1].

Ф. Котлер дав одне з перших визначень соціального маркетингу. Він зазначає основний акцент на принципі споживчої орієнтації. Котлер підкреслює орієнтацію цієї концепції маркетингу на цільові групи. Предметним полем такої концепції є розробка, реалізація і контроль над використанням програм, основна ціль яких є – домогтися сприйняття і зміни в кращу сторону суджень і думок певних цільових груп про соціальні ідеї, завдань або конкретної діяльності [4].

Саме у Котлера [3] формується уявлення про соціальний маркетинг як маркетинг ідей, яке отримало подальший розвиток в роботах інших авторів.

Визначень соціального маркетингу є багато, але ключовим залишається те що:

- він несе в собі користь всьому суспільству, і цільовій аудиторії;
- він ґрунтується на принципах і техніках, створених комерційним маркетингом.

Головними ознаками соціального маркетингу є:

- Орієнтація на незахищені верстви населення ;
- Пропаганда соціальних проблем;
- Залучення коштів на вирішення соціальної проблеми.

Метою соціального маркетингу – сприяти покращенню життя людини у суспільстві.

Коли компанія розробляє соціальні маркетингові кампанії, компанії повинні враховувати три фактори: інтереси суспільства, задоволеність клієнтів та прибуток компанії.

Ціль соціального маркетингу – це розробка програм у цілях усього суспільства, де використовуються необхідні інструменти такі як: реклама, просування, дослідження, придбання репутації для задоволення суспільства.

Переваги соціального маркетингу [2]:

- Соціальний маркетинг дає змогу компаніям та підприємствам турбуватися про природу та суспільство.

-Стратегія підприємства націлена на екологію забезпечує перевагу над конкурентами.

-Екологічно чиста продукція забезпечує притік і утримання клієнтів.

-Лояльність клієнтів до певного бренду, збільшує продажі.

-Коли обсяги продажу зростають, фірми зможуть розвивати та розширювати свою діяльність, що дозволяє збільшити популяризацію політики компанії націленої на соціальний маркетинг.

Недоліки соціального маркетингу:

-За словами Ф. Котлера [4], коли компанія надає товари та послуги, які є вигідними для суспільства, а не задовольняють бажання та очікування своїх споживачів, це створює тертя між клієнтами та компанією.

-Справа в тому, що коли компанія приймає концепцію соціального маркетингу, прибуток і соціальна відповідальність не можуть співіснувати. Ось чому компанії та підприємства промислово розвинених країн не спромоглися прийняти концепцію соціального маркетингу. Можна сказати, вони ще не досягли порогу зрілості.

Ф. Котлер [5] класифікував продукти на чотири групи на основі їх довгострокових переваг і моментального задоволення:

-Дефектна продукція не дає ні довгострокової, ні короткострокової вигоди.

-Приємні продукти приносять миттєве задоволення, але завдають довгострокової шкоди суспільству.

-У довгостроковій перспективі корисні продукти забезпечують мінімальне короткострокове задоволення суспільству.

-Бажані продукти забезпечують як довгострокові переваги, так і миттєве задоволення.

Ф. Котлер [5] вважає, що неповноцінні товари повинні бути вилучені з ринку на основі соціального маркетингу.

Товари, які є привабливими та корисними для суспільства, повинні бути модифіковані, щоб забезпечити як довгострокові переваги суспільству, так і негайне задоволення для споживача.

Висновки. Враховуючи вищесказане перехід до стратегії соціального маркетингу, є нелегкою задачею, та на сьогоднішній день небагато компаній і підприємств її використовують, в основному це великі компанії. Використання стратегій соціального маркетингу надає компаніям престиж, та в цілому позитивно впливає на навколишнє середовище і суспільство. Все більше споживачів починають усвідомлювати про негативний вплив їх покупок, та нераціонального використання ресурсів на навколишнє середовище. Швидше за все у зв'язку з погіршенням стану навколишнього середовища, соціальний маркетинг у майбутньому стане більш популярним та необхідним.

Бібліографічний список

1. Глазунова О.А. Соціальний маркетинг: практика реалізації та інструментарій: підручник. К.: Центр учбової літератури, 2013. 223 с.
2. Дроздова Ю.О. Соціальний маркетинг: концепції та практика: навчальний посібник. К.: Видавництво "КМ Академія", 2019. 320 с.
3. Котлер Ф., Армстронг Г., Вонг В., Сондерс Дж. Основи маркетингу: Пер. з англ. - К.: Видавничий дім "ІнЮре", 2016. 944 с.
4. Котлер Ф. Маркетинг в ХХІ столітті: Пер. з англ. К.: Видавничий дім "ІнЮре", 2013. 576 с.

5. Котлер Ф., Келлер К. Основи маркетингу: Пер. з англ. Київ: "Нова книга", 2012. 816 с.

6. Копич І. М., Сороківський В.М., Стефаняк В.І. Математичні моделі в менеджменті та маркетингу. Навч. посібник. Київ: «НОВИЙ СВІТ-2000». 2020. 376 с.

Жомір Н., Кришталь В.

*студенти 2 курсу факультету управління,
економіки та права*

Науковий керівник: Крупа В.Р.

*к.е.н., доцент кафедри підприємництва,
торгівлі та біржової діяльності
Львівський національний університет
природокористування*

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ІНСТРУМЕНТ МАРКЕТИНГУ

Вступ. Соціальні мережі - найпопулярніший спосіб проведення вільного часу. Майже кожен із нас, від малого до великого проводить час онлайн на роботі, навчанні чи вдома. Логічно, чому реклама через соцмережі користується шаленою популярністю. Традиційний інтернет-маркетинг, працює, переважно, з товарами на які вже є попит. Якщо товар новий і його ніхто не шукає в пошукових системах, то немає запитів, за якими його можна було б успішно просувати. У такому разі, на допомогу приходять соціальні мережі, які рекламують новинку формуючи на неї попит.

Результати. Усталеною світовою тенденцією сьогодення є просування бренду, марки, продукту через соціальні мережі. Компанії з різних секторів економіки стали працювати з клієнтами через соцмережі допомогою організації громад і створення корпоративних сторінок, які по наповненню можуть зрівнятися з корпоративним сайтом. Соціальні мережі дозволяють компаніям підтримувати зв'язок з зацікавленими користувачами, вибудовувати довгострокові відносини зі своїми клієнтами, формувати їх лояльність, управляти репутацією компанії, підвищувати продажі і вирішувати багато інших завдань розвитку бізнесу.

За статистичними даними, щодня 95% всіх користувачів Інтернету заходять у соціальні мережі і ведуть бесіди про товари, компанії, послуги, діляться своїми думками і враженнями. В результаті навіть один учасник

мережевого співтовариства може вплинути на репутацію компанії з багатомільйонним оборотом, висловивши позитивний або негативний відгук.

Просування в соціальних медіа (Social Media Marketing, SMM) - це комплекс заходів з використання соціальних медіа в якості каналів для просування компаній і вирішення різних бізнес-завдань. Просування в соціальних мережах дозволяє точково впливати на цільову аудиторію, шукати майданчики, де ця аудиторія більшою мірою представлена, і виявляти найбільш підходящі способи комунікації з нею [1].

Маркетинг в соціальних мережах включає в себе безліч методів роботи. Найбільш популярні з них - це побудова спільнот бренду (створення представництв компанії в соціальних медіа), робота з блогосферою, репутаційний менеджмент, персональний брендинг і нестандартне SMM-просування.

Сьогодні головна перевага соціальних мереж полягає у тому, що вони сконцентрували велику масу людей в одному місці, незалежно від їхнього справжнього місця знаходження. Фахівці не часто виокремлюють цю перевагу для просування у соціальних мережах, але саме вона є ключовою. Ще однією перевагою є те, що сегментування в мережі можливо робити набагато точніше, ніж у реальності. Сегментація ринку – процес розподілення споживачів на ринку на різні групи (або сегменти), в межах яких споживачі мають схожі або аналогічні запити, що задовольняються певним комплексом маркетингу.

У таблиці наведені характеристики найбільш популярних соціальних мереж у контексті маркетингової діяльності.

Таблиця - Характеристики основних соціальних мереж з точки зору використання як маркетингового інструменту [2].

Назва соціальної мережі	Основні характеристики
Facebook	<ul style="list-style-type: none"> • найпопулярніша, наймасовіша за кількістю користувачів, • бізнес-акаунти показують менше ніж особисті, необхідні додаткові інструменти розкрутки, • має найбільший функціонал взаємодії з користувачами, таргетингу аудиторії, аналітики статистики сторінки, • можливість створення різнорідних цільового контенту і реклами.
Instagram	<ul style="list-style-type: none"> • візуальний контент, фото та відео-постинг, швидкість передачі інформації, • швидкий пошук необхідної інформації з різних джерел за показниками, хештегами, органічними фільтрами, • систематична публікація нових матеріалів, • чітка тематика акаунту, • переважно користування з телефону або планшету
LinkedIn	<ul style="list-style-type: none"> • з позиції лідогенерації - одна з найбільш популярних мереж у світі,

	<ul style="list-style-type: none"> • у мережі працює правило: чим кориснішою та якіснішою є інформація, яку можна дізнатись з профілю користувача, тим частіше ця інформація буде з'являтися в результатах пошуку, • є можливість просувати персональні продажі, B2B-сегмент, товари та послуги, направлені на вузьку цільову аудиторію, а також товари та послуги високого цінового сегменту, • є можливість перегляду відвідувачів сторінок та їх профілі, в якості аналітики, яка дозволяє визначити портрет зацікавлених у вашому профілі.
Telegram	<ul style="list-style-type: none"> • кросплатформенний месенджер, • дозволяє обмінюватись інформацією як у текстовому форматі, так й аудіо та відео. Однак тут немає уподобань та коментарів, • клієнтська підтримка (вирішення проблеми клієнтів за допомогою персоналу або ботів), • розміщення необмеженої кількості файлів та новин, • канали створені для розповсюдження інформації. Їх використовують як блог чи стрічку новин, • відсутність алгоритмічної стрічки новин, анонімність, відсутність зворотного зв'язку

Дослідники зауважили, вперше за час існування в Україні Facebook та Instagram останній зміг випередити першого за кількістю користувачів. За останні шість місяців 2021 року українська аудиторія Facebook зросла на 800 тис. до показника в 16,8 млн осіб. Instagram же зріс на 2,3 млн до позначки в 17,3 млн користувачів. Загалом аудиторія, яку охоплюють рекламні інструменти Meta, збільшилася на 3,8 млн – до 27,8 млн користувачів.

Лідером за аудиторією, старшою за 18 років, в Україні є YouTube (23,5 млн), друге місце у Facebook (16,4 млн), третє – в Instagram (15,8 млн), а останнє місце посів TikTok (12 млн). Серед вікової категорії 18-24 роки лідером є TikTok, а серед старших 25 років – YouTube. Instagram другий за популярністю серед 18-24- та 25-34-річних. У категорії старших за 35 Facebook посів друге місце після YouTube [3].

Географічно Instagram наростив аудиторії в усіх областях та обласних центрах. Facebook є лідером у регіонах та обласних центрах, однак втрачає аудиторію з великих міст.

Серед жителів України віком 18-35 років понад 70% користується Facebook, а більше 90% – Instagram.

Сьогодні багато сфер бізнесу представлені в соціальних медіа, тому що SMM став невід'ємною частиною сучасного Інтернет-маркетингу. Цей інструмент дає змогу залучати користувача безпосередньо на корпоративні сторінки, а не через пошукові системи. SMM охоплює не тільки соціальні мережі, а й такі майданчики, як блоги, форуми, мережеві спільноти, різні медіаресурси, які передбачають активну комунікацію з користувачами. Таким чином,

незважаючи на новизну методу, використання соціальних мереж стає все більш ефективним інструментом сучасного маркетингу.

Висновки. Поява і популяризація соціальних мереж докорінно змінили не тільки процес комунікацій, але і процес ведення бізнесу. Робота в соціальних мережах є важливим інструментом маркетингової комунікації в індустрії зустрічей, використання якого впливає на успіх і процвітання компанії в цілому. Соціальні мережі настільки міцно увійшли в усі сфери життя людини, включаючи бізнес, що відсутність у компанії власної сторінки в декількох популярних соцмережах сприймається споживачами досить негативно.

Бібліографічний список

1. Використання соціального медіа маркетингу як ефективного засобу просування продукції. *Інноваційна економіка*. 2015. № 4. С. 221–226.
2. Основні соцмережі як Головний інструмент маркетингу. URL: <https://wma.lviv.ua/osnovni-soczmerezhi-yak-golovnyj-instrument-marketyngu>
3. PlusOne. «Facebook та Instagram в Україні». URL: <https://plusone.com.ua/research/Facebook>

*Лизун В.
студентка 3 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Гаврилюк І.
к.е.н., в.о. доц. кафедри міжнародних економічних
відносин та маркетингу
Львівський національний університет
природокористування*

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ ЛОГІСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Вступ. На зовнішніх ринках посилення конкуренції у сфері логістичних та вантажних послуг зумовлене покращенням умов здійснення такої діяльності. Безсумнівно, посісти лідерство на перенасиченому конкурентами ринку – завдання дуже складне. Вивчення маркетингових стратегій підприємства, авторитетне вдосконалення в напрямку просування продукту, вибір і позиціонування ринку – все це завдяки допомозі фахівців.

Сьогодні існує багато маркетингових інструментів для просування послуг на цільовий ринок. Важливо вибрати найбільш ефективний засіб або їх комбінацію, використовуючи детальний аналіз як продукту компанії, так і ринку, на який він виводиться. Щоб спростити цей процес, існує багато варіацій стратегії, які при правильному виборі забезпечать конкурентну перевагу та успіх продажів.

Результати дослідження. Маркетингова стратегія - це раціональна, логічна структура, через використання якої, підприємство розраховує вирішити свої маркетингові завдання. Вона складається з визначених стратегій щодо цільових ринків, комплексу маркетингу та витрат на останній [1].

Розглядаючи маркетинг з боку конкурентної боротьби, Ф. Котлером було виділено чотири основні конкурентні стратегії – портрети підприємств та форми їх поведінки на ринку: лідер – компанії, що випереджають своїх суперників за всіма показниками, номер два – фірми, що є наслідувачами лідерів, вони копіюють їх поведінку, челенджери – сміливі компанії, що не бояться кинути виклик всім іншим на ринку, нішери – це молоді, нові підприємства, з цікавими продуктами, ринок яких ще не перенасичений конкурентами [2].

Підприємство, що вже має стійку ринкову позицію, та прагне збільшити обсяги продажів безумовно буде використовувати одну з стратегій росту. Детальніша класифікація маркетингових стратегій росту наведена у таблиці 1:

Таблиця 1

Класифікація маркетингових стратегій росту

Основний стратегічний напрямок росту	Різновид основної стратегії
Інтенсивний ріст	Глибоке проникнення на ринок Розвиток ринку Розвиток товару
Інтегративний ріст	Пряма інтеграція Зворотна інтеграція Вертикальна інтеграція Горизонтальна інтеграція
Диверсифікація	Вертикальна (концентрична) диверсифікація Горизонтальна диверсифікація Конгломеративна диверсифікація

Метою інтеграції українських перевізників до ринку транспортних послуг країн ЄС є прагнення країни забезпечити розвиток експорту транспортних послуг, більш ефективного використання транзитного потенціалу та підвищення конкурентоспроможності внутрішнього транспорту в країнах ЄС [3]. Щоб мати

повне уявлення про ведення зовнішньої торгівлі логістичними послугами пропонуємо розглянути обсяги експорту та імпорту транспортних послуг України за 2022 рік:

Рисунок 1. Обсяги експорту та імпорту транспортних послуг України за 2022 рік:

Джерело [3].

Понад 30 млн. тонн імпортних товарів за минулий рік було доставлено в Україну загалом, з них майже 11 млн. тонн – вантажівками.

Обсяги імпорту зростали найшвидше з березня по травень, тоді галузь відновила обсяг міжнародних сухопутних перевезень, який Україна мала до масштабного вторгнення росії. З травня і до останніх днів року кількість товарів, що ввозяться в нашу країну на автомобілях, неухильно та поступово зростає. Друге місце за обсягом імпорту в країну посідає залізничний транспорт (9,89 млн. тонн), третє – морський (7,16 млн. тонн).

Лідером в експорті товарів за підсумками минулого року став морський транспорт з 53,86 млн. тонн. На другому місці – залізниця (33,73 млн. тонн). На третьому – автомобільний транспорт (12 млн. тонн).

Основними факторами стандартизації комерційної логістики до 2022 року є:

- підписав «Зернову ініціативу» з ООН і Туреччиною, сприяючи розблокуванню портів Великої Одеси;
- підписали угоду про лібералізацію автомобільних вантажних перевезень з ЄС;

- розвиток прикордонної інфраструктури, зокрема підвищення пропускнуої спроможності існуючих автомобільних та залізничних пунктів пропуску, а також відкриття нових пунктів пропуску;

- покращити перевалку вантажів у портах кластеру Дунайських річкових портів. На сьогоднішній день саме від того, як побудоване постачання, залежить те, чи не опиняться ті чи інші міста на межі відчутного дефіциту продовольства чи навіть гуманітарної катастрофи. Водночас дорожчає продукція, на її вартість впливає чимало факторів, окрім безпосередньої собівартості виробництва. Це і ціни на паливо, і особливості ланцюгів постачання, маршрути яких часто доводиться перебудовувати в екстрених умовах, з огляду на масштабні ризики [4].

Висновки. Сектор логістики, що постійно розвивається, вимагає ретельного аналізу з боку стратегічних маркетологів. Щоб покращити експортний статус українських транспортних послуг, необхідні інноваційні маркетингові засоби для просування послуг, особливо на зовнішніх ринках. Розрив між рівнем якості маркетингу українських транспортних послуг і рівнем якості маркетингу іноземних компаній створює проблему сприйняття споживачами альтернативи на ринку.

Бібліографічний список

1. Бутенко Н. В. Маркетинг. Київ, 2018. 300 с. (дата звернення 21.03.2023р.)
2. Литвиненко С. Л. Маркетинг в підприємницькій діяльності та управління продажем логістичних послуг. Київ, 2021. 280 с. (дата звернення 21.03.2023р.)
3. Торгівля-2022: третину імпорту товарів в Україну привезли міжнародні автомобільні перевізники. URL: <https://mtu.gov.ua/news/33944.html> (дата звернення 23.03.2023р.)
4. Якою є логістика у воєнний час. URL: https://cfts.org.ua/blogs/yakoyu_e_logistika_u_voenni_y_chas_637 (дата звернення (21.03.2023р.)

**РОЗДІЛ VII
РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНИХ ТА ПОЛІТИЧНИХ АСПЕКТІВ
МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВ НА ЗОВНІШНІХ РИНКАХ**

Павліш О.

студент групи МЕВ-51 факультету управління, економіки та права

Науковий керівник: Булик О.

*к.е.н., доц. кафедри міжнародних економічних відносин та маркетингу
Львівський національний університет природокористування*

**ВИДИ ТА ПРОЯВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПАНСІЇ
В КОНТЕКСТІ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КИТАЮ**

Вступ. Розвиток та зміцнення позицій держави на світовій арені залежить від рівня та специфіки її внутрішньої соціальної та економічної трансформації, процесів глобалізації, що зумовлено потребою у ресурсах та доступі до них. Швидке економічне зростання Китаю (далі – КНР), її провідна роль у світовій економіці зумовлює потребу дослідити, чи має місце економічна експансія у зовнішній політиці КНР, які види ЕЕ характерні для такої політики та на яких напрямках вона здійснюється.

Результати дослідження. У науковій літературі «економічна експансія» (далі — ЕЕ) означає комплекс стратегічних заходів (політики) держави, спрямованих на розширення сфери її економічного впливу, що полягають у конкретних економічних діях цієї держави (її концерну або ж фірми) з метою витіснення інших держав, фірм, «захоплення» нових ринків та придбання ресурсних джерел [4, с. 92]. Сучасна економіка КНР за своєю величиною займає друге місце у світі після економіки США. У 2021р. кількість населення КНР становила близько 1,41 млрд.ос. (і зростає надалі), а ВВП склав 17734,06 млрд.дол.США, на душу населення це близько 12 562 дол.США [2]. Впродовж останніх десятиліть з'явилися високотехнологічні китайські компанії, такі як Tencent, Huawei та Alibaba, які зберігають лідерські позиції у відповідних сегментах світової економіки, що свідчить про технологічну й інноваційну експансію Китаю. КНР вважають мегатрейдером, адже за розрахунками, продовження зростання економічних показників та торговельних оборотів, можуть до 2030 р. покласти на КНР близько 17% обсягу світового експорту, що втричі переважатиме частку США [3].

Стратегія зовнішньої політики КНР найповніше відображена у ініціативі «Один пояс, один шлях», яка передбачає 1 трл.дол.США інвестицій і мету

поєднати КНР (та Азію в цілому) з ринками Європи та охоплює більше 60 держав світу. Ця ініціатива полягає у вдосконаленні існуючих, створенні нових торговельних шляхів та логістики і, водночас, у здійсненні інвестування у місцеві видобувні, виробничі сфери, сільське господарство тощо, що в подальшому призводить до збільшення обсягів двосторонньої торгівлі між державами-реципієнтами коштів та КНР. Вважається, що такі види ЕЕ, як інфраструктурна, інноваційна, інвестиційна, фінансова, торговельна та кредитна мають прояв локально, у залучених державах, при реалізації основних проєктів та підпроєктів вищезгаданої ініціативи. *Кредитна ЕЕ* КНР тісно поєднується з *інфраструктурною* і має місце у Ефіопії, Кенії, Шрі-Ланці, Венесуелі, Бразилії, Казахстані, Киргизстані, які отримали кредитування від КНР на суму понад 12; 9,5; 8; 20; 1; 12; 1,7 млрд.дол.США відповідно. Як правило, основний обсяг кредитних коштів КНР спрямовувався у ці держави задля розбудови локальної інфраструктури (передусім, критичної), в т.ч. із залученням фахівців китайських фірм-підрядників, закупівлею китайської сировини, техніки та технологій. В разі невиконання умов кредитних договорів такими державами (непогашенні або простроченні погашення суми боргу), КНР отримувала чималі преференції натомість. Як приклад — через неможливість погашення заборгованості у 2017р. Шрі-Ланка передала КНР в оренду новозбудований порт (на будівництво якого і було отримано кредит від КНР) і суміжну з ним земельну ділянку на 99 років. Кінцева станція розбудованої за кредитні кошти Китаю залізничної мережі у Джибуті (схід Африки) розміщена у порті Дорале, переданого у користування Китаю з 2017р. Порт Гвадар з прилеглими територіями на території Пакистану, який був збудований китайською компанією перебуває в управлінні КНР з 2013 р., натомість КНР надав інвестицій обсягом 2,6 млрд.дол.США задля місцевого розвитку. Ці портові об'єкти цінні для КНР можливістю присутності їхньої військової сили з метою контролю безпечності товарообігу в процесі міжнародної торгівлі. За підрахунками фахівців, на КНР припадає близько 20% зовнішнього боргу країн Африки і впродовж останнього десятиліття простежується зростання цього показника у розмірі 10 млрд.дол.США на рік [3]. *Інноваційна та технологічна ЕЕ* має прояв, зокрема, у полярному (арктичному) векторі зовнішньої політики КНР. Тут слід зазначити, що з 2013р. національна морська нафтова корпорація Китаю спільно з ісландськими і норвезькими енергетичними компаніями здійснює операцію з морського буріння, розвідки нафти і газу і це вважається першим проєктом подібного масштабу у даному регіоні. Ці території потрапили під пильну увагу КНР з огляду на один з трьох можливих, перспективних для її зовнішньої торгівлі, маршрутів — Північного морського шляху (вперше торговельний транзит ним здійснила китайська державна судноплавна компанія «China Ocean Shipping Company Limited» (COSCO) у 2013р., а з 2015 р. оголошено про регулярність таких транзитів). З 2018р. Арктика тісно пов'язана з ініціативою «Один пояс — один шлях» шляхом прийняття Білої книги «Арктична політика Китаю» [1, с.46]. *Фінансова ЕЕ*

проявляється у заходах КНР з інтернаціоналізації своєї національної валюти — юаня. Для використання валюти у глобальному масштабі, необхідне постійне надходження цієї валюти за кордон (щоб інші суб'єкти могли використовувати її у своїх особистих відносинах). На Заході це зазвичай здійснюється через торговельний дефіцит (наприклад, торговельний дефіцит США з Китаєм, через який Китай на сьогодні володіє трильйонами доларів США). Проте основним способом, яким Китай сприяє використанню юанів, є використання двосторонніх валютних свопів, що полегшують використання і забезпечують легкий доступ до юанів. Китай започаткував ці свопи з урядами в усьому світі від Латинської Америки до Близького Сходу, а особливо з Японією. Фактично, КНР надав дозвіл деяким банківським структурам, що працюють переважно з Гонконгу, випускати облігації, деноміновані в юанях, які фінансові вузли, такі як Сінгапур, скуповували дуже активно. Швидкість і масштаби прийняття юаня іншими державами корелюються і регіональною політикою КНР, тобто, якщо її зовнішньополітичні дії розцінюватимуться як загрозливі або недружні для сусідніх держав, то попит на юань зменшиться, адже менші регіональні суб'єкти, як правило, не бажають бути тісно пов'язаними з загрозовим регіональним гігантом [5, с. 97]. Стосовно *торговельної ЕЕ* КНР, то вона простежується у сировинних потребах КНР та доступі до них на теренах країн Латинської Америки та Африки, що в майбутньому може призвести до посилення ролі КНР у даному регіоні та заміни ЄС як важливого інвестора. Структура експорту з КНР до держав даного регіону складається з промислових товарів, запасних частин, устаткування, готової продукції (тобто товарів з високою доданою вартістю), водночас до структури імпорту до КНР належать сировинні ресурси (Мексика — нафта, соя, Перу — мінеральні ресурси, риба, Чилі — мідь, Аргентина — нафта, соя, м'ясо, Еквадор — фрукти, нафта, морепродукти; Ангола — нафта, ПАР — залізо, мідь, нікель, Габон — деревина, Бенін, Буркіна-Фасо — бавовна тощо). В цілому така тенденція може перешкоджати розвитку місцевого товаровиробництва, оновленні оснащення промислових галузей економіки та не вирішує існуючі у державах даного регіону проблеми (високий рівень безробіття, низький рівень матеріального благополуччя тощо).

Висновки. В нашому дослідженні з'ясовано, що істотний вплив ЕЕ КНР (її різновидів та проявів) здійснюється на економіки тих держав, які розвиваються (Латинського та Африканського континентів), та, навіть, на територію Арктичного регіону. В цілому це призводить до боргової пастки держав-реципієнтів китайських коштів та отриманні Китаєм у зв'язку з цим преференцій задля досягнення мети одноосібного світового панування.

Бібліографічний список

1. Бронувицька Ю. В. Арктичний вектор зовнішньої політики Китаю та США: порівняльний аналіз: магістер.кваліфік.робота / Національний університет

- «Острозька академія». Острог, 2022. 141с.
2. Офіційний сайт Statista. URL: <https://www.statista.com/statistics/263775/gross-domestic-product-gdp-per-capita-in-china/> (дата звернення: 21.03.2023).
  3. Резнікова, Н. В., Зварич, Р. Є., Іващенко, О. А. Експансіоністські імперативи та детермінанти міжнародної економічної політики КНР. *Ефективна економіка*. 2019. №9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7286> (дата звернення: 21.03.2023).
  4. Туренко А. М., І. А. Дмитрієв, О. С. Іванілов, І. Ю. Шевченко. Словник економіста та підприємця. Харків: ХНАДУ, 2018. – 340 с.
  5. Українець Л. А. Економічна експансія Китайської Народної Республіки у країні, що розвиваються : дис...д-ра екон.наук : 08.00.02 / Донецький національний університет імені Василя Стуса. Вінниця, 2019. 596 с.

Чуба В.

студент 4 курсу факультету управління, економіки та права

Науковий керівник: Федів Р.

Ст. викл. кафедри міжнародних економічних відносин та маркетингу

Львівський національний університет природокористування

"ВІДТІК" МІЗКІВ ЯК ВИКЛИК НАЦІОНАЛЬНОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ

Вступ. Відтік мізків – це процес, коли вчені, інженери, лікарі та інші висококваліфіковані спеціалісти емігрують до інших країн для пошуку кращих можливостей працевлаштування та життя. Це явище має значний вплив на економічний розвиток країн, особливо на ті, що вже мають проблеми з недостатнім розвитком та низьким рівнем життя населення.

ПРИЧИНИ ВІДТОКУ МІЗКІВ:

Результати дослідження. Існує декілька причин, які спонукають вчених, інженерів, лікарів та інших висококваліфікованих спеціалістів до еміграції. Одна з головних причин - недостатня оплата праці. У багатьох країнах, особливо у країнах з низьким рівнем розвитку, оплата праці для висококваліфікованих спеціалістів значно нижча, ніж у розвинених країнах. Це робить еміграцію більш привабливою для висококваліфікованих спеціалістів, які можуть заробляти більше грошей за кордоном [4, с. 152-154].

Іншою причиною є обмежені можливості розвитку кар'єри. У деяких країнах можливості для висококваліфікованих спеціалістів обмежені, і вони можуть вважати, що їхні таланти не отримають належного визнання або вони не зможуть розвиватися на відповідному рівні. Це може призвести до бажання

емігрувати в країни з більш розвиненою інфраструктурою та більшими можливостями для професійного зростання [2, с. 39].

Інші причини відтоку мізків включають соціально-політичні та культурні чинники, такі як відсутність свободи слова та демократії, релігійні переслідування, корупція та насильство. Ці чинники можуть змушувати висококваліфікованих спеціалістів шукати безпеки та стабільності в інших країнах.

НАСЛІДКИ ВІДТОКУ МІЗКІВ:

Відтік мізків може мати серйозні наслідки для економічного розвитку країн, зокрема для країн з низьким рівнем розвитку. Перш за все, відтік мізків може призвести до нестачі висококваліфікованих спеціалістів у різних галузях економіки. Це може призвести до зниження продуктивності та конкурентоспроможності країни, а також до обмеження розвитку нових технологій та інновацій [1, с. 412].

Крім того, відтік мізків може мати серйозні наслідки для системи охорони здоров'я та освіти країни. Зменшення кількості висококваліфікованих лікарів та вчених може призвести до погіршення якості медичної та наукової роботи в країні. Це може мати серйозні наслідки для здоров'я населення та розвитку нових лікувальних методів та технологій.

Також, відтік мізків може мати негативний вплив на бюджет країни. Якщо висококваліфіковані спеціалісти емігрують до інших країн, то вони не сплачують податки та інші державні збори на своїй батьківщині. Це може призвести до зменшення доходів держави та до скорочення видатків на соціальні та економічні програми [3, с. 105-107].

Нарешті, відтік мізків може мати соціальні наслідки. Він може призвести до збільшення рівня безробіття та зменшення можливостей для професійного зростання та розвитку у молодих людей. Це може мати негативний вплив на якість життя та добробут населення.

ЗАХОДИ ДЛЯ БОРОТЬБИ З ВІДТОКОМ МІЗКІВ:

Висновки. Для того, щоб запобігти відтоку мізків та зберегти висококваліфіковані кадри в країні, необхідно вжити ряд заходів.

По-перше, важливо створити належні умови для професійного та особистого зростання висококваліфікованих спеціалістів в країні. Це можна зробити шляхом покращення доступу до якісної освіти та науково-дослідної роботи, забезпечення стабільної економічної ситуації та створення робочих місць з адекватним рівнем оплати праці.

По-друге, важливо створити умови для залучення висококваліфікованих спеціалістів до проектів та програм, спрямованих на розвиток країни. Це може бути зроблено шляхом створення інноваційних технологій та бізнес-інкубаторів, підтримки малого та середнього бізнесу, а також інших заходів, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності країни.

По-третє, важливо змінити підхід до підтримки висококваліфікованих спеціалістів, які вже емігрували за кордон. Необхідно створити програми та проекти, що сприяють поверненню висококваліфікованих кадрів у країну. Це може бути здійснено через створення умов для професійного зростання, створення робочих місць з адекватним рівнем оплати праці та іншими ініціативами.

По-четверте, необхідно стимулювати інвестиції у науково-дослідні проекти та технології. Це може забезпечити створення нових робочих місць та підвищення конкурентоспроможності країни.

Бібліографічний список:

1. Док'є, Ф., Марфук, А. (2005). Вимірювання міжнародної мобільності кваліфікованих працівників (1990-2000 рр.): публікація бази даних ООН про кількість міжнародних мігрантів Едуарда Понаріна (2004). Огляд міжнародної міграції, С. 406-426
2. Економічний вплив імміграції в ЄС. Європейська комісія. (2013). *Європейська економіка*, 8, С. 1-52.
3. Капур, Д. (2003). *Проблема відтоку мізків*. Журнал економічних перспектив, 17(4), С. 99-118.
4. Лоуелл, Б. Л., Фіндлі, А. М. (2001). *Міграція висококваліфікованих кадрів із країн, що розвиваються: вплив і політичні відповіді*. Міжнародний огляд праці, 140(2), С. 143-173.

Лизун В.

студентка 3 курсу факультету управління, економіки та права

Науковий керівник: Булик О.

к.е.н., доц. кафедри міжнародних економічних

відносин та маркетингу

Львівський національний університет

природокористування

ВНУТРІШНЯ МІГРАЦІЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Вступ. Внутрішні міграційні процеси завжди були важливим об'єктом дослідженням на рівні з іншими видами міграцій, адже вони важливим чинником соціально-економічного та етнонаціонального розвитку. В умовах війни ця тема звучить особливо гостро. Сучасна внутрішня міграція різко

відрізняються від того, що було раніше, передусім тому, що характер її кардинально змінився. Якщо в довоєнні часи основною формою міграційних переміщень українців була трудова міграція, в основному так звана циркулярна міграція, то сьогодні – це вимушена міграція, спровокована воєнними діями, небезпеками, на які наражається цивільне населення. І обсяги такої міграції надзвичайно великі.

Результати дослідження. Переміщення всередині країни відбувалося хвилями залежно від наявності бойових дій у регіоні чи населеному пункті. За оцінками опитування МОМ, 48% переміщених в Україні залишили місце проживання після початку війни, 45% залишили місце проживання, коли війна досягла їхнього району, а 5% покинули місце проживання в очікуванні конфлікту. Найбільша частка людей переїхала до західного макрорегіону – більше 2,5 млн осіб [3]. Дані, які публікують державні адміністрації в західних областях, втім, не збігаються з цими оцінками. Таку різницю можна пояснити тим, що тільки частина людей обирає повідомити про своє прибуття місцевим органам влади: найімовірніше, реєстрація відбувається у випадках, коли прибулі звертаються по допомогу з поселенням або по гуманітарну допомогу.

В Україні офіційно зареєстровано 4 867 106 ВПО, а за міжнародними оцінками кількість внутрішніх переселенців перевищує 7 мільйонів громадян [2].

Протягом першого місяця повномасштабної війни близько 6,5 млн, за оцінками Міжнародної організації з міграції, покинули місце свого постійного проживання і переїхали в межах країни. За оцінками на основі загальнонаціонального опитування МОМ, яке було проведене 9-16 березня 2022 року, з різних регіонів у межах України виїхала така кількість людей: 2 344 936 – схід, 1 936 839 – Київ та область, 1 302 022 – північ, 485 829 – південь, 220 243 – центр, 187 854 – захід [1]. Більшість ВПО (більше 2,5 млн осіб) екстрено передислокувались – індивідуально або за допомогою уповноважених державних органів влади – зі східних і центральних регіонів України до Львівської, Івано-Франківської, Чернівецької, Закарпатської, Волинської, Рівненської, Тернопільської, Хмельницької та Вінницької областей. Водночас, Київ, звідки на початку війни виїхала майже половина мешканців, став місцем переїзду біженців переважно з Лівобережної України.

Виходячи з вищенаведених даних, **бачимо, що масштаби вимушеної міграції дуже великі. Громадяни України з тих чи інших причин переїжджають зі своїх місць постійного проживання або перебувають на тимчасово окупованих територіях. Більша частина з вимушено переміщених осіб, мобілізованих або мешканців тимчасово окупованих територій є працездатними громадянами, які втратили свою довоєнну роботу.**

Через активні бойові дії й окупацію чисельність населення у південних і східних областях України зменшується. Через переміщення людей у межах України збільшується чисельність населення у західних областях. Збільшення

чисельності населення впливає на міську інфраструктуру, зокрема збільшує навантаження на житлову, транспортну, соціальну та адміністративну інфраструктуру. Попри гостинний прийом переселенок у перші дні й тижні війни, у середньо- та довгостроковій перспективі перевантаження соціальної інфраструктури може спричинювати посилення соціальної напруги й дискримінаційного ставлення до ВПО. Крім того, ймовірно, частина переселенок не повернуться у місця, де вони проживали до 24 лютого 2022 року. Це означає, що вони потребуватимуть довгострокового доступного житла та робочих місць у містах, які їх прийняли.

У зв'язку з викликами, спричиненими повномасштабною агресією РФ проти України, команда Мінреінтеграції ініціювала перегляд затвердженої Стратегії інтеграції внутрішньо переміщених осіб і впровадження середньострокових рішень щодо внутрішнього переміщення до 2024 року. В межах Проєкту Ради Європи «Внутрішнє переміщення в Україні: розробка сталих рішень. Фаза II» з вересня по грудень відомство підготувало проєкт оновленої Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення до 2024 року [2].

Серед пріоритетів на 2023 рік Мінреінтеграції передбачило «збільшити вдвічі загальну суму міжнародної допомоги для внутрішньо переміщених осіб у вигляді грошових виплат ВПО (в тому числі шляхом зменшення витрат міжнародних донорів на менш ефективні форми допомоги внутрішнім переселенцям)».

Висновки. Така масштабна хвиля вимушених внутрішньо переміщених осіб і емігрантів спричинила безліч проблем безпекового, соціального, економічного, фінансового, сімейного й демографічного характеру. Остання матиме вкрай негативні наслідки для генофонду населення України на наступні десятиліття. З цього погляду, проблематика сучасної вимушеної міграційної кризи у надзвичайних умовах нинішньої російсько-української загарбницької війни набуває особливої актуальності. Основним пріоритетом економічної політики воєнного стану і щонайменше рік після війни має бути забезпечення першочергових потреб населення і створення умов для повернення людей додому. Це, окрім питання безпеки, забезпечення повсякденних потреб людей – житла, їжі, води, тепла, світла, палива тощо. В сучасних умовах для вирішення першочергових проблем населення, держава має виконувати функцію основного драйвера економіки і маяка для бізнесу.

Враховуючи важливість теми міграції в умовах війни, вважаємо за доцільне продовжувати дослідження в цьому напрямі, а саме відслідковувати міграційні процеси в Україні в повоєнний період.

Бібліографічний список

1. Вимушена міграція і війна в Україні. URL: <https://cedos.org.ua/researches/vymushena-migracziya-i-vijna-v-ukrayini-24-lyutogo-24-bereznnya-2022/> (дата звернення 20.03.2023р.)
2. Внутрішньо переміщені особи. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3649695-v-ukraini-oficijno-zareestruvali-4-867-106-pereselenciv.html> (дата звернення 23.03.2023р.)
3. Місцеві громади та внутрішня міграція населення: виклики під час воєнного стану та пошуки шляхів їх подолання. URL: <https://jurfem.com.ua/mistsevi-hromady-vnutrishnya-mihratsia-naselennya/> (дата звернення 20.03.2023р.)

Мороз Д.

студент 3 курсу факультету управління, економіки та права

Науковий керівник: Федів Р.

Ст. викл. кафедри міжнародних економічних відносин та маркетингу

Львівський національний університет природокористування

ДИПЛОМАТИЧНІ МЕТОДИ У СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ: РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ

Вступ. Дипломатичні методи у міжнародних відносинах використовуються для співпраці та взаємодії між різними державами з метою досягнення спільних цілей та забезпечення стабільності та безпеки в міжнародному співтоваристві. Дипломатія включає в себе широкий спектр методів, які можуть бути використані в залежності від ситуації та мети, включаючи такі методи, як переговори, лобіювання, дипломатичний тиск, медіацію та консультації.

Результати дослідження. Переговори є одним з найбільш поширених методів дипломатії, які використовуються для досягнення компромісу та розв'язання конфліктів. Цей метод включає в себе детальне обговорення теми, вирішення проблем та узгодження домовленостей між сторонами [3, с. 54].

Лобіювання використовується для залучення підтримки та впливу на різні групи, які можуть мати важливе значення для вирішення питання. Цей метод може включати просування позиції своєї країни серед інших країн, міжнародних організацій та громадських організацій.

Дипломатичний тиск використовується для заохочення іншої сторони змінити свою поведінку або прийняти певні дії. Це може бути досягнуто шляхом застосування економічних санкцій, політичного тиску або інших заходів.

Медіація використовується для вирішення конфліктів між двома сторонами за допомогою третьої сторони, яка допомагає знайти компроміс та домовитися про спільну позицію.

Консультації є методом дипломатії, який передбачає обмін думками та інформацією між країнами для вирішення певних питань. Цей метод може бути використаний для вирішення складних проблем, які вимагають глибокого розуміння позицій та інтересів інших країн[4, с. 40-43].

Дипломатичні методи є ключовим інструментом у міжнародних відносинах і використовуються для досягнення мирного врегулювання конфліктів, підтримки міжнародної співпраці та вирішення різних питань, які стосуються взаємодії між державами.

Основні методи включають переговори, консультації, договори, візити, протокольні заходи, виступи в ООН та інші міжнародні організації, а також використання різних типів дипломатичних місій.

Залучення різних сторін до дипломатичного процесу є важливим фактором успіху, оскільки це дозволяє забезпечити широку підтримку від різних груп та стейкхолдерів, а також забезпечує більш високу ймовірність досягнення довготривалого мирного рішення[3, с. 89-92].

Дипломатичні методи включають також використання різних форм комунікації та налагодження взаєморозуміння між державами, в тому числі культурні та освітні ініціативи, а також використання медіа та державних засобів масової інформації [1].

Але дипломатичні методи не завжди є успішними, іноді вони можуть використовуватися для зниження напруги в конфліктах, але не призводять до повного рішення проблеми. Тому важливо враховувати конкретні умови кожної ситуації.

Дипломатичні методи можуть бути використані для підтримки і розвитку міжнародної торгівлі, економічної співпраці та культурного обміну між державами. Це може допомогти в забезпеченні стабільності та процвітання в різних регіонах світу.

Дипломатія також може бути використана для захисту прав людини та забезпечення розвитку демократії в різних країнах. Дипломатичний тиск може використовуватися для зміни поведінки держави відносно прав людини, а також для забезпечення належної охорони прав іноземців та інших меншин.

Висновки. У міжнародних відносинах дипломатичні методи можуть бути використані для досягнення міжнародної безпеки та стабільності. Це може включати використання дипломатичних зусиль для зменшення загрози війни та конфліктів, а також підтримки міжнародних домовленостей з роззброєння та контролю над зброєю.

Такі методи можуть також використовуватися для підтримки міжнародного правопорядку та міжнародного права. Це може включати договори, які встановлюють правила взаємодії між державами, а також застосування дипломатичних засобів для забезпечення дотримання міжнародних домовленостей та договорів[2].

Бібліографічний список:

1. Міжнародні відносини і зовнішня політика країн Європи URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Tsivatyi_Viacheslav/Yevropeiskyi_zovnishnopolitychnyi_prostir_doby_rannoho_novoho_chasu_XVI_XVIII_st.pdf?PHPSESSID=p97msdcmfagt89ikj4a54cso34
2. Політологія(Теорія та історія політичної науки) URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-52.html>
3. Сардачук П.Д., Кулик О.П. Дипломатичне представництво: організація і форми роботи: Навч. посібник. Київ: Україна, 2001. 176 с.
4. Федоренко, О. Дипломатія та міжнародні відносини. Київ: Видавничий дім "Право". 2010. 344 с.

Ярошик В.

студентка 4 курсу факультету управління, економіки та права

Науковий керівник: Федів Р.Д.

*Ст. викл. кафедри міжнародних економічних відносин та маркетингу
Львівський національний університет природокористування*

ДИПЛОМАТІЯ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО У КОНТЕКСТІ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНСЬКОЇ КОЗАЦЬКОЇ ДЕРЖАВИ СЕРЕДИНИ XVII СТОЛІТТЯ

Вступ. Після перший швидких перемог під Жовтим Водами та Корсунем на початку Визвольної війни 1648-1657 рр. козацьке військо Б. Хмельницького спромоглося наприкінці 1648 року вийти на кордони сучасної України. Укладення відносно вигідного для Козацької держави Зборівського миру у 1649 році засвідчило появу на короткий період часу на політичній карті світу відновленої Української держави. Втім подальший розвиток подій вимагав від гетьмана нових зовнішньополітичних акцій заради збереження та утвердження досягнутого міжнародного статусу, суверенітету та незалежності України. Цілий комплекс завдань, досягнення яких суттєво ускладнилось після поразки у 1651

році у битві під Берестечком, у зв'язку з наявністю значних протиріччів інтересів та проблем у відносинах з Кримським Ханством і укладенням Білоцерківського мирного договору з Річчю Посполитою. У зовнішній політиці Української козацької держави на той час актуальними, окрім польського і кримськотатарського, були і ряд інших напрямів, що потребувало застосування активних дипломатичних та військових зусиль у відносинах з іншими суб'єктами тодішніх міжнародних відносин.

Результати дослідження. У лютому 1650 року, коли Польща намагалась втягнути тогочасного гетьмана Б. Хмельницького у війну з Туреччиною, а татарський хан - використати козацького ватажка у війні з Московщиною, Б. Хмельницький відновив свій союз із Туреччиною, чим приборкав одразу обох неспокійних сусідів. Складаючи 2 серпня 1650 року на руки посла Османа присягу вірності Османській імперії, Хмельницький в такий спосіб зірвав московсько-польський союз, що був обернутий проти Туреччини, - в разі утворення його Україна перетворилася б на театр воєнних дій супротивників.

Але вже того ж року гетьман розпочинає дволітню боротьбу за встановлення українського контролю над Волощиною, наслідком якої був шлюб його старшого сина Тимофія з донькою волоського господаря Лупулла Роксаною, скріплений у селі Рашків 21 серпня 1652 року. Під цими намірами простежувалось прагнення Б. Хмельницького через Волощину зайняти стосовно Порти безпосередньо, без васальної залежності від Криму, становище удільного князя і знайти на Заході осередок («Князівство Подільське», пізніше «Князівство Сарматське» з князем Юрієм Хмельницьким на чолі), навколо якого під протекторатом Туреччини українська державність могла б сформуватись та зміцнитись.

Ці плани не мали остаточного успіху через загибель сина гетьмана Тимофія Хмельницького, вбитого під Сучавою у вересні 1652 року.

Невдовзі Б. Хмельницький і його оточення розробили новий задум, що вражав своєю грандіозністю: розвалити Польщу і Крим за допомогою Москви, вийшовши в такий спосіб із васальної залежності Туреччини. Налагоджуючи дипломатичні стосунки з Московією, Україна шахувала польські експансійні намагання, відкриваючи собі шлях до провадження власної активної зовнішньої політики на європейському континенті. Одним з перших проявів цього, після підписання Переяславської угоди 1654 року, було намагання гетьмана встановити винятково український контроль над Білоруссю, для чого ним туди було послано значні козацькі сили під командуванням полковника Івана Золотаренка. Останній переконав білоруську шляхту присягнути на вірність Б. Хмельницькому, прийнявши протекторат України, минаючи Москву.

Це викликало велике замішання серед московського боярства, яке, твердо ведучи свою державно-політичну лінію, вимагало, аби білоруси присягали безпосередньо самому цареві. Однак українські сили випередили їх, розпочавши енергійну окупацію Білорусі, де весь край між Гомелем та Могильовом було в

короткий термін організовано за козацьким устроєм, а полковник І. Золотаренко з наказу Б. Хмельницького прийняв титул гетьмана Сіверського.

Конкуренція й великі суперечності між Москвою та Чигирином, яскраво виплеснуті 1655 року під час кампанії проти Польщі, повною мірою виявили чималі розбіжності між союзниками, кожен з яких претендував не лише на самостійність зовнішньополітичних зносин, але й на домінування в регіоні. Згадану кампанію гетьман веде у тісному порозумінні зі Швецією, паралельно усіяко паралізуючи ініціативи Москви. За таких умов розрив із Москвою ставав неминучим. Останнім поштовхом до того став мирний договір, підписаний у вересні 1656 року за посередництва Австрії, між Москвою і Польщею без урахування інтересів України.

Московсько-польський мир порушував усі найважливіші інтереси України; він в одну мить перекреслював великодержавні плани гетьмана Б. Хмельницького. Москва ставала союзницею Польщі. Це означало, що для України військовий союз із Москвою, звернений проти Польщі, втрачав будь-яку вагу і значення. Більше того - для об'єднання в козацькій державі всіх руських земель (це була головна мета гетьмана) царська влада ставала не лише зайвою, але й шкідливою і навіть небезпечною, адже протекція царська як символ незалежності від Польщі вже давно відіграла свою роль і Україна була визнана усіма сусідніми володарями як суверенна держава, що й доводили постійні міжнародні контакти Б. Хмельницького.

Крім того, московсько-польський союз обертався проти нового союзника України - короля шведського Карла-Густава, що, підсилюючи Польщу, тим самим загрожував Україні та її політиці в регіоні.

Угода Московщини з Польщею змусила Б. Хмельницького визначити нові пріоритетні напрямки української зовнішньої політики: незалежити Україну від агресивної політики Москви; відібрати в Річ Посполитої ті північно-західні українські землі, що до складу козацької держави ще не ввійшли; знешкодити татарський Крим і, врешті, здобути міжнародне визнання своїх династичних намірів, які полягали у тому, щоб скріпити військовий титул гетьмана суверенним титулом княжим і забезпечити спідковість верховної влади на Україні.

Новопостала тоді на сході Європи коаліція держав, у якій гетьманській дипломатії поталанило забезпечити собі один а перших голосів, одразу поставила нову українську державу на становище не лише суверенної країни, але й цілком самостійної у веденні власної міжнародної політики. Європа щоразу більше переконувалась, що державний організм, який постав на окраїнах Польщі та Московщини, на сході має не менше від Варшави і Москви значення, а також може відіграти важливу роль в питаннях політичної рівноваги, паралізуючи загарбницькі тенденції обох зазначених держав.

До цієї коаліції держав входили: Швеція, Прусія, Литва, Україна, Семигород, Молдавія та Волощина. Вона була утворена на протигагу Москві з одного боку та Польщі і Криму - з іншого.

Швеція, у своїх давніх намірах заволодіти польським узбережжям Балтійського моря та в старій династичній війні з Польщею, із підписанням Віденського миру між Московщиною і Польщею опинилась перед новою проблемою - можливістю підсилення останньої союзом із Москвою та перспективою обрання московського царя на польський престол.

Неабиякі інтереси щодо України мала також Прусія. Фрідріх Вільгельм Великий, князь Пруський і курфюрст Бранденбурзький, основоположник і будівничий сили та могутності Пруської держави, завдяки козацькому повстанню під проводом Б.Хмельницького отримав можливість визволитися з-під влади і впливу Польщі. Одразу після початку українсько-польської війни 1648 року він був звільнений від обов'язку платити щорічну грошову данину Польщі, яка не мала змоги вести війну на два фронти. Тож кожним успіхом гетьмана Б.Хмельницького й ослабленням Польщі відкривались все нові й нові можливості для подальшого унезалежнення і зросту Прусії.

Таким чином, Швеція і Прусія, уклавши між собою договір, склали північну групу антипольської та антимосковської коаліції.

Південна група коаліції держав складалася з України, Семигороду, Молдавії та Волощини. Останні три держави, маючи великі спільні інтереси в боротьбі за унезалежнення від Османської імперії, історично підтримували давні культурні, релігійні та династичні взаємини (після смерті сина Тимофія Б.Хмельницький прагнув видати свою доньку за небожа молдавського воєводи Михайла). Єднали їх також спільне сусідство та боротьба з татарськими кочівниками.

Балтійсько-чорноморська коаліція, що клином врізувалась між Москвою та Польщею, паралізувала великодержавні тенденції обох країн, створюючи належну протигагу. В цих умовах Україні набувала ваги великої держави, без участі якої було б неможливим не лише утворення згаданої коаліції, але й реалізація всіх зазначених геополітичних інтересів кожної з країн-учасниць блоку.

Після довгих переговорів між Семигородом і Україною, ведених за посередництвом Швеції в першій половині 1656 року, обома сторонами 7 вересня 1656 року був підписаний «трактат вічної приязні» між гетьманом Б.Хмельницьким та князем Ракочі. Згідно з цією угодою, як Хмельницький і його нащадки, так і Ракочі та його наступники взаємно зобов'язувались боронити один одного від ворогів. Також було домовлено, що коли Ракочі розпочне війну проти Польщі, гетьман Б. Хмельницький надасть йому військову допомогу, не зважаючи на ставлення до цього московського царя. За це Україна мала отримати всю Червону Русь, а також частину Білої Руси; Хмельницький отримає титул

князя, який, за підтримки Юріп Ракочі, як і вся верховна влада в Україні, буде передана по наслідству синові гетьмана Юрієві..

У кінці 1656 року Б. Хмельницький активно включився у справу розподілу Польщі. За його наказом на допомогу Юрієві Ракочі було направлено козацьке військо на чолі з полковником Антоном Ждановичем, що мав довершити окупацію західних «руських земель». У відповідь на це Москва вступила у війну на стороні Польщі, тим самим виступивши проти Швеції, Семигороду й України. Б. Хмельницький наказав зміцнити українські залоги в Білорусі, а на допомогу А. Ждановичу надіслав свіжі сили на чолі з Юрієм Хмельницьким, який дістав наказ поводитись із, московськими військовими частинами, що зустрінатимуться серед польських військ, як із ворожими.

Разом з тим у середовищі Османської імперії спостерігалось зростання пропольських, антиукраїнських настроїв. Це змушувало Б. Хмельницького відтягувати розправу коаліції над Москвою, натомість зміщуючи акценти на протитурецький фронт. Черев свого особистого посла отця Данила гетьман Б. Хмельницький пропонує королю шведському широкий військовий план коаліції, що мала б на меті завоювання та ліквідацію Туреччини, а також звільнення від мусульманської неволі між християн, в першу чергу греків. До цієї коаліції, згідно із задумом Б. Хмельницького, мали б увійти: Швеція, Україна, Москва, Англія, Венеція, Австрія і Персія. Певну роль могли в у ній відіграти також Волощина, Молдавія, Семигород.

На превеликий жаль, смерть гетьмана Б. Хмельницького поклала край цим задумам. Недалекоглядні наступники його, орієнтуючись на Москву та Варшаву, поховали на століття ідею Великої України - потужної імперії на сході Європи.

Висновки. Увійшовши до складу Московської держави, Україна змінила вісь експансії Російської імперії. Якщо до другої половини XVIII століття метою російської політики було опанування земель над Білим та Балтійським морями і Сибіром, то із приєднанням України вісю московської геополітики стає південний і вхідний напрям, намагання – оволодіти Кавказом, закріпитись у Середній Азії та посісти північне узбережжя Чорного моря, протоки до Середземномор'я та південні торговельні шляхи.

Бібліографічний список:

1. Бойко О. Д. Історія України. – К.: 1999.
2. Лановик Б. Д., Матейко Р. М., Матисякевич З. М. Історія України: За ред. Б. Д. Лановика. К.: 1999.
3. Історія України XVI – XVIII ст. Г. К. Швидько.
4. Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. Т.2.- Київ: Либідь, 1992.- 608 с.
5. Смолій В. Степанков В. Богдан Хмельницький. Хроніка життя та діяльності.- Київ: Наукова думка, 1994.- 264 с.

6. Джеджула Ю. Таємна війна Богдана Хмельницького.- Київ: Молодь, 1995.- 224 с.

Пашко В.А.

Студентка 4 курсу факультету управління Економіки та права

Науковий керівник: Федів Р.Д

Ст. викл. кафедри міжнародних економічних відносин та маркетингу

Львівський національний університет природокористування

ІДЕОЛОГІЯ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Вступ. Україна формує свою зовнішню політику в умовах складної трансформації ліберального світового порядку, який склався після Другої світової війни. Насамперед, ця трансформація передбачає переосмислення провідними державами світу своїх пріоритетів, концептуальних засад міждержавної взаємодії; завершення переходу від біполярного до мультиполярного світу в умовах економічної глобалізації; збільшення дефіциту безпеки, пов'язаного із загостренням проблем тероризму, екстремізму, розповсюдженням зброї масового знищення.

Результати дослідження. Окрім того, при визначенні пріоритетів зовнішньої політики України, найголовнішим завданням для нас це є: розуміти ті глобальні тенденції, процеси і кризи, які визначають поточний стан міжнародних відносин і впливатимуть на формування зовнішньополітичного курсу України в середньостроковій перспективі [2].

Зокрема, до таких варто зарахувати:

– тотальна втрата взаємної довіри: виборці, за рідкісним виключенням, не довіряють політичним партіям і урядам, країни – одна одній, члени світової спільноти – міжнародним організаціям.

– внаслідок цього, на внутрішньополітичному рівні спостерігається зростання націоналістичних, правих та лівих популістських рухів навіть у країнах з міцними демократичними традиціями. На зовнішньополітичному рівні спостерігається зменшення ролі міжнародних інституцій та поваги до взятих на себе міжнародних зобов'язань.

– підриєв поваги до норм та нехтування принципами міжнародного права, ігнорування виконання домовленостей та договорів, що призводить до

трансформації системи міжнародного права, особливо в контексті гарантій безпеки [3].

Якщо говорити про підрив поваги, то можна навести приклад про зовнішню політику у відносинах з країною-агресором на даний час – Росією.

– Глобальна криза лідерства. Зокрема, спостерігається конкуренція у різних частинах світу щодо регіонального лідерства, а також зменшення рівня довіри до США та інших глобальних гравців [5].

– Небачене зростання нерівності як всередині окремих суспільств, так і між країнами та регіонами, що призводить до виникнення протестів та силового протистояння, яке часто має наслідком зміни правлячих режимів.

– Новий етап боротьби за ресурси (Африка та Арктика). Серед ключових гравців – Китай, США, ЄС, Росія, Туреччина;

– технологічний розвиток, який, з одного боку забезпечує перехід до нового промислового укладу, а з іншого – створює нове поле для агресивних дій, на межі з війною, а у соціальному плані - віртуалізує життя індивідів, суспільств, країн [5].

На мою думку, зовнішня політика України значною мірою залежить від російського напрямку, який, у свою чергу, великою мірою обумовлений подальшим ходом війни, перспективами її закінчення і можливими наслідками.

Якщо поглянути статистику, то у війні проти України Росія використовує неспівставний військово-політичний потенціал, перевагу у 12 разів за рівнем ВВП, можливості фінансового забезпечення інформаційного впливу і створення активного проросійського лобі, зокрема, в країнах ЄС та США.

На мою думку, головними цілями України у зовнішній політиці на російському напрямку виглядають приблизно так:

– припинення війни на Донбасі, яке може бути досягнуто лише через комплекс заходів двостороннього та багатостороннього характеру, зокрема, шляхом використання інструментів міжнародної посередницької та миротворчої діяльності;

– звільнення окупованих територій АР Крим, Донецької та Луганської областей, а також їх відбудова та реінтеграція, що є середньостроковою метою.

– Притягнення РФ до відповідальності за збройну агресію та окупацію АР Крим та Донецька і Луганська, шляхом застосування міжнародно-правових інструментів та санкційного режиму на двосторонній та багатосторонній основі.

Конфлікт з РФ має довгостроковий і важко прогнозований характер. Україна повинна бути готовою до військової, економічної, гуманітарної, інформаційної, кібернетичної ескалації російської агресії [1].

Оцінюючи проблеми, ризики і обмежувальні фактори української політики на російському напрямі, варто звернути увагу на основні проблеми зосереджені всередині країни.

Серед них потрібно виокремити, зокрема:

– складну соціально-економічну ситуацію, корумпованість у владних колах, надмірна монополізація і «тінізації» економіки, проблеми у правоохоронній, судовій сферах, недосконалість системи державного управління, недовіра суспільства і відчуження влади;

– використання Кремлем періоду становлення нової влади в Україні, браку адекватної оцінки можливостей на російському напрямі, проблемність структурно-кадрових трансформацій у зв'язку зі зміною влади в Україні (Офіс Президента, РНБОУ тощо); – дефіцит комплексної збалансованої державної політики щодо країни-агресора, а також неефективна модель зовнішньої політики, якій досі притаманні: незадовільний рівень координації дій гілок влади на зовнішньополітичній арені, неефективне використання наявного кадрового потенціалу, неналежний рівень матеріально-технічного, фінансового забезпечення дипломатичної служби [1];

– розбіжності у геополітичних орієнтаціях громадян на регіональному рівні, наявність помітних проросійських симпатій в окремих регіонах країни.

Головною метою політики України на російському напрямі в середньостроковій перспективі є забезпечення умов для припинення російсько-українського збройного конфлікту та повернення незаконно анексованої території АР Крим та окупованих територій Донецької та Луганської областей до складу України.

Ефективна політика на цьому напрямі потребує консолідованих зусиль на внутрішньому і зовнішньому фронтах.

В узагальненому вигляді ефективність політики України щодо протистояння російської агресії може бути досягнута результативними діями влади на наступних напрямках:

– зміцнення обороноздатності країни, сектору безпеки – модернізація і посилення ЗС України, системи правоохоронних і розвідувальних органів, розвиток ВПК;

– соціокультурне, гуманітарне, політико-ідеологічне об'єднання України, зміцнення соборності, єдності громадян країни, подолання міжрегіональних розбіжностей і світоглядних відцентрових тенденцій;

– проведення ефективних, відчутних громадянами внутрішніх реформ – насамперед приборкання корупції, реформування судової системи, забезпечення верховенства права;

– утримання політико-дипломатичної солідарності, фінансово-економічної, військово-технічної, гуманітарної допомоги країн-партнерів. Збереження і за можливості зміцнення санкційного фронту проти РФ.

Досліджуючи участь України у Євroatлантичних структурах безпеки, ми можемо зробити висновки про те, що Членство України в Організації Північноатлантичного договору (НАТО) як запорука безпеки держави, зокрема, в умовах агресії РФ та інших регіональних безпекових загроз, визнано

пріоритетом державної політики (зокрема, закріплено у Конституції України) та підтримується переважною більшістю громадян”.

Реалізація цього стратегічного наміру залежить від бачення Україною свого місця на європейському фланзі НАТО та від здатності довести членам Альянсу нагальність і перевагу такого рішення.

На відміну від часів «холодної» війни, зараз країни Європи дуже різному бачать виклики та загрози власній безпеці. На додаток до цього, увага США змістилась на Китай, що зменшило вагу європейських справ.

Я вважаю, що саме цим можна пояснити здебільшого реакційний характер дій Альянсу в умовах кардинального погіршення безпекової ситуації на європейському континенті, спричиненого збройною агресією Росії проти України, незаконною анексією Криму, агресивною зовнішньою політикою та гібридною війною Кремля проти європейських країн та їх трансатлантичних союзників. Показовим є те, що Стратегічна концепція оборони і безпеки членів НАТО від 2010 року залишається незмінною.

З часів адміністрації Дональда Трампа Білий дім доволі активно стимулює європейських союзників виконувати свою частину зобов'язань, зокрема, у частині фінансової відповідальності перед Альянсом – досягнення рекомендованих 2% витрат свого ВВП на оборону, а також спрямування щонайменше 20% своїх оборонних бюджетів на основні види озброєння і техніки, у тому числі на пов'язані з цим науково-дослідні та конструкторські розробки [4].

На тлі змін, що відбуваються в євроатлантичній архітектурі безпеки, виникає загроза єдності НАТО через відсутність системного концептуального переосмислення ролі Альянсу у сучасному світі.

Політика подальшого розширення Альянсу на схід, проблема адаптації до нових форм загроз, певна «регіоналізація» викликів, питання застосування статті 5 Вашингтонського договору це ті фактори, які ускладнюють вироблення нових засад спільного існування держав у рамках Альянсу.

Окремим викликом для союзників є розширення функцій НАТО з огляду на виникнення безпекових загроз нового формату в різних регіонах світу. Перед Альянсом стоїть завдання врегулювання функціональної діяльності, класифікації нових викликів, узгодження стратегічних напрямів політики в умовах актуалізації традиційної військової загрози на континенті з боку Росії, а також можливості ескалації нестабільності в Західних Балканах. Гібридні загрози.

Висновки. Підсумувавши результати, які ми отримали при дослідженні ідеології як фактору формування та розвитку зовнішньої політики України на сучасному етапі, можна зробити висновок, що натеper, коли Україна перебуває під щоденними атаками країни агресора, наша держава зберігає і дотримується всіх домовленостей, намагаючись зберегти партнерські відносини з країнами імпортерами і експортерами, з якими ми мали домовленості ще до війни.

Ідеологія є важливим фактором у формуванні зовнішньополітичних відносин між країнами. Ми сподіваємось, що при допомозі закордонних колег ми зможемо впоратись з поточними викликами та дивитимемось у перспективу майбутнього мирної України.

Бібліографічний список:

1. Войчук В. Україна після війни: політика, економіка та суспільний договір. *Інтернет-видання: Comments.ua*. 11.11.2022р. URL: <https://society.comments.ua/ua/article/warrussia/ukraina-pislya-viyni-politika>
2. Габер Є., Корсунський С., Шелест Г. / Експертні рекомендації: «Концепція зовнішньої політики України». Жовтень 2020 р. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/15890.pdf>
3. Маркусь В. Атрибут самостійної держави. Зовнішня політика сучасної України: деякі принципи та актуальні проблеми // *Політика і час*. 1993. №2. С. 49.
4. Пашков М. Зовнішньополітична стратегія України: орієнтири і реалії. *Разумков центр*. 15.09.2021 р. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/zovnishnopolitychna-strategiia-ukrainy-orientyry-i-realii>
5. Чалий, А. Геополітична позиція України в умовах викликів сучасного світу. Київ: *Видавничий дім "КМ Академія"*. 2020 р. 224 с.

Чуба В.

*студент 4 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Федів І.М
Перший проректор, к.е.н., доцент кафедри міжнародних економічних
відносин та маркетингу
Львівський національний університет природокористування*

КОНКУРЕНЦІЯ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ЦІНОУТВОРЕННЯ

Вступ. Конкуренція є важливим елементом в економіці, особливо на міжнародних ринках товарів та послуг. Конкуренція на міжнародних ринках визначає ціни на товари та послуги, що пропонуються, і може впливати на функціонування механізмів ціноутворення. Конкуренція - це ситуація на ринку, коли кілька продавців конкурують за одних та ж покупців, або коли кілька покупців конкурують за один і той же товар. Конкуренція відіграє важливу роль

в економіці, вона допомагає знижувати ціни на товари та послуги, стимулює інновації та поліпшення якості.

Результати дослідження. На міжнародних ринках існує декілька форм конкуренції. Найбільш поширені з них такі:

- Повна конкуренція: коли на ринку присутні безліч продавців і покупців, кожен з яких має незначну частку ринку і не має можливості впливати на ціни. Ця форма конкуренції сприяє досягненню ефективності інновацій, а також зниженню цін на товари та послуги.
- Неповна конкуренція: коли на ринку присутні лише декілька продавців або покупців, які мають значний вплив на ціни. У цьому випадку продавці можуть скласти картельні угоди та домовлятися про ціни, що призводить до збільшення цін на товари та послуги. Також може виникати ситуація монополії, коли на ринку є тільки один продавець, що призводить до збільшення цін та зниження якості продуктів та послуг.
- Олігополія: це форма конкуренції, коли на ринку присутні лише декілька продавців або покупців, кожен з яких має значну частку ринку. У цій ситуації продавці можуть домовлятися про ціни та інші умови продажу, що може призводити до зниження конкуренції та збільшення цін на товари та послуги.

Конкуренція на міжнародних ринках відрізняється від конкуренції на внутрішніх ринках тим, що на міжнародних ринках присутні більше продавців та покупців, що може знижувати ціни на товари та послуги. Крім того, на міжнародних ринках існують різні країни з різними правилами та законодавством, що може впливати на конкуренцію.

Конкуренція на міжнародних ринках може мати різний вплив на ціни на товари та послуги. Наприклад, коли на міжнародному ринку існують багато продавців, то це може призвести до зниження цін на товари та послуги. Крім того, на міжнародних ринках можуть виникати ситуації неповної конкуренції, такі як олігополія або монополія, що може призвести до збільшення цін та зниження якості товарів та послуг.

Конкуренція як засіб забезпечення функціонування механізмів ціноутворення на міжнародних ринках товарів та послуг.

Конкуренція є ключовим фактором, який впливає на механізми ціноутворення на міжнародних ринках товарів та послуг. Конкуренція забезпечує відкритий доступ до ринку для нових продавців та збільшує вибір для покупців. Це сприяє зменшенню цін на товари та послуги, оскільки продавці змушені знижувати ціни, щоб зберегти свої позиції на ринку та привернути нових покупців.

Висновки. Одним з ключових механізмів, який забезпечує конкуренцію на міжнародних ринках, є вільна торгівля. Вільна торгівля сприяє зменшенню бар'єрів для входу на ринок та збільшенню кількості продавців. Крім того, вільна торгівля забезпечує збільшення попиту на товари та послуги, що сприяє зростанню виробництва та зменшенню витрат.

Крім вільної торгівлі, конкуренція на міжнародних ринках також забезпечується за допомогою антидемпінгових заходів, які використовуються для запобігання продажу товарів за цінами, які менші, ніж їх витрати виробництва. Антидемпінгові заходи допомагають забезпечити рівні умови конкуренції для всіх продавців на міжнародних ринках.

Крім того, на міжнародних ринках існує також механізм регулювання цін, який забезпечується за допомогою міжнародних організацій, таких як Всесвітня організація торгівлі (ВОТ). ВОТ встановлює правила та норми для торгівлі товарами та послугами між країнами, що сприяє забезпеченню конкуренції та зменшенню цін на ринку.

Крім того, конкуренція на міжнародних ринках також забезпечується за допомогою різних стратегій, які використовують компанії. Наприклад, компанії можуть використовувати стратегію диференціації, що полягає у створенні унікальної пропозиції продукту або послуги, яка відрізняє їх від конкурентів та забезпечує високу ціну. Крім того, компанії можуть використовувати стратегію низької вартості, що полягає у зниженні вартості виробництва та надання продукту або послуги за низькою ціною, що дозволяє їм конкурувати з іншими продавцями на ринку.

Бібліографічний список:

1. Baldwin, R. *The Great Convergence: Information Technology and the New Globalization*. Harvard University Press. 2016
2. Porter, M. E. *Competitive advantage: Creating and sustaining superior performance*. Free Press. 1998
3. World Trade Organization. *International trade statistics*. https://www.wto.org/english/res_e/statistics_e/statis_e.htm. 2021
4. United Nations Conference on Trade and Development. *World investment report*. <https://unctad.org/webflyer/world-investment-report-2021>
5. Grossman, G. M., & Helpman, E. *Globalization and growth*. MIT Press. 2015.

Чуба В.

студент 4 курсу факультету управління, економіки та права

Науковий керівник: Федів Р.Д

Ст. викл. кафедри міжнародних економічних відносин та маркетингу

Львівський національний університет природокористування

ОСОБЛИВОСТІ, ВИКЛИКИ ТА НАСЛІДКИ ВІДМОВИ УКРАЇНИ ВІД ЯДЕРНОГО СТАТУСУ ПІСЛЯ ПРОГОЛОШЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Вступ. Після розпаду Радянського Союзу, Україна знайшлася в складній ситуації щодо свого ядерного статусу. На початку незалежності, Україна мала велику кількість ядерного озброєння, належного колишньому СРСР. Проте, з того часу виникло багато проблем, пов'язаних із зберіганням, розміщенням та контролем цих ядерних збройних систем.

ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ

Результати дослідження. Важко переоцінити значення ядерної зброї під час Холодної війни. Від початку 1950-х років, коли СРСР випробував свою першу ядерну бомбу, а США ядерну зброю наприкінці Другої світової війни, зброя масового знищення стала основною складовою політики обох країн. У цьому контексті, ядерне озброєння мало стратегічне значення, яке полягало у створенні умов, що запобігали війні, а не прямому застосуванню цієї зброї. Кожна країна прагнула зберегти й розвивати свої ядерні сили, щоб мати достатній рівень захисту від можливої агресії.

Україна відіграла значну роль у розвитку ядерної зброї. Наприкінці 1940-х років, згідно з рішенням радянського керівництва, вважалось за необхідне розмістити ядерні озброєння на території тогочасної України. У наступні роки Україна стала головним центром розвитку ядерної зброї в СРСР, де було розроблено багато видів ядерних озброєнь та здійснено безліч ядерних випробувань.

Після отримання незалежності та розпаду СРСР, Україна стала однією з країн-спадкоємиць ядерного озброєння колишнього Радянського Союзу. За даними Міністерства закордонних справ України, на початку 1992 року на території України перебувало близько 1,6 тис. одиниць ядерної зброї та її компонентів, включаючи майже 200 балістичних ракет з ядерними боєголовками [3, с. 52-54].

Однією з основних проблем того часу, з яким зіткнулось тодішнє українське керівництво, було питання контролю над ядерним озброєнням. На той момент, Україна не мала досвіду з розміщенням та контролем ядерної зброї, що ставило під загрозу безпеку не тільки України, але і усього світу. У той час, коли

ситуація у країні була нестабільною, існувала небезпека, що ядерна зброя може потрапити в руки терористів або ненадійних та недостатньо відповідальних суб'єктів міжнародних відносин. У зв'язку з отриманням незалежності України у 1991 році, країна знаходилася у складній ситуації, пов'язаній з управлінням своєю ядерною програмою та статусом ядерної держави. У цей період Україна стала третьою державою у світі за потужностями ядерного арсеналу, маючи значний потенціал у цій сфері, водночас, переживаючи значний дипломатичний тиск з боку Росії, США та інших країн, які вимагали демілітаризації її ядерної програми [4, с. 65-68].

У процесі формування власної ідентичності та управління ядерною програмою Україна здійснювала різні кроки, однак, на той момент, країна не була готовою до такої відповідальності, яку несе ядерна держава. З моменту отримання незалежності та до процесу денуклеризації в 1996 році, Україна здійснювала важливі кроки щодо забезпечення ядерної безпеки та управління ядерною програмою, але все ж, досі залишається проблема ядерної безпеки в Україні, зокрема, зберігання і утилізація ядерних матеріалів та ядерних відходів, а також можливість повторного використання технологій для виготовлення ядерної зброї [6, с. 101].

З метою зменшення ядерної загрози, Україна приєдналася до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЗ) в 1994 році та стала першою державою, яка добровільно відмовилася від ядерної зброї. Згідно з Будапештським меморандумом 1994 року, Україна передала свої ядерні збройні системи Росії та отримала гарантії безпеки своїх кордонів та території [5, с. 40-43].

Однак, навіть після передачі ядерної зброї Росії, Україна залишилася залежною від зовнішніх поставок ядерного палива. Крім того, проблемою було і зниження міжнародного статусу України в ядерній галузі, оскільки вона втратила статус ядерної держави. Це також мало вплив на безпеку країни, оскільки Україна залишалася вразливою перед можливими ядерними загрозами [1, с. 107-110].

У 1996 році Україна ратифікувала Керівну конвенцію про безпеку ядерної енергетики, яка стала важливим кроком у забезпеченні безпеки атомних електростанцій та перспективних ядерних технологій в Україні. Згодом, у 1998 році була підписана Угода про співробітництво між Україною та Європейським Союзом у сфері мирного використання атомної енергії. Ця угода сприяла залученню європейських інвестицій у галузь атомної енергетики України та покращенню технічного рівня роботи українських АЕС.

Проте, проблеми ядерної безпеки в Україні не були повністю вирішені. Наприклад, у 2014 році під час конфлікту на сході України були зафіксовані випадки втрати контролю над ядерними об'єктами на території Криму, який був анексований Росією. Це знову стало нагадуванням про те, як важливо забезпечувати безпеку в ядерній галузі та висвітлювати її проблеми.

Висновки. Загалом, проблема ядерного статусу України на початку незалежності була дуже складною та вимагала швидкого та ефективного вирішення. Україна здійснила програму ядерного роззброєння на добровільній основі, але на жаль так і не отримала дієвих гарантій своєї безпеки, суверенітету та територіальної цілісності, що стало очевидним після подій 2014 року. Питання ядерної безпеки в Україні залишаються актуальними й досі [2, с. 5-7].

Отже, Україна продовжує працювати над забезпеченням ядерної безпеки та демілітаризацією своєї ядерної програми, а також залучати до цього питання міжнародних партнерів та експертів для досягнення оптимальних результатів, показуючи себе відповідальним міжнародним партнером навіть в умовах порушених запевнень у сфері безпеки, що були надані у рамках Будапештського меморандуму, який було порушено іншими державами.

Бібліографічний список:

1. Горбач І.Я. Ядерна держава: зброя або стимул для розвитку // Право України. 2004. № 4. С. 105-114.
2. Жеваго О. Міжнародний контекст ядерної безпеки: уроки для України // Наукові праці НДІ ЗС України. 2017. № 1. С. 3-10.
3. Карабут В. Перспективи демілітаризації ядерної зброї в Україні // Право України. 1995. № 10. С. 50-57.
4. Криворучко О.Я., Іванова І.В. Ядерна програма України: історія та перспективи // Наукові праці Державного університету інфраструктури та технологій. 2018. № 1. С. 62-70.
5. Хрещатий О. Ядерна програма України: від секрету до демократії // Право України. 2011. № 5. С. 40-51.
6. Шевчук О.А. Ядерна безпека України: актуальні проблеми та перспективи // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2017. № 4. С. 97-102.

Чуба В.

студент 4 курсу факультету управління, економіки та права

Науковий керівник: Федів І.М

*Перший проректор, к.е.н., доцент кафедри міжнародних економічних
відносин та маркетингу*

Львівський національний університет природокористування

ОСОБЛИВОСТІ ЦІНОУТВОРЕННЯ НА МІЖНАРОДНИХ РИНКАХ АГРАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Вступ. Ціноутворення на міжнародних ринках аграрної продукції визначається впливом різних факторів, таких як кліматичні умови, валютні курси, політична нестабільність, попит та пропозиція на ринку та інші. Із зміною цих факторів змінюються й ціни на продукцію. Тому ціноутворення на міжнародних ринках аграрної продукції є динамічним процесом, який залежить від багатьох факторів.

Результати дослідження. Найбільш відомою та впливовою товарною біржою, яка спеціалізується на торгівлі сільськогосподарською продукцією, є Чиказька товарна біржа (СМЕ). Ця біржа заснована в 1848 році і стала першою товарною біржою в світі. На СМЕ торгуються різні види аграрної продукції, зокрема зернові культури, соя, м'ясо, молочні продукти та інші. Одним з ключових інструментів на СМЕ є ф'ючерсний контракт. Ф'ючерсний контракт – це угода про купівлю або продаж активу в майбутньому за фіксованою ціною, яка укладається між двома сторонами. На СМЕ ф'ючерсні контракти на зерно (наприклад, пшеницю, кукурудзу, сою) є основними інструментами торгівлі.

Ціни на ф'ючерсні контракти на зерно визначаються багатьма факторами, включаючи погодні умови, рівень світового попиту та пропозиції, валютні курси та інші. Наприклад, коли в Європі відбувається посуха, це може призвести до зростання цін на ф'ючерсні контракти на зерно, так як урожай може бути меншим, ніж очікувалось. З іншого боку, якщо ринки зерна знаходяться в періоді перенасичення, коли виробництво перевищує попит, це може призвести до падіння цін на зерно.

Крім того, валютні курси також можуть вплинути на ціни на ф'ючерсні контракти на зерно. Наприклад, коли долар США зміцнюється відносно інших валют, це може зробити зернові продукти дорожчими для іноземних покупців, що може призвести до зменшення попиту та падіння цін на ф'ючерсні контракти на зерно. Одним з прикладів з Чиказької товарної біржі є ф'ючерсний контракт на сою. У 2020 році, коли в США сталася посуха, це призвело до зменшення врожаю сої та зростання цін на ф'ючерсний контракт на сою. З іншого боку, у

2021 році, коли погодні умови були більш сприятливими, зростання виробництва сої призвело до падіння цін на ф'ючерсний контракт на сою.

Особливості ціноутворення на міжнародних ринках аграрної продукції на прикладі чиказької товарної біржі також включають наступні аспекти:

1. Глобалізація. Чиказька товарна біржа є міжнародною, тому ціни на аграрну продукцію можуть змінюватися під впливом подій, що відбуваються в інших країнах, таких як засухи або повені, що можуть призвести до скорочення або збільшення пропозиції на ринку.

2. Фактори попиту. Ціни на аграрну продукцію на СМЕ можуть залежати від зміни попиту на ринку. Наприклад, якщо країни збільшують свої імпортні обсяги зернових культур, ціни на них можуть збільшитись.

3. Технологічні інновації та розвиток. Розвиток нових технологій, таких як генетична модифікація рослин, може впливати на виробництво та якість аграрної продукції. Ці фактори також можуть вплинути на ціни на СМЕ.

4. Регулювання урядом. Урядові регулювання та законодавство щодо аграрних продуктів також можуть впливати на ціни на СМЕ. Наприклад, уряд може встановлювати податки на експорт або імпорт аграрних товарів, що може змінювати пропозицію та попит на ринку.

Висновки. Отже, ціноутворення на міжнародних ринках аграрної продукції є складним процесом, який залежить від багатьох факторів. Ф'ючерсні контракти на зерно та іншу аграрну продукцію на Чиказькій товарній біржі є важливими інструментами торгівлі, які використовуються для захисту від коливань цін та ризиків на ринку.

Бібліографічний список:

1. Irwin, S. H., & Sanders, D.R. (2012). Agricultural futures markets: *Overview and implications for policy*. *Applied Economic Perspectives and Policy*, 34(3), ст. 373-396.
2. United States Department of Agriculture. (2022). *World Agricultural Supply and Demand Estimates*. <https://www.usda.gov/oce/commodity/wasde/>
3. Huang, J., and R. Rossmann. "The Impact of Trade on the Structure and Performance of U.S. Agriculture." *Journal of Agricultural and Resource Economics* 36, no. 2 (2011): ст. 319-340.

Чуба В.

студент 4 курсу факультету управління, економіки та права

Науковий керівник: Федів Р.

*Ст. викл. кафедри міжнародних економічних відносин та маркетингу
Львівський національний університет природокористування*

ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІКИ ТА СЕКТОРУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ

Вступ. Україна займає важливе місце на економічній карті світу та залежить від економічних процесів в світі. Зміни, що відбуваються у світовій економіці, неодмінно впливають на українську економіку. У зв'язку з цим, державне управління та економічна політика України повинні бути пристосовані до нових викликів та реалізовувати ефективні механізми для реформування національної економіки. Війна зруйнувала мільйони робочих місць українців, а це значить, що базовий інститут економіки, який дозволяв перетворювати працю її громадян у нову додану вартість суттєво знизив свою ефективність.

Результати дослідження. Сьогоднішні історичні виклики, з якими зіткнулася Україна, дають можливість вибудувати нову систему взаємовідносин науки і суспільства, підвищити її значимість як у науково-технічному прогресі та інноваціях, так і в посиленні обороноздатності країни, прийнятті суспільно-значущих рішень, формулюванні національних стратегій розвитку, воєнних доктрин тощо. Після війни велика маса працездатного населення потребуватиме швидкої інтеграції в нову систему суспільно-економічних відносин.

Якщо говорити про економіку України у часи довоєнного періоду то, однією з ключових проблем української економіки була низька конкурентоспроможність та обмежений доступ до зовнішніх ринків. Для розв'язання цієї проблеми необхідно здійснити реформування української економіки. Однією з перших кроків в цьому напрямку є залучення інвестицій та підвищення рівня інвестиційної привабливості України. Для цього потрібно створити сприятливі умови для бізнесу та знизити адміністративні бар'єри [1].

Українська економіка стала більш відкритою до зовнішнього світу, що надало додаткових можливостей для підвищення економічного зростання. Однак, це також створює ризики для економіки України, зокрема, залежність від зовнішніх факторів та конкуренції з боку іноземних компаній. Для підвищення конкурентоспроможності української економіки необхідно здійснити відповідні реформи, такі як підвищення рівня технологічності, покращення умов бізнесу та інфраструктури, сприяння інноваційному розвитку тощо.

Ще одна важлива проблема української економіки – корупція та недостатній рівень державного управління. Ці проблеми значно ускладнюють

розвиток економіки та знижують рівень довіри до державних інституцій. Для боротьби з цими проблемами, необхідно здійснити реформування державного управління та підвищення його ефективності. Наприклад, можна запровадити систему електронного урядування, яка зменшить вірогідність корупції та зробить державні послуги більш доступними та ефективними. Також, важливо забезпечити стабільність та прогнозованість економічної політики держави, що дозволить бізнесу та інвесторам планувати свої дії на майбутнє. Для цього, необхідно створити сприятливу інвестиційну та підприємницьку середовище, забезпечити правову державу та захист прав власності [5].

Ще однією важливою проблемою є низький рівень соціального захисту населення. Забезпечення соціальної справедливості та підвищення рівня життя населення є ключовим завданням держави. Для цього необхідно забезпечити зростання доходів та підтримку соціальних програм [3].

Доцільним у даному питанні було б поглянути на приклади та накопичений досвід інших держав, які свого часу провели вдалі економічні реформи, які допомогли країні. Ось кілька прикладів країн, які відомі своїми реформами економіки:

1. Китай: У 1978 році Китай започаткував економічні реформи, спрямовану на збільшення ефективності виробництва та поліпшення рівня життя населення. Ці реформи призвели до значних змін в економічному секторі Китаю, зокрема до зростання експорту, розвитку промисловості та інфраструктури.

2. Нова Зеландія: На початку 1980-х років Нова Зеландія стала першою країною, яка провела широкомасштабну програму реформ в економіці. Ці реформи включали зменшення витрат держави, приватизацію державних підприємств та зменшення обмежень на ринку.

3. Польща: У 1990-х роках Польща провела широкомасштабну програму реформ, яка включала приватизацію державних підприємств та зменшення державного втручання в економіку. Ці реформи дозволили Польщі, зростати економічно, стати членом Європейського Союзу у 2004 році.

Ключові завдання Уряду для досягнення економічного розвитку:

1. Створити сприятливе середовище для розвитку та ведення бізнесу в Україні, зробивши ринок максимально чесним та прозорим, а регуляцію – зменшити до необхідного мінімуму.

2. Створити сприятливі умови для розвитку сильного та конкурентоспроможного сектору малого і середнього підприємництва, забезпечуючи доступ до фінансів, ринків та створюючи інфраструктуру розвитку малого та середнього бізнесу [2].

3. Забезпечити глибоке реформування енергетичного сектору, створивши умови для досягнення Україною енергетичної незалежності.

4. Позбутися обтяжливого баласту для бюджету країни – збиткових державних підприємств, забезпечити ефективне управління стратегічно важливими активами [6].

5. Забезпечити прозоре та ефективне управління земельними ресурсами, формування спроможних територіальних громад шляхом передачі в їх розпорядження сільськогосподарських земель державної власності як основного засобу виробництва та економічного розвитку територій.

6. Зробити транспортні послуги в Україні якісними та доступними, а інфраструктуру – сучасною та інтегрованою до міжнародних транспортних мереж [4].

Висновки. Виконання комплексу цих завдань та кожного з них окремо призведе до зміцнення державного бюджету, забезпечить умови для модернізації виробництв, включення України до регіональних та глобальних ланцюгів створення доданої вартості, прискорить залучення інвестицій в українську економіку та створення нових робочих місць. Все це відкриє нові можливості для громадян України та у результаті позитивно вплине на якість життя кожного.

Бібліографічний список:

1. Богдан Данилишин. “Структурні реформи, які здатні змінити Україну”. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/05/31/687649/>
2. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/ekonomichne-zrostannya>
3. Глобальний звіт про конкурентоспроможність. (2021). *World Economic Forum*. URL: <https://www.weforum.org/reports/global-risks-report-2023?gclid>
4. Про Стратегію розвитку України до 2020 року. (2015). *Кабінет Міністрів України*. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/52015-18245>
5. Реформи в Україні: проблеми та перспективи. (2022). *Інститут громадянського суспільства*. URL: <https://www.csi.org.ua/>
6. Концепція сталого розвитку України до 2030 року. (2021). *Міністерство економічного розвитку, торгівлі та сільського господарства України*. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications>

Чуба В.

студент 4 курсу факультету управління, економіки та права

Науковий керівник: Федів Р.

*Ст. викл. кафедри міжнародних економічних відносин та маркетингу
Львівський національний університет природокористування*

ПРОБЛЕМА КОРУПЦІЇ НА РИНКУ ПРАЦІ: ШЛЯХИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ

Вступ. Корупція є однією з найбільш поширених проблем, які впливають на розвиток економіки, зокрема на формування ринку праці. Вона здатна знизити рівень життя населення, спричинити соціальну нерівність та зменшити конкурентоспроможність країни. Ця проблема стосується не лише країн розвитку, але й розвинених країн, включаючи США та ЄС. В даній доповіді розглянуто проблему корупції у формуванні ринку праці. Перш за все, слід визначити поняття "корупція" та "ринок праці".

Результати дослідження. Корупція – це надання, отримання, вимагання або прийняття хабаря чи іншої неправомірної вигоди в обмін на надання послуг або виконання дій, які є в компетенції державного службовця, політичного діяча, представника бізнесу або іншої особи, що займає певну посаду чи виконує певну діяльність.

Ринок праці – це система відносин між роботодавцями та працівниками, яка включає в себе процес пошуку та зайняття роботи, укладення трудових договорів, встановлення заробітної плати та інших умов праці.

Корупція має негативний вплив на формування ринку праці, оскільки вона створює нерівні умови конкуренції для роботодавців та працівників. На практиці це може виявлятися у вигляді таких явищ:

Незаконне надання переваг певним роботодавцям. Корупція може призвести до того, що державні службовці чи інші представники влади надають перевагу певним роботодавцям, які в свою чергу можуть пропонувати меншу заробітну плату чи гірші умови праці, але отримувати дозвіл на роботу без перешкод. Це спотворює конкуренцію на ринку праці та зменшує можливості працівників отримати роботу з належними умовами.

Надмірне використання "хабарів" та інших неправомірних вигод. Корупція може призвести до того, що працівники змушені давати хабарі або інші неправомірні вигоди для отримання роботи, збільшення зарплати або покращення умов праці. Це створює невинуваті витрати для працівників та спотворює конкуренцію на ринку праці. Прихована зайнятість та ухилення від сплати податків.

Корупція може призвести до того, що роботодавці використовують приховану зайнятість, щоб уникнути сплати податків та інших обов'язкових внесків. Це зменшує доходи держави та призводить до недостатнього фінансування різних соціальних програм.

Недостатня конкуренція на ринку праці. Корупція може призвести до того, що певні компанії або групи роботодавців отримують перевагу на ринку праці, тим самим обмежуючи конкуренцію. Це може призвести до зниження заробітної плати та інших умов праці для працівників.

Корупція має значний вплив на формування ринку праці в будь-якій країні, в тому числі і в Україні. Зокрема, наявність корупції у сфері працевлаштування може призвести до того, що кращі вакансії займають люди, які мають зв'язки з роботодавцями або готові сплатити хабар. Це призводить до того, що кваліфіковані спеціалісти можуть бути виключені з ринку праці, а вакансії можуть бути заповнені менш кваліфікованими людьми.

Крім того, корупція може призвести до того, що роботодавці не будуть вести справжню конкуренцію між собою за робочу силу, а будуть домовлятися між собою про зарплати та інші умови праці. Це може призвести до зниження рівня заробітної плати для робітників та спричинити відтік кваліфікованих фахівців з країни.

Крім того, наявність корупції у сфері працевлаштування може призвести до зниження рівня довіри до державних інституцій та збільшення відсотка людей, які віддають перевагу нелегальній праці. Це, в свою чергу, може призвести до зростання тіньового сектору економіки та зниження рівня соціального захисту робітників.

Крім того, наявність корупції у сфері працевлаштування може призвести до зниження рівня інвестицій в країну, оскільки іноземні компанії можуть бути занепокоєні корупційним клієнтизмом в сфері працевлаштування та зобов'язаннями на ринку праці.

Щоб боротися з корупцією на ринку праці, необхідно приймати комплексних заходів, які включають в себе законодавчі, адміністративні, економічні та інші заходи. Ось деякі із них:

Законодавчі заходи. Важливо удосконалювати законодавство щодо боротьби з корупцією на ринку праці, включаючи удосконалення механізмів забезпечення прозорості та конкуренції на ринку праці, зміцнення відповідальності за корупцію та запровадження механізмів контролю.

Адміністративні заходи. Необхідно забезпечити ефективну роботу контролюючих органів, таких як інспекції праці, податкові та митні органи, з метою виявлення та припинення порушень законодавства про працю та корупцію. Також важливо забезпечувати високий рівень професійної підготовки та кваліфікації співробітників цих органів.

Запровадження механізмів прозорості та конкуренції на ринку праці. Необхідно забезпечити підвищення рівня прозорості на ринку праці та запровадження конкуренції між роботодавцями.

Посилення відповідальності за корупцію. Важливо забезпечити високу відповідальність за порушення законодавства про працю та корупцію на ринку праці. Необхідно забезпечити ефективну роботу правоохоронних органів та судової системи, а також забезпечити підвищення рівня свідомості населення щодо шкідливості корупції та її наслідків.

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що наявність корупції у сфері формування ринку праці може мати серйозні наслідки для економіки та суспільства в цілому. Корупція призводить до нерівних умов працевлаштування для різних категорій людей, зниження рівня заробітної плати та соціального захисту працівників, зростання тіньової економіки та зниження інвестицій. Окрім перелічених вище заходів, важливо проводити просвітницьку роботу та підвищувати свідомість населення щодо шкідливих наслідків корупції в сфері працевлаштування та визначити пріоритетні напрямки розвитку економіки та ринку праці.

Бібліографічний список:

1. Закон України "Про запобігання корупції" від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1700-18>
2. Закон України "Про охорону праці" від 14.10.1992 року № 2694-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2694-12>
3. Герасименко І. О. *Корупція в системі регулювання ринку праці в Україні: стан, проблеми та шляхи подолання* // Економічний часопис-XXI. 2017. № 3-4. С. 70-73.
4. Шкурат М.В. *Корупція у сфері формування ринку праці: причини, наслідки та шляхи подолання* // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. 2018. № 1. С. 152-158.
5. Мельник Л.А. *Корупція в системі формування ринку праці: проблеми та шляхи подолання* // Соціально-економічні проблеми і держава. 2018. Т. 19. Вип. 1. С. 143-150.
6. Transparency International. *Індекс сприйняття корупції 2021*. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2021/index/nzl>

Пашко В.А.

*студентка 4 курсу факультету управління,
економіки та права*

Науковий керівник: Федів Р.Д

*Ст. викл. кафедри міжнародних економічних
відносин та маркетингу*

*Львівський національний університет
природокористування*

ПРОБЛЕМА СЕПАРАТИЗМУ В КОНТЕКСТІ ДВОСТОРОННІХ ТА БАГАТОСТОРОННІХ ВІДНОСИН З ДЕРЖАВАМИ СУСІДКАМИ УКРАЇНИ

Вступ. Якщо визначити з наукової точки зору значення слова “сепаратизм”, то в результаті ми дійдемо висновку, що: «Сепаратизм, згідно з нормами українського законодавства – це діяльність, спрямована на зміну статусу окремих територій та протизаконна діяльність, направлена на відділення від материкової України частини територій та їх мешканців [1].

Результати дослідження. За своєю суттю сепаратизм в Україні, не є рухом на релігійне або етнічне відособлення шляхом отримання автономії чи створення незалежної держави, а є прихованою формою іноземного іредентизму проти України та українського етносу, направленої на знищення держави, підкорення українців та анексії українських земель.

Росія у 2014 році зробила це, країна агресор незаконно провела меморандум з метою приєднання анексованих територій (Кримський півострів, Донецьк, Луганськ) до складу Російської Федерації, загарбницьким методом [2].

На мою думку, такий крок з боку Росії, порушує міжнародну угоду, яка була укладена 5 грудня 1994 року між Україною, Росією, Великою Британією та США про гарантії Україні у зв’язку з набуттям нею неядерного статусу. Ця угода має назву «Меморандум про гарантії безпеки у зв’язку з приєднанням України до договору про нерозповсюдження ядерної зброї» (Будапештський меморандум). Згідно з меморандумом США, РФ і Велика Британія зобов’язались:

– поважати незалежність, суверенітет та чинні кордони України (РФ у 2014 році цієї умови не дотрималась),

– утримуватись від загрози силою, її використання проти територіальної цілісності чи політичної незалежності нашої держави ;ніяка їхня зброя ніколи не буде використовуватися проти України, крім цілей самооборони або будь-яким іншим чином згідно зі Статутом ООН,

– домагатись негайних дій з боку Ради Безпеки ООН з метою надання допомоги Україні, якщо вона стане жертвою акту агресії чи об’єктом погрози

агресією з використанням ядерної зброї (цієї умови теж, бо 24 лютого 2022 року Росія почала своє вторгнення з метою захопити за 3 дні всю столицю Київ і посадити на керівництво своїх людей під гаслом «Операція з метою визволення людей («Мирна операція») і щодня проявляє свою агресію і нищить нашу інфраструктуру, застосовує терористичні дії, вбиває наших дітей і руйнує ракетами житлові будинки та влаштували геноцид нації, це порушення всіх конвенцій і всіх воєнних правил).

На мою думку, відносини між РФ і Україною загострилися після того, як у 2005 році російська газова монополія Газпром зажадала від України платити за газ за цінами, близькими до європейських (біля \$230 за 1000 м³), починаючи з 2006 року. При цьому сама Російська Федерація купувала газ у Туркменістані за ціною \$44 за 1000 м³. Газпром намагався збільшити прибуток від продажу газу на суму від 3 до 5 мільярдів доларів США щорічно.

При цьому, шляхом підняття цін на газ в Україні, російський уряд бажав захопити частину російського ринку металургії, на якому українські компанії успішно конкурували з російськими. Попри те, що економічні причини існували й раніше, російський уряд не поспішав здійснювати різких дій, припасуючи їх як засіб політичного тиску, і почав підняття цін тільки після зміни зовнішньополітичного курсу України у напрямку Заходу.

Українське керівництво до останнього моменту не було готове платити більше і Газпром посилаючись на 4 параграф договору про постачання газу, за яким ціни на газ визначаються щорічно, у ніч на 1 січня (зупинив постачання. З боку Газпрому пролунали звинувачення, що Україна "приступила до несанкціонованого відбору газу", призначеного європейським споживачам. Представники українського Нафтогазу звинувачення відкинули.

4 січня обом сторонам вдалося підписати договір, за яким закінчувалася практика бартерної торгівлі (транзит за газ в обмін на постачання газу) і в результаті якого ці дві речі стали розглядатися окремо. Щодо ціни, то вона стала тимчасово складати \$95 за 1000 м³, що стало можливим завдяки змішуванню російського газу за ціною у \$230 і туркменського за ціною у \$44..

В Українсько-російських відносинах, російська сторона здебільшого хоче позбавити нашу державу цілісності та державних кордонів і знищити українську націю, я вважаю що в нашої сусідки агресора це не вийде, тому, що коли Росія незаконно і порушуючи всі домовленості воєнним шляхом загарбала наші території – Крим, Луганськ і Донецьк .Наша армія не була взагалі готова до цього, і не укомплектована тому, що на даний час у цій війні що є повномасштабною, а все тому, що нашим укомплектування ніхто не займався і президент який тоді обіймав посаду (Віктор Янукович) якби був на теперішній час, ми б вже давно були у складі Російської Федерації.

Якщо говорити про можливість вирішення і закінчення цієї війни та теми сепаратизму, я вважаю що доцільним і правильним рішенням би було змусити Росію відшкодувати всі втрати та критичній інфраструктурі та загальну

інфраструктуру, щоб вони знищили, а також повернути всі землі які вони у нас забрали з 2014 року і надання Україні статусу учасника ЄС і НАТО і позбавлення Росії участі в НАТО і міжнародних організаціях [1].

Непростим та непередбачуваним залишається сусідство України з Білоруссю – державою, яка є союзником Росії. Як і Росія, Білорусь є важливим торговельним партнером України (шостим за обсягами) але ця торговельна взаємозалежність не перетворюється на гаранта безпеки та взаємної довіри.

Є прояви глибини російсько-білоруського партнерства, що може загрожувати національній безпеці України, як, наприклад масштабні військові навчання Захід-2017 і Захід-2022, що відбулись у вересні 2017 року та навесні 2022 року (що тривають досі). Є високий ступінь інтеграції Білорусі та Росії, їхня спільна участь у цілому ряді міжнародних організацій та інтеграційних утворень, а також значна економічна залежність першої від останньої.

На мою думку, щоб зберегти цілісність і свої землі на кордоні з Білорусією, потрібно зосередитись на прагматичних питаннях: торгівля (особливо в умовах санкційних режимів); транскордонне співробітництво; пошук спільних проектів рамках поглиблення відносин із ЄС.

Сусідство із Туреччиною також не обіцяє безхмарних перспектив та простих рішень. Єдине, що можна вважати аксіомою у двосторонніх відносинах, це невизнання анексії Криму. Все інше - відкриті питання

Зробивши ставку на енергетику також економіку, ми повинні пам'ятати, що збільшення транзитної ролі Туреччини може відбуватись українським коштом, до того ж підсилюючи енергетичні позиції Росії та вплив Москви на Анкару. України з давніх-давен була завжди найслабшою ланкою в Чорноморському трикутнику Росія-Туреччина-Україна; сьогодні ж позиції стали ще слабшими [4, с. 147].

В сусідстві з Румунією джерелом проблем може стати й давній виклик безпеці обох країн - так званий Придністровський конфлікт на території Молдови. Як Румунія, так і Україна зацікавлені у його розв'язанні на умовах що не є російськими.

Румунія грає важливу роль в регіональній системі енергетичної безпеки як країна, яка має величезні запаси природного газу та нафти, а також значний транзитний потенціал, який в перспективі може і зрости ще. Енергетика, як і безпека, може стати сферою стратегічного співробітництва між Румунією та Україною [3].

Польща – четвертий, найбільший торговельний партнер України, держава яку вважають стратегічним партнером Києва та допомогою зі вступом в ЄС і НАТО. Продовження конфронтації навколо історичних питань з урахуванням підвищеної уваги суспільства до них, здатне сильно зашкодити двостороннім відносинам. Послаблення дипломатичної підтримки Польщі може вплинути на широке коло питань: від формування та реалізації Європейської політики сусідства до збереження режиму антиросійських санкцій. І якщо Польща навряд

чи займатиме антиукраїнську позицію в питаннях що зачіпають її власні інтереси – наприклад у питанні Північного потоку – 2 та в цілому енергетичної політики Росії - то в усіх інших випадках безумовної підтримки України Польщею не варто очікувати [3].

Висновки. Підсумувавши результати, які ми отримали при дослідженні проблеми сепаратизму в контексті двосторонніх та багатосторонніх відносин з державами сусідками України, я дійшла до висновку:

В складних умовах, що склались в Україні не варто покладатись на те, що проблема із сусідами розв'яжуться самі собою за результатами чергових виборів. Доцільніше виходити із того, що проблеми ці мають глибший характер. Більше уваги варто приділити конструктивним ініціативам у сфері регіональної безпеки й, в цілому, створенню позитивного порядку денного у відносинах із сусідами. Основою таких дій мають стати не фантастичні проекти минулих століть.

Бібліографічний список :

1. [Гай-Нижник П. П. Росія проти України \(1990–2016 рр.\): від політики шантажу і примусу до війни на поглинання та спроби знищення.](https://web.archive.org/web/20140515164637/http://imi.org.ua/analytics/44067-rekomendatsiii-z-vikoristannya-terminiv-separatisti-teroristi-okupanti.html) К.: «МП Леся», 2017. 332 с. *Інститут масової інформації.* .Рекомендації використання термінів «сепаратисти», «терористи», «окупанти». URL:<https://web.archive.org/web/20140515164637/http://imi.org.ua/analytics/44067-rekomendatsiii-z-vikoristannya-terminiv-separatisti-teroristi-okupanti.html>.
2. Управління з питань внутрішньої та інформаційної політики Херсонської облдержадміністрації. “Сепаратизм-загроза незалежності та цілісності України” URL: <http://www.dniproradakherson.gov.ua/node/850> 2014р.
3. Войнова С.П. Історія України//“Держава України та її сусіди.” [Київ. ТОВ” Всеосвіта”](https://vseosvita.ua/library/derzava-ukraina-ta-ii-susidi-184222.html). 2019р. .URL:<https://vseosvita.ua/library/derzava-ukraina-ta-ii-susidi-184222.html>.
4. [Чалий А. Геополітична позиція України в умовах викликів сучасного світу .Київ .Видавничий дім “КМ Академія “. 2020р. 224с.](https://vseosvita.ua/library/derzava-ukraina-ta-ii-susidi-184222.html)

Ярошик В.

Студентка 4 курсу факультету управління, економіки та права

Науковий керівник: Федів Р.

*Ст. викл. кафедри міжнародних економічних відносин та маркетингу
Львівський національний університет природокористування*

«СХІДНИЙ ВЕКТОР» ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УНР В УМОВАХ ВІЙНИ МІЖ БІЛЬШОВИКАМИ ТА БІЛОГВАРДІЙЦЯМИ

Вступ. У своїх спробах до здобуття та збереження власної державності Українська народна республіка пережила першу хвилю наступу більшовиків наприкінці 1917 на початку 1918 років та відновила через повалення Української держави Павла Скоропадського одразу ж після укладення Конп'єнського перемир'я у листопаді 1918 року. У цих умовах УНР та ЗУНР спробували об'єднати зусилля за допомогою Акту Злуки 22 січня 1919 року, але зовнішні обставини у тодішніх міжнародних відносинах склалися несприятливо для успішного українського державотворення. Уряду тогочасної Української народної республіки доводилось діяти у ситуації, коли західні держави Антанти все більше поступово відмежовувались від українського питання на Версальській мирній конференції, на Сході йшла боротьба між білота червоногвардійцями більшовиків, а на Заході Українська Галицька Армія відстоювала право українців на власну державу від наступу сил щойно відновленої польської держави, до якої прихильними були деякі держави на Заході, особливо Франція.

Результати дослідження. Директорія УНР у своїй діяльності на міжнародній арені зіштовхнулася із ще однією російською реконструктивною силою — Добровольчою армією Генерала Денікіна, яка відіграла важливу роль у розв'язанні питань щодо держав, утворених на постросійському просторі. Центром підтримки її стала Англія. Водночас її уряд не був настільки монолітним у прагненні підтримати генерала А. Денікіна та розпочати інтервенцію проти радянської Росії. Як уже зазначалось, британський прем'єр дотримувався досить поміркованої думки в цьому питанні. Чи не найбільшим прихильником підтримки генерала Денікіна став У. Черчилль, який зі середини січня 1919 р. був військовим міністром. Він ставив далекосяжну мету — повалити владу більшовиків. Розглядаючи процес відродження небільшовицької Росії в разі ненадання Англією допомоги, на тверде переконання Черчилля, Росія разом із Німеччиною і Японією "буде представляти таку ж загрозу для Англії, Франції та Сполучених Штатів, як напередодні цієї війни".

Убачаючи у Денікіні керівника новоутвореної держави на півдні Росії з центром у Києві, Черчилль у серпні 1919 р. запевняв союзників, що "просування

Денікіна — єдина надія на успішне розв'язання російського питання на найближчі кілька років. Не можна вживати жодних заходів, які могли би хоч у чомусь перешкоджати успіхам генерала Денікіна".

Отже, антибільшовицьку силу, на котру союзники покладали усі надії, було знайдено. Така позиція Черчілля до певної міри віддзеркалювала позицію кадетської партії, деякі представники якої йшли у своїх ідеях ще далі — аж до встановлення воєнної диктатури. Черчілля не втомлювався переконувати Кабінет міністрів у необхідності надати Росії допомогу для укомплектування 250-тисячної армії, зокрема на 250 тис. фунтів стерлінгів. Він був майже впевнений у тому, що Денікін зможе повернути ці кошти. Тому закономірними видавалися неодноразові поради українській делегації у Парижі шукати порозуміння з Денікіним.

А тим часом Директорія просила уряд Великої Британії будь-якої допомоги в боротьбі проти більшовизму. Опинившись між молотом і ковадлом, Директорія так і не отримала підтримки. Ставлення британців до української державності в контексті армії Денікіна влучно відображає уривок із листа Артура Бальфура до лорда Л. Керзона від 11 липня 1919 р., в якому міністр закордонних справ повідомляв, що українська місія в Лондоні надіслала ноту до МЗС із проханням дозволити канадським українцям, які виявляли бажання підтримати боротьбу українців за свободу, вступати в українські загони, відбувати військову службу. Офіційна позиція британського уряду була відображена в посланні Керзона до Бальфура від 21 серпня 1919 р.: "Ситуація на Україні є незрозумілою. Правильно, однак, що влада російського радянського уряду не є загальновизнаною на цій території, де незалежний український уряд, який очолює отаман Петлюра, намагається втримати свою юрисдикцію. Жоден із союзницьких урядів не визнав до цього часу отамана Петлюру і не має дружніх нормальних відносин з цим урядом. Уряд його Величності завжди трактував Україну як невід'ємну частину Росії, був твердо переконаний, що найбільшою турботою було б ухилитися від будь-яких кроків, котрі могли б обнадіяти сепаратистські тенденції різних частин української думки. Весна й літо 1919 р. ознаменувалися переможною ходою військ Директорії та Добровольчої армії на Київ. Під натиском військ Директорії та генерала Денікіна 30 серпня загони червоної армії залишили місто.

Денікін у вересні 1919 р. оголосив війну УНР.

Окупація України супроводжувалася масовими реквізиціями й жахливими єврейськими погромами.

Відкритий виступ Денікіна проти України не міг не змінити політичної ситуації. Цим кроком Денікін вилучив будь-яку можливість порозуміння з ним. 24 вересня 1919 р. Директорія, міністри уряду та президент ЗУНР Є. Петрушевич підписали декларацію, котрою оголошували війну Денікінові й закликали український народ до боротьби з ним.

Ускладнювалось становище й наростаючими суперечностями між керівництвом УНР та ЗУНР.

Наприкінці 1919 р. армія Денікіна під ударами червоних відійшла на Дон. Більшовики захопили майже всю Україну, на початку грудня знову зайняли Київ. Процес окупації України та захоплення більшовиками влади в Україні вступив у завершальну стадію. Це стало певним поштовхом для керівників УНР шукати порозуміння з Польщею.

Польща тим часом окупувала чимало українських земель — Лемківщину, Посяння, Холмщину, Підляшшя, Західну Волинь, усю Східну Галичину. Крім того, польська делегація на Паризькій мирній конференції прагнула офіційно закріпити за Польщею ці землі. Польські дипломати тиснули на українську місію у Варшаві, доводячи необхідність підписати вигідний для поляків та українців військовий договір, спрямований проти більшовиків. Щоправда, умови цього договору мали передбачати територіальні прагнення Польщі та їхнє узаконення. До" цього ж кроку підштовхувала УНР і Антанта.

Відроджуючись, польська держава відразу висунула умову входження до її складу Галичини, Холмщини, Волині, висунувши територіальні претензії до іншої держави та ставши на шлях конфронтації й агресії. Карпатська Україна, котра перебувала у складі Угорщини, внаслідок її розпаду стала самостійною та проголосила в січні 1919 р. про своє рішення приєднатися до УНР.

Ідея побудови великої Польщі настільки заповонила голови тогочасних польських політиків, що вони висловлювали домагання не лише на українські землі, а й на землі білорусів, латвійців, литовців. Очевидним є той факт, що в регіоні, населеному багатьма націями, долі яких через історичні причини переплелись, існували суперечності між народами, які стали на шлях побудови власних національних держав.

Яскравим прикладом агресивних настроїв Польщі та широкомасштабних територіальних придбань була резолюція, котру сейм ухвалив 10 лютого 1919 р. У ній зазначалося, що потрібно об'єднати в єдину польську державу землі, котрі входили до Польщі за Люблінською унією, тобто в кордонах 1772 р.

Войовничість польських політиків була одразу зреалізована у військових діях, що розгорнулись у Галичині в листопаді- грудні 1918 р. Звинувачення польської сторони українців у тому, що останні розпочали військові операції, видаються щонайменше неправдоподібними, хоча б з огляду на заяви міністра закордонних справ Польщі Ж. Василевського, опубліковані в краківських газетах наприкінці грудня. Констатуючи чеські домагання в Сілезії та українські на Галичину, він зазначав, що "Польща надзвичайно стурбована затягуванням дружніх взаємовідносин з Чехією. Щодо Української Республіки, з огляду на Львів, суто польське місто, і загалом Східну Галичину, де поляки у більшості й борються за свої права, зараз не може бути мови про дипломатичні переговори з Українською Республікою. Це буде питання армії доти, доки не буде вирішене, і Польща готова захищати цю частину своєї території усіма доступними силами".

Отже, вже в перші тижні польсько-українського конфлікту, який набув характеру військової сутички, польські офіційні кола заявили про свої територіальні претензії стосовно ЗУНР та неможливість дипломатичного шляху розв'язання проблеми. Зухвала поведінка новоутвореної польської держави була зумовлена підтримкою урядових кіл Франції та США. Заслуговує на увагу твердження англійського прем'єра, що "утворення великої Польщі відповідало французькій політиці. Кілька мільйонів українців, литовців, білорусів, включених до складу Польщі, означало відповідно посилення східних кордонів Франції". Таке зміцнення Франції не було на руку Англії в їхньому суперництві на континенті. Тому англійський уряд в особі Ллойда Джорджа підтримував ідею існування східногалицької республіки. Прагнучи запобігти активним діям поляків у Східній Галичині, англійський уряд 8 листопада 1918 р. надіслав представництву Польського національного комітету в Лондоні ноту, в якій зазначалось, що "будь-які дії Польщі з випередження рішень мирної конференції щодо Східної Галичини англійський уряд розглядатиме як дуже не бажані". Таку позицію підтримував Ллойд Джордж і надалі. Однак переважала тенденція до створення зі Східної Галичини незалежної як від Польщі, так і від України, держави.

Офіційний Вашингтон погоджувався на існування польської державності в етнічних кордонах, задовольняючи прагнення білої Росії, причому про незалежність України не могло бути й мови. Р. Лансінг висловлювався за те, щоб передати Східну Галичину Польщі до остаточного врегулювання Лігою Націй східногалицької проблеми.

Отже, напередодні мирної конференції країни Антанти та США не мали взаємоузгодженої концепції щодо "українського питання".

Висновки. Українсько-польські взаємовідносини стали предметом обговорення серед політиків Антанти і були зараховані до питання "австрійської спадщини". 9 січня 1919 р. керівник інформаційного бюро у Відні, створеного для збирання інформації про народи Австро-Угорщини, американський професор А. Кулідж повідомили про одержану пораду у справі Східної Галичини, яка полягала в тому, щоб укласти перемир'я між поляками й українцями, а питання про кордони розглядатиме конференція. Очевидно, що західна дипломатія прийняла цю концепцію, бо вже наприкінці січня 1919 р. до Львова "прибула комісія держав Антанти на чолі з французьким генералом Ю. Бартелемі. До її складу входили представники Франції, Англії, Італії, США. Під час поїздки до Львова генерал Бартелемі намагався схилити своїх колег до думки про створення сильної польської держави за умови розв'язання її суперечностей з "великими і малими сусідами на її користь". Перебуваючи у Львові, комісія Бартелемі не поспішала налагоджувати контакти з керівництвом ЗУНР. Лише 22 лютого вона звернулася із пропозицією до військового командування ЗУНР (Начальної команди) припинити військові дії на українсько-польському фронті й обговорити питання перемир'я. Мсту і завдання союзницької делегації було викладено у листі, з яким генерал Бартелемі звернувся до уряду ЗУНР: "Уряд

повинен ще раз урочисто декларувати, що він має намір покласти кінець дальшому кровопролиттю головно для того, щоб мати змогу спрямувати всі свої сили проти справжнього ворога — більшовизму. Саме тому ми готові укласти перемир'я на час, доки мирна конференція визначить остаточні кордони між Україною і Польщею".

Бібліографічний список:

1. Гудь Б., Голубко В. Нелегка дорога до порозуміння: До питання генези українсько-польського військового співробітництва 1917—1921 рр. — Л., 1997. — С. 23.
2. Винниченко В. Відродження нації: У 3 ч. — К.: Вид-во політ, л-ри України, 1990. — С. 61.
3. Винниченко В. Відродження нації: У 3 ч. — С. 290.
4. Грушевський М. Великий обов'язок // Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть. — К., 1991. — С. 193.

Moroz D.

third year student of the faculty of management, economics and law

Supervisor: Fediv R.D.

Senior scholar of the department of international economic relations and marketing

Lviv National Environmental University

SETTLING INTERNATIONAL DISPUTES AND CONFLICTS BY USING THIRD PARTIES MEDIATION

Introduction. As events of recent decades have shown, the modern world has become extremely unstable. International and regional conflicts have erupted in various regions, resulting in frequent formations of terrorist groups, including international ones. Of all types of international conflicts, military (or armed) conflicts are the most dangerous, resulting in enormous human losses, destruction, and material damage to the global community. To address this issue, it is crucial for nations and international organizations to work together towards peaceful solutions and to promote diplomacy and cooperation rather than military action. It is also important to address the root causes of conflicts, such as inequality, poverty, and political instability.

The outcomes of the research. This is exactly the situation that Ukraine is currently facing due to Russian aggression. And the need for the fastest possible

resolution of the conflict, which has been processing since 2014, is now a high priority like never before. In this regard, we understand that the international community has to develop non-standard models and technologies for conflict resolution. In February 2022, after the invasion of Russian forces, Ukrainian and Russian representatives, with the participation of a third party (Turkey), held several rounds of negotiations, that unfortunately were unsuccessful in general, as it didn't achieve any agreement, despite that, we understood what a Russian government really are, that they have chosen the way of destruction so we don't need to try any new negotiations with them.

Mediation is a form of negotiation in which an active third party is invited by the parties to the dispute or takes the initiative on its own to participate. The mediator can negotiate with both sides or separately with each of them. The mediator may suggest ways for the parties to resolve the difficult situation, but his or her recommendations are not binding on the parties. The most important requirement for a mediator is to maintain neutrality towards the interests of the parties and to have high authority [1].

The term "mediation" was first established in the Hague Conventions on the Settlement of International Disputes of 1899 and 1907.

In carrying out its functions, the mediator uses various strategies. Among them are the following:

1. Strategies related to providing assistance in finding a solution;
2. Working with a single text;
3. Aimed at ensuring interaction between the parties and maintaining working relationships between them;
4. Aimed at manipulating the behavior of conflict participants.

The first strategy focuses on achieving agreement and ensuring that participants maintain their dignity when they exit the conflict. These strategies are at the heart of mediation. The main means of influence is not economic, military, or otherwise, but rather intellectual. This can be a proposal for a large joint project, for example in the economic or social sphere (and mediators can even participate in such projects). Similarly, a fundamentally new solution can be found that allows for conflict resolution without requiring concessions from opposing parties. For example, in mediating the conflict between Israel and Egypt, the US provided proposals to both sides. One of the negative aspects of such mediation is the invisible limitation of the mediator's own search field. They are as if in captivity to existing ideas and proposals. Another example is the situation in Central African Republic where The EU provided mediation support throughout the negotiations leading to the peace agreement signed in February 2019. It also advised on the coordination of the post agreement mediation support. The EU follows up closely with ECCAS and other partners to bring the peace agreement back on track [3].

Working with a single text involves the mediator presenting the text of a possible agreement and asking each participant in the conflict to express their comments. In addition, a single text forces them to focus on the most important needs

rather than defending their positions. This strategy was used in negotiations between Iran and US regarding the seizure of American hostages, which were conducted through the mediation of Algeria [2].

The third tactic is used when the parties are fundamentally willing to negotiate a solution to the problem, but have not found a way to start the dialogue. In this case, the mediator can organize informal meetings or offer their territory for official meetings. They appeal to the leaders of warring parties to try to persuade them to seek a peaceful settlement, often using shuttle diplomacy. Within this set of strategies, the mediator participates not so much in seeking conflict resolution as in creating conditions for it. Typically, these tactics are used by those who do not have significant economic or political leverage over the participants in the conflict. These could be small states, non-governmental organizations, or individual mediators. The Belgrade-Pristina dialogue: is an example of direct "at the table" EU mediation. The EEAS led the first, so-called technical phase, between 2011 and 2012. Nine agreements were brokered during this phase and working groups were created for every issue to follow implementation. Here we can see that EU take a responsibility to do the first step and lead all further actions to achieve a result [3].

Manipulation strategies are partially used to perform regulatory and control functions. In order to stimulate the parties' willingness to peacefully resolve conflicts, mediators use various political, economic, diplomatic, moral, and other pressure tactics, including threats of exclusion from international organizations or boycotts, threats of ending economic assistance, or imposing several trade restrictions, etc. In addition to pressure, threats from mediators, one of the manipulative means of influence, is limiting the conflicting parties within the time frame set for making a decision. However, when manipulation tactics are used, the protocol result is "artificial," existing only through external injection or threat of punishment, and therefore, it can be short-lived.

In addition to the standard type of mediation, the aforementioned conventions also provide for a special type of mediation. A separate type of mediation involves involving the conflicting states in mediation by their "representatives" (each state chooses a mediator on its side). The selected mediator conducts negotiations independently without any contact between the parties to the conflict regarding the conflict situation that has arisen. An example of the application of a special type of mediation is the Algerian-Moroccan conflict over the border, which arose in the fall of 1963. The mediators in resolving this conflict were Mali and Ethiopia. The EU has acted as guarantor of the Algiers agreement, and supports its implementation through political facilitation, monitoring and funding. It supports community mediation and dialogues, i.a. around disputes related to natural resources.

Conclusions. The conflict of interests inevitably leads to contradictions between subjects of international relations. Mediation, if taken seriously and used conscientiously, can help achieve the desired result, that is, to ensure peace and security by peacefully resolving international disputes. Diplomacy, cooperation, and

peaceful solutions should always be the first priority in resolving conflicts. Military action should only be considered as a last resort. Addressing the root causes of conflicts, such as inequality, poverty, and political instability, is also crucial in preventing conflicts from erupting in the first place. A peace should always be the only course for humanity.

Bibliographic list:

1. Шібель В. «Миротворчий процес: методологічні аспекти дослідження». URL: https://ipiend.gov.ua/wpcontent/uploads/2018/08/shibel_myrotvorchy.pdf
2. Посередництво в міжнародних переговорах. URL: <http://ftplec.nlu.edu.ua>
3. Integrated approach for security and peace directorate. *European Union. External Action*. URL: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/isp2_mediation_factsheet_for_publication_20022021.pdf

**РОЗДІЛ VIII
РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ
МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВ, ІНСТИТУЦІЙ ТА СЕКТОРІВ
ЕКОНОМІКИ**

Ярошик В.

студентка 4 курсу факультету управління, економіки та права

Науковий керівник: Бінерт О.

к.е.н., доцент кафедри менеджменту ім. проф. Є.В. Храпливого

Львівський національний університет природокористування

АМЕРИКАНСЬКА МОДЕЛЬ МЕНЕДЖМЕНТУ

Вступ. Менеджмент як діяльність зародився у Сполучених Штатах Америки в останній чверті XIX ст. На той час це була єдина країна, де підприємницька діяльність людини не залежала від її походження, національності, стану чи віросповідання. Мільйони емігрантів із Європи створили величезний ринок робочої сили, на якому працелюбна людина могла досягти значного успіху. Уряд США матеріально підтримував одержання освіти, що сприяло збільшенню кількості людей, інтелектуально здатних працювати на різних ділянках у бізнесі, включаючи управління. Виявилось, що кращих результатів досягали ті, хто генерував нові ідеї, в тому числі у сфері управління організаціями. Вони і сформували практичні засади менеджменту. Дещо пізніше аналогічні процеси почалися в країнах Європи.

Результати дослідження. Термін «управління» в США використовується стосовно трьох основних сфер:

- ✓ управління системами машин;
- ✓ технологічними процесами;
- ✓ управління діяльністю групи, колективу, який вирішує певне завдання.

Часто «менеджмент» використовується в дуже вузькому значенні. Нині менеджмент в американських наукових джерелах все частіше розглядається як складне соціально-економічне, інформаційне, організаційно-технічне явище, яке є одночасно процесом діяльності і наукою з власними закономірностями і принципами. Таким чином, можна виокремити основні варіанти формального визначення поняття «менеджмент» у науковій літературі США: практика виконання управлінських робіт; наука (галузь знань); функція (вид діяльності); технологія управління; орган (апарат) управління; люди, які здійснюють

управління. Упродовж останніх десятиріч в США значного поширення набуває термін «самоменеджмент» (самоуправління).

Зазначимо, що менеджерська діяльність пов'язана з аналізом і діагностикою ситуацій, визначенням основних завдань, тенденцій; висуненням управлінських альтернативних варіантів дій, оцінкою кожної альтернативи, визначенням найбільш адекватних вимогам дій; розробкою конкретного курсу (програми дій), який був би найбільш ефективним. Все це передбачає наявність в сучасного менеджера багатьох специфічних професійних та особистісних якостей і вмінь. Серед них найбільш важливими є: уміння керувати, взаємодіяти з людьми, що передбачає: високий рівень розвитку комунікативних здібностей, емпатію, об'єктивність, толерантність, лідерські якості, креативність; здатність створювати цілісну картину навколишньої дійсності, що передбачає: вміння відчувати політичний клімат та економічну ситуацію, вміння формувати позитивну громадську думку, прогнозувати розвиток; здатність мислити чітко і ясно, що передбачає: творчу уяву, цілісність та аналітичність мислення, інтуїцію, відчуття реальності, здатність приймати управлінські рішення; здатність успішно завершувати справу, що передбачає: високий рівень саморозвитку і самомотивації, ентузіазм, амбіційність, здоровий глузд, адаптивність; особистісна зрілість, що передбачає: професійність, адекватну самооцінку, чітке усвідомлення сильних і слабих сторін, прагнення до самовдосконалення, етичну поведінку, лояльність, стресостійкість. Менеджер також повинен мати широкий світогляд, бути хорошим психологом, добре відчувати ризики, вміти проводити маркетингові дослідження.

Висновки. Отож, американські менеджери традиційно орієнтовані на індивідуальні цінності і результати. Вся управлінська діяльність в американських компаніях ґрунтується на механізмі індивідуальної відповідальності, оцінці індивідуальних результатів, розробки кількісних виражень цілей, які мають короткотерміновий характер. Управлінські рішення, як правило, приймає керівництво за погодженням з співробітниками і несуть відповідальність за їх реалізацію.

Бібліографічний список

1. Хміль Ф.І. Основи менеджменту: Підручник. К.: Академвидав, 2007. 576 с
2. Яковенко В.Б. Менеджмент і маркетинг: Навч. посібник. К.: Вид-во Європ. у-ту. 2007. 144 с.
3. Ільїна В.Ю. Становлення та розвиток вищої економічної і бізнес-освіти Сполучених Штатів Америки у сучасних умовах: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Вероніка Юріївна Ільїна. Ялта, 2009. 237 с
4. Коломінський Н.Л. Психологія педагогічного менеджменту: Навч. посібник. К.: МАУП, 1996. 176 с.

Купецький Ю.

студент 5 курсу факультету управління, економіки та права

Науковий керівник: Дубневич Ю.

к.е.н., доцент кафедри менеджменту ім. проф. Є.В. Храпливого,

проректор з навчально-виховної роботи

Львівський національний університет природокористування

БУДІВНИЦТВО СМІТТЄПЕРЕРОБНИХ ЗАВОДІВ ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВІДХОДАМИ

Вступ. Управління промисловими відходами є важливою складовою в сфері утилізації відходів, оскільки це дозволяє зменшити негативний вплив промисловості на довкілля і зберегти природні ресурси.

Ефективне управління промисловими відходами включає в себе збір, транспортування, переробку та знешкодження відходів згідно з вимогами законодавства та нормами безпеки. Забезпечення безпеки при зборі та транспортуванні відходів, а також контроль за їх переробкою і знешкодженням, дозволяє запобігти забрудненню навколишнього середовища токсичними речовинами та відходами.

Управління промисловими відходами також дозволяє зменшити кількість відходів, що підлягають утилізації, шляхом рециклінгу та повторного використання відходів виробничих процесів. Це знижує витрати на утилізацію відходів та зменшує вплив промисловості на довкілля. Управління промисловими відходами є необхідною складовою в сфері утилізації відходів, оскільки воно дозволяє зберегти природні ресурси, запобігти забрудненню навколишнього середовища токсичними речовинами та зменшити витрати на утилізацію відходів.

Результати дослідження. Складова сміттепереробних заводів є важливою для системи управління відходами, оскільки це дозволяє здійснювати ефективну переробку відходів та зменшити негативний вплив на навколишнє середовище. Сміттепереробні заводи зазвичай здійснюють сортування, розділення та переробку відходів, що дозволяє зменшити обсяг відходів, що підлягають утилізації та забезпечити їх повторне використання. На сміттепереробних заводах використовуються різні технології, наприклад, біологічна переробка органічних відходів, механічна та хімічна переробка пластмас, металів та інших матеріалів. Сміттепереробні заводи також дозволяють зменшити кількість відходів, що потрапляють на полігони для зберігання та утилізації відходів. Це знижує негативний вплив на довкілля та забезпечує більш ефективне використання ресурсів.

Держава повинна контролювати ситуацію з відходами, використовуючи при цьому законодавство. Варто почати з посилення контролю в регіонах над поведінкою з відходами, визначити конкретні рамки допустимого обсягу відходів і такого, який перевищує ліміт. Необхідно стягувати плату за перевищення ліміту відходів з підприємств і заохочувати ті організації, які займаються утилізацією. А також потрібно:

- Посилити державний контроль за збір і переробку відходів;
- Дати зобов'язання утилізувати відходи великим компаніям, таким як нафтопереробні, машинобудівні, хімічні та інші, які створюють найбільш небезпечні відходи;
- Створити ліміт на захоронення твердих побутових відходів;
- Заохочувати пільгами організації, які займаються утилізацією відходів;
- Створити сформовану інфраструктуру всього циклу переробки відходів;
- Навчити населення екологічної грамотності;
- Прийняти управлінські рішення по селективного збору відходів на федеральному, регіональному і муніципальному рівнях [1].

Для покращення ситуації з переробкою сміття доцільно прийняти наступні кроки:

1. Залучати кошти за рахунок інвестицій для створення переробної інфраструктури. У цьому випадку, державою повинні надаватися кредити, субсидії з бюджету, застосовуватися пільги. Така практика успішно реалізується закордоном. Наприклад, у Швеції надаються субсидії організаціям, які будують заводи з переробки відходів. У вигляді субсидій держава виплачує таким організаціям 50 % від усіх витрат на будівництво об'єкта. Схожа практика запроваджена і в США, при цьому організаціям виплачується тільки 25% від вартості будівництва. У Західній Європі для такої діяльності держави видають кредити з нульовим або з низьким відсотком.

2. Розрахувати еколого-економічну ефективність рециклінгу. Переробка повинна позитивно впливати на екосистему і мати економічний потенціал.

3. Стимулювати інноваційні розробки у галузі переробки сміття. Україна значно відстає від Європи в сфері технологій переробки відходів. Наприклад, у США компанія GLES здійснила потужний інноваційний ривок у цій галузі. Вона створила систему переробки сміття в енергію. В Україні компаніям потрібно вкладати кошти в інноваційний розвиток переробки відходів. Проте, більшість підприємств до цього часу бачать перспективу лише у відправленні відходів на захоронення.

Висновки. Отже, складова сміттепереробних заводів є важливою для системи управління відходами, оскільки вона дозволяє здійснювати ефективну переробку відходів та зменшити негативний вплив на довкілля. Наша країна лише розпочала свій рух до втілення ідей циркулярної економіки, тож наразі потрібно направити більше сил та уваги у цьому напрямку.

Бібліографічний список

1. Білецька І. М. Управління відходами як складова еколого-орієнтованого управління підприємством. Ефективна економіка. 2014. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3063> / (дата звернення: 24.03.2023)
2. Управління промисловими відходами як необхідна складова в сфері утилізації відходів. Що потрібно бізнесу для розвитку? Київ, 2021. URL: <https://ecolog-ua.com/news/upravlinnya-promyslovymy-vidhodamy-yak-neobhidna-skladova-v-sferi-utyilizaciyi-vidhodiv-shcho> / (дата звернення: 24.03.2023)
3. Управління та поводження з відходами. Частина 2. Тверді побутові відходи: навч. Посіб. / Петрук В. Г., Васильківський І. В., Кватернюк С. М. та ін. Вінниця: ВНТУ. 2015. 100 с.

Ях О.

*студент 3 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Ковалів В.
к.е.н., доцент кафедри менеджменту ім. проф. Є.В. Храпливого,
декан факультету управління, економіки та права
Львівський національний університет природокористування*

ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕНЕДЖМЕНТУ В ІТ-СФЕРІ

Вступ. ІТ-сфера є однією з найшвидше зростаючих галузей світової економіки. За останні роки вона значно прискорила свій розвиток, а її вагомість у світовому ВВП продовжує зростати. Завдяки цьому, ринок ІТ-сфери стає все більш конкурентним, а компанії, що діють у цій галузі, змушені постійно вдосконалювати свої процеси та підходи до управління, щоб бути конкурентоспроможними. В цій сфері є характерними швидкі зміни технологій та трендів. Компанії повинні вдосконалювати свої процеси та підходи до управління, щоб бути готовими до змін та забезпечити своєчасну та якісну реакцію на нові виклики та можливості.

Розробка програмного забезпечення та інших технологічних рішень є складним та багатоетапним процесом, який вимагає високої організації та координації роботи різних команд та спеціалістів. ІТ-сфера включає в себе велику кількість проєктів з різним рівнем складності та обсягом роботи. Вдосконалення менеджменту може допомогти забезпечити більш точне та

швидке виконання завдань, зменшити кількість помилок та забезпечити більш якісне виконання проєкту.

Результати дослідження. Менеджмент є ключовим фактором успіху в будь-якій галузі, включаючи ІТ-сферу. У зв'язку з швидким розвитком технологій та збільшенням конкуренції в цій галузі, ефективний менеджмент стає все важливішим для забезпечення сталого розвитку ІТ-компаній.

За останні роки ІТ-індустрія зросла настільки швидко, що зумовило багато викликів для менеджменту. Вдосконалення менеджменту в ІТ-сфері дає ряд важливих переваг, зокрема:

1. Підвищення ефективності:

- вдосконалення менеджменту в ІТ-сфері допомагає зменшити час, затрачений на вирішення проблем;

- покращення управління проєктами і виробництвом програмного забезпечення призводить до підвищення ефективності діяльності компанії.

2. Покращення якості продукту: застосування професійних менеджмент-підходів дозволяє зменшити кількість помилок і забезпечити більш високу якість продукту, що сприяє підвищенню рівня задоволення клієнтів.

3. Збільшення прибутку: управління проєктами і ресурсами відповідно до вимог і стандартів може допомогти зменшити затрати та збільшити прибуток компанії.

4. Залучення талановитих фахівців: вдосконалення менеджменту може привернути більш кваліфікованих фахівців і сприяти їх розвитку в компанії.

5. Адаптація до змін: в ІТ-сфері зміни відбуваються дуже швидко, і вдосконалення менеджменту дозволяє компанії адаптуватися до них і бути готовою до майбутніх викликів.

Вдосконалення менеджменту в ІТ-сфері є важливим завданням, виконання якого може підвищити ефективність діяльності компанії, забезпечити більш високу якість продукту і збільшити її прибуток. Залучення закордонних методів вдосконалення менеджменту в ІТ-сфері в Україні є важливим кроком у поліпшенні ефективності та конкурентоздатності українських компаній в цій галузі.

На сьогоднішній день у світі існує багато успішних прикладів вдосконалення менеджменту в ІТ-сфері, які можуть бути використані для поліпшення роботи українських компаній. Наприклад, методологія Agile, яка з'явилася в США, дозволяє більш ефективно організовувати процес розробки програмного забезпечення та забезпечує швидку реакцію на зміни вимог клієнта. Також, у Європі та США активно використовують методологію Lean, яка забезпечує максимальну ефективність роботи та мінімізацію витрат. Додатково, можна використовувати інші методи, такі як ITIL (IT Infrastructure Library), який надає набір стандартів та рекомендацій для управління ІТ-сервісами, та PRINCE2 (Projects in Controlled Environments), який дозволяє ефективно керувати проєктами різної складності та обсягу.

Однак, важливо пам'ятати, що кожен підхід повинен бути адаптований до конкретних умов та потреб компанії. Залучення закордонних методів вдосконалення менеджменту повинно відбуватися в контексті культури та бізнес-процесів в Україні, щоб забезпечити максимальну ефективність та підвищення конкурентоспроможності компаній в ІТ-сфері.

Перспектива України в менеджменті ІТ-сфери також є дуже перспективною, оскільки вона має можливості для вдосконалення процесів управління, що дозволить компаніям більш ефективно працювати та підвищити свою конкурентоспроможність. Аргументи, які підтверджують цю перспективу:

1. Розвиток культури менеджменту: Україна має все більше висококваліфікованих менеджерів, які мають досвід управління в ІТ-сфері та знання сучасних технологій та трендів. Це дозволяє компаніям вдосконалювати свої процеси управління та підвищувати ефективність роботи.

2. Використання сучасних технологій: українські компанії активно навчаються використовувати сучасні технології управління, такі як Agile, Scrum та Lean, що дозволяє їм більш ефективно організовувати роботу та підвищувати якість продукту.

3. Розвиток спільноти: Україна має активну та зростаючу спільноту ІТ-фахівців та менеджерів, яка об'єднується на форумах, конференціях та інших подіях, що дозволяє ділитися досвідом та вдосконалювати процеси управління.

4. Підтримка держави: наша держава активно підтримує розвиток ІТ-сфери, зокрема, шляхом створення спеціальних законів, програм та фондів для фінансування ІТ-проектів.

5. Перспектива розширення ринку: Україна має можливість працювати з клієнтами з усього світу.

Висновок. Українські компанії можуть залучати закордонних експертів з метою впровадження нових методологій та інструментів управління, що дозволить поліпшити роботу команд, забезпечити швидкість та якість виконання проектів та підвищити рівень задоволеності клієнтів. Крім того, українські компанії можуть брати участь у міжнародних проєктах та програмах обміну досвідом, які організовуються за сприянням урядів різних країн та міжнародних організацій. Це дозволить не тільки отримати нові знання та ідеї, але й познайомитися з представниками інших країн, що сприятиме розвитку міжнародних партнерства та розширенню ІТ-бізнесу.

Бібліографічний список

1. Архієреєв С. І., Ликова А. С. Роль людського капіталу сфери ІТ-послуг у розвитку зовнішньоекономічної діяльності України. *Соціальна економіка*. 2019. Вип. №58. С. 52-58.

2. Глушенко А. А. Особливості управління інноваційними проєктами в сфері телекомунікацій та інформатизації. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2015. №4 (14). С. 72-77.
3. Моделювання бізнес-процесів та управління ІТ-проєктами / Є.М. Крижановський, А.Р. Ящолт, С.О. Жуков, О.М. Козачко. Вінниця: ВНТУ, 2018. 91 с.

Зубко О.

*студент I курсу сп факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Станько Т.
к.е.н., ст. викл. кафедри менеджменту ім. проф. Є.В. Храпливого
Львівський національний університет природокористування*

ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Вступ. Фінансово-кредитний механізм є важливим інструментом забезпечення інноваційного розвитку національної економіки та сільських територій. Його вдосконалення може бути доцільним для забезпечення ефективного використання ресурсів та розвитку інноваційної діяльності на різних рівнях економічного розвитку.

Результати дослідження. Під механізмом фінансово-кредитного забезпечення підприємств слід розуміти сукупність форм і методів організації фінансових відносин, інструментів та важелів, узгоджена взаємодія яких забезпечує вплив на розвиток підприємств із метою створення вартості в довгостроковому періоді. Механізм фінансово-кредитного забезпечення підприємств виконує визначені загальні й специфічні функції, враховує інтереси ключових зацікавлених осіб, охоплює принципи, фінансові інструменти та важелі, методи, управлінські впливи, що є елементами цього механізму.

Фінансово-кредитне забезпечення підприємств охоплює комплекс відносин, пов'язаних із формуванням капіталу підприємств: власний капітал підприємств, державні джерела фінансування, комерційне кредитування, податкові та митні пільги. Кредитний складник забезпечення розвитку підприємств віддзеркалює сукупність відносин щодо залучення фінансових ресурсів на ринку позикового капіталу за принципами платності та поворотності. Для управління фінансово-кредитним забезпеченням підприємств необхідно розробити відповідний механізм, який опосередковує виконання управлінських

функцій щодо формування капіталу і спроможний впливати на вартість підприємств із метою її відтворення.

Найважливішою передумовою для розвитку вітчизняних підприємств є якісне фінансово-кредитне забезпечення інноваційної діяльності. На сучасному етапі основними джерелами фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств є: власний та позиковий капітал підприємств; кошти державного та місцевих бюджетів; кошти іноземних інвесторів, інші джерела, не заборонені чинним законодавством.

Основні напрямки вдосконалення фінансово-кредитного механізму забезпечення інноваційного розвитку національної економіки та сільських територій можуть включати наступні заходи:

1. Розвиток системи фінансування інноваційних проєктів за рахунок залучення більш широкого кола інвесторів, зокрема, вітчизняних та іноземних інвестиційних фондів, а також державних фондів підтримки інновацій.

2. Поліпшення системи кредитування інноваційної діяльності, зокрема, через створення спеціальних кредитних програм, забезпечення гарантій державою, розширення ринку кредитних послуг.

3. Розвиток системи науково-технічної підтримки інноваційної діяльності, зокрема, через створення науково-дослідних центрів, лабораторій, інкубаторів та акселераторів, що сприятимуть залученню нових ідей та технологій.

4. Забезпечення більш ефективного використання державних фінансових ресурсів на підтримку інноваційного розвитку та збільшення обсягу інвестиційних коштів на ці цілі.

5. Підтримка інноваційних підприємств: Необхідно розробити програми підтримки інноваційних підприємств, які надають фінансову підтримку, консалтингові та інші послуги. Такі програми можуть включати створення спеціальних інноваційних фондів, дотації на дослідження та розробки, технічну підтримку та ін.

6. Залучення іноземних інвестицій: Для забезпечення інноваційного розвитку національної економіки необхідно залучати іноземні інвестиції. Для цього важливо забезпечити стабільність фінансової системи, відкритість ринку та забезпечити правову охорону іноземних інвесторів.

Результативність механізму фінансово-кредитного забезпечення визначається стабільним відтворенням вартості, яке забезпечується досягненням поставлених цілей через відповідне фінансове забезпечення. Механізм фінансово-кредитного забезпечення підприємств реального сектору має забезпечувати диференційований підхід до процесів залучення капіталу.

Висновки. Аналіз сучасного стану використання фінансово-кредитних методів і важелів, усіх складових фінансово-кредитного механізму, узагальнення теоретичних засад і впливу цього механізму на ефективність економіки держави, на формування і перетворення її в інноваційний тип свідчить про потребу нагального удосконалення самого механізму і його регулятивних функцій.

Подальші ефективні зміни державного впливу на економічні процеси, удосконалення кредитування та самофінансування забезпечать становлення інноваційного типу розвитку економіки і її стабільність на довготривалу перспективу.

Бібліографічний список

1. Карпова Т. Фінансове забезпечення підприємств у контексті механізму їх ефективного функціонування. *Економічний аналіз*. 2020. Т. 30. № 4. С. 132-139.
2. Пшик Б. І. Теоретичні засади фінансово-кредитного стимулювання інноваційних процесів. *«Економічні науки»*. Серія «Облік і фінанси». 2009. Випуск 6 (24). Ч. 2. С. 42-48.
3. Серода О. О., Кушал І. М. Механізм фінансово-кредитного забезпечення розвитку підприємств реального сектору економіки. *Вісник Сумського національного аграрного університету*. Серія «Економіка і менеджмент». 2021. Вип. 4 (90). С. 36-42.

Козлінська Ю.

студентка 4 курсу факультету управління, економіки та права

Науковий керівник: Федик О.

*в.о. доцента кафедри менеджменту ім. проф. Є. Храпливого
Львівський національний університет природокористування*

ВПРОВАДЖЕННЯ ПРЕВЕНТИВНОГО АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ У ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

Вступ. В діяльності будь-якого підприємства, рано чи пізно, в силу певних невизначених та непередбачених подій та факторів відбуваються певні кризоутворюючі ситуації, які несуть загрозу не лише для ведення господарської діяльності підприємства, а й для функціонування його загалом. Саме на таких етапах важливо розпізнати перші ознаки кризових явищ та застосовувати на підприємстві превентивне антикризове управління.

Результати дослідження. Як показали результати наших досліджень, саме превентивне антикризове управління націлене на попереднє розпізнання кризових процесів та явищ, на підставі якого і розробляються комплексні організаційні та управлінські заходи, котрі направляються на зниження можливих наслідків від кризових явищ та унеможливають подальший розвиток криз, а саме:

- запровадження дієвої системи моніторингу та контролю;
- використання підприємством системи стратегічного аналізу та планування;
- контроль за наявністю та розподілом ресурсів підприємства;
- конкурентоспроможність продукції;
- маркетинговий аналіз та дослідження ринку;
- впровадження дієвої мотиваційної системи на підприємстві;
- передбачення та аналіз можливих ризиків та застосування заходів щодо їх уникнення чи мінімізації [1].

Загалом, антикризове управління підприємством є досить складним та комплексним явищем, що вимагає спеціально підготовлених кризис-менеджерів, які в стані вчасно ідентифікувати початкові явища криз та вжити необхідних заходів.

Висновки. Отже, проаналізувавши проблематику виникнення кризових явищ та способів їх попередження, можемо зробити наступні висновки. Для прогнозування та діагностики кризових явищ на підприємстві необхідно визначити стан підприємства та можливі перспективи його розвитку, а також ідентифікувати можливі загрози існують в діяльності підприємства. Суть даної діагностики має на меті розпізнати вид кризи, її зовнішні та внутрішні прояви, та відповідно до результатів моніторингу напрацювати необхідні превентивні заходи, щодо попередження та розвитку кризових явищ.

Бібліографічний список

1. Василенко В.О. Антикризове управління підприємством : Навч. посібник. К. : ЦУЛ, 2003. 504 с.

*Мітленко Я.
студентка 2 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Верзун А.
к.е.н., доцент кафедри менеджменту ім. проф. Є.В. Храпливого
Львівський національний університет природокористування*

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Вступ. Збройна агресія росії проти України суттєво змінила економічну ситуацію у країні. У перші дні війни вітчизняний бізнес пережив справжній шок. Було зруйновано економічні та логістичні зв'язки, внаслідок тимчасової окупації

та бомбардувань було втрачено значні обсяги продукції та сировини на об'єктах складської логістики. Для виходу економіки з шокового стану та перезапуску підприємницької діяльності держава застосувала ряд антикризових заходів.

Результати дослідження. З початком війни бізнес активно включився у підтримку вітчизняної економіки. Підприємці активно сплачували податки авансовими платежами, що дозволило державі протягом першого місяця війни виконувати власні зобов'язання за соціальними платежами, військовими видатками тощо.

Збройний конфлікт суттєво знизив підприємницьку активність. Міграція працездатного населення в середині України так і за кордон, мобілізація працездатних чоловіків, релокація бізнесу з території активних бойових дій та потенційно небезпечних територій суттєво скоротила фінансові можливості держави.

Для активізації бізнес-процесів Верховна Рада України ще у перші тижні повномасштабного вторгнення затвердила низку пільг для бізнесу.

Зокрема, діють такі податкові норми:

- фізичні особи-підприємці та юридичні особи, які перебувають на III групі, можуть платити єдиний податок (ЄП) за ставкою 2% від суми доходу;
- ФОПи I та II груп мають право не сплачувати ЄП;
- проведення документальних перевірок підприємців призупинено;
- відповідальність за неправильне нарахування, обчислення чи сплату єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (ЄСВ) тимчасово відсутня;
- штрафи за порушення податкового законодавства, а також порядку використання касових апаратів не нараховуються. [1].

Таким чином, запровадженні податкові зміни започаткували податкову реформу, яка була спрямована на зниження податкового навантаження на суб'єктів бізнесу.

Правом на податкові пільги, тобто правом на використання пільгової ставки оподаткування єдиним податком скористались протягом року понад 313 тис. підприємців.

Скористались наданим чинним законодавством правом на застосування спрощеної системи оподаткування та ставки єдиного податку в розмірі 2 % і великі підприємства, зокрема, «Епіцентр», «Нова лінія», JYSK, мережа магазинів «Дніпро-М», Інтерхім, Галнафтохім та Інтертоп Україна.

Нововведення податкової реформи дещо активізували підприємницьку активність. Платники ПДВ, які перейшли на спрощену систему оподаткування зі ставкою податку 2 % від суми доходу отримали можливість накопичувати додаткові ресурси для фінансування власної діяльності за рахунок зменшення податкового тиску.

Значний позитивний вплив на економіку країни мала програма релокації бізнесу. Бізнес із потенційно небезпечних районів отримав можливість

перенести виробництво на безпечні території. Міністерство економіки України допомагає підприємцям з транспортуванням на нове місце, з розселенням працівників та пошуком нових працівників; відновленням логістики, закупівлею сировини та пошуком збуту. Найбільш популярнішими регіонами для переміщення підприємств є Закарпатська, Львівська та Чернівецька області, а також Тернопільська та Івано-Франківська області.

Скорочення податкових надходжень, зобов'язання України перед МВФ щодо збалансування бюджету змусили КМУ прийняти не популярні рішення, зокрема, щодо скасування пільгової системи оподаткування для суб'єктів бізнесу не пізніше 1 липня 2023 року. Це означає, що навіть якщо дії воєнного стану не скасують, податки вже з липня все одно стануть такими ж, як були до 24 лютого 2022 року.

Висновки. Для ефективного функціонування та виконання зобов'язань перед державою необхідно збалансувати потреби держави та можливості бізнесу. При цьому, Уряд свої зусилля повинен спрямувати не на підвищення податкового навантаження, а на формування сприятливого бізнес-клімату.

Бібліографічний список

1. ФОПам можуть повернути всі податки, але спростити звітність. URL: <https://zaborona.com.ua/fopam-mozhut-povernuty-vsi-podatky-ale-sprostyty-zvitnist/> (дата звернення: 12.03.2023)

***Божейко С.**
студентка 2 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Верзун А.
к.е.н., доцент кафедри менеджменту ім. проф. Є.В. Храпливого
Львівський національний університет природокористування*

ЕКСПОРТНА ЛОГІСТИКА У ВОЄННИЙ ЧАС: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Вступ. Після 24 лютого 2022 р. вітчизняні аграрні товаровиробники зіштовхнулись з суттєвими проблемами в частині логістики, в першу чергу, при експорті аграрної продукції. Тимчасова окупація частини території України ускладнила товаровиробникам та експортерам як складську, так і транспортну логістику.

Результати дослідження. Як зазначають аналітики, до повномасштабного вторгнення елеваторні потужності в Україні сягали 56,6 млн т, їх забезпечували близько 1355 зерноховищ. Через шість місяців війни потужності одночасного зберігання скоротилися майже на 10 млн т. За приблизними підрахунками, більша частина із втрачених потужностей зруйнована повністю, третину складають пошкоджені елеватори. 165 українських зерноховищ знаходяться в окупації. [1]

Суттєве скорочення елеваторних потужностей відбулось, значною мірою, у південних областях України та наклалося на блокування росією експорту вітчизняної продукції через морські порти. Протягом березня-липня 2022 р. експорт продукції відбувався з використанням автомобільного та залізнодорожного транспорту та через порти на Дунаї.

Зменшення обсягів перевезення у 2022 р. торкнулось найбільше морського транспорту. Даний показник знизився на 85 % порівняно з 2021 р. Найменше постраждав напрям перевезень автомобільним транспортом. Скорочення перевезень автомобільним транспортом порівняно з 2021 р. становило у 2022 р. – 22 %.

Проблеми у логістиці суттєво збільшили її вартість. У 2021 році середня вартість логістичних витрат до портів України складала \$30-35. Після початку війни вартість логістики зросла до \$180-200. Таким чином, зернова логістика в Україні здорожчала мінімум у 5 разів.

До процесу диверсифікації експорту аграрної продукції активно долучилась «Укрзалізниця». Основною стратегією «Укрзалізниці» зі збільшення перевезень зерна на експорт стало розширення прикордонних залізничних переходів. Від початку війни вдалося наростити потужності наявних і відкрити кілька нових переходів на кордонах із Польщею, Словаччиною, Молдовою, Румунією. На кінець жовтня працювало вже 13 вантажних прикордонних переходів із п'ятьма сусідніми країнами. Це дозволило збільшити передачу через них вагонів-зерновозів із 200 на добу в березні до 560-580 - у липні. [2]

Використання автомобільного транспорту та потужностей залізничного транспорту не вирішили проблеми експорту аграрної продукції. Обмежені можливості транспортної інфраструктури Європи для транспортування великих об'ємів української аграрної продукції, недостатні перевалочні спроможності наближених до України морських портів суттєво не покращили результативність аграрного експорту.

У світі без українського зерна суттєво загострилась продовольча ситуація і над рядом країн нависла загроза голоду. До розв'язання зазначеної проблеми долучились «важковаговики» світової політики. За посередництва ООН та Туреччини вдалось налагодити роботу коридору у Чорному морі для транспортування української аграрної продукції на світові ринки. Для завантаження суден було визначено три порти - Одеси, Чорноморська і Південного.

Починаючи з 1 серпня Україна налагодила, хоча і з відповідними складнощами, експорт аграрної продукції у великих об'ємах, що дозволило забезпечити значні надходження валютної виручки.

Висновки. Стабільний експорт аграрної продукції має важливе значення для економіки України та світової продовольчої безпеки. Стабільна робота «зернового коридору» створює передумови для ефективної роботи вітчизняної економіки. Достатній експорт зернових на світові ринки гарантує відсутність продовольчої кризи.

Бібліографічний список

1. 12 фактів: як війна змінила українську зернову сферу. URL: <https://elevatorist.com/blog/read/829-12-faktiv-yak-viyna-zminila-ukrayinsku-zernovu-sferu> (дата звернення: 14.03.2023)

2. Експортна логістика у воєнний час. URL: <https://agrotimes.ua/article/eksportna-logistyka-u-voennyj-chas/> (дата звернення: 08.03.2023)

Хотинський Н.
студент 1 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Колодій І.
доктор філософії, ст. викл. кафедри менеджменту
ім. проф. С. В. Храпливого
Львівський національний університет природокористування

ЕФЕКТИВНІ МЕТОДИКИ УПРАВЛІННЯ ЧАСОМ У ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТІ

Вступ. В теперішньому суспільстві найціннішим ресурсом людства є час. Маючи час ви зможете здійснити всі свої бажання. Багатьом людям не вистачило саме часу, щоб досягнути своєї цілі. Тому потрібно навчитися правильно розпоряджатися часом із допомогою методів тайм-менеджменту.

Слово «тайм-менеджмент» запозичене з англійської («time management»), що означає «управління часом». Планування призначене для досягнення цілей з мінімальними витратами часу та максимальною ефективністю. Тайм-менеджмент - це сукупність методів і навичок управління часом. Уміння планувати та організовувати свій день, тиждень, місяць чи навіть рік значно спростить життя та обов'язково приведе до успіху. У тайм-менеджменті є безліч

різноманітних технік і методів, які допомагають під час планування робочого дня, тижня, року. [2]

Результати дослідження. Одним з найефективнішим методом у тайм-менеджменті є метод «90 на 30». Принцип цього методу в тому, щоб виділити на роботу півтори години, а наступні пів години виділити на відпочинок. Під час відпочинку мозок людини відпочиває і переробляє надану йому інформацію і налаштовує його на наступні півтори години роботи. Наш мозок може продуктивно працювати лише 90 хвилин, потім він починає відволікатись на різні дрібниці. Цього принципу слід дотримуватись при виконанні великих та серйозних справ.

Scrum - це новий командний підхід до управління великими проектами, який із меншою кількістю людей (від 3 до 9) та за короткий період часу може дати більший результат кращої якості без великих витрат. Суть цього підходу полягає в тому, щоб процес виконання поділити на три етапи: планування, виконання та аналіз. Етап планування включає в себе визначення цілі та її поділ на більш менші завдання, які допомагають у досягненні заданої цілі, та розстановка пріоритетів у цих маленьких справах. Етап виконання включає виконання маленьких справ у спосіб спринту. Спринт - це проміжок часу від одного тижня до одного місяця, під час якого команда виконує заплановані кроки до досягнення основної цілі. Третій етап передбачає аналіз членами команди свого спринта і прийняття рішень, як його покращити, щоб наступний спринт був успішнішим за попередній. [1, с. 270]

Ще один метод який користується високою популярністю це метод «Помідора». Суть цього методу полягає у тому, щоб протягом 25 хв зайнятися роботою та не відволікатись ні на що. Згодом зробити перерив 5 хвилин, і повторювати цикл. Після кожного четвертого циклу потрібно робити повноцінний перерив на півгодини. Цей метод підходить всім: від студента, який готується до іспиту до домогосподарки яка прибирає будинок.

Метод «Поїдання жаби» базується на тому, щоб виконувати в першу чергу справи, які людині не подобаються чи є важкими. Таким чином, необхідно скерувати всі сили на виконання небажаної роботи, і решта завдань будуть здаватись легкими. [4]

Ще одним ефективним методом в тайм-менеджменті є метод «9 справ». Суть його полягає в тому, що за один день необхідно виконувати одну велику справу, три середніх справ та 5 невеликих. Такий метод допомагає комбінувати справи різного ступеню складності та проводити день продуктивно, при цьому не використовувати всі сили на це. Даний метод підійде для тих людей, які надають перевагу досягненню своїх цілей над часовими інтервалами. Також ієрархія справ дозволяє правильно поставити пріоритети.

Ще одним ефективним і популярним методом в тайм-менеджменті є «Канбан». Це японська схема, яка візуалізує робочий процес. Використовувалась в компанії «Toyota». Суть цього методу полягає в тому, щоб накреслити три

стовпчики з назвами «Треба зробити», «Робиться», «Зроблено». Кожне завдання записуємо в стовпчики і протягом дня викреслювати чи переміщувати з стовпчика в стовпчик залежно від статусу завдання. Це допомагає візуалізувати свій робочий процес та мотивує на нові рекорди щодо виконаних справ за день.

Доволі новим та ефективним методом є «Timeboxing». Його суть полягає в тому, щоб свій робочий день розбити на певні часові блоки. Один такий часовий блок – одна справа: під час її виконання людина повністю фокусується на цій справі і не відволікається весь час, який виведений на цю справу. Коли кінчиться відведений на цю справу час, переходьте на наступний часовий блок, навіть якщо попередня справа не закінчена до кінця. Цей метод підходить людям в яких дуже багато різноманітних справ. [3]

Висновки. Отже, ефективних методик в тайм-менеджменті є багато. Проте вибір певної методики чи їх сукупність - це справа індивідуальна кожної людини, адже в різних людей різний характер та різні обставити, що впливає на вибір методів. Проте потрібно пам'ятати, що незалежно від методів потрібно завжди розставляти пріоритети у справах та визначати їх важливість для особистості. Саме це є основою всіх методів у тайм-менеджменті в цілому, що допомагає нам досягти своєї цілі. Проте ця наука є ще недостатньо вивченою, що дає змогу знайти більш ефективні способи розподілу часу, в чому зацікавлені великі компанії цілого світу, адже для них час це гроші.

Список використаних джерел:

1. Джефф Сазерленд Scrum навчись робити вдвічі більше за менший час. *Клуб сімейного дозвілля*, 2019. – 280 с.
2. Тік-так: 15 найефективніших технік тайм-менеджменту. – [Електронний ресурс]. - <https://para.school/blog/management/15-tehnik-tajm-menedzhmenta> . – [Електронний ресурс]. – Дата перегляду 22.03.2023 р.
3. Тайм-менеджмент: ефективні методики управління часом. – [Електронний ресурс]. - <https://interkassa.com/blog/tajm-menedzhment-efektivni-metodiki-upravlinnya-chasom> . – Назва з екрану. – Дата перегляду 22.03.2023 р.
4. Тайм-менеджмент. Методи управління часовим ресурсом. – [Електронний ресурс]. – https://lb.ua/society/2022/02/22/506318_taymmenedzhment_metodi_upravlinnya.html . – [Електронний ресурс]. – Дата перегляду 22.03.2023 р.

Маланяк О.А.

Студентка 4-го курсу факультету управління, економіки та права

Науковий керівник: Войнич Л.Й.

доцент кафедри менеджменту ім. проф. Є.В. Храпливого

Львівського національного університету природокористування

ЖІНОЧІ СЕКРЕТИ В HR-ТЕХНОЛОГІЯХ

HR-менеджер – це професія, про існування якої знає кожен. Коли ми знаходимося у пошуках роботи, доводиться налагоджувати контакти із фахівцями з підбору персоналу. Ми переймаємося, чи правильно склали резюме, наскільки вдало написали мотиваційний лист та чи змогли вразити HR-фахівця на співбесіді, адже саме HR-менеджер виконував роль ключового комунікатора між нами та омріяною компанією.

Ні для кого не є секретом, що управління персоналом — переважно жіноча сфера. Звісно, жінки зараз працюють у будь-яких галузях — від виробництва до фінансів та маркетингу. Однак саме в HR представниці прекрасної статі займають лідируючі позиції. Згідно з дослідженнями, понад 60% працівників цієї сфери – саме жінки. Це означає, що у HR галузі вони пішли далеко вперед від чоловіків.

Розглянемо основні жіночі секрети в hr-технологіях:

1. Навички управління людьми.

Крім того, що у повсякденному житті жінки більш цілеспрямовані, ніж чоловіки, деякі властиві їм особливості справді дають їм значну перевагу, особливо коли йдеться про роботу з людьми. У корпоративному середовищі вони швидко розпізнають співробітників, які можуть принести компанії велику вигоду. Жінки швидше виявляють виконавців. Вони уважніше стежать за продуктивністю, а отже, є найкращими радниками і можуть запропонувати співробітникам шляхи вирішення їхніх робочих проблем. Вони забезпечують ефективний зворотний зв'язок у компанії щодо вирішення питань, пов'язаних з роботою [1].

2. Навички розуміння.

Жінки схильні краще розуміти людей, а професія HR вимагає здібностей добре розуміти вимоги працівників. Маючи такі якості, жінки можуть успішніше організувати робочий процес, а також налагодити взаємини в колективі. Жінки в основному створюють більш гнучку та делікатну робочу атмосферу. Наставництво за допомогою м'яких комунікацій є для жінок природним, і це сприяє їхній успішній кар'єрі.

3. Навички багатозадачності.

Загалом жінкам притаманна багатозадачність. HR - це саме та сфера, яка базується на виконанні співробітником кількох ролей. Кожен етап, від побудови бренду роботодавця, рекрутингу, навчання до підготовки співробітника до роботи та укладання трудової угоди вимагає безпосередньої участі. Навички багатозадачності у жінок дають можливість краще розуміти завдання.

Основу концепції HR-менеджменту компанії становить особистість працівника, роль якого весь час зростає, знання його мотиваційних установок, уміння їх формувати й спрямовувати відповідно до завдань, які стоять перед організацією [2].

Головні відмінні особливості жінок, що дозволяють досягти успіху в галузі управління персоналом - комунікабельність, емпатія, висока адаптивність, стресостійкість, здатність до рутинної роботи, акуратність, увага до деталей, інтуїція і схильність до виховної поведінки. Чоловіки, що працюють в сфері HR, краще вирішують стратегічні питання і керують кадровими ризиками, відрізняються великим кругозором в питаннях кадрового навчання і частіше стають бізнес-тренерами коучами і хедхантерами.

Що ж стосується гендерних відмінностей керівників компаній, науковці зазначають, що чоловіки «будують великі компанії» і більше орієнтовані на прибуток і продукт, а жінки - компанії «домашні», в яких комфортно і цікаво працювати. Орієнтуються жінки-керівники частіше на персонал.

Бібліографічний список

1. HR-менеджмент. Конспект лекцій [Електронний ресурс] : навчальний посібник для студентів спеціальності 073 «Менеджмент / КПІ ім. Ігоря Сікорського; уклад.: М. В. Шкробот, Л. Л. Ведута – Електронні текстові дані (1 файл: 5,01 Мбайт). Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2020. 270 с.
2. Управління персоналом в інституційній економіці: матеріали I Всеукр. наук. практ. студ., аспір. і мол. вчених 29 квітня 2020 року. Київ КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2020. 166с.

Хроняк Д.

студент I курсу сп факультету управління, економіки та права

Науковий керівник: Станько Т.

к.е.н., ст. викл. кафедри менеджменту ім. проф. Є.В. Храпливого

Львівський національний університет природокористування

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА МОДЕЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Вступ. Сучасний розвиток економіки обумовлює необхідність використання різноманітних інструментів для забезпечення ефективності та стійкості виробництва. Серед таких інструментів варто виділити інформаційне забезпечення та моделювання економічних процесів. Ці інструменти дозволяють ефективно використовувати ресурси, підвищувати якість продукції та забезпечувати конкурентоспроможність національного виробництва на міжнародному ринку.

Результати дослідження. Інформаційне забезпечення – це система збору, обробки, зберігання та передачі інформації, яка дозволяє ефективно управляти економічними процесами. Моделювання економічних процесів – це інструмент, що дозволяє аналізувати та прогнозувати економічні явища та процеси. За допомогою моделювання можна досліджувати різні сценарії розвитку економіки, а також визначати оптимальні рішення з точки зору ефективності та прибутковості.

Інформаційне забезпечення включає в себе такі компоненти, як системи обліку та аналізу даних, системи управління виробництвом та логістики, системи планування та контролю витрат, системи моніторингу та прогнозування ринку. Всі ці компоненти дозволяють підприємствам ефективно використовувати ресурси, зменшувати витрати та підвищувати якість продукції.

Моделювання економічних процесів може проводитись за допомогою різних математичних моделей, які відображають залежності між різними економічними показниками. Наприклад, для аналізу ринкових процесів можуть використовуватись моделі прогнозування попиту на продукцію, моделі оцінки конкурентоспроможності національної економіки, моделі оцінки ефективності виробництва та інші. Одним з найпоширеніших методів моделювання економічних процесів є статистичний аналіз. Він дозволяє аналізувати статистичні дані та встановлювати залежності між різними економічними показниками. Наприклад, за допомогою статистичного аналізу можна вивчити залежність між обсягом виробництва та витратами на його забезпечення. Інший метод моделювання економічних процесів - це системний аналіз. Він передбачає використання математичних моделей, що відображають взаємодію різних

факторів та процесів в економіці. За допомогою системного аналізу можна досліджувати різні сценарії розвитку економіки та визначати оптимальні рішення з точки зору ефективності та прибутковості.

Інформаційне забезпечення та моделювання економічних процесів є важливими інструментами для ефективного управління економікою та забезпечення стійкості виробництва. Вони дозволяють ефективно використовувати ресурси, зменшувати витрати та підвищувати якість продукції, а також аналізувати та прогнозувати економічні явища та процеси.

Для досягнення максимальних результатів використання цих інструментів важливо мати кваліфіковані кадри та сучасне програмне забезпечення.

Важливим аспектом моделювання економічних процесів є врахування невизначеності та ризику. Оскільки економіка є складною та динамічною системою, багато факторів можуть впливати на результати моделювання. Тому важливо використовувати методіку аналізу ризиків та чутливості моделей, яка дозволяє враховувати можливі відхилення вхідних даних та їх вплив на результати моделювання. Крім того, для ефективного використання інструментів інформаційного забезпечення та моделювання економічних процесів, необхідно мати глибокі знання в галузі економіки та математики, а також досвід у використанні різних методів моделювання та статистичного аналізу даних.

До інструментів моделювання економічних процесів можна віднести, наприклад, математичні моделі, комп'ютерні симуляції та аналітичні методи. Кожен з цих інструментів має свої переваги та недоліки, і їх вибір залежить від конкретної задачі та доступних ресурсів. Математичні моделі дозволяють розглядати економічні процеси з точки зору математичних законів та відносно простих моделей, що дозволяє отримати швидкі та точні результати. Комп'ютерні симуляції дають можливість відтворити складні та динамічні системи та провести різні експерименти, що дає змогу дослідити вплив різних факторів та варіантів прийнятих рішень на економічні процеси. Аналітичні методи, у свою чергу, дозволяють проводити статистичний аналіз даних та знаходити зв'язки між різними факторами, що впливають на економіку.

Однак, важливо пам'ятати, що будь-яке моделювання економічних процесів має свої обмеження та припущення, які потрібно уважно аналізувати та враховувати при прийнятті рішень. Крім того, моделі не можуть повністю передбачити майбутні події та результати, оскільки економіка є складною та непередбачуваною системою. Тому, для ефективного моделювання економічних процесів, необхідно поєднувати різні інструменти та методи, а також враховувати невизначеність та ризик, що можуть впливати на результати моделювання. Важливо мати глибокі знання в галузі економіки та математики, а також досвід у використанні різних методів моделювання та статистичного аналізу даних. При цьому, необхідно уважно аналізувати припущення та обмеження моделей та враховувати непередбачуваність економіки. Моделювання економічних процесів відіграє важливу роль у прийнятті рішень у

бізнесі та управлінні державними економічними процесами. До цього ж, ефективно моделювання може допомогти виявити потенційні проблеми та ризики, що дозволяє підготуватися до них та прийняти вчасні рішення.

Висновки. Отже, моделювання економічних процесів є важливим інструментом для аналізу та прийняття рішень у бізнесі та управлінні державними економічними процесами. Для ефективного використання моделей необхідно враховувати невизначеність та ризик, поєднувати різні інструменти та методи, та уважно аналізувати припущення та обмеження моделей.

Бібліографічний список

1. Логістичні системи: теорія та практика / І. І. Гончаренко, О. В. Первушин, В. С. Кобилкін та ін. К.: центр учбової літератури. 2016. 432с.

2. Інформаційні технології в економіці: навч. посіб. / І. І. Петров та ін. К.: КНЕУ. 2018. 408 с.

Галенда Н.

студент 4 курсу факультету управління, економіки та права

Науковий керівник: Федик О.

*в.о.доцента кафедри менеджменту ім. проф. Є.Храпливого
Львівський національний університет природокористування*

КОУЧИНГ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ КАДРОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Вступ. Коучинг, як ефективний метод кадрового менеджменту все частіше привертає до себе увагу науковців та практиків усього світу. Даний метод суттєво відрізняється від консалтингу та тренінгів, насамперед тим, що не передбачає надання конкретних порад та рекомендацій, а допомагає співробітникам знайти своє місце в соціумі, виставити правильні цілі як в житті так і в роботі.

Результати дослідження. Дослідивши такий феномен, як коучинг, ми бачимо, що коучинг першочергово націлений на виявлення та усвідомлення своїх справжніх бажань, потреб та цінностей. Якщо психотерапія націлена на те, щоб позбавитись від певних негативних симптомів, то співпраця з коучем спрямована на пошук нових ідей, нової мети, позитивного настрою та правильно сформованих цілей, як в житті так і в роботі[1].

Якщо, порівняти наставництво з коучем, то тут також можна відзначити певні відмінності. Наставництво розглядається, як одна із форм навчання на робочому місці, де більш досвідчений працівник підприємства ділиться своїм досвідом та знаннями із співробітниками, для більш ефективнішого виконання своїх обов'язків. Таким чином, наставник, володіючи певним досвідом, вчить або наставляє свого підлеглого як краще поступити в тій чи іншій ситуації. На противагу, наставнику, коуч створює такі умови, щоб підлеглий сам усвідомив та прийняв рішення як йому краще поступити і які методи для цього обрати, тим самим розкриваючи його внутрішній потенціал.

Підготовку персоналу до запровадження системи коучингу насамперед потрібно починати із подання систематичної та комплексної інформації про те, що собою являє коучинг, як явище, які перспективи та ефект отримає компанія та працівники загалом від його впровадження. Для того необхідно організувати зустрічі із спеціалістами з коучингу, організувати дискусії, поширювати інформацію через інформаційні мережі компанії.

Висновки. Як показали результати наших досліджень метою роботи з коучем є усвідомлення та підвищення уваги та концентрації її над певними ключовими моментами, задля отримання позитивного результату. За допомогою цього, виникає ясність що саме має робити співробітник, як йому це робити і саме головне, навіщо йому це потрібно, адже коучинг націлений на отримання конкретного результату, насамперед на освоєння виробничих навичок та їх вдосконалення.

Бібліографічний список

1. Гавкалова Н.Л, Кайнова В. Соціально-економічні аспекти забезпечення ефективності кадрового менеджменту: монографія. Харків: Вид. ХНЕУ, 2010. 236 с.

Гіль Ю.

*студентка 1 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Колодій І.
доктор філософії, ст. викл. кафедри менеджменту
ім. проф. Є В. Храпливого
Львівський національний університет природокористування*

МАРКЕТИНГ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Вступ. Сьогодні маркетинг відіграє важливу роль в діяльності будь-якого підприємства, тому, що він дозволяє встановити оптимальний взаємозв'язок між підприємством і зовнішнім середовищем, частиною якої воно є. Маркетингова діяльність повинна бути спрямована на довгострокове існування підприємства, на його стійкість, міцні і тривалі зв'язки із споживачами або іншими учасниками ринку, підвищення конкурентоспроможності пропонованих послуг, товарів. [2]

Ключова роль маркетингу в системі управління підприємством полягає в тому, що за його допомогою аналізуються сегменти ринку, пов'язані з діяльністю підприємства, розробляється і втілюється тактика його поведінки на ринку. Основні функції маркетингу реалізуються: в процесі дослідження ринку, споживачів, товарної структури; при організації системи руху товару, сервісу, цінової політики, а також в ході управління якістю та конкурентоспроможністю продукції підприємства.

Завданням маркетингової діяльності щодо дослідження продукту є визначення потреб ринку в нових виробках, поліпшення або модернізації вже існуючих. Проведений аналіз систем і методів реалізації продуктів із погляду маркетингу дозволяє визначити, якнайкраще й ефективніше реалізовувати продукцію даної компанії в умовах конкретного ринку, хто може стати торговим посередником. [1]

Результати дослідження. Система маркетингу на підприємстві - це реальний процес інтеграції та координації всіх функцій, які сприяють виявленню та прогнозуванню розвитку потреб, їх поєднанню з науковими дослідженнями підприємства, розробками та виробництвом, формуванням та стимулюванням попиту на продукцію та доведенням виробленого продукту до споживача. Новий підхід до вироблення виробничої програми фірми базується на принципах маркетингу, який розглядається як інструмент регулювання виробництва і збуту. Суть механізму полягає в тому, що споживач диктує свої умови на ринку, вимоги до конкретного продукту за кількістю і якістю, а виробник до них пристосовується не пасивно, а активно, шляхом формування, в свою чергу, певних потреб.

Управління вітчизняними підприємствами вже сьогодні потребує реалізації принципів маркетингового підходу. Проблеми маркетингу є особливо актуальними для підприємств, які прагнуть займатися зовнішньоекономічною діяльністю, адже їм потрібно знати закони зарубіжних ринків, "правила гри", отримувати інформацію про зміну ринкової ситуації, розробляти методи просування своїх товарів на зарубіжних ринках тощо. Крім того, вітчизняний ринок також насичується окремими видами товарів, тому підприємствам, що працюють у цих сферах виробництва, необхідно оволодівати методами конкурентної боротьби, формувати свої конкурентні переваги. В умовах структурної перебудови економіки України маркетингові дослідження дають змогу прогнозувати попит, виявляти пріоритетні галузі, сфери діяльності і створювати відповідну основу для формування інвестиційної політики. [3]

У різних галузях та сферах української економіки долучення до маркетингу відбувалося неоднаковими темпами. Раніше за всіх технологію маркетингу почали використовувати фірми, що займаються експортом та імпортом. Більший розвиток він отримав у фірмах, які працюють на сегментах високоякісної продукції ринків одягу, побутової техніки, комп'ютерів, автомобілів тощо.

Маркетинговий підхід став широко впроваджуватися у сферу фінансових і туристичних послуг, він є необхідним на підприємствах досить ризикованого венчурного бізнесу, у тому числі малого. Елементи маркетингу, в останній час, прагнуть застосовувати на одних з перших по обороту, асортименту та прибутковості споживчих ринках України — продовольчому та книжковому. Останній є достатньо конкурентним та більш цивілізованим, особливо в сегменті спеціальної та ділової літератури.[4]

Застосування маркетингу значно залежить від форми власності та специфіки організації управління конкретним підприємством. Приватні, орендні, акціонерні організації реагують на вимоги ринку, володіють більшими можливостями самостійного прийняття рішень по взаємозв'язаним елементам комплексу маркетингу. В залежності від рівня залучення організацій в маркетингову діяльність можна виділити три рівня використання концепції маркетингу:

- діяльність організації в цілому переорієнтована на маркетинг як концепцію ринкового управління, що передбачає не просто створення служб маркетингу, але й зміна всієї філософії управління;
- в організації використовуються окремі комплекси (групи взаємопов'язаних методів та засобів) маркетингової діяльності (розробка та виробництво продукції на основі вивчення попиту та кон'юнктури ринку, післяпродажне обслуговування тощо);
- в організації ізолювано реалізуються окремі елементи маркетингу (реклама, стимулювання продаж, ціноутворення з врахуванням попиту тощо).

Для України в існуючих умовах більш реальним є використання груп взаємопов'язаних методів та засобів маркетингової діяльності, а також окремих елементів маркетингу.

В сучасних економічних умовах високої ринкової конкуренції відбувається підвищення ролі маркетингу, як стратегічного інструменту, а також значно зростає і вміння підприємств відповідати на виклики ринку, що дозволяє їм стабільно розвиватися. [4]

Висновки. Отже, маркетинг — одна з найдинамічніших сфер економічної діяльності. Вибір ефективних засобів маркетингового управління фірмою залежить від уміння її керівників своєчасно враховувати тенденції, характерні для розвитку сучасного ринку. Основні з них -підвищення значення якості, ціни й задоволення споживачів, необхідність побудови стійких взаємовідносин з ними; збільшення значення ефективного управління процесами бізнесу й інтегрування управлінських функцій, вміння мислити глобально; підвищення ролі в бізнесі галузей з високими технологіями; збільшення значення маркетингу послуг.

Бібліографічний список

1. Маркетинг в системі управління підприємством / Л. М. Курбацька // Ефективна економіка - 2015.
2. Гданський В.С. Роль маркетингу в системі управління промисловим підприємством. - [Електронний ресурс]. - <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/11/146.pdf> . – Назва з екрану. – Дата перегляду 24.03.2023 р.
3. Маркетингове управління підприємством. - [Електронний ресурс]. - https://pidru4niki.com/1652020559271/marketing/marketingove_upravlinnya_pidpriyemstvom . – Назва з екрану. – Дата перегляду 24.03.2023 р.
4. Маркетинг у системі управління бізнесом. - [Електронний ресурс]. - <https://referatss.com.ua/work/marketing-u-sistemi-upravlinnja-biznesom/> . – Назва з екрану. – Дата перегляду 24.03.2023 р.

Кость Б.

студент 5 курсу факультету управління, економіки та права

Науковий керівник: Синюк О.

*доцент кафедри менеджменту ім. проф. Є.В. Храпливого
Львівський національний університет природокористування*

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

Вступ. В ринкових умовах завданням першорядної важливості стає забезпечення сталого економічного та соціального розвитку підприємств, що можливе лише за умов якісних змін стереотипів господарювання та значною мірою визначається станом вирішення проблем управління персоналом, які останнім часом набувають все більшого значення у зв'язку з підвищенням ролі працівника в їхній діяльності. Управління персоналом стає фактором забезпечення економічної стабільності та підвищення конкурентоспроможності підприємств, тому потребує посиленої уваги й залишається актуальним для всіх господарських утворень.

У сучасних умовах при наявності високої невизначеності та динамізму ринкового середовища економічний та соціальний розвиток неможливий без впровадження стратегічних напрямів в управління персоналом, що дасть можливість забезпечити ефективне досягнення перспективних цілей підприємствами на основі утримання конкурентних переваг та відповідного реагування на зміни зовнішнього середовища, серед яких: формування відповідної організаційної структури управління, інвестування в розвиток персоналу, підвищення його конкурентоспроможності, маркетинг персоналу, створення ефективної системи мотивування та стимулювання.

Результати дослідження. Найважливішими передумовами забезпечення конкурентоспроможності підприємств-виробників є високий кваліфікаційний і освітній рівень персоналу, ступінь адекватності його вимогам, що визначаються організаційними та технічними умовами функціонування.

Головним завданням управління персоналом є формування потрібного рівня мотивації праці, що виражається через стимулювання працівників, шляхом впливу на мотиви поведінки останніх за допомогою його складових. Для того, щоб працівник підвищував продуктивність праці, його робота повинна бути цікава і важлива для нього, як необхідна подія для отримання винагороди. До групи зовнішніх факторів, які, в першу чергу, спрямовані на задоволення матеріальних потреб працівника, але мало пов'язані із сутнісним змістом роботи, віднесемо матеріальні виплати (стимули) – заробітна плата, премії, дивіденди, а також фактори гігієнічні (фрустатори) – умови роботи, тривалість робочого дня тощо. Фрустатори регулюють трудову поведінку, усуваючи незадоволення, розчарування та інші негативні емоції. Так, наприклад, несприятливі умови

роботи можуть викликати у людини прагнення змінити вид діяльності. У такому разі в забезпеченні мотивації величезну роль відіграватиме ліквідація дії негативних факторів виробництва, створення належних умов для роботи. Подібним чином можуть впливати на поведінку і наміри працівників, конфліктні ситуації в групі, напруженість у міжособистісних відносинах, надмірна тривалість робочого дня. І навпаки, завдяки просуванню по службі, підвищенню престижності професії, створенню привабливого іміджу, комфортним умовам роботи можна забезпечити бажаний мотиваційний ефект [1, с. 54]. Необхідно зазначити, мотиви в кожного працівника різні, тому слід розробляти і використовувати ті механізми, що регулюють найкращим чином поведінку працюючих.

Необхідно підкреслити, що добре налагоджена система управління персоналом дозволить у значній мірі підвищити результативність праці працівників, ефективність виробництва, що, у свою чергу, забезпечить підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Незаперечним є той факт, що ефективним стимулюючим фактором управління персоналу є заробітна плата. Але повною мірою вона виконуватиме цю функцію лише коли відповідатиме інтересам працівника і максимально відбиватиме розмір індивідуального трудового внеску [2, с. 166]. Заробітна плата повинна задовольняти потреби та інтереси працівника повністю. Одночасно він має знати, які вимоги ставляться перед ним і які санкції будуть застосовуватися у випадку невиконання вимог.

При цьому увагу слід акцентувати на тому, що організація оплати праці має ґрунтуватися на принципі залежності заробітної плати працівника від результатів праці. Оплата праці повинна бути безпосередньо пов'язана з підсумками праці. Працівники повинні бути впевнені в наявності стійкого зв'язку між матеріальним винагородженням та своєю працею. В заробітній платі обов'язково повинен бути присутній компонент, який залежить від досягнутих результатів. Застосування на підприємствах матеріальних стимулів, не пов'язаних з результатами праці, може призвести до відволікання коштів, що значно знижуватиме ефективність управління. Ціль управління персоналом – не взагалі спонукати людину працювати, а зацікавити її працювати краще, продуктивніше, ніж це обумовлено трудовими відносинами [3, с. 97].

Система управління персоналом має спиратись на нормативно-правову базу, за якою повинно здійснюватись державне регулювання мінімального розміру і відсутність верхньої межі рівня оплати праці, що залежить тільки від фінансових можливостей підприємств.

Отже, управління персоналом вимагає уваги до забезпечення належної мотивації праці на рівні, коли будуть мобілізовані творчі можливості працівника на ефективну роботу через його економічні інтереси як власника й виробника одночасно. Тому одним з основних чинників управління персоналом, стимулювання людей до праці й примноження цінностей є економічний інтерес.

З погляду людини – це бажання мати певну власність і завдяки праці або оренді збільшувати її розмір.

Слід наголосити також і на тому, що для того, щоб винагороди стимулювали працівників, заохочували їх у досягненні кінцевих результатів виробництва, то система винагород має базуватись на наступних принципах: форми винагород працівників мають бути конкурентоспроможними відносно інших господарств; механізм стимулювання має бути зорієнтованим на досягнення кінцевих результатів як окремого працівника, так і колективу в цілому; кожен працівник отримує стільки – скільки зробив; частка премій і додаткових витрат тим більша, чим вищий ранг працівника, що стимулює постійно підвищувати свій рівень.

Працівник повинен знати, скільки він може отримати за кількість та якість своєї праці. Повинен знати і скільки він може не отримати за неякісні, безрезультатні або запізнілі дії. Винагороди стимулюють інтереси працівників, заохочують їх у підвищенні кінцевих результатів виробництва.

Допоміжною формою винагороди персоналу є премії, вони належать до факторів економічної мотивації, які сприяють збільшенню виробництва продукції. Форми і розміри премій залежать від категорії працівників. Зростання обсягів виробництва здійснюється за додаткового обсягу робіт, забезпечення встановленої якості продукції та культури виробництва, у вигляді визначеного відсотка від тарифної ставки або від фактично відпрацьованого часу (нарахування йде на основну заробітну плату).

Отже, для того щоб премія на підприємствах забезпечувала певний економічний ефект, необхідно, щоб основні елементи, які характеризують організацію преміювання, були економічно правильно побудовані. Преміювання повинно здійснюватись за перевиконання завдання, дострокове завершення роботи, економію матеріальних ресурсів, досягнення високих показників по виробництву окремих видів продукції, якісне і своєчасне виконання робіт. Таким чином, премія повинна нараховуватись за досягнення високих показників в роботі як кожного окремого працівника, так і певної групи працівників. Одночасно, додаткові зусилля працівників, стимульовані премією, повинні покривати витрати на виплату цих премій. Виплата премій повинна відбуватись за рахунок коштів підприємства в межах прибутку.

Висновки. Формування механізму управління персоналом – проблема невідкладна й потребує якнайшвидшого вдосконалення й пристосування до об'єктивних умов сучасності. Механізм управління відіграє важливу роль в підвищенні продуктивності праці та ефективності функціонування підприємств. Тільки в цьому випадку можна забезпечити їх конкурентоспроможність.

Бібліографічний список

1. Балабанова Л. В. Стратегічне управління персоналом підприємства в умовах ринкової економіки: монографія. Донецьк : Дон НУЕТ, 2017. 238 с.
2. Гавкалова Н. Л. Менеджмент персоналу : навч. посіб. Х. : Інжек, 2014. 276 с.
3. Щербак В. Г. Управління персоналом підприємства. Харків : Вид-во ХНЕУ, 2017. 220 с.

Лесишак М.

*студент 4 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Михалюк Н.
доцент. кафедри менеджменту ім. проф. Є.В.Храпливого*

НАУКОНО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАЛИ ІНВЕСТУВАННЯ В РОЗВИТОК ВИРОБНИЦТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ.

Вступ. Україна розвиває диверсифіковану економіку і ринкові відносини перебувають у постійному розвитку. Що вимагає від підприємств підвищення ефективності виробництва на основі досягнень науково-технічного прогресу, впровадження ефективних форм організації виробництва, активізації підприємницької діяльності, подолання недосконалого менеджменту та ін. Важлива роль реалізації цих завдань відводиться інвестиціям та моделям організації виробництва на підприємствах. На їх основі розробляються стратегія та тактика розвитку підприємства, в ній обґрунтовуються плани та рішення менеджменту, контролюється їх виконання, виявляються резерви підвищення ефективності виробництва та оцінюються результати діяльності підприємства та його підрозділів.

Інвестиції - основа розвитку підприємств, окремих галузей та економіки в цілому. Здатність інвестувати залежить від процвітання чи занепаду власного виробництва, здатності вирішувати соціальні та екологічні проблеми, сучасного розвитку та потенційної динаміки фізичного, фінансового та людського капіталу. Основна мета сучасної інвестиційної діяльності - переведення економіки на траєкторію інтенсивного розвитку при переході до ринкових відносин з послідовним зниженням витрат на екстенсивне зростання виробничих потужностей та збільшення інвестицій та інтенсифікацію використання виробничих фондів.

Результати дослідження. Економічне визначення інвестицій можна сформулювати в такий спосіб: інвестиції - це витрати на створення, розширення та відновлення основного капіталу. Згідно з розрахунками протягом тривалого часу в середньому близько третини фінансових активів підприємств різних секторів економіки України складають інвестиції (разові капітальні витрати). Інвестиції - це довгострокові вкладення капіталу у господарську діяльність з метою отримання прибутку. Той, хто має капітал (гроші) та вкладає його (їх) у конкретний бізнес, називається інвестором, а процес вкладення капіталу називається інвестицією (довгострокове фінансування).

У будь-якій господарській діяльності інвесторами може бути як юридичні, і фізичні особи, тобто як підприємства, і індивідуальні власники капіталу [4]. Для суттєвої та змістової характеристики інвестицій важливо визначити типи інвестицій за індивідуальними ознаками, тобто відповідно до їх функціонального та елементного складу. Залежно від цього, куди вкладено капітал, бувають внутрішні і іноземні інвестиції. З іншого боку, внутрішні інвестиції можна поділити на фінансові та реальні, а іноземні – на прямі та портфельні. Фінансові вкладення - використання наявного капіталу для купівлі акцій, облігацій та інших цінних паперів, випущених підприємствами чи державою. Реальні інвестиції - це вкладення капіталу (грошей) у різні сфери та галузі народного господарства (суспільного виробництва) з метою відновлення існуючих та створення нових «капітальних» (матеріальних) благ і, як наслідок, отримання набагато більшого прибутку.

Прямі іноземні інвестиції - це вкладення капіталу зарубіжних країн, відоме як портфель. Періодичний аналіз співвідношення прямих та портфельних інвестицій має практичне значення для визначення загальних масштабів та частки іноземного капіталу у розвитку та ефективності виробничої та іншої діяльності господарюючих суб'єктів. Ефективність довгострокового фінансування модернізації існуючих та будівництва нових виробничих та невиробничих об'єктів багато в чому залежить від співвідношення державних та приватних інвестицій. Природно, що разом із інтенсифікацією розвитку та приватизації власності, акціонування держпідприємств частка приватного капіталу у загальному обсязі інвестицій збільшуватиметься. Це допоможе підвищити ефективність внутрішніх та іноземних інвестицій. Різновиди та структуру капітальних вкладень.

Згідно з загальноприйнятим визначенням, капітальні вкладення - це довгострокові інвестиційні витрати, які іноді виробляються для заміни основних фондів та соціальної інфраструктури підприємства. При функціональній концентрації розрізняють валові та чисті капітальні вкладення.

Валові капітальні вкладення – це загальна сума разових інвестиційних витрат на просте та розширене відтворення основних фондів та соціальної інфраструктури, а чиста сума – це вартість лише розширеного відтворення. Чисту суму інвестицій легко підрахувати; при цьому із загальної суми

капітальних вкладень слід виключити суму амортизаційних відрахувань, які використовуються, як відомо, для простої заміни основних засобів та іншого майна підприємства. Інвестиції - це довгострокові вкладення у виробництво та інші галузі отримання прибутку.

Під матеріальними інвестиціями розуміються вкладення матеріальні активи - як матеріальні, і нематеріальні (іноді вкладення нематеріальні активи, пов'язані з науково-технічним прогресом, характеризуються інноваційні інвестиції). Такі реальні інвестиції називаються виробничими інвестиціями, тому що вони спрямовані на виробництво, але частіше їх називають капітальними вкладеннями. У межах матеріальних інвестицій часто робляться інноваційні та інтелектуальні інвестиції, мета яких - інвестувати, відповідно, в інновації чи інтелектуальну власність [1].

Під фінансовими вкладеннями розуміються вкладення різні фінансові активи, найбільшими у тому числі є вкладення цінних паперів.

Фінансові вкладення - використання капіталу для купівлі облігацій, акцій та інших цінних паперів, випущених державою чи корпорацією. У ринковій економіці найпоширенішим типом фінансових вливань є купівля акцій щоб одержати дивідендний дохід, хоча використовуються спеціальні банківські депозити тощо. За характером участі в інвестиціях розрізняють прямі та опосередковані інвестиції.

Висновки. У процесі досягнення цієї головної мети інвестиційна діяльність спрямована на вирішення наступних найважливіших завдань економічного розвитку: визначення шляхів прискорення реалізації інвестиційних програм та проектів; забезпечення високих темпів економічного розвитку підприємства (підприємства), підприємства; забезпечення максимізації доходу (прибутку) від інвестиційної діяльності; забезпечення мінімізації інвестиційного ризику; забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності підприємства у процесі інвестиційної діяльності. Мінімізація інвестиційних ризиків також є найважливішою умовою забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності підприємства (фірми) у процесі інвестиційної діяльності.

Бібліографічний список

1. Баєва О. В. Основи менеджменту : практикум. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 522 с
2. Балабанова Л. В., Сардак О. В. Управління персоналом : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 468 с.
3. Козаченко А. А. Мотивація праці: досвід провідних країн світу [Електронний ресурс]. URL: http://toplutsk.com/articles-article_861.html.
4. Колот А. М. Мотивація, стимулювання й оцінка персоналу : навч. посібник : Київ: КНЕУ, 2010.

Руцишин О.

студент I курсу сп факультету управління, економіки та права

Науковий керівник: Станько Т.

к.е.н., ст. викл. кафедри менеджменту ім. проф. Є.В. Храпливого

Львівський національний університет природокористування

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНЕ ТА ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ТА МІЖНАРОДНИХ КОМПАНІЙ

Вступ. Організаційно-економічне та правове забезпечення діяльності українських та міжнародних компаній є важливим аспектом успішної роботи бізнесу в Україні та за її межами. Для забезпечення цих аспектів, компанії повинні дотримуватися певних правил та стандартів. Організаційно-економічне та правове забезпечення діяльності українських та міжнародних компаній є складним і важливим питанням, яке вимагає належного уваги та підходу з боку керівників підприємств та їх співробітників.

Результати дослідження. Організаційне забезпечення діяльності компанії охоплює питання її структури, управління, планування та контролю за виконанням поставлених цілей. Ефективне організаційне забезпечення діяльності дозволяє компанії досягати своїх цілей, зменшувати витрати та підвищувати ефективність роботи.

Організаційне забезпечення діяльності компаній полягає в розробці стратегії, структури, процесів та процедур, необхідних для забезпечення ефективної роботи організації. Це може включати в себе встановлення механізмів контролю та управління ресурсами компанії, в тому числі фінансовими, матеріальними та людськими ресурсами. Організаційний аспект передбачає розроблення стратегії діяльності, планування бізнес-процесів, формування команди фахівців, управління персоналом, визначення місця компанії на ринку та інші аспекти, які визначають успіх бізнесу. Українські та міжнародні компанії повинні дотримуватися вимог законодавства, враховувати культурні та етичні аспекти взаємодії з партнерами та клієнтами.

Економічне забезпечення діяльності компаній полягає в плануванні та управлінні фінансовими ресурсами, включаючи фінансовий аналіз, бюджетування та управління ризиками. Для українських компаній це також може включати в себе взаємодію з державними органами та відповідними законодавчими органами щодо оподаткування, митних питань та регулювання ринку. Крім цього, економічне забезпечення діяльності компаній полягає в управлінні фінансами та ресурсами компанії з метою забезпечення її стабільності та прибутковості. Для досягнення цієї мети необхідно ретельно планувати витрати та доходи компанії, визначати ціну продукту або послуги, вести облік

доходів та витрат, аналізувати фінансовий стан компанії та здійснювати заходи щодо його покращення.

Економічний аспект включає у себе фінансове планування, контроль над фінансово-господарською діяльністю, вивчення ринкових тенденцій та формування конкурентної стратегії. Компанії повинні ефективно використовувати ресурси, контролювати витрати, забезпечувати стабільність та прибутковість діяльності.

Правове забезпечення діяльності українських та міжнародних компаній є важливим аспектом їх успішної роботи та відповідальності перед законом.

По-перше, українські та міжнародні компанії повинні дотримуватися вимог законодавства в Україні та інших країнах, де вони працюють або здійснюють бізнес-операції. Це означає, що компанії повинні знати та дотримуватися податкового, трудового, митного, екологічного та іншого законодавства.

По-друге, українські та міжнародні компанії повинні укласти договори з клієнтами, партнерами та постачальниками з дотриманням правових норм та вимог. Це може включати у себе укладення договорів купівлі-продажу, надання послуг, співпраці тощо.

По-третє, українські та міжнародні компанії повинні забезпечувати захист своєї інтелектуальної власності, такої як авторські права, патенти, товарні знаки та інші. Для цього необхідно реєструвати свої права на інтелектуальну власність та дотримуватися правових норм у цій сфері.

По-четверте, українські та міжнародні компанії повинні бути готові до різних правових ризиків та спорів, які можуть виникнути в процесі їх діяльності. Для цього можуть використовуватися різні юридичні послуги, такі як консультації юристів, укладення арбітражних угод, судові процеси тощо.

Правовий аспект включає у себе дотримання вимог законодавства в Україні та інших країнах, де діє компанія, врахування прав та інтересів стейкхолдерів, укладення договорів, захист інтелектуальної власності, вирішення спорів та інші аспекти, які стосуються юридичного забезпечення діяльності. Правове забезпечення діяльності компаній полягає в забезпеченні відповідності їх діяльності вимогам законодавства та регулювання. Це може включати в себе здійснення юридичної експертизи договорів та угод, відстоювання прав та інтересів компанії в судових інстанціях, а також розробку та впровадження політики щодо відповідності та етики.

Висновки. Організаційно-економічний механізм управління діяльністю компаній є відображенням складної системи економічних відносин на підприємстві. Він виступає визначаючим фактором ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємства, будучи інструментом досягнення поставлених цілей. Формування дієвого організаційно-економічного механізму є однією з умов ефективної діяльності як вітчизняних, так і міжнародних компаній, зростання їх конкурентоспроможності та збільшення

прибутку.

Бібліографічний список

6. Дорош-Кізим М. М., Дадак О. О., Гачек Т. С. Перспективи розвитку агропромислового комплексу України в умовах євроінтеграції. *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького*. Серія: Економічні науки. 2017. Т. 19. № 76. С. 47–55.

7. Макогон Ю.В. Міжнародні стратегії економічного розвитку: підручник / та ін.; за заг. ред. Ю. В. Макогона. Вид. 3-тє, доп. й випр. К.: Освіта України, 2009. 420 с.

Максимович М.

студент 22СП курсу факультету управління, економіки та права

Науковий керівник: Михалюк Н.

доцент. кафедри менеджменту ім. проф. Є.В.Храпливого

ОСНОВНІ ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА ЕФЕКТИВНЕ УПРАВЛІННЯ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Вступ. Одним з найважливіших напрямів реформ в нашій країні є розбудова системи управління підприємством щодо підвищення його ефективності. Щоб нести повну відповідальність за результати свого бізнесу, воно має створити систему управління, яка забезпечить його високу ефективність, конкурентоспроможність та стійкість на ринку. Актуальність роботи полягає в тому, що в умовах ринкової економіки забезпечення ефективності управління це є метою кожного підприємства, тому що саме ефективність управління забезпечує успішну роботу та розвиток кожної організаційно-господарської ланки. У новому середовищі з'явилися нові функції, які раніше не були потрібні.

Результати дослідження. Забезпечення стабільної роботи підприємств з метою випуску конкурентоспроможної продукції є першочерговим завданням для керівників всіх рівнів.

Під економічною ефективністю управління виробництвом розуміється ступінь використання виробничих потужностей, що виражається щодо результатів витрат на виробництво. Чим вище результат при тих самих витратах,

тим швидше збільшується вартість одиниці суспільно необхідної праці, або що менше вартість одиниці корисного ефекту, то вище ефективність виробництва.

Узагальнюючим критерієм економічної ефективності суспільного виробництва є рівень продуктивності суспільної праці. Ефективність – це результативність системи та процесу управління як взаємодії керованої та керуючої систем, тобто. інтегральний результат взаємодії елементів керування.

Ефективність показує, наскільки орган управління досягає поставлених запланованих результатів. Ефективність управління проявляється у ефективності виробництва, вона є частиною ефективності виробництва.

Результати діяльності, співвіднесені з метою та витратами, – тому зміст ефективності як категорії управління. Ефективність управління на підприємстві є показником діяльності у галузі розподілу та переробки сировини для виробничих цілей.

Ефективність управління може бути виміряна коефіцієнтами - ставленням результатів до ресурсів чи обсягу виробництва, його розміру.

Виробничий процес на будь-якому підприємстві протікає за певної взаємодії трьох його вирішальних факторів: персоналу (праці), засобів праці та предметів праці.

Проблема ефективності зовсім не нова, вона існує у тій чи іншій інтерпретації з періоду матеріального виробництва та відображає ставлення виробничих відносин до того чи іншого способу виробництва.

Важливим у системі управління підприємством є можливість найоб'єктивніше визначати ефективність виробництва підприємства. Економічна ефективність управління виробництвом відіграє важливу роль у системі економічних категорій, і правильна інтерпретація ефективності залежить від правильної інтерпретації через систему відповідних показників та правильного розуміння критерію ефективності.

Критерієм управління виробництвом будь-якого товару є його рентабельність, тобто собівартість виробництва має покривати прибуток при реалізації. Ефективність управління виробництвом як економічна категорія повинна відображати дію об'єктивних економічних законів, що виражаються у ефективності виробництва. Він вказує на кінцевий корисний ефект від використання засобів виробництва та людської праці, а також вкладених ресурсів. Тому існують такі поняття, як ефект та економічна ефективність.

Управлінський потенціал має матеріальну та інтелектуальну форму; управлінські витрати та витрати, що визначаються змістом, організацією, технологією та обсягом робіт з реалізації відповідних функцій управління; характер управлінської роботи; ефективність управління, тобто. результативність дій людей в процесі організації у реалізації інтересів, у досягненні конкретних цілей.

Економічна ефективність управління виробництвом визначається як ефективність галузей та виробництва окремих продуктів, а також господарської діяльності підприємств та окремих видів діяльності.

Ефективність управління виробництвом - складне та багатогранне явище, тому для його визначення необхідно використовувати систему показників, здатних одночасно відображати специфіку та особливості виробництва.

Ефективність управління виробництвом відображає вплив комплексу взаємопов'язаних чинників, що формують його рівень та задають напрямки розвитку. Оцінювати економічну ефективність виробництва можна за допомогою відповідних критеріїв та системи пов'язаних з ними показників, що характеризують вимоги економічних законів та вплив різних чинників.

Питання ефективного управління підприємством - невід'ємна частина економіки управління, що включає: управлінські здібності, тобто всі ресурси, якими володіє та використовує система управління.

Економічна ефективність управління виробництвом визначається як ефективність галузей та виробництва окремих продуктів, а також господарської діяльності підприємств та окремих видів діяльності. Залежно від цього використовуються різні економічні показники, які мають бути органічно пов'язані один з одним та відповідати критерію ефективності. Вони не можуть бути єдиними, хто оцінює рівень економічної ефективності та самокупності окремих галузей та продуктів, а також організаційно-економічних заходів, впровадження досягнень науки та передового досвіду.

Економічна ефективність управління для підприємства має складну структуру, але можна назвати такі елементи: ефективність створення та використання ресурсів (капіталу); ефективність управління витратами; ефективність управління фінансами; мотиваційна ефективність; ефективність взаємодії із ринком

Висновки У своїй роботі ми наголошуємо на концепції управління, яка багато в чому збігається з концепцією ефективності виробничої діяльності підприємства. Проте управління виробництвом має економічну специфіку. Ми стверджуємо, що ефективність управління – це результативність дій людей підприємства, у реалізації інтересів, у досягненні конкретних цілей.

Ефективність управління визначається як зовнішніми чинниками підприємства, але найбільше діяльністю працівників у створенні, у реалізації планів і програм розвитку підприємства але і у досягненні конкретних цілей. Це означає, що ефективність управління залежить від якості узгодження, адекватності обраних стратегій цілям підприємства, оптимальних процесів реалізації стратегії, мотивації працівників до досягнення цілей, кваліфікації співробітників, технології та стилю керівництва.

Науково-технічний ефект управління характеризується збільшенням частки нових інформаційних технологій, збільшенням частки передових технологічних процесів, підвищенням коефіцієнта автоматизації роботи на

підприємстві, підвищенням рівня товарообігу. та організація праці на підприємстві, підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Економічна ефективність господарювання означає рівень використання виробничого потенціалу, що виражається у відношенні результату до витрат громадського виробництва. Суть проблеми підвищення економічної ефективності управління у тому, що у кожному одиницю праці, матеріальних і фінансових ресурсів доводиться значне збільшення оборотності.

Бібліографічний список

1. Андрійчук В. Г. Економіка підприємств : Підручник. 2–ге вид., доп. і перероб.. К. : КНЕУ, 2002.
2. Бойчик М. І. Економіка підприємства : підручник. Львів : Априорі. 2008.
3. Василенко В. А. Стратегічне управління : Навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. К. : ЦУЛ, 2007.
4. Гончарук А. Г. Формування механізму управління ефективністю підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами». Одеса, 2010.
5. Ігнатєва І. А. Стратегічний менеджмент : підручник. К. : Каравела, 2008.
6. Короткевич О. В. Рентабельність господарської діяльності підприємств: структура, рівень, динаміка. 2008. №3
7. Кучеркова С. О. Сутність прибутку та методика визначення фінансового результату діяльності підприємств. Економіка АПК. 2005. №5.

Войнич С.С.

Студентка 4-го курсу ННІЗПО

Науковий керівник: Войнич Л.Й.

*доцент кафедри менеджменту ім. проф. Є.В. Храпливого
Львівського національного університету природокористування*

СУЧАСНИЙ ЗМІСТ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ДИНАМІКИ ГАЛУЗЕЙ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Вплив чинників галузевої специфіки, глобальної пандемії Covid-19 та війни з РФ на ефективність реалізації господарського потенціалу аграрного сектору економіки України досить суттєвий. За останні три роки, від кінця 2020 року, пандемія, війна вплинули як стримувально, так і, за певних умов, стимулювально на сільськогосподарський бізнес Львівської області.

Макроекономічний аналіз ефективності господарювання в аграрному секторі досліджуваного регіону не виявив значних системних погіршень, а галузь продовжує динамічно розвиватися, нарощуючи продуктивність і експортний потенціал.

Глобальна пандемія Covid-19, війна суттєво дизбалансувала економіку та соціально-трудова активність населення, зокрема мобільність робочої сили та зайнятість. Макроекономічні тенденції зайнятості населення у 2020-2022 роках були деструктивними. Індикатор зайнятості за підсумками 2022 року порівняно з 2019 роком виявився від'ємним, особливо у трудомістких галузях тваринництва та рослинництва (наприклад, тепличне господарство), які передбачають значні скупчення людей через потребу застосування ручної праці. В інших секторах ефект зайнятості на великих відкритих площах, де проводиться сільське господарство, є мінімальним. В цілому, за досліджуваний період агровиробництво має лінійний зв'язок з природними факторами, особливостями робочого періоду та періоду виробництва.

У досліджуваному 2021 році, показник виробництва продукції сільського господарства зріс порівняно з 2019 роком (рис.1).

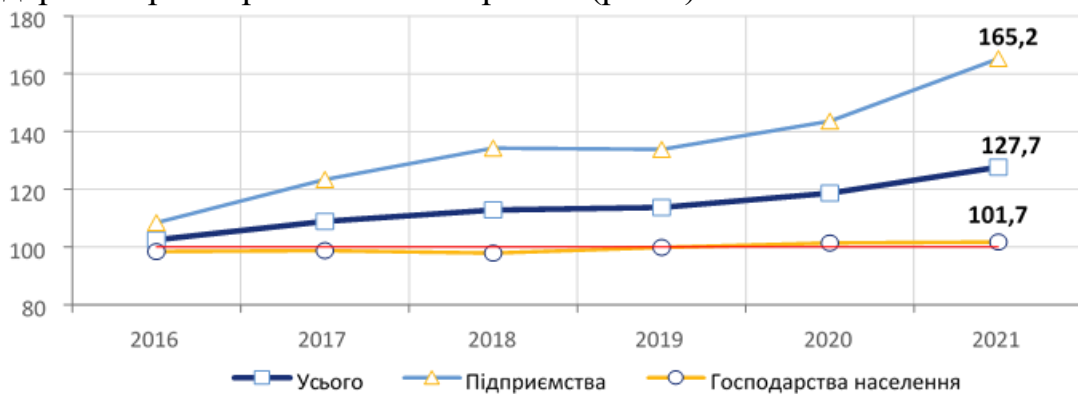

Рис. 1. Індекси сільськогосподарської продукції, 2015 рік=100%

Пандемія COVID-19 та пов'язані з нею карантинні заходи суттєво вплинули на ринкову кон'юнктуру сільськогосподарської продукції у 2021 році. Обтяжувальні заходи та поведінка учасників ринкового обміну, зокрема виробників, споживачів та інфраструктурної сфери, призвели до зниження обсягів реалізації продукції. Зокрема, індекс фізичного обсягу реалізованої підприємствами продукції склав: 88,4% за продукцією сільського господарства, 85,4% за продукцією рослинництва та 102,7% за продукцією тваринництва. Індекс фізичного обсягу продукції, реалізованої господарствами населення, склав: 81,4% за продукцією сільського господарства, 77,9% за продукцією рослинництва та 88,8% за продукцією тваринництва.

Зниження обсягів сільськогосподарської продукції на ринку відбулося відповідно по всіх основних секторах господарювання, крім галузі тваринництва в підприємницькому секторі. Це пов'язується з невизначеністю щодо розвитку епідеміологічної ситуації, військових дій та порушенням функціонування

каналів збуту продукції. Обмеження доступу до традиційних каналів реалізації сільськогосподарської продукції та продовольства стало причиною негативного ефекту за результатами впливу карантинних заходів, військової небезпеки.

Малий та мікро сільськогосподарський бізнес особливо постраждав від обмежень доступу до традиційних каналів реалізації продукції, оскільки основним каналом збуту є сільськогосподарські ринки та стихійні точки продажу продукції. Великі торговельні мережі також були зорієнтовані на реалізацію значного обсягу імпортного продовольства, що вплинуло на ефект наявності внутрішнього ринку продуктів сільського господарства.

Отже, незважаючи на зростаючу динаміку доходів аграрного сектору, у майбутньому можуть виникати непередбачувані соціально-економічні ситуації, пов'язані з доступом до продовольства, військовими діями, через зменшення матеріального добробуту населення. Іншими словами, наявна система виробництва сільськогосподарської продукції в актуальній моделі спеціалізації є ефективною з економічної точки зору, проте можуть виникнути проблеми з продовольчою безпекою.

Бібліографічний список

1. Бурачек І. В., Михайленко Н. В. Сучасний стан та перспективні напрями розвитку сільського господарства в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вип. 21. С. 134-137.
2. Саблук П. Т., Лузан Ю. Я Аграрна політика та чинники її реалізації. *Економіка АПК*. 2019. № 10. С. 6-17.
3. Україна. 30 років незалежності. Стислий довідник / За ред. д. і. н., проф. Киридон А. М. Київ: Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво». 2021. 536 с.

Ковалюк Т.
студентка 2 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Синюк О.
к.е.н., доцент кафедри менеджменту ім. проф. Є.В. Храпливого
Львівський національний університет природокористування

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТА УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

Вступ. Продуктивна та стабільна діяльність підприємства безпосередньо пов'язана з рівномірним використанням різноманітних ресурсів і, в першу

чергу, ресурсів праці, тобто працівників з їхнім рівнем освіти, досвідом практичної підготовленості, рівнем кваліфікації. Це викликає зацікавленість вітчизняної науки і практики управління до розвитку та удосконалення людського фактору для досягнення високого рівня конкурентоспроможності підприємства. Економічні перетворення, що здійснюються в галузі господарської діяльності висувають потребу принципово нових підходів до управління персоналом. Принципи, на яких базується система управління персоналом, потребують постійного оновлення, оскільки ринкове середовище постійно змінюється.

Результати дослідження. У сучасних умовах господарювання суттєво змінюються вимоги до основних характеристик персоналу підприємства. Це спонукає працівників постійно займатися підвищенням рівня кваліфікації своїх професійних знань.

Головною метою управління персоналом є забезпечення підприємства працівниками, які відповідають вимогам сучасного підприємства та підвищення професійної і соціальної адаптації працівників. Для того щоб розвиватись, одержувати прибуток та зберігати високий рівень конкурентоспроможності підприємства вища ланка управління повинна постійно здійснювати оптимізацію віддачі від вкладень будь-яких ресурсів: матеріальних, фінансових і головне – людських. Основними завданнями, що вирішують структури з управління персоналом є: планування потреби підприємства в трудових ресурсах, пошук і добір висококваліфікованих працівників, навчання і підвищення рівня знань працівників, управління трудовою мотивацією, створення умов для підвищення продуктивності праці, контроль за зміною статусу працівників, правові питання трудових відносин.

Для того, щоб якісно управляти персоналом, і більш того, оцінювати його ефективність необхідно знати сутність категорії “управління персоналом” як об’єкту дослідження, а також визначити цілі цього процесу. Зазначимо, що управління персоналом – це діяльність підприємства, спрямована на ефективне використання персоналу для досягнення цілей як підприємства, так і особистих характеристик персоналу. До цілей управління персоналом можна віднести: забезпечення соціальної ефективності персоналу; формування висококваліфікованого персоналу; планування потреби персоналу тощо.

Дослідження даних цілей приводять до наступного: уточнення цілей і задач дослідження; визначення сукупності заходів і засобів, необхідних для їх досягнення; встановлення реальних термінів досягнення намічених цілей і завдань. знаходженню засобів і методів для дійсного контролю термінів реалізації намічених цілей і завдань на всіх рівнях [1, с. 35].

В системі організації управління персоналом підприємства визначають такі підходи: технократичний, гуманістичний ти системний. Кожен підхід

характеризує конкретні особливості за якими відбувається процес управління персоналом підприємства.

На кожному підприємстві використовуються різні підходи до управління персоналом. Найчастіше використовують технократичний підхід. Тому що тільки такий підхід до управління персоналом дає змогу усвідомити усю складність процесу і дає можливість розглядати персонал як ефективний ресурс для досягнення цілей підприємства.

Для підвищення ефективності управління персоналом підприємства необхідно: відносити ефективне застосування інтелектуального, організаторського, творчого потенціалу персоналу за допомогою покращення змісту праці, її гуманізації, виключення монотонності та беззмістовності праці; забезпечити безпеку та надійність виробничих процесів; забезпечити нормальні умови праці, раціональні режими праці та відпочинку; визначити здібності працівника, встановити характеристики, які безпосередньо або опосередковано впливають на ефективність праці.

Розвиток управління персоналом залежить від якісної стратегії розвитку підприємства. Визначають декілька основних стратегічних завдань розвитку персоналу підприємства.

На підприємстві потрібно створити навчальні центри, які будуть надавати допомогу працівникам як найкраще розуміти свою роботу та розвиватися як особистість. Також потрібно скласти індивідуальний план який буде визначати, якому працівнику потрібна допомога у навчанні та прикріпити за ним наставника. Таким чином, це буде сприяти задоволенню потреби кожного працівника.

На підприємстві важливо удосконалити стратегію навчання, для того щоб персонал мав можливість навчатися самостійно.

Стратегія підприємства спрямована на навчання та розвиток персоналу, а стратегічний розвиток підприємства спрямований на: формування у персоналу чіткого та цілісного бачення, стимулювання навчання персоналу й підтримання інноваційного клімату у колективі; покращення та підвищення ділової активності персоналу та розвиток їхніх інноваційних якостей; забезпечення персоналу стратегічними управлінськими знаннями; формування розвитку інтелектуального капіталу; покращення компетентності та розвитку відповідальності при здійсненні своїх виробничих функцій [2, с. 118].

Для розвитку персоналу необхідне ефективне функціонування системи стратегічного управління підприємством, оскільки правильне визначення системи показників щодо розвитку працівників та їх узагальнюючий аналіз дають змогу вищій ланці управління скоординувати діяльність підприємства у правильному напрямі спланувати відповідні заходи щодо вибору ефективних методів розвитку власних працівників. Рівень розвитку персоналу можна визначити як комплексний інтегральний показник поточного стану процесу професійного навчання, підготовки та перепідготовки працівників з метою виявлення змін професійно-кваліфікаційного рівня персоналу для виконання

нових виробничих функцій, формування й планування кадрового резерву, кар'єрного просування та вдосконалення організаційної культури персоналу, що дасть змогу реалізувати стратегічні цілі діяльності підприємства [3, с. 53].

Для розвитку персоналу потрібно постійно впроваджувати різні сучасні методи навчання. У сучасній практиці підготовки кадрів найпоширенішими є такі активні методи навчання як: тренінги, програмне та комп'ютерне навчання, навчальні групові дискусії, кейс-методи, ділові та рольові ігри.

При управлінні персоналом підприємства може виникати низька проблем, яка впливає на результати господарської діяльності підприємства. Так, дуже складно сформувати колектив працівників із сучасним економічним мисленням, а для забезпеченості ефективної роботи працівників необхідно підтримувати сприятливий клімат у колективі.

Висновки. Таким чином, на основі проведених досліджень можна зробити висновок, що управління персоналом є одним із найважливіших напрямів діяльності підприємства і вважається основними критеріями його економічного успіху. Важливим фактором, що дозволить підвищити ефективність управління персоналом на підприємстві є наявність та зміст політики розвитку персоналу підприємства, яка повинна передбачати наявність адаптаційних програм, систем і програм навчання, підвищення кваліфікації та можливості саморозвитку особистості.

Бібліографічний список

1. Бортнік С. Т. Стратегічне управління розвитком персоналу підприємства та сучасні підходи до оцінювання його рівня. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2019. № 2. С. 33-39.

2. Дрогомирецька М. І. Проблеми впровадження стратегічного підходу до управління персоналом на підприємства. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2017. № 4. С. 116-119.

3. Козак К. Б. Дослідження проблем управління персоналом на сучасних підприємствах. *Теоретичні та практичні аспекти менеджменту*. 2018. № 4. С. 52-54.

Кіцак В.

студент I курсу сп факультету управління, економіки та права

Науковий керівник: Станько Т.

к.е.н., ст. викл. кафедри менеджменту ім. проф. Є.В. Храпливого

Львівський національний університет природокористування

УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ УКРАЇНИ У ПОВОЄННИЙ ЧАС

Вступ. 2022 рік став найтрагічнішим в історії незалежної України через воєнну агресію росії. Це вторгнення стало руйнівним, у тому числі для національної економіки. Економіка України очікувано зазнала карколомного падіння через повномасштабну війну. Росія руйнує українську інфраструктуру, економіку і довкілля, тож попереду нас чекає не лише важка боротьба за перемогу, а й тернистий шлях відбудови.

Результати досліджень. Російські обстріли енергетичної інфраструктури збільшили темпи спаду національної економіки в листопаді 2022 року до листопада 2021 до 41 %. Інфляція ж у листопаді, за даними Державної служби статистики, склала 26,5 % у річному вимірі, і в 2023 році на значне її сповільнення очікувати не доводиться. Проблеми з енергетикою, спричинені ракетними обстрілами росіянами критичної інфраструктури, можуть вплинути на зростання інфляції в першому кварталі 2023 року. Не менш різко за 2022 рік девальвувала національна валюта.

Протягом першого місяця війни лише 17% великих підприємств продовжували працювати без будь-яких обмежень (ще 30% змогли перейти на роботу в он-лайн, а решта або не працювали зовсім, або призупинили діяльність якщо не до мирних, то принаймні до спокійніших часів. Понад 50% українців втратили роботу. Насамперед це стосується працівників великих старопромислових підприємств, розташованих у південно-східному регіоні України.

Більше 10% орних земель країни виявились не доступними для проведення посівної кампанії, що суттєво вдарило як по експортному потенціалу країни, так і по наповнюваності державного бюджету. І якщо фермери відносно швидко призвичаїлися до важких умов і знаходять варіанти зберігання, транспортування необхідних ресурсів та забезпечують інші важливі речі, щоб посівна відбувалася, то менш гнучким агрохолдингам складніше адаптуватися до нових реалій. Загальні втрати від транспортної блокади, зокрема морських торговельних портів (які забезпечували до 65% міжнародної торгівлі України, передусім за рахунок металургійної та аграрної продукції) становлять орієнтовно 3-5 млрд доларів щомісяця (і це без урахування пошкодження об'єктів інфраструктури

внаслідок системних бомбардувань).

Найбільша слабкість української економіки з точки зору національної безпеки – енергетична залежність. Позбавлення від російської залежності потребує не тільки традиційних заходів, як то нарощування власного видобутку нафти, газу, вугілля, а й нових технологічних рішень, насамперед – перехід до відновлюваних джерел енергії.

Сучасні технології пропонують два напрямки вирішення проблеми: для короткочасного накопичення енергії – це батарейні накопичувачі (BESS), для довгострокового накопичення – це водень. Водень, крім того, є найбільш перспективною альтернативою бензину та дизелю в якості пального для транспорту. Потреби української енергосистеми в батарейних накопичувачах такі великі, що є сенс в реалізації їх місцевого виробництва. Більше того, таке виробництво налагодити не складно не тільки для внутрішніх потреб, а й для експорту в ЄС.

Не варто забувати про таке традиційне джерело енергії, як біомаса: відходи рослинництва в нашій аграрній країні можуть зробити непотрібним мінімум 10 млрд. м³ природного газу на рік. Крім того, вартість енергії з біомаси нижча, ніж з природного газу.

До війни головною перепоною для зміни технологічної бази була нестача інвестиційних ресурсів, зокрема, заощадження населення були у 4-5 разів менші, ніж підприємств. В Україні рівень внутрішніх заощаджень та інвестицій критично низький, приблизно вдвічі нижчий, ніж потрібно для стійкого та швидкого зростання на рівні 6-7% на рік. Компенсувати нестачу внутрішніх інвестиційних ресурсів іноземними не вдавалося через політичні причини, бо економічна політика в Україні завжди була ворожа до інвесторів. Після війни можна очікувати, що нестача внутрішніх інвестицій можливо буде компенсувати іноземними. Значна перевага заощаджень підприємств над заощадженням домогосподарств призводила до консервації структури економіки, бо металургійний комбінат природно реінвестує прибуток в металургію, а не в біотехнології.

Дуже важливо після війни створити механізм фінансування, який не консервує структуру економіки, а змінює її. Зразки такого механізму в економічній історії були, тому, нам є на що орієнтуватися. Найбільш вдалим прикладом були корейські чеболі. На перший погляд, чеболі – зразок олігархічного бізнесу. Проте, корейський уряд з 1961 року перетворив олігархічні утворення в механізм швидкої реструктуризації економіки. Працював цей механізм таким чином: держава в особі Ради економічного планування (РЕП) визначала на п'ять років пріоритетні напрямки та проекти, державні банки отримували за кордоном довгострокові кредити під державні гарантії, цими кредитами банки кредитували на пільгових умовах чеболі, які виконували проекти, схвалені РЕП. Критерієм успішності проекту була конкурентоздатність чеболі на світовому ринку. Ті, хто не досягав успіхів в

експорті, був приречений на банкрутство або поглинання, держава його не рятувала. Такий механізм дозволив дуже швидко перетворити країну у експортера продукції передових технологій.

Перш за все, для пропонованого варіанту економічної політики потрібно створити державний орган, аналогічний РЕП. Він має визначити перспективні напрямки та проекти, розробляти та втілювати довгострокові плани розвитку.

На сьогоднішній день в Україні запускають нову економічну стратегію, яка діятиме в умовах війни, допоможе нашій економіці вистояти та стане фундаментом для післявоєнного відновлення.

Перша ініціатива – це мікрогранти на створення власного бізнесу, в межах якої держава надасть безповоротні витрати для створення тисяч нових мікробізнесів.

Друга програма, – це безповоротні гранти на розвиток переробних підприємств. Мова про деревообробку, меблеве виробництво, виробництво одягу чи фурнітури, будівельних матеріалів, аграрну переробку тощо. Грант можна буде витратити, зокрема, на придбання обладнання.

Програма в агросекторі стосуватиметься часткової компенсації вартості теплиць. Зокрема, буде надаватись безповоротний грант на проєкт модульної теплиці, в межах двох гектарів. Прогнозується будівництво до 3-х тисяч таких теплиць. У межах ще однієї програми, передбачаються гранти на висадку нових фруктових і ягідних садів. Перші очікування від проєкту – висадження нових садів, на площах до 10 тис. гектарів.

Ще одна ініціатива стосується ІТ-сфери. Передбачається, що Український фонд стартапів буде викуповувати частку у новостворених компаній. Цільова аудиторія програми – це ІТ-підприємці-початківці, які мають ідею створення стартапу та шукають фінансування на стадію створення тестової моделі. Гроші можна направляти лише на розвиток, прийом співробітників, підготовку моделі та початкове фінансування. Бюджет програми на рік – 10 млрд грн. Пріоритет надаватиметься компаніям, які орієнтуються на експорт.

В її межах ще однієї програми, українці, які бажають здобути кваліфікацію junior developer, графічний дизайнер, або іншу технічну спеціальність, матимуть змогу отримати грант, який можна буде витратити на навчання на ІТ-курсах. Держава направить фінансування для 60 тис. українців, які зможуть після цього знайти роботу в цій сфері.

Загалом ці грантові програми можуть стати справжнім драйвером зростання для економіки. Це ставка на малий і середній бізнес. Це мотивація для людей залишатися і працювати в Україні.

Висновки. Маючи у своєму розпорядженні всі інструменти зростання економіки, важливо ефективно їх використовувати. Від цього залежить, чи досягне країна успіху, чи поповнить величезний список невдалих прикладів. Таким чином, слід констатувати, що повоєнний економічний бум в Україні можливий лише в тому разі, якщо заходи економічної політики держави

реалізовуватимуться в руслі чіткої та послідовної стратегії, спрямованої на дерегуляцію економіки та створення сприятливого інвестиційного клімату.

Бібліографічний список

1. Макогон Ю.В. Міжнародні стратегії економічного розвитку: підручник / та ін.; за заг. ред. Ю. В. Макогона. Вид. 3-тє, доп. й випр. К.: Освіта України, 2009. 420 с.

2. Соціальний розвиток України у 2022-2024 роках. Дебет-Кредит: [сайт]
URL: <https://news.dtki.ua/society/economics/69933-iaкими-budut-ekonomichni-i-socialnii-rozvitok-ukrayini-u-2022-2024-rokax>

Маланяк О.
студентка 4 курсу факультету управління, економіки та права
Науковий керівник: Бінерт О.
к.е.н., доцент кафедри менеджменту ім. проф. Є.В. Храпливого
Львівський національний університет природокористування

ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ДІЛОВОЇ ЛЮДИНИ – КЛЮЧ ДО ВИРІШЕННЯ БАГАТЬОХ ПРОБЛЕМ

Вступ. Е. Гофман сказав: “Імідж – це мистецтво керувати враженнями”. Зовнішній вигляд і поведінка постають як єдине ціле, створюючи образ людини, яку цінує оточення. Цим образом є імідж (людини чи організації) - враження, яке організація та її співробітники справляють на людей і яке закріпиться в їхній свідомості у вигляді певних емоційно забарвлених стереотипних образів. Соціально-психологічний феномен іміджу полягає в тому, що він живе у свідомості людей, хоча вони це чітко усвідомлюють.

Елементи, з яких складається образ людини, це:

- візуальне сприйняття: фізична привабливість, манери, одяг та аксесуари;
- уявлення про статус: професія, посада, соціальне становище;
- інтелектуальне сприйняття: особистісні характеристики, що виражаються під час спілкування та взаємодії;
- вплив інтер’єру на сприйняття: стиль, колір і звук, просторові характеристики;
- соціальне походження, особистісні характеристики оточення: родина, друзі, колеги;
- моральні цінності та способи поведінки.

Результати дослідження. Імідж повинен говорити про нас те, що ми хотіли б сказати про себе. Створення привабливого іміджу має велике значення, особливо для ділової людини, оскільки це сприяє формуванню його репутації серед колег, підлеглих, клієнтів, а отже, впливає на успіх бізнесу. Останнім часом навіть з'явилася нова галузь наукових знань – іміджологія, яка вивчає та поширює знання про імідж серед ділових людей [2, с. 132].

Американські фахівці виділяють три ключові етапи в процесі формування бажаного образу людини:

- 1) визначення того, що потрібно змінити або яким стати;
- 2) придумати уявний сценарій образу себе в новій ролі;
- 3) реалізація наміченого сценарію у реальність.

Основою для персоніфікованого образу є довіра до особистості. Імідж виявляється в популярності людини, її здатності сприяти позитивному психологічному клімату в колективі, здатності підтримувати загальнолюдські цінності тощо.

Щоб створити необхідний імідж ділової особистості і тим самим посилити його вплив на оточуючих, варто:

- стежити за правильною поставою (це створює імідж впевненої в собі людини);
- підтримувати спокійний темп руху (не завжди довіряють тому, хто вічно поспішає або рухається дуже повільно);
- уникати невігідної позиції, дотримуватись необхідної дистанції під час спілкування;
- використовувати під час зустрічі міцне і коротке рукоштовання як засіб встановлення контакту;
- дивитися в очі співрозмовнику;
- частіше посміхайтесь.

У цьому сенсі не менш важливим є формування іміджу лідера організації, до якого входять такі вимоги [3, с. 76-77]:

- ✓ професіоналізм і компетентність: лідер-керівник повинен мати знання, володіти методами виконання своїх обов'язків. Отримати їх можна завдяки особистому старанню, проникливості, самокритичності та відкритості;
- ✓ діяльність: керівник-менеджер повинен вміти вчасно відреагувати на подію і прийняти правильне управлінське рішення;
- ✓ авторитет лідера є необхідною умовою для того, щоб співробітники організації довіряли лідеру і одночасно відчували його підтримку;
- ✓ здатність впливати на людей вчинком, словом і зовнішнім виглядом;
- ✓ гуманітарна освіта: позитивний імідж керівника створюється його турботою про успіх організації, інтереси підлеглих, належні умови праці, відкритість до працівників.
- ✓ психологічна культура керівника: знання керівником психології співробітників, вміння підбирати колектив відповідно до вимог організації

та індивідуальних особливостей персоналу, його характерних особливостей і є передумовою успішного функціонування організації.

Одним із головних факторів формування іміджу ділової людини є робочий стіл чи місце – це обличчя власника, за яким люди «зустрічають» і формують перше, часто найважливіше, враження про нього. Як це не дивно, але психологи довели, що інтер'єр робочого столу дійсно може вплинути на професійну долю [4, с. 125-127].

Прихильники науки «фен-шуй» стверджують, що всі предмети випромінюють певну позитивну або негативну енергію, яка допомагає або заважає діловим людям в їх функціональній діяльності, тому варто ознайомитися з основними принципами, розробленими наукою для оптимального і вигідного розташування всього на робочому столі [5, с. 74-75].

Для цього подумки розділіть робочий стіл на дев'ять рівних прямокутників. На рисунку показані енергетичні зони робочого місця працівників в організації. Ми надамо перелік компонентів і відповідних їм енергетичних зон для їх розміщення на робочому місці.

Багатство	Слава	Партнери
Сім'я	Центр	Кохання
Знання	Кар'єра	Помічники

Для кожної із зазначених зон рекомендований набір елементів:

1. Кар'єра: це прямо перед людиною, це його робоча зона, тому не варто її нічим обтяжувати.
2. Партнери: папки з договорами та контрактами. Ні в якому разі не можна класти сюди ножиці або канцелярський ніж для відкривання листів.
3. Сім'я: вважається нейтральною по відношенню до роботи, тому тут можна розмістити сімейне фото, оберіг, «приємні дрібнички».
4. Багатство: розмістіть найцінніші предмети, але бажано зелені, які символізують зростання, включаючи гроші.
5. Помічники: бажано покласти телефон, красиву ручку.
6. Центр: він повинен бути добре освітлений, тому тут бажано розмістити настільну лампу, щоб освітлювати цю зону.
7. Знання: доцільно закладати все, що символізує знання (зошит, блокнот).
8. Любов: оскільки під час роботи не рекомендується думати про любов, бажано залишити цю сферу вільною.

9. Слава: бажано покласти письмовий набір яскравого кольору або картинку з «великою» людиною.

Висновки. Чимало людей від природи мають привабливий імідж, але, як правило, симпатію людей можна завоювати мистецтвом самопрезентації, без якого неможливо досягти великих успіхів у будь-якій діяльності. Змінювати себе - це найважча робота. Але, звичайно, це цікаво будь-якій людині. Це пояснюється тим, що імідж є своєрідним товарним знаком (чим краще воно зображене, тим вища репутація людини). Людина з хорошим іміджем - це людина, яка «зробила собі ім'я» і отримала статус фахівця своєї справи.

Тому робоче місце лідера має бути зразковим, а одяг – символом гарного смаку. Все це служить для формування позитивного та ефективного іміджу. Щоб досягти успіху, людина має бути мобільною, здатною витримувати швидкий темп життя. І виграє лише той, хто вміє швидко орієнтуватися та ефективно працювати.

Бібліографічний список

1. Почепців Г.Г. Типи іміджів . 1996. № 5. С. 31.
2. Стоян А.Т. Діловий етикет:моральні цінності і культура поведінки бізнесмена:навч.посібник. К.: «Центр навчальної літератури». 2011. 232 с.
3. Скрипаченко Т.В. Імідж керівника: поняття та його вживання. Психологія. Збірник наукових праць. НПУ ім. М.П. Драгоманова . № 3(10). 2012. 250 с.
4. Палеха Ю.І. Іміджологія: навч.посібн. За ред. З.І.Тимошенко; Європейський ун-т. К.: Вид-во Європейського ун-ту, 2010. 322 с.
5. Альохіна І.В. Імідж і етикет ділової людини. М.: ЕЕН. 2011. 203 с.